

~~27to 78~~

Ma. 62

30 3-12

C
55
153

Dei Corpore de la DE *R. 3476 30*

RVINIS GENTIVM
 ET REGNORVM
 ADVERSVS IMPIOS POLITICOS
 LIBRI OCTO.

AD
 ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.
 S. R. E. Cardinalem

BENEDICTVM
 IVSTINIANVM.

Auctore
 THOMA BOZIO EVGVBINO
 Presbytero Congregationis Oratorij.

ROMÆ,
 Apud Gulielmum Facciottum. M. D. XCVI.
 SUPERIORVM PERMISSV.

MADE IN SPAIN
 21
 22
 23

~~27 to 78~~

Ma. 6. 2

30 5-12

Tit.	
Vol.	C
Fol.	55
Spolia	
Sign.	153

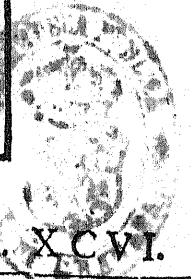
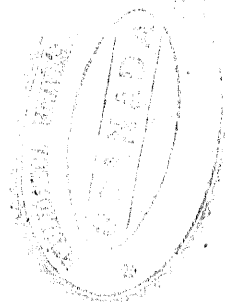
Di. R. 3476 30

DE
RVINIS GENTIVM
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS
LIBRI OCTO.

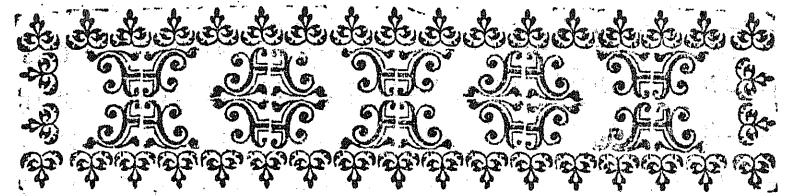
AD
 ILLUSTRISS. ET REVERENDISS.
 S. R. E. Cardinalem

BENEDICTVM
IUSTINIANVM.

Auctore
THOMA BOZIO EVGVBINO
 Presbytero Congregationis Oratorij.

ROMÆ,
 Apud Gulielmum Facciottum. M. D. XCVI.
 SUPERIORVM PERMISSV.

SANCTISS.^{MO} PATRI,
ET D. N.
CLEMENTI VIII.
PONT. MAX.

RELIGIO per actus suos di-
uinæ sapientiæ seruientes est
finis, Beatiss. Pater, efficiens a-
liquo modo, ac forma felici-
tatis humanæ, non illius tan-
tum, quæ in solis animi bonis
consistit; sed illius etiam, quæ
in bonis corporis atque externis, quæ temporalia
dicuntur: ex vniuersis nanq. istis ea conflatur. Ho-
mo enim constat animo, & corpore simul. Cum
religionem dicimus, de vera loquimur, nam falsa
est impietas, ac superstitio. Quod vero illa sit ho-
rum causa his libris manifestissimum facimus om-

ni genere probationum. Quod si quis velit secus
asserere, necesse erit, vt loquatur contra omnem
partem Philosophiæ, ac Theologiæ, contra om-
nium sapientum decreta, contra totius naturæ
consensum; ac refragabitur Ethicæ, Politicæ, Phi-
sicæ, ac Metaphisicæ doctrinæ; repugnabit scrip-
tis doctissimorum virorum, dictis Imperatorum,
ac Regum maximorum; aduersabitur sapientibus
omnium celebrium nationum, Iurisconsultis, Me-
dicorum Principibus; Historicis, summis quibus-
libet viris; euentis omnium gentium, & regnorū.
Oportebitque, si verum dici à se cupit, vt Orbis
hic totus pereat, alius ordo naturalium rerum dif-
similis huic, qui est, atque contrarius instituat.
Et quando factum reddi infectum non potest, non
tamen fiet, quin à religione extiterit felicitas tem-
poralium bonorum. Enimuerò peruersitas ho-
minum facit, vt ordo bene institutus peruertatur,
temporalia bona malis adsint ad breue tempus, &
pariant grauiorcs ærumnas, ruinam ducant gen-
tes, & regna; excidantque ab omni prosperitate,
quæ in iustis solummodo persistit, à malis longe
fugit. Idcirco cum vera religio maximè oppri-
metur, neque filius hominis, vt Christus prædi-
xit, inueniet fidem in terra, tunc corruent non mo-
dò populi, sed Orbis quoque hic aspectabilis to-
tus; qui labefactatur, atque ex parte corruit, cum
labefactatur & concutitur aliqua ex parte vera re-
ligio;

LUC. 18.

ligio: quod certissimis euentis clarissimè proba-
tur. Atque hoc est, quod Iurisconsulti in leges re-
tulerunt, ius status, (quo nomine passim nunc
Politici vtuntur) ante omnia consistere in sacris,
& sacerdotibus; quorum nomen ob id sibi tribue-
re contendebant. ijdemq; sanxerunt, primum Iu-
ris gentium præceptum esse religionem, quæ pa-
rentibus, patriæ, vitæque ipsi præponatur. Quæ
cum vera sint, conficitur ex illis, alia dominia non
tolli à dominio summi religionis Præfecti, verum
singula subijci illi dirigenti, & ordinanti cuncta in
Deum, qui operatus est, atque operatur vniuersa
propter semetipsum; atque ideo vult vniuersa ad
se referri; atque vt perducantur, efficit omnia. re-
feruntur autem per religionem, religionisq; Præ-
sidem primum à norma illius non aberrantem.
Diximus non tolli, sed subijci. nam licet eiusdem
rei non possint esse insolidum duo domini, tamen
alteri alterum dominium subijci potest, veluti vti-
le, ac directum. Cum vero non subijcientur hæc
dominia Pontifici maximo religionis, quatenus
ab hac non declinat, ac propterea contra institutum
Dei ingenitum rebus ob illam creatis cun-
cta, & gubernantis, fiet; tunc deficiente bono-
rum, rerumque omnium, quæ generantur inter
homines, sine, generatio protinus omnium finie-
tur inter ipsos, totusque mundus propter illos in
Deum prouehendos factus consumabitur. Nam
Deus.

L. 1. s. huius
D. de iust.
& in.

L. veluti.
D. eo.

Prov. 16.

Metaph. Deus mouet, inquit Arist. intellectus, ac desideratus, nec moueret, atque ideo nullo modo tot, ac tanta generarentur, nisi intelligeretur, atque amaretur: ad quæ nos mortales religio sancta perducit. Tunc etiam facta erit illa discessio ab obedientia Primæ Sedis, ac sinceræ religionis, quam *2. Thess. 2* S. Paulus prædixit, qui conuenientissimè describit, quibus gradibus ad tantas ruinas deueniatur his *1. Tim. 3.* verbis ad Timotheum scribens, in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus non obedientes, ingrati, scelerati, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, ac voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes, & hos deuita. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam peruenientes. quemadmodum autem Iannes, & Mambres resistunt Moyse, ita & hi resistunt veritati homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Hæc Sanctus quatuor gradus, qui fiunt ad ruinas, proponens, quorumlibet scilicet peccatorum, simulatæ pietatis, schismatis, hæresis. Igitur, vt quæque gens abscedit à vera pietate, simul etiam sensim procul fit à temporalium bono-

bonorum fructu. Pedetentim verò solent nationes ruere, quod non continuò sinceram religionem repellant, sed paulatim; superiorumq. quibus gentes originem ducunt, merita adhuc durent. definit S. Thomas, qui magis, ac minus abscedant à germana pietate. Omnium maxime remotos tradit esse hæreticos, quorum cuncta legimus ab efferatis gentibus vastari, ac deleri. Hos Iudæi sequuntur, qui licet angustijs multis concludantur, hæreticos ad extremum duratione vincunt. Post hos numerantur variarum gentium Populi. verum Deo proximi omnium sunt Catholici, qui tamen in eadem specie peccati grauius delinquant, & grauioris idcirco penæ sunt rei, quam superiores. vt mirandum nullo modo sit, si incidant in varias aliquando ærumnas. actumque de his foret, nisi sanctissimi inter ipsos viri essent, qui casus ruentium populorum sustinent, ac merentur à Deo, ne subuertat illos; inopia sua comparant ijs diuitias; at ignominijs, quas patiuntur ab insipientibus & cæcis, honores gentibus suis acquirunt; doloribus denique, in quos sæpè conijciuntur, honestas illis voluptates adipiscuntur. Sic enim Christus fundamentum totius Orbis, & exemplar eminētissimum virtutum, propter vos, inquit scribens ad Corinthios Paulus, & alloquens cunctos, *1. Cor. 4.* egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Rursus idem de seipso Apostolis,

2. Cor. 9. *lis, eorumque similibus, nos stulti, ait, propter Christum, vos autem prudentes in Christo, nos infirmi, vos autem fortes, vos nobiles, nos autem ignobiles. Hæc Apostolus. Enimvero, vt tantum argumentum sumeremus tractandum, quod à nullo videmus illustratum, cum sit innumeris obscuritatibus inuolutum, dederunt aliqui occasionem, perpuleruntq. longè alia molientem, quæ suos pietatis, & iucunditatis fructus continere videbantur. Sed in hisce conscribendis, ne quid me deciperet, neque amore erga me animio forsan afficeret, librũ huiusmodi priusquam sinerem venire in apertam lucem doctissimis legendum dedi, illorum iudicium perquisiui. Post hæc ausus sum prostratus ad pedes Sanctitatis Tuæ offerre illum. Deberi namque eum religionis ac virtutum, quibus adeo fulges, Præsuli Primo, tum res ipsa, tum vero illud speciatim demonstrat, quod Congregationem nostram mirificis in totius Orbis cõspectu modis ornasti. Cuius quando infimus sum, fretus aliorum magnitudine, meritisque infima hæc dono offerre non dubitavi, quæ læto vultu excipere, ac nobis benè dicere, ac precari digneris.*

A

EX his etiam conficitur virtutum moralium regulam summi ab ipsa Religione, atque idcirco hanc virtutibus huiusmodi imperare, non modo vt homines perducatur ad cælestium iucundissimam contemplationem, sed vt ad bonorum temporalium decentem felicitatem. decentem diximus; indignissimum namque esset à religioso, qui paupertatem vouit, summas opes quæri; qui obedientiam, magna imperia, magnas dignitates. Non denegabitur decens aliquo modo, quod supra asseruimus capite octauo, vt scilicet in ea, quam professus est, pauperie, & obedientia conuenienter degat, nisi ad altiora merito aduocetur. Iam cum temporalia bona sunt propter ipsam religionem, si virtutes huiusmodi obediunt religioni, ad temporalia bona nos illæ perducunt, horum namque est religio finis. cumque sit eadem religio causa meritoria suo modo felicitatis temporalis, quoniam modo virtutes, vt hæc assequantur, valebunt mereri (nam merito innituntur virtutes, vt quidem virtutes sunt) nisi religioni subiiciantur? Forma est humanæ felicitatis religio. Nullo modo igitur eueniet, vt virtutes temporalium felicitatem, quæ pars est humanæ, consequantur absque religione. Temporale habebitur, ac bonum vocabitur, quod ad bonum fuerit creatum. Verum felicitas illius aberit, ac ratio boni. Similiter dignosci virtus, ac factis representari haud poterit, nisi proferatur aliquod eius exemplar, certum, fixumque & singulare; vniuersale enim, non nisi e singularibus, ac certis colligitur. Arqui religio præbet hoc exemplar, qui est Deus fons omnium bonorum. Quamobrem conspicimus nullam gentem coisse vnquam, nullam regnum potuisse existere vnquam sine religione. Nemo autem potest solus esse felix; ab aliis enim producit, educatur, edocetur, ac per alios, quæ sunt ad vitam necessaria, necessario consequitur. Neque potest aliquis arare, idemque serere, metere, panem conficere, ac vestimenta sibi nere, texere, consuere, & alia huiusmodi gerere solus. Non igitur poterit aliquis in temporalibus felix esse abiecta religione. Recteque est descriptum, & sancitum ab ipsa iustitia; in sacris, & sacerdotibus esse ius status; quod sine illis neque ipse populus, nedum temporalia stare vilo modo queant. Recte etiam cuncti sapientes, vt omnibus bonis circumfluentem ciuitatem statuerent, in omnibus primas dari

† sacer-

sacerdotibus voluerunt. Hos cunctis non modo præsidere, sed præesse etiam, ut è sequenti libro apparebit. His omnium gentium felicia, vel infelicia euenta respondent. His totius naturæ consensus in Deum tendentis, ad Deum promouentis, ab ipso Deo motæ & productæ, ut ab illo sit omnium rerum prima regula ac mensura, ab illo sint omnia, ac nihil non in ipsum referatur. Proponere enim tibi ante oculos mentis aliam regulam: & fingas esse diuitias, honores, aut voluptates. Nam, propter hæc tria moueri Deo postposito solent aliqui. Certe si cuncti appetunt ista, ac sine mensura appetunt (finis enim desideratur sine modo, neque ab ullo termino, nisi à semetipso restringitur) necesse est tixæ, seditiones, præliaque sint inter homines perpetua, & exitialia. Vnus namque assequitur, cæteri desiderio frustrati cruciantur, neque conuiescere possunt; ac turbas mouent. Idemque contingit in quauis re terminata, qualia sunt omnia creata, neque enim satiant appetitionem nostram, quæ quodammodo est infinita, neque ab omnibus possideri possunt, uti diuinitas obtineri potest, cuius nulla sunt confinia, sed in immensum patet. Hinc optimâ lex Christiana, quæ hortatur quantum fieri potest ad nuditatem temporalium bene dispositos, amputat enim turbas omnes ob desideria huiusmodi enascentes. Deumque finem, mensuramque actionum singularum, rerumque nobis proponit, ac præfigit.

Addenda ad Cap. vltimum. libri viij. pag. 539. littera c. post illa verba, libri primi capite sexto.

Rursus obiiciet aliquis, qui stare potest, esse Remp. Christianam felicissimam temporalibus bonis, cum sit illi crux insignis, Christus crucifixus ductor illud prædicans, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, & nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus, ac si vis perfectus esse vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus; denique qui vult venire post me abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me. Quin in veteri lege videbantur pro remuneratione promitti bona temporalia, in nostra autem cælestia.

I. Respondemus hic iudicium fieri similiter in dispari comparatione, atque ex minori bono. diximus enim supra in Repub. Christiana futurum, ut essent perfectissimi, & imperfectissimi.

Illos

A Illos longe plures, ac sublimiores futuros, quam in veteri lege. His vero ut allicerentur, & confirmarentur in fide, opus esse temporalium bonorum maxima copia simul, & splendore. Vtrisque est sua crux insignis, dux Christus. Illis ut ex omni parte imitentur; his ut adipiscantur intinere aliquando saltem tantum virtutis, quantum satis est ad æternam salutem consequendam, ac ne sint omnium, qui fuerint vnquam, vel sint flagitiosissimi, quales scilicet sunt inter hæreticos, Iudæos, & infideles. In quibus est nequitia summum culmen. Atque ut adipiscatur hoc virtutis imperfecti, est à meritis perfectorum per ipsum Christum conciliantem diuinam singulis gratiam, diuinumque amorem, qui penitus eorum mentem peruat, ac permeet.

Neque tamen imminuit exercendam perfectionem, & sanctitatem acquisitam vel maiores, quam prius, vel plurimas habere opes, ac reliqua temporalium bonorum ad bonum commune. Scimus enim Christum fuisse perfectissimum semper & pauperrimum, neque vlllo prope loco habitum, vsque ad annos triginta. Post hos in oculis habuisse non exiguam nummorum copiam, studiosissimos sui plurimos, auctoritatem maximam, laudatores, & qui summos ipsi diuinissimosque honores deferrent, prope innumeros. An igitur minus erat perfectus Christus, ex quo hæc nactus est, quam prius fuisset? Quid autem dicemus de Apostolis, ad quorum pedes tot, ac tanta proiiciebantur, ut ijs hominum multa millia pascerentur? Qui quicumque pergebant excipiebantur, & colebantur, ut Angeli diuinitus missi? à summis Principibus in admiratione, & honore habebantur, cum prius ante illapsum sancti Spiritus pauperculi essent, atque ab omnibus contempti? An itaque dicemus meliores, ac sanctiores tunc exitisse? Exhibendus erit qui hæc dicet. Age plurima sunt nobis regna, sunt imperia. Ex his in Oriente latissime imperauit Augusta Pulcheria, in Occidente Henricus Germaniæ rex secundus eius nominis, & Imperator primus, in Suecia regnauit Ericus, in Noruegia, Olaus, in Dania Chanutus, in Bohemia Venceslaus, in Hungaria Stephanus, & Ladislaus, in Anglia Eduardi duo, in Gallijs Sigibertus, Guntrannus, Ludouicus, in Hispania Ferdinandus, maxima sanctitudine præstantes, quorum plerique Martyrologij lectione cælestes, anniuersariosque nacti sunt honores. Non igitur impedit, aut minuit acquisitam sanctitatem, perfectio-

† 2 nemque

Lib. I. c. 18.

V.

nemque exercendam copia temporalium bonorum, siquidem sancte ijs vtamur, vt supra ostendimus, quin multis argumentis collegimus posse illis augeri virtutes. Cumque gratia diuina magis abundet in Euangelica lege, & noua, quam veteri, ac sciamus Abrahamum, Isaacum, Iacobum, Iosephum, Moysen, Samuelem, Dauidem, Danielem fuisse sanctissimos, ac tamen ditissimos, multo magis poterunt esse homines in noua lege. Facilius tamen est a virtutis præscepto recedere in statu diuitiarum, quam paupertatis, vt Christus asseruit, & inhiare diuitijs est illicitum, conditioni suæ conuenientes appetere laudandum, quod autem de opibus asseritur idem dicendum suo modo de reliquis temporalium bonorum. bene est itaque Principibus, Regibus, Imperatoribus, ac multo magis Episcopis, ac Pontificibus, quorum dominium subordinat sibi illorum dominium, esse maximam temporalium bonorum copiam, cum prouidere omnibus eos oporteat, ac sint in statu perfectionis exercendæ, id solummodo videndum, ne assumantur qui perfectionem non acquisuerint. Quamobrem Christus

VI.

S. Ber. hom. in festo omnium Sanctorum.

Gregor. in Mor. lib. 10. cap. 28.

non dixit simpliciter, Beati pauperes, verum subiecit spiritu, vt sanctus Bernardus notauit post sanctum Gregorium, & Cassianum. Quod paupertas, frugalitas, ac modestia non sit in rebus sed in animo, ac potest aliquis esse pauper, vt ii dicunt, in maximis diuitijs, quod scilicet in sua commoda nihil earum transferat, omnia que vel pleraque referat ad bonum commune. Contra sit aliquis pauper in effectu, verum sit animo auidissimo, qui nihil de virtute, nihil de bono communi curet, modo aliquid vel exiguum sibi acquirat. Id prospiciens Christus dixit, Beati pauperes spiritu. Similiter illa renuntiatio, quam iubet, est in animo potissimum, veluti & abnegatio sui metipsum. Nos enim maxime sumus per animam, ac proinde renunciamus per illum. eodem modo abnegatio sui metipsum est abnegatio voluntatis a Deo, diuinaque voluntate dissentientis. Sic alicui iubetur vt sua vendat, atque ita perfectus euadat. Quod si iam perfectus euaserit, non est necesse, quod aliquid vendat. Scit enim quod Apostolus de se ait, abundare, ac scit penuriam pati. Hinc illud sancti Augustini libro de moribus Ecclesie, multo est mirabilius non inherere diuitijs, quas possideas, quam omnino eas non possidere. Sicut igitur cuiuslibet virtutis forma, & essentia ponitur in animo, sic etiam Christianæ, & Heroicæ, quæ maxime resplendet Christi munere in Ecclesia Sanctorum, vt no-

VII.

S. Tho. 2. 2. q. 184. ar. 7. in resp. ad primum, & opusc. 18. c. 13. de perfectione. citans S. Augustinum, & S. Ambrosium. Henric. 9. 294.

rint carere non habitis, atque habitis diuitijs recte vti ex Heroicæ virtutis norma, ad imperfectos confirmandos, melioremque illarum distributionem, vel certe non deteriore. Videmus enim prædia bonaque Ecclesiastica esse omnium communia, & publica quoad proprietatem, priuatorum dum viuunt quoad ius culturæ, percipiendorumque fructuum, fundorumque huiusmodi assignationem fieri magis cum ratione, & consilio; quam fiant obuentiones hæreditatum, quæ procedunt plerumque è dantis solius affectione. Idcirco ad Ecclesiasticas dignitates, fundos, ac reliqua bona patet aditus culliber, quem sibi virtute, & industria multi aperiant; alijs aperitur ille quodammodo reluctantibus, atque inuitis. Sic itaque e tribus colligitur ordinis sacri viros minus esse auidos opum, vel huiusmodi externorum bonorum, quam cæteros, quod ipsorum bona possunt à quouis, dum viuunt, obtineri, quod plerumque dantur ex aliquo consilio, denique quod à possidentibus alienari non possunt, atque e publicis fieri priuata, siue e sacris profana. Idque maximo iure est ab ipsis cautum. Ne quis scilicet affluens diuitijs cor ijs addicat, contra diuini vatis præceptum. Sic alibi ostendimus ex ordine sacro plures, quam profano, & sæculari pro ratione multitudinis sanctos extitisse, quamuis illi abundarint semper externis bonis, ita vt Zozimus scriptor infensus Christianis, qui tempore Arcadij, & Honorij vixit, dicat à monachis occupatam totam terram, dum profitentur opem ferre inopibus, horumque miserias re ditibus proprijs subleuare, & Ammianus item Christianis infestus ætatis eiusdem referat mirum fuisse, quot opibus, & honoribus Romani Pontifices amplificarentur. Ac veluti ex ordine religiosorum, quamuis diuitum plures fuerunt Sancti, quam ex ordine populari, seu laico pro ratione multitudinis, ita vt pro vno sæculari sint plurimi religiosi in Sanctorum numerum relati, quamuis laici numero nimium multo vincant religiosos, sic pro ratione eiusdem multitudinis è maiori ordine sacrorum plures extiterunt sancti, quam è minori. Verbi gratia vnus est Pontifex Romanus toto orbe terrarum, & tamen è nulla sede Episcopali tot Martyres fuere, vt è Romana (numerant enim quidam viginti septem) neque tot sancti, quos esse volunt aliqui supra septuaginta. Sed nos hæc alibi latius examinauimus, vt appareat diuitias, honores, aliaque bona externa non dissipare, ac tollere villo modo sanctitudinem sacri ordinis, ac religiosi. ac licet multi

rinc

A rint carere non habitis, atque habitis diuitijs recte vti ex Heroicæ virtutis norma, ad imperfectos confirmandos, melioremque illarum distributionem, vel certe non deteriore. Videmus enim prædia bonaque Ecclesiastica esse omnium communia, & publica quoad proprietatem, priuatorum dum viuunt quoad ius culturæ, percipiendorumque fructuum, fundorumque huiusmodi assignationem fieri magis cum ratione, & consilio; quam fiant obuentiones hæreditatum, quæ procedunt plerumque è dantis solius affectione. Idcirco ad Ecclesiasticas dignitates, fundos, ac reliqua bona patet aditus culliber, quem sibi virtute, & industria multi aperiant; alijs aperitur ille quodammodo reluctantibus, atque inuitis. Sic itaque e tribus colligitur ordinis sacri viros minus esse auidos opum, vel huiusmodi externorum bonorum, quam cæteros, quod ipsorum bona possunt à quouis, dum viuunt, obtineri, quod plerumque dantur ex aliquo consilio, denique quod à possidentibus alienari non possunt, atque e publicis fieri priuata, siue e sacris profana. Idque maximo iure est ab ipsis cautum. Ne quis scilicet affluens diuitijs cor ijs addicat, contra diuini vatis præceptum. Sic alibi ostendimus ex ordine sacro plures, quam profano, & sæculari pro ratione multitudinis sanctos extitisse, quamuis illi abundarint semper externis bonis, ita vt Zozimus scriptor infensus Christianis, qui tempore Arcadij, & Honorij vixit, dicat à monachis occupatam totam terram, dum profitentur opem ferre inopibus, horumque miserias re ditibus proprijs subleuare, & Ammianus item Christianis infestus ætatis eiusdem referat mirum fuisse, quot opibus, & honoribus Romani Pontifices amplificarentur. Ac veluti ex ordine religiosorum, quamuis diuitum plures fuerunt Sancti, quam ex ordine populari, seu laico pro ratione multitudinis, ita vt pro vno sæculari sint plurimi religiosi in Sanctorum numerum relati, quamuis laici numero nimium multo vincant religiosos, sic pro ratione eiusdem multitudinis è maiori ordine sacrorum plures extiterunt sancti, quam è minori. Verbi gratia vnus est Pontifex Romanus toto orbe terrarum, & tamen è nulla sede Episcopali tot Martyres fuere, vt è Romana (numerant enim quidam viginti septem) neque tot sancti, quos esse volunt aliqui supra septuaginta. Sed nos hæc alibi latius examinauimus, vt appareat diuitias, honores, aliaque bona externa non dissipare, ac tollere villo modo sanctitudinem sacri ordinis, ac religiosi. ac licet multi

VIII.

Zoz. lib. 1.

Amm. l. 15. c. 27.

B sibi virtute, & industria multi aperiant; alijs aperitur ille quodammodo reluctantibus, atque inuitis. Sic itaque e tribus colligitur ordinis sacri viros minus esse auidos opum, vel huiusmodi externorum bonorum, quam cæteros, quod ipsorum bona possunt à quouis, dum viuunt, obtineri, quod plerumque dantur ex aliquo consilio, denique quod à possidentibus alienari non possunt, atque e publicis fieri priuata, siue e sacris profana. Idque maximo iure est ab ipsis cautum. Ne quis scilicet affluens diuitijs cor ijs addicat, contra diuini vatis præceptum. Sic alibi ostendimus ex ordine sacro plures, quam profano, & sæculari pro ratione multitudinis sanctos extitisse, quamuis illi abundarint semper externis bonis, ita vt Zozimus scriptor infensus Christianis, qui tempore Arcadij, & Honorij vixit, dicat à monachis occupatam totam terram, dum profitentur opem ferre inopibus, horumque miserias re ditibus proprijs subleuare, & Ammianus item Christianis infestus ætatis eiusdem referat mirum fuisse, quot opibus, & honoribus Romani Pontifices amplificarentur. Ac veluti ex ordine religiosorum, quamuis diuitum plures fuerunt Sancti, quam ex ordine populari, seu laico pro ratione multitudinis, ita vt pro vno sæculari sint plurimi religiosi in Sanctorum numerum relati, quamuis laici numero nimium multo vincant religiosos, sic pro ratione eiusdem multitudinis è maiori ordine sacrorum plures extiterunt sancti, quam è minori. Verbi gratia vnus est Pontifex Romanus toto orbe terrarum, & tamen è nulla sede Episcopali tot Martyres fuere, vt è Romana (numerant enim quidam viginti septem) neque tot sancti, quos esse volunt aliqui supra septuaginta. Sed nos hæc alibi latius examinauimus, vt appareat diuitias, honores, aliaque bona externa non dissipare, ac tollere villo modo sanctitudinem sacri ordinis, ac religiosi. ac licet multi

multi ex his abutantur bonis Ecclesiasticis, & indignissime illa
 distribuunt, peius tamen alij & multo indignissime, quamuis
 homo sacer grauius peccet in sacris bonis, quam laicus in pro-
 phanis in eadem specie peccati, & æquali re, qua vterque abu-
 tatur. Sic igitur constat non euacuari crucem Christi, obser-
 uantiam legis Christianæ non tolli, abnegationemque suimet-
 ipsius, ac perfectionem, si Religiosis, & Ecclesiasticis plurima
 sint bona ad bonum commune communia, siue quantum ad pro-
 prietatem & vsum fructum simul, siue quantum ad vsum fructum
 solum, quamuis multi illis abutantur; ac maiora, & plura ex
 eorum possessione, ac dominio commoda, & vtilia nasci, quam
 e communi mendicitate, nisi hanc aliqui seorsum profiteantur,
 & voueant. Hic enim status est altissimus altissimæ pe. fectio-
 nis acquirendæ cum fini proposito respondet, vt recte Sanctus
 Thomas considerauit. Atque idcirco cum finis Ecclesiastico-
 rum Præsulum, sit propagare in alios felicitatem, subuenire
 imperfectis, siquidē facultas adsit, necessariaque sint ad hoc in-
 strumenta externorum bonorum, & corporis, conuenit eorum
 statui plurimas opes habere, plurimos administratos, maximam
 potestatem, corporis vires, huiusmodique alia, vt supra conclu-
 debamus. Quamobrem quoties hæc desunt ordini sacro, de-
 sunt maximo mortalium, qui oppugnant illum, malo, & alio-
 rum non oppugnantium bono. Veluti cum Christus cruci af-
 fixus fuit, ac spoliatus omnibus bonis temporalibus, Iudæi ex-
 tremam ruinam fecerunt, ac spoliati sunt bonis omnibus extre-
 mo interitu suo, & aliorum summo bono. Sic ante, ac post or-
 tum Christum, quicumque aduersati sunt rectæ religioni, eius-
 que cultoribus, & eorum rebus, deleti sunt, euecti autem, qui fa-
 uerunt, vt è superioribus libris constat. Neesse est autē scan-
 dala veniant, væ tamen homini illi, per quem scandalum venit.
 Iam sicut ex hominibus sacri ordinis pro ratione multitudinis
 Sancti, ac diuini viri plures fuerunt, quam ex hominibus pro-
 phanis, ac sæcularibus, atque è serie Pontificum Romanorum,
 quam è successione quorumuis Præsidum, licet opes, atque ex-
 terna, bona multa possederint. Eodem modo Christiani Impe-
 ratores, ac Reges, si fiat æqua comparatio, longe meliores ex-
 titerunt, quam Reges & Imperatores auersi à religione Chri-
 stiana, quod ostendimus signo 29. de charitate, & 30. de summa
 sanctitate, & 35. de religione, vt appareat crucem Christi non
 tolli, neque omnium renunciationem, siue abnegationem,
 si quis

2.2. q. 188.
art. 7.

I X.

Lib. 1. c. 9.
p. 18.

Matth. 18.

A

B

C

D

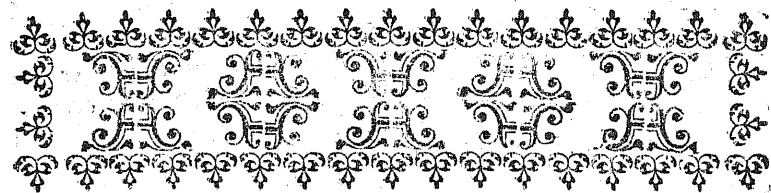
A si quis ad bonum commune habeat opes, aliaque bona externa.
 Maiora vero conueniunt in maiori gradu aut statu constitutis.
 Gradus autem maior virtuti maiori. An non hoc potest negari?
 An hoc tollit Christus? An volet Christus mandari dignitates
 indignis? An opes hominibus nequam potius esse, aut minus
 bonis, quam iustis, aut minus malis? Ac licet interdum promou-
 eantur indignissimi ad sacra, ad sacrorum summos apices,
 prætereantur & abijciantur digni, qui sunt humani generis
 columina, nihilominus apparet Principes prophanos religionis,
 ac virtutum plerumque minus obseruantes esse, quod adductis
 locis manifestum fecimus. Et sane ita esse oportet, nisi quis
 dicat minus peritos esse eos, qui magis alicui disciplinæ, quam
 qui minus student, quod stolidi est asserere. sacra-
 crati vero, ac religiosi viri student magis religioni ac virtuti-
 bus, quam cæteri sæcularibus addicti. Ac sicut dicendum vi-
 detur ex optimæ philosophiæ principijs, Deum magis prouid-
 ere, & auxiliari ijs, quibus est opus maiori ope, & quibus ma-
 iora sunt commissa. Nam quæ destinata ad aliquid, ijs conue-
 nienter simul attribuit, vt quibus dat alas, quod eas ad volatum
 fecerit, & qui dat aliquid esse, simul dat etiam consequentia,
 quibus illud sit; sic Theologia Christiana nos docet, Angelos
 quosdam superiores speciatim fuisse assignatos, qui Præsulum
 sacrorum, gentiumque Deo magis dedicatarum, & Regno-
 rum sint custodes, intimi consiliarii, & hortatores ad bonum
 commune, magisque impellent ad hoc, quam Principes, ac
 Reges prophanos, vel à religione recta alienos, vt est apud
 Danielem, notantque Sancti Hieronymus, Gregorius, ac
 Dionysius. Hoc igitur est, quod voluerunt omnes, ac natu-
 ræ totius consensus efflagitat, vt bonis felicitas temporalis
 decenter adsit, sacra omnino præsideant, ac præsent propha-
 nis, hæc illis vsquequaque obediant, ac sint subiecta; abundent-
 que illi temporalibus etiam bonis.
 Ad summam plurimas opes habere, ac felicitatis tempo-
 ralis culmen perfectioni Christianæ exercendæ, paupertati
 interiori, abnegationi spirituali, & cruci non repugnat, quod
 his egeant imperfecti, qui alliciuntur externorum splendore,
 & ope, acquisitam perfectionem, & exercendam non mi-
 nuit, veluti non minuit Christi, Apostolorum, Regumque
 multorum, Patriarcharum: ac perfectio, paupertas, crux, &
 abnegatio, sit in animo, sicuti & virtus omnis, atque ordo
 facer

S. Tho. 1. q.
3. art. 3.

Dan. c. 10.
ubi S. Hier.
Greg. Mor.
li. 17. c. 7.

De Ruinis Gentium, & Regn.

facer præstet sæculari, & prophano in temporalibus ad bonum commune vtendis, præstet sanctitudine, necessariaque sint ad hoc propagandum bona temporalia, & nihil non suadeat magis ab ordine sacro procurari bonum commune, quam sæculari.

ARGVMENTA CAPITVM TOTIVS OPERIS.

Liber Primus.

PROEMIVM.

Uncti sapientes censuerunt sine Virtutibus nullam dari humanam felicitatem. norma virtutum sumitur à Religione, ac Deo culto. qualem quisque Deum; ac superos colit, talis est atque ipse. Inde omnia bona animi, corporis, atque externa procedunt. qui sint exemplo Dei omnium beueficientissimi in humanum genus, per quos stent Gentes, ac Regna.

Cap. I.

Mundus nõ fertur casu, aut fortuna: sed ab intelligentia gubernatur. inscienti multa sorte contingunt, quæ præuidetur à peritis. Inquiritur, quid sit in causa ut aliqui corruant de improviso, paulatimue a bonorum temporalium felicitate: & qui sit illorum finis, efficiens, ac forma.

Cap. II.

Inquiritur, traditur atque explicatur definitio felicitatis, quæ est actio perfecta in vita perfecta secundum perfectam virtutem, idcirco illius essentia est in operatione virtutum: & quamuis contineat bona corporis, atque externa, ut instrumenta; tamen qui superat, vel minimo virtutis gradu est præstantior eo, qui superat alijs bonis.

Felici-

CAPITV M.

Cap. III.

Felicitas est duplex actiua, & contemplatiua. Illa huic seruit, hæc Deo contemplando, illa virtutibus comparandis & exercendis occupatur. Ad vtriusque summum perueniunt Heroes, virtutibus cunctis excellentes, ac Deo propinqui.

Cap. IIII.

Sine auxilio Dei speciali ad perfectas virtutes nemo peruenire potest. mens appetit aliquo modo videre Deum per essentiam, quod fieri nõ potest absque gratia infusa. maxime felices agnoscunt ac sequuntur impulsus diuinos.

Cap. V.

Gratia, qua peruenitur ad perfectas virtutes, est habitus infusus, & intime ciens felicitas habetur à nobis magis amando, quam in contem- plando Deum. Quæ contingunt post mortem, pertinent ad felicitatẽ.

Cap. VI.

Bonorum corporis atque externorum copia non est necessaria ad felicitatem: sed, cum sint instrumenta, tantũ eorum est necessarium, quã- tum requiruntur ad virtutes, qui est pari virtutum gradu, sed superat externis bonis, quoad essentiam non est felicitior; sed quoad addi- tamenta.

Cap. VII.

Cuiuslibet necessario facienda est iactura inferioris boni, vt acquirat su- perius. semper bonis aduersantur mali ac spoliant eos minoribus bo- nis, qualia sunt externa.

Cap. VIII.

Deus permittit externis & corporis bonis exui bonos, vt eorum subli- mitas appareat, ac locupletentur mox eiusdem generis maioribus quorum sex ad eos pertinentia recensentur.

Cap. IX.

Imperfecti indigent externorum bonorum maiori abudantia ne cor- ruant omnino ab omni loco felicitatis, præterea vero egent vt in- nitantur perfectis.

Cap. X.

Homo quatenus est virtutibus præditus in primis autem religione, ac sapientia est causa finatis omnium rerum sensibilium ac propterea etiam temporalium bonorum.

Cap. XI.

Prebatur ex officiis singularum virtutum, ipsarum possessores esse cau- sam efficientem maiorem a parte temporalium bonorum, quæ ab ho- minibus possidentur.

I N D E X.

Cap. XII.

Iusti sunt bonorum temporalium causa meritoria, & moralis, quæ re- ducitur ad efficientem.

Cap. XIII.

Mali, cum viuentes aliquid boni, quamuis valde exigui, agant, meren- tur. & ipsi aliquod, licet exiguum, si comparetur ei, quod boni me- rentur.

Cap. XIV.

Ex Antiquorum communi omnibus more, quo sese deuonebant, ad a- uertendas a suis penas diuinitus ob admissa flagitia infligendas, o- stenditur à virtutibus existere temporalem felicitatem.

Cap. XV.

Actio perfecta est causa formalis humane felicitatis, quæ nulla est a- lia, nisi recta Dei contemplatio, & dilectio. per eam temporalia no- bis impertiuntur felicitatem, quod cuiusmodi sit, late explicatur.

Cap. XVI.

Referuntur quinque humanorum cætuum discrimina, est quibus appa- ret, qui proprius, aut longius absint à virtutibus, Deoque contem- plaudo, & amando.

Cap. XVII.

Expenduntur summatim temporalis felicitatis euenta, quæ contige- re, quinque cætibz memoratis, Impiorum, qui vel athei sunt, vel di- uinitatis hostes, Hæreticorum, Iudæorum, Infidelium, Catholico- rum; Primi tamen cætum nullum certum constituere potuerant.

Cap. XVIII.

Non defuerunt vnquam sapientes in orbe. referuntur, in quibus con- uentirent celebriores gētes, quoad religionẽ. Religionis veræ summo Præfetto cuncti sunt obligati obedire in omnibus, cum sint omnia referenda ad illam. Perfectioni acquisita, & exercenda haud repu- gnat, sed expedit multas opes communes habere ad virtutem.

Cap. XIX.

Comparatio fit inter paria conditionis eiusdem. Quamobrem si quæ- ratur, qui feliciores in temporalibus bonis, boni, an mali, Reges cum Regibus; plebei cum plebeis; felicissimique cum felicissimis conse- rendi sunt. In omni autem gente necesse est adsint summi, mediocres atque infimi, alioquin stare non posset.

CAPITVM.

Liber Secundus.

Cap. I.

E multis diuinæ scripturæ locis ostenditur, bona temporalia pendere a virtutibus, ac religione, & cætus bonorum feliciores esse, quam malorum.

Cap. II.

De Platonis sententia felicius est societati bonorum quoad bona temporalia, quam malorum. & in optima Republica, ac Regno sacerdotum præest.

Cap. III.

Ex Aristotelis sententia feliciores sunt boni, quoad bona temporalia, quam mali; & in optima Republica sacerdotibus primæ sunt danda.

Cap. IV.

Medicorum principes summi testatum scriptis suis reliquerunt, temporalium felicitatem diuinitus potissimum distribui bonis, ac per hos stare vrbes, ac gentes. iccirco ad Deum in primis confugiendum, quod fit per religionem.

Cap. V.

Aegyptiorum sapientissimi decreuerunt, a virtutibus temporalium felicitatem pendere, ac Religioni, Religionisque Præfectis iccirco primas esse dandas, quod hinc pendeat orbis totus.

Cap. VI.

Sapientes Assyriorum, Persarumque iudicauerunt a virtutibus existere temporalium felicitatem, Religionisque ac religionis Præfecto, ut bene sit Reipublicæ principatum deferendum.

Cap. VII.

Romani existimauerunt propter pietatem concedi à Deo bona temporalia, sacerdotumque potestatem voluerunt esse omnium supremam.

Cap. VIII.

Omnes gentes consenserunt, temporalem gentium felicitatem pendere à religione, eique primas, & eius Præfectis dandas, atque in hoc esse ius status; quod Iurisperiti in leges Romanas retulerunt, de quorum sententia idem dicendum.

Cap. IX.

Argumentis à Philosophia morali desumptis probatur, bonum corporis.

I N D E X

poris, atque externum pendere à virtute, ac denique ab ipsa Religione.

Cap. X.

Rationibus politicis ostenditur a virtutibus, ac religione esse temporalem felicitatem, ac proinde Religionis Præfectis deberi primas.

Cap. XI.

Rationibus à philosophia naturali desumptis, confirmatur, bona temporalia non posse consistere absque virtutibus ac religione, atque ob id in primis deberi illa summo religionis moderatori.

Cap. XII.

Rationibus Metaphysicis ostenditur, gentium, regnorumque felicitatem stare per virtutes ac religionem, harumque studiosos, ac præfectos.

Cap. XIII.

Certissimis euentis hominum flagitiosorum, gentiumque & regnorum generaliter commemoratis, ostenditur ruinam duci à temporalium bonorum felicitate, ob vitia & impietatem: secus autem ob virtutes & religionem; ut propterea maximè huic, eiusque vero Præfecto sit obediendum.

Cap. XIV.

Experimentis intimis, quæ nemo non percipit in semetipso singulis momentis bene, aut male operans, concluditur non esse felicitatem temporalem inter malos, sed inter eos tantum, qui cum Deo sunt coniuncti.

Cap. XV.

Cum mali non puniuntur in terris, aut puniri non possunt ab ordinarijs iudicibus Deus illos punit plerumque improviso, atroci, & grauiori modo, ut appareat temporalem felicitatem, non posse cum viuentibus malis commorari. quod ita esse concluditur etiam de sententia historicorum.

Cap. XVI.

Cum boni haud perducuntur ad temporalium felicitatem modis ordinarijs atque vsitatis. Deus solet eos promouere extraordinarijs, atque inusitatis, quod probatur assertionem historicorum, communi omnium sensu, maximi Philosophi & Imperatoris.

Cap. XVII.

Ex historia omnium rerum naturalium, gradibusque earum manifestum sit, honorum temporalium felicitatem non posse esse sine virtutibus ac religione, ac felicius bonis esse, quam malis, eo, quod diximus, modo.

CAPITV M.

Liber Tertius.

Cap. I.

E Numerantur progressus temporalium bonorum, quos vna cum progressibus religionis fecerunt Abraham, Iacob, Iosephus, Hebraeus populus in Aegypto, ac denique Moyses ipse.

Cap. II.

Recensentur incrementa, & ruinae, quas vna cum religionis, aut contemptu, aut cultu fecere Iudaei, ex quo sunt egressi ex Aegypto, usque ad regem constitutum, reiecto contra Dei voluntatem Sacerdote.

Cap. III.

Quamnis datus fuerit Hebraeis rex, suprema tamen omnium potestas remansit apud sacerdotes, quod multis probatur. Dauidi, ac Salomoni, tum maxime temporalia bona caelitus data, cum praecipuos religionis actus ediderunt. Stabilitas illorum tunc Hebraeis concessa, cum stabilitas religionis extitit inter ipsos.

Cap. IV.

Omnes Iudae Reges sigillatim recensentur, ac pro cuiusque pietate, aut impietate, contigit illis, aut felicitas, aut infelicitas temporalium bonorum. Conferuntur deinde inter se singuli quoad imperium, amplitudinem, diuturnitatem, obitum. caeterumque euenta.

Cap. V.

Enumerantur omnes reges Israel, eorumque euenta expenduntur deinde, subiectis decem, ac tribus observationibus, apertissimum fit a vera religione pendere omnem temporalem felicitatem.

Cap. VI.

Quam diu stetit imperium Chaldaeorum, & Persarum, sunt a Iudaeis ydem facti felicitatis temporalis progressus, ac religionis. recensentur utriusque octo gradus.

Cap. VII.

Narrantur euenta temporis, quod fuit ab euerso Imperio Persico usque ad Machabaeos. eorumque felicitatem processisse vna cum religionis statu; explicatur.

Cap. VIII.

Referuntur octo gradus, quos vna cum religione Iudaei fecerunt ad recipiendam maiorem temporalium bonorum copiam, quoad amplitudinem

I N D E X

tudinem regionum ipsius subiectarum & aequam gentium nobilissimarum societatem.

Cap. IX.

Explicantur causa, ob quas Iudaei, familiaeque Assamonaorum decedit ab omni felicitate, recedens a recto cultu religionis, & quos gradus impietatis fecit, eosdem fecit infelicitatis.

Cap. X.

Explicantur gradus felicitatis ac religionis, aut contra, quos Herodes, ipsius genus, ac Iudaei fecerunt extincta agnatione Machabaeorum, cum tamen adhuc cognatio superesset.

Cap. XI.

Referuntur euenta felicia liberorum Abrahami, quos e Cetura suscepit.

Cap. XII.

Narrantur euenta felicia liberorum Abrahami, qui ab Ismaele, Esau, vel alijs sunt prognati.

Cap. XIII.

Breuis epilogus eorum, qua dicta sunt.

Liber Quartus.

Cap. I.

X Gradus quibus gentes excidunt a religione & temporalium felicitate, duo sunt, illudere parentibus, ubi labuntur in aliquod crimen, & gloriam propriam quaerere. Semi posteritas, qua nam fuerit, & qua genes prognata ab illa, magis religiosa a principio ac proinde magis abundauit felicitate temporalium bonorum.

Cap. II.

Referuntur loca, in quibus confederunt liberi Iapheti & euenta quaedam generalia, e quibus concluditur illos fuisse feliciores in temporalibus, quam posteros Chami, veluti magis religiosos.

Cap. III.

Posteritas Chami minus religiosa Semi & Iapheti posteritate, & minus felices terras est sortita, & breui venit in horum potestatem.

Cap. IV.

Gentilibus non erat ad aeternam salutem circumcisio necessaria, modo recte alioquin de rebus diuinis sentirent, ob id multi e Gentilibus

CAPITV M.

Illibus illam sunt adepti. ac celebrioribus gentibus maior veritas lux effulsit.

Cap. V.

Posteritas Iapheti latissime dominata est, cum nondum recessisset à vero Dei cultu prolapsis iam magna ex parte posterit Semi, ac maiori posteris Chami, quos orti à Semo, & Iapheto subiecerunt imperio suo.

Cap. VI.

Græci à Iapheto oriundi Aegypto olim priscais temporibus dominati sunt, similiter & nepotes Abrahami terras Africa imperio tenuerunt, cum Aegyptus & Africa a posteris Chami inhabitaretur, hique à vero Dei cultu abscessissent.

Cap. VII.

Enumerantur octo euenta antiquissimorum temporum, è quibus aperitur felicitatem temporalium bonorum pendere à recto religionis cultu.

Cap. VIII.

Enumerantur octo tempora, quibus vera Religionis cultores male habiti, aut exagitati & ad interitum vocati sunt, simulque totum genus humanum videtur ad interitum fere perductum, ut appareat, ab illis orbem pendere.

Cap. IX.

Recensentur maxima calamitates, quibus oppressi sunt cuncti mortales, quo tempore Iudæi fuerunt excisis Hierosolimis, in Babylonica servitute.

Cap. X.

Enumerantur quinquaginta quatuor nationes, à quibus Hebræi sunt vexati, & quæ ad internecionem deletæ fuerunt.

Cap. XI.

Aegyptus, quæ prima & maxime à vero religionis cultu descivit, & maxime illius cultores oppressit, omnium maxime Regibus exteri sanguinis paruit, & calamitatibus innumeris est afflicta.

Cap. XII.

Babylonij, qui post Aegyptios maxime infesti fuerunt vera religionis cultoribus, post eosdem maximis sunt cladibus afflicti, & oppressi.

Cap. XIII.

Quibus piens impij oppresserunt, eisdem sunt illi multo miserabilius à Deo puniti.

Cap. XIV.

Per quæ piens impij contenderunt extinguere, per eadem sunt ipsi diuinitus ad interitum miserime vocati.

Liber

CAPITV M.

Liber Quintus.

Cap. I.

Tria tempora memorantur, quibus Persa temporalium bonorum felicitate floruerunt, cum scilicet pietati seruire, à qua desciscentes exciderunt simul ab omni felicitate.

Cap. II.

Referuntur duo tempora, quibus Niniuitici Reges temporalium bonorum felicitate præstiterunt, rectæque religioni, aut eius cultoribus fauere, ac somnia Ctesia Cnidij refelluntur.

Cap. III.

Ostenditur Babylonicos Reges vera religioni aut eius cultoribus studuisse, cum maxime temporalium bonorum felicitate præstiterunt, ac falsa quædam confutantur.

Cap. IV.

Tria Aegyptiaci regni felicia tempora memorantur, quibus Aegyptij vel Aegyptiorum reges minus abfuerunt a vera religione & aliquibus discussis plurima falsa confutantur.

Cap. V.

Tria tempora, vel potius duo referuntur, quibus Aethiopes late domiti sunt, ac minus à vera religione abfuisse videntur.

Cap. VI.

Explicantur tria tempora, quibus Græci temporalium felicitate maxime floruerunt, minusque à vera pietate abfuerunt, quam ceteræ gentes.

Cap. VII.

A quibus condita fuerit, noua Tyrus. Eius tria tempora felicia, quibus aut rectam religionem fouit, aut eius cultores, ac totidem, quibus contra egit, explicantur.

Cap. VIII.

Duobus temporibus Carthagenenses maxima sunt potiti felicitate, ac minus à vera religione abfuerunt, à qua recedentes in multas ruinas inciderunt.

Cap. IX.

Referuntur gradus, quibus Romani corruerunt in impietatem, cladesque, quibus ob illam sunt afflicti & contra.

Cap. X.

Imperia qualibet tunc ad summum perueniunt, cum sincera religioni, aut veris eius sectatoribus fauerunt.

**

Antiqui

Cap. XI.

Antiqui Reges in moderandis amplissimis imperijs, vias humano consilio convenientissimas ad illa conseruanda, aut perquam maxime dilatanda visi sunt inire. Verum cum fuerunt hæ contrariæ pietati sinceræ, per eas conciderunt.

Liber Sextus.

Cap. I.

Christus, ut homo, præpositus est omnibus rebus creatis regendis ac propterea melius est post eius resurrectionem, non modo hominibus, sed omnibus etiam rebus, optimus est enim gubernator, & quid pertineat ad optimum gubernatorem.

Cap. II.

Ostenditur è dictis sanctorum & aliorum, atque ex euentis apertissimis post Christum felicius esse quoad temporalia toti Orbi terrarum, quam prius.

Cap. III.

Tria dedit Ecclesiæ suæ potissimum Christus, ut errare non possit in ijs, quæ sunt eternæ veritatis vniuersali lege sancientiis; habeat semper sanctissimos viros, ac summum pontificem, qui in vniuersalibus æternorum sanctionibus haud erret, nanciscatur.

Cap. IV.

Afferuntur argumenta, quibus comprobatur in Ecclesiâ futuram largissimè temporalium bonorum copiam & summum temporalis felicitatis culmen.

Cap. V.

Post argumenta adducta adducuntur prædictiones prophetarum, quibus prænunciatum fuit Ecclesiæ Christi futurum temporalis felicitatis culmen.

Cap. VI.

È dictis Christi, Apostolorumque ipsius confirmatur Ecclesiæ Christi futuram supremam temporalium bonorum felicitatem.

Cap. VII.

È signis & cladibus, quæ contingebant Orbi terrarum, cum vexabatur ab impijs olim Christi Ecclesiâ, comparationeque Imperatorum quæ ad mortem, & ignominias & Pontificum Romanorum, palam sit à bonis pendere temporalium felicitatem, infeliciusque fuisse ante Constantinum Romanis Imperatoribus, quam Pontificibus Romanis quæ ad vitæ diuturnitatem, mortem, & honores.

E col-

Cap. VIII.

È collatione senatorum, nobilium, plebeiorum, diuitumque gentilium & Christianorum, ante Constantinum, comprobatur illos fuisse infeliciores, quoad vitam, honores, opes & tranquillitatem, in quibus est potissimum felicitas temporalis.

Cap. IX.

Ecclesiâ Christi siue sanctorum quo magis opprimitur, eo magis dilatur quoad numerum & denique etiam quoad bonorum temporalium felicitatem, quod Prophetijs, sanctorum dictis & euentis comprobatur.

Cap. X.

Testimonio S. Augustini comprobatur, malis plerumque temporalia mala, bonis autem bona contingere, ac sancti Thomæ, bonis dari bona temporalia vtilia ad virtutes.

Cap. XI.

Vniuersalia concilia multis in locis testantur bonorum temporalium felicitatem dari à Deo regibus ac Regnis ob rectæ religionis cultum.

Cap. XII.

Testimonia sanctorum Ecclesiæ Doctorum.

Cap. XIII.

Testimonia aliorum, sanctorum.

Cap. XIV.

Testimonia Pontificum Romanorum.

Cap. XV.

Testimonia Imperatorum, Regumque Catholicarum idem probantia.

Cap. XVI.

Testimonia Imperatorum, Regumque impiorum, aut Gentilium cum sanæ mentis fuerunt, idem probantia.

Liber Septimus.

Cap. I.

Tria tempora referuntur, quibus imperium Romanum magis est visum felicitate temporalium florere, ac magis etiâ religioni veræ, & eius Præfectis fauit, & contra.

Cap. II.

Octo temporibus Orientale imperium maxime felix fuit, ac maxime simul religiosum, alias infelix.

Cap. III.

Quinque temporibus regnum Germaniæ temporalium felicitate præstâ

vit, ac simul studuit sinceræ pietati, a qua toties excidit, cum simul excidit à vera pietate.

Cap. IV.

Propoſantur quatuor tempora, ac tres obſervationes, e quibus dignoſcitur, tunc Hiſpaniæ feliciter fuiſſe, cum pietatem germanam magis eſt amplexata, à qua recedens contrarium ſortita eſt.

Cap. V.

Septem tempora, decemque obſervationes adducuntur, e quibus palam fit, Gallicanæ nationi, ac Regiſ eius genealogiſ feliciter tunc fuiſſe, cum veræ religioniſ præſectoque ipſius ad hæſit, & ſecus, cum contra.

Cap. VI.

Regni Angliſ Britannique, quinque tempora, afferuntur, ſeptemque obſervationes ſubiiciuntur, e quibus manifeſtum fit, tunc feliciter illi fuiſſe, cum veræ religioniſ fauit, ac Pontifici ſummo.

Cap. VII.

Dania tribus temporibus, maximè præſtitit, temporalium bonorum felicitate, quibus amplexata eſt maxime ſinceram pietatem.

Cap. VIII.

Polonia quinque tempora afferuntur, quibus, quoad bona temporalia, maxime excelluit, ſimulque pietati veræ magis ad hæſit, & contra.

Lib. Octauus.

Cap. I.

Ante Conſtantinum Chriſtiani feliciores erant gentilibus quoad vitam, opum mediocrium ſecuritatem, caeleſtes honores deſunctis exhibendos, amicos, amplitudinemque auctoritatis, ac poteſtatis ſacræ.

Cap. II.

Pontifex ſummus, caterique huic ſubiecti pontifices, virique ſacri, quoad bona temporalia ſunt longe feliciores aliſ, hujuſmodi alienarum gentium.

Cap. III.

Imperatores noſtri fuerunt, quoad bona temporalia feliciores imperatoribus gentiliū, comparanturque in hiſ ſummi ſummis, & inferiſ inferiſ.

Cap. IV.

Confertur Othomanica familia cum Auſtriaca & Turcica natio cum Chri-

Chriſtiana. Et aperitur, quanto ſit hæc illa longe felicior.

Cap. V.

Comparantur Sinenſium Reges, ſive China cum Auſtriacis, eorumque Populi cum noſtris Chriſtianiſ, atque oſtenditur hoſ eſſe multo feliciores.

Cap. VI.

Conferuntur cognationes Heraclidarum, & Mahometiſ, cum noſtris quoad felicitatem bonorum temporalium, & noſtroſ longe illiſ feliciores eſſe aperitur.

Cap. VII.

Eccleſia Chriſtiana eſt inſtar Reip. & Romanæ comparata aperitur quanto ſit noſtra felicior, quoad temporalium bonorum felicitatem.

Cap. VIII.

Confertur Veneta Reſp. cum Carthaginenſi, Genuenſi cum Athenienſi, Florentinaque cum Lacedæmone, quoad temporalium bonorum felicitatem, & quanto ſint exteræ inferiores, aperitur.

Cap. IX.

Cum Martyres fuerunt in aliqua regione ex indigeniſ, qui vitam profundere pro conſeruanda inter ſuoſ ſincera religione aduerſus hæreticoſ ibi rigentem, ea Regio non eſt data in poteſtatem barbarorum; ſecus ubi deſuerunt Martyres. Quod ſcilicet felicitas temporalis pendeat a religioniſ veræ cultu & amore.

Cap. X.

Excidunt à felicitate temporalium homineſ, quod non ament inter ſe, verum diſcordiſ diſſoluantur, ac pereant. Nulluſque hominum catus eſt, qui magis amet inter ſe, quam Chriſtianorum, qui intellectum fidei, voluntatem charitate diuina artiſſime coniungunt, præcipiturque iſ ardentiffimus amor, quo ſe ſuaque communicent. iccirco non excidunt à temporalium felicitate.

Cap. XI.

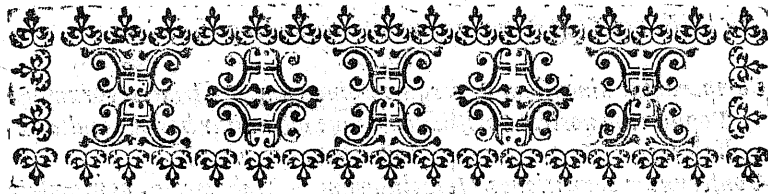
Exempliſ, ac rationibuſ oſtenditur, amore populorum, Ciuium, domeſticorumque inter ſe contineri, ac ſtare temporalium bonorum felicitatem, ac proinde legem Chriſti eſſe accommodatiſſimam ad illam parandam, quod amorem maximum iubeat, ac præferat.

Cap. XII.

Maxima patientia, quam Lex Chriſti imperat, non minuit bellicum robur, idque auctoritate, exempliſ ſimilitudinibuſ, rationibuſ, & eueniſ comprobatur.

Cap. XIII.

Obiecta ſummatim conſutantur, aut potius conſutata oſtenduntur ſua præ ſuiſ lociſ propoſitumque confirmatur.

MO
ILLVSTRISS. AC
REVERENDISSIMO
S. R. E. CARDINALI
BENEDICTO
IVSTINIANO.

Prooemium.

Quænti sapientes censuerunt sine Virtutibus nullam dari humanam felicitatem. norma virtutum sumitur à Religione, ac Dei culto. qualem quisque Deum, ac superos colit, talis est atque ipse. Inde omnia bona animi, corporis, atque externa procedunt. qui sunt exemplo Dei omnium beneficentissimi in humanum genus, per quos fiunt Gentes, ac Regna.

Sapientum nemo, Benedicte Iustiniane Cardinalis Amplissime, est ausus affirmare humanam felicitatem dari absque virtutibus, ac Religione, quemadmodum sine hac ab orbe condito, nulla legitur hucusque natio coisse in vnum. Sic nemo felix absque illis constitisse sibi, ac suis rebus vnquam memoratur. Clemens Alexandrinus nominatim Stromatum libro secundo

secundo, plurimos Philosophos enumerat; E quibus alij ponebant alijs in rebus humanam felicitatem. Conueniunt tamen in hoc omnes, non esse illam sine virtutibus. Quibus quidem Religio tanquam regina, primariaque sapientiæ diuinæ, qua Deo cognito, & amato proximè inhaeremus, ancilla præsidet, iubens, vt ad Deum nos perducant, eique obtemperemus. Ipse Epicurus, qui quasi excors, & pecus inter suos à Philosophis relegatur, voluptatem, cui primas humanæ beatitudinis dabat, asseruit absque virtutibus stare non posse. Experimentis quotidianis, ac certissimis Arist. Politici septimi iuitio demonstrat sine Prudentia, Iustitia, Fortitudine, Temperantia, bonum temporale nullum dari. Plato eadem probat in Euthydemo. Quæ nos fusius aperuimus hoc libro. Id omnes perspiciebant, ipsa corporis bona, atque externa sine virtutibus, neque dominis esse diuturna, neque quamdiu sunt illis, asserre vllam felicitatē; sed maiores misérias, & ærumnas. Vt autem dignoscamus vias, quibus ad virtutem peruenimus, atque ijs constanter insistentes recta perducamur vel ad ipsam temporalium felicitatem, religionis est munus, vt aperietur; per quam nos, & nostra ordinantur ad Deum colendum, quem sibi finem quamuis remotiorem constituunt omnes virtutes, atque idcirco religioni Deum propius attingenti subiiciuntur, ac parent imperanti. hæc normam virtutum præscribit, exëplar diuinitatis proponens, quod non modo intueamur, sed intimo penitus amore inflammati in illud conformemur cogitatis, dictis, ac factis, atque ita eminenter nobis omnia siue obfistant, siue obsecundent ad extremum subiiciantur, & aliquo modo hanc nobis felicitatem pariamus, atque artifices temporalium bonorum sumus. Videndum nobis est igitur maximè, quem nobis, qualemque vel Deum constituamus, vel proximos ipsi Deo, quos propter hunc magis aut minus colamus. Quilibet enim maiores imitari studet, ac solet, veluti filius patrem, discipulus magistrum, atque, vt aiebat ille, à maiori bene arare minor discit. Quamobrem si bello, cædibusque gaudentem Deum nobis, aut Deo quam coniunctissimos proponamus colendos, tales quoque mortales efficiemus, sanguinarios, homicidas, truculentos, quemadmodum contigit Getis Martem potissimum, vel Mahometanis Mahometem diuino honore prosequentibus. Homo namque illi se se assimilare contendit, quem maximè honorat: quod nemo fit, qui non aliquo modo naturaliter velit honorari, ac magni fieri, aut esse,

Quod

PROOEMIUM.

Quod si Venus impura, vel Mahometes incontinens Dei loco ponatur, tales profecto euadent homines, quales ij, quos venerantur. Ac nemo non componit se ad illius similitudinem, qui præest, ac regit, siue vt assequatur imaginem, quando ipsam re non potest, ac si negetur, vt præsit, ac regat, hac sibi saltem via placeat, semet ipsum fallat, in vmbra cõquiescat; siue quod imitentur cuncti, quos habent in admiratione. Ac propterea cuncti appetunt similitudinem diuinam, quod generatim cunctos ad se alliciat diuinitas. id maxime cauendum duntaxat, cui tribuamus illam, quæ fugit oculos, ac sensus nostros. alioquin incidemus in grauissima errata, ac damna. Nam, & cui maxime nosmet ipsos, ac nostra subiicimus; ad illum maxime conformamur, sicuti lignum transfertur in flammam ignisque naturam, cum se se illi ex omni parte subiecerit, ac totum tradiderit, eodem modo qui se se alicui tamquam Deo totos dedicauerint, qualem sibi illum proposuerint, tales & ipsi efficiuntur, si cupidum regnandi, ac propter hoc neque parcentem parenti suo, vti Iouem fingebant, aut filios perdentem, vti Saturnum, tales erunt scilicet parentes, & filij, qui se se inuicem fugent, atque consumant. Quod si fiat, actum est de Gentibus, ac Regnis, vt iure antiqui Romani fabulas huiusmodi impietatem continentes exterminarint, quod Dionysius Halycarnaseus narrat, & Græci pessimo statu fuerint, quamdiu secuti sunt illas, quod medijs temporibus contigit ab Homeri ætate vsque ad Persicos Reges, nam primis veræ diuinitatis assertions nondum fuerat ex animis hominum deletæ, ac postremis Philosophi abiecerunt, & abijciendas docuere, vt aperiemus. Etenim, quod vehementer cogitamus ad illud non possumus non maxime affici, ac propendere; & quod animum sæpe pulsat, vix est, vt non peruadat, aut etiam non perrumpat. nullus vero est actus, qui ex intimis animi partibus magis procedat, ac magis inhæreat, quam Religionis, quod si felicitas humana perficitur diuinorum contemplatione; si quidem statuamus Deum, cui sit aliquid imperfecti, vt præsci statuebant, & nos inani erimus, atque ad infirmiora propensi. insculpitur enim penitus animo imago semper illi adherens, atque infixam intimo, & assiduo cogitatu, vt totum tra hat ad se, inficiat, & quocumque se conferat, sequentem propellat. Iam quomodo dissimiles illi esse villo modo volumus, & quo bona cuncta expectamus, atque expetimus? Nam sui similem quis non amat? Quis beneficijs maximis, ac plurimis non

PROOEMIUM.

non ornat, amplificatque ex omni parte? Deus igitur ita cum suis similibus ager, ac propterea nemo non illi similis esse contendit, & quos ipse amabit, sui simillimos reddet, & qui amabunt illum vicissim, quam simillimos conabuntur ei fieri. Quocirca id cauendum, quem in animo colamus, Deum, quem contemplemur, he Bacchum, Veneremque sectati potu nosmet, ac cibis obruamus, sepeliamus, ac distenta pecora efficiamur. esu luxurque perditum. Quod si Deum nobis proponamus amantissimum generis humani, beneficentissimumque supra omnes, atque in omnes, qualem profecto Christum volumus existisse, qui Deus, idemque homo est, ac Dei filius, optime sine dubio nostra omnia procedent; ab amore enim beneficentiæque est, quidquid in terris boni inuenitur, ab odio contra prorsus est, quidquid est vsquam mali. Nec nisi amoris defectu res quelibet deficiunt esse, aut esse non incipiunt. Hinc igitur omnium gentium, regnorumque extrema ruina, vt aliquis conijcere, & colligere aliquo modo e superioribus potest. Ex his etiam confici videtur, virtutes esse, & haberi in numero virtutum, quatenus perducunt homines ad amandum, contemplandumque Deum, quod in Eudæmiorum sine, Ethicorumque Aristoteles scriptum reliquit. A fine enim sumitur, modus eorum, quæ prouehunt ad illum. Deus autem proponitur nobis contemplandus, ac fruendus, ex assidua namque contemplatione fruendum illius impellimur, vt diximus, ad illius exemplar imitandum, quod omnes virtutes eminentissime præfert, amantique inserit; ita virtutes tam specioso nomine decorantur, ac bonæ sunt, quod per illas, quo aspiramus, appropinquemus; in Dei similitudinem transferamur, ei que coniectamur summo & æterno bono, ac fonti omnium bonorum animi, corporis, atque externorum. Sicuti magis incalêscunt, qui sunt igni viciniore; ac velocius mouentur orbis, qui primo è superis orbi; quod primum mobile vocatur, sunt propinquiore. ac recte Archytas Tarentinus agens, de bonis animi, corporis, atque externis; maioribus; inquit, bonis adsunt, quasi milites stipatores minora bona, amicitia quidem, gloria, ac diuitia corporis, & animi bonis, sanitas autem robur, ac sensuum vigor animo; prudentia, fortitudo, temperantia, ac iustitia menti animi; mens denique Deo. Hic enim præstantissimus, ac princeps est. huicque reliqua bona presto esse oportet. etenim exercitui præest Imperator; nautis Gubernator, mundo Deus, ani-

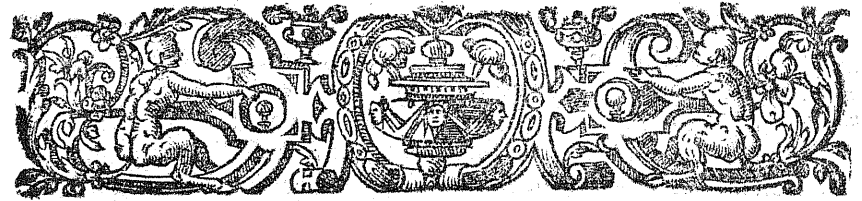
PROOEMIUM.

Ethic. 10. cap. 3. mo mens. Hæc ille consona veritati, ut proclare dixerit Philosophus, Dei operatio, quæ beatitudine eminet in contemplatione consistit. Humanarumque actionum, ut quæque huic simillima est, ita ad beatam vitam constituendam plurimum valet, & mox. Dijs enim immortalibus omni vita beata est, hominibus autem, quatenus simulacrum aliquid talis operationis habent, reliquorum vero animalium beate nullum vivit; quoniam nulla est eis contemplationis communitas; quam longe igitur, lateque funditur, ac pertinet contemplatio, tam longe, & beatitudo, & in quibus inest contemplandi assiduitas, ij sunt & beatiores, neque id foruito, sed ex contemplatione ipsa. Hæc Philosophus de homine virtutibus exulto, ac referente illas ad contemplanda diuina. consentit his illud: Nam superæ mentes, & intelligeniæ mouent orbis cælestes, à quibus omnia naturalia gignuntur ob amatum, contemplatumque Deum; quod ille Metaphysico duodecimo notauit. Quo circa nos illis assimilari, dicit aliquis, in efficiendis nostris, si actiones nostræ ab eadem cognitione, & amore procedant. Tunc nostræ stabiliratis aliquid, efficaciamque, ac boni denique habebunt, siue quoquo modo ad corpus referantur, siue ad animum, si ab amato, & contemplato Deo dimanent. Iam si & felicitas humana in vniuersum, & speciatim bonorum temporalium, quæ illius est pars tenuior, pendet à virtutibus, virtutesque à religione; sequitur in optima Republica ac felicissima gente, ac regno primas omnino dandas religioni, ac religionis Summo Præfecto. Quod ita faciendum censuere omnes gentes: & earum nonnullæ id maxime fecerunt. Amplius autem, si constituendus est nobis, qui colatur Deus, cælitumque, & Sanctorum cætus beneficentissimus, atque ab omni labe purissimus, consentaneum fuerit ob amorem Dei, ac superiorum summo habenda à nobis odio, & ad nihilum redigenda, quæcumque ijs aduersantur, ac proinde imprimis impij, ceterique magis, ac minus impijs viciniore. quod si agamus, quomodo constabunt inter se beneficentia, quæ proficiscitur ab amore, & beneuolentia, & mala his vele, moliri, ac perficere? repugnantiam præferunt hæc inter se, ac paucissimi sunt, qui non in multa, ac sæpe etiam magna ceciderint errata aliquo vitæ suæ tempore. Rectè distingui solet: amandam naturam, scelus esse exterminandum. Quod nihil aliud est, nisi ut homines, quantum fieri

PROOEMIUM.

fieri potest, saluos velimus, ac tueamur, ut per nos viuant; operam tamen omnem demus, ut abiiciant ipsi vitia, quibus irretiri tenentur, ac virtutes induant, inferantque animo penitus, & ad opera efficienda perducant. Sanctissime igitur Ecclesia Catholica solet arcere ab altari, qui vel necarint hominem, vel eius membrum trunearint, aut volentes, ac scientes fuerint in causa, ut hoc eueniret, quod si aliquos oportet occidi, neque voluntatem specialem, neque executionem cædis admittit illa in hominibus sacris. Curæ, ut vocant sæculari, noxii traduntur, ut iudicet eos ipsa, & castiget. bellaque omnino necessaria dimittit aliis administranda. Alioquin, suis Ecclesia pœnis quicumque sunt nocentes, mulctat; atque iis potissimum, quæ maxime conferunt ad euellenda vitia, virtutesque adipiscendas. Hinc tot hominum religiosorum conuentus, quorum licet aliqui declinent à summo virtutis, suere tamen semper, ac sunt qui cunctis humanis contemptis in fastigio totius sanctimonie consistenterent, nullosque non traherent in admirationem, & imitationem virtutum, vel quoties ipsis aggregantur, vel aliquo modo obsecundant, neque præcipientes in scelera feruntur, aut saltem non sunt intemperati. Ad quæ perficienda deligi solent, qui laudibus virtutum, Sanctorumque concinendis, monitis quotidianis, concionibus, & peccatorum confessionibus audiendis, pœnis salutaribus expient animum, viaque honestatis doceant, & quodammodo libentissimos compellant inire. Quod si qui sunt præfractiores, expellit ipsos Ecclesia e cætu suorum, diris execrationibus deuouet, instestabiles esse decernit, & indignos, quos aliquis alloquatur, nisi quatenus respicientiæ locus daretur. Verum percipiuntur hæc sensu: Illud fide, cui respondent euenta generalia, inspirari diuinitatem precibus, aut alijs rebus sacris, & pijs, qua flectantur animi præfracti, molliantur obdurati. Quod si Deus omnium rerum fabricator omnia gubernans, & ordine suo disponens eligit aliquos, ac vult esse qui ob maximam vitæ sanctitudinem precibus valeant auertere ab hominibus impendentes, ac meritas calamitates, nihilque durum, & acerbum refugiant, ut iis diuinam gratiam, vimque intimam, qua solus Deus animum nostrum peruadere, & quocumque vult ducere potest, concilient ad extirpanda vitia, virtutesque propagandas, ii profecto sunt, qui, & beneficentiam maximam, vitique odium similiter maximum præferunt, ac proinde Deo,

Deo, cælitibusque sunt quam simillimi, & proximi, ac sunt omnium bonorum, quæcumque ad animum, vel corpus pertinere possunt, artifices admirandi. Per hos stant gentes, ac regna, per hos amplificatur temporalium felicitate, ac mirabiliter efflorescunt. Quia hi videntur omnium maxime bellis robur in acie iusta, iustas ob causas necessario pugnantibus immittere, victoriamque ipsis adiudicare, quamvis neminem speciatim velint interfectum, doleant quemvis occisum, quantum fieri datur in amore, & beneficentia persistentes. Sed ista forsitan aliquis in vniuersum dicta à sapientibus, licet maxima ratione pronuncientur, non admittet. casu ferri alter inscius dicit. Igitur ipsam quæstionem proponamus, ac veritatem modis omnibus in apertum proferamus, atque explicemus. Hæc vero summatim præfari, & dicenda quodammodo adumbrare libuit, Amplissime, & omnium virtute laude florentis Cardinalis, cuius liberalitate ad omne bonum prosumptu pensissima, ac publicæ utilitatis, totiusque humani generis amantiſſima est factum, ut hæc elaborare possimus, aditum nobis aperientes ad inquirendum an male statuerint omnes sapientes, qui decreuerunt hominem non posse sine virtutibus, ac religione esse felicem, & absque illis temporalium felicitatem non dari, adicientes Præsidibus sacrorum primas deberi, à vera amicitia, maximoque amore contineri Gentes, & Regna.

DE RVINIS
GENTIVM,
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS.

Liber Primus.

Mundus non fertur casu, aut fortuna: sed ab intelligentia gubernatur. inscienti multa forte contingunt, quæ prævidentur a peritis. Inquiritur, quid sit in causa, ut aliqui corruant de improviso, paulatimve a bonorum temporalium felicitate, & qui sit illorum finis, efficiens, ac forma.
Caput Primum.

Propositum nobis est examinare, nunquid a vera religione vel recte culta, vel minus contempta pendeat felicitas temporalium bonorū. Quia in re modestissime quidem, sed tamé vere visus est ille philosophus antiquos aliosque quos nomine sapientum celebres vocasse ebrios, cum scriptum reliquit Anaxagoram præ illis sobrium reputari. Nam cum putarent ipsi mundum fortuna vel casu ferri, contra is asseruit ab intelligentia gubernari. Ac sane ignorarunt illi quid statuerent, aut de quo disputarent.

*Arist. Phys.
l. 2. n. x. 61.
Sequentis.*

rent. Nam cum mētis hoc sit, præstituerē finem, & ad hunc per-
ducentia feligere, ac propterea consequi optatum. Casu vero, &
fortuna contingere id ponatur, quod raro euenit, & cuius causa
non in illo, cui contingit, sed extrinsecus aduenit; quis excors
mundum casu agi dicet? fortuito accidit, vt fodiens agrum ne-
sciens incidat in thesaurum; quin etiam, si rimetur illum, cum ta-
men vix fiat aliquādo, vt e decem millibus fossorum pauci, quā-
uis id cupiant, quamuis inquirant, tamen inueniant, idcirco for-
tunatum, qui reperit, appellamus. Quod si plerique aut consul-
to, vt accidit in fodinis, nanciscerentur, temerè hoc euenire,
nemo dicere auderent. Sic enim nullus affirmat forte, verum
consilio euenire, vt qui aliquo certa via, suaque tendit, eò perue-
niat. Iam vero cognoscimus vniuersa in mundo certis, atque
vfitatis modis progredi, & cōquiescere. Quod siquid impro-
uifum contingit, atque insolitum, rarissimò id exoritur, & suas
tamen habet causas, quæ nobis hæc infima tantum contuenti-
bus, & aperta, ignotæ erunt, sed tamen acutioribus intelligen-
tibus perspectæ. Quemadmodum nouit reciprocos maris æstus
nauta exercitatus, ac peritus; nouit qui venti spirabunt; igno-
rat omnino, si quis degat in speluncis, ac si vndis hic se commit-
tat, & aliquo peruenire absque nautica disciplina cupiat,
forsitan pertinget æstu, aut ventis delatus, quò desiderat, sed
plerumque aberrabit, aut naufragium faciet; non ita, gnarus ar-
tis maritimæ, qui sciens instituit suam nauigationem, locum
certum respiciens, eò dirigens vela, & clavum, ac pene certus
assequens propositum sibi finem. Sic Astrologus multa præui-
det, atque, vt præuidit, sua sic instituit, vt qui olei plurimum
comparauit sterilitatem venturam ex astris prospiciens, quod
fortuito poterat emptori alicui contigisse. Atque ita in orbe
multa suboriuntur incognita, & inexpectata mortalibus, quæ
superis mentibus non modo prouisa erunt, sed ab ipsis etiam
prudētissime instituta, & ordinata. His positis, quis vnquam
dicet mundum casu volui? Circumspice enim quæso, & con-
templare solem, cunctaque astra nō agitari sursum deorsumue,
hæc vel illac deuijs modis, & cursibus, verum certissimis om-
nium moderatissimisque itineribus. Hinc notissima noctium
dierumque, mensium præterea veris, æstatis, autumnii, atque
hyemis curricula, & interstitia. Quæ si temere fierent, neque
plerumque, neque semper euenirent, ac fortunæ casuue ascri-
berentur. Vt aliqua illorum visa, & euenta attribuit imperi-
tus.

A tus, quoties aliquid ab illis improuifum sibi, ac suis rebus ob-
tingit, quod sciens ac prospiciens nullo modo effutiet; ac ve-
luti in altissima specula positus, lōgissime remota circūspicit,
ac certissimo cognoscit aduentantia fore, vt breui adsint huic,
illive termino, quod accidit improuifum posito in humili val-
le, & itinere ignaro. Sic in excelso mentis fastigio constitu-
tus, ac sapientiæ radijs illustratus, procul posita cōruetur, alius
autem neque præsentia caligine circumfusis aspiciet. Quod si
non de naturalibus hisce, ac nostram potestatem longe effugiē-
tibus sermo habeatur, longe minus ea casus, & fortuna guber-
nat; quod si quid incidens nos latuit ignorantia nostra, casui,
vel fortunæ fertur acceptum. Nam sublimiores mentes illud
non fugit. Alioquin si forsitan accidunt, quid agricola tellurem
ferro exercet, quid tempora obseruat, ac non potius dormitat,
ac stertit? Quid humo semina cōmittit? Quid purgat herbas
enascentes? Eodē modo non erit, quod vllas artes, vllas discipli-
nas addiscamus tanto cū labore, exerceamusq. ad lassitudinem,
neque in cibo, potu, somno, vigilia, & cunctis denique agendis
intererit hoc, vel illud eligamus, si cōmittantur vel omnia, vel
pleraque euenta fortunæ. Quod si quis effabitur, & statuet in-
certo, quæ aguntur, non modo ebrius, sed mente captus exi-
stimabitur à singulis, ac veluti cæcus per auia, & lubrica in præ-
ceps dabit humanum genus, ad bestias rediget, in specus horrē-
tes ac lustra abstrudet. Inquirimus proinde quid rerum sit in
causa, vt gentes ac regna in maximas miserias corruant, cum
maxima vndique omnium bonorum felicitate circumfluere vi-
deantur, neque appareat quod eos conturbet, sed postea de im-
prouiso vel repente existat, vel paulatim superueniat. & nūquid
aliqua intelligentia possumus id assequi in vniuersum, vt quam-
uis à cōmuni perspiciacia remotissimum videatur, atque idcir-
co assignetur casui, & fortunæ à minus acutis, nihilominus eo
pertingere possumus, cognoscamusque non modo a mente diui-
na procedere, sed ab aliqua causa quæ deriuetur à nobis, ac di-
gnosci à nobis valeat. Nam quod propter luxum, bellandi impe-
ritiam, pugnæ alicuius infelicissimum, ac prorsus insperatum
exitum, hostium plurimorum subitam conspirationem, suorum
prodicionem, vel huiusmodi aliqua concidant aliqui, in prom-
ptu est causa, sed huius adhuc superiorem causam, seriemque
omnium venamur, ac dubitationem maximam facit, quod nō
modo singulos homines, sed vniuersitates totas aliquando vide-

mus opprimi, & omnium bonorum temporalium copia nudari A
 ab impijs, ac scelestis, quod maxime mirandum videtur, quam-
 uis non protinus est ob afflictos innocentes concludendum,
 propterea scelestos istos, & impios esse quoad temporalia felici-
 ores, vel quod in horum parte aliqua, & potissima sint omnium
 maxime ærumnosi, vel quod breui ex altissimo fastigio præci-
 pitetur in voraginem profundissimam temporalium malorum,
 e quibus contra bonorum cætus multo durissime permanens
 emergat. quin omnino mali, quamuis abundant bonis, felices
 tamen esse haud queant, & quæ bona sunt alioquin sua natura,
 fructu illis, quatenus male utuntur, mala. Felicitatis enim mortalis B
 quasi quædam forma est rectus usus; alioquin sunt illa instar vi-
 ni, cuius nimius potus alioquin salubris non modo gignit mor-
 bos, aut enecat bibentem, sed etiam sensum gustus retundit,
 atque hebetat, ut suavitatem nullam percipere possit. Hæc igitur
 nobis quam diligentissime, sigillatimque sunt examinanda,
 & inspiciendum, quis omnium rerum, quæ sensibus obijciuntur,
 & in quibus felicitas temporalis consistit finis præcipuus ha-
 beat, in quem cuncta referantur, & cuius appetitione quadam
 suo modo cuncta moueantur. Nam finis omnium causarum cau-
 sa. Hinc itaque apparebit efficiens. Efficimus enim quidquid C
 placuerit, propter alicuius rei consequendam scopum. Veluti
 nauta remit, ac velis impellit nauim, qua perueniat ad portum,
 in quo conquiescat tamquam termino itineris totius, atque ita
 quod nos prouehet ad hunc finem, illud efficiet eius assecutio-
 nem. Hinc forma similiter elucescet perficiens temporalem fe-
 licitatem siue ipsa bona temporalia, quasi materiam quandam.
 Etenim quemadmodum finis domus est habitatio comoda, &
 iucunda, quæ habetur per constructionem ipsius in hanc illam-
 ve figuram, & quò magis cimenta ad hanc accommodantur, pe-
 rinde ac fortus informis recipiens ab hoc fine desumptam & in-
 mentem adumbratam, menti que appictam speciem, eò magis D
 camenta, uti quidem camenta sunt, perficiuntur. Finis vero il-
 le per illam notionem qualiterunque descriptam nos intime
 impellit ad fabricæ effectum. Eodem modo à bono usu bo-
 norum temporalium magis ac magis, dicet aliquis, prouehi-
 mur ad eorundem, vel etiam, quod beatius est, æternorum fa-
 licitatem. His cognitis, ac perpenfis causas omnes cognitatas,
 ac perspectas habebimus. Cuncta enim quattuor hisce continen-
 tur sine, efficiente, forma, ac materia, quæ coherent inter se se
 atque

A atque inuicem connectuntur. Nã quicumq; agit, sine dubio agit
 propter aliquod propositum, ut det perfectionem, quæcunque
 fit illa, cui deest, quasi rudi cuidam massæ. Quocirca eminentior
 perfectio est forma, quæ latius deinde, ac dilucidius expli-
 cabuntur suis quælibet locis. Modo autem satis fuerit leuiter atti-
 gisse, quantum scilicet exigit argumentum propositum. Pro-
 pius igitur accedamus ad rem nostram, & videamus qui sit
 finis omnium rerum, quæ sensu percipiuntur, & in quibus, quasi
 materia quadam, felicitas temporalis consistit, ut sciamus ali-
 quomodo illos, qui excident ab hoc fine, excidere ab illa
 B felicitate, & quatenus ab illo aberrant, eatenus ab eadem de-
 clinare, quasi de uia, vel deflectentes, vel omnino auerfi. Con-
 stituendum vero nobis est prius in quibus humana felicitas
 consistat.

*Inquiritur, traditur, atque explicatur definitio felicitatis, quæ est
 actio perfecta in vita perfecta secundum perfectam virtutem, id-
 circo illius essentia est in operatione virtutum, & quamuis
 contineat bona corporis, atque externa, ut instru-
 menta, tamen qui superat, vel minimo virtu-
 tis gradu est præstantior eo, qui superat
 alijs bonis. Cap. I I.*

Mnes homines natura felices esse desiderant.
 Atque huc omnia nostra referuntur, ac tendunt: quod scilicet omnium finis sit felicitas
 ipsa; propter quam reliqua bona, ac virtutes
 cuncta expetuntur, & quoniam Deus nulla re
 prorsus indiget, bonis vndique circumfluit, at-
 que eius essentia est ipsa beatitudo: ob id beator apparebit, qui
 ad hunc statum propius, quasi Deo similis, ac diuinus accedet.
 D Quocirca felicitas humana, de cuius ruinis quoad bona tempo-
 ralia, cuiusmodi sunt a corporis, atque externa, in primis actu-
 ri sumus; visa est etiam à religione Christiana alienis, quasi di-
 uinissimum quoddam munus à Deo mortalibus exhiberi. Pa-
 tet autem non vocari nos felices, cum dormimus, atque hac de
 causa, quod dormiamus, aut torpeamus; sed huiusmodi appella-
 mur, quod aliquid agamus; alioquin in somno, ac stupore nihil
 differt ab infelici felix. Vtriusque est idem status trunco simi-
 lis. Horum discrimen est in actionibus. nam propter honestif-
 simas

A *finas, vtileſque, & iucundas alter eſt apud omnes in admiratio-
 ne, alter contra. ſic etiam non erit in eo Beatitudo quod ali-
 quid efficere poſſimus, quamvis id ſit omnino in promptu; ſed
 quod efficitur. Nam poſſe aliquid operari, eſt propter opera-
 tionem, hæc illius finis ac perfectio. Beatitudo vero eſt totius
 humanæ potentiæ complementum. Sic igitur felicitas erit ac-
 tio perfecta. Numquid pueri vel exiguo tempore viuentis,
 aut aliquid curſim, vel diſſimiliter facientis? Non ita conclu-
 dendum, Haud enim beatus eſt, qui moritur infans dormienti
 ſimilis, neque percipit mente quid infaſtum, fauſtumue ſit; ne-
 que tota vita felix, qui puncto illius, aut actu momentaneo tan-
 tum beatitatem attingit, niſi ſit huius tâta uis, vt præponderet
 longo illius decurſui. Atque ita felicitas erit actio perfecta in
 vita, non quidē puerili, aut breui, ſed perfecta, quæ ſimul maio-
 ri annorum noſtrorum ſpatio quantum fieri poteſt, facta ſingula
 colligat, & cum beatitudine coniungat. Verum quænam facta
 continebit in huiusmodi vita hæc actio perfecta? num quæ
 vitio, an quæ virtuti innitetur? Atqui ſi beati ſimus, quod ſcele-
 ra perpetremus, non erimus beati, qua parte obedimus rationi,
 per quam, vt homines operamur; ſed qua parte bellæ, quæ nullo
 modo ſunt felices, aſſimilamur. Verum nos de humana felici-
 tate hic agimus. Quocirca continebit illa actus rationi, &
 quidem ſummæ, virtutiq. eminentiſſimæ conſentaneos; atque
 ita felicitas erit actio perfecta in huiusmodi vita, & ſecundum ſi-
 milem virtutem: non hanc illamue dumtaxat, cohærent enim, ſi
 modo perfectæ ſunt, ſingulæ inter ſe, & compactæ quodâmodo
 ſunt, quod nõ modo Stoicis, Academicis, Peripateticis placuit,
 verum etiam Chriſtianorum ſanctiſſimis viris, Ambroſio, Augu-
 ſtino, Gregorio, & alijs, ſed ſecundum omnem virtutem, potiſſi-
 mumque ſecundum potiſſimam, atque adeo ſecundum ſapientiam,
 per quam iam cunctis virtutibus excolti Deum contem-
 plamur; ob id felicitas non eſt actio, quæ tranſeat ad alia pera-
 genda, ſed quæ maneat in nobis, vt recte Philoſophus defini-
 ebat; & quamvis humana beatitudo videatur comprehendere bona
 corporis & externa, homo namque non eſt animus ſolus, ſed etiã
 corpus; tamen eſſentia conſiſtit in animi bonis, reliqua ſunt in-
 ſtrumenta, vt aliqui Stoicorum dixere commoda, ſive, vt Peripa-
 teticis placebat, neceſſaria, quod poſtea cuiuſmodi ſit, diſcutie-
 mus. Apex quidem felicitatis, ac ſummum collocatur in homi-
 nis parte ſuprema, qui eſt intellectus, illius operatione nobilif-
 ſima,*

*Ariſt. met.
 9. 10x. 16.*

A ſima, quæ eſt contemplatio circa rem præſtantiſſimam, Dei,
 diuinorumque conſideratio. Cuiuslibet autem rei potentia
 dijudicatur, ac naturam fortitur e ſummo, ad quod pertin-
 git, atque ex potentia cognoscimus eſſentiam rerum. Quam-
 obrem felicitatis humanæ eſſentia in virtutibus animi ponetur
 maximeque in maxima virtute. Huic reliquæ ſeruiunt, atque
 erunt inſtar inſtrumentorum. Nam ſint abſque ornamentis
 animi mortales, certe magis minusue, vel pecudes erunt abiectæ
 vel efferi ſerpentes, qui magis minusue cuncta aut negligant,
 aut diſperdant. Non igitur hi felices erunt, ſed pro magnitudi-
 ne virtutum, erit beatitudinis magnitudo, quam ſane explica-
 bit atque extollet amplior ac ſublimior virtus. Animi vero bo-
 na ſunt ipſum excolentia, intellectus principiorum vniuerſa-
 lium, ſcientia conſuſionum, ſapientia vtrorumque, ſed maxime
 diuinorum, prudentia agendorum, ars operum; voluntatem,
 deinde ſupremam perficit iuſtitia; appetitum denique inferio-
 rem; qua parte iracundia adornat fortitudo, qua parte concupi-
 ſcit, temperantia, atque hæc ſunt animi virtutes bona, & quæ
 his adneſtantur, aut ab his pendent: corporis autem, integritas
 omnium membrorum, ſanitas, robur, decus; externa denique,
 C honor, nobilitas, dignitas, amicitie, opes. Neque debent audi-
 ri qui ſtatunt nulla eſſe corporis, aut externa bona. Aduer-
 ſantur namque hi ſancti, Auguſtinus, Chryſoſtomus, Bernar-
 dus, Thomas, qui deſertiſſime aſſerunt fortunæ, ac naturæ mu-
 nera in bonis eſſe numeranda. Idcirco & à Deo petimus illa,
 & Eccleſia nos docet, vt petamus, ac pro ijs conſeſſis gratias
 agimus eidem, qui & largitus eſt Adamo ea, neque abſtuliffet ni-
 ſi in crimen prolapsus fuiſſet, ac diuini libri ſicuti hæc bona vo-
 cant, ſic hiſ contraria merito appellant mala. Sedenim vir ſa-
 piens hæc in bonum vertit; atque e malis quodâmodo bona effi-
 cit: inſipiens vero bona in malum tranſfert.
 D Atque hoc eſt inter alia præſtantiffimæ virtutis officium, con-
 traria poſſe, ac ſcire in vſus ſuos inſectere, quaſi qui eripiat ho-
 ſti gladium, quo valeat ipſum ferire, atque interficere, calleat-
 que non modo bonis, ſed etiam malis vti ad bonum, & eorum
 quaſi naturam commutare, vt e malis bona efficiantur, atque è
 venenis medici, & ſalubres cibi. Si quis autem fuerit præſtan-
 tior animi bonis vel minimo gradu, etiamſi ceteris omnino
 carere videatur, felicior eo dicetur qui ſuperabit iſtis, vincetur
 illis. Nã felicitas humana eſt, quatenus ad hominē, vt homo eſt,
 refertur.

*Aug. Epiſt.
 ad Par. c. 6.
 in lo. Chryſ.
 p. ſal. 140.
 Ber. ſer. 8.
 de quadrag.
 in ſm.
 S. Thom. 2.
 2. q. 83. c.
 127. art. 1.
 ad 3.*

refertur. Atqui huiusmodi est per animū virtutibus exultum, A
 non qui degeneret à semetipso, ac similis sit pecori. Atque
 ideo magis minusve bona corporis, atque externa beatitudinis
 humanæ habebunt; quò facient animum, per quem sumus homi-
 nes, feliciorem promouentia ad virtutes. Per has beatus est
 animus, atque homo, vt imprimis homo est. Neque vero par-
 villo modo esse potest quoduis temporale, quamuis magnum vi-
 deatur, ac sublime, si conferamur æterno, cum nulla sit illius ad
 hunc proportio. Atqui animus est, æternus, æternitatemque
 hanc participant illius bona. Virtutes enim, cum sint habitus
 inserti animo, vel post obitū semper animo immortalis inhæret. B
 Corporis vero, & externa sunt temporalia. Non possunt ita-
 que virtutibus conferri, per quas animus ornatur, cum parti-
 bus innumeris vincatur, veluti temporale ab æterno. Iam per
 virtutes appropinquamus Deo, non per bona corporis, atque
 externa à virtutibus separata. Igitur felicior, qui his, quam qui
 illis excellet. Nam Deus est fons totius beatitudinis, ac tan-
 tum felicitatis, quantum propinquitatis cum illo habemus. &
 quemadmodum magis opramus esse sani, quamuis non pulchri,
 quam pulchri & ægroti, sic felicior, cui magis animus est sanus,
 & reliqua infirmiora, quam cui magis hæc adsunt animo minus C
 sano, & à virtutibus nudo. Annon autem diximus nos felici-
 tatem esse actionem, quæ in nobis maneat? At bona corporis,
 atque externa sunt longe remota ab huiusmodi actione, virtus
 autem proxima. Quin illa non sunt animo affixa, at virtus est
 insita penitus, atque idcirco felicitas prorsus adnexa: illa non
 ita, cum sint instrumenta, quæ simul atque seruiunt operi, ni-
 hil habent ad felicitatem spectans, nisi quantum possunt ad
 eandem rursus adhiberi, ob id enim bona sunt; quod ad illam
 sint naturaliter insituta. Iam cum felicitatem necessariò con-
 sequatur aliqua voluptas animi illam perficiens, exornans, & D
 vndique continens, ea vero pertineat ad appetitionem, siue in-
 feriolem, qua concupiscimus & irascimur, siue superiolem, qua
 intellectum consulit, vt eligat intellectu. in eo prudentia confi-
 dens impellente voluntate per fortitudinem temperantiamque
 moderatur inferiolem partem rationis expertem, sed eius gu-
 bernationi obedientem.

Hinc fit voluptatem felicitatis comitem potissimum referri
 ad intelligentiam, appetitumque supremum. Nam quæ par-
 tis est inferioris, est eadem nobis cum belluis quibuslibet com-
 munis

A munis, nisi quantum defluit ex altiori illa in hanc subiectam.
 Dona autem corporis, atque externa non creant hanc animi
 iucunditatem, quam mentis apex infundit, licet haurire
 eam possit ex consideratione huiusmodi bonorum suis vsibus
 recte seruientium quod est à se, non ab ipsis. Atque idcirco
 felicior, qui tantilla virtute est excellentior alio, qui circum-
 fluat vndique omni bono corporis atque externo.

*Felicitas est duplex actiua, & contemplatiua. illa huic seruit. hæc
 Deo contemplando, illa Virtutibus comparandis, & exercendis
 occupatur. Ad vtriusque summum perueniunt Heroes,
 Virtutibus cunctis excellentes, ac Deo propinqui.
 Cap. III.*

C Vamobrem iure diuiditur felicitas in eam, qua nos cum nobis metipsis, aut cum ceteris hominibus Virtutum viis insistentes versamur. Atque in eam, qua cum Deo, ac diuinis. Illa nomen actionis est magis sortita, hæc contemplationis. Et de hac egregie locutus est Philosophus, si beatitudo muneris fun-
 ctio est virtuti consentanea, probabile est eam virtuti præstantissimæ esse cōsentaneā. Atque hæc erit eius, quod in homine est optimum. Siue igitur quidem hoc mens sit, siue aliud quidpiam quod videtur imperare, ac præesse debere natura, rerumque honestarum, ac diuinarum in sese continet cognitionem, (vel diuinum sit hoc ipsum, vel eorum, quæ in nobis sunt diuinissimum) huius muneris functio ex propria virtute, perfecta, & absoluta erit beatitudo. esse autem in contemplatione rerum positam, supra diximus; quod quidem & superioribus nostris disputationibus, & veritati congruere videtur. Præstantissima enim hæc est muneris functio (nam & eorum, quæ sunt in nobis, mens quiddam est longe optimum, & omnium quæ cognosci possunt, ea, quæ mente complectimur, longe sunt optima.) Præterea vero, & maxime assidua, nam res assidue contemplari, quam quiduis agere possumus. Et cum beatitudini admixtam, & quasi implicatam esse voluptatem arbitremur, tum omnium muneris functionum, quæ virtuti congruunt, eam, quæ ex sapientia est, iucundissimam esse om-
 nes vno

nes vno ore consentiunt. Videtur itaque sapientia mirabiles A
 quasdam tum sinceritate, tum stabilitate voluptates continere.
 probabile est autem eos, qui sciunt, iucundiores vitam tradu-
 cere, quam eos, qui quærunt scire. Et mox: erit autem talis
 vita melior, quam hominis natura ferat. Non enim, qua parte
 homo est, aliquis ita viuens, viuet; sed qua parte diuinum
 quoddam in eo inest. Quanto autem pars hæc toti, & concre-
 to antecellit, tanto, & eius muneris functio præstat functio-
 ni illi, quæ conuenit alij virtuti. Si igitur mens cum homine
 comparata est quoddam diuinam, vita quoque menti consen-
 tanea diuina sit necesse est, si cum humana conferatur. Ne B
 que vero nos oportet humana tantum sapere, ac sentire, vt
 quidam monet, cum simus homines, neque mortalia dumtaxat,
 cum simus mortales, sed nos ipsos oportet, quantum fieri
 potest à mortalitate vendicare, atque omnia facere, vt ei
 nostræ parti, quæ in nobis est optima, conuenienter viuamus.
 Nam etsi mole parua est, potestate tamen, & honoris gradu
 longe omnibus antecellit. & sane vnusquisque nostrum videtur
 esse hæc pars, si quidem id, quod principatum obtinet, etiam
 melius est. Absurdum igitur fuerit, si quis non suam, sed alienam
 vitam expetat, ac sequatur. Præterea, quod ante à nobis C
 dictum est, etiam huic loco conueniet. Nam quod cuiusque
 proprium est natura, idem, & optimum cuique est, &
 iucundissimum. Ergo & hominis optima ea vita est, quæ men-
 ti conuenienter traducetur; si quidem hæc pars homo est ma-
 xime. Hæc igitur vita est beatissima. sic ille. & alibi. Patet
 itaque, quod ob aliam nullam vtilitatem quærimus (hanc sa-
 pientiam, quæ in Deo contemplando collocatur) sed quemad-
 modum dicimus liberum hominem esse eum, qui sit ipsius, &
 non alterius gratia, quare merito non humana eius possessio
 putabitur; natura enim hominis in plerisque serua est, (sic igitur
 philosophus sapientem solum liberum facit, plerosque D
 alios seruos) quapropter secundum Simonidem, Deus vtique
 solus hanc habet dignitatem, indignumque est ab homine illam
 non quæri, quæ sibi conuenit, (quod scilicet per intelligentiam
 Deo sit similis, & habeat aliquid diuini) & mox: neque aliam,
 quam huiusmodi decet honorabiliorem putare; quæ enim no-
 bilissima, eadem & honorabilissima est. Talis autem bifariam
 dumtaxat vtique fuerit. Nam & illa, quam maxime Deus ha-
 beat, diuina scientiarum est, & si qua est, quæ diuinorum sit.

Hæc

A Hæc autem sola vtrumque consecuta est. Deus enim causa
 omnibus esse videtur, & quoddam principium, & talem aut
 solus, aut præcipue Deus habet. Hucusque Aristotiles sapien-
 tem statuens Deo similem, nam vult alijs esse virtutibus or-
 natum, qui Deum diuinaque contemplatur. Propter hoc
 enim cætera virtutes. Deus autem semetipsum dumtaxat
 intuetur, nam cætera per semetipsum. Atque ita duplici
 de causa dicitur sapientia diuina, & quia Deum contem-
 platur, & quia nihil agit quoad hoc, nisi quod Deus, qui so-
 lum se conspicit. Ac talis est beatitudo humana in contem-
 platione posita, quæ diuinitatem participat, ac sibi adiungit.

B Secundo autem loco, inquit idem, est ea felicitas, quæ vir-
 tutibus alijs est consentanea, muneris enim functiones ei con-
 uenientes humanæ sunt. Iustitiæ enim, & fortitudinis, &
 aliarum virtutum muneribus inter nos fungimur in rebus
 contrahendis in necessarijs, ac difficilibus, & nostris, & alio-
 rum temporibus, varijsque actionibus, denique in pertur-
 bationibus, quod cuique decorum est conseruantes. Hæc por-
 ro omnia videntur esse humana. Nonnulla autem, & à cor-
 pore videntur proficisci, multisque in rebus, virtus morum
 cum perturbationibus esse coniuncta. C Quin prudentia quo-
 que cum virtute morum, & hæc cum prudentia copulata est.
 Si quidem prudentiæ principia ex virtutibus morum con-
 stant, & quod rectum virtutibus inest, prudentia moderatur.
 Cum sint autem hæc perturbationibus quoque implicata in eo
 etiam, quod ex animo, & corpore conflatum est, inerunt.
 At eius quod compositum, & concretum est, virtutes humanæ
 sunt. Ergo, & vita ei consentanea, & beatitudo. Mentis au-
 tem beatitudo seiuncta est. Hæc ille.

D Sic igitur duplex est felicitas in virtutibus collocata. Pri-
 ma est, quæ attribuitur sapientiæ; secunda, quæ moribus com-
 ponendis, vt recte sapientiam consequi possims; alioquin qui
 peruerso est animo deprauato, ac distorto, excipiet diuina-
 rum notionum imagines, & simulacra eodem, vt ita per simili-
 tudinem dicamus, modo quo speculum distortum, ac peruer-
 sum, nimirum distorte, ac peruerse, longe secus atque ipsa sint.
 Atqui perspicuum est, inquit idem, scientiarum omnium limatissi-
 mæ, & absolutissimam esse sapientiam. Sapientem igitur oportet
 ea non solum intelligere, quæ ex principijs colliguntur, sed etiã in
 principijs (per hæc intelligit tū reliqua, tū maxime Deum, superas

B 2 que in-

que intelligentias, à quibus vult orbis caelestes moueri) ver-
 santem de ijs vere loqui, & sentire. Itaque sapientium dicere
 licebit esse tum intellectum (habitum, quo principia sciuntur)
 tum scientiam (qua conclusiones, & effectus noscuntur) & pe-
 ritiam quidem rerum honoratissimarum, quasi capitis instar ob-
 tinentem. Ita scriptor ille. Quod si capitis instar est sapientia,
 cui reliquæ virtutes, quasi membra adglutinentur, nisi adsint
 illæ, qui fieri poterit, vt sit caput? Quamquam posuerimus
 supra, ueluti à sapientibus cunctis omnino concessum; Virtutes
 inter se esse connexas. Quod latins probare non est instituti
 præsentis: & aliquid infra dicetur. Illud hic tantum, Iustitiæ
 adiungi virtutem, quæ Religio dicitur, cuius est omnibus alijs
 imperare excepta sapientia, ad hanc namque ordinat actus alia
 rum omnium, quasi pedissequa, & ancilla quædam sapientiæ.
 Nam fieri nullo modo potest, vt animus recte sentiat, ac nos
 recte loquamur de summo Deo, diuinisque, siquidem nubes, ac
 tenebræ offundantur intellectui, qui est animi nostri oculus, à
 perturbationibus, & cupiditatibus flagitiosis, & maximè quod
 dicatur ille ab ipso philosopho, sic esse ad diuina, vt oculus no-
 ctuæ solcat esse ad solem.

Quamobrem sortiuntur maxime beatitudinem, qui dicuntur
 Heroes, de quibus ita idem præclarè. Post hæc alio sumpto
 initio dicendum est rerum circa mores fugiendarum tres spe-
 cies esse, vitium, incontinentiam, feritatem, quarum duarum,
 quæ sint contraria manifestum est, alterum earum virtutem, al-
 terum continentiam vocamus. Feritati autem maxime e con-
 trario respondere quispiam diceret virtutem, quæ supra nos
 est, Heroicam quamdam, & diuinam: quemodmodum Home-
 rus Priamum de Hectore dicentem inducit.

— non hominis mortalis filius ille
 Esse videbatur, sed magna e stirpe Deorum.

Quod si ex hominibus, vti dicunt, ob virtutis excellentiam
 diuini efficiuntur, huiusmodi quidã scilicet habitus esset, quod
 feritati opponitur. Nam sicut bestia neque vitium est, neque
 virtus, ita neque Dei, sed hæc (heroica virtus) præstantius quid
 virtute est, illa (feritas) diuersum quoddam genus est à vi-
 tio; Quoniam vtro rarum est, vt vir diuinus sit, quemadmodum
 Lacones cum valde admirantur aliquem, diuinus, aiunt, vir est,
 sic &

A sic, & ferinus natura inter homines rarus aliquis est, maxime
 tamen inter barbaros reperitur. Fiunt vero nonnulli ex morbis,
 & læsionibus: quinetiam eos homines, qui vitijs exuperant;
 ita infamamus: Hæc philosophus volens Heroicam virtutem
 superare metas humanæ, vt non humana sit vocanda, verum di-
 uina; quin amittat quodammodo nomen virtutis, quasi supra il-
 lam collocetur, illius exemplar à Deo sumatur, cuius neque vi-
 tium dicitur, neque virtus, sed aliquid excellentius. quamob-
 rem recte idem concludebat istorum potestati, qui sic emi-
 nerent Virtutibus, ab omnibus omnia tradenda, vt ipsis genti-
 bus, ac regnis omnia sint felicissima: sed in optima, inquit, Pol. l. 3.
 Rep. magna habetur dubitatio, si non per excellentiam aliorum
 bonorum, seu Iurium, diuitiarum, & amicitiarum, sed si quis
 excellat virtute, quid de eo sit faciendum. Non enim dicendum,
 vt talis vir sit de ciuitate pellendus. Atqui neque gubernatio-
 ni aliorum talis vir erit subiiciendus; perinde enim esset, ac si
 qui Iouem gubernare vellent, potestatem diuidentes. Restat
 ergo, vt videtur, vt omnes sponte sua illi parere debeant. Hæc
 ille agens de ciuitate, ac gente, cui finis sit, non vt homines si-
 mul dumtaxat viuant, in vnam coeant coniunctionem linguæ, po-
 testatis, legum, Religionis, sed vt bene præterea, & beate vi-
 uant, omnibus nimirum bonis abundant animi, corporis atque
 externis. quò respexit Sybilla cum de Christo cecinit illa ad
 alium relata à latino vate.

*Ipse Deum vitam accipiet, Diuisque videbit
 Permixtos Heroas, & ipse videbitur illis
 Pacatumque reget patris virtutibus orbem.*

Atque hoc est, quod Plato aiebat, beatas fore illas Respu-
 blicas, quas aut Philosophi regerent, aut amici Phi-
 sophorum. & in diuina scriptura est, multitudo
 sapientum sanitas est orbis terrarum. Sed
 videamus adhuc, qui sint re vera
 sapientes, ac re vera Heroes, à
 quibus videtur Plotinus di-
 xisse possideri virtu-
 tes politicas,
 & ani-
 mi purga-
 ti.

*Sive auxilio Dei speciali ad perfectas virtutes nemo peruenire potest. A
mens appetit aliquo modo videre Deum per essentiam, quod
feri non potest absque gratia infusa, maxime felices agno-
scunt, ac sequuntur impulsus diuinos.*

Cap. IIIII.

I

*Mileu. can.
5. Auref.c.
ult. S. Aug.
de pec. mort.
et re. c. 5.*

2

3

4

*Et h. l. r. c. 9.
et l. ult. c. 21.*

Nim vero si quotidiana euenta mortali-
um recte expendantur, neque ad Heroicas
virtutes, neque ad omnes simul
quisquam peruenire, aut in illis con-
sistere potest absque auxilio Dei spe-
ciali, gratia, & amore diuino celitus
in corda nostra immisso. Atque id qui-
dem communi omnium Theologorum
decreto est receptum, vt ea de re Chri-
stiano nulli iam liceat dubitare, ita namque Sacris Pontificum
Conciliorumque sanctionibus est constitutum Melenitani, &
Aurificani, quod latius probat S. Augustinus. Et quidem patet
pueros nisi diligentissime, & optime instituantur, & ignorare
quid conueniat rationi, quod pertinet ad virtutem; atque etiã
sciant, ferri tamen magis ad quasuis illecebras sensuum, neque
audire rationem. Vt autem quis simul atque oritur, nanciscatur
optimos Magistros, ac nactus persistat in semita rationis,
non auert secum, neque vt semper cum illis sit, illisq. obediatur.
Homo præterea maxime, omnium mutabilis est, quoad desi-
deria, & electiones. immutabilitas Dei solius est, aut eius, qui
immobiliter Deo sit coniunctus, quod in hac vita non datur.
Quamobrem licet optimis magistris audientissimus sit, exci-
dere sæpe potest, & innumeris momentis voluntatem mutare.
Virtutes deinde acquiruntur per actus frequentes, ac si quid
potest corroborare in officio præstando, & obedientia debita
rationi, hoc faciunt virtutes, quas non nisi post multum tempus
adipiscimur, ante adeptas necesse est labamur, alioquin protin-
us eas assecuti essemus. Hæc igitur aliquis ex vsu quotidiano
deprompta efferret, omitemus enim sacra, & Christiana. Ari-
stoteles quidem quamuis ignoraret vim notionemque gratiæ
diuinæ, & illius illapsum, quem Christiani tradunt, & affirmaret
homines perducere ad virtutum felicitatem disciplina, & assue-
tutine, adiecit tamen illius assecutionem diuinum munus esse,
similiter diuinæ esse liberalitatis, vt aliquis bonam naturam
fortia-

B

C

D

A fortiaur, cui placeat honestum, & qua prosequatur illud. Et cõ-
probantur hæc omnium sæculorum perpetuis euentis. Nam
videmus quam paucissimos ad veritatem diuinorum peruenisse.
Et qui summi hac in re habentur, lapsi in aliqua dissona, ve-
ris falsa admiscuerunt; quamuis incredibili, vt ita dicamus, la-
bore contēderint ad assecutionē sapientiæ, vt iure philosophus
dixerit, mētem nostrā ad diuina esse, vt oculus noctuæ ad solē.
Hinc hominū vulgus ad ineptissima, atque etiã spurcissima co-
lenda, diuinitatemq. eis tribuendā præceps miserrime corruit,
quod ex omnium nostrorum scriptis antiquioribus liquet, in qui-
bus gentium putidissima errata coarguunt, vt Theophili Antio-
cheni, Iustini Martyris, Athenagoræ, Clementis Alexandrini,
Origenis, Cypriani, Arnobij, Lactantij, Nazianzeni, & aliorum.
Igitur qui fieri poterat, vt isti per contemplationem diuinitatis
essent felices? opus est igitur gratia diuina celitus missa, per
quam verum teneamus, mēdacijs explosis, virtutem vitijs fuga-
tis ardentem confectemur; quidquid est in natura nostra fra-
ctum, mancumue, & ægrotum, sanetur, integretur, corroboretur.
Quin videmus in cunctis rebus nulla esse instrumenta, quibus
sit propria virtus perducendi ad vltimam perfectionem,
nisi à superiore. Intellectus autem noster, ac voluntas instrumē-
ta sunt, quibus prouehimur ad perfectionem supremam in con-
templationem sinceram solidamque diuinitatis, quæcunque ha-
beri potest in hac vita, post mortem namque omnino contin-
git: ergo vt perducant non est illis ingenita vis, nisi ab agente
principali ea tradatur. Non enim serra lignum secatis efficit, vt
ex eo fabricemur sedile, arcã, & aliquid simile, sed id proficiscitur
ab artificio: eodem modo oculus est, quo videmus, ac frustra
cõuerteretur ille ad videndū, nisi sentiens anima, adesset. Cū sit
igitur ordo in rebus intellectu præditis, ijsq. Deus præsit. omni-
bus, illas ordinans ad se, non poterunt perducere eo, nisi per ipsū,
vt aiebat bene S. Thomas. Accedit ad hæc, quod felicitas huma-
na est in coniunctione mentis ab omni vitio purgatæ, & omni-
bus virtutibus excoltæ, cum Deo, vt illi per omnia copulari assi-
mitemur. Deus autem semetipsum per essentiam suam contem-
platur, nõ per vllam aliam notionem effectuum, vt etiam tradi-
dit Philosophus asserens in Deo esse idem cum ipso intelligen-
tiam, intellectionem, & per quod intelligit, siue intelligibile,
vt aiunt. Hoc agitur aliquo modo appetit animus, ac disponi
per gratiam vult ad hæc, si fieri potest, vt intelligat Deum non
per

5

6

7

*Con. gen. li.
3. c. 147. in
4. rat.*

8

2. Pet.
Heb. 3.

9

10

11

per effectus ipsius tantū, sed per ipsum Deum, veluti lumen per A
lumen videmus; nam cetera per imagines eorū depictas in ocu-
lorum pupillis. Sicut scriptum est in lumine tuo videbimus lu-
men, id est te ipsum per te ipsum. quocirca volet adiūgi hāc
sibi diuinitatem per quādam intīmā participationem, per quā
S. Petrus aiebat, nos fieri diuinā consortes naturā, ac S. Paulus
esse initium substantiā diuinā. Atqui nos ad hoc pertingere
non valemus, nisi Deus largiatur, & tamen ardemus quā ma-
xime felices esse, ac supra nos ipsos ferri, si quidem fas fuerit.
Opus est itaque cęlesti gratia, vt disponamur ad supremā beati-
tudinē, quā post obitū cōtingit animę, vt aperiemus immorta- B
li, & in terris inchoatur, per hanc, quam gustamus, imperfectā,
sed prope nullam, nisi adsit illa gratia. Mentis præterea nostrā
potestas est quasi infinita, nam cuilibet numero addere maiorē
potest, ac lineā lineam, ac singulis denique rebus perfectionem
maioem. Et ijs, quæ sunt, alia quæ possunt esse, siue e præceden-
tibus nata, siue supra ipsa. Vt satiatur igitur mens nostra opor-
tet contempletur aliquo modo aliquod infinitum, quod est
Deus; quod si per effectum cōtempletur, non illum contempla-
bitur, nisi in illo effectū coangustatum. Amplius non potest
esse vlla felicitas animi nostri absque amore, ac pro modo illius C
est etiam modus huius, idque maxime verum in præsentī vita.
Vnumquodque enim recipitur in alio secundum mensuram, sta-
tumque recipientis. Veluti fluitans aqua si vasi infundatur, in
eius figuram se se protendit, atque illi se se admætatur, nisi il-
lud valeat dilatari, vt vtrem depressum. Ob id quoties intelli-
gimus Deum per aliquam effectus notionem, recipitur ille à no-
bis pro modo intellectus, & coangustatur hac nostra intelle-
ctione infinitas illius. Quemadmodum cum maxima domus
per imaginem suam pupillæ oculorum depicta intra illius am-
bitum paruulum restringitur. At quoties amamus aliquem, fe- D
rimur extra nos in illum, & in eius modū conformamur; amans
enim tendit ac transit in amatum. quamobrem cum felicitas
humana ponatur in similitudine diuina, magis illa erit in amo-
re, quam scientia Dei: per hanc enim coarctatur ille quodam
modo in nobis; per illam nos dilatamur in ipso. Atqui Deus est
supra ordinem totius naturæ vt etiam Philosophus cognouit.
Nihil vero est in vniuersitate totius naturæ, per quod in illum
qui est supra hunc ordinem, transferamur. Dabitur itaque à
Deo, ac Dei munus aliquod erit supra naturam, cum supra se
nihil

12

13

nihil ea possit. Hinc fiet, vt amemus Deum nō modo magis, quā
nos ipsos, sed etiam magis, quam quę sunt, aut esse possunt. Hęc
vero sunt infinita. & amor igitur per quē Deo copulemur, habet
aliquid infinitudinis ex parte obiecti, quo supra nos euehimur.

Non tamen Deus supra ordinem naturę est, vt illum tollat;
sed corrigat, si quid ob defectum inferiorum causarum fuerit
erratum, aut perficiat, atque extollat ad amplificandam totius
vniuersitatis nobilitatē. Mens uerò humana est huic ordini alli-
gata, sed euehitur supra ipsum, cuperetque euehi ad suam, maio-
remque eius perfectionem, si sciret id fieri posse, ac tum certo
cupit ob amorem Dei, quem desiderat agnosci, coli, & amari à
cunctis; verum non valet euehere semetipsam: a solo Deo est, vt
euehatur. & videtur hoc aliquo modo respexisse philosophus, cū
dixit, maxime felicibus euenire, vt rationē non sequantur, sicut
homines alij, sed ab altiori principio mouentur ad res agendas.
Aliqui tamen impelluntur veluti amentes, atque hi quasi a vir-
tutibus nudi nullo modo felices, sed aliqui agnoscentes im-
pulsus, quod positi in contemplatione sint eius motionibus as-
fueti, virtute Duce omnium fortunatissimi euadūt. atque hi re-
uera Heroes, ac virtutibus diuinis ornati: si quidem persistentes
in illis afflatu diuinitatis cęlesti ducantur.

*Gratia, qua peruenitur ad perfectas virtutes, est habitus infusus,
& intime ciens. Felicitas habetur a nobis magis amando,
qua in contemplando Deum. Quę contingunt post mor-
tem, pertinent ad felicitatem. Cap. V.*

Vxilio Dei speciali est opus ad omnes virtutes ac
quirendas, felicitatisq. supremę dispositionem: neque solummodo nos hoc extrinsecus impellet,
sed intime etiam quasi forma quædam, qualitasque
insita, vt nos promoueat, ac perducatur in vltimum
finem. Nam, si post obitum supersunt singulorum animæ immor-
tales, vt omnino est asserendum, nisi dormientibus nobis ad-
fuerit, ac somno dediti moreremur, essemus absque hac gratia,
ac felicitatis supremę desiderio frustraremur. Ac, sicuti nos
amamus Deum præ cunctis, sic Deus speciatim nos amat præ
cunctis hac gratia destitutis; amatque, quia boni aliquid præci-
pii nobis inest. Diligit enim Deus pro ratione bonitatis insitæ
ijs, quos amat. Cumq. diuersi sint rerum fines, quibus diuersę
sunt

13
Seco. quas. 9.
2. 1. ad finem
Magn. mor.
lib. 2. c. 9.

S. Thom. lib.
3. con. gen. c.
150.

sunt formæ, veluti, aquæ, aeris, terræ, ignis, quæ forma, ac specie differunt, ac proinde in diuersa tendunt, hæc iursum, illa deorsum; idcirco naturæ intellectu præditæ, cui finis est supra naturam, forma inseretur supra naturam fini conueniens. Diuina porro bonitas cunctis prouidet secundum naturæ suæ modum. Sed humana est huiusmodi, vt agat ex intimo voluntatis, & intellectus principio. Illi igitur immittenda erat penitus intima vis, ac propria, per quam cognosceret, vellet, assequeretur eum finem, qui est supra naturæ facultatem: atque hæc illa, charitas, quæ, vt inquit Apostolus, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis; atque hæc est causa, & ratio meriti, ex qua beatitudo nobis æterna debetur, ac quæcunque ad illam perducunt. Est enim, quod supra e ss. Petro, & Paulo dicebamus participatio diuinæ naturæ, cui cuncta debentur, non igitur, vt homines meremur, sed vt Filij Dei ac Dij.

Ex his etiam, quæ diximus, colligitur humanæ felicitatis fructus, atque effectus magis esse in amando Deo, quam cognoscendo; quamuis amari nullo modo possit, nisi cognoscatur, ita vt recte de illo sentiamus. Sed si quis superat cognitione, vel quia plura de Deo scit, vel quia scit eadem, sed per demonstrationem, quæ cumque haberi potest, superatur autem dilectione, est minus eo felix, qui minus intelligit, ac magis amat. Hic enim verius transit in Deum, ille non ita. Ostendimus enim iam per amorem nos in diuinitatem transferri, amans enim magis est in amato, quàm in semetipso, maxime si non amet propter semetipsū. Cui finis autem Deus ipse est, non propter se ad illum cõtedit, ac proinde non à se mouetur, sed à Deo, velociusque mouebitur quãdo finis est, qui impellit omnium potentissimus, ac propterea propinquior erit Deo similior ac felicior. Ac demus aliquem, qui, Deum cognitum contempletur, non amet, oderit, certe ex affectu inimici cõturbabitur, dolore efficietur, infelix erit. En, vt pro modo amoris est animi quies, ac iucunditas; humanæ felicitatis absolutio. Atque ita, quò magis animus diuinis moribus erit excultus Deo similis, eo felicior erit Deum contemplans. Quocirca quicumque Deum fide credunt esse, ac recte sentiunt de illo, feliciores, si ardentius amant, acutissimis philosophis, qui per varios effectus naturalium rerum Deum nouere. Nam cum & Deum cognitum contemplamur, conuiescit mens in ipsius obrutu; Non itaque in modo quo perducimur ad contemplandum, videtur imprimis esse beatitudo, sed in ipsa contemplatione. Sed eorum, qui æque amant, si alter

ter non modo fidei adhæsione, sed etiam per habitum theologiæ acq̃situs Deum nouit, erit in adiunctis aliquo modo felicior eo, qui fide tantum recte de Deo credit. Ac licet beatitudo videatur intellectus actio; & quidem, vt aliqui volunt, speculãtis, quia quod per se beat per intellectum repræsẽtatur nobis, tamen nisi illud possideamus, quatenus beat nos, vt amicum scilicet iucundumque nobis, quod per se est amicissimum, iucundissimumque, iam nullam facimus ipsis nobis, & cassam beatitudinem præsentem. Sicut autem sapiens de rebus iudicat ex altissimis causis prudens, ac sciens. Ita qui Deum præcunctis amat gratia cælesti perfusus bene de omnibus iudicat per quãdam mentis procliuatẽ ad bonum, & auersionem à malo, vt recte S. Paulus illud pronunciauerit spiritualis omnia iudicat, & à nemine iudicatur: iudicat autem vel sciens ipse, vel scientibus vt sciens. Sicut enim iustus est ipsi sibi lex, sic etiam mensura est iusti atque iniusti; cum verum sit illud, rectum mensura est sui ipsius, atque obliqui. Quod si reuera amans Deum præcunctis ornetur habitu acq̃sito prudentiæ, intellectus, scientiæ, sapientiæque humanæ, præstabit illi, qui quamuis in amore sit illi par, non tamen ornamentis istis est æqualis & gradum secundum in humanis cognitionum modis tenet, de quo vates ille à Philosopho citatus aiebat:

*Optimus ille potest qui ex se cognoscere cuncta,
Ille bonus monitis qui aliorum obtemperat. Atqui
Ex se nec nouit, nec quæ bona consulit alter
Percipit, admittitque animo est ignauus, inersque.*

Atque hæc quidem de humana felicitate viuentium differentiisque ipsius in vniuersum dicta sunt à nobis. Numquid autem conferunt aliquid ad illam bona, vel mala, quæ post obitum contingunt; ita vt vel ruinæ gentium, regnorumque pertineat ad a-uorum felicitatem minuendam, vel amplificatio ad augendum? Et quidem si quis adhuc viuens cogitat de posteris suis, ac videt probabili coniectura extollendos ad magna, vel deprimentos ad ignominiosa, & acerba, sine dubio extenuantur, augenturque externa bona, atque animi voluptas aliqua. Eodem modo, qui prospicit fore, vt obscuretur ipsius fama, inuratur honoris nota, ex qua præsertim retardentur alij à prosequendis virtutibus, & extirpandis vitijs, id non potest non nisi mærore animum replere. Similiter si quis credat se ad inferos protrudendum casurumque à gratia diuina. Superest illud, an qui vita ni-

grauit, sentiat aliquid, ex quo minor maiorve fiat eius beatitudo post mortem. Et sane omnium gentium saltem celebriorum simul, ac sapientiorum communi consensu est receptum, flagitiosos ad Tartara plectendos deuolui, iustos in superas sedes recipi, æternis præmijs fruituros: simulq. cognoscimus singulis hominibus esse immortalem mentem. Illius namque suprema operatio, quæ est intelligere, fit sine corpore. siue cum intelligo aliquid a materia seiunctum, siue cum intelligo me intelligere, & cuius actio potest esse sine alio, & ipsum similiter agens. Præterea nihil corrumpitur ex eo, in quo consistit eius perfectio, anima nostra perficitur ob id, quod a corporibus, eorumq. imaginibus separat aliquid, veluti notiones vniuersales rerum; ac proinde neque ipsa etiã corrumpitur in separatione corporis. Et quando interitus est a contrarijs, animæq. nihil est contrarium, non poterit ipsi accidere interitus: qui cum non possit esse sine motu, & anima; quo magis abest a motu, eo magis intelligat, veluti, cum quiescimus; hinc fit, eam non mori, cum mors sit motus cessatio, quod in mortuis apparet. Similiter extinguitur res a calido, frigido, humido, sicco, sed in intellectu nihil est huiusmodi, vel in voluntate suprema, sed supra hæc sunt. Eodem modo mens intelligit immortalia, quod non accideret, nisi foret immortalis. Sic cuilibet temporis termino semper addere potest aliquid, atque in æternitatem sese extendit, desiderat illam naturaliter, quod sit particeps illius, alioquin non appeteret, sicut nemo vertit oculos ad ea videnda, quæ in visceribus terræ abdita sunt, neque patere illi possunt. His positis, quando anima vel in cælum subuehitur ob benefacta; & in Deo contemplando, ac fruendo est penitus defixa, vel ad inferos præcipitatur omni spe præcisâ videndi, ac fruendi; iccirco felicitatis essentia collocata in Dei contemplatione, vel infelicitatis positæ in æterna diuini aspectus priuatione non videtur immutari, sed aliquid extrinsecus accedere ad illam veluti additamentum, cum contingit aliquid defunctis, vt scilicet doleant, gaudeantve ob aliquod externum, quod bene, vel male contingat: ita vt recte Aristoteles illa pronuntiarit. conferre igitur aliquid defunctis prospera euentuum amicorum videntur: simili modo, & infortunia, (siquidem referantur ad Deum cultumque ipsius) ita tamen, ac tantum, vt neque felices reddere infelices, neque qui non sunt efficere possint. Hæc ille. Atque hæc fiat satis, quantum pertinet ad animi bona, & institutum præsens,

Est. lib. I.
cap. 11.

Bona-

A Bonorum corporis, atque externorum copia non est necessaria ad felicitatem: sed, cum sint instrumenta, tantum eorum est necessarium, quantum requiritur ad virtutes. Qui est pari virtutum gradu, sed superat externis bonis, quo ad essentiam non est felicitior, sed quoad additamenta. Cap. VI.

N Vlli est existimandum, quantum pertinet ad bona corporis, atque externa, eorum felicitatem poni in affluenti quadam, nimiaque bonorum temporalium copia, verum potius in eo, quod satis est ad virtutes capeffendas; ac pro ratione istarum esse illorummodum. Docte enim Philosophus illa scripsit: Potest quis bonis mediocribus instructus, quæ virtuti consentanea sunt, administrare. Atque hoc præcipue cernere licet. priuati enim homines non minus quam Dynastæ res æquitati, omniq. virtuti consentaneas agere videntur; atque adeo (notentur hæc) magis his: Satis est autem tantum appetere, quantum postulent honestæ actiones. erit enim eius vita beata, qui muneribus fungatur virtuti consentaneis. & fortasse Solon beatos non male pronuntiabat eos, qui mediocriter bonis externis instructi sunt, & qui res, quam potuerunt honestissimas gessere, temperanterque vixerunt. fieri enim potest, vt ij, qui bona mediocria tenent, ac possident, agant ea, quæ sunt agenda. Anaxagoras quoque non diuitem, neque potentem aliquem virum beatum existimasse viderur, quippe qui dixerit, mirum sibi non futurum si multitudini absurdus quidam, & ineptus videatur. Hec enim ex rebus externis indicat, propterea quod has tantum sensu percipit. Atque his rationibus sapientum sententiæ congrue re videntur. Hæc ille haud dissimilia Scripturæ sacræ induceti, qui sapienter Deum precetur, Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria. Quo circa, si agricolæ sit exigua bonorum temporalium copia, si plebeio, & artificio, modo adsit, quod illi pro conditione sua necessarium sit, non minus poterit in suo statu felix esse, quam Rex, aut maximus Imperator, de sententia Solonis cum Cræso hæc de re disputantis. Nam, quæ sunt ad aliquem finem facta, vel expetuntur propter illum, tot, ac tanta esse debent, quantum finis exigit.

Arist. eth.
lib. 10. c. 7.

Herod. lib. 1.

medici.

medicinam sumo ad expellendos morbos, eius tantum volo, A
 quantum satis sit ad eos fugandos; reliquum prorsus respuo: ci-
 bum capio ad sanitatem tuendam, roburque confirmandum; si-
 quid supra hoc accipiam, valetudinem corrumpit, nervos, ac vi-
 res extenuat. Eodem modo superuacanea temporalium bona
 beatitudinem minuunt, non augent: atque ita cuncti sapientes
 constituerunt, nimios honores, diuitias, amicitias officere; non
 autem prodesse beatitudini: sicut nimiae vestes onerant corpus:
 plura, quam par est, membra, dedecent formam, monstrum cō-
 stituunt; ac nemo corporibus iustae staturae brachia longissima
 attexeret. Verumque illud vetus, nequid nimis. Quod superest B
 ad animi ornamenta acquirenda, id alijs relinquendum, vel di-
 stribuendum; alioquin contra virtutis officium, felicitatemque
 ipsam peccatur. Felicitas namque in vsu, & actione est. Et quid
 prodest oculus, quid auris, vel quicumque sensus, eiusue nimius
 vigor, ac proinde etiam bonum quodlibet, nisi utar illo? Super-
 uacaneorum nullus est vsus. Alijs itaque danda aliquo modo, ut
 illis utantur ad virtutes comparandas. Iam vero, cum felicitas
 actio sit perfecta in vita perfecta secundum virtutem optimam;
 ac perfecta sint huiusmodi, ut paucissimis egeant ad assequen-
 dum finem, recte concludet aliquis, eum fore felicissimum, qui C
 non modo superuacanea non habebit, sed quā paucissimis ege-
 bit ad virtutes vel capeffendas, vel exercendas. Perfecta enim,
 vel nullis indiget, aut quam minimis externorum: veluti pictor
 excellentissimus pulcherrimas imagines quibusuis coloribus,
 & quauis in tabula depingeret, quod arte, ac mente emineat. Illud
 etiam perfectum dicitur, cuius nihil est extra ipsum. Maxime
 vero est homo ipse per animum. Collocabit igitur ille in animo
 atque in semetipso, quidquid poterit. Atque ut Deo beatitu-
 dinis fonti sit similis, sibi sufficiens esse, liber, atque a nullo ni-
 si a Deo pendere conabitur. Nam talis est Deus, cui nihil per-
 nos, aut alia tolli, vel addi potest, ut sit minus, magisue felix. Igi-
 tur ita se comparabit homo, ut non modo quam minimis egeat
 ad opera virtutis explicanda; sed etiam si cuncta ipsi corporis,
 atque externa bona eripiantur, tamen nihil ipsi pereat de sum-
 ma felicitatis. Enimvero, si duo sint, quibus omnino sint pares
 virtutum gradus, paria momenta, sed alteri desint omnia, ut ita
 dicamus, externa bona, & corporis, alteri nihil prorsus illorum,
 desit, sed ita sit affectus; ut eadem praestaret officia, licet bonis
 omnibus vndique nudaretur, ac praestaret conuenientia statui
 suo

2. Cal. ser.
2. 3.

A suo ad eum gradum, quo nudus ille, atque ita sit omnino par ip-
 si, sic enim ponatur. Querimus quis istorum felicior, & quidem
 si agatur de felicitatis essentia in virtutibus posita iam diximus
 nihil esse inter eos discriminis. Verum quando felicitas huma-
 na, & naturalis completur quasi additamentis aliquibus eam
 perficientibus. Haec autem sunt bona corporis, atque externa;
 idcirco secundus hoc titulo beatior dicitur. Quod si ita est, nō
 sunt audiendi Stoici, qui non adnumerant bonis ea, quae recen-
 semus inter bona corporis, atque externa. Nā quis neget bene
 esse corpori, cum est integrū, sanum, valens, robustū? licet enim
 dicat aliquis non propterea male esse animo, quod corpori sit
 male; nihilominus est huic bonum, bene esse. Augetur autem bo-
 num boni additione, ac melius fit. Non esse, inquires, eiusdem ge-
 neris, atque idcirco accessione alterius alterum non augetur,
 sicut aqua non crescit adiunctione lapidis. Verum id quidem
 foret, nisi caderent in eundem, qui constat animo, & corpore.
 Veluti domus est ornatior, quae non modo tignis solitis fuerit
 aedificata, sed auro praeterea purissimo circumtectā. Quamobrē
 beatior naturali beatitudine, qui additamentis huiusmodi pollet
 in gradu equali virtutū, quoad ornamenta felicitatis, non quoad
 C essentiam. ac talis fuit Adami status, cum Deus eum colloca-
 uit in amānissimis hortis deliciarum, Regem totius orbis con-
 stituit, cui mirabiliter animantia cuncta parerent, inoffenso il-
 le pede ad omnia progredere, nihil laesionis pati posset, ni-
 hil omnino iniuriae, ab vlla re, nullo morbo tentaretur, nul-
 la lassitudine membrorum, sensuumue, aut cogitationum,
 quin quando felicitas actionis est, vel in nobismetipsis mora-
 te instituendis, ac regendis, vel in alijs ad bonum iuandis,
 quod pertinet ad quamdam civilem societatem, qua ratione
 fieri poterit hoc vltimum, nisi adsint, opes, amici, auctoritas,
 D & cetera huiusmodi? Non enim male philosophus videtur di-
 xisse, bonis quoque externis egere (felicitas actionis in alijs
 propaganda) videtur ut dicimus. Impossibile est enim aut certe
 difficile, eum, cui nullae suppetūt facultates, res agere praclaras:
 permulta enim gerūtur veluti instrumētis quibusdam amicorū
 opera, & diuitijs, & potētia civili, & mox, quaedā res sūt, quibus
 si careant homines felicitatis (externe) splendorem (non effen-
 tiā) obscurant atque inquinant, ut nobilitas generis, prospera
 liberorum soboles, pulchritudo, neque enim admodū facile est
 vitam beatam consequi eū, qui insigniter deformis, aut obscu-
 rissimo.

rissimo loco natus, aut solitarius, aut orbis sit, ac multo etiam A minus, fortasse si cui liberi sunt omni vitiorum genere cooper- ti, aut cui amici, qui viri boni essent, excefferint e vita. Hęc ille. E quibus concludendum videtur, in æquali virtutum gradu eum feliciorē felicitate naturali, cui corporis, & externa bona ad- sunt, illo, cui defunt. Ita scilicet, vt inops ab externis, & corporis bonis, plures actus virtutū edat, ad quos externa haud sunt ne- cessaria; abūdans vero plures actus, ad quos hęc sunt necessaria, atque ita vtrinque quædam compensatio fiat, ac res ad parita- tem reducantur, & ex inæquali lance ad æqualem ex parte Vir- tutum. in alijs sit aliquis excessus. B

Cuilibet necessario facienda est iactura inferioris boni, vt acquirat superius. Semper bonis aduersantur mali ac spoliant eos minoribus bonis, qualia sunt externa. Cap. VII.

Ed tamen hęc vix euenire posse videbuntur. vt isti sint pari virtutum loco. natura enim quodāmodo comparatum videmus, vt ani- mi bona plerumque comparari haud pos- sint, neque aliorum quædam, nisi minorum C fiat iactura. Et, quò sublimiora nobis acqui- renda sunt, vel ampliora, eò magis est su- beundum in vilioribus detrimentum. Verbi gratia: Corpus de fatigatur, & absumitur in laboribus superandis ob adipiscen- das virtutes animi: opes infumuntur in functionibus munerum præclaris, & liberalitate, magnificentia, cognatis, amicis, ciui- bus, & vniuerso genere humano iuuandis, & quando pepe- tuum certamen est honestis aduersus flagitiosos, neque fieri possiti, vt illi nulla non in vniuersitate magis minusue sint, inu- mera sunt sæpe bonis exantlanda omnium pericula, vt aliorum D vitia superent, inuidos, & malignos deuincant, virtutis offi- cia defendant, mortales vindicēt à vitijs, atque ad sublimiores virtutes perducāt. Nam, quò maior est iustorum conatus aduer- sus iniquos passim per omnem gentem dispersos, eò maiora in ipsos bella concitari videmus, quæ declinari non possunt. Mai- oris autem virtutis est maius certamen ad scelera e terris ex- tirpanda, ac virtutes inferendas inire. Atque ita in varietates maximas bonorum, malorumque, iusti incident. Hinc omnium quandoque est facienda iactura, vitæ etiam ipsius, ac felicior à sapienti-

A bus cūctis omni æuo semper est existimatus, qui fortiter in præ- lio cadit, dum pro iusta causa pugnat, aut alioquin occiditur, ne deiciatur a statione virtutis, ac loco illius dimoueatur, quam si quis in lectulo suauiter obdormiscens emittat animam. Au- diamus Aristotelem consona humanæ rationi loquentem: Pau- pertatem autem, inquit, fortasse timere non licet, neque mor- bum, neque omnino quidpiam, quod neque à vitio proficisci- tur, neque per nos ipsos fiat. Sed neque, qui in his est intrep- idus, fortis est; verumtamen, ex similitudine fortis dicitur. Nonnulli siquidem sunt, qui, licet in bellicis periculis sint ti- midi, nihilominus sunt liberales, & in abijciendis pecunijs fi- denter se gerunt: neque propterea si quis filiorum, aut vxoris contumeliam, aut inuidiam, aut aliud quidpiam timet, is ti- midus est; neque fortis, si flagris cædendus confidit. circa qua- lia igitur terribilia fortis versatur? an circa maxima? nemo enim tolerantior malorum. Hęc ille. En igitur, vt fortis, qui scilicet ob virtutē fortis est, superet omnes in tolerandis malis, atque idcirco omnia proiciat, vt virtutē teneat, minora negli- gat, bona corporis nimirum, atque externa, vt maiora nancif- catur, ac possideat; alioquin fortis non esset, si morti intrep- idus se non obijceret. sic enim subiicit idem scriptor: Mors au- tem maxime omnium rerum est horribilis, quippe cum termi- nus sit, nihilque amplius homini mortuo, neque bonum, neq; malum (quantum sensu viuientium percipitur) esse videatur. Neque vero circa mortem quamlibet versari fortis videtur, vt si in mari contigerit. circa qualem igitur versabitur? an circa ea, quæ in pulcherrimis rebus euenit? cuiusmodi sunt, quæ in bel- lo oppetuntur, in maximo scilicet, ac præstantissimo periculo? His cōsentiunt etiā honores, qui à ciuitatibus, & à Regibus in- stituti sunt. Ille itaque proprie vir fortis dicetur, qui circa præ- clarā mortem fuerit impavidus, circaq. ea, quæ mortē afferunt, cū proxima sunt. eiusmodi autē maximæ sunt, quæ in bellis oc- currere consueuerunt. & nihilominus in mari, ac in morbis vir fortis est intrepidus. Hęc ille, statuens fortem magis refuge- re in mari, & in lectulo emori, quam in bello. Ille enim nul- lum virtutis eximium specimen edit, hic nobilissimum. Rur- sus illum nulla sequitur ob mortem solitam gloria singularis, aut præmium siue humanum, siue diuinum, (quale apud nos est martyribus) quod inuitet alios ad virtutem, hic nāciscitur lau- dem apud omnes illustrissimam. V trique autem necessario vita D ponenda.

Eth. lib. 3. cap. 6.

ponenda. Præstat itaque ob virtutem ponere, neque occasio-
nem, quæ se obtulerit, egregiam dimittere, quin potius eam ca-
ptare. vt merito conqueratur ille a Priscis Heros reputatus:

—Tydide, mene Iliacis occumbere campis

Non potuisse, tuamq. animam hanc effundere dextra?

Hæc Christianæ fortitudinis ignarus sibi mortem conque-
rens in mari subeundam, cum foret in periculo naufragij facien-
di, optans ab inimicis confossus oppetijisse. Nempe illud alter
vere cecinit:

Dulce & decorum est pro patria mori;

Mors, & fugacem persequitur virum.

Et decorum inquit, & dulce. alioquin moriendum velis, nolis
aliquando acerbius abiecto clypeo, siue mors sibi superueniat ab
hoste, siue à morbo. quod si vtrinque commisso prælio fortiter mul-
ti cadant, ac pro iustitia se præliari omnes existiment, ij reuera
felices, qui pro veritate pugnant, alij reputabuntur falso ab ali-
quibus, sed, vt falsa omnia si huiusmodi opinionem necesse est
aliquando euanescere inter ipsos homines, ac veritatem denique
extare, & caput exere. Cræsus Lydorum Rex omnium mor-
taliū se beatissimum prædicabat. excepit hospitio aduenien-
tem ad se Solonem. iussit illi ostendi ingentem, quem congesse-
rat e cunctis opibus, thesaurū. mox interrogat, quem mortaliū
vidisset felicissimū: nā plurimas nationes, Regesq. peregre pro-
fectus inuiserat: opinabatur autem Rex primum felicitatis lo-
cum sine dubio sibi dandum. Respondit ille, Tellum, qui bene mo-
ratus, ac filijs bene moratis superstitibus, cum modica posside-
ret, occubuerat in prælio dimicans alacriter aduersus hostes
Atheniensium ciuium suorum. Hæc ille sapiens. quæ sunt adeo
vera, vt sint eorum pleni libri, haud dico inter Christianos so-
los, sed omnes bene institutas gentes, quibus fuerit aliquid sa-
næ mentis. Igitur non adimit felicitatem, sed auget opum ia-
ctura, bonorumq. omnium temporalium facta ob virtutem. Præ-
stabat, inquiet aliquis, vtrumque habere. Atqui non haberetur
virtus eodem gradu ab isto, verum longe inferiori. Notissima
sunt præconia data ijs Græcis, qui ad Thermopylas occisi sunt
a victoribus Persis. Illorum, qui fuerunt excellentiores, no-
mina & laudes præclaræ memorantur ab Herodoto. percunctari
libet itaque quemuis hominem, cui sit aliquid intelligentiæ,
an vellet esse aliquis e Persis victoribus, an e victis Græcis.
Quod si e Græcis, numquid ex ijs, qui incolumes euaserunt, vel

ex ijs,

A ex ijs, qui mortem viriliter oppetierunt. Honor qui ob vir-
tutem datur, (de alio namque haud loquor) est aliquid, in-
quit Philosophus, aliis rebus diuinius, ita vt, veluti ob virtu-
tem, & hic, & reliqua omnia sunt abiicienda cum breui hac
lucis vsura, sic ob illum, quidquid est opulentum, ac splendi-
dum. Nam melius est (ait Salomon) nomen bonum, quam di-
uitiæ multæ. Iam dictis est illud affine, feliciores eos dicendos,
qui durissima quæuis subire, ac difficillimos labores haud ve-
rentur exantlare, vt superioris ordinis bona consequantur, &
amplificent, quam siqui detrectant illos, atq. in minoribus vir-
tutum, & honorum non fugaciū gradibus consistant. Hinc vide-
mus ore omnium priscorum celebrari Vlysem, prædicari Ae-
neam, decantari Herculem, qui neq. ad hanc gloriam virtute ali-
qua partam, & ad virtutes quoquomodo excitantem, quæ adhuc
durat, neque ad alia bona viuentes in terris peruenissent, si ster-
tere, ociari, aut mediocri aliqua felicitate cum reliquis morta-
libus potiri satius duxissent. Quamobrem, quod Philosophus il-
le ait, non esse felicem, qui in Priami calamitates incidit, vere is
quidem, quod in eas culpa sua miser incurrerit, non ob virtutis
functionem, vel in via virtutis consistens. Hinc præclara eiusdē
verba, & consentientia lumini naturali: Vir bonus si opus fuerit
mortem appetit. breui enim tempore summam mauult, quam
longo tempore leuem percipere voluptatem, & vnum annum
bene, & præclare actū multis quoquomodo decursis potiorē du-
cet, vnumq. officium egregium, & magnum multis ac paruis an-
teponet. quod ijs profecto accidit, qui pro amicis & pro patria
non dubitant occumbere. Hæc ille. Et alter vates:

Non possidentem plura vocaueris

Recte beatum. rectius occupat

Nomen beati, qui Deorum

Muneribus sapienter vti,

Duramq. callet pauperiem pati,

Peiusq. leto flagitium timet,

Non ille pro caris amicis

Aut patria timidus perire.

Ad summam felicissimus qui bona inferioris ordinis cōtem-
nit, atque omittit, vt superioris acquirat, atque eum felicitate
superat, cui contemnendi illa pro virtutis officio præstando fa-
cultas, & occasio non fuit. Ille enim splendidum virtutis munus

D 2 exhibuit,

Arist. lib. 1.
c. 12. Et b.

Eth. li. 1. c. 9

Eth. lib. 9. c. 8.

exhibuit, atq. ad altiora prouectus est; hic vero nequaquam. **A** facultas vero, & occasio numquam deest optanti virtutis officia propagare. Non enim desunt iniqui, quos ad honestatem perducatur, aut quos amoveat, ne contententibus ad virtutem possint obesse.

Deus permittit externis, & corporis bonis exui bonos, vt eorum sublimitas appareat, ac locupletentur mox eiusdem generis maioribus, quorum sex ad eos pertinentia recensentur.

Cap. VIII.

NON modo autem necessario facienda est bonis iactura omnium sæpe temporalium, quod perpetuū sit ipsis aduersus malos bellum, aduersus omne vitium, quod semper in terris erit vsque ad supremum iudicij diem: sed ob id etiam, quod Deus permittat varijs, ac sinistris euentis agitari, nudari aliquando bonis omnibus, humana omnia deesse, halitum vix vltimum superesse, quin eripi vitam, calamitatibus innumeris opprimi, ac sepeliri, vt mox elucescat illustrissime, huiusmodi virorum felicitatem pendere a solo Deo, ipsos esse liberos, a rebus humanis exemptos, diuina esse opera ipsorum, eos supra mortalium sortem prouectos nihil non per Deum posse, nullis indigere rebus ad maxima efficienda, atque ita de genere humano bene mereri, vt amplissima, & cælestia per eos beneficia deriuentur in vniuersos. In quibus illud præcipuum, vt animi excolantur omni virtutum genere, Dei summi vera cognitione, & amore, in quibus est caput beatitudinis totius. Ac talis scilicet fuit Abrahamus, quem voluit Deus priuari parentibus, cognatis, patria, in longinqua ab his extorrem peregrinari, carissimā ipsi vxorem bis eripi, filium Isaac dilectissimum, & vnicum sacrificandum super altari offerre: alterum vero e concubina ortum Ismaelem procul a se amandare, inter exteros, infidos, ac prope hostes semper versari: Iacob autem per multos annos durissima seruitute a suis longe premi, fratris insidias, ac minas pati, filiorum dissensionem, Iosephi venditionem. Nam quid de hoc dicemus? qui puer venditus est a fratribus suis, quasi vilem mancipium, in remotissimas oras asportatus, calumnijs grauissimis impetitus, carceri traditus, ferro, & compedibus vinctus,

MOX

A mox post tot exantlatas ærumnas euectus est ad altissimum dignitatis culmen, omnium, quæ tunc essent, nobilissimum regnū gubernauit, ac diuinæ sapientiæ lumen latissimè diffudit. An Iobum silentio præteribimus, cui turbo exortus, domus disiecta ruinis filios omnes oppressit, ac sepelijt, ignis e cælo delapsus absumpsit, quidquid reliquum fecerant latrones, quidquid roboris, ac valetudinis habebat ablatum, amici abalienati, fama obscurata, nihil denique residuum factum, quod in bonis corporis, atque externis habetur, ex alto felicitatis fastigio deiectus in summæ miseræ profundum. Et tamen euadens e tantis, ac tot vorticibus ad sublime beatitudinis humanæ culmen est elatus, vt in admiratione, & honore maximo apud omnes posteros habeatur. At Moyses, cum infantulus vndis traditus esset submergendus, & mox ereptus, vbi ad ætatem iustam peruenit, amissis omnibus bonis, profugus, ac nudus, ad oues in desertis pascendas est redactus, ac posthæc oppressorum, inopum, seruilibus ministerijs addictorum Dux factus, in quot calamitates sæpius incidit? in quas conclusus est angustias? quot mirabilia patrauit? quot & quanta populo suo, posteris bona cuiusvis generis ille moriens reliquit? quot ille potitus est, atque abundauit? sed hæc omnia nihil sunt, si respiciamus in ipsum Christū, qui tormētis, ignominijs, atque omni malorum generum oneratus, morti traditus, ab omnibus suis desertus, quid boni intimi non habebat? quid boni externi non est adeptus? aut quis illi par vnquam fuit? Vt igitur Deus ostendat sibi coniunctos nulla re humana egere, sed huiusmodi omnia pendere ab ipsis, permittit eripi omnia; dein vero multiplicatissima, per eundem Deum mirabiliter restitui, vt incredibiles honorum, diuitiarumq. cumuli, nationes innumeræ cum suis omnibus eos sequantur. Atque ex his aliqui, Diuinitatem maxime spirantes, ægrotis sanitatem, cæcis oculorum, surdis aurium, claudis denique vsu pedum restituerunt. Iisdem habeantur honores, nō illi quidem vulgares, sed veluti cælestibus cælestes a mortalibus longe, lateq. ad Austrum, Boream, Ortum, & Occasum dispersis. Ac tales fuere Petrus, Paulus, Apostoli omnes, tales Benedictus, Romualdus, Bruno, Bernardus, Dominicus, Franciscus; atque alij præterea multi, qui familias religiosorum nobilissimas instituerunt, ad virtutes diuinas plurimos hominum cœtus informarunt. Tales fuere, qui gentes efferatissimas ad humanitatem, moresq. ciuiles adduxerunt, vt Palladius Tra-

lus

lus Scotos, Augustinus Romanus Anglos, Bonifacius Scotus Germanos, Polonos, & Hungaros, atque hoc æculo Bucilus, & Martinus Hispani ex magna parte Occiduos Indos, Franciscus Xauerius Orientales. Ad istorum pedes, cum vixerunt, diuitiæ, quas contemnebant, proijciebantur, & homines venerabundi procumbebant; cumq. ipsi nihil haberent, omnia possidebant. Non deerant ipsis in maxima solitudine innumeri amici, inter ignominias, quas ab impijs patiebantur, supremi honores, opes plurimæ in summa inopia, atque omni infirmitate robur infractum, quæ sunt potissima bona externorum. Quin neque desunt adhuc superiora, ac tot iam sæcula durant, & quamdiu Sol circumuoluetur, durabunt, ac maiora in dies incrementa suscipient.

Sic igitur necessario fit aliqua aliquo modo inferioris boni iactura a sapientibus, vt maioris fiat acquisitio. Vel quod inimici hoc inferant detrimentum, vel quod Deus hoc prouideat, vt in illis semetipsum cunctis manifestissime prodatur. Neque tamen idcirco minus felices, qui vilius amittunt, vt pretiosius adipiscantur, non modo inter superos in cælo, sed in terris quoque inter mortales, vt hæc felicitas non sit solum diuina, sed humana etiam, quod ab hominibus, atque inter homines proueniat ex ijs bonis, quæ solent mortalibus conuenire, & inter omnium maxima reputari. Nam & mercatores habentur felices, cum tradunt exigua, recipiunt ingentia. Ac nemo non istud optaret. optabilius quidem, si quid non deperiret, vt accidisset tempore Adami. Verum non permittit id accidere, ex quo in terras est inductum peccatum, vel hostium peruersitas aduersantium iustitiæ, & virtuti, ac propterea detrahentium semper aliquid de bonis iustorum: maiori tamen horum lucro: vel impediunt, ne id fiat, abolenda aliorum peccata.

Sex autem temporalia bona præter ipsas virtutes huiusmodi viris amplissime vt plurimum contingunt. Ex his primum locum dabimus honori supremo, quo viuentes adhuc plerumque affici solent post superatas ærumnas. Hic vero consuevit esse non vulgaris, aut coactus, verum libentissime exhibitus, ac diuino similis, quod scilicet Deo proximi reputentur. Continuat autem, perpetuaturq. post obitum. Hinc sanctorum cultus, & venerabilis memoria iustorum, cum scriptum sit: Fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent, & non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam,

A cernam, & ponunt eam sub modio. Quin Deus neque hoc minus iniquis impiorum negauit, permisitq. vt recipiant, & ipsi mercedem suam in terris. vt cecinerit ille:

*Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Inuictus arces attingit igneas.*

Et:

*Romulus, & Liber Pater, & cum Castore Pollux
Post ingentia facta Deorum in templa recepti.*

*Dum terras, hominumq. colunt genus, oppida condunt,
Plorauere suis non respondere paratum.*

B *Splendorem meritis. diram qui contudit hydram,
Notaq. fatali portenta labore subegit,
Comperit inuidiam supremo sine domari.*

Quod si qui interdum nanciscuntur immeritos honores, breui spoliantur illis, æternamq. infamiam recipiunt, quæ nec uiuentibus deest, aut certè neque tam magni, neque tam diuturni malis honores contingunt, vt bonis.

Secundus, datur auctoritati qua pollèt inter mortales, ita vt extimescât ab ipsis Populi, Principes, Reges, & summi Imperatores, eosq. cum cæteris maxime reuereantur, eorum dicto maxime audientes esse soleant. Hinc ille:

*Ac veluti populo in magno si forte coorta est
Seditio, seuitq. animis ignobile vulgus.*

Iamq. faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem

Conspexere, silent, arreptisq. auribus astant:

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Tertius opibus, non ijs quidem, quas habere soleant illi plerumque in dominio proprio, neque enim id curant, aut quærunt; sed quas ad ipsos alij deferunt, ijs committunt ad exequenda.

D opera publicæ vtilitati expedientia, vt apparet, si de Christianis agamus, in familijs religiosis, & hominibus sacris, quorum sunt amplissima latifundia, templa, ædesq. magnificæ, & ingentes. Quod si agamus de alijs, cognoscimus ex historijs aliquorum, sapientibus viris, ac probis oblatas sæpe magnas opes, quas illi contempserunt, vt e Diogene Laertio habemus.

Quartus amicis, ac studiosis earum. Nam quis comparari hac in re Christo potest? Quis Christi famulis, Antonio, Magno-Basilio, & alijs, quos nominatim supra retulimus? Quis vlli eorum, qui terrenis abiectis cælestium sese adeptioni, & contem-

plationi

plationi deuouerunt, aut alijs reuocandis ab itinere vitiorum præcipiti? Quot, verbi gratia, monachus quilibet fratres habet? Quot domos, vt excipi ijs possit amantissime, per varia regionum loca dispersas? In pari quidem causa, & statu plures bonorum sunt amici, quam malorum, inter quos nulla potest amicitia constare, vt Philosophus ostendit, atque vsus docet.

Quintus diuinæ cuidam potestati, qua supra totius naturæ vires interdum miracula maxima ediderunt in sanandis ægrotis, in periculis, malisve depellendis cælesti quadam supremaque virtute. quin agnouere etiam qui sunt à Christiana Religione alieni, iustos esse in quadam Dei tutela. ob id Venusinus:

*Integer vita, scelerisq. purus,
Non eget Mauri iaculis, neque arcu,
Nec venenatis grauida sagittis
Fusce pharetra.*

Sextus est in animi voluptate intima, siquidè velimus eam numerare inter bona temporalia, quando eam quæ, sensu percipitur numeramus: hæc animo sentitur: solet autem redundare & in animam sentientem: quod sæpe accidit Martyribus Christianis, sed aliquibus negatum fuit, vt magis mererentur, ac virtutis operatio foret eminentior: nullis scilicet fomentis indi gens externatum rerum. Nam iucunditas animæ sentientis est infra intellectum, ad quem maxime pertinet functio virtutum. Iure itaque Lyricus vocauit curas laqueata circum tecta volantes, & alibi cecinit illa:

*Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorumq. fames.*

Igitur, cum iusti priuantur temporalibus bonis ex aliqua parte, duas ob causas, vel propter flagitiosorum peruersitatem prohibentium, vel vt Diuinitas manifeste se prodatur, idque eueniat ad profliganda peccata, & virtutes promouendas; Hæc tamen sex, quæ recensuimus, aut semper, aut plerumque iustis, dum viuunt, adesse solent magis, minusve, quò magis minusve lux eorum probitatis affulserit oculis mortalium. Ac sunt longe maxima omnium, continentque quodcumque temporale ab hominibus exoptari recte potest. Nam talia sunt honores, auctoritas, diuitiæ, amici, potestas, voluptas. Neque vero existimandum, perfectissimos istos posse omni bono temporali carere ad felicitatem potiundam, nisi enim corpus sit conuenienter affectum, nulli contemplationi potest esse locus, ac necesse est, verbi gratia,

diuelli

A diuelli à Deo contemplando, qui nimis membrorum cruciatibus obruitur, neque in amato figere mentis obtutum valet: quod si figat, iam quæstioni non est locus: agimus namque de illo, cui præclusus sit aditus omnis ad amatum puro mentis oculo fruendum, a quo quanto interuallo dimouetur, tãto abest a fastigio beatitudinis, nisi ex hoc fiat iter expeditius, ac planius ad hunc finem diutius, atque efficacius assequendum. Tales igitur sunt Heroes, quibus si gratia gubernationis ad sit, sequiis subiiciant mortales, optime, ac felicissime ageretur cum genere humano: per eos namque, vt aperiemus, stat mundus, stat gentes, & regna.

*Imperfecti indigent externorum bonorum maiori abundantia,
ne corruant omnino ab omni loco felicitatis: præterea
vero egent, vt innitantur perfectis.*

Cap. IX.

Perfectum est imperfecti fundamentum, ac stabilitas, & absque illo, neque hoc produci, neque consistere villo modo potest. Illud autem sibi sufficiens nullis indiget externis, quatenus tale est; certe multo paucioribus, quam imperfectam: & tamen in mutabilibus, vt nunc quidem sunt, idem prius est imperfectum, quam consequatur perfectionem. Vocamus imperfectos in proposito nostro, aut qui nondum solide, ac firme in virtutibus sunt corroborati, ac vocantur incontinentes, aut qui nondum peruenere ad id ætatis, vt rectum valeant scire, & eligere, quæ duo pertinent ad virtutem. Cumque tertium sit illud, vt immobiliter quis agat: imperfectus adhuc abest ab hoc gradu. In quolibet autem mortalium cœtu maxima pars est imperfectorum. Tales enim sunt infantes, pueri, adolentes: tales etiam vitiosi omnes, ac manifeste plurimis egent isti externis, vt ad felicitatem peruenire possint. Nam quemadmodum infantes non queunt a semetipsis ambulare, eloqui, aut aliquid agere; sed aliis indigent, a quibus adiuentur: eodem modo imperfecti, egent magistris, sociis, & occasionibus, per quas ad honestatem promoueantur, & in ipsa consistant: idemque dicendum de pueris, quos opus est, libris, doctoribus, valetudine, otioque abundare, & aliis, quæ necessario requiruntur, vt sciant quid sit virtus,

E doceant

doceantur eligere, quæcumque sunt expedita, & in his con-
solidentur. Ac veluti arbusculas palis alligamus, multoq. stu-
dio enititur, ne deiciantur a ventis, ne proculcentur a bestiis,
ne corrodantur: Eodem modo imperfecti adiuuandi ad virtu-
tes: alioquin stare vniuersitas non poterit, sed breui concidet,
aut adducetur in aliorum potestatem, temporalium iacturam
faciet pro ratione imperfectæ virtutis. Age vero amici sunt
inter externa bona, tolle amicos ex aliquo cœtu, qua ratione
quæso stabit? Rursus nulli bono sit auctoritas dilaniabunt sese
inuicem ciues. Non sint opes, nisi malis, non sint nisi his vires,
annon omnia peribunt? Vbi vero nullæ artes, ac disciplinæ, nul-
la exempla, quibus excolantur humana ingenia, ad temperantiã
frugalitatis, modestiæq. matrem, ad fortitudinem nulla pericu-
la extimescentem, ad iustitiam, qua ius suum cuique tribuatur,
ad prudentiam, quæ referat omnia ad bonum commune, neces-
se est homines in feritatem, vel stuporem effæminatissimum de-
duci; ac proinde diffidiis agitari, discerpi, aut languore marce-
scere, & ad nihilum redigi. Sic etiam semina telluri quidem
commissa, verum non arata, non excolta, aut computrescunt,
aut degenerant in lolium, auenam, sterilese, & infæcundas her-
bas. Hinc a Romanis domita tot gentes, quod illi quidem mag-
is germanam virtutem ex animo amplecterentur, quam cete-
ræ, quæ longius abscefferant a recta, ac tuta honestatis, ac to-
tius iustitiæ via, vt disserit late Dionysius Halicarnasseus initio
Historiarum suarum, & Polybius lib. 6. Græci auctores, & græ-
ues. Sed ex aliis etiam necesse est, ita contingere. Virtus enim
consistit in medio, neque ad aliquod extremorum declinat. Nã,
si agamus de vitiis oppositis fortitudini, & temperantiæ, quæ
iustitiam corrumpere, prudentiam vero obnubilare solent, at-
que ita omnem virtutum chorum perdere, extrema, vel ni-
miam mollitiem qualis est pecudum, vel rabiem quandam, D
qualis est viperarum, tenent. Vtraque ad interitum trahunt.
Hæc quidem quasi venenata, illa autem quasi cunctis iniuriis
obnoxia. Incontinentes non modo extrema participant, sed
etiam virtutis medium pro diuersitate temporum, ac rerum.
Idcirco multis egent instrumentis, per quæ immobiliter vir-
tutem teneant, contraria perumpant, ac dissipent; alioquin
huc illuc agitantur, nisi per aliquem perfectum, qui solus om-
nem ipsorum mutabilitatē superet, & cui firmiter adhæreant,
omnes consistant, verbi gratia, Romæ Senatus consilio, Pruden-
tia,

tia,

A tia, ac virtutibus magis ornatus populū in plerisque, & magnis
moderabatur; & Excellentissimi inter ipsos aliquando ab ex-
trema ruina Ciuitatem liberarunt, vt Camillus, cum Galli Vr-
bem ceperunt, atque incenderunt. Q. Fabius Maximus, & Sci-
pio, cum Pœnus Annibal in extremum discrimen adduxerat
Remp. quibus temporibus Romani bonis prope omnibus ex-
ternis nudati fuerant. Hæc sient illustriora exemplis, e sacra-
historia desumptis. Populo Hebræo deerat imperium summū,
premebatur acerbissima seruitute ab Aegyptiorum Regibus,
& omni fere bono externo spoliatus fuerat, parumq. abfuit,
B quin funditus excinderetur. edictum namque fuerat, vt omnes
Hebræorum mares interficerentur, nulla erat potestas, quæ pos-
set obistere, ad internecionem rapiébatur. ac sane omnino de-
leti fuissent, ipsorum gēs intercidisset, nisi quæ Dei benignitas
erat, Religionis sinceræ virtus, meritumq. contra nitens Moy-
sem protulisset in lucem, qui Remp. stabiliiuit. Hic nulla indi-
gens armorum potentia, nulla humani imperii potestate Heros
perfectissimus, solo pene nutu elementa omnia comouebat, sibi
sufficiens, quippe qui Deo coniunctus esset. Eodem modo, cum
suscitatus est a Deo Sampson, qui liberaret Hebræorū gentem.
C e Palæstinorum seruitute modis illam mirabilibus in libertatē
vindicauit, neque externis adiumentis admodum multis eguit:
Veluti neque Dauid indiguit, cum Goliath prostrauit, arma
ferrea reiecit, ac solo Deo fretus in aciem processit. Verum ni-
hil æque patefacit hanc veritatem, quam quod contigit Chri-
stianis; quibus quidem Christo viuente deerant omnia fere
externa bona; Christus autem non modo spoliatus est illis, sed
etiam mox ipsa vita. Quid igitur defuit, quin prope omnes
exterminarentur, ac deleteretur nomen, & memoria studioforum
Christi? Imperfecti namque erant, ac destituti bonis omnibus
D externis. metus huiusmodi exterminationis, atque abolitio-
nis omnino cessasset, si adfuisset illis imperium summum, ma-
xima auctoritas, opes, amicitia, & quidquid est huiusmodi, sed
aberant hæc omnia. Christus eos solus omnino sustentauit,
postquam rediit ad vitam, sæpe ipsis apparens, & reuocans
eos ad veritatem diuinorum traditam, fidemque, & obedi-
entiam, quam prope omnem profus abiecerant. Atque ita,
quando ad imperfectos tuendos, & conseruandos opus est tem-
poralibus, ne pereant, atque Apostoli, discipulique imper-
fecti erant, & ab omnibus bonis inopes, eorum cœtus, & vni-
uersitas

E 2 uersitas

uerſitas interiſſet, ni perfectionis totius fons Chriſtus eos ſub-
leuaſſet. Annon autem toties à Iudæis, & mox Imperatoribus
Romanis, Regibusque alijs ad interitum petiti, & vexati Chri-
ſtiani, cum ſpoliarentur prope temporalibus cunctis, ad nihilum
redacti eſſent, niſi adfuiffent iſtis Heroicæ virtutes, ac præſtan-
tiſſimi Heroes, per quos vniuerſitas ipſorum cõfirmabatur, ma-
gisque ac magis in dies amplificata creſcebat, donec imperia
ſumma & regna ad eos maxima peruenerunt, ipſique omnium
externorum bonorum copia ditari abũdare cõperunt. cum ſci-
licet Conſtantine Imperator Chriſtianam Religionem com-
plexus fuit in cauſa, vt Imperii Romani opes, ac poteſtas Chri-
ſtianorum foret poſt annum à Chriſto nato tercentefimum, ac
ſextum, ſed ducentefimum ac ſeptuageſimum tertium, ex quo
bella in ipſos moueri cõcepta ſunt Chriſto crucifixo. vt miran-
dum ſit, ad ipſos imperium, omnium, quẽcumque vnquam fue-
runt, potentiffimum & nobiliſſimum, vt in Lybico diſſerit
Appianus, & initio hiftoriarum Dionyſius Halicarnaſſenſis, fuiſ-
ſe adductum in ipſorum poteſtatem tam breui temporis inter-
uallo, cum toties ad euerſionem traherentur, quamuis Romani
vix illud aſſecuti fuerint per annos ſeptingentos. Ac licet tem-
poralium copia ſit imperfectis magis neceſſaria ad aſſecutio-
nem felicitatis, ſi tamen bene diſpoſiti fuerint, atque animati
ad virtutem, premi inopia quadam, ac redigi ad quamdam bo-
norum huiuſmodi egeſtatem, ſolet eſſe calcar ad perfectionem,
ſicuti circumcidere vites, aut fegetum luxuriam depaſcere,
vberiores fructus facit. vt verum ſit illud:

— *Labor omnia vincit*

— *Improbis, ac duris vrgens in rebus egeſtas.*

Quamobrẽ legimus, doctiſſimos quoſq. viros, ac celeberrimos
non admodũ diuites fuiſſe. Diſcere poſſumus hoc exemplo om-
nium prope philoſophorum, quorum vitã Laertius deſcribit, ſpe-
ciatimq. Hippocratis Medicorũ, Euclidis Mathematicorũ Prin-
cipis. Nã quid de Homero, & Virgilio, vatũ præclariffimis, dice-
mus, qui fuerunt à principio pauperrimi. Lyricorum ſane ſum-
mus ita de ſe ipſo:

— *Paupertas impulit audax*

Vt verſus facerem.

Quod autem dicimus in ſingulis hominibus, ac priuatis, idẽ
conſtat in populis, ac Regibus. Nã qualis Cyrus, & Perſæ ille in-
ter paſtores nutritus agreſtẽ vitã duxit, Perſẽ pellibus tantũ ve-
ſtieban-

A ſtiebantur, aquam ad potum, panem dũtaxat ad cibum cum ſale
naſturtioq. adhibebãt, vt Herodotus libro primo, & Xenophon in
Pedia narrat: & imperium tamen latiffimum, ſimul & omnium,
quæ fuerant, maxime diuturnum ſunt adepti. Quid de maiori-
bus Alexandri, quibus emere ſolem fuit neceſſe, bobuſque, peco-
ribus, & equis paſcendis operam locare, vt habet Herodotus li-
bro octauo? De Romanis non eſt quod aliquid dicamus, cum
Veniſinus cecinerit de præſtantiffimis eorum:

Sæua paupertas tulit, atque auito

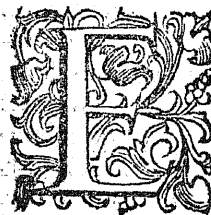
Cum lare fundus.

B Igitur imperfectos, vbi bene diſpoſiti ſunt, ac perfectorum
monita, & auctoritatem ſequuntur, adiuvat inopia quadam ex-
ternorum bonorum; ſi minus, actum eſt de illis. extremam rui-
nam proſus omnium, quæ reliqua ſunt ipſis, curriculo tempo-
ris breuiſſimo trahunt. quod clariffime apparet in Aegyptiis,
Aſſyrijs, Perſis, Aſiaticis, Græciſque ipſis, quos tam miserabili-
ter iacere idemtidem lugemus conſpicati filios ipſorum abdu-
ci in ſœdiſſimam ſeruitutem, tranſire in mores, linguam, ſuper-
ſtitionem, nomenq. Turcarum.

C Viderunt autem ſapientiffimi quique legumatores imper-
fectis opus eſſe Perfectorum tutela. idcirco inſtituerunt, vt ſa-
tuus, & prodigis curatores darentur, nedum minoribus. ac ſicut
in ſingulis, ita in vniuerſis eſt dicendum, quin multo magis: non
enim ſubleuant imperfecti imperfectos, ſed onerant, atque op-
primunt. Ex quo dicendum videretur, adminiſtrationem, & exe-
cutionem rerum grauiffimarnm ſemper ijs mandandam, qui
virtutibus, ſapientiaque in primis excellunt.

*Homo, quatenus eſt virtutibus præditus, in primis autem religione,
ac ſapientia eſt cauſa finalis omnium rerum ſenſibi-*

*lium, ac propterea etiam tempora-
lium bonorum. Cap. X.*

Superioribus poteſt à quõnis facillime colli-
gi, bona temporalia pendere à virtutibus, à
religione, ac ſapientia. Videamus autem ſub-
tilius, an hæc ſint illorum cauſa, & quomodo.
Atque, vt ab altiſſimis ordiamur, Vniuerſa
propter ſemetipſum operatus eſt Dominus, Pro 2. 16.
inquit diuinus ſermo, vt cognoscatur ſcilicet,
atque ametur à naturis intelligentia præditis. Hinc illud Iſaia: Iſa. 26.

omnia

Metaph. li.
12. sec. 36.

omnia opera nostra operatur in nobis Dominus, idest semetipsum contemplans, & amans. causa igitur finalis omnium Deus: cui quidem causæ ab ipso subijcitur alia, quasi secundus finis, ut ametur, & cognoscatur. ob id Philosophus dixit orbis cælestes impelli à superis mentibus Deū respicientibus, ac diligentibus, quorum sane impulsibus omnia generantur. Mouet autem Deus (inquit ille) hoc modo: quod concupiscitur, atque intelligitur, mouet non motum. Horum autem prima eadem sunt. Amabile namque est quod apparet bonum, primumque, ad quod voluntas aspirat, est bonum. magis vero appetimus, quia cognoscimus, quam cognoscatur, quia appetimus. Principium namque intellectio. At intellectus ab eo, quod intelligitur. Ac post multa. à tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet. Sic itaque per sapientiam diuinam generantur omnia. Id vero fit hoc modo. intelligentiæ Deum contemplantur, & in eo conspiciunt agendarum rerum exemplaria (non quæro hic, vniuersaliae sint, an particularia) ex hac contemplatione amant esse ei similes efficiendo illa, quorum conspiciunt exemplaria, & ideas. ob id cælum mouent, per quem motum cuncta gignuntur. en vt cælum, cælique motus pèdeat à Deo cognito, & amato, inde à motu cæli naturalia quælibet generantur, nam motus præcedit omnem generationem. Ac proinde à Dei contemplatione, in qua collocatur sapientia, atque à similitudine amata dependet cælum, & natura. quatuor autem modis Deum contemplantur Angeli, per essentiam propriam, per essentiam diuinam, cui copulantur, per species infusas, per effectuum cognitionem, longissimeque differt à nostra ipsorum sapientia. Rectissime tamen de illa in vniuersum pronuntiauit Salomon, afferens, ab illa vniuersitatem rerum productam: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret, & cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciae meæ esse cum filiis hominum. Ita Salomon de sapientia creata, vt exponunt. sicut autem Deus est vltimus finis, cuius gratia nihil non generatur, ita contemplatio & amor est finis, quo ad eum tenditur. Sed & homo est omnium, quæ sensibus subijciuntur, finis. Sic enim Philosophus scriptum reliquit, & ipsi iurisperiti in leges reulerant, ac dixere, fructus omnes comparatos à natura propter hominē, atque idcirco ipsum nō esse in

Phys. li. 2. se.
24. lin. pecu
dum. deusu.

A esse in fructu, quod sit omnium causa, vt loquuntur, finalis. Idcirco admiratione plenus David illud canebat: Domine quid est homo, quia innotuisti ei, aut filius hominis, quia reputas eum? Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria, & honore coronasti eum, constituisti eum super opera manuum tuarum. omnia subiecisti sub pedibus eius. Sed quam parte omnium finis homo? an, quæ belluæ similis? Non ita profecto. Qua Deo, per quam virutibus exultus illum contempletur atque amat, & cuncta ipsum refert. Nam propterea dicitur ad imaginem, similitudinemque illius factus, vt interpretantur sancti &, docti viri Basilius, Ambrosius, Augustinus, Nyssenus, Thomas. Quamobrem iure per sapientiam, sapientiæque administram religionem est homo finis omnium, quæ sensibus vsurpantur. Ac Sanctus Iustinus Martyr in Apologia ad senatum Romanum clarissime asserit mudum stare per bonos, ac propter ipsos esse, inquit. Deus differt totius mundi confusionem, atque interitum, quando mali Angeli, & genii, hominesque delebuntur, vt parcat Christianorum semini, quod scit esse causam rerū naturæ incolūmitatis. nisi enim hoc superesset, nec vobis (gentibus) quidem daretur parare post hæc talia, & concitari à nextis Damonibus, sed ignis vindex descendens sine discrimine scintillisset omnia, reliquens neminem. Hæc sanctus. Idcirco Angelicus Doctor ita scribit: Completio numeri electorum secundum doctrinam fidei non ponitur secundarius finis motus cæli, sed principalis, licet non vltimus, quia finis vltimus vniuersi quæque rei est bonitas diuina, in quantum creaturæ, quoquo modo ad eam pertingunt, vel per similitudinem, vel per debitum fauoratum. Hucusque Sanctus. Ex his, quæ diximus, colligitur. virtutes, religionem, sapientiamque diuinam potissimum esse causam finalem non modo omnium bonorum temporalium sed etiam quarumcumque rerum, quæ sentiri à nobis possunt. Quin, si de sapientia Angelica agamus, hæc non modo rerum mutabilium finis est, quæ circūuoluunt Angeli cælū, sed efficiens etiā: nam circumuehentes lumen, & immutantes ea, quæ constant ex elementis, efficiunt omnia quæ generantur. Atque plus etiam, quæ sunt supra ordinem naturæ, per Angelos modo suo tamen administrantur, intermedii namque sunt inter nos, ac Deum, qui toti rerum naturæ præstet, atque imperat, administratorii spiritus, inquit S. Paulus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem cupiunt salutis. sequitur ex hoc sapientiam, religionemque.

Basilius in Gen. 2. m.
108. lib. 6. ca.
Hexam. ca.
9. 9. 83.
Nyssenus. ho.
de cr. et ho.
minis. Th. 20
par. 9. 230

S. Thom. 9.
5. ar. 5. de
pot. Dei in
disp.

Heb. 12.

nemque esse efficientem omnium, quæ supra naturam sunt, causam. Instrumentalis enim causa, ut loquuntur, reducit ad efficientem, veluti à terra dicimus effici scamnum, librumque à calamo exarari. Iam si Deus est effectus omnium, quæ sunt, efficitque omnia referens in semetipsum, ut cognoscatur, atque ametur, quod per sapientiam, pedisequaque huius religionem conficitur à nobis, iam liquet, omnia fieri à sapientia, & religione. Et bona igitur temporalia pendebunt ab hac, veluti ab efficiente, & fine. ac vere Salomon: Sapientiam, & disciplinam qui abijcit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. Mulieres eorum insensatæ sunt, & nequissimi filij eorum, maledicta creatura eorum, & mox; sapientia attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Hanc, amavi, & exquisivi a iuventute mea, & quæsiui sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius, generositate illius glorificat contubernium habens Dei. Sed & omnium Dominus dilexit illam. doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius, & si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Ita Salomon. Ut iam recte, si quidem respexit ea, quæ diximus, cecinerit ille:

*Ad summam sapiens vno minor est Ioue, pulcher,
Diues, honoratus, liber, Rex denique Regum.*

Ex eisdem con sequitur, ex instituto Diuino, cælesti, ac totius naturæ consensu, non deberi dominium temporale alicui, quod non sit spirituali, ut aiunt, in omnibus subiectum. Deus namque ordinat omnia, fabricaturque, in semetipsum referens. eodem modo Angeli, tam naturalia, quam super naturalia: denique, & homines sapientia, & virtutibus ornati. Quod si quis aliter agit, contra Deum, superos, sapientiamque, & eius ancillam religionem facit, hominemque exuens induit belluam. Atque ita peccat qui Dominium temporale in omnibus non subijcit Religioni, atque ijs qui Religionis præsumunt, quatenus, ab illa non discedunt cum nihil sit, quod in Deum summum creatorem non sit referendum: quod est Religionis, ac sapientia munus.

Proba-

A Probatur ex officijs singularum virtutum, ipsarum possessores esse causam efficientem magna ex parte temporalium bonorum, quæ ab hominibus possidentur. Cap. X I.

Diximus, hominem suo modo esse omnium mutabilium finem. Videamus etiam, per virtutes esse efficientem causam temporalium bonorum magna ex parte, vel proxime, vel remote: in primisque sunt quatuor præcipuæ virtutes, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Téperantia. his imperat Religio, sapientia ministra. Sit igitur aliquis exempli gratia sine prudentia, quo non dissipabit hic omnia bona temporalia per insipientiam suam? Quo non disperdet omnia quæcumque venient ad illius manus? quo non corruet cum suis omnibus in omnia mala, & interitum supremum? Nam cum prudentia sit, actionibus finem præstituere, expedientiaque ad finem seligere, cæci instar, aut infani feretur quisquis sine illa opus aliquod aggredietur. Nec minus mari se committet, cum placidum fuerit, ac tutum, quam cum procellosum, & omnino infidum, nullos scopulos cauebit, nullas Syrtes, naufragium sine dubio faciet, absorbebitur à fluctibus. Si fuerit agricola, non curabit agrum colere, hoc illi potius tempore, humum serere, quid seminum iaciat non inspiciet, omnia sine dubio perdet. Esto Rex, eodem loco amicos, quo inimicos habebit: immittet igitur in viscera sui Regni efferatissimos hostes, à quibus omnia proculcentur, ad nihilum redigantur, subiecti omnes spolientur, interficiantur. Sit ad huc aliquis absque iustitia, quæ est secunda virtus, rapiat, occidat, violet, obuium quodque; An non iste ad extremum pessimo fine cum suis omnibus peribit? Quod si aliquis Rex fuerit huiusmodi, malos, atque homicidas euehat, bonos, ac mansuetos opprimat, veluti Christiernus Daniæ Rex an non Regno spoliabitur, ac deiectus omni gradu bonorum cõsenescet, & morietur in squalido carcere? Quod si flagitiosi per istum euecti publicas res administrabant, nonne omnia rapinis, libidinibus, ac cædibus replebuntur, & ipsi inter se sceleribus contedentes inuicem dilaniabunt, ac dilaniabuntur? Rursus esto aliquis expertus fortitudinis, quæ est tertia virtus, ad muscã quãlibet circumuolantem trepidabit, animo concidet, terroribus die, ac nocte in ipsis insomniis cõcutietur, agitabitur, ac miserrime discerpetur, veluti emota mète pecus. Quid proderunt

Arist. Eth. l. 7. inprime. Plato in Emthyd.

F derunt

derunt opes, quid amicitia, quid nobilitas, quid sanitas, pulchritudo, robur, si nulla in re constet animo, ad singula quæque contremiscent, neque placido sopore curas animi componere valeat? An iste poterit aliquid firmum cogitare, perpendere, statuere, & exequi, cui pauor excutit omnes animi sensus, atque, ut aiebat ille, omnem ex animo sapientiam expectorat? Melitam, credo, defendet aduersus Turcas, ut equites Hierosolymitani fecerunt, aut suos fugientes in acie retinebit, ne turpiter terga dantes omnia sua cum focus, & aris inflammanda insequentibus hostibus relinquat. Talis certe lepus, ac damula propriae fugæ exemplo se in pedes coniciens in fugam similiter singulos conciet, ut inimicorum telis facillime configi possint, ac diripienda, & vastanda deferant omnia sua. Reliqua est Temperantia, quatuor virtutum postrema. Inspiciamus, an sine hac vel felicitas temporalium stare possit, ita ut profint intemperato, vel ipsa illa temporalia. Atqui neutrum sine illa potest haberi, sicut neque sine superioribus. ebriosus namque heliui, luxui, libidinique deditus, & corporis vires, & decus perdit, & quæcunque insumit in ingluuiem, lasciuam, vel quidquid est huiusmodi. Heliogabalus non modo effeminatissimus erit, nulliusque roboris, sed omnia profundens, & semetipsum, & illa perdit. Idem continget quod Sardanapalo, Gallieno, Neroni, & aliis huiusmodi portentis. Petulantia addictus, vinoque, & cibo distectus id curat, ut effrenem cupidinem, vèremque expleat. Id modo assequatur, cetera contentus, aut non magni certe facit. En igitur, ut vitiosis bona temporalia iam bona non sint, atque utilia, breui per eos dissipentur magis minusue, uti magis minusue homines vitiosi erunt.

Contra nititur, atque efficit virtus. Eius namque munus est, in omnibus iuuare, & amplificare non modo videntem rebus, sed vniuersum præterea genus humanum. quod si quando rebus temporalibus vtens, illarum iacturam facit ob commune bonum, & maius sibi acquirit, ut supra asserabamus, neque tamen eas dissipat, quæ in vtilitatem generalem cesserunt: Idcirco virtus est causa efficiens tum omnium, tum vero speciatim temporalium bonorum, minor quidem minorum, maior autem maiorum. pro quorumlibet condicione. Nam licet Agricolam virtus impellat ad bona sublimia, veluti ad amandum, & cognoscendum Deum; eadem tamen per artem agriculturæ impellit, atque imperat, ut bene colat agrum, quin iubet, ut optimus omnium sit agricola,

- A agricola, & optime omnium colat. Atque idem de singulis dicendum, qualiacunque ea sint. Exempli gratia. Est aliquis intemperans, accedit ad coniugem, cum menstruis est obnoxia, quod nesciat libidinè cohibere. concipietur fœtus morbo comitiali subiectus, & corporis male affecti. Eodem modo inualidis erunt membris geniti ab ijs, qui coitum nimis frequentant, aut nimio cibo, potuque replentur. quod non contingit ijs, qui gignuntur à temperatis. Quod si de tertia virtute agamus Fortitudine, à meticulosus, & nimio pauore exagitatus prognati nullo sunt robore: infirmum namque illis est semen. Nulla gens est Tartarica crudelior, & efferatior: neque vlla gens ad Septentrionem posita filios edit adeo deformes, ut ista: quod e Iosephi Barbari scriptis apparet. Nulla est natio in Africa, quæ insipientior, simulque scœdiori vultu sit ijs, qui torrida Zona continentur, exceptis Abyssinorum populis, qui Christum sequuntur, & magis ad humanitatem sunt exculi. Et quamuis plerumque non se consequantur hæc pulchritudo, & virtus, Deus tamen, ad commendationem virtutis, inter homines minus peritos, voluit, hæc sæpe coniungi: ut non inepte Homerus Therstem stolidum simul depinxerit, ac turpem: ac vetus illud iactetur:

- C Πρωτὸν γὰρ εἶδος ἀξίον τυραννίδος.
Numquid autem virtus animi pulchritudinem, roburque corporis efficiet? An illa istius aliquo modo causa? Afferet aliquam philosophus, asserens, animo bene per virtutes composito, neque perturbacionibus agitato, humores corporis eodem modo haberi, atque eodem modo semen ad concipiendum fœtum profundi. Et quando mores, & corporis temperatio solent inter se coherere, quod Galenus omnino probat, illud erit etiã verum:

Fortes creantur fortibus, & bonis,
Est in iuuenis, est in equis patrum

- D Vigor, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ Columbam.

Sic supra aperuimus, imperia magna ab hominibus virtute aliqua præstantibus fundata, non à flagitiosis, & scelerum coluuiæ coopertis. Neque imperia solum magna, sed artes ipsas, ac disciplinas elaboratas, atque ad summum perductas ab ijs, qui licet aliquando in aliquod crimen inciderint, ad sapientiam tamen, iustitiamque vniuersalem præ ceteris aspirabant. Nam tales fuere Pythagoras Italicae Philosophiæ parens, ac Thales Milesius Ionicae, ut apparet e Diogenis Laertij libris. Tales

fuere Socrates, Plato, Aristoteles, Zeno Stoicorum Princeps A
 Euclides, Architas, Archimedes Mathematicorum supremi,
 Hippocrates, & Galenus Medicorum. De Regnis autem fusius
 agetur à nobis loco suo: explicabiturque ad culmē tunc euecta,
 cum minus à recta Religione aut eius secta: oribus abfuerunt.
 Denique, vt finem faciamus, à mortalibus nihil efficitur boni
 in terris, siue illud tenue sit, siue amplum, quod non à virtute,
 vel perfecta, vel imperfecta efficiatur. solius enim virtutis est,
 bonum producere: à malo enim malum, à bono bonum: virtus
 est principium boni, vitium mali. Quicumque igitur agit bonum
 per virtutis qualemcunque participationem id efficit, ita, vt à B
 magna magnum, ab exigua procedat exiguum munus. Hinc ar-
 res seruiles, liberales, scientia, sapientia, & eorum præclaræ fun-
 ctiones elucescunt, ab igniculis illis virtutum, quos animus ho-
 minum natura, atque auctor naturæ Deus inseruit, excitatæ.
 Hinc vere iucunda, vtilia, & honesta cuncta inter homines latif-
 sime in terris effunduntur.

*Iusti sunt bonorum temporalium causa meritoria, & moralis,
 quæ reducitur ad efficientem. Cap. XII.*

Vidimus hominem religione præditum esse in pri- C
 mis finem, causamque, vt dicunt finalem rerum
 omnium mobilium vidimus, quomodo magna ex
 parte sit causa efficiens temporalium bonorum.
 Videamus, an alio modo sit horum causa efficiēs.
 Et quidem est causa meritoria, ac mortalis (quæ ad efficientem
 reducitur) omnium bonorum temporalium, quæ non modo ne-
 cessaria sunt ad æternam salutem, sed etiam vtilia. Ita recte Sã-
 ctus Thomas definiuit, decernēs, Quemlibet, vbi fuerit in gratia
 Dei ex condigno hoc mereri. Est enim filius, atque heres Dei,
 cui non modo debetur beatitudo, sed quæcumque conferunt ad D
 illam: cum sit idem iudicium finis, atque eorum quæ perducunt
 ad finem. Cumque moueatur intime à Spiritu Sancto, huic mo-
 tioni à tanto motore procedenti tanta merces iure, ac digne
 debetur. Ac proinde homo huiusmodi merebitur, vt motus cõ-
 tinuetur, ac generatio, à quibus fiunt tēporalia bona, quæ mere-
 tur, soli autē sibi existēs in gratia augumētū gratiæ meretur ex
 cõdigno, reliquis ex cõgruo mereri potest, ac propterea neque
 necessario, neque semper. Solus Christus caput non modo ho-
 minū cunctorum, sed etiam Angelorum, potuit alijs ex condi-
 gno gratiā mereri, ac proinde potest eos penitus immisso Spi-
 ritu

S. Tho. 1. 2.
 q. vii. art. vi.

S. Tho. 3. 9.
 q. ar. 3. et 4.

A ritu sancto, & charitate ad Deum præ cunctis aman- lum cie-
 re certissimo euentu, atque adeo temporalia bona ad hoc vtilia
 mereri. Sic igitur Christus à Deo constitutus in cælestibus, in-
 quit Sanctus Paulus, ad Ephesios scribens, supra omnem potesta-
 tem, & principatum, mouet Angelos, à quibus cælum mouetur, Epl. 6
 per quem quidem motum generantur omnia. Cumque vna sit
 Ecclesia Christi, & quæ in terris est coniuncta sit illi, quæ in cæ-
 lo, vna atque eadem, cuius est caput Christus: per Christum
 nihil non hæc Ecclesia, in qua sola confidet vera sapientia, ac re-
 ligio vera, hoc modo, vt apparet, mouebit, atque efficiet. Est
 B autem Christus caput, non modo vt Deus, sed etiam vt homo,
 habens animatum corpus, cui quidem vero corpori coniungi-
 mur vere, ac re ipsa per nostrum corpus Eucharistiam sumen-
 tes, vt palmes coniungitur, quod Christus dixit viti, membrū
 capiti, atque ob id Ecclesia dicitur corpus eius. quod post ip-
 sum Christum, & Paulum late declarant Sancti Irenæus, Metho-
 dius Martyr, Cyrillus Hierosolymitanus, Alexandrinus. Hila-
 rius, ac post multos alios Algerus, & Pascaius Corbiensis, vt ali-
 bi late profecuti sumus. Cum simus itaque Christi corpori ei-
 dem, quod est in cælo, adiuncti, concurrimus aliquo modo per
 C meritum congruum nos quoque ad hæc temporalia quæ in ter-
 ris gignuntur. Iccirco & nos sacerdotes idem corpus ex panē
 mirabiliter cõficimus, vt loquitur Sanctus Ambrosius, & offeri-
 mus veluti sacrificium placās Deū, per illud impetraturi quod
 oramus, qui sunt omnes actus religionis, per quam nos congrue
 meremur alijs. Christus condigne: atque ideo in causa merito-
 ria sumus, vt temporalia bona gignantur, distribuantur; motus,
 ac generatio continuetur, cessabuntque hæc. & mundus corruet
 cum iuge sacrificium cessabit, vt ex Daniele aiebat Sanctus
 Hippolytus Martyr libro de consummatione mundi. Meremur
 D tamen adhuc nobis, si quidem simus in gratia Dei ex condigno,
 æternam vitam, beatitudinemque perfectam, ac proinde corpo-
 ris nostri resurrectionem, dotēque gloriosas. Interim vero om-
 nis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc, quia & ipsa li-
 berabitur à seruitute corruptionis, & ipsi intra nos gemimus
 adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corpo-
 ris nostri. Et Deus singula ordinare inter se, maiora quidem
 maioribus, minora minoribus aut præficiens pro merito cuius-
 que, aut subiiciens, ita, ut natura, & naturalia cuncta ab ipso crea-
 ta antequam nos essemus, seruiant, atque obediant gratiæ super
 naturali,

Iren. l. 1. c. 6
 Meth. in
 symb. Cyr.
 car. 4. c. 3.
 c. 17 Ioan.
 Hyl. l. 3. de
 Tern. Alg.
 l. 1. c. 3. de
 sacr. Pasch.
 c. 7. l. 4. c.
 6. de sign.
 eccl.

Daniel. ii. 12.

S. Tho. 1. 2.
 q. vii. art. 3.

naturali, cum sint illa ordinis inferioris, et diuini. Stetque A
 ordo aut melior, aut deterior huius mundi variabilis, vel
 per merita nostra meliora melius vel per demerita nequiora
 peius. Atque hæc non modo Theologi Christiani statue-
 runt. sed Chaldæorum quoque, Persarum, & Orientalium sacer-
 dotes Magi dicti. sic enim Diogenes Laertius, Theopompus. in-
 quit, octauo Philippicorum libro reuicturos homines iuxta
 magorum sententiam dicit, immortalesque futuros, & vniuer-
 sa illorum precationibus consistere. Ista Eudemus quoque Rho-
 dius tradit. Hæc ille. Neque solum ad hæc inferiora tempora-
 lia statuit nos Deus operibus nostris concurrere, vt diximus, B
 sed vtitur nobis ad efficienda maxima quæque miracula quasi
 instrumentis quibusdam, licet ea sint supra omnes naturæ vi-
 res, & omnem nostram potestatem. Hinc appetitio sanctorum
 mouetur à Deo ad illa speciatim cupiendâ, quæ Deus ipse vult
 efficere. amborum namq. est eadē cupere. Sic impulsit Virginē,
 vt assentiēs Angelo nuntiâti diceret: Ecce Ancilla Domini, fiat
 mihi secundū verbum tuum. quæ simul ac dixit, Dei filius ex illa
 corpus assumpsit, ex quo mundi totius est restauratio, ad quam
 veluti instrumentū quoddā remotum, & morale Virgo contulit
 assensum suum, propter quem Dei filius factus est homo, & nūc C
 ad dexteram Dei sedens omnia moderatur, & omnia suo tem-
 pore in optimam formam renouabit. Sic Deus ait ad se clama-
 se vocem sanguinis Abel, qua commotus punierit homicidam
 Cain: sic Adami peccato impulsus execrationi terram subie-
 cit, illumque expulit e Paradiso, & criminibus innumeris mor-
 talium coactus vniuersali eluione terras, atque humanum ge-
 nus excepto cum filijs Noe perdidit. & indignatus ad construc-
 tionem Babylonicæ turris posteritatem Noe late disperfit; A-
 braham petenti filios dedit, credentique maxima, & obedi-
 ti ad durissima pollicitus est ex ipso Reges nascituros, Gentiu D
 patrem futurum, nationibus cunctis per ipseus semen bene, &
 dicendum, & faciendum. Atque, vt huiusmodi infinita omitta-
 mus Iosue Solis cursum, Lunæque cohibuit, Isaias eiusdem cur-
 sum retro adegit, Elias cælum clausit atque aperuit. Denique
 ob Adæ peccatum, & eius posterorum mala omnia nos affli-
 gunt, quæ iustorum precibus depelluntur, aut minuuntur, itaut
 Sancti pœnas ipsas aliquando in se auertant, exemplo Christi,
 vt mox aperietur, atque ita Deum placent reliquis homini-
 bus. eminentissime namque est ille liberalis: ac veluti mor-
 tales.

Diog. l. 1. c. 1.

S. Th. 2. 2. q. 178. q. 1. ar. 2.

A tales, quo magis liberales sunt, eo magis petentibus ami-
 cis non illicita concedunt, sic Deus omnium maxime in suos
 amicos, quod æquum volent, & rogabunt, amplissime effundet:
 ac proinde etiam tum reliqua, tum vero bona temporalia, quæ
 necessaria sunt imperfectis, aut alioquin conferentia ad huma-
 nam felicitatem, siue in terris, siue in cælo.

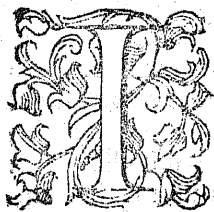
Enimvero, cum Deus aliquem perdere constituit ob scele-
 ra, simul ordinat etiam, nequis pro illo intercedat, atque vt is
 intercessores a se alienet, amicos nimirum Dei. Ordinat autē
 non inspirans animum suis, ac desiderium, vt pro illo orent, ac
 permittens ab eodem negligi, & contemni amicos Dei, pre-
 cesq. ipsorū, quod Pharao fecit. Hinc legimus, a Deo fuisse Sa-
 mueli edictum, ne pro Saule precaretur, & Ieremiæ, ne pro su-
 dæis, quos Deus constituerat Nabuchodonosoro in seruitutem
 tradere, cum multis iniurijs onerassent, tum Ieremiam, tum
 bonos omnes; ita vt meliori loco fuerint boni plerique, in qui-
 bus erat ipse Ieremias, apud Chaldæos, quam Iudæos. Pentapo-
 lis tunc est igne cælitus delapso absorpta, cum Deus palam te-
 status est, non fuisse in vlla quinque ciuitatum duos, qui boni
 forent, ac si fuissent, asserebat fore, vt omnem pœnam condona-
 ret? quin non ante euertit eas vrbes, nisi ex quo contumelijs
 affecti sunt Angeli, ac Loth, atque ex illis profugere. sic Deus
 voluit placari falsis ijs Iobi amicis ipsius Iobi interuentu, ac
 sapius Hebræis precante Moysē, ac post ipsius mortem sacrificijs
 sacerdotum. Quod si neque e populo, neque e sacerdotibus
 fuisset vllus tanti apud eum meriti, & amicitia, vt posset Deum
 conciliare, aut se non interponeret; tunc omnia mala contin-
 gebant. Et conqueritur aliquando Deus non esse in terris,
 qui inter ipsius, nocentesq. intercedat. Quæsiuit, inquit, apud
 Ezechielem, de eis virum, qui interponeret sapem, & staret
 D oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inue-
 ni, & effudi super eos indignationem meam, in ignem iræ meæ
 cōsumpsi eos, viam eorum in caput eorum reddidi. Hæc Deus.
 Iccirco crebro asserit se propter Abraham, Isaac, & Iacob, Po-
 pulo Hebræorum fauere, aut indulgere. Ob Dauidem vero
 ignoscere ipsius posteritati, eamq. in Regia potestate, ac digni-
 tate tueri.

Neque vero Christus hunc ordinem perturbauit vlllo modo.
 Nam cum sint optima, quæcumque ipse instituit, maxime om-
 nium stabiliunt hunc ordinem ipsius instituta, cuius est, vt alia
 sint

sint alijs priora, atque ab his pendeant posteriora, bonumque A
 totius vniuersi est in ordine, alioquin redigeretur in antiquum
 Chaos ob id Paulus præcipit, vt omnia rite, & secundum ordi-
 nem fiant, & ecclesiam totam sæpe corpori comparat, ipsos
 Christianos membris, quorum caput sit Christus. An vero quis-
 piam tam præposte rus inuenietur, qui velit pedes bonum suum
 recipere à capite absque intermedijs membris? Si quis hæc ora-
 cula fundat, nã sapientissimus erit. Sed, quemadmodum vis mē-
 bri alicuius in magis coniunctum magis deriuatur, in luxatum
 vero, aut remotum non ita: sic amicorum Dei merita, siue illa
 sint in desiderijs ipsi oblatis, siue in operibus solis ad magis col-
 ligatos ipsi Dei amicis magis deferentur. Et, quo maior erit
 connexio, maior erit ac potentior influxus. Quocirca, si Chri-
 stianorum coniunctio vel quoad fidem, vel quoad caritatem, B
 quorū alterum spectat ad intellectum, & cognitionem, alterum
 ad voluntatē, & amorem, maior erit, quam siue priscorum, siue
 quorumlibet hæc ratione Christiani præstabant omnibus, cum
 Deo coniuncti sint, à quo bona sunt omnia, præstabant inquam
 ad mala fuganda à reliquis Christianis, eisdemq. impetranda
 quælibet bona, ac magis hæc impetrabant ijs, qui fuerint ipsis
 magis connexi.

Ad summam, cum propter bonos, religiosos, ac sapientes om-
 nia sint, atque hi Deum rogent ac studeant ab ipso impulsu, vt ea
 sint ad hominum felicitatem propagandã, conferunt efficaci-
 ter, ac modo suo efficienter, morali scilicet causa ad temporalia
 bona, atque ita bonorum cœtus non modo finis est omnium re-
 rum mobilium, sed simul, eo, quo narrauimus, modo efficiens
 temporalium bonorum.

*Mali, cum viuentes aliquid boni, quamuis valde exigui, agant,
 merentur, & ipsi aliquod, licet exiguum, si comparatur ei,
 quod boni merentur. Cap. XIII.*

Am vero constat, mortales siue longius, siue
 propius abesse à sūma Dei cognitione, & a-
 more. nō enim status idē cūctis, vt apparet.
 Quocirca, & erunt maiora aliquibus, ac mi-
 nora merita, ac demerita. Numquid igitur
 malis, & ijs qui de Diuinitate summa non
 recte omnino sentiunt, erit aliquod meri-
 tum? Non, qua parte inimici sunt Deo, illumq. non agnoscunt,
 sed qua

A sed qua parte non nihil amant, atque intelligunt. Nam Deus
 nihil odit eorum, quæ fecit, inquit Salomon. Cum boni igitur Sap. xi.
 aliquid agant aliqui mortales, quamuis absint longius ab amo-
 re, & scientia Dei, & Deus ipsis bona temporalia largietur.
 quamuis hoc hæretici quidam negent. Hinc legimus de mu-
 lieribus Aegyptiacis, quæ noluerunt suffocare partus Hebræo- Exo. 1.
 rum, quamuis non idem cum Hebræis de Deo vere sentienti-
 bus ipsæ sentirent, quia timuerunt obstetrices Deum, ædifica-
 uit illis domos, & apud Ezechielem Deus ita loquitur, fili ho-
 minis Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum Eze. 29.
 B suum seruitute magna aduersus Tyrum. Omne caput decal-
 uatum, & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddi-
 ta ei, neque exercitui eius de Tyro pro seruitute, qua seruiuit
 mihi aduersus eam: propterea hæc dicit Dominus Deus. Ec-
 ce ego dedi Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Aegy-
 pti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias
 eius, & deripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius. Hæc
 Deus de Nabuchodonosoro, qui nōdum bene, vel ipsum Deum Math. 5.
 cognoscebat, vel, vt par erat, amabat. Eodem modo Christus
 ad suos ait, Si salutaueritis fratres vestros tantum, quid am-
 plius facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? estote ergo vos per-
 fecti. ita Christus exigens à suis amplius bonum, & perfe-
 ctum. ergo alijs est aliquod non ita amplum bonum, sed im-
 perfectum. Rursus idem de diuite, qui in inferno cruciabatur.
 Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus simi-
 liter mala. quo in loco S. Ioannes Chrysostronus, Gregorius, Ro. 2.
 Titus Bostrenus, Haymo volunt, malis ob aliquod bonum, quod
 faciunt, mercedis aliquid à Deo rependi. & Apostolus ad Ro-
 manos scribens; Gētes, ait, quæ legem non habent, naturaliter,
 quæ legis sunt, faciūt. Hæc Paulus, asserens legis mandata (quæ
 sine dubio bona sunt, ac benefacit, quicumque illa obseruat) ob-
 seruari ab ijs, qui lumine fidei non fuerint illustrati. Sic ita Aug. de ciu.
 que Sancti Patres decernunt, mula bona, sed imperfecta, ac Dei l. 5. c. 15.
 manca fieri ab ijs etiam, qui non sunt in gratia Dei, neque recte
 sentiunt de diuinis, atque ob illa retribui à Deo conueniens ali-
 quod ipsis. Ita SS. Chrysostronus cum cæteris interpretibus in
 adducta Pauli verba & in homilia xxvi. ad populum Antioche-
 num, Hieronymus cap. 1. Epistolæ ad Galatas, Augustinus plu-
 rimis in locis præsertim cum scribit Romanis. ideo fuisse im-
 perium datum, quod bene morati essent, & alibi sapius, Prof-
 14.

G per,

per, Fulgentius, Gregorius Magnus, Damascenus.

A nonnullis igitur alienis à gratia Dei fit aliquod bonum, non propter summum bonum simpliciter, qui Deus est, siue non ex amore potissimo, ac supremo Dei, sed propter inferius bonum, siue ex amore humano, & naturali: ac proinde illi operi reddetur consentanea inferiori bono retributio; manca scilicet, atque imperfecta in terris, cuius uis neque tam late amplifietur, neque tam diu duret inter mortales.

Iusti enim coniuncti sunt omnium maxime cum Deo, cuius est amplissima, & æterna potestas, ergo omnium maxime merebuntur siue sibi solis, siue coniunctis, & in eodem cœtu permanentibus, atque ita imperfectis etiam, quorum multitudo semper est maxima in Ecclesia, & quæ plurimis egent adiuuentis externis, ut supra disputabamus ad assecutionem boni; ideoque omnium maxime erunt in causa morali omnium temporalium.

Quin Sancti merentur ob coniunctionem cum Deo infinito. Mali non adhærent infinito Deo, cum sint ab ipso auersi, & rebus finitis adglutinati. Iccirco Sanctorum merita effectum similem producent in ijs, quæ merentur, ut innumerâs res, ac tempore infinito contineant. At iniquorum merita finita sunt,

finitiq. ad infinitum nulla est ulla in re proportio; ideoq. neque quoad merenda bona temporalia, vel quatenus utilia sunt Sanctis ipsis, vel quatenus Sanctorum studiosis. Iusti præterea simpliciter, & absolute merentur bona temporalia, quatenus non modo necessaria, sed utilia quoque sunt ad virtutes, ut recte

definiuit S. Thomas, & Ecclesia sancta meretur illa simpliciter, & absolute pro imperfectis, qui sunt in gratia Dei, cuiusmodi sunt infantes, ac pueri, qui innumeris egent. Atque iniqui, eorumq. cœtus non merentur simpliciter, & absolute, sed ex aliqua particula tenuissima. Ac proinde minus hi sunt causa temporalium, quam illi, minoremque effectum producent, qui pertineat ad pauciora, & breuiora. Amplius autem Deus longe magis fauet bonitati, quam nequitia; ac propterea longe maiora, ac diuturniora largitur bonis ad bonum, quibus non se ipsos modo, sed etiam suos imperfectos promoueat ad bonum, quam malis ad malum. Conuenientiusq. est, ut imperfecti in cœtu Sanctorum magis per bona temporalia subleuentur, quam in factionibus iniquorum. Sic igitur absolute, ac simpliciter causa moralis efficiens plurimarum rerum, quæ sunt, est societas iustorum. Quamobrem S. Iustinus asserit ea sublata

mundum

A mundum subuertendum, quod ipsa causa sit diuturnitatis, ac varietatis rerum, quæ generantur: & S. Thomas assererat, sine motu cælestis esse electorum adimpletionem, qui cum peruenerint ad numerum determinatum, cum non sint futuri amplius ulli homines boni, varia rerum genera, & species interibunt, ac motus omnis conquiescet.

Hæc vero confuse, ac generatim videtur adumbrasse sciens, nesciens Aristoteles, bonos scilicet esse causam moralem, atq; ut vocant meritoriam multarum rerum quæ producuntur. Nã sic ille Ethicorum lib. 10. Qui vero muneribus fungitur menti consentaneis, & hanc colit, estq. optime animo affectus, eum probabile est Deo carissimum esse. Nã si Dij immortales curam habent aliquam rerum humanarum, quemadmodum verisimile est, illud quoque probabile fuerit, eos rem omnium optimam, sibiq. maxime cognatam, delectari; hæc autem mens fuerit, ijsque, qui hanc maxime diligunt, & plurimi faciunt, præmia persolvere, gratiamq. referre, ut eorum, quæ ipsis cara sunt, curam habentibus, rectasque, atque honestas actiones obeuntibus, atq; exercentibus. Hæc autem omnia in sapiëte inesse maxima, non est obscurum. Est igitur Deo carissimus. Eundem etiam beatissimum esse, verisimile est. Et Sapiens etiam hoc modo beatissimus erit. Hæc ille, decetnens sapientem esse in causa propter mores suos, ac mereri, ut Deus ipsius curam singularem gerat, ipsi præmia persoluat; per quæ sit non modo beatus, sed beatissimus, quod omnium bonorum copia perficitur, & continetur de sententia illius.

Rursus audiamus eundem, qui sic in Metaphysicis: Perscrutandum autem etiam hoc, quoniam modo naturam uniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum, & verum separatim quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine, an utroque modo, quemadmodum exercitus. Etenim bene esse eius est in ordine, & est ipse Dux, ac magis ipse Dux. Non enim hic propter ordinem, verum ordo propter hunc. cuncta autem ordinata inuicem quodammodo sunt, verum non similiter, & natantia, & volatilia, & plantæ: neque ita se habent, ut sit vllum alteri ad alterum, sed sunt ad quidpiam. ad unum namque ordinata sunt omnia. Verum quemadmodum in domo, liberis quidem minime licet quodcumque facere, sed aut omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: Mâcipijs vero, & bestiis parum, quod ad commune conferat, sed ut plurimum quodcumque contingit: tale enim principium cuiuscumque eorum natura est. Hactenus Philosophus. E quibus habemus, quodcumque est in mundo boni, a Deo totum deriuari, ipsumque esse

G 2 veluti

veluti Imperatorem exercitus, & patrem familias, ac veluti Imperator exercitus ordinat suis tribunis, hi ceaturionibus, centuriones subiectis militibus, singuli respicientes ordinē primū, cuius tamen magis participes sunt, qui magis appropinquant primo, ac pluribus ordinem communicant, in quo ordine est vniuersi totius, ac singulorum quorumlibet bonum, sic qui bonū cōmune respiciunt, quod est solius virtutis, Deo magis appropinquant, ac plura ordinant, neque quidquam temere agunt aut fortuito, sed vel à ratione, vel à diuino afflatu, quod est supra rationem, impelluntur, vt idem tradit Eudemiorum libri vltimi capite penultimo. Verba enim Philosophi, ac rationes subiectæ spectant non modo ad intelligentias supremas, quæ intelligenter ac rectissime singula peragunt, ac moderantur; sed ad omnes etiam, qui bonum commune procurant, ac proinde ad iustos, & sapientes, a quibus bonum commune inquiritur, & comparatur, ac proinde ab ijs plurima per quandam moralem causam meritumque Deo disponente ordinantur, & constituuntur, veluti ab ijs, qui Deo carissimi sunt, quasi parentibus filij, & quibus à Deo maxime in omnibus, ac speciatim prouideretur, in time ipsos ciente ad assecutionem felicitatis. in vniuerso enim Deus, inquit idem in Eudemijs, & vicissim cūcta in vilo. mouentur autem omnia ab inexistente in nobis numine. Hæc ille. Hic autem motus perducit bonos ad maiorem cum Deo conjunctionem. Cæteri etsi moueantur ad alia, ad tam sublimem gradum non promouentur, destituti auxilio cælesti ob imperfectionem propriam. Rursus boni perducuntur agnoscentes, illum eligentes, immobiliterque cum illo operantes: quæ tria pertinent ad perfectam virtutem. Insapientes neque norunt, aut, si nouerint, non adhærent illi, vel denique, etsi adhæreant, in via languentes ab incepto itinere sapientiæ desistunt.

Ex his, quæ diximus, concluditur, virtutes, religionem, sapientiamque non modo esse finalem causam, atque ex parte effici-

ficientem sensilium temporalium-

que bonorum, verum moralem quoque eo, quo diximus modo.

Ex anti-

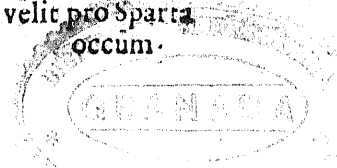
A Ex antiquorum communi omnibus more, quo se se deuouebunt, ad auertendas a suis pœnas diuinitus ob admissa flagitia infligendas, ostenditur, a virtutibus existere temporalem felicitatem. Cap. XI IIII.

D moralem causam temporalium bonorum spectat, quod sumus dicturi, & maximi est momenti ad argumentum præfens. sancti solent aliquando precibus, ac semetiplos deuouendo in se auertere pœnas ab alijs luēdas, ac deposcere, vt mala temporalia deuoluantur in ipsos, atque ab aliquibus, quos amant, & quos vident ruituros in crimen, aut maximas calamitates, depellantur. quocirca id maxime videndum, ne populi sanctos à se viros alienent, aut fugent. id enim, quod aperietur, extremæ est illis ruinae quoad temporalia bona, cum non extet, qui pro illis intercedat efficaciter apud Deum. Sed explicemus propositum. Prisci prope omnes, quamuis alieni à pura, & sincera religione, agnouerūt, imminentes clades auerti à populis, si quis eorum se vltro pœnis per illos persoluendis deuouisset, item si criminum magnorum rei punirentur, atque ita reliquus populus ab illius sceleris communionem se absolveret, longissime remoueret, & quodam modo expiaret. exempla sunt huius veritatis plurima apud Herodotum, Thucydidem, Liuium. Recitemus illud ex Herodoto, & apponamus verba ipsius. Xerxes neque Athenas, neque Spartam legatos terram petendum miserat ob id, quod, quos antea Darius ad hoc ipsum mississet, eorum alios isti in barathrum, alios in puteum deiecerāt, iubentes eos illinc terram, & aquam ferre ad Regem. Hac de causa xerxes nullos illuc ad petendum misit. Et Atheniensibus quidem, qui ita legatos tractarint, quid triste contigerit, non quo dicere, nisi quod eorum solum cum vrbe vastatum est. quod tamen ipsum non ea causa suspicor contigisse. Lacedæmonis vero ira Thalybij, qui fuit Agamēnonis. Præco, incubuit. est autem Sparta Thalylij templum cum eius posteris, qui Thalybiadæ nominantur, quibus honos legationis Spartanorum semper tribuitur. Itaque post eam rem Spartiæ, cum lata exta eis non essent, idque diu contingeret, pertæsi huius calamitatis Lacedæmoniorū, cœtu frequenter coacto hoc editum proposuere. Siquis Lacedæmoniorum velit pro Sparta occum.

B tempore pœnas ab alijs luēdas, ac deposcere, vt mala temporalia deuoluantur in ipsos, atque ab aliquibus, quos amant, & quos vident ruituros in crimen, aut maximas calamitates, depellantur. quocirca id maxime videndum, ne populi sanctos à se viros alienent, aut fugent. id enim, quod aperietur, extremæ est illis ruinae quoad temporalia bona, cum non extet, qui pro illis intercedat efficaciter apud Deum. Sed explicemus propositum. Prisci prope omnes, quamuis alieni à pura, & sincera religione, agnouerūt, imminentes clades auerti à populis, si quis eorum se vltro pœnis per illos persoluendis deuouisset, item si criminum magnorum rei punirentur, atque ita reliquus populus ab illius sceleris communionem se absolveret, longissime remoueret, & quodam modo expiaret. exempla sunt huius veritatis plurima apud Herodotum, Thucydidem, Liuium. Recitemus illud ex Herodoto, & apponamus verba ipsius. Xerxes neque Athenas, neque Spartam legatos terram petendum miserat ob id, quod, quos antea Darius ad hoc ipsum mississet, eorum alios isti in barathrum, alios in puteum deiecerāt, iubentes eos illinc terram, & aquam ferre ad Regem. Hac de causa xerxes nullos illuc ad petendum misit. Et Atheniensibus quidem, qui ita legatos tractarint, quid triste contigerit, non quo dicere, nisi quod eorum solum cum vrbe vastatum est. quod tamen ipsum non ea causa suspicor contigisse. Lacedæmonis vero ira Thalybij, qui fuit Agamēnonis. Præco, incubuit. est autem Sparta Thalylij templum cum eius posteris, qui Thalybiadæ nominantur, quibus honos legationis Spartanorum semper tribuitur. Itaque post eam rem Spartiæ, cum lata exta eis non essent, idque diu contingeret, pertæsi huius calamitatis Lacedæmoniorū, cœtu frequenter coacto hoc editum proposuere. Siquis Lacedæmoniorum velit pro Sparta occum.

Lib. 7.

occumbere. Tunc Sperthius Aneristi, & Bulis Nicolai filius viri A
 Spartiatæ, & natalibus, & opibus inter primos, vitro se obtulerunt
 ad satisfaciendum sua poena Xerxi Darij filio ob legatos apud Spar
 tam interemprios. Ita hos Spartiatæ tamquam mortem obitu-
 ros miserunt ad Medos. Digna admiratione cum audacia ho-
 rum virorum, tum verba ab eis habita. Nam Susan tendentes
 ad Hydarnem Persam Asianæ oræ maritimæ præfectum vene-
 runt, qui eos hospitaliter, magnificeque acceptos his verbis
 interrogauit: Viri Lacedæmonij, quid ita respicitis effici amici
 Regis? Cernite enim ex me, & meo statu, quam sciat honore
 persequi Rex viros egregios; vos itidem honoraturus, si vos ip- B
 sos ei dedideritis. Videamini modo apud eum esse viri egregij,
 quoniã singuli eorũ Rege donante principatum Græciæ obtine-
 bunt: Ad hæc illi respondentes, Hydarnes, inquit, non ex æquo
 consilium tuum ad nos spectat, atque ad te, qui cõditionis, quam
 suades, expertus es, nostræ inexpertus. Nam quidem tua no-
 sti. Libertatem vero nondum expertus es, vtrum sit dulcis, an
 non. Quæ si tibi comperta foret, non vt hastis, sed vt securibus
 pro ea dimicaremus, nobis suaderes. Hæc Hydarni responde-
 runt. Dehinc, vt ascenderunt Susan, & in conspectum Regis vene- C
 runt, principio iubentibus satellitibus, ac vim afferentibus, vt
 procumbentes Regem adorarent, & per capita eos ad id agèn-
 dum impingentibus, negauerunt se vnquam id esse facturos: ne-
 que enim sibi esse consuetudinem hominem adorare, neque se
 ad id venisse. Posteaquam in hoc repugnauerunt, secundo loco
 hæc illis, & his similia dixerunt. Rex Medorum, nos miserunt
 Lacedæmonij ad luendam poenam pro ijs legatis, qui Spartæ in-
 terierunt. Hæc istis dicentibus, Xerxes pro magnanimitate ne-
 gavit se fore Lacedæmonijs similem. Illos enim interimendis
 legatis ius omnium hominum confudisse. Se vero, quod illis ex- D
 probraret, id non esse facturum, neque eos occidendo, Lacedæ-
 monios culpa soluturũ. Hac re per Spartiatas gesta, in præsens
 ira Thalybij cessauit. Et si Spartam reuersis Sperthio, & Bule-
 longo, deinde tempore interiecto excitatũ est inter Peloponnẽ-
 ses, & Athenienses bellũ, vt Lacedæmonij aiunt, quod mihi diui-
 nitus maxime videtur esse gestũ, quia ira Thalybij nuncios cor-
 ripuerit, nec prius quienerit. Hęc ille, vt cognoscamus omnium
 gèriũ fuisse hanc sententiã, placari irã diuinã ob scelera populi
 alicuius conceptam, si quis pro illo in se poenam suscipiat, & vi-
 tro se pro illis castigandũ tradat. Refert Thucydides lib. pri. ab

Athe-

A Atheniensibus, & Lacedæmonijs bellorum causas quæsitâs inter
 fe, ex hoc, quod ambo contenderent alteros ab alteris haberi
 violatæ Religionis reos, atque iccirco vterque populus vrgebat
 fontes vt morti traderentur, crimenque eorum supplicio expiari
 tur. Hinc ille Græcus apud vatẽ de Græcis ad Troianos inquit:

Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi

Nec dulces natos, exoptatumque parentem,

Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent

Effugia, & culpam miserorum morte piabunt

Aenid. 2.

Sed nulla gens hac in re Romanis fuisse similis videtur, existi
 B mantibus, certissimo a superis immitti clades in populũ, si quis
 ex illo iustitiam communem violasset, neque iuri, ac poenæ ob
 delictum satisfecisset. Fugabantque, quicumque iniquus in-
 alios extitisset, aut fidem fregisset, nec erat qui recipere illum
 vellet in consortium suum. Quamobrem Cato censuit, atque
 in senatu edixit Cæsarem dedendum Germanis, qui supplicium
 de ipso sumerent, quod eis contra ius bellum mouisset; alioquin
 aiebat fore, vt propter impunitum Cæsaris scelus Romani di-
 uinitus punirentur, quod Plutarchus in Catone refert. Illud ad
 C huc admirabilius. Cum victor Annibal insigni pugna ad Cannas
 Romanorum millia multa occidisset, multa cepisset, ac pecu-
 nijs egeret, nonnullos e captiuis Romanis misit, qui de ceteris
 redimendis paciscerentur, iureiurando dato in castra ipsos re-
 dituros, nisi obtinerent, quod petiretur. His actis, eorum quidã
 simulatque egressus est, simulat opus esse, vt in castra ob nescio
 quid reuerteretur: redijt itaque, ac mox iter inceptum repetẽs
 cum suis Romanis venit. Verum cum nihil à senatu multis pre-
 cibus extorqueri posset, omnes vrbe relicta ad Annibalem con-
 tenderunt, illo excepto qui fallaci reditu se religione exsolutũ
 credebat. quod vbi innotuit, relatumque est ad senatum, cen-
 D fuerunt omnes eum comprehendendum, & custodibus publice
 datis ad Annibalem subito deducendum; ne scilicet fidei fractæ
 scelus populum Romanum contaminaret, reumque poenæ fa-
 ceret. Et hæc quidem quantum ad fontes. Illud vero pertinet
 ad innocentes. Camillus, videns Romanorum res secundissimas,
 ita precatus est superos, vt sicui cælitum nimia felicitas
 populi Romani videretur, eius inuidia suo aliquo incommodo
 fatiaretur, ac subito lapsu cecidit. quod omen, inquit Valerius, *val. lib. 1.*
 ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse visum *cap. 5.*
 est. Illud admirabile fuisset, nisi admixta illi superstitione foret,
 qua

qua dici posset morales Dæmonibus se subiecisse, vt in eorum potestatem transfirent. Nam cum Iudicenti alij prætori picus in capite confedisset, augur affirmavit, conseruato illo, fore statum domus illius felicissimum, Reipub. miserrimum; occiso, in contrarium vtrumque cessurum. protinus ille picum occidit, & Paulo post Cannensi prælio decem, & septem militum familiã fortitudinis eximie amisit. Verum deuotio superior virtuti, ac pietati reuera innititur, aliaq. sunt illius inter Romanos exempla, quam cum Dæmones ad suum cultũ transferre vellent, fallaciis suis ita cõfecerunt, vt aliqui immolandos quodammodo traderent, vel se, vel suos. sic enim Carthaginenses tradit Diodorus, filios nobilium Saturno consuesse sacrificare ad expianda popularium flagitia maiori flagitio. Cui proximum videtur illud Q. Curtij factum, si modo verum credimus. nam Liuius in dubium reuocat, ac forsan illi simile, quod egit

Codrus pro patria non timidus mori.

Decii sane pater, ac filius, qui se pro Rep. deuouerunt in bello, in se deuolui omnem perniciem, quæ suis immineret, rogantes, atque ita in hostem procurrentes, genuinæ virtutis munus omnino ediderunt. hoc excepto, quod cum vero Deo, quem precabantur, inuocarunt simul impiorum turbam.

Ad summã modus virtuti summe cõuenientissimus auertendi à suis iram diuinam, qua sæpius bonis temporalibus priuari in extremas omnium ruinas præcipitantur, hic est, quoties aliquis in se pœnam debitam transfert, atque, vt transferatur, Deum rogat. quod multi e nostris sancti exemplo Christi factitarunt, & factitant adhuc, vt ostendimus signo de summa caritate: quæ est causa moralis efficiens, atque, vt loquuntur Theologi nostri, meritoria felicitatis temporalis.

Actio perfecta est causa formalis humanæ felicitatis, quæ nulla est alia, nisi recta Dei contemplatio. & dilectio. per eam temporalia nobis impertiuntur felicitatem. quod cuiusmodi sit, late explicatur. Cap. XV.

Idimus hominem virtute esse in primis omnium sensibilem finem. explicauimus etiam, quomodo virtus sit bonorum temporalium causa efficiens. inspiciamus, quænam sit felicitatis humanæ forma, qua scilicet animus noster adornetur, alioquin rudis, & impolitus, instar imper-

A imperfectæ materiæ, & quod nõ minus ad felicitatem, quam ad infelicitatem trahi possit. Ac non alia videtur esse, quam actio ipsa. nam diximus felicitatem esse actionem perfectam in vita perfecta secundum perfectam virtutem. explicauimusque de mente sapientum hanc in contemplando, & amando Deum collocaram, quod scilicet sit actio præstantissima, qualis est intellectio, præstantissimæ nostræ partis, cuiusmodi est mens, circa, præstantissimam rem, qui est Deus. ita in Ethicis Aristoteles, & in Metaphysicis, addens, hanc actionem diuinam non modo, quia Deum contemplando, & amando sibi penitus adiungit, sed etiã, quia nihil aliud agit, nisi quod Deus, qui solum semetipsum contemplatur, & amat, cetera per semetipsum, & reliquæ diuinæ mentes, qui Deum contemplan-do, & amando mouent orbem superos, vt gignant sub cælo, quod conspiciunt in Deo gignendum. Ita & nos Deo, cælitibusque similes erimus, si Deum contemplan-do, & amando moueamus orbem nostrum potetias, scilicet animi, sensus intimos, & externos, membra, corpus ad illa efficienda, quæ videmus in amato, & contemplato Deo relucere, vt mox aperiemus. Quod autem felicitatis humanæ forma sit hæc, comprobatur e multis. Animus enim noster est instar materiæ, aut tabulæ rasæ, in qua quiduis depingi potest. atque, vt ait Philosophus, paratus omnia fieri, ac facere, obiicitur illi Deus contemplandus, & amandus; contemplatur, & amat, hoc agit. Hæc igitur actio tria operatur, restringit animum vagum, atque ad omnes formas recipiendas aptum, veluti forma particularis, ad semetipsam, per quam est felicissimus, Deo similis, ac superis. hæc actio intime omnium mentibus humanis inest, sicut forma intime inest, inseriturque penitus ipsi materia. ob id philosophus asserbat humanam felicitatem esse actionem immanentem. Ac, veluti forma dicitur educi e potentia materiæ, qua potest illam materia recipere, ad eam disponitur, eaq; appetit, sic huiusmodi actio existit ex intellectu nostro, vt per eam sit felicissimus, simus ipsi felicissimi, per hanc solã sit humana felicitas: per alia vero quatenus ad hanc referuntur, quod hæc sit forma humanæ felicitatis, quia per illam vagus animus restringatur, intime formetur, e potentia procedat ad actum, ex quo fit beatissimus quantum datur in terris, ac denique sit finis, qui in moralibus dat actionibus nostris formam.

Sic itaque religio, quæ nos ad hanc sapientiam, ad hanc actionem varijs modis instruit, ac disponit, per eam cõducit maxi-

H me ad

me ad humanam felicitatem, quod animus religiosus per hanc A
informetur, eademque, ut diximus, causa est finalis, efficiens me-
ritoria bonorum, quæ modo nobis futura sint bona, per ean-
dem sapientiam, per amorem, cognitionemque Dei. Videamus
tamen adhuc, an ita sit, & assumamus ad hoc probandum, quod
Peripatetici, Platonici, communis hominum consensus, ac veri-
tas ipsa nobis tradit.

Sic igitur Aristoteles in fine Eudemiorum: Quæ electio, in-
quit, possessioque natura bonorum, vel corporis, vel amicorū,
vel reliquorum contemplari maxime Deum facit, præstantissi-
ma est: atque hic terminus est pulcherrimus: quæ vero, vel ob B
defectum, vel ob excessum contemplari, colereque Deum mini-
me permittit, illa est pessima. Hæc ille. Qui & in Ethicis
ad Nicomachum libro septimo tradit, Per Heroicam nos esse
Deo similes, Deique quodammodo filios. Platonici vero, atque in
his Plotinus tradiderunt, Virtutes esse, aut purgatorias, aut
politicas, vel animi purgati, vel denique exemplares, quæ in
Deo sunt, ad quarum nos similitudinem nostras conamur ali-
quo modo conformare. Quam distinctionem comprobat San-
ctus Thomas: ex illaque habetur, virtutes nostras ad exemplum
diuinarum conformandas, atque iccirco in illius exemplar à C
nobis identidem respiciendum.

Hinc illud omnium tam Latinorum, quam Græcorum tri-
tum prouerbiū, de bono, & benefico, Homo homini Deus.
Quocirca Plutarchus, explicans illud libro aduersus Principem
indoctum, negat, ideo superos beatos, quod diutissime uiuant,
sed quod Principes sint virtutum.

Quæ confirmans Christus, illud nobis præceptum reliquit,
Estote perfecti, sunt Pater vester cælestis perfectus est. Vide-
mus igitur, in quibus sit perfectio, ad cuius exemplar nos met
ipsos instituere debemus, vel enim respectu Dei, vel nostri, vel D
aliorum considerari potest.

Respectu Dei, quod ad ipsum amandum, & cognoscendum, re-
ferre omnia debeamus, in omnibus inquirentes ampliorē Dei
dilectionem, & scientiam, mente ipsum circungestantes, diuini-
tatemque animo, verbis, gestibus, & actionibus cunctis spiremus,
explicemus, effundamus, inculpamus, atque ita Dij simus homi-
nibus aliis. Iccirco auerfabimur scelera, vel minima, ob id, quod
ea Deus auerfetur, non adacti formidine pœnæ, vel allecti vllis
præmiis, sed amore diuino inflammati; neque de loco virtutis
deiciē-

A deiiciemur vlla vllius tormenti acerbissima perpeffione, amā-
tes Deum, quod per se amabilissimus sit, etiam si non confer-
ret vlla nobis quodammodo bona, sed summis cruciatibus cor-
pus contunderet, amicos a nobis cunctos alienaret, opibus cun-
ctis exueret, ignominii oneraret, neque solatii tantillum no-
bis relinqueret, plurisq. faciemus amoris, & cognitionis diuinę
minimū, quā quidquid est extra hoc vsque boni, aut fingi potest.

Quantum ad nos, Deum longe magis amare contudemus,
quam nosmetipsos, atque ita, vbi opus fuerit, nequid secus,
atque de illo sentiendum, dicendum, faciendumue est, à nobis
B cōmittatur, cum rebus omnibus vitam profundemus, quamuis
nihil omnino nobis post obitum superesset boni, sed omnia du-
rissima, & atrocissima subeūda in omne æuum forent. Sic enim
iam translati erimus in Deum, Deo viuemus, ac Deus in nobis
viuet, erimusque fortissimi, & constantissimi ad omnia præcla-
ra, ac tam sublimia, & diuina, ut effugiant oculos humanos, men-
tisque quantumuis perspicacissimæ aciem non admittant. Tem-
perantiam denique summam consecuti, nihil poterit in nobis
luxus; qui corpora libidine eneruet, rem familiarem dissipet,
morbos generet. Non itaq; erit Deus nobis, Iuppiter impurus,
C Venus, Bacchus, Cupido, vel alia huiusmodi portenta, alioquin,
si suscipiamus horum cultū, & ad eorum nos exēplū velimus in-
stituere, corruemus in omnia mala, luxui, libidinibusq. addicti.

Quo ad alios, demum non erimus fures, iniuriosi, maledici,
inuidi, aut alioquin iniusti, exemplo Martis, Mercurii, Inno-
nis, qui tales efficient sui studiosos, qui semetipsos crimini-
bus suis dilanient, ac perdant. Et quando Deus magis amat,
quam ametur, benefacit, quamuis nihil recipiat. nam, quid ha-
bemus quod non acceperimus, ait S. Paulus? quin iis ipsis, qui
sunt in eum contumeliosi, ac denique singulis prouidet, ab ipso
D enim cōmunicatur omnibus, ut sint, inquit Philosophus, his qui-
dem clarius, his vero obscurius. Iccirco Sapiens quibuslibet be-
ne faciet, malos beneficiis vincet, ad amoremque, & cognitionē
Dei pellicere, atque adducere contendet. Quod si qui præfra-
ctiores erunt, haud expauescet supplicia debita illis in se depo-
scere, ut Deus exoratus cogitationibus in eos intemis à se im-
missis ad meliorem frugem conuertat: alioquin, si quidem nulla
sit spes, coerceat aliquo modo, & compescat, vti cōpescuit Ana-
niam, & Saphiram, quos verbo solo Petrus occidit, Elymam, qui
ad Pauli dictū factus est cæcus, Simonem Magum, qui ad preces

eorum humi allisus vita est exutus, aut potestatem det bellatibus, quicumque; ij sint, ut eos acie victos e medio tollat, ut ingemiscimus à Barbaris hæreticas nationes exterminari, nequidquam repugnantibus nobis, aut à nostris adduci in potestatem, qua cogantur iura gentium, naturaliaque. addiscere, & obseruare, aut adductas, qua parte diuinis mandatis non obtemperant, castigari, ut videmus inter alios Indos Orientales, & Occidentales, Afrarumque, & Asiaticarum plurimos populos, aut quicumque inter nos à semita virtutum recedunt, & a iudicibus puniuntur.

Sic igitur Deus erit etiam causa, ut loquuntur, exemplaris omnium virtutum, à quibus omnia bona temporalia pendent, cognitioque, & amor illius est omnium virtutum regula, & mensura, quam deprauabant, qui Deos incontinentes, imbelles, iniquos, imprudentes impie statuebant, ac tales ipsi cultores erant, e quibus conflata Resp. stare non poterant. Idcirco aiebat Aristoteles, bene de Deo sentiendum, & loquendum, quod eius recta cognitio, ad quam nos instituamus, sit optimus, ut idem volebat, terminus, ac morum norma. Nam fac, in qualibet domo, cognatione, vrbe, gente, regno sint singuli mortales huiusmodi, quales descripsimus ad exemplum Dei summi. Annon erunt omnes felicissimi, quando pro uiribus commune bonum procurabunt, beneficijs inter se certabunt? Sine dubio magis minusue erunt beati, prout magis, ac minus ad hæc appropinquabunt. En igitur, ut Religio, sapientiaque ad ista nos instituens, & adducens est bonorum temporalium radix, & origo.

Referuntur quinque humanorum cœtuum discrimina, e quibus apparet, qui propius, aut longius absint à virtutibus, Deoque contemplando, & amando. Cap. XVI.

Ed operæpretiū videtur, inspicere in vniuersū, qui propius accedant ad amorē, cognitio nemque summi Dei. ex hoc enim simul inspicimus, qui sint feliciores in temporalibus bonis. Sunt autem duo mentium cœtus, quibus homines post obitum consociantur, longissime inter se distantes, & contraria sortiti euenta. Inter hos duos est etiam alius eorum, qui similiter vita migrarunt, ac peruenerunt ad metam suam, neque ultra

citrave

A citrave illam progredi amplius possunt. extremus denique eorum, qui superis sunt ordinibus ascribendi. Idcirco quinque vniuersitates mortalium recenserī possunt.

Primus itaque cœtus est mentium beatarum, siue cœlitum, qui Deum per essentiam vident, eumque supra essentia suæ vires amant diuinitatis lumine, & amore perfusi, atque inflammati, gaudiisque perfruuntur immensis, atque æternis.

B Secundus est huic oppositus, atque ad infera detrusus, cognoscentium quidem Deum, sed qui pugnent aduersus illum, atque eius amantes. Atque hi sunt mali Dæmones, & quicumque Dæmonibus sese infandissimis associarunt.

Tertium docet nos esse Christiana Religio puerorum, qui nondum liberi arbitrii sunt usum consecuti, neque sacramento baptismi sunt abluti à peccato, quod originale appellatur; nullum tamen ipsi crimen actuale admiserunt aduersus amorem Dei, atque hi naturalem beatitudinem sunt adepti, Deoque perfruuntur per effectus naturales cognito, ac per illos eum contemplantur, atque in huiusmodi contemplatione conquiescunt.

C Quartus assignatur ijs, qui amore Dei supremo inflammati decesserunt, verum crimina, quæcumque viuentes perpetrarunt aduersus cognitum Deum, non expiauerunt, atque hi purgatorii adhuc locis conclusi detinentur.

D Verum quatuor hi cœtus, quamuis ad propositum nostrum facere non videantur, faciunt tamen, quatenus ex iis, quid aliis, de quibus agetur, euenit, colligere possumus. Sunt igitur in terris hominum quinque inter se distinctæ societates, quarum discrimen sumitur ex eo, quod alia magis, ac minus absint à Deo cognito, & amato. Abesse autem contingit aliquem, quia scit, ac vult abesse, aut quamuis ignoret, culpa ipsius, ac fœcordia fit, ut ignoret. Humana namque actio dicitur illa, quæ à sciente, & eligente procedit, & quo magis est aliquis sciens, & eligens, eo magis est eius actio, quatenus homo est. Atque hæc est inter nos ac belluas differentia, quod hæ feruntur impetu ad efficiendum, non ex vlla ratione. Homo contra. Quocirca est aliquis recessus puræ negationis, atque aliquis prauæ dispositionis. Primus est illius, qui ignorat pertinentia ad diuinitatem, aut non habet, à quibus edoceatur. Secundus est eius, qui multa scit, ac scire debet, huic rei studet, & habet, vnde discat facilius, difficilisque, & tamen à veritate discessit. Et, qui sunt

sunt huiusmodi, maxime spectant ad subiectos cœtus: eorumq. A
diuisio ducitur in primis ex hac praua dispositione.

Primus itaque est, qui opponitur cognitioni, & amoris Dei; eorum scilicet, qui credunt, non esse ullam diuinitatem, illamq. oppugnant. Atque hi longissime omnium recedunt a Deo cognito, & amato: vt apparet, quod bene S. Thomas aduertit, qui tum hunc, tum gradus sequentes peccantium docte, ac solide distinguit, vti nos recitamus.

2.2.9.34.
Art. 3.

Secundus est hæreticorum, qui secundum superiores sunt omnium remotissimi a Deo. Nam plures, ac maxime illis adfunt causæ amandi, & cognoscendi Deum, in quibus obtinent primū locum sacramenta, per quæ infunditur ipsius cognitionis, & amoris habitus, nisi obex ponatur: post illa est vnanimis Ecclesiæ consensus, toto orbe diffusæ, & tamdiu regnantis, Concilia, diuini Libri, ac reliqua, de quibus est alibi dictum.

Tertio loco sunt Iudæi, quibus est diuina scriptura, sunt illius oracula illustrissima, Christum venisse testificantia, & quæcumque ad summam veritatem spectant. non tamen istis tot, ac tanta sunt, vti hæreticis, adiumenta, atque ideo sunt in minori culpa.

Quarto sunt reliqui infideles, quibus certum nihil adest, ex quo Dei cognitionem discant, amoremq. illius imbibant; ac propterea minus absunt. Fieri tamen potest, vt inuimus, esse aliquem siue hominem, siue hominum cœtum ex his memoratis, cui contingat secus esse obuenta humanarum rerum varia varijs in locis. Verbi gratia: Sit aliquis infidelis ex vna parte, qui multa, ac maxima viderit miracula, sanctissimam Christianorum vitam, fuerit omnia nostra scienter edoctus, deinde ex alia rusticus aliquis hæreticus, qui remotissimus sit a Catholicis, verisq. Christianis, vt neque eorum nomen audierit, & forsan de illis longe secus, quam sit, existimet: hic loco meliori est, quam infidelis, ac propius a Deo cognito, & amato abest.

Quintus est locus Catholicorum, in quibus nullum crimen est infidelitatis, per quod a Deo recedant. Ac, licet aliquis inficiens labi possit, cum tamen paratus sit credere, quod Ecclesia Sancta certo credit, definitumq. est per Concilia, Pontifice Romano approbante, consonumve est ijs, iam nullo modo reuera abscedit a semita veritatis. Nihilominus recedere Catholicus potest, aliquid contra mores admittendo, ita, vt in eadem specie peccati magis abscedat a Deo, quam infidelis. Quamobrem

bene

- A bene S. Thomas scriptum reliquit: Si adulterium committatur a fidei, & infidei, cæteris paribus peccat grauius fidelis, tum propter notitiam veritatis a fide traditam, tum propter sacramenta fidei, quibus est imbutus, & quibus peccando iniuriam fecit, maxime lædens amicitiam, quæ intercedit ipsi cum Deo, violans præcepta ad mores pertinentia. Nam, cum sit eadem voluntas amicorum, necesse est, vt homo velit, quæ Deus vult sibi, cunctis hominibus, atque ipsi amico; ac propterea, cum Deus velit mihi bona animi, corporis, atque externa, velit eadē cunctis mortalibus eo, quo retulimus, modo, & ordine. Eadem nos illis velle debemus. Si quis aduersus hæc facit, violat omnia iura, violat totius vniuersitatis a Deo diuinaq. prouidentia pendens ordinem, sine quo mundus stare non potest. Peccat itaq; Catholicus contra amicitiam Dei, quoties agit contra hæc Dei voluntatem. Hinc Christus Deus, Vos amici mei estis, si feceritis, quæ præcipio vobis, & mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Sic igitur Catholicus, siue Christianus ab amicitia Dei, vnaq; fide recedit, cum contra hæc facit, quamuis in eo sit fides mortua, quippe, quæ instar defuncti nihil operetur, nisi mortuum quiddam procedens a naturali, & animali amore. Quamobrem, licet Ecclesia Catholica sancta sit, ac semper habeat homines sanctos, quorum merita præponderant meritis omnium mortalium, tamen aliorum fidelium scelera possunt esse tot, ac tanta, vt horum grauissima sint peccata, iramq. diuinam prouocent, idq. potissimum, cum iustos a se alienant iniurijs, & committunt, ne merita istorum possint in se deriuari, ac sibi proficere. Ex quo videmus, aliquando populos, & nationes a Sanctis diuulsas, excæcataq; caligine flagitiorum, paulo post abiungi a vera diuinorum cognitione, & in profundissimam temporalium malorum voraginem, vorticesq; abruptissimos præcipitari; vt sapius eueniebat Hebræis ante Samuelem, & Dauidem: deinde accidit decem tribubus, quæ defecerunt a duabus alijs, ac plerumque impietati adhæserunt, ac tandem fuerunt abductæ in perpetuam seruitutem. Verum de his loco suo.

2.2.9.10.
Art. 3. ad 3.

Ioan. 15.

Expen-

Expenduntur summatim, temporalis felicitatis euenta, quæ contigere, quinque cætib; memoratis, Impiorum, qui vel athei sunt, vel Diuinitatis hostes, Hæreticorum, Indæorum, Infidelium, Catholicorum. primi tamen cætum nullum certum constituere potuerunt. Cap. XVII.

Onsentire videntur his euenta quædam perpetua, & admiranda, quæ bene est, vt hic enumeremus, ad illustrandam tantarum rerum veritatem.

Primum vero sit hoc, ex quo longissime absunt à Deo, fonte omnium bonorum, qui oderunt Deum, pugnantque contra illius vel naturalem, vel supernaturalem veritatem: consonum videtur, vt hi spolientur omnibus bonis, quæ in illos conuenire possunt: ac talis est Dæmonum cætus, e cælitum consortio depulsus: qui licet teneant summum scientiæ naturalis, ob proteruam tamen, inquit Dionysius Areopagita, phantasiam, voluntatemque, interdum male iudicant absolute de supernaturalibus, atque iccirco à supernaturali sapientia, Deoq; longissime recedunt. Neque vero confert illis ad felicitatē summa rerum naturalium scientia. felicitas enim cuiuslibet rei consistit in hoc, quod primariæ beatitudinis causæ seruit, illique connectitur, & applicatur, ac veluti Lunæ lumen à Sole, sic inferioris bonum pendet à superiori. quod si riuus à fonte aquam defluentem desuper non excipiat, breui exarescet, ac nullū bonum iam bonum poterit esse, nisi à supremo bono deriuetur. Quamobrem, cum felicitas omnis sit in actione, & vsu, quoties aliquis vtitur rebus à Deo datis, non referens illa in Deum, neque actio circa res illas versans eo spectat, felicitatem nullam parit, perinde ac si quis ense vteretur in suam, suorumue cædem, vel pecunias, & sua cuncta dirissimis hostibus distribueret. Neque igitur illos naturalium peritiā inuat: male iudicant aliquando de supernaturalibus, & horum si quid agnoscunt, nullam ipsis affert voluptatem, sed acerbissimum dolorem. nam credunt, & contremiscunt, conuictique manifestissimis euentis confunduntur, ac fides ipsorum non est veluti nostra diuinitus infusa, & aliquo modo suadens bonum, sed in illis est ex ipsorum perueritate impellens ad malum; coactique, & cum dolore compelluntur, eam fateri, vt contra ipsorum voluntatem pariat aliquid boni. Sic Dæmones priuati, & fructu naturalis, & supernaturalis beatitudinis miserrime vndique anguntur, nulla perfusi voluptate eorum, quæ contemplantur assidue, cum illi Deum non respiciant, nisi vt hostem maximum, cruciati- bus eos ex omni parte per ea, quæ vident, affligentem, detrusi ab omni, quam maxime appetunt, felicitate, ac suavi illius degustatione: Cælo autem deiectione, loca deserta, & horrentia solent incolere, aerive caliginoso insidere, vt ex Isaia, Ieremia, Ioanne, & alijs diuinæ scripturæ locis colligit Sancti Hieronymus, Ambrosius, Cyrillus, Procopius, Thomas, & alij: Sic sæpe in mostros figuris apparent, varijs spectris illudentes hominibus, & ad omnia mala impellentes ad infera loca, vt igne ibi congesto, qui tamē eos vbique vrit, excrucietur misere retrarsi. Ordoque inter ipsos est naturalis ita, vt cætum constituent obedientium cum maxima acerbitate, ac longe maxima imperantium quasi inuicem se torqueant, iugi quædam pœnarum connexione, & continuatione. Sic inter ipsos nullus ordo est, vt ait Iob afferens aliquid tranquillitatis. Sed horror sempiternus ac dolor. Ad hos Athei deuoluuntur, & olores Dei, qui nullum possunt in terris mortaliū cætū constituere, neque enim Deus permittit, & ad horum similitudinem gentes illæ ac regna accedunt, quæ ab amicitia Dei distant, magis minusve, quò maior ac minor est recessus.

Secundi post hos numerantur hæretici. De quibus illud est admirandum, nūquam valuisse, vel diuturnum Regnum, vel stabile hominum consortium constituere, cui foret aliquid præcipui boni, quod à ceteris mortalibus expetatur.

Iam sunt anni ab ortu Christi mille quingenti nonaginta quinque, vix Ecclesia post eius ascensionē, diuiniq; spiritus illapsū constituta est, cum prodijt magicis artibus addictus, Dæmonūque socius Simon in hæresim lapsus qua assererat, sola fiducia, seu potius impudenti confidentia, qua Christo inniteremur, adesse nobis æternā felicitatem, sine vllis operibus bonis, eorumve efficiendorum desiderio, quam nunc impietatē renouarunt Caluinus, ac Lutherus, ex illo innumeri hæretici se Dæmonibus associarunt, ac sua conciliabula constituere sunt conati, cuncta irrito, ac perduto conatu. Infinitum nimis esset recensere istorum factiones, quæ ex inferis eruperunt. pleni sunt multorum libri, multi sunt auctores, qui referunt ac confutant istorum deliria.

S. Dionysius
c. 4. de diu.
nom. S. Tho.
s. q. 5. ar. 5.

idem. q. 64.
art. 1.

A compelluntur, eam fateri, vt contra ipsorum voluntatem pariat aliquid boni. Sic Dæmones priuati, & fructu naturalis, & supernaturalis beatitudinis miserrime vndique anguntur, nulla perfusi voluptate eorum, quæ contemplantur assidue, cum illi Deum non respiciant, nisi vt hostem maximum, cruciati- bus eos ex omni parte per ea, quæ vident, affligentem, detrusi ab omni, quam maxime appetunt, felicitate, ac suavi illius degustatione: Cælo autem deiectione, loca deserta, & horrentia solent incolere, aerive caliginoso insidere, vt ex Isaia, Ieremia, Ioanne, & alijs diuinæ scripturæ locis colligit Sancti Hieronymus, Ambrosius, Cyrillus, Procopius, Thomas, & alij: Sic sæpe in mostros figuris apparent, varijs spectris illudentes hominibus, & ad omnia mala impellentes ad infera loca, vt igne ibi congesto, qui tamē eos vbique vrit, excrucietur misere retrarsi. Ordoque inter ipsos est naturalis ita, vt cætum constituent obedientium cum maxima acerbitate, ac longe maxima imperantium quasi inuicem se torqueant, iugi quædam pœnarum connexione, & continuatione. Sic inter ipsos nullus ordo est, vt ait Iob afferens aliquid tranquillitatis. Sed horror sempiternus ac dolor. Ad hos Athei deuoluuntur, & olores Dei, qui nullum possunt in terris mortaliū cætū constituere, neque enim Deus permittit, & ad horum similitudinem gentes illæ ac regna accedunt, quæ ab amicitia Dei distant, magis minusve, quò maior ac minor est recessus.

Secundi post hos numerantur hæretici. De quibus illud est admirandum, nūquam valuisse, vel diuturnum Regnum, vel stabile hominum consortium constituere, cui foret aliquid præcipui boni, quod à ceteris mortalibus expetatur.

Iam sunt anni ab ortu Christi mille quingenti nonaginta quinque, vix Ecclesia post eius ascensionē, diuiniq; spiritus illapsū constituta est, cum prodijt magicis artibus addictus, Dæmonūque socius Simon in hæresim lapsus qua assererat, sola fiducia, seu potius impudenti confidentia, qua Christo inniteremur, adesse nobis æternā felicitatem, sine vllis operibus bonis, eorumve efficiendorum desiderio, quam nunc impietatē renouarunt Caluinus, ac Lutherus, ex illo innumeri hæretici se Dæmonibus associarunt, ac sua conciliabula constituere sunt conati, cuncta irrito, ac perduto conatu. Infinitum nimis esset recensere istorum factiones, quæ ex inferis eruperunt. pleni sunt multorum libri, multi sunt auctores, qui referunt ac confutant istorum deliria.

Isa. c. 13.
31. 34.
Ier. 51.
Ioan. 18.

S. Tho. 1. q.
109. art. 2.
Iob 6. 16.

Irenæus.
Theodorus.
Epiphanius.
Philastrius.
Præcolus.
Alphonsus à
Castro.
Sanderus.

deliria. Sed enim potentissimos aliquando Reges, & Imperatores habuerunt, qui dirissima in Christianos bella excitarunt, ac nihil intentatum reliquere, vt Ecclesiam sanctorum tollerent e terris: Nihil profecere, cuncta ab ipsis contorta tela in caput eorum reciderunt. En tibi Ariani tercentum totos annos Orbem totum miscuere, diuina humanaque omnia conturbauerunt, per duos Imperatores maximos, Constantium, & Valentem, quibus Oriens, & Occidens parebant, per Ostrogothas, qui Italiam tenuerunt annis quinquaginta nouem, per Visigothos, qui Hispanijs potiti sunt annis centum septuaginta, per Vandalos, qui Africam centum decem, per Longobardos, qui Hungariæ, Germaniæ, & Italię multas oras occupauerunt. omnes ad nihilũ redacti sunt. Ariani successere Orientis Imperatores multi Nestoriani, Eutyriani, Monothelitæ, Iconomachi, Pneumatomachi. Multa per istos illarũ Orientalibus terris vastitates, innumera mala, nihil vnquam boni eximij ad animũ, corpus, aut externa pertinens. nam quod quæso? proferatur, si potest. Et quis eorum potuit aliquid egregij dare in lucem? Sunt omnes exterminati cum suis, excidimque lachrymabile attulerunt nobilissimis Prouincijs, Regionibus, Vrbi-
bus, gentibus, familijs, artibus, ac disciplinis.

In Occidente autem cum fuerint omnes isti deleti, quid boni egere Hussitæ? quid Vualdenses? quid Albigenes? quid Nicolaitæ? Et a protestantibus meliora expectabuntur? Aut credemus diu duraturos bonos homines? De eis benignissimus Deus bonam mentem, ne inuoluat eos idem Turbo, qui Orientales. Sic igitur ab hæreticis nihil vnquam boni, sed omnia mala sunt profecta. Stirpitis ipsorum coetus euerſi sunt ad miserrimã seruitutem, vel breui ad nihilũ redacti, vt eorum nullum Regnum paulo illustre diu stare cum suã gente potuerit.

Tertij sunt Iudæi, qui durant adhuc, suaque duratione præstant hæreticis. Atque hi quidem gloriabuntur ex antiquissimo tempore à suis maioribus ortos excellentissimos Heroes Abraham, Isaac, Iacob, Iosephum, Moysem, cæterosq. huiusmodi, prophetas diuinissimos, rerumque diuinarum veritatem religiose ab ijs conseruatam, Salomonis proferent admirabilem gloriam: propterea vero potētissimos omnium Reges traditæ per eos sapientiæ, cælestiumque doctrinæ ad hæsisse, Aegyptios, Aethiops, Niniuitas, vt ostendemus, Chaldæos, in quibus eorũ supremus Nabuchodonosorus, Persas, veluti Cyrum, Dariũ,
Artaxer-

- A Artaxerxem, siue, vt aliqui volunt, Assuerum; denique ab ipsis ortum Christum, Christique Apostolos, ac iustitiæ cælestis diuinis missos præcones. Et quamuis, qui nominantur Hebræi, Christum sapientiæ, supremæque claritatis inexhaustum fontem non exceperint; meliori tamen loco se iactabunt, quam hæretici, quod horum nullus coetus tamdiu persistere potuerit, vt ipsorum, qui, & post obitum Christi Reges adhuc e suis habuerunt, ac Reginas opibus, & potentia florentes, in quibus Helena Adiabenorũ Regina, Beronice Titi Imperatoris vxor, ac Zano-
bia Palmyrenorũ Regina multis scriptorum laudibus celebrata, cui magna pars Orientalis Imperij paruit, ausaque est exercitus regere, & in aciem descendere aduersus Aurelianũ Imperatorem, vt discimus ex Trebellio Pollione; Reges præterea proferent suorum, qui in Arabia felici, & Aethiopia ab Abrahami ætate latissime dominati sunt vsque ad Iustinum, & Iustinianum, & annum Christi quingentesimum, & quingentesimum, quod e Paulo Diacono, Procopioq. habemus, & infra late aperietur, Saracenos progeniem suam iactabunt. Sed hoc interest inter hæreticos, & Iudæos, quod hæretici regna sæpe florentissima, imperiaque acceperunt, ac breui ad interitum perduxerunt, Iudæi, cum mortem Christo attulerunt, euerſas prope funditus res habuere, & quod peruenit ad ipsos erat ex omni parte concisum. Rursus, qui viuente Christo vixerunt; ac velocius miracula, vel Apostolorum mirabilissima conspiciere potuerunt, ij multo deteriori loco sunt, quam si qui non viderunt, veluti verbi gratia Palmyreni, Sabæi, ac multi ex Aethiopibus populi, atque ex hæreticis ipsis, quibus non tantum luminis affulget, quantum Iudæis, qui Christum videre, miraculaq. illius, & Apostolorum: & tamen iidem Iudæi gloriabuntur in uniuersum, se feliciores hæreticis quoad temporalia. primum quidem, quod uniuersitas ipsorum diutius durarit, quam quorumlibet hæreticorum; Deinde quod regna, diutius conseruarint, quin ad magnum culmen prouexerint, veluti Zano-
bia regnum Palmyrenorũ perduxit ad Orientalis imperii fastigium. Quamuis hæretici cuiuslibet sæculi videantur feliciores, sed breuis, & ad interitum, miseriasque extremas raptim properans est eorum felicitas, donec alius eorum cuneus exiguo tempore & ipse dissipandus e tartareis tenebris erumpat.

Quartum sibi locum vindicant varijs statuum differentijs,

atque inter se de Religione aduersantibus, Infideles, quibus etiã **A**
semper fuerunt, & adhuc sunt amplissimi Reges, quorum prime
sæculo hoc nostro dantur Seribus, quos Chinas appellamus,
quod amplitudine terrarum, præstantia Urbium, copiaq. opum
quarumuis maxime abundant. Post hos videntur Otthomanici.
Sequuntur hos Indi aliquot, ac Persæ: vt manifeste appareat,
hæreticis esse exiguam præ reliquis, ac breuem felicitatem tem
poralium bonorum, quæ, vt diximus, sine virtutibus, amicitia
Dei, sapientiaq. diu consistere non possunt: a quibus, quæ gen
tes minus absunt, minus absunt etiam vel a copia, vel a dura
tione illorum.

Reliquum foret, vt de Catholicis diceremus, qui tot sæcula **B**
Imperium Romanum, quod omnium felicissimum videtur fuisse,
tenuere, Occidentale, & Orientale, e quibus illud adhuc per
stat; quique lætissima omnium Regna possident, vt nulla ha
ctenus natio fuerit in vnam Sacrorum doctrinam conueniens,
& vni obediens Pontifici, quæ tam late, ac tam diu floruerit, ac
floreat. vt alibi aperuimus libris de robore bellico, & diluci
dus a nobis infra aperietur. Quamobrem, si paria tempora,
cœtumq. pares status inter se conferantur, apparet ab Atheis **C**
nullum potuisse constitui regnum, nullum cœtum, atque iccir
co hos esse infelicissimos quoad temporalia. Secundo autem lo
co ab hæreticis florētissima imperia, ac regna omnia ad inter
ritum breui esse perducta, ipsos miserime aut deletos, aut op
pressos. Tertio Hebræos magis durasse, quàm istos. nullus enim
cœtus hæreticorum nominari potest, qui perstiterit mille an
nis, nedum mille quingentis, vt Hebræorum, qui & regna con
seruarunt ampla supra annos quingentos. Quarto loco tamen
tam Hebræi, quàm hæretici superantur a Gentilibus. Hi vero **D**
a Christianis quinto loco constituti, qui ab initijs tenuissimis
post obitum Christi Ecclesia constituta intra annos ducentos
octuaginta quinque paulo plus, minusve peruenere sola inno
centia, & virtute ad Imperij Romani felicitatem temporalem
consequendam, quo Romani non potuerunt armis peruenire
annis 1063. Nam Constantinus natus est imperium Roma
num, quo tempore erat adeo latum, vt antea numquam magis
post annum Urbis conditæ millesimum sexagesimum tertium
Christi tercentesimum duodecesimum.

Nom

- A** Non defuerunt vnquam sapientes in Orbe. referuntur, in quibus con
uenirent celebriores gentes quoad religionem. Religionis ve
ræ Summo Præfecto cuncti sunt obligati obedire in omni
bus, cum sint omnia referenda ad illam Perfectioni
acquisitæ, & exercendæ haud repugnat, sed
expedit multas opes communes habere
ad virtutem. Cap. XVIII.

- B** Onsequi præterea videntur e superioribus,
alia maxime obseruanda, atque illud in pri
mis in orbe numquam defuisse viros vere
sapientes, Deique amicos: alioquin ille cor
ruisset, ac sane ita colligimus esse e Scriptu
ræ sacræ historijs, atque euentis. Nam, cum
fere defecissent illi, atq; vnus Noë superesset
e cunctis mortalibus cum familia sua, ac propterea deletū fuisset
his exceptis omne humanum genus, Heberi posteritas ami
citiã Dei, sapientiamque potissimum coluit inter omnes gen
tes, quorum tamen aliquibus fuerunt aliqui nõ dissimiles, vt ac
curato lectori potest apparere. In his fuere verbi gratia, Melchi
C sedec, Iob, & quicumque horum doctrinã sequebantur, vt omit
tamus Aegyptios & alios ab Hebræis edoctos.

- Amplius illud afferendum est, inter populos illustriores fuisse
aliquem diuini amoris, ac sciētiae gradum (non loquimur hic
de supernaturali statu) Ab hoc enim vel omnino est necesse ex
cidere, vel pendere, cum veritas, gratiaque diuina sit vniusmo
di, ac simplex non admittens vllam diuisionē, neque potest ali
quis esse ex parte amicus, atque ex parte inimicus Deo. Quo
circa in toto orbe vagabatur sapientia, siue cognitio diuinorū,
aliaque, & alia lux illius huic, illiue genti affulgebat. In quo ta
men cunctæ conueniebant, illud verum, certumq. erat. Hinc pro
D pe omnes consentiebant, vnum esse Deum primum, ab eo con
ditum mundum, animas esse immortales, præmia bonis, suppli
cia malis esse post mortem, supplicandum primo illi Deo, ali
quid in ipsius honorem faciendum, multaq. huiusmodi, quæ ple
no eruditionis libro de perenni philosophia collegit Augustinus
Stheucus Eugubinus. Non male autem philosophus dixit, Lib. de diu.
nazione lib.
Top. 2.
quod omnes, vel complures sentiunt, id falsum esse, non est pu
tandum, ac rursus illa tradit, quasi certa assumenda, quæ aut
omnibus, aut pluribus, aut sapientioribus videntur. Iccirco
hinc

hinc elucescebat veritas, quod omnes assentiebantur illi, quasi intimæ cuidam motioni diuinitus inspiratæ, aduersus quam nemo posset. Igitur, cum sine cognitione Dei, cultuq. nullæ gentes stare possint, quæ steterunt, necesse est aliquam cognitionis huius stabilitatem retinuerint, ne scilicet eorum status concideret. Labefactato enim fundamento religionis, necesse est, ut ædificium reliquum virtutum, bonorumq. temporalium titubet. Nulla autem maior labes, quam veritatis: cum nihil sit ea potentius ad persuasionem, & maxime si sint ingenio præstantes populi, quod exigitur ad felicitatem, cuius essentia ponitur in contemplatione supremæ veritatis. Quamuis igitur in animis mortalium possit aliquid credulitas fallæ diuinitatis, sine dubio magis valet veræ. Ob id nobiliores nationes credibile est (inquiet aliquis) minus abfuisse, aliquo modo cum floruerunt pacatiori, iustioriq. felicitate a rerum diuinarum notitia veriori, quam reliquas, siquidem diuturna futura est felicitas, aut late patens, ac velimus, ut par est, aliquid prodesse ad temporalia, verum Dei cultum, aut a veritate minus aberrantem.

S. Tho. 2. 2.
q. 81. i. q. 88
5.

Neque illud similiter nobis omittendum. Diximus supra, Religionis esse, omnes actus humanos ordinare ad amorem, contemplationemq. diuinam, illamq. his seruire, ac propterea cæteris virtutibus imperare, excepta scilicet amicitia Dei, & sapientia, a quibus ipsi imperatur quasi ancillæ, & ministræ, ut singula quæque disponat, & ad eas referat. Hinc fit, in optima Rep. ac Regno, necessario primas dari Sacerdotibus, aut ijs, qui ex instituto proprio dedicati huic muneri curant quæcumque pertinent ad Religionem. In optimo enim mortalium cœtu singuli singulos actus ex præscripto virtutis debent ordinare. id si est, debent ordinare ex præcepto Religionis, quæ cunctis virtutibus imperat. Igitur ex præscripto, & imperio illorum, qui administrant spectantia ad religionem. Et, quando oportet, ut sint minores, maioresq. Sacerdotes, in optimo mortalium statu cunctis imperabit Pontifex, qui dicitur maximus, & Reges igitur, qui profana administrant, nihil poterunt vti Reges agere, nisi ex præscripto Pontificis Summi. Rex enim, ne tantillum quidem potest, nisi iuxta regulam virtutis. quod si in vllto actu, quicumque ille sit, ab ea recedit, nemo illi parere est obligatus. Veluti itidem si Pontifex recedat ab ordine Religionis. Non est autem cuiusuis, hoc aut videre, aut iudicare, nisi illorum, qui ad summum Sacerdotalis ordinis gradum peruenere. Rursus,

ex

A ex his colligitur aliud, cunctos mortales esse obligatos obedire in singulis actibus Religionis, & sua quælibet ad eam referre. obligati sunt enim viuere secundum virtutes, ac propterea Religionem, non quidem falsam, sed veram. Quamobrem Pontifex Summus veræ Religionis iure poterit imperare quibuslibet mortalibus, quoad singulas eorum res, & actiones; ac proinde omnium temporalium Dominus erit, non ut pro libito cuncta verset, immutet, distribuatur, auferat, sed ut ad virtutes, ad Religionem, sapientiam, Deique amicitiam dirigat ijs modis, qui videbuntur pro varietate rerum, quas præ manibus habebit, magis esse necessarii, vtilis, & conuenientes ad hunc finem & omnes homines erunt illi obligati parere. ad virtutes enim nati sunt, ac producti à Deo; magisq. ac minus erunt obligati parere, quo magis aut minus erit necessarius, vtilis, & conueniens modus pro conditione rerum, quæ contingunt: quod ad ipsum iure spectabit iudicare. A Deo namque habemus cuncta temporalia ad hunc finem & eo spectant quæcumque sunt, ut Deus ametur, & cognoscatur. Ergo eatenus habeo, per ipsum Deum & cunctas creaturas quatenus amori, & cognitioni illius seruire possunt. quod si illis vtar contra cognitum, & amandum Deum, peruerse vtor, ac propterea priuari possum dominio ab eo, ad quem spectat iudicare de Religionem, & qui veræ Religionis est moderator. Sicuti autem Dominia sunt iuris gentium, sic etiam, & multo magis, Religio. amplius hæc iuris diuini, & naturalis, si naturale intelligamus, quod vel cunctis naturis intellectualibus, est commune, vel est ex intima, naturali, propensione intellectus. Quamobrem gentes dominia distinxerunt ad hunc finem, ut singula commodius curarentur: ideoque & commodius, & abundantius Religionem seruirent. finis vero, & ratio dicitur anima actionum quarumlibet, iuriumque & legum. Sic igitur gentes eatenus homines voluerunt esse rerum Dominos perfectos quatenus ijs vterentur ad virtutes, ac Religionem, Deumque cognoscendum, & amandum. Quamobrem nulla non gens id habuit pro lege, ut impij caderent a Dominio rerum suarum & alijs præterea pœnis afficerentur. Cur ita? quod putabant, & suam Religionem veram, & dominia pendere à Religionem, cuius præceptum est primum inter præcepta iuris gentium, ut Pomponius iuriconsultus testatur; & hinc liquet, quod religio prior fuit, quam distinctio dominiorum. nam colebat Adamus religionem, priusquam filios haberet. Consenserunt itaque cunctæ

l. veluti de
Iustis. & in.

ctæ

Etæ gentes, à vera religione pendere singulorum dominia. ob id, A
ab illa, quam suam putabant, desciscentes, dominio rerum sua-
rum, spoliabant.

Igitur Pontificis Summi dominium disponit, atque, vt lo-
quantur, subordinat sibi reliqua dominia, non auferens illa Do-
minis, verum stabiliens, cum reducat ad primum Dominum,
Dominorum, per quem sunt alii Domini. quod si quando au-
fert, auferit, ne maxime imminuantur, ac pereant aliis eiusdem
gentis, aut regni tū illa, tum cetera, sicut periere multis, vt ostē-
demus. Nam vastitates, ac ruinæ temporalium nascuntur ob
defectum virtutum, virtutum defectus ob defectum Religionis, B
sapientiæ, & amicitia Dei, à quo sunt, mouentur, conferuan-
tur, augentur cuncta; vt ipsum, quantum fert eorum natura, par-
ticipent, & iccirco reducuntur in ipsum, à quo omnis boni mul-
tiplicatio, & perpetuitas emanat.

Præterea, cū supra dixerimus, esse duplicē felicitatē actionis,
& contemplationis, & ad vtriusque perfectionē, & propagatio-
nem requiri temporalia bona, expediens erit, inquiet aliquis,
vt, qui præest cœtui, qui futurus est felix, sit ipse felicissimus, ac
perfectissimus in vtraque: ac proinde omnium maxime abun-
det temporalibus bonis communibus, quæ tamen latissime di-
stribuat ad beatitudinem amplissime propagandam. Nam C
quidquid est inferiori, longe abundantius, per eminentiam sal-
tem, debet esse in superiori, & quodcumque est in illo, ab hoc
dimanat, virtusque capitis, & cordis fluit in membra; atque,
hæc ab illis accipiūt, neque membro potest esse aliquid boni, ni-
si ex illis deriuetur, effectusque à causa, non causa ab effectu pen-
det, ac semper, quod est eminentius, necesse est sit ornatius, &
instructius. quod si perficitur vita vtraque temporalibus bonis
quasi instrumentis, dissentit ratio, vt qui præest magis egeat,
temporalibus, quam qui parere debet. Amplius addit ad ope-
ris cuiuslibet boni præstantiam, si hoc nō modo desideretur in-
terius, sed etiam perducatur exterius ad executionem, finem-
que absolutum. nam voluntas magis, vt docte explicat Doctor
Angelicus, continuatur in operatione executionis, magis in-
tenditur repellendo, si qua contingunt contraria, monumen-
tumque relinquitur, quod excitet alios ad bonum. quamobrem,
si causæ, vt vocant, instrumentales, vt sunt opes, amici, aucto-
ritas, & reliqua huiusmodi desint Hierarchæ summo, ipsius ope-
ra non erunt adeo perfecta, neque poterit in alios Beatitudo
propa-

S. Tho. 1. 2.
q. 20. art. 4.
5.

- A propagari, quod pertinent ad summum felicitatis positæ in vir-
tutibus in alios deriuandis, exemplo Dei. ob id recte definitur
post alios à Sancto Thoma, Episcopos esse in statu perfectio-
nis, modo huic respondeant, abundantiamque externorum,
honorū non minuere illū modo cōuenienter distribuuntur, sed
exornare, & amplificare: statumque perfectionis esse maiorem
in Episcopis, quamuis multas opes possideant, quam in reli-
giosis, qui nullas. sed quando sapientissimus vtitur multo pau-
rioribus mediis, ac debilioribus, quam reliqui ad sua perficien-
da, neque sibi deest, vbi defunt ordinaria, Deoque est con-
iunctus, qui potest operari sine causis secundis, & vñtatis, quo-
ties hæ sese ab illo subducunt, si ob iniquitatem, stultitiamque
mortalium non abundet ille temporalibus bonis, aut eripian-
tur, quæ habet exemplo, ac virtute Christi merita, desideriaque
ipsum, ac suorum, Deo respiciēte, faciet omnī iacturam, pluri-
mag; ac maxima suis ex alia parte modis extraordinariis cōpa-
rabit, atq; in apertos hostes, ac prædones omnia mala tēporalia
diuinitus retorquebuntur. Qui cum faciant contra religionem,
vel minus faciant pro illa, & à Religione pendeāt virtutes, à Vir-
tutibus bona temporalia, ubi vel religioni, quoad illa, non faue-
būt, aut aduersabūt, minus sua tuebūt, aut magis amittent.
C Sic Aegyptij bonis temporalibus exuti sunt, cum Iudæos iis
exuerunt. Sic Iudæi, cum Christum, discipulosque ipsius. Sic
Gentiles ipsi, cum Christianos. Sic Christianorum Summus
Pontificatus, & cœtus externorum bonorum sæpe copia de-
stitutus, ac deiectus, mox tamen, hostibus ad nihilum redactis,
aut omnino prostratis, vel sibi subiectis, euexit sese, ac veluti
mortuū semen ad sese attrahit succos, terræque, à quibus est
ad corruptionem perducta, radices inde agit, germinat,
efflorescit, plurimos fructus effert; Sic illi contingit,
D quod ait Christus, Nisi granum frumēti cadens
in terram mortuum fuerit, ipsum solum
manet; si autem mortuum fuerit,
multum fructum affert. Atque
hæc aliquis è superioribus
forsan differet gene-
ratim, quæ la-
tius infra ex-
plicabun-
tur.

S. Tho. 22.
q. 184. art.
7. & Opus.
18. de par.
señ. c. 18.

Comparatio fit inter paria condicionis eiusdem. Quamobrem, si quaeratur, qui feliciores in temporalibus bonis, boni, an mali; Reges cum Regibus, plebei cum plebeijs, felicissimiq. cum felicissimis conferendi sunt. In omni autē gente necesse est ad sint summi, mediocres, atque infimi. alioquin stare non posset. Cap. XIX.

Vidimus in vniuersum temporalia bona, vt au-
geantur, perpetuētur, ac sint, non extirpen-
tur, pendere a virtutibus, Religione, & ami-
citijs Dei. Ex quo videtur consequi, bonos,
quoad bona temporalia, feliciores, quā
malos. Id quamuis verum sit, eo, quo de-
clarauimus modo, cum tamen imperiti ne-

sciant distinguere, apud eos aliquas habebit difficultates, quas ignorantia numquam non producit. Dicimus itaque, Comparisonem fieri semper inter paria. hinc dicta Comparatio, quod paria cum paribus conferantur. Ac non male a philosophis est dictum procedere illam quoad ea, quæ sunt eidem proximo generi subiecta. Non enim recte quaeretur, Muscane sit iucundior, an mel, siue penetrabiliore sit ensis, an acetum. Sic igitur, quoad felicitatem bonorum temporalium facienda est Comparatio inter eos, qui sunt paria condicionis, veluti inter Reges bonos, ac malos eiusdem Regni, aut inter plebeios simul, proceresve, atque ita deinceps dicendum de agricolis, artificibus, mercatoribus, militibus, & quibusuis alijs probis, aut improbis inuicem conferendis. Exempli gratia: Producat in medium successio Imperatorum Romanorum. Quærimus, qui fuerint feliciores quoad bona temporalia, honores, diuitias, tranquillitatem, victorias, triumphos, imperij latitudinem, diuturnitatem bonine an mali. Videamus ipsam rem. Boni scribuntur quoad viginti postremos annos, Augustus; quoad quindecim primos, Tiberius; quoad omnes, Titus; ac dempta auaritia, Vespasianus; post hos, Nerua, Traianus, Antoninus Pius, Antoninus Philosophus, Alexander Mameæ, Gordianus, Claudius, Probus, Constantius Chlorus, ac tot extitere intra annos trecentum boni. Mali sunt Claudius, Caligula, Nero, Hadrianus, Commodus, Seuerus, Caracalla, Heliogabalus, Maximinus, ac reliquæ huiusmodi bestia. Quis tam stolidus dicet, hos feliciores

Aristot. 7.
Physic.

- A res illis? Sumamus nostros Imperatores Constantinum, Iouinianum, Valentinianum, Gratianum, Theodosium, Arcadium, Theodosium Iuniorem, Pulcheriam, Marcianum, Leonem primum, Iustinum, Iustinianum primis annis, Iustinum, Mauricium, Tiberium, Heraclium primis annis, & comparemus hos nostrorum bonos, qui fuere intra annos trecentum cū gentilium bonis, & cognoscemus nostros in omni bono tēporali feliciores. Idem dicimus de quibuslibet Regnis, & quolibet mortaliū gradu. Est autem naturalis, vt res humanæ sunt, hæc necessitas comparisonis. Nam quæuis ciuitas, gens, Regnum, Resp. necesse est habeat supremos, medios, & infimos, alioquin consistere non possent. Quod si ciuitas aliqua solos Reges eiusdem gradus haberet, quibusnam, quæso, isti imperarent, cum sint Reges eodem gradu? quomodo consisteret ista gens? quis araret, meteret, coqueret, vel artes vllas exerceret? Quocirca necesse est inter optimos felicissimosque hominū, quales Catholici sunt, non modo esse Reges, sed etiam nihil omnino habentes: bonaque omnia temporalia latissime esse distributa, quoad ea scilicet, quæ distributionem patiuntur, non ad vñū redacta: atque iccirco Rex non potest ad se vñū cuncta redigere, aut pro libito habere redigendi potestatem. Nam ceteri naturaliter infelices forent, & iccirco inter Sinas, ac Turcas, & generatim inter subiectos maximis Tyrānis Rex tantū dicitur felix, quoad tēporalia, ceteri infelices; quod cunctæ ipsorum res pēdeant a nutu Tyranni, in cuius absoluta potestate nihil nō est situm. & tamē in eodē Regno Reges, qui potestatem suam cōmunicant alijs, sunt feliciores ijs, qui non communicant: quin idē Rex est felicior sibi, ac suis, cum communicat, quam cum non communicat: vt de Augusto scribit Dion, qui viginti primis annis fuit Tyrannus, & infelix, omnia redigens ad se vñū, sed viginti postremis bonus Imperator, ac felix. idemque de Agefilao, posteritateque illius historiæ scribunt. ac tales fuere Titus, Nerua, ceterique felices, quos supra recensuimus.

Sic igitur hæc communicatio non minuit felicitatem communicantis, sed auget. Nam quilibet subiectus diligentius operam dat augendæ, ac tuendæ rei communicate, cum sciat id esse ex omni parte suum munus, & quia res est ipsius propria, & quia confert magis nō modo ad bonum Regis, sed totius etiā Regni. Ob id non immerito magis laudat Aristoteles, vt fundi sint proprii, quam communes, & confusi. ex hac enim curatione

diligentiori res multiplicantur, ac maiores fructus reddunt, e
 quibus tributa Regibus præstantur, & quilibet pro Rege virtu
 tibus prædito libentissime in vniuersum profundit omnia sua,
 inuigilat pro illo, liberisq. illius, non ita pro Tyranno. Quod si
 Rex pro libito transfert res, ac dat, quia sunt ipsius dumtaxat,
 & subiecti erunt infelices, quia non participant alicuius rei
 absolutum dominium, & Reges non ita felices, quamuis ad
 breue tempus videantur. Nam & felicitas subiectorum est fe
 licitas ipsorum Regum, cum felix sit ille Rex, qui felicibus præ
 est; contra, qui infelicibus, infelix. Hoc autem decipit eos, qui
 res non examinant, neque hinc inde perpendunt, quæ reuocantur
 ad trutinam, neque paria cum paribus conferunt, ac sæpe
 non valent cõferre, quod præterita ignorent, neque ex ijs, quid
 futurum sit, e præsentibus, conijcere possint, aut, qualia sint ip
 sa præsentia, iudicare.

Facienda est igitur comparatio inter pares eiusdem condi
 tionis, vt nos infra exacte faciemus: neque verbi gratia con
 ferendus Turcarum Rex cum Rege Daniæ, sed cum Rege ver
 bi gratia Hispaniarum. Sic Othomanica familia cum Au
 striacæ stirpis feliciori familia, & vtriusque felicissimi cum
 felicissimis, infelicissimauteim cum in felicissimis compa
 randi.

Secundo loco est illud obseruandum, bonis, ac malis contin
 gere suas clades, & infelicitates quo ad temporalia, bonis ex
 trinsecus ob peruersitatem prauorum, malis intrinsecus ob ne
 quitiam suam. In hoc igitur conferenda sunt tempora infeli
 cissima malorum cum temporibus infelicissimis bonorum.
 Rursusq. felicissima cum felicissimis. Ad cuius rei clariorem
 notitiam, dicimus, quamlibet rem dijudicari e summo, ad quod
 pertingit. Exempli causa: Homo propterea iudicatur intelle
 ctu præditus, quod hoc sit ipse summum: sic altitudinem
 rei cuiuslibet, aut profundum decernimus e summo, &
 infimo. Quamobrem, si velim cognoscere, an series Impe
 ratorum bonorum sit felicior, quam malorum, sumam e serie
 malorum, qui fuerit infelicissimus in ea parte infelicitatis,
 de qua agitur, vt Heliogabalum, qui trucidatus miserrime,
 per urbem raptatus, & in Tiberim proiectus summo cum
 dedecore adhuc vituperatur: item Neronem, aut huiusmo
 di; & conferam cum Alexandro Mammeæ, aut cum Gordia
 no, qui boni sunt habitus, atque interfecti, & cognoscemus,
 malorum

A malorum nullos, cunctos autem bonos præ illis esse felices. Eor
 dem modo e stirpe Austriaca feliciori sumam, qui fuerit infe
 lix, vt Albertum, qui fuit à Nepote occisus; rursus ex Othoma
 nica, siqui tales fuerunt, vt Amurathem, qui à Daco fuit interfe
 ctus; Baiazethem, qui à Selimo filio sublatu est veneno; ac su
 periozem Baiazethem, qui à Tamerlane victus, inclususq. cauea
 ferrea semetipsum trucidauit: & cognoscemus, Othomanicam
 longe infelicissimam respectu Austriacæ. Eadem de reliquis
 similibus asserenda.

B Similiter, si tempora infelicissima malorum, cum infelicissi
 mis bonorum conferamus, videbimus, malos omnibus tempo
 ralibus exui, ac prorsus exterminari, & prope sic excindi, vt ne
 mo super sit, veluti Vandalos, Ostrogothos, Gepidas, Alanos, He
 rulos, Turcilingos, qui fuere omnes hæretici. & nunc eodem
 Græci tendunt, vt mittamus cæteros Orientales. Contra bo
 nis accidit: quo magis opprimuntur, eo magis ad extremum so
 lent extolli, vt necesse sit malos ipsis subijci, quod contingit
 gentilibus, qui se Christianis subiecerunt. Quid ita? Quod to
 tius naturæ vis eo tendit, vt malus subijciatur, ac seruiat bono,
 ac finit aliquando hunc ordinem perturbari non in omnibus, ne
 que in plerisque. nam cum continget hoc, mundus concidet, vt
 accidit temporibus Noë: sed in aliquo medio felicitatis, vt
 opibus, honoribus, vel huiusmodi. Sed hoc accidit malo, nisi
 bonus euadat, ac vitium purget, in malum, & instrumentum fe
 licitatis fit ipse instrumentum infelicitatis, veluti stulto ensis,
 quo abutetur ad se occidendum, siue feriendum. Contra eue
 nit bono propter ipsius sapientiam, nam quod est natura sua, at
 que ex ordine naturæ instrumentum infelicitatis, scit vti il
 lo ad felicitatem, veluti veneno ad medicamentum; atque iccir
 co magis elucescit in maioribus tenebris, participans diuinita
 tem. Nam, sicut Deus absque vllis medijs & quibusuis potest
 quolibet operari, sic illi coniunctus. Verum, sicut Deus, me
 dijs vtens, dat illis bonitatem, & quandam felicitatem commu
 nicat, ita sapiens, si habebit apparatus externorum, faciet, vt il
 la augeantur, perpetuentur, atque opus perfectum producant,
 quod non producerent in manu insipientis, aut mali, qui quasi
 artifex imprudens breui rumpit instrumenta artis, nesciens il
 lis vti, atque ita pertinet ad bonum commune, vt sapientes, ac
 boni regnent, habeant diuitias, honores, non autem mali. Cum
 mali sit, destruere, ac priuare: (malum namque priuatio quæ
 dam)

dam) Contra, boni est, amplificare, & communicare.

Sic igitur malos videmus euehi sæpe ad honores, opes, & alia huiusmodi. Numquid in hoc ipso felices? Nihil minus. In hoc ipso protinus infelicissimi. Feliciusq. ipsis fuisset, habere id solum, quod est decens, ac progredi suis gradibus ad maiorem temporalium felicitatem, aut permanere in gradu inferiori felicitatis temporalis. Instrumenta namque ista, si contra suam naturam adhibeantur ad vitium, quatenus adhibentur, maiorem pariunt infelicitatem, parturiuntque eam, simulatque possidentur à malis, quàm si non adfuissent. Renititur enim natura instrumenti, neque patitur abusum. Renititur totius mundi conspiratio, ut ostendemus, & iccirco mali non possunt peruenire ad summum felicitatis externæ, siue non possunt efficere, ut instrumenta ista felicitatis habeant summum suum penes ipsos: perueniuntque illi ad summum miseræ, non ad supremum felicitatis externæ, bonorumq. externorum in quolibet statu.

Iccirco, si inquiramus, qui peruenerint in quolibet gradu ad summum honorum, opum, imperij, vitæ longioris, sanitatis, amicorum, posteritatis, vitæ longioris, aliorumue huiusmodi: si paria paribus, temporibus tempora conferamus, clarissime videbimus, in tota scilicet rerum latitudine bonos esse, quoad temporalia, feliciores.

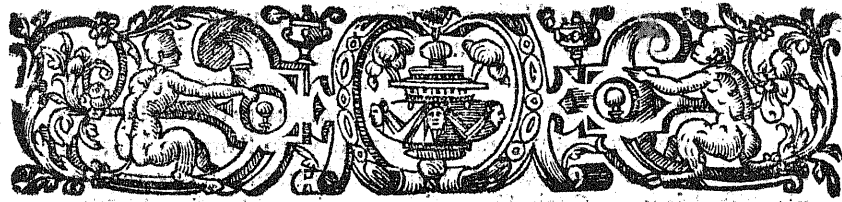
Nam, quis honores est affectus, quos non dico Christus, qui non est in comparationem vocandus, aut Virgo Sanctissima, sed Ioannes Baptista, Apostoli, qui vel ab ipsis Mahometanis coluntur, ac denique tot Sancti, quibus toto orbe Catholico cultus cælestis adhibetur? Quis imperij amplitudinem maiorem, quam Nabuchodonosorus? quem saluum vult S. Augustinus. ad rectum namque cultum Dei transijt, ac latius imperauit, quam Magnus Alexander, ut alibi ostendimus, ac Strabo testatur? quis item nactus est imperium latius, potentius, locupletius, felicius, quam Constantinus Magnus, Tartarorum Reges illi, qui Christiani fuerunt, aut postremo Austriaci Reges? De posteritate Regia quid dicemus? cum viuat adhuc posteritas Regia Gundicarij Burgundionis post annos prope mille, ac ducentos. Alij volunt, & progeniem Constantini, ac Salomonis. Sed fabulosa hæc forsân reputantur, illud Gundicarij verissimum, quod alibi aperuimus. Recte similiter religionis cultores ad summum felicitatis temporalis, quò numquam perueniunt,

A uenerunt, perduxere Hispanias, Gallias, Britanniam, Scotiam, Bauariam, Saxoniam, Boemiam, Hungariam, Poloniã, Lituaniam, Flandriam, Sueuiam, Daniam, Sueciam, Noruegiam, ceterasq. septemtrionis prouincias, quibus exigua, ac prope nulla olim bona temporalia erant, post acceptam vero Romani Pontificis doctrinam copiosa, & amplissima adsunt: cum secus acciderit post abiectam Catholicam fidem vtrique Mauritania, Libycæ, Cyrenæ, Aegypto, Aethiopiæ finitimæ Aegypto, Palestina, Calesyriæ, Phœnicia, Mesopotamia, totique Orienti, ac lugemus eodem Græciam properare.

B Quis mendicorum pessimus tot, ac tâta sibi, ac posteris temporalia cõparauit, tam perpetua manens in mendicitate, quot, & quàm perpetua S. Franciscus optimus? ecquis rursus dat libentius, ac largius mendico pessimo, quam optimo? Idem vero de artificibus, ac reliquis differi potest. Atque ita in omnibus facienda est nobis comparatio, ut veritatem reperire, & contemplari possimus. Quocirca, si inspiciamus quota pars bonorum, quoad bona temporalia, sit felix, aut infelix, & quota pars bonorum, certissimo cognoscemus, longe infelicissimos esse malos, ac plurimos, ut libri sexti capite nono aperiemus e S. Augustini dictis. Nunc ad alia transeamus.

FINIS LIBRI PRIMI.

DE RVINIS
GENTIVM,
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS.

Liber Secundus.

*E multis diuinæ Scripturæ locis ostenditur, bona temporalia
pendere a virtutibus, ac religione, & cæternis bonorum
feliciores esse, quam malorum.*
Caput Primum.

VIDEAMVS adhuc enucleatius, an
ea, quæ diximus, consentanea sint di
uinæ Scripturæ, & an vniuersitati
bonorum sit felicius quoad tempo
ralia, quam vniuersitati malorum, &
an temporalia bona pendeant a reli
gione. Sic igitur Deus ipse: Hono
ra patrem tuum, & matrem tuam, vt
sis longæuius super terram. Decla
rât hæc Dei verba (post SS. Petrum,
& Paulum Apostolos, quorum verba afferemus loco suo, &
alios) Sancti Doctores, Thomas, Bonauentura, Halensis, afferen
tes, intelligenda de temporali hac vitæ, ac nomine Patrum con
tineri

*S. Tho. 12. q.
100. ar. 7. et
22. q. 122.
art. 5. S. Bo
nauent. ser.
de decæ præ
ceptis*

- A** tineri præpositos quoslibet, benefactores, propinquos. Quod si interdum contingit, longioris esse vitæ aliquem, qui fuerit in parentes iniuriosus: non id spectandum est, quod aliquando euenit, sed quod plerunq. & tamen illi, qui honorant suos parentes, etiam si prius, quam scelesti, decedant, iucundiores degunt vitam, quæ, quamuis breuior, diuturniori præponderat. Addimus nos illud; numquam fieri, vt iniuriosus in parentes perueniat ad eam vitæ longitudinem, ad quam perueniunt multi eorum, qui pii sunt, in quibus Enoch, atque Elias adhuc viuentes numerantur. Quod patet in successione Regum, & nos suo loco adnotabimus. Quod si Regum singulorum, qui breui lucis vsura potiti sunt, acta literis mandata essent, illud etiam clarius dignosceremus in qualibet Regum successione, eum, qui breuius vixit, in suos iniuriosum fuisse. Quod sane in aliqua apparet, ita, vt ille Rex diutius regnauerit inter alios ex eadem serie, qui pius fuerit in suos; ille omnium breuissime, qui secus vixerit. in reliquis interpositis inter omnium maxime longæuium, & vitæ omnium maxime exiguæ, sit variatio. stet tamen illud, quando e summis cuncta diiudicantur, longissimum pius, breuissimum impium fuisse. id porro est illustre in Regibus, quod gesta reliquorum memoriæ prodita non habeantur; nec sit, qui obseruet, & inter se examinet.

Post hæc audiamus Iobum. Hæc est pars, inquit ille, hominis impij apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient, si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane: qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabuntur. si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit vestimenta, præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet. Hæc Iobus. Quæ S. Thomas exponens, inquit: Ostendit autem Iob hanc partem impiorum siue hereditatem esse caducam, primum quidem quantum ad hoc, quod frequenter circa impiorum prolem accidit, quod tamen inter temporalia bona potissimum reputatur, contingit autem quando quod impiorum filij, qui in hoc mundo prosperati sunt, occiduntur: vnde dicit, Si multiplicati fuerint filij eius, quod scilicet ad magnam prosperitatem computabantur, in gladio erunt, id est occidentur, & quæuis raro contingat, quod diuitum filij ad magnam paupertatem deueniant, tamen circa nepotes, & posteros frequenter contigit. Vnde subdidit, Et nepotes eius non saturabuntur pane.

Iob. c. 27.

L Eadem

Pfal. 51. Eadem David multis Psalmodum locis, de impio, ac posteritate illius loquens, inquit: Deus destruet te in finem, & euellet te, & emigrabit de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra uiuentium.

Rursus, de iniquis, Ad nihilum deuenient tamquam aqua, decurrens, intendit arcum suum donec infirmentur, sicut cera, quæ fluit, auferentur, supercecidit ignis, & non uiderunt solem. priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sicut uiuentes, sic in ira absorbet eos. letabitur iustus cum uiderit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. & dicet ceteri homo, si utique est fructus iusto, utique est Deus iudicans eos in terra.

Pfal. 72. Et Psalmo, qui incipit, Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. Vbi speciatim discutitur hoc argumentum, concluditurque, impijs esse breuem felicitatem, pijs diurnam, inquit: Veruntamen propter dolos posuisti (tu Deus) eis (malis) deiecisti eos dum alleuarentur. quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam? uelut somnium surgentium Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Et

Pfal. 91. alibi: Cum exorti fuerint peccatores, sicut sanum, & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem, ut intereant in seculum seculi.

Idem bona diurniora bonis, eorumque posteritati futura.

Pfal. eod. prædicat ijs uerbis, Iustus ut palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur; plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebit. adhuc multiplicabuntur in senecta uerbi,

Pfal. 112. & bene patientes erunt, ut annuncient. Et alibi: Potens in terra erit semen eius (boni) generatio rectorum benedicetur: gloria, & diuitiæ in domo eius: vitam similiter malorum breuiorem, quam bonorum, futuram, summos inquam summis, infimos infimis componendo, Sic idem; uiri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. Quamobrem, si fumatur, qui breuissime uixit, cognoscetur esse impius; si contra, qui longissime, cognoscetur pius.

Denique flagitiosis acerbiora, & diurniora, probis autem leuiora, & breuiora fore, ita scribit: Quis est homo, qui uult vitam, diligit dies videre bonos? coerceat linguam suam a malo, & labia eius, ne loquantur dolum; declinet a malo, & faciat bonum; inquiret pacem, & sequatur eam, quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, uultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.

Pfal. 34. clama-

A clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberabit eos. iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabuntur. Hæc David de felicitate temporali bonorum clarissime, quod apparet, atque, ut inter alios interpretantur Sancti Basilius, & Chrysostomus in commentariis Psalmi huius.

Dauidem sequatur Salomon, qui librum totum hac de re composuit, Hic est Sapiëntia, nihil aliud agens, & astruens, nisi malis esse in omnibus infelicitatem, bonis contra, quoad ipsa temporalia. Quod si accidat secus aliquando, id infelicitius est malis, felicitius bonis. Quamuis ad tempus non ita videatur. Nam sapiens malis uti scit quasi instrumentis ad maiorem felicitatem, ueluti Hercules arduis certaminibus, Vlysses varijs ærumnis, Inspiciens bonis utitur ad infelicitatem suam maiorem, ueluti Priamus, Caligula, Nero. ob id Salomon, post sapientiæ laudes primo capite enarratas, inducit secundo impios loquentes, atque inter se statuentes, voluptatibus esse indulgendum, iustos opprimendos, nihili faciendum quidquid iactatur de ultione diuina flagitiosos in terris puniente. Deinde tertio decernit, esse tenuem, fugacemque impiorum felicitatem in terris; ex aduerso, iustorum,

B magnam, & perpetuam. In paucis vexati inquit, de his, non in multis, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se, tamquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. fulgebunt iusti, & tamquam scintilla in arundinetis discurrent, iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum. Et mox: Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ. filij autem adulterorum in consummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur, & si quidem longæ uitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus illorum, & si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem. nationes enim iniquæ diræ sunt consummationis. Sed capite quarto, Quid amborum posteritati cõtingat, explicans similitudinibus, adijcit: O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Immortalis enim est memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Et mox: Multigena autem impiorum multitudo nõ erit utilis, & adulterinæ plantationes nõ dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt, Hæc Salomon. Qui cõ-

dixisset, a Deo fuisse primo homini data bona omnia, ac per crimen admissum fuisse illa erepta, quoad eorum maximam partem; multis deinde exemplis similitudinum, rationum, euentuumq. materiam totam latissime explanat. Quamobrem, sic ad Reges cōuersus, Audite ergo, inquit, Reges, & intelligite: discite Iudices finium terræ, præbete aures, vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, & custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende, & cito (notentur hæc) apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsent, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur. Ita Salomon. Cuius verba pertinere ad temporalem felicitatem, scribit post alios S. Thomas libro de regimine Principū. Hinc ille rursus: Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum. Et: Rex sapiens stabilimentum populi est. Ac de seipso: Optavi (ait) & datus est mihi sensus: inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ. Et mox: Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.

Lib. 1. c. 11.
c. 6. c. 3.

Eadem porro cum memoratis tradunt libri omnes diuinæ Scripturæ, quorum dicta ad hoc argumentum spectantia collegere Saluianus libris de diuina prouidentia, & Gildas de excidio Britannia, referentes causam ruinarum, quibus Occidentale Imperium concidit, in hæreses, & peccata populorū, & Principum, e quibus hæc aduersantur amicitia Dei, sed illæ opponuntur sapientiæ, & scientiæ diuinorum.

Cum voluerit itaq; Deus, omni genere testimoniorū cōprobari, a pietate felicitatē temporale pendere, ob id etiā statuit, vt Summus Sacerdos in Rep. Iudæorū primas teneret. Nam sic habetur in Deuteronomio: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinē, & sanguinē, causam, & causam, leprā, & non leprā, & iudicū inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq. ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicē, qui fuerit illo tempore, quæresq. ab eis, qui iudicabunt tibi, iudicij veritatem, & facies quodcūq; dixerint, qui præsent loco, quē elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legē eius, sequerisq.

Deut. 17.

A risq. sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram; qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel.

Verum, quoniam sciebat Dominus, fore, vt contra ipsius primariam voluntatem Rex expeteretur à Populo, cum reiecto Samuele, delectus est Saul, quo tempore Deus dixit ad Samuelem: Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos, ostendens, Regnum Sacerdotis esse Regnum Dei: iccirco ipse eodem capite Deuteronomij, quo vult Pontifici Summo in omnibus controuersis obediendum, sancit, vt, quicumque Rex crearetur, postquam sederit, inquit, in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius (atque ita speciatim quoque signat hanc legem, qua constituitur Summum Sacerdotis imperium) in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, leget illud omnibus diebus vitæ suæ; vt discat timere Dominum Deum, & custodire verbum, & cærimonias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexterā, vel sinistram, vt longo tempore ipse, & filii eius sint super Israel.

C Quocirca David, temporalem felicitatem pendere ab obedientia, quæ præstatum Religioni, tum Religionis summo præfecto, indicat, eo Psalmo, qui incipit, Ecce, quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum. Subiicit deinde, ostēdens, vn de deriuentur hæc bona, & iucunda: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Sicut igitur vnguentum Summi Pontificis descendit ab ipso in ipsius vestes, quæ designabant orbem terrarum, vt Salomon explicat, sic descendunt ista bona, quasi ab ipso in omnes terræ partes defluat, quidquid est boni. Addit deinde David: Sicut ros Hermon, qui descendit in mōtem Siō, in quo mōte Sionis collocata erat præcipue domus Regia, quasi hæc acciperet bona, & iucunda quæque sua ex Aaronis, siue Pontificis Summi vnguento, sicut ex Hermone monte excelsiori accipit rorem, quo refrigeretur, ac fecundetur mons Sionis, qui scribitur aliquando esse ob iuga simul continuata idem cū Hermone. Concludit David, asserens, omnia bona hinc esse, vt homines sit inter se concordēs, & amici, quod nascitur ex obedientia præstita Aaroni in primis, deinde Regi, in monte Sionis.

Psalm. 132.

Deut. 4.

nis

nis habitanti, & ait: Quoniam illinc ex unguento Aaronis, ac ro-
re Regio, siue monte Sionis, vt interpretatur Theodoretus,
mandauit Dominus benedictionem, & vitam vsque in sæculum,
siue, vt Euthymius exponit, vitam longam.

Hæc David, qui sicuti in monte Sionis eligit sibi sedem, sit tē-
plum, Sacerdotumque ædes in monte Moria, ciuitatem vero in
Acra, ita ut hæc tria iuga, Sionis, Moria, & Acra cohærent in-
ter se, originemque haberent ex Hermone. Iugum porro Mo-
ria, in quo Abraham dicitur obtulisse filium suum Isaac, & in
quo Sacerdotes habitabant, templumque erat, coniungebat
Vrbem, montemque Acram, cum Sione, & domo regia, quod Re-
gia potestas, ac popularis sine Sacerdotali cohære non pos-
sint, atque ab hac pendeat orbis totius bonum. Sicut S. Ignatius
vocauit Sacerdotium summam omnium bonorum, quæ in
hominibus consistunt, in epistola ad Smyrneses.

Cap. II.

At Salomon, postquam cōmemorauit in libro Sapientiæ quæ-
cumque maxima Moyse patrarat, subiicit causam desumptam
à Sacerdotio, cui totus orbis sit subiectus. In veste enim, scribit,
Poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum
magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & ma-
gnificientia tua in diademate capitis illius scripta erat. His ces-
sit, qui exterminabat, & extimuit. nimirū Dæmonium, & ignis,
qui Datham, & Abiron Schismaticos cum populo absumebat,
sicut absumet orbem totum, cum facta fuerit discessio à Roma-
ni Pontificis obedientia. vt Sanctus Paulus prædicit, ac nos
ostendemus, Neque filius hominis inueniet fidem in terra.

Luc. 18.

Explicemus, quid hic Salomon sibi velit. Tunica talaris Pon-
tificis, quæ Poderis dicebatur, erat linea, colorisque Hyacin-
thini, in extremis oris habens tintinnabula, & malogranata, vt
in Exodo habetur, Cum sit linea, inquit Iosephus, terram signi-
ficat, Hyacinthus vero cælū, per mala punica fulgetra referens,
sicut tonitrua per tintinnabulorum strepitum. Super hanc tu-
nicam erat ephod, siue super humerale. in vtroque humero e-
rat sardonix, siue smaragdus, cuiuslibet erant inscripta nomina Ia-
cobi filiorum, in dextro seniores, reliqui in sinistro. eratque
super humerale e quatuor coloribus. Nam contexebatur ex
auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorta ope-
re polymito. Quæ Sanctus Hieronymus considerans, inquit:
Quatuor colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus
vniuersa subsistunt. Bysus terræ deputatur, quia ex terra gigni-
tur.

A tur. Hyacinthus aeri, propter coloris similitudinem. Coccus
igni, & ætheri: duo smaragdos, siue onychas, quidam existimant,
inquit Philo typos Solis, Lunæque, sed propius ad veritatē ac-
cedunt, qui per hos designari duo hemisphæria putāt. Smaragdi
enim aspectus totius cæli est similis. Vnde factum est, vt gemma
vtraque sculperetur sex nominibus, quia vtrūque hemisphærium
diuiso signifero circulo sex signa complectitur. Ita Philo. Vt
iam cognoscamus, à Summo Sacerdote cælestes orbis humeris
quodammodo sustentatos, illis per eum filios Israel, ac duode-
cim tribus illatas.

B In capite porro Sacerdotis erat Cydaris, siue Tiara, in ro-
tundum, dimidiatæ sphæræ instar, confurgens, mundumque re-
ferens, ait S. Hieronymus, qui rotundus est, quasi Sacerdos eum
capite gestaret. illum triplex fascia, ac triplex corona, caliculis
aureis insignita cingens ornabat: inde pendeat aurea lamina,
cui nomen ineffabile erat inscriptum, quo diuina essentia rebus
cunctis essentiam tribuens designabatur, quia, quatenus, inquit
Philo, Sacerdos, honore suo fungitur, & ministerio non solum
priuatis hominibus est eminentior, verum etiam cunctis Regi-
bus. Huic præfigitur aurea lamina, insignita quatuor litteris,
C per quas entis nomen aiunt indicari: quandoquidem nihil po-
test absque Dei inuocatione subsistere. Nam, bonitate huius
fauente, integritatem suam consequuntur omnia. Sic ille. Addit
sanctus Hieronymus: Pontifex Dei, creaturarum omnium ty-
pum portans in vestibus suis, indicat, cuncta indigere miseri-
cordia Dei, vt, cum sacrificaret illi, expiaretur vniuersalis con-
dicio, vt non pro liberis, ac parentibus, & propinquis, sed pro
cuncta creatura, & voce, & habitu precaretur. Ita Sanctus. Hæc
etiam cuncta late Clemens Stromatum lib. V. Cuius sunt verba
illa libro sexto: Diuina prouidentia desuper ex iis, quæ sunt
D principalia, tanquam ex capite, peruadit ad omnes, sicut un-
guentum, inquit, quod descendit in barbam Aaron, & in omnia
vestimenta eius. Sic ille.

Quid autem triplex corona significat? An à potestate Pon-
tificia contineri omnē potestatem? neque enim dicimus omnia,
nisi cum tria numeramus, atque à tribus lationibus omnia ge-
nerantur, vna namque est à medio, siue à centro, quæ conuenit le-
uibus; altera ad medium, quæ grauius, tertia circa medium, quæ
cælestibus. Sic de ternario numero differens Aristoteles aiebat,
illum diuinis assignari, quod ab illis omnia gignantur.

Lib. 3. de ca-
lo cap. 1.

Ex his

Ex his igitur omnibus apparet, a sapientia, & amicitia Dei, religione, & sacra potestate, quicquid est inter mortales, ac bona illorum pendere, ita, ut quasi extremum malorum pronunciauerit illud Sanctus Propheta: Et factus est populus meus quasi qui contradicit Sacerdoti. Nunc videamus, quid ceteri sapientes hac de re iudicarunt. Nam, quod attinet ad Euangelicam Scripturam, suo loco dicemus.

Osee c. 4.

De Platonis sententia felicius est societati bonorum, quoad bona temporalia, quam malorum. & in optima Republica, ac Regno Sacerdotium præest. Cap. II.

Lato, quem Cicero Deum Philosophorum vocat, ac maximi facit inter alios S. Augustinus libris de Ciuitate Dei, cum multis in locis ostendat a prudentia perducere homines ad beatitudinem, ac sine prudentia nihil boni contingere hominibus, quin bona cuncta temporalia conuertantur in malum, atque e bonis fieri mala, ut apparet in Memnone, Euthydemo, & Alcibiade primo, sic inducit Socratem colloquentem cum Alcibiade. Num aduertisti, quod facies hominis in oculum intuentis in opposito visu relucet, velut in speculo, quam summam vocamus pupillam, simulacrum inspicientis existens? Oculus itaque ita demum seipsum cernit, cum in oculum inspicit, in idque præterea intendit, quod oculi optimum est, & quo oculus ipse videt. Num ergo apparet, si autem in aliud quoddam hominis membrum respexerit, vel in quoduis aliud, præterquam id, cuius hoc est simile, haudquaquam seipsum percipiet. Num ergo oculus, cum seipsum visurus est, in oculum respicere debet, atque in eum oculi locum, in quo visus est oculi. Is autem visus, atque pupillæ acies est. Num eodem pacto & anima, o amice Alcibiades, si seipsam noscere vult, in animam intueatur, in eumque præcipue locum animæ, in quo inest virtus animæ sapientia, & in aliud, cuius hoc est simile. Num mihi quidem videtur, o Socrates, Num reperire possumus quodpiam in anima diuinius illo, circa quod intelligentia, sapientiaque versatur? Num nequaquam. Id igitur animæ diuini simile est, in quod animæ quis intuens esse diuinum, Deum scilicet, & sapientiam cernens, ita & seipsum agnoscet

agnoscet. Num apparet. Num se ipsum vero agnoscere prudentiam esse concedimus. Num prorsus. Num si autem nec nos ipsos cognosceremus, nec prudentes essemus, possemus ne nostra seu mala, seu bona noscere? Num quomodo fieri posset, o Socrates? Num impossibile tibi forte videtur quæquam, qui non norit Alcibiadem, tamen, quæ Alcibiadis sunt, quod sint Alcibiadis, nosse. Num impossibile, per Iouem. Num nec nostra, quod nostra sint, nisi prius nos ipsos. Num nullo modo. Num si nostra ignoremus, nec ea, quæ nostrorum sunt, intelligimus. Num non, ut videtur. Num non igitur recte omnino consensimus, cum supra quosdam esse asseuerarem, qui, se ignorantes, sua tamen dignoscerent. Atque nec ea, etiam, quæ suorum, hæc enim cuncta dignoscere, vnius, atque eiusdem artis officium esse videtur, seipsum scilicet, & ea, quæ sua sunt, & quæ suorum, nosse. Num videtur. Num at, qui ignorat sua, ignorat & aliena. Num quidni? Num igitur, si aliena etiam, quæ Reipublicæ sunt, ignorabit? Num necesse est. Num quam ergo hic vir ciuilis est. Num non certe. Num nec æconomicus etiam. Num neque hoc. Num neque, quod agit, intelligit. Num minime. Num ignorans autem, nonne aberrabit? Num maxime. Num qui aberrat, annon male aget, & priuatim, & publice? Num quidni? Num male agens, nonne miser? Num et maxime quidem. Num annon & ij, quibuscum hoc agit? Num et hi quoque. Num nemo itaque felix esse potest, nisi sapiens, bonusque, sit. Hæc tenus Plato.

Igitur oculus tum seipsum videt, cum respicit in alterius oculum, & in eam oculi partem, in qua vis est videndi. sic intellectus noster, tunc se intelligit, cum respicit in Deum, in quo est tota vis intelligendi. Nec potest ullus, sua, vel aliena dignoscere, nisi prius se dignoscat: alioquin bellua erit, ac proinde neque felix. Sic ille. Num quocirca in Philebo inducitur Socrates quasi nescio quid ignorans, atque ob id, ut illud perciperet Deum precari, & contemplari, ac mox prius ignotum postea cognouisse. Rursum in Minoe bonus dicitur Deo quam simillimus, ac felix, & Socrates in cōuiuio tradit, homines Deo coniungi per intermedium amorem, quo, quis auerfetur scelera, quæ Deo displiceant, & appetat immortalitatem.

Rursum idem vult a Deo bonis bona temporalia distribui, malis autem mala, quod hi bonis abutentes ea conuertant in suam ipsorum perniciem, neque quidquam solidæ voluptatis degustent. Nam sic in Dialogo secundo de Republica præcipiunt sane

Patres filiis, atque omnes, qui curam aliquorum habent, oportere iustum esse, non propter se ipsam iustitiam laudantes, sed propter eos, qui inde sequuntur, honores, ut, qui iustus habetur, ex ea opinione magistratus, & connubia, & quæcumque de eo, qui iustus habetur, paulo ante dicebat Glauco, assequatur. E-nimvero gloriæ illi præmium quoddam in primis inducunt. Ad-ducentes enim Deorum benevolentiam, summa narrare pos-sunt à Dijs beneficia Sanctis viris collata. Quod generosus He-siodus, Homerusque testantur. Ille enim iustis Deos hoc concede-re perhibet, ut quercus in ramis altioribus glandes ferant, apes melle, & oves lana onerentur, multaque alia generis eiusdem bo-na. His similia dicit, & alter. quemadmodum enim inquit pro-bo Regi, quique Dei similis sit, bonum etiam ferat nomen, ter-ra nigra producat illi triticum, atque hordeum, pomis grauentur arbores, fecundæ pecudes facile pariant, mare pisces sub-ministret. Musæus item, atque eius filius excellentiora etiam bo-na iustis ab ipsis Dijs tribui voluerunt. Apud inferos enim agē-tes, atque ipsos in sanctorum cōiuijs collocantes, coronatos fa-ciunt magna semper in voluptate ebrios viuere existimantes, pulcherrimum virtutis præmium æternam quandam ebrieta-tem; qui autem longiora his præmia à Dijs dari volunt, filios di-cunt, posterisque iusti, fidelisque viri genus suum per sæcula pro-pagare. Ita Plato.

Dialogo autem decimo de Rep. Postulo, inquit, ut expo-natis, quam mercedem iustitia referat à dijs, & hominibus, ut & palmam ab opinione, & manifesta existimatione reportet, qua cul-tores suos ipsa quoque decorat, postquam aperte visa est etiam ipsa suo conspectu beneficia nobis conferre, neque eos decipe-re, qui vere possident. Debita postulas. Primum quidem hoc mi-hi reddetis, quod, qualis uterque eorum, sit, & iustus, & iniustus, Deos non latet. Reddimus. Si Deos id non latet. Hic quidem à Deo amabitur, ille odio habebitur, id quod à principio con-fessi sumus. Est ita, Deorum amico omnino (quoad fieri potest) à Dijs optima tribuuntur, nisi quid mali ex priori delicto, & ne-cessitate quadam immineat. Omnino. Sic itaque de iusto viro existimandum est, siue paupertati, siue morbis, siue quibusuis aliis, eorum quæ mala videntur, obnoxius sit. huic demum, vel viuenti, vel mortuo ad bonum aliquod ita conducere. neque enim à Dijs vnquam negligitur, quicumque iustus euadere; virtutisque officiis, quoad homini licet, Deo similis fieri cona-bitur.

A bitur decet enim talem virum à simili non contemni. De in-iusto autem contra omnino est sentiendum. Vehementer. Apud Deos igitur iusto viro hæc dabitur palma, sic arbitror. Apud homines autem nonne sic euenit, si vera fateri debemus? Calli-di quidem homines, & iniqui perinde faciunt, ac cursores illi, qui ab inferioribus currunt bene, à superioribus minime. Nam primo celeriter exiliunt, tandem vero risum reportant auribus demissis, & sine corona discedentes. Veri autem Cursores ad finem perueniunt, adeptique præmium coronantur. Viris iustis similiter idem, ut plurimum accidit, nempe in fine cuiusque actionis, consuetudinisque & vitæ probantur, muneraque ab ho-minibus referunt. Magnopere. Suffinebis, ne, ut ego de his, quæ tu de iniustis, adducam? Dicam equidem. Iusti enim, cum ad maturam ætatem peruenierint, ciuitatis muneribus pro arbi-trio funguntur, matrimonia, quibuscum voluerint, & dando, & accipiendo vicissim ineunt, ac summam, quæcumque de illis tu, ego nunc de his affirmo, rursusque de iniustis hominibus assero. Plerique enim ipsorum, quamuis ad tempus sua vitia celent, tamen in curriculi calce quales sunt, depræhenduntur, ridiculi prorsus euadunt, & in senio miseri à peregrinis, & ciuibus ob-iurgantur; verberantur, nam patiuntur, quæ tu aspera esse reue-ra dicebas. Hucusque Plato.

Eidem placet Dialogo secundo de Rep. expelli eum, quicum-que felicem diceret, qui sit vitiosus: quod huic bona propter usum malum conuertantur in malum, neque amplius bona sint, ex quibus felix asseritur. Quocirca sunt illius præclara verba in Gorgia, Mundum cõtineri à Deo, & bonis, ac propterea vocari à Græcis κόσμον, ornatum, quod abhorreat ab omni scelere per quemuis admissio, neque illud in se possit admittere, cum sit ipse pulcher, ac decorus, at crimen sit incompositum quiddam, & deforme, adducatque secum ruinam, & dedecus (ob id etiam Latinis Mundum dicit, quod puritate, & munditia, non labe, & immunditia constet) Tradunt autem, inquit, sapientes cælum, & terram, Deosque, & homines societate quadam, & amicitia, modestoque ornatu, temperantia, & iustitia continere, atque id vniuersum præterea mundum, ornatumque κόσμον appellant, non immunditiam, neque intemperantiam.

Cum vero, ut ostendimus, Religio cunctis hisce virtutibus im-peret, eas moderetur seruiens cognitioni, & amoris ipsius Dei, propterea statuit idem penes Pontificem Sûmum esse omnium

rerum potestatem, siue in Regno, siue in Repub. Sic enim dialogo de Regno: Apud Aegyptios, inquit, non licet, Regem absque sacerdotio imperare. Quinimmo, si ex alio genere quispiam vi Regnum vsurpet, cogitur post regni assumptionem sacris initiari, vt Rex denique sit, ac Sacerdos. Præterea in pluribus Græcorum ciuitatibus, apud nos præsertim, reperies, præcipua sacra a magistratibus summis institui. nam & apud nos fertur, creato Regi, patria, & sollempnia sacra maxima, & purissima aliorum omnium esse attributa. Hæc Socrates apud Platonem. Dialogo autem duodecimo de Legibus decernit, in optima Republica omnium supremam potestatem, præcipuosq. honores esse penes ipsum Pontificem Summum. Atque hæc Plato consona veritati, & eloquijs diuinis.

Ex Aristotelis sententia feliciores sunt boni, quoad bona temporalia, quam mali: & in optima Republica Sacerdotibus primæ sunt dandæ.
Cap. III.

Vdiamus nunc Aristotelem, Platonis discipulum, qui humanam felicitatem posuit in bonis animi, corporis, & externis, quæ tamen externa, & corporis ad prima referrentur. Atqui is iccirco facta hæc temporalia dixit, vt illis, quæ participant æternitatem, suo modo seruirent, veluti imperfecta perfectis, Deum bonis consulere, quatenus vtile est ad virtutes, & diuinorum contemplationem, quin ad maximam temporalium felicitatem prouehi sapientes, qui scilicet cunctis animi ornamentis exculsi essent, atque ab omni crimine purgati, & singulis bonis pro conditione ipsorum congrua, & aliquibus etiam maxima concedi decernit. Qui vero (ait) muneribus fungitur menti consentaneis, & hanc colit, estq. optime affectus, eum probabile est esse Deo carissimum. Nam, si Dij immortales curam habent aliquam, quemadmodum apparet (dicitur) illud quoq; probabile fuerit, eos rerum omnium optima, sibiq. maxime cognata delectari. hæc autem mens est ijs, qui hanc maxime diligunt, & plurimi faciunt, præmia persoluere, gratiamq. referre, vt eorum, quæ ipsi curæ sunt, curam habentibus, rectasque, & honestas actiones obeuntibus, & exercentibus. Hæc.

*Enchirid. 10.
69.*

A Hæc autem omnia in sapiente inesse, non est obscurum. Est igitur Deo carissimus, eundem etiam beatissimum esse, verissimile est. Itaque sapiens hoc modo beatissimus erit. Hæc ille, beatissimum vocans cui non animi sola bona, sed corporis, atq; externa simul adsint: quæ adesse ob eam rationem vult, quia Deo sit carus, carusque, quod animum maxime diligit, ac plurimi faciat, virtutibus exornans, & in cælestium contemplatione, & amore defigens. An satis hoc Aristoteli fuit, vt ostenderet, felicitatem temporalem generatim pendere à virtutibus, ac propter eas à Deo concedi? Multo sublimiora affirmat alibi. Afferit enim, duo mortalium genera, perducere à Deo ad amplissimam felicitatem temporalium: alterum est eorum, qui scienter ad eam tendunt, non tamen solitis humanarum ratiocinationum vijs, verum sequentes impulsum quendam diuinum, quem dignoscunt in contemplatione, vel experimento quodam speciali, vel quadam consuetudine, quod Socrati accidere aiebant. Id vero contingere inquit sapientibus, eosque non ratiocinari, sed impetum quendam diuinum sequi ad maximam felicitatem consequendam. In vniuerso, scribit ille, est Deus, & cuncta in illo mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine. Ratiocinationis autem non ratiocinatio, sed præstantius quiddam est principium. Quid scientia est præstantius, nisi Deus? Virtus enim instrumentum intellectus est. Quocirca veteres dixerunt felices ex fortuna, quod sine ratiocinatione incitarentur ad agendum; neque his ad felicitatem voluntas quidquam prodesset. principium enim habent, & intellectu, & voluntate sublimius. Alii vero ratiocinationem habent. Illud vero non habent tale, quibus sunt animi furor. hoc enim non possunt habere illi, qui sine ratione feruntur. Itaque horum, qui prudentes, sapientesque sunt, velox est ratiocinatio, & durabilis, quam non à ratiocinatione profectam suspicari debemus. Sed alii contemplantes illa vtuntur per experimentum, alii per consuetudinem: similiter, & ii, quibus est soluta ab impetu diuino ratiocinatio. Itaque & melancholici recta valde, subitaque insomnia habent. Patet autem, quod species felicitatis duæ sunt. Altera est diuina. ideoque qui felix est, numine adiutum aliquid fecisse dicunt. is autem est, qui aliquid ex impetu diuino agit. alter est, qui sine hoc agit. sine ratiocinatione vero ambo. sed illa magis frequens est felicitas: Hæc Aristoteles. E cuius uerbis adhuc colligitur, eos plerumque esse feliciores diuinitus, qui sunt sapientes.

*Eudemior. l.
vls. c. pen.*

tes, ita scilicet, veluti diximus, ut in eodem condicionis gradu summe felix, quoad temporalia sit sapiens, summe infelix contra. Verbi gratia, inter Hispanicos, Visigothorum Reges summe felix dicitur, Recharedus, reuera bonus, ac sapiens; summe infelix Rodericus impius; qui cum tota fere nobilitate concisus est à Saracenis, & Hispanias amisit, quas hi tenuerunt annos septingentos, & amplius

Sed, quoniam sapiens Aristoteli est, qui diuinorum contemplationi maxime additus, & amicus est Deo, Religio vero seruit sapientiae, & amicitiae Dei, imperans ea, quae pertinent ad has perficiendas. ideo idem vult, in optimo Regno, ac Republicis primas dari, ac penes hos esse imperium supremum. Sic enim Politico tertio. Quarta species Regni est, qualis erat Heroicis temporibus spontanea secundum morem, & legem, propter beneficia enim Principibus collata in populos, vel per artes, vel per bellum, vel per congregationem in vnum, vel propter acquisitionem regionis delatum fuit de populorum voluntate regnum eis, & successoribus. id erat secundum morem. Hi & imperium habebant belli, & rei diuinae cultum exercebant, nisi talia essent sacrificia, quae sacerdotum solum requirerent. propterea de controuersis iudicabant, & hoc faciebant alij iureiurando praestito, alii sine iureiurando. erat autem illis iusurandum per sceptri elevationem. Veteres igitur illi Reges antiquis temporibus, ciuitates, & gentes, & nationes externas continuo gubernabant. Postea vero, partim ipsis Regibus admittentibus, partim multitudine detrectante, illud solum in quibusdam ciuitatibus relictum est Regibus, ut caeremoniarum erga Deos haberent facultatem, ac belli Duces in externis essent. Hæc ille: qui refert, in Spartanorum Republica fuisse perpetuam Regum potestatem, quibus & sacerdotium simul erat supremum.

Rursus idem, cum saepius asserat, illam fore felicissimam Rempublicam, & Regnum, in quibus ciues virtutibus praestent, maxime vero sapientia, quae ponitur in diuinorum contemplatione, & amore, statuit Politico septimo, sex esse partes, sine quibus nulla ciuitas, ac gens stare possit. Primam vero, potissimamque ait esse Sacerdotum, dein Senatorum, Magistratum, militum. subijcitque: Reliquum est, ex his, qui supra numerati sunt, genus Sacerdotum esse, quorum manifesta est institutio. neque enim agricola, neque artifex, neque vilius exercitationum quispiam

Sacer-

- A Sacerdos est destinandus. honor enim Dijs est à ciuibus impendendus. Sed, cum distincti sint cines in partes duas, hoc est in eos, qui arma tenent, & in eos, qui consultant, & decens sit, Dijs cultum exhibere, & requiem suscipere eos, qui pro tempore in his bellis, & consultationibus, laborauerunt, ac defessi sunt, his utique esse sacrorum curam demandandam. Hæc Aristoteles, volens, primariis ordinibus ciuium, qui cuncta administrarent, committi sacrorum curam, cum voluntaria, si quidem ita velint, vacatione, quo liberius caelestibus assequendis operam dent, hinc apud hos vult esse oraculorum responsa. Aedes vero Deorum, inquit, ac principalissimae magistratum comestrationes, idoneum locum habere debent, & eundem sacra, quot quot lex non separat, ut responsum oraculi. esset autem talis locus quisquis super eminentiam habent, & ad edendam virtutem sufficienter. Hæc igitur Aristoteles, temporalium bonorum felicitatem dari à Deo iustis hominibus & in Regno, ac gente, quae velint summam quorumuis bonorum felicitatem consequi, & possidere primas omnino Sacerdotibus deberi decernens. cap. 10.
- C publicam, aliam priuatorum. Vtraque illarum partium rursus est diuidenda. illius namque partis, quam publicam esse debere diximus, vna pars Deorum cultu deputanda est: altera vero ad comestrationum impensam. Rursus vero, priuati agri pars vna ad proprias necessitates est deputanda, altera vero ad ciuitatem. Sic igitur quartam partem fructuum praecipuam dat Aristoteles Sacerdotibus ad cultum diuinum tuendum, neque excludit tamen à reliquis. quin etiam vult poenas omnes criminum diuinis visibus consecrari quasi expiandis hac via malis. ut videas, quid sentiat vir iste, non immerito scientissimus à doctis reputatus, illas gentes igitur, ac regna, in quibus hæc non erunt, ruina facere oportet, cum malos necesse sit à Deo priuari ad extremum bonis temporalibus, atque illa bonis, qui Deo carissimi sunt, concedi; vel perturbari cuncta, & ad infelicitatem summam perducere, quod euenit contempta religione, & proculcata, quae cunctis imperare, & praesse debet.

Medico-

Medicorum Principes summi: testatum scriptis suis reliquerunt, temporalium felicitatem diuinitus potissimum distribuis bonis, ac per hos stare vrbes, ac gentes: iccirco ad Deum in primis confugiendum: quod super religionem. Cap. IV.

Temporalium felicitatem pendere a virtutibus, virtutes a Religione, non modo præstantissimi Græcorum philosophi cognouerunt, sed & medici ipsi. Hippocrates enim principio totius operis exponit quandam iuramenti formulam, qua protestatur, se medicinam professurum ex ipsius virtutis præscripto. Et, quamuis falsos Deos adhibeat testes, vt etiam comprehendere verbis suis Deum verum, Deos omnes, inquit, itemque deas testes facio, me hoc iusiurandum, & hanc contestationem scriptam pro viribus, & iudicio meo integre seruaturum. Hæc ille. Adiurans deinde, scientiæque, & artem suam caste, & sancte se conseruaturum, concludit: Hoc igitur iusiurandum mihi integre seruanti, & non confundenti, contingat, & vita, & arte feliciter frui, & apud omnes homines in perpetuum gloriam meam celebrari. Hucusque medicorum summus. Ita virtutes est conseruatus. Inuocauit ipsum quoque Deum verum religione permotus: quod optauit felicitatis, quoad nominis celebritatem, id est affecutus, & viuens, & defunctus. Rursus idem initio libri de arte, qui est omnium primus, irridet, atque exagitat eos, qui volunt, sanitatem fortuito contingere, & non ab artis virtute. Agnoscens autem morbos euenire ob peccata admissa in verum Deum, laudat, illa expiari precibus ad eum fuis. Sic enim libro de morbo sacro. Non tamen, inquit, ego puto, hominis corpus a Deo inquinari, sordidissimum scilicet a purissimo. Verum, etiam si contingat, ab alio inquinari, aut quid perpeti, cupierit utique a Deo purgari, & purificari. Deus itaque est, qui maxima, & sceleratissima peccata purgat, ac purificat, & liberatio nostra existit. Sic ille. At Galenus, vt in reliquis diuinis errarit, illud certe enunciatum nobilissimum protulit libro secundo de diebus decretorijs. Iam vero (ait) qui libros de naturalibus facultatibus perlegerit, item alios vniuersos, quos speciatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus, persuasum,

Asum, opinor, habebit, quantum prouidentia simul, & ordinationis naturæ motus habeant. Si iam crediderit, mireturque artificium pariter, & ordinem naturæ, recordatus iterum, quantum ipsa superetur prouidentia, & ordine a cælestibus, inordinationem quandam puto substantiæ nostræ motui connatam tribuet, ac pulchrum omne, quod hic pulchrum sit, atque etiam ordinatum, & artificiosum, e supernis innasce dicit. Hucusque Galenus, non casu contingere humana, sed ex prouidentia volens, & quidem cælesti, neque naturalia dumtaxat, ac necessaria, sed artificiosa præterea, & in vniuersum, quidquid est pulchrum, & ordinatum. Quamobrem libro de præcognitione ad Postumum, scribens, Romæ, medicos doctrina, & integritate præstantes ab imperitis, malignisque exagitados, & ad mortem petitos, consulit, vt illi abscedant, insidias vitent, ac totam rem Deo, bonitatis, ac iustitiæ patrono, committant, per quem liberentur ab omni malo, ac prouehantur ad bonum. Eiusmodi quippe (inquit) viri (iusti, ac docti) quamuis ignoti vulgo sint, summo tamen rerum opifici Deo noti primum, & amici sunt, deinde optimis etiam quibuscumque hominibus, qui vitam tranquillam degant, cogniti sunt, permittantque ipsi boni, vt in existimatione sint improbi apud vulgares. Sic ille: qui deinde refert, se ab Antonino Philosopho Imperatore, ac summis quibuscumque Romani imperij multis honoribus, & beneficijs amplificatum.

C Verum nihil æque ad institutum nostrum videtur pertinere, quam scriptoris ipsius oratio suasoria ad artes. in illa namque ostendit, eos, qui felicitatem quandam consequuntur, nullis virtutibus innixi, in maximas deinde miseras ruere, quasi fortunæ, vt vocabant antiqui, rota instabili confidentes. illud tamen improbandum, quod Mercurij fabulas admiscet, quas **D** explodemus, quod ille multitudini seruiens, & inuitus atrox. Audiamus loquentem: Fortunæ vero, inquit, sequacem cœtum omnem deinde cernens, neque vllis artibus eruditum, sed spe varia semper deductum, currentemque Deam, communi quidem, sed impari cursu sequentem. nam alij longius distare videntur, alij propius accedere, alij de manu etiam Deæ pendere, in quibus Cræsum illum Lydum conspicias, Sarmiumque Polycratem, eosque forrasse miraberis, dum alteri Pactolum cernes auro fluentem, alteri marinos etiam pisces inseruientes. Eiusdem ordinis Cyrum, Priamum, Dionysium

N reperiens,

reperies. quorum tamen omnium status adeo mirabilis est, ut paulo post Polycratem cruci affixum inspicias, Cræsum Cyri imperio subditum, Cyrum in aliorum potestate constitutum, Priamum obstrictum, Dionysiumque Corinthi docentem. Si in ceteros autem te uertas, qui fortunæ cursum sequuntur quidem, sed tamen non consequuntur, odio hos animo habebis. Si quidem plerique aut populi concitatores sunt, aut meretrices, aut cynædi, aut amicitia proditores, tum homicidæ, tum rapaces, tum etiam sepulchrorum prædatores. nec plerique defunt in id scelus inuecti, ut ne Dijs quidem ipsis pareant, sed nefanda etiam sacrilegia committant. Dei vero chorus modestos omnes continet, eisdemque artium peritos, non currentes, non exclamantes, non inter se dissidentes, sed inter quos medium Deus ipse locum teneat: hi vero ordine omnes circum dispositi sic sunt, ut nulli locum ab eò designatum relinquunt, eo tamen discrimine, ut, qui primam sedem, Deoq; proximam, in ambitu occupant, ii Geometre, Arithmetici, Astronomi, Philosophi, Medici, Grammatici sint; qui vero alteram tenent, ii secundum chorum constituent, in quo pictores, plastæ, sculptores, fabri, architecti, magistri prima rudimenta docentes conspiciantur. Post quos tertius locus sequitur; quo cæteri artifices omnes continentur. Sic singulis quidem assignata sunt sedes propriae. omnes tamen pariter intuentur in Deum, eiusque communi parent imperio: sed & apud ipsum Mercurium plerosque conspicias, quos ille quarto quodam ordine electo donauit, sibi que socios numquam à latere diuellendos adiunxit, & eos quidem, eiusmodi, ut maxime ab iis, quorum fauorem fortunam diximus, abhorrere cernantur: neque enim gestis in ciuitate honoribus, neque generis nobilitate, neque diuitiis solet hic Deus hominum iudicare præstantiam, sed quisquis & bene vinit, & ceteris est sua arte præstantior, eamque legitime exercet, & iussis obsequitur Dei, hunc ille plurimi facit, hunc cæteris anteponit, hunc à se numquam discedere patitur. Virorum igitur nomina, qui hunc ordinem illustrant, ipse intelligens eos non solum æmulatione dignos, sed etiam veneratione putabis. Hic videas Socratem, videas Platonem, Homerum, Hippocratem, & qui hos viros sequuntur, quos nos æque, ac Deos colimus, & veneramur, sed tamen e cæteris etiã omnibus, qui Deo curæ non sit, nemo est. ille enim non solum curat, quos coram se intuetur, sed etiã nauigantibus adest, quibus se nauigationis quoque socium

A cium præbet, ut, si forte naufragium fecerint, his opem possit afferre. Aristippus enim, cum olim sic misere nauigasset, ut, nauis tempestatibus perita, in Syracusia littora eiectus esset, primum fiduciam cepit, existimans, se ad Græcos, & sapientes viros, non ad barbaros, esse delatum; argumento quod Geometricam figuram in arena descriptam vidisset; deinde, Syracusas accedens, ut in gymnasium venit, quo loco illud Grece expròpsit.

Quis vagum, atque errantem Oedipum

Hodie raris excipiet muneribus?

habuit, qui sibi occurrerent, & salutationibus excipientes agnoscerent, & præstantem quidem virum, sed tunc egenum, necessarijs rebus donarent. Cum autem Cyrenem, eiusdem Aristippi patriam, e Syracusis quidam nauigare constituissent, ideoque ex eo quærerent, numquid famulæ suæ mandare vellent. Præcipite meis, inquit, ut eas res sibi curent parandas, quæ cum possessore in naufragio enatent. Hactenus Galenus, aperte asserens, temporalium felicitatem malis conuerti in maximam infelicitatem, ut Cræso, Polycrati, Cyro, Priamo, Dionysio, contra, bonis, infelicitatem verti in solidam felicitatem, ut Aristippo, quam in eo positam decernit, ut quis bene viuat, artem suam legitime exerceat, Dei iussis obsequatur.

C Concludamus, cum Principe Medicorum Hippocrate, qui, accersitus ab Abderitis, ut Democritum curaret, insimulatum desipientiæ, quod in omnibus rideret, ac multis præmijs inuitatus ad illum sanandum, in quo Abderitæ ponebant honorẽ omnem, salutemq; suam, sic ad eos respondit. Admiratus sum, quod ob vnum hominem, veluti si vnus homo esset ipsa ciuitas, turbati estis. Et beati profecto sunt populi, qui sciunt, bonos viros sua esse munimenta, & non turres, neq; muros, sed sapientium virorum sapientia consilia. Ego vero, qui credo, artes quidem esse Deorum dona, homines autem naturæ dona, (& ne ægre feratis, viri Abderitæ) non vos puto, sed ipsam naturã me vocare ad cõseruandũ ipsius opus, quod periclitatur, ne præ morbo collabatur. Quare, præ vobis, ego nũc, naturæ, ac dijs obediens, festino ægrotantem Democritum sanare. Si quidem sane, & hic morbus est, & non potius error vobis tenebras offundit, id quod opto. Hucusque Hippocrates, volens hominibus subueniendum, quod opera Dei sint, artes esse ipsius dona, sapientum consilio stare populos, atque ita felicitatem temporalium pendere a virtutibus, has a Deo, cum sint eius dona, obedientiamq; ei præstan-

dam benefaciendo mortalibus, quæ cuncta Religio præstabit, A
vt proinde ab illa temporalium felicitas pendere dicatur. At-
que hæc Medicorum peritissimi statuerunt.

*Aegyptiorum sapientissimi decreuerunt, a virtutibus temporalium
felicitatem pendere, ac Religioni, Religionisq. Præfectis
iccirco primas esse dandas, quod hinc pendeat
orbis totus. Cap. V.*

V IDIMVS, quid Græcorum, a quibus ait
Apostolus sapientiam quæsitam, sapientif- B
simi iudicauerint: decretumq. cognoui-
mus, temporalium felicitatem pendere a
Religione; ac proinde bonis esse felicius,
quam malis. Inspiciamus, quid Aegyptio-
rum sapientissimi. Mercurius itaq; Trif-
megistus, quamuis aliqua indigna protulerit, hoc tamen vidit,
ab amore, & recta Dei cognitione virtutes animi existere, ab
his bona corporis, atque externa in vniuersum pendere, ac to-
tius mundi conseruationem. Sic igitur ille Dialogo nono:
Tria sunt hæc, Deus, Pater, bonum; (hoc primum) & mundus; C
(hoc secundum) & homo, germen mundi. (hoc tertium) neque
enim ignorat Deus hominem, sed curam eius habet, ab eoq.
cognosci se vult. hæc vnica salus hominis, cognitio Dei, hæc
in cælum ascensio. Rursus in Pimandro inducit mentem diui-
nam, quæ loquatur, inquiens: Adsum ego enim mens ijs,
qui boni, qui pij, puri, religiosi, sanctique sunt: præsen-
tiaq. mea fert illis opem, adeo, vt sancti cuncta dignoscant,
patremque pacatum (Deum) & propitium habeant. Ita-
que gratias agunt, benedicentes pie, & hymnis solemnibus
collaudantes. Concedunt sane corpus morti suæ, seu D
suumque illecebras fastidiunt, quippe qui plane diiudicent,
quam letifera sint sensuum lenocinia: quin etiam ipsa mens, ia-
nitoris munere fungens, qui incidunt in insidias corporis, haud
quaquam permitto finem consequi suum. aditus enim, per quos
turpes blâditæ manare solent, iugiter intercludo, libidinumq.
fomites omnes extinguo. contra, ab ignavis ignaris, impijs, in-
uidis, iniquis, homicidis, procul admodum habito, permittens
eos Dæmonis vltoris arbitrio. Hæc ille: volēs in hac vita malos
à Dæmonibus Deo permittente castigari, & excidere ab omni
bono.

A bono. Et iterum, dialogo eodem, Deum loquentem inducens.
Vos, inquit, insuper, quibus mentis portio concessa est, genus
recognoscite vestrū, vestramq. naturam immortalem conside-
rate: amorē corporis mortis causam esse scitote, rerū omnium
discite. His dictis prouidentia per fatum, harmoniamque con-
flauit, mixtiones, generationesque cōmiscuit, vnde cuncta sunt
secundum genus proprium propagata. Demum, qui seipsum
recognouit, bonum, quod est super essentiam, consecutus est.
qui vero corpus amoris errore complectebatur, is oberrabat,
in tenebris mortis, mala sensu (non animo solo) perci-
piens. Hæc ille, scelestos asserens, qui sensum, non rationem se-
quuntur, ad extremū, post aliquot errores, in mala sensibilia præ-
cipites agi. Rursus idem, libro, qui dicitur, Clauis: Curam ve-
ro gerunt præstantiores minorum, Dei quidem hominum, ho-
mines vero brutorum animalium, Deus autem omnium. Nam
ipse omnibus est maior. omnia vero ipso sunt minora. mundus
quidem subiicitur ipsi Deo, sed homo mundo, bruta autē homi-
ni. Deus autem supra omnia, & circa omnia. & Dei quidē radii
sunt energiæ. mundi vero radii sunt naturæ. Hominis vero ar-
tes, & scientiæ, & energiæ quidem per mundum agunt, & in ho-
minum per mundi naturales radios; naturæ autem per elemen-
ta. sed homines per scientias, & artes, & hoc est vniuersi regimē
perdens ab vnica natura, & penetrans vsque ad vnā mentem,
qua nihil est diuinius, & efficacius, & magis vniens, homines
quidem ad deos, Deosque ad homines, inter quos est commu-
nicatio.

Idem in Asclepio: Humanitas, ex parte diuina, & ex parte
mortalis est effecta, in corpore consistens. est autem mensura
eius vtriusque, id est hominis, ante omnia religio, quam sequi-
tur bonitas, & demum tunc videtur esse perfecta, si contra cu-
piditatum omnium alienarum spem sit despiciens, virtuteque
se muniat.

D Et mox: Homo, Deis cognatione coniūctus, ipsos religione, &
sancta mente veneratur. Diique pio affectu humana omnia re-
spiciunt, atque custodiunt, & deinde fit Deorum ab hominibus
secessio dolenda. soli nocentes Angeli remanent, qui humani-
tati commixti, ad omnia audacię mala miseros, manu iniecta,
compellunt ad bella, in rapinas, in fraudes, in omnia, quæ sunt
animarum naturæ contraria: tunc nec terra constabit, nec na-
uigabitur mare, nec cælum astrorum cursibus, nec syderum
cursus

curfus constabit in celo . omnis vox diuina necessario silentio A
obmutescet , fructus terræ corruptentur , nec fecunda erit , &
aer ipse mæsto torpore languescet . Hæc & talis senectus ve-
niet mundo . Sic ille . Testis est Clemens Alexandrinus , Sphyn-
gas ideo cõstitutus fuisse ab Aegyptijs ad valvas templorum , &
in sacris , quod illæ (cum capite muliebris essent) Deum signi-
ficabant humanissimum simul , & benignissimum . cum vero cor-
pore leonis forent , ostendebantur à Deo , quasi à leone quodam
terribili , ac fero , discerpi eorum membra , ac res omnes , qui nõ
se se illi subiecerent . nam , cum mali sint , natura hæc est mali ,
disiungere , imminuere , extinguere ; contra , est boni , coniunge- B
re , amplificare , perpetuare : vt infra aperiemus . Eorundem fuit
Aegyptiorum , Diuinam prouidentiam signare Symbolo Virgæ
sublimis , in cuius vertice foret oculus ex omni parte respiciens :
quasi Deus cuncta intueatur , & nihil impunitum relinquat , sed
percutiat quodcumque est culpæ obnoxium . quod habetur in
hieroglyphicis . Visumq. est aliquibus , id eos accepisse à Iere-
mia , cuius est illud : Virgam vigilantem ego video .

Illud autem supra rerulimus ex Platone , haud licuisse vlli in
Aegypto Regiam potestatem nasci , qui simul haud foret sum-
mus Sacerdos . quod etiam testatur Diodorus , Strabo , & cum C
multis alijs , Clemens Alexandrinus , cuius & illa verba legi-
mus : Aegyptij non quibuslibet ea , quæ erant apud ipsos , com-
mittabant mysteria , neque rerum diuinarum cognitionem defe-
rebant ad profanos , sed ad eos solos , qui erant ad Regnum per-
uenturi , atque ex sacerdotibus iis , qui iudicati fuerant proba-
tissimi , & educatione , & doctrina , & genere . Deinde idem re-
fert , sollemnes Aegyptiorum pompas , & sacros apparatus ,
quoties in publicum procedebant : postremumque scribit in-
ter alios prodire Prophetam , præeuntibus cum Cantore , Ho-
rosopio , Scriba ornatores , post hos omnes , inquit . exit Prophe- D
ta , qui in sinu aperte gestat Hydriam , quem sequuntur , qui emis-
sos panes gestant . is , vt qui sit sacrorum Præfectus , ediscit li-
bros decem , qui vocantur Sacerdotales . continent autem de
legibus , & Diis , & vniuersam Sacerdotum disciplinam . Prophe-
ta enim apud Aegyptios præest etiam distributioni vectigaliũ .
Hæc ille . A quo habemus , non modo Regem fuisse Pontificem
summum , sed etiam Præfecturam vectigaliũ fuisse Sacerdotum .
Rursus , è Diodoro discimus , Reges Aegypti vitam traduxisse
ex præscripto ipsorum Sacerdotum . quin illorum cultui , & ob-
sequio

A sequio nullos omnino adfuisse , nisi nobilium Sacerdotum filios ,
qui tamen supra annos triginta nati essent tum doctrina præce-
teris eruditi , vt horum conspectu , nocte ac die adfistentium ,
nihil indignum committeretur . Reditus autem publici diui-
debantur in tres portiones . Prima attribuebatur Sacerdotibus ,
Secunda Regibus , Tertia Militibus . Confirmantur , quæ Dio-
dorus tradit , auctoritate diuinæ Scripturæ . Sic enim legimus : Gen. 47.
Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti , vendentibus sin-
gulis possessiones suas præ magnitudine famis , subiicitque eam
Pharaoni , & cunctos populos eius a nouissimis terminis Aegyp-
ti usque ad extremos fines eius , præter terram sacerdotum , quæ
à Rege tradita fuerat eis , quibus statuta cibaria ex horreis pu-
blicis præbebantur . Et iccirco non sunt compulsi vendere pos-
siones suas . Hæc ibi . E quibus colligimus , præcipuos fundos
fuisse Sacerdotibus immunes ab omnibus tributis , & præterea
e reditibus publicis data eis fuisse alimenta . Atque hæc qui-
dem Reges Aegypti , quibus olim maximum fuit in orbe im-
perium .

C Sapientes Assyriorum , Persarumque iudicauerunt , à virtuti-
bus existere temporalium felicitatem , Religionique ac Re-
ligionis Præfecto , vt bene sit Republicæ , princi-
patum deferendum . Cap. VI.

N vero Assyrii , qui Ninive regnum tenuerunt an-
tiquissimumque , & potentissimum , crediderint à
Deo distribni bonis adhuc viuentibus bona tem-
poralia , malis mala , eo , quo diximus , modo , vel
hinc docemur , quod , cum Ionas publice prædi-
casset illud de mandato Dei adhuc quadraginta dies , & Ninive
D subuerteretur , Crediderunt , inquit diuina Scriptura , viri Nini-
uitæ in Deum , & prædicauerunt ieiunium . & vestiti sunt sacco .
à maiore vsque ad minorè , & peruenit verbum ad Regem Nini-
uiz , & surrexit de folio suo , & abiicit vestimentum suũ à se , & in-
dutus est sacco , & sedit in cinere , & clamauit , & dixit in Ninive
ex ore Regis , & principum eius , dicens : Homines , & iumenta ,
& boues , & pecora non gustent quidquam , nec pascantur , & a-
quam non bibant , & operiantur sacco homines , & iumenta ,
& clament ad Dominum in fortitudine , & conuertatur vir
à via sua mala , & ab iniquitate , quæ est in manibus eorum ,
qui

qui scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus? & vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit. Hæc ibi.

Similiter, cum Salmanasar, Samaria capta, Iudæos inde abduxisset in Mediam, & Assyriam, & illam dedisset incolendam populis a veri Dei cultu alienis, atque hi deuorarentur a leonibus diuinitus immisissis, non aliam putarunt isti ineundam rationem, qua liberarentur a tanta clade, nisi, vt veram religionem exciperent: atque ita reuera ipsis euenit. Quod si a Deo mala temporalia malis, bona bonis dari haud existimassent, id neque egissent, neque actis eorum respondisset euentus.

Neque dissimilia videntur, quæ de Chaldæis, & Babylonijis tradunt. Quin eadem prope illis, & Aegyptiis erat de religione, ac diuinis sententia, rerumq. moderandarum ratio. Sic enim Diodorus: Chaldæi, Babyloniorum antiquissimi eum locum in sua Rep. quem in Aegypto sacerdotes obtinuerunt. ad cultum enim Deorum deputati, per omnem vitam philosophantur, peritissimi Astrologia habiti. Multi diuinatione quadam futura prædicabant, ac tum augurijs, tum sacris, tum alijs quibusdam cantionibus, & mala auertere ab hominibus, & bona adferre auguria, insuper somniaque, & prodigia interpretari consueverunt. Sic ille. Vt sciamus, istos in hac fuisse opiniones, auerti ab hominibus mala, quoties reuera confugerent ad Deum, voluntatiq. illius obedirent. Quamobrem sic Nabuzardan militiæ magister a Nabuchodonosoro constitutus ad Ieremiam: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum, & adduxit, & fecit Dominus, sicut locutus est vobis. Sic ille temporalia mala contingere ob admissa peccata, asserens. Assyriorum porro, & Chaldæorum, Persarumq. Reges simul etiam summi Sacerdotes erant, neque regnum poterant adipisci, nisi e Magorum, qui Sacerdotes erant, cœtu, eorumq. institutis imbuti fuissent. Nam, Magos Assyriorum Regibus adfuisse, constat e pluribus locis Danielis. Hinc Philo: Vnam quidem illam Magiam, hoc est contemplatiuam scientiam, per quam clarius naturæ opera cernuntur, vt honestam, atque expetendam non solum vulgus lætatur, sed maximi etiam Regum Reges, præcipue Persæ, tam sunt harum artium studiosi, vt regnare nemo possit, nisi inter magos sit indicatus. Hæc Philo.

Sic vero Arnobius: Eorum magorum est eloquio, & negotio primus

A primus Hostanes, & verum Deum merita Maiestate profectur, & Angelos, & nuncios Dei veri, eius venerationi nouit adfistere, vt e nutu ipso, & vultu Domini territi con tremiscant. Idem & Dæmonas prodidit terrenos, vagosq. humanitatis inimicos.

At Proclus lib. 2. in Timæum, Quicunque vero ait, & esse Deos, & prouidentia eos rerum habere putant, & multa eorum, quæ fiunt, posse etiam aliter euenire, hi, & preces conuenienter approbant, & vitam nostram dirigere cõsidentur. Atque addunt, proborum hominum preces conuenire maxime, quoniam nos diuinitati connectant. (Simile enim simili coniungi amat. Diis autè probus vir simillimus est) & quia in custodia sint Dijs, qui saluti eorū incūbunt, & à corpore veluti à carcere comprehensi debent Deos precari de transitu ab hoc loco, & quia velut filii à parentibus distracti precari eos conuenit de regressu ad veros eorum patres Deos, & quoniam quasi patre, & matre carere videntur, ij qui non curant precari, neque se se conuertere ad præstantiores, & quia in omnibus gentibus ij, qui sapientia excelluerunt, circa preces studiosi fuerunt. Indorum quidem, Brachmanes; Magi vero Persarum; Græcorum vero, qui maxime Theologi fuerunt: qui & sacrificia instituerunt, & Mysteria, Chaldæi vero, & aliter diuina calluerunt, & ipsa Deorum confidentes esse, venerati sunt. tantum abest vt ob virtutē sacra spreuerint. Apud omnes autem Barbaros hoc erat in more positum, vt, qui futurus erat Rex, summus quoque Sacerdos esset. Nam sic in vniuersum de quibuslibet populis Clemens Stromatum libro septimo: Hic ergo, inquit, Homo est vere Regalis Sacerdos sanctus Dei, quod quidem nunc quoque seruatur apud eos, qui sunt doctissimi ex Barbaris, vt genus Sacerdotale prouehant ad Regnum. Ita Clemens. At Plato in Alcibiade primo, refert, primogenitum filium, qui Patri successor Patriæ Regnum gubernaturus erat, solitum tradi educandum in primis vni e Sacerdotum, seu Magorum cœtu, qui Regem duo doceat, Deorum cultum, & instituta Regia. Xenophon autem libro octauo Pædiæ sic de Cyro ait: Ita igitur sentiens (Cyrus) primum quidem se ipsum hoc tempore ostendebat, studere magis diuinis rebus, quoniam esset felicius, & tum statutum est, vt Magi simul ac dies illucesceret, laudarent Deos, & singulis diebus ijs diis sacra fierent, quibus Magi dicerent. Sic igitur, quæ tum constituta sunt, hac etiam tempestate perdurant apud eum sem

per, qui Rex. Itaque his in rebus primum imitabatur eum alij
 item Persæ, rati se quoque feliciores fore, si Deos colerent, quæ-
 admodum is, qui felicissimus esset, ac Princeps. quæ facientes,
 existimabant, sic Cyro rem gratissimam facere. At ille suo-
 rum pietatem sibi etiam conducere arbitrabatur, idem cum ijs
 sentiens, qui nauigare malunt cum pijs, quam cum ijs homini-
 nibus, qui impij aliquid videantur perpetrasse. Ad hæc, secum
 animo reputabat, si omnes sui familiares essent in Deū pij, mi-
 nus eos uelle & iniuriam, & aduersus se ipsos nefarii quidquam
 facere. Idem narrat orationem, quam Cyrus habuit moriens
 ad filios, cuius præcipua sunt hæc, Deos saltem, qui semper sunt,
 omnia vident, & omnia possunt, quique hunc rerum omnium
 ordinem continent certum, & immortalem, & sine errore qui-
 que præ multitudine, atque magnitudine enarrari non potest,
 Hosce vos metuentes, nihil vsquā impium, nefariūve, neque fece-
 ritis, neque consultaueritis, & post Deos quidem hominum etiā
 genus omne, qui semper propagatur, vobis verendum est. non
 enim vos Dii in tenebris operiunt, sed opera vestra necesse est
 semper in propatulo viuere apud omnes, quæ si pura, & sine in-
 iuria apparent, reddent vos inter omnes homines. (audi hæc)
 potentissimos.

Ita Xenophon apertissimum facit, Persarum Reges à Sacer-
 dotibus institui solitos in primis diuina, dein Regia. præterea
 vero, à Persis habitos felicissimos, qui maxime pii forent, im-
 piorumque societatem fuisse ab illis habitam infelicem, ita, vt
 non modo infeliciter sit impijs, sed etiam quicumque, ijs adhæ-
 rent. Persici porro Sacerdotes Tyaris utebantur, quod Strabo,
 ceterique testantur. Hoc vero erat insigne Regium. Hinc ille:

Strab. 15.

Virg. lib. 7.

Hoc Priami gestamen erat, cum iura vocatis
 More dabat populis, sceptrumque, sacerque Tyara
 Iliacumque labor vestes.

Ex his liquet, apud Aegyptios, Assyrios, Chaldaeos, Persas, cõ-
 muni sapientũ decreto moribus confirmato fuisse, eosdẽ Ponti-
 fices Summos ac Reges, primariamq. omnium potestatem fuisse
 penes ipsos Sacerdotes, fuisse hanc sententiam, quamuis
 temporalia perueniant ad breue tempus aliquando
 ad malos, illorum tamen felicitatem non perue-
 nire, hancque & illam bonorum duntaxat
 esse, ea, quam nos explicauimus,

ratione.

Romani

A Romani existimarunt propter pietatem concedi à Deo bona
 temporalia, Sacerdotumque potestatem voluerunt esse
 omnium supremam. Cap. VII.

B

Idimus, quod Græci, quod cætera gentes,
 earumque sapientissimi tradiderunt, quoad
 temporalium felicitatem, & religionem.
 Cognoscamus, quid Romani. Atque, si qua
 vnquam gens credidit, à summo omnium
 Deo, cælitibusque dari temporalia bona bo-
 nis, id credidit Romana. Si qua gens venera-
 ta est sacerdotes, & in eorum potestate nihil non collocauit, ea-
 dem fuit. Hinc Latinus orator, Quam volumus, inquit, P. C. ip-
 si nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gal-
 los, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc
 ipso huius aeris ac terræ domestico, natiuoque sensu Italos ip-
 sos, ac Latinos, sed pietate, ac religione, atque hac vna sapietia,
 quod Deorum immortalium numine omnia regi, gubernariq.
 prospeximus, omnes gentes, nationesque superauimus. Hæc il-
 le affirmans, ideo tot, ac tanta Romanis cælitus data, quod

Orat. de A-
 rusp. Resp.

C

illa agnoscerent a providentia diuina distribui, atque iccirco
 ab illorũ offensa cauere. Videamus, hæc qualia sint, & afferam-
 us verba Dionysij Halycarnassei, qui sic libro secundo agens
 de Romulo instituyente Romanorum Remp. legesque illorum.
 Cum animaduertisset (Romulus) felicitatis Rerump. esse cau-
 sas, de quibus vulgo conuenit, Sed easdem assequi paucis datum
 esse. primum fauorem numinum, quo præsentem mortalibus om-
 nia cedunt prospere, deinde temperantiam vna cum iustitia;
 per quas fit, vt minus se lædant, mutuum magis consentiant, fe-
 licitatemque non turpi voluptate, sed honestate metiantur, po-
 stremo fortitudinem militarem, cuius ope cætera quoque vir-
 tutes subsistunt, non sponte venire horum bonorũ quodque ra-
 tus est, sed intellexit, rectis legibus, honestorumq. studiorũ emu-
 latione, piã, temperatã, iustã, belloq. fortem ciuitatem fieri.

D

His itaque rebus plurimũ curæ impendit, à Deorum cultu au-
 spicatus ante omnia: proinde templa, & fana, arasque, & de-
 lubra, tum statuas, effigiesq. eorum, & insignia, præterea vires,
 & dona, quibus de nostro genere bene sunt meriti. festa item,
 quæ cuique Deorum, Dæmonumque celebrari conuenit, & sacri-
 ficia, quibus apud homines coli expetunt, ad hæc rationes in-

O 2 dutia-

dutiarum, celebritatum, intermittendorum, laborum ceteraq; A
 huiusmodi omnia iuxta optimos quosque Græcorum ritus dis-
 posuit. Ceterum fabulas à maioribus de ipsis traditas, pro-
 bra eorū cōtinentes, ac crimina, turpes censuit, & inutiles, ac ne
 probis quidem viris dignas, nedum Diis speris, repudiatisque
 his omnibus ad bene, ac præclare de immortalibus sentiendū,
 loquendumq; ciues suos induxit, nihil illis affingi passus beatæ
 illi naturæ parum consentaneum. Hæc Romulus. Videamus,
 quid Numa, qui neque statuas, neque effigies Deorum voluit ef-
 se in Vrbe. Sic igitur auctor idem libro eodem. Septima, inquit,
 legum sacrarum pars dicata erat collegio fetialium, quos Græ-
 ci *ειρωδοκτας* dicerent. Hi sunt selecti e præstantissimis familijs,
 fungūturq; per omnē vitā Sacerdotio, primo Numa huius sacri
 Magistratus auctore. Vtrū autē ab Aequicolis exēplū mutuatus
 sit, vt quidā existimāt, an ab Ardeatibus, nihil cōpertum habeo.
 hoc tantū possum affirmare, quōd ante Numā Regē collegiū fe-
 tialium Romæ non fuit. Id ille instituit, cū imminere videretur
 bellū cum Fidenatibus, nisi res ex agris Romanorum raptas sine
 bello mallēt reddere, quod tandem eis facere necesse fuit. Sed,
 quoniā Græci carent magistratu fetialium, de potestate illius
 dicendum est: vt, quibus hæcenus ignota fuit Romanorum pie-
 tas, mirari desinant, semper eis felices contigisse bellorum exi-
 tus, quippe qui numquam arma, nisi iustis de causis, sumpse-
 rint, quod illis præcipue Deorum fauorem conciliauit, in rebus
 dubiis. Longum autem esset recensere omnia fetialium officia.
 Sed in summa sunt hæc: Dare operam, ne Romani vlli fœdera-
 tæ ciuitati, (semper autem vicinæ Imperio ipsorum ciuitates
 fœderabantur) iniustum bellum inferant. qui si prior contra
 fœderis ditiones aliquid commiserit, legatos agere, & verbis
 primo suum ius repetere; quod si dedignetur facere postulata,
 tum vero bellum indicere. Itidem, Si qui illatam sibi contra D
 fœdus querantur iniuriam, causam eorum cognoscere, & com-
 perto crimine fontes comprehensos hosti dedere, iudicare itē
 de legatorum iniuriis, & dare operam, vt seruentur conditio-
 nes fœderum, pacem conficere, aut, si parum legitime facta vi-
 deatur, irritam reddere. Præterea, si quid Imperatores contra
 iusiurandum peccauerint, cognoscere, atque expiare, sicut di-
 cemus, quoties incidet occasio. Ceterum, quando apud aliquā
 ciuitatem Caduceatorum funguntur munere, hos ritus ab eo-
 rum maioribus accepimus. Vnus quilibet illorum electus a
 collegio,

A collegio, veste augustiori, suisq; insigniis verendus, ad infestorū
 hominum agrum profectus, cum primum fines eorum attigit,
 Iouem, ceterosq; deos inuocans, testatur, a Romanis se venire,
 iisq; suum petere. deinde, iuratus ire se ad iniustam ciuitatem,
 & si quid mentiretur, se suosq; Ciues (nota rem miram) execra-
 tus, intra fines ingreditur, & quem primum obuium nactus est,
 eum testatur, repetitis eisdem precibus, atque execrationibus
 ad Urbem pergit. quam priusquam ingrediatur vel portæ cu-
 stodem, vel primum quemquem in porta obuium causam simi-
 liter testatus, ad forum procedit, ibique stans, magistratibus
 B aduentus sui causam indicat, semper iusiurandum, & impreca-
 tiones adiiciens: tum, si damnatos auctores iniuriæ, deditosq;
 acceperit, abducens eos, amicus ab amicis discedit: qui si tem-
 pus ad deliberandum peterent, post decem dies reuertebatur.
 idque aliquando tertio. elapsis autem triginta diebus, si non
 impetraret ius suum, obtestatus superos, atque inferos, discede-
 bat, hoc tantum præfatus, super ea re per otium deliberaturum
 populum Romanum. Deinde, assumptis ceteris fetialibus, Se-
 natui renuntiabat, omnia se rite executum, & si velint bellum
 decernere, licere id per Deos: alioquin, si quid horum omissum
 C esset, neque Senatui fas erat decernere bellum, neque populo.
 Hucusque Dionysius. E quibus habemus, Romanis haud licuisse
 bellum mouere absque sacerdotum decreto, omnemq; ipsis vi-
 ctoriæ spem fuisse in diuinitate, & iustitia, exitumq; spei conso-
 num sic extitisse.

Præter hos autem Numa instituit Pontificum Collegiū, qui
 neque populo, neq; Senatui subijciebatur, & cuiuslibet punien-
 di ius habebant, vbi deliquisset in causa religionis, in defunctiq;
 locum substituebatur alius ab ipso Collegio. His præerat Pon-
 tifices Maximus. Cumq; varia forent munia Sacerdotum, neque
 D Senatus haberi, neque populi poterant cogi comitia, iniri magi-
 stratus, neque bellum committi, nisi Sacerdos, auspicijs capta-
 tis, id per Deos licere renuntiasset. Quod si quid fecus actum
 fuisset, ac Sacerdotes obnuntiaissent, id omnino rescindebatur. *Gruchius*
 Quarum rerum cum sint innumera apud historicos exempla, *lib. I. & seq.*
 nonnulla collegit, qui de comitijs scripsit. Quin neq; Reges ini-
 re regnū solebant, nisi a sacerdotibus imposita manu id accipe-
 rent, & ipsi adhuc sacra facerent, vt habet *Liuius* libro primo in
 Numa, Dionysius, ac *Plutarchus*. Vere igitur *Festus* dixit, in po-
 testate Sacerdotum fuisse apud Romanos omnia diuina, & hu-
 mana, *Festus verus*
Ordo.

mana, cum nolentibus illis nihil agi omnino posset, illisq. edicentibus omnia fierent irrita. Sic Pontifex Max. cum populo agendi, tributa, & centuriata comitia conuocandi ius habebat, quoties religio postulasset, amplius autem poterat ob eandem causam punire quoslibet magistratus, sicuti etiam loco, & gradu mouere. Quocirca Imperatores, quamuis Consulatum, magistratusq. alios permiserint alijs, Pontificatum tamen maximum, postquam Lepidus Pontifex summus, ac triumuir vitam migravit, eamque potestatem ad se Octavianus Augustus auocauit, sibi semper illi retinuerunt. vna enim cum vita simul etiam dignitas illa durabat. E quibus liquet, Romanos in hac fuisse sententia, propter pietatem dari à Deo temporalia bona, ac proinde Imperatores ipsorum fuisse etiam Pontifices Max. Quod penes hos, ac Sacerdotes omnium rerum supremum ius esset.

Omnes gentes consenserunt, temporalem gentium felicitatem pendere à Religione, eique primas, & eius Praefectis dandas, atque in hoc esse ius Status; quod iurisperiti in leges Romanas retulerunt. de quorum sententia idem dicendum. Cap. VIII.

Ognouimus itaque, omni testium genere, hunc Aegyptiorum, Assyriorum, Chaldaeorum, Persarum, Graecorum, Romanorumque fuisse unanimem consensum, bona temporalia pendere a virtutibus, à Religione, atque huic, eiusque Praefectis primum locum datum, fuisseq. eandem sententiam sapientiorum quorumuis. Eadem vero possent à nobis ostendi tradita à reliquis nationibus, quorum peruenerit ad nos aliquod monumentum. quod de Aethiopibus verbi gratia refert Strabo, & Diodorus, de Gallis Caesar, ac de alijs alii. quod nos aliquando ostendimus. Sic igitur omnium gentium perpetuo constantiq. decreto stabilitum constat, quod asserimus. Idcirco primum iurigentium praecipuum docet Pomponius Iurisconsultus esse, erga Deum religionem; secundum, vt parentibus, ac patriae pareamus; tertium, inquit Florétinus, vt nosmetipsos, ac nostra tueamur, quartum, necui nos insidiamur. Audiamus Iurisconsultos: quorum sunt leges ex intima Graeciae sapientia, depromptae. Sic igitur Vlpianus: Iurigentium

L. c. & seq. de in. & in.

atium est, quo gentes humanae vtuntur, quod à naturali recedere licet facile intelligere, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune est. Veluti ait Pomponius, erga Deum religio, vt parentibus, & patriae pareamus; addit Florentinus, Vt vim, atque iniuriam propulsemus. Nam iure hoc euenit, vt, quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur, & cum inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse. Sic illi. E quibus colligimus, tolerandas omnes insidias, iniurias, ac mortis illationem propter religionem, propter parentes, ac patriam, sed vna cum vita, patria, parentibus nihili cuncta facienda propter religionem in Deum. idque est iuris gentium primum praecipuum. Rursus iidem testantur, Ius Status, (quod passim nomen usurpatur à politicis) esse ius ipsius sacrorum Sacerdotum, & magistratuum. Ita namq. Vlpianus: Publicum ius, ait, est, quod ad statum rei Romanae spectat; priuatum, quod ad singulorum. Sunt enim quaedam publice utilia, quaedam priuatum. Publicum ius in sacris, in Sacerdotibus, in magistratibus consistit. Hucusq. Vlpianus, à quo discimus, Ius Status consistere in sacris, Sacerdotibus, & magistratibus. Ruit itaque, neq. stare (hinc enim Status dicitur) potest vlla Respublica sine sacris, & Sacerdotibus. Atque ideo scimus, nullam gentem potuisse vnquam stabiliri absque religione. Adhuc discimus ex iisdem, tum publicam, tum priuatam utilitatem versari in Religione. Diximus de publico: non enim stare potest absque sacris, & Sacerdotibus, hinc Ius Status vocatur, dein scribit idem Iurisconsultus: Priuatum ius est, quod ad singulorum utilitatem spectat. Mox subiicit: Priuatum ius tripartitum est. Collectedum enim est ex naturalibus praecipuis, aut gentium, aut ciuilibus. Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit. Nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium, quae in terra, marique nascuntur, auium quoque commune est. Hinc descendit maris, atque feminae coniugatio, qua nos Matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus etenim, cetera quoque animalia, feras etiam istius iuris ceteri peritiae. Ius gentium est, quo gentes humanae vtuntur, quod à naturali recedere licet facile intelligere, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune est. Haec Vlpianus. Prosequitur, his consentiens Pomponius, Veluti erga Deum Religio. Igitur omnes gentes cognouerunt,

utili-

utilitatem cuiuslibet privati in hoc esse, vt Deum reuerentur, A
& colat, idque esse vtilius, quam parere parentibus, ac patriæ,
quam vitam tueri, quam vitare insidias, Manifeste vero loquun-
tur ibi iurisperiti de vtilitate temporalium Atque inquiet
aliquis, si vitâ profundâ, si diuitias omnes, si cognationem, si pa-
triâ pro religione, quid mihi tēporale relinquitur? Ineptissime,
an non supra conclusimus, aliquando hæc omnia relinquenda.
Cur itaque inuitus relinquam, quod necessario morientem de-
feret? At saltem, dices, breue tempus retinebo, si verbi gra-
tia nolim ponere vitam pro religione. Istud quidem verum:
sed honor, qui consequitur in terris ob religionem retentam, vi B
tamque pro illa positam, est quoddam temporale maximi fa-
ciendum. Rursus infamia, quæ similiter consequitur ex illa a-
biecta, rebus omnibus præponderat, vitamq. ingloriam, dam-
nosam, & insuauem facit in omne tempus, tum mihi, tum poste-
ris meis, ita, vt præstet mori potius, quam viuere infamem. Re-
cte igitur, vt supra, conclusimus, & ipsi iurisperiti e commu-
ni gentiliū consensu deducunt. Vtilitas priuata est in hoc, vt re-
ligioni pareamus, ac pro illa omnium rerum iacturâ faciamus.
Atque hoc itaq. est, quod aiebat Cicero, Pietas est fundamen-
tum omnium virtutum, ac pietate aduersus Deos sublata, fi- C
des etiam, & societas generis humani, & vna excellentissima
virtus, iniustitia tollatur necesse est. Hinc idem, sanciens in Rep.
leges: Sit hoc, ait, a principio persuasum hominibus, dominos
esse omnium rerum, ac moderatores Deos, eaque, quæ gerant,
eorum geriditione, atque numine, eosq. optime de genere ho-
minum mereri, & qualis quisq. sit, quid agat, quid in se admit-
tat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, eorumq.
& impiorum habere rationem. Hæc ille libro de legibus se-
cundo. Sic Diodorus Siculus lib. xii. Bibliothecæ de Zaleuco
refert, in præfatione totius summæ conscriptarum legum. Mox D
in ipso ingressu ait, oportere eos, quibus vrbs incolenda sit, an-
te omnia opinari, ac credere, Deos esse, & in primis coli, veluti
primos scilicet mortalium, summosq. benefactores, à quibus so-
lis proles, diuitiæ, virtutes, bona deniq. omnia humanitati præ-
berentur: tum, animum omni improbitate, & labe expiatum,
purumq. præstare. quippe Deos haud quaquam numine læto
ad polluta flagitiosorum sacra, muneraq. inspicere velle, cete-
rum iusta, & innocentia mortalium instituta, probosq. mores
tota diuinitate complecti. Ex his itaq. apparet, hunc vnanimem
fuisse

A fuisse omnium gentium consensum, Regna, & Respublicas, tem-
poraliumq. felicitatem pendere à religione: ob eam causam pri-
mo loco positos esse ab Vlpiano cum sacris ipsos Sacerdotes,
secundo Magistratus, sicuti Pomponius primum dedit religio-
ni, cui respondet Sacerdotium, at secundum parentibus, ac pa-
triæ, quibus respondent Magistratus: vt sciamus, eos, qui præ-
sunt sacris, in administratione rerum publicarum primas tene-
re. Atque hæc a iure gentium deriuata testantur illi, quæ, cum
rationi, ac sapientissimorum sententiis consentiant, apparet ef-
se verissima. Non immerito namque dixit ille, quod omnes, aut
B complures sentiunt, id esse falsum non est putandum; & quod
omnibus videtur, id affirmamus. *Aris. de diu. Ethic. 10.*

*Argumentis à philosophia morali desumptis, probatur, bonum
corporis, atque externum pendere à virtute, ac denique
ab ipsa religione. Cap. IX.*

C Vm multi à Deo vocati sint ad eum statum, I.
vitæue condicionem, vt indigeant bonis tē-
poralibus, quasi vtilibus ad consequendum
finem laudabilem statui vel conditioni suæ
conuenientem, manifeste liquet, fore, vt à
prudentibus, & probis illa magis habeantur,
quam imprudentibus, & vitiosis. Nam
prudentis est, eligere & consequi perducen-
tia ad finem; contra, imprudentis. Similiter vitiosus omnia
dissipat; contra, bonus. Ob id dicemus, nulli mortalium condi-
cioni tot esse bona temporalia, si opes, amicos, auctoritatem,
dignitates, aliaque huiusmodi circumspicias. Virtus præterea II.
D poralia dicuntur. nam detur pessimus, & flagitiis omnibus coo-
pertus, nonne omnia dissipat? detur contra optimus, ac sapien-
tissimus, nonne contra agat? Sic igitur magis minusue cōtinget,
quo magis, ac minus aderit virtus. Hic namque virtutum finis.
Quocirca nunc aliud adhuc inspiciamus. Omnia appetunt bo-
num, veluti finem, quo perficiantur, & in quo quiescant. Sed
aliud est inanimis, aliud plantæ, aliud animalis, aliud hominis
bonum. Huius appetitus amor vocatur; & quatenus ipse homo
est, tendit in verum, qui finis est, & quies intellectus nostri, per
quem sumus homines. alia namque habemus communia cum-
P plantis,

I.
S. Thom. 2. 2.
q. 97. art. 1.
C. 9. 184. C.
186. art. 3.
C. 188. art. 7.

II.

III.

III.

plantis, & animalibus. Amor autem mutuus cum ijs, per quos habemus ista bona, vel cum aliis, dicitur Amicitia, ob quam datur hinc inde, ac recipitur, quod decet. à virtutibus oritur, augetur, corroboratur hic amor, & amicitia. Idcirco, cum supra initio primi libri dixerimus de quatuor virtutibus Cardinalibus, ostendentes, ab illis pendere temporalium felicitatem, aperiamus hic speciatim, ab amicitia, quæ & ipsa virtus est adnexa iustitiæ, eodem modo pendere. Nam & rerum naturalium diligens inquisitor, cum decem libros scripserit de moribus, octauo, & nono de amicitia tractat: atque ita e decem duos huic tractationi dat: quod scilicet hæc virtus maximi momenti sit ad reliquas virtutes, ac per illam stet temporalium bonorum felicitas. Videamus, an ita sit, atque an hæc virtus pendeat à religione, & an propterea debeantur primæ summo religionis Præfecto. Hæc sunt amicitia quasi species, coniugalis, paterna, fraterna, herilis, popularis, Regia, Magistrorum, Principumve quorumlibet, aut qui hoc loco sunt. Inspiciamus, ab his existere corporis, atque externa bona. In primis, nisi coniuges inter se aliquo modo ament, numquam fieri poterit, ut concipiant, ac filios gignant. idemq. erit, si ament quidem, sed non ut filios suscipiant. innumeris enim modis efficient, ut voluptates quidem percipiant, quas volunt, sed nullus vnquam fetus sequatur. Hæc enumerare, haud decet. est enim certissimum. Frustra autem quærimus, an sine hoc amore, atque hac amicitia stent bona corporis, atque externa. Nam, nisi homo nascatur, nihil inerit ei bonum. Est igitur maximi momenti hæc amicitia, si virtute consistat, & gubernetur. nam, si delectatione immoderata, peribunt ea, de quibus agimus, bona, magis, minusve, ut apparet, quo magis, ac minus virtus imperabit.

IV.

Eodem modo paterna amicitia facit, ut adsint filiis huiusmodi bona temporalia, si virtus eam moderetur. Ponamus enim, nihil esse amoris inter patrem, & filium: eueniet, quod Iapponeses facitabant, ut pater, ne quid in eum modi patiat, ob paupertatem, quam contraheret in alendo filio, euecet protinus natum, proiciat in flumen, vel silvas, vel alioquin nihil eum curret; aut alat ad eum finem, ad quæ nonnulli ex Indis orientalibus ancillis ortos, ut adultum pinguemque macet, coquat, comedit. sic itaque nullum poterit adesse bonum temporale corporis atque externum. Pro modo autem amoris, amicitiaque

V.

aderit, ut apparet.

Idem

VI.

A Idem dicimus de amicitia fratrum, cognatorum, seruorum, artificum, populariumque singulorum. nam, nisi inter se ament, breui mutuis malefactis ac diffidijs interimentur, ac delebuntur. exempli gratia, non sint, qui artifices, & operarios amet in populo, qui fiet vnquam, ut stet vllum bonum in homine aliquo? Quis seret, metet, aut aliquid huiusmodi aget, quo quis alatur? Nemo enim potest à semetipso omnia huiusmodi efficere. Idem concluditur de vestimentis, domo, supellectili, & instrumento quouis. atqui nisi amet inter se domus quæuis, populus, & vniuersi ciues, omnia redigentur ad nihilum.

B Sed, quando non omnia callet, aut etiam, si calleat, calide tamen abutitur scientia, non ut præscribit amicitia, & necesse est, adsint, qui verum bonumque doceant, & qui cogant in doctrina vsu persistere. Magistri sunt illi, hi Principes, aut qui Principum loco sint, siue profani, siue sacri: ac proinde opus est, ut Magister, ac discipulus Princeps, ac subditus inter se ament. Alioquin artes ignorabuntur, litteræ, scientiaque, omnis, atque bonum corporis, atque externum, quod per artes habetur, peribit.

C Quærimus igitur, quæ sit amicitia mensura, qua reuera metiri possumus, an sit aliqua amicitia, vel quatenus aliqua, quæ vocatur amicitia, habeat amicitia essentiam, non vmbra solam, vel figmentum? Respondent docti omnes, ac sapientes, quibus assentitur philosophus, eum qui ordinat omnia ad cotemplandum Deum, quiescendumque in hac contemplatione, & iam virtutibus adeptis ad hunc statum peruenit, esse amicitia cuiuslibet mensuram. Patet hoc. in vnoquoque enim genere illud est omnium mensura, quod est perfectissimum. At vir huiusmodi amat perfectissime, ergo omnium amorum, & amicitiarum est exacta mensura. sicut enim diiudicamus sapores non gustu infecto & agro; colores non oculo cæcutiente & infirmo, sed sensibus his optime dispositis, sic amores, & amicitias amore optimo, & optime constituto, sicut aurum imperfectum, ex comparatione perfecti, minoremque lucem, ex maxima Solis. Quod si coniuges ita inter se amarent, ut in Deo amato, & cognito consisterent, similiter parætes, & filii, domini, & serui, Princeps, & subiecti, fratres, ciues, omni temporalium bonorum copia, ac felicitate vndique circumflueremus, nulla lis esset, nulla discordia, nullum male factum, dictumue, non furta, non homicidia, non iniuriæ, verum benevolentia, beneficentia, concordiaque certarent homines ad

Arist. lib. 8.
cap. 3. etib.

P 2 omne

omne bonum comparandum, malumque omne repellendum, & exterminandum. liquet porro, hunc amorem esse perfectissimū. nam conquescit in Deo perfectissimo, & à nostri parte perfectissima, nempe ipsa mente, atque eo referuntur omnia per virtutes. Cumque tria pertineant ad amicitiam, bene velle, bene agere, & concòrdare cum amico, Sapiens sibi bene vult, cum velit Deum summum bonum, per essentiam bonum, fontemq; omnium bonorum. Benefacit, nam contemplans est in operatione intellectus, cui seruiunt omnia. quod si esset in alterius partis operatione, iam non qua homo est, ageret, sed qua conuenit cum reliquis animalibus, atque ita non maxima & potissima sui parte ageret, neque ita bene ageret. Denique concors est sibi. non enim dissentit in ipso appetitus à ratione, sed subiectus est rationi per virtutes. Sic igitur sapiens bene sibi vult, bene agit, & concors est. Cū vero amicus non amet, vt acquirat aliquid ab amico, sed vt quantū potest largiatur de suo, sapiens omnino propter amicum Deum neque vult, neque agit, nisi quod vult Deus, concorsq; illi est. atque iccirco inter sapientem, Deumq; est benevolentia, beneficentia, concordia. omniaq; vult, agitq; ob illū, quā tū potest. Rursus ordinās cūcta in semetipsū Deus tū sapiētis, tū aliorū, nihil adimit eis hac ordinatione sua, sed hac ipsa impertit illis, quidquid habet boni. Hinc fit, vt eodē modo sapientes alijs dent. Quod si accipiūt aliquid, multiplicatum reddunt, & amplificant, vt euentis certissimis apparebit: sicut Deus amat dans sapienti, & sapiens amat retribuens, ac dedicans omnia quæcumque habet, ac recipit, quantum potest, amico Deo. sic igitur vir, atque vxor, parēs, ac filius, fratres, cognati, dominus, & seruus, ciues cuncti, subiectus, & Princeps, discipulus, ac magister benevolentiam largissimam pro quantulacumque, beneficium amplissimum pro tenuissimo, pacem abundantissimam pro minima elargientur, & quando amici est magis amare, quam amari, quilibet, exemplo Dei, ac sapientis, multiplicatissima omnia reddet, atque amabit, etiam si aliquis in amore aliquando non respondeat, dūmodo ad amandum sit aliquo modo propensus, ac pro huiusmodi propensione, quæ pars est, initiumq; amoris, effundet se in amando, atque ita pro cuiusque condicione feliciter singulis erit, atque vniuersis.

Iam vero, vt diximus, religio virtus est, quæ ordinat spectantia ad amorem, cognitionemque Dei, ad ipsum contemplandū, & in

A & in eo conquesendum vt in cognito, & amato; ac proinde bonum corporis, atque externum pendebit a religione. Huius autem Magistris, veluti omnium bonorum veris, ac summis artificibus, omnia debebuntur accepta, referētur a quolibet, quasi locum Dei teneant, Dij sint, ac parentes, quibus æqualia reddere non possumus, sed quantum possumus, enitendum. Nam, qui sacerdotes non sunt, dabunt ea, quæ spectant ad religionē; quantum vel a sacerdotibus, vel per hos recipient, quando hi per se, siue per artem suam agant, alij per scientiam istorum, non suā. Quod si qua est in terris, vt reuera est, Ecclesia, siue cœtus sapientum conueniens in vnam diuinorum doctrinam, si qua Pontificia potestas, vt certissimo est, quæ non possit in religione tradenda aberrare a vero, huic omnia debebuntur, ac merito parebunt.

Rationibus politicis ostenditur, a virtutibus, ac Religione esse temporalem felicitatem, ac proinde Religionis Præfæctis deberi primas. Cap. X.

C Onsequitur e dictis, felicem fore Gentem, Regnumque, in quibus fuerint huiusmodi amicitia sapientum; & quo plures, ac potentiores in regendo, eo maiorem futuram felicitatem. Sola enim concordia continet ciuitates, & nationes; ac proinde singula illarum bona. Atqui hæc sola est inter sapientes, & qui sapientiam participant. Ob id bene aiebat Plato, Resp. eas fore beatas, quæ vel a Philosophis, sapientiæ scilicet amatoribus, vel ab amicis sapientum regerentur. Patet hoc etiam. Nam finis virtutis est verum & bonum; atque, vbi abundabit virtus, erunt vera bona, non ficta; felicitas autem non est in furo, sed in veritate solida, a qua necessario cætera pendent: cum scriptum sit: Super omnia autem veritas: nec malum possit esse sine fundamento boni, cum sit eius aliqua priuatio. Cumque non possint agi magna, & multa sine magnis, & multis amicis, atque hi sint cum sola virtute, quodcumque Regnum hac abundabit, & illis simul, ac proinde magna, & multa perficiet, vt accidit Romanis, qui plurimas vrbes socias, ac fœderatas habebant, ac iura ciuitatis plurimis cõmunicabant. Nullus porro erit, cui non dentur necessaria; (amicorum namque omnia sunt communia) ac, si quid erit alicui, & ceteris.

I.
II.
III.
IV.
V.

- ceteris etiam communicabitur, ac proinde Rex ipse erit veluti vnus e populo, si quilibet ponatur ex isto sapiens, & singuli quodammodo Reges erunt, ac proinde habebunt, quod est eis, vel necessarium, vel vtile ad vitam, & statum, nisi desint sibi. Cumque natura humana quietem appetat, ac motum velit ob hanc, ideo lites, ac motus omnes discordiarum cessabunt in huiusmodi ciuitate, qui quidem motus turbant omnem temporalium felicitatem, quod hæc sine quiete esse non possit; atque, vt esse temporalia possint, felicitas certe illorum non erit: Iam, quicumque ciuitates instituunt, eo cuncta referunt, vt tranquille cuncti viuant: ob id leges statuunt, ac bellatores ipsos, vt illæ domestica dissidia componant, hi repellant externos hostes, per quæ duo dissipatur bonum temporale. in sola autem virtute tranquillitas, qua posita, neque legibus est opus, neque bellis. Nō illis, quod iustus sit ipse sibi lex, atque agat a semetipso, quod lex imperat, & in tranquillitate nō sint bella. Inter virtutes autem numeratur, & prudentia, & fortitudo militaris. quamobrem necesse est, si pugna committatur, vt imprudens, & ignaui succubat forti, ac prudenti: alioquin hic alia consilia, quam pugna conferenda, inibit, atque ad extremum virtus vincet, veluti cognoscimus semper effeminatos, & insipientes populos, quales heretici, a bellicosioribus, & minus insipientibus adductos in potestatem. Sed, præter hæc, illud aduertendum: Sapientis esse, prouidere omnia, sibi commissis, ac subiectis vtilia. Sic etiam artes parandis bonis temporalibus, tuendis, amplificandis. Non igitur vni rei dat operam, quicumque cupit felicissimam ciuitatem; sed omnibus, quæ perficiunt illam: vt, si quis videat, ne quod membrum corpori, neque pars membro desit; ac propterea, quod vni e ciuibus deest, cum non omnia possint omnes, per alios suppletur: atque hoc modo per amicitia communionem nihil non participatur, ac per sapientiam prouidetur. attingit namque a fine vsque ad finem fortiter, a minimo scilicet ad maximum, & disponit omnia suauiter. Sic itaque a virtutibus omnia bona temporalia pendebunt. Sunt enim connexa, & coherentia virtutibus, ac sapientia. Alioquin, nisi sapientia moderetur gentes, ac regna, poterunt his esse aliqua bona, manca, & mutila, quamuis ob inopiam reliquorum magna videantur, veluti in solitudine mediocre ædificium solet apparere magnum, & in caritate annonæ maximi fit vilissimum quoduis; & quo grandiora apparebunt illa, eo minus bona erunt, veluti, si vastissimum caput imponatur

A tur exiguo corpusculo. Sic Turcæ præstant feritate, & lasciuia. Sineselq. luxu omni, artificijs aliquot, & quadam temporalium bonorum copia, non autem felicitate illorum, quæ statuitur in vsu decenti, quo tendatur ad virtutem, & sapientiam.

Et, quoniam coniunctio generis humani temporalia bona, eorumque felicitatem parit, ac dilatat, (vnus enim sibi non est ad omnia sufficiens,) quo plures debito modo, ac suo quilibet loco connectuntur, atque arctius, eo maiora bona comparant. Nam, quo magis vniuersale est bonum, eo maius est. Idcirco, si qui maxime conueniunt in vnum, (quales videntur Catholici) ab

B his necessario bona ampliora procedunt. Nam reliqui, cum sint minus coniuncti, ac nec quidem sint reuera coniuncti, minus poterunt. Nihil autem magis copulat inuicem, quam virtus. quin sine illa non datur vlla vera coniunctio. amplius autem temporalia bona magis abundant cum sua felicitate inter eos, qui minus absunt a Tyrannica gubernatione. Tyrannus enim cuncta ad se solum redigit: ex quo fit, vt reliqui nudentur, aut omnino, aut prope: vt, si sanguis, aut motus omnis in vnum membrum cogereretur, corpus reliquum destitueretur omni bono, neque tamen ipsum felix erit. At virtus tollit Tyrannicam gubernationem: necesse est igitur, virtutem sequatur felicitas temporalium bonorum. Iam, cum sapiens, & probus magis, quam stultus, aut malus, sciat cum qualibet gente versari, inire commercia, disseminare sapientiam, docere bonas artes, a barbarie, & feritate mortales reuocare, gentes bonis moribus, ac legibus informare, atque ad felicitatem stabilire, necessario sequitur, a virtutibus pendere gentium, regnorumque temporalem felicitatem. ob id Deus, ipse, cum fabricatus est Adamum, illi quidem largitus est omnium temporalium felicitatem, sed ipsi largitus est quoque gratiam suam. in illa enim creauit ipsum:

C primaque. Adami actio ab electione procedens fuit religionis, qua se cum suis omnibus bonis externis, & corporis in Deum retulit, & conuertit, vt volunt Theologi, & cum Moyse tradit Ecclesiasticus. Post lapsum vero, cum nondum Regia potestas

esset in terris, neque sacra distingueretur a profana, Abel, & Cain obtulerunt dona, & sacrificia Deo: quod est proprium munus Sacerdotum: atque ita prior fuit functio Sacerdotalis, quam foret vlla Regia, profanaque in terris, neque vllis adhuc dominaretur quasi Rex Adamus, sed solum quasi pater, vt, quemadmodum terrena pendunt a cœlestibus, imperfecta

X.

XI.

XII.

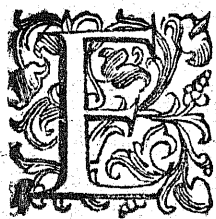
Ecc. c. 17

.II

fecta à perfectis, temporalia ab æternis, atque hæc antea **A**
sunt non modo natura sua, sed origine etiam: (concipitur,
enim fœtus ab adulto, non ab infante, & germen ab herba, fru-
tice, planta, & arbore perfecta) sic etiam dicemus, à Religio-
ne pendent omnia bona, à sacra potestate, & religiosa omnis
potestas oritur. Denique, cum sit perfecti, sic rebus agendis
operam dare, vt non auocetur, ob agenda à contemplandis, neq;
ob ista ab illis. Hic enim perfectorum quasi Heroum status,
qui non in acquirenda, sed in exercenda perfectione sunt, neq;
tendunt ad perfectionem, verum consistunt in ea, quasi adepti
virilitatem, iccirco non cadit in hos, quod dicitur, Nemo mi- **B**
litans Deo negotiis se implicet sæcularibus. Cum non impli-
centur vnquam, siquando illa tractent, expediti sint ab om-
nibus vinculis terrenæ contagionis, contemplantes agendo, &
agentes contemplando, similes quodammodo superis, & intel-
ligentiis, à quibus externa fiunt, & Deum tamen sine intermis-
sione conspiciunt: ac talis erat Moyse, tales Apostoli, tales mul-
ti Episcoporum, Pontificumque Romanorum, quorum caput
Christus, fons perfectionis, cuius anima à primo conceptionis
momento Deum per essentiam semper vidit.

*Rationibus à philosophia naturali desumptis, confirmatur, bona
temporalia non posse consistere absque virtutibus, ac Reli-
gione, atque ob id in primis deberi illa summo re-
ligionis moderatori. Cap. XI.*

I.

I sane res eadem prius est imperfecta, & de-
bilis, quam confirmata, & perfecta, ac prius
est aliquis infans, puer, adolescens, quam iuue-
nis, ac vir, sed habet ortum suum ab eo, qui
iam sit aptus ad generandum, ac proinde id **D**
ætatis, qua perficere id possit: quod pertinet
ad generationem. Sic igitur tum bona tem-
poralia, tum potestas temporalis pendent à perfectioribus,
qualia sunt animi bona, ac sacra potestas. Sic etiam cognosci-
mus, motus omnes inferiores esse omnino à superioribus, ac
prius **habent**, quam sint vlllo modo illi. quin est quædam conti-
nuatio motionum, sic inter se apta, vt, si quid intermedium com-
plectens vndique subiecta, quiesceret, quod fieri non potest, cum
ita inferiora eandem quietem simul sequerentur, nisi quatenus
à luce

II.

A à luce immutarentur, aut impressione circumlationis præteri-
tæ retinerent, vt lapis proiectus retinet impressionem brachij
mouentis. Quamobrem, si lūx cælum subsisteret, omnino ni-
hil inferius moueretur, nisi ex virtute prius impressa. quod si ni-
hil moueretur, nihil etiam gigni posset. quin cuncta breui in-
terirent. nam vita inferiorum posita est in motu intimo, qui à
forma procedit. Eodem modo temporalis potestas cum suis bo-
nis tantum potestatis, ac boni habet, quantum pendet à bonis
animi, ac potestate sacra, & , quo magis accedit ad illum, illiq;
cohæret, ac pendet inde, eo felicior est, ac præstantior. Sic enim
B videmus à diurno primi mobilis motu circumagi, non modo
cælestes, ac subiectos orbés, sed elementum præterea ignis, **III**
aeremque variis ventis agitatum. quin eo referunt aliqui fluxū
maris, ac reciprocum refluxū, quæ est participatio imperfecta
motus in gyrum facti, vt apparet. Adeo pendent hæc à superis,
Eodem modo, quo magis humana hæc nostra Deo connectun-
tur, quod est per amicitiam, sapientiam, religionem, virtutes,
eo nobiliora sunt, magis perpetuantur, & agunt, ac denique
meliora, & feliciora. Hinc tradunt, orbés cælestes primo mobi-
li subiectos eo velocius moueri, aut tardius, quo sunt illi propin- **III**
C quiores, cum velocius sit illud, quod eodem temporis spatio
ambitum maiorem perficit, ac supremi orbés complectantur
eos, qui sunt infra ipsos, ac propterea maiori sunt ambitu, &
tamen eodem temporis interuallo illum percurrunt. Vt eodem
modo nostra, quo sunt Deo viciniora, per amorem, scientiamq;
veram, & religionem, eo magis motiones ab ipso superis rebus
impressas imitentur, ac proinde sint magis perpetua, præstan-
tia, felicia, & ab ipsis pendeant aliarum rerum mutationes, &
vicissitudines.

Quin illud obseruarunt periti, ab oriente in occidentem fer-
D ri superos orbés circumuectos à primo mobili, sed habere præ-
terea motum proprium, quo ferantur ab oriente in occidentem.
hic autem, quo propinquiores sunt primo mobili orbés, eo tar-
dior est, ac minus à supremo recedens, & quodammodo minus
illi resistens. adeo cunctis rebus inest, vt, quo sublimiores sunt,
eo magis imitentur eorum naturam, ac similia contingant hu-
manis rebus in asséquenda diuinæ bonitatis communicatione.
sicut enim corpora se habent ad corpus, ita suo modo mens ad
mentem, ac similiter vtrorumque bona se habere videntur. In
vniuersitate enim necessarius, vt videbimus, est ordo connexio-
nis,

Q nis,

nis, quo ignobiliora pendent à nobilioribus, & imperfecta à perfectis.

VI. Quocirca, veluti primum mouens est immobile, & principia cuncta, à quibus cætera existunt, immobilitatem quandam participant, vt fines in actionibus, & principia in conclusionibus, sic non immerito, felicitas omnia bona complectens posita est in adeptione Virtutum, Religionis, Deoque amato, & contemplato. Nam virtutes ad apte ingenerant animo, alioquin ad omnia mobili, firmitatem, Religio perducit ad Deum immobilem. Deus omnino corroborat, ne perturbationibus, & obiectis quibusque illecebris, quasi quibusdam ventis, huc illuc agitari circumferamur. Mens autem nostra, conquiescens in illo, per amorem contemplationemque, iam non ab vnus rei cognitione in aliam decurrit, a principijs nimirum colligens conclusiones, sed persistit in contemplatione amati, & cogniti Dei, nulli falsitati lubricæ insitens, nam sic, ab huiusmodi contemplatione, virtutibus, & Deo quasi ab immobilibus quibusdam mouentibus, bona corporis, atque externa, quæ fluxa sunt, & caduca, pendent non ab vlla re externa, ac proinde immobilitatem quandam sortiuntur. Quod si qua est Ecclesia sancta in terris, si qua Pontificia Potestas, vt reuera est, quæ non possit errare in diuinorum sancienda veritate, in qua immobiliter mens nostra firmatur, ac proinde immobilitatem quandam diuinitus hac parte nascitur, illa erit per Deum, veluti quoddam primum mouens in terris, immobilis.

VII. Iam vero motus localis est propter lucem, vt scilicet eam circumuehat, hæc omnium prima non modo res illuminat, sed etiã immutat, atque ex huiusmodi immutatione res generantur, vt sensu ipso tenemus. Motui locali respondet appetitio rei existens à voluntate, quasi orbe quodam, cælesti lumini respondet cognitio veritatis, consistens in intellectu, quasi sidere quodã, vt quemadmodum cuncta per illa duo moueantur, & generantur, sic per hæc simili quodam modo, ut explicauimus primo libro. Quod si à Sole Stellæ omnes lumen accipiunt, ut per eclipsim Lunæ, Mercurij, Venerisque deprehendimus, in terris illi respondebit sedes illa, de qua canit David, inducens ita loquentem Deum: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis, ut, sicut à Sole, & Luna temporum vicissitudines uariantur, ac numerantur, ac per illum cuncta gignuntur, (est enim, quod idem scribit

A bit alibi, tamquam sponfus procedens de thalamo suo tellurem fœcundans, & grauidam reddens) sic ab hoc throno cuncta humana variantur in terris, & producantur. quippe qui certissimam veritatis diuinæ cognitionem secum circumferat.

In his vero omnibus illud est obseruandum: A natura semper id contendit, vt non peius efficiatur, sed melius. alioquin conciderent omnia in deterius continenter ruentia, donec ad pessimum, ac denique ad interitum redigerentur. iccirco eo refert omnia, vt ignobiliora præstantioribus seruiant, & obediunt. & quando hic ordo interdum perturbatur, perturbat ipsa quidquid hunc ordinem perturbat, vt ad eum redeatur, sicut medicus mouet, atque expellit male affectos humores, vt sanitas recipiatur. Ob id Theologi decernunt, fore, vt mundus ruat, cum maxime perturbatus erit hic ordo, donec à Deo in æternum renouetur.

Rationibus metaphysicis ostenditur, gentium, regnorumque felicitatem stare per Virtutes, ac Religionem, harumque studiosos, ac Præfectos. Cap. XII.

C

Mne, quod est, à Deo; & quo magis est à Deo, eo magis est, ac proinde eminentius, copiosius, potentius, diuturnius. Nam talia sunt, quæ magis sunt. Atqui à Deo maxime sunt, quæ à Religionis, ac virtutibus sunt, ac propterea sunt omnium nobilissima, præ cunctis valent, atque consistunt. Amplius: quæ-

cumque separationem nullam patiuntur, ea sunt æterna. Interitus enim nascitur à diuisione, vt materiæ à forma, animæ à corpore. Illaque separationem non admittunt, aut minimam, quæ maxime appropinquant Deo, qui est omnium maxime sibi vnus, atque omnis diuisionis expers. Appropinquat autem suo quælibet modo per Virtutes, ac religionem, siue eo perducta, ac relata vt res temporales, siue eo se perducentia, ac referentia, vt sunt homines. Quod si qua diuisionem refugiunt, eadem sunt valentiora simul, ac latius pertinentia. fortior namque, & copiosior vis iunctior, ac sibi constans. iccirco, cum temporalia pendent ab vno, & immortali Deo per religionem, participant modo suo magis æternitatem, vim, & amplitudinem quãdam. Quidquid præterea verum non est, hac parte nihil poller,

Q 2 nihil

VIII.

Ens.

Vnum.

Verum nihil omnino est, ac frustra quærimus, an diu consistat, cum non sit ea parte. Nam falsum per se nullo modo est, ac necesse est, ut aliquid vere sit, de quo dicatur aliquid falsum. Temporales autem res, cum non perducunt nos ad Deum, neque ad illum per actus religiosos à nobis referuntur, à Deo summa veritate longius fiunt, ac proinde minus pollent, minus sunt, atque in omnibus ex illa parte diminuuntur, quasi viribus deficientes. Intellectus præterea iccirco est, quia verum quærit, atque ad hoc naturaliter tendit. hic enim proprius eius effectus, ac munus. nam, quod falsum est, non intelligitur, atque iccirco non intelligo aliquid, quoties aberro à veritate. Quod si corpus aliquod intellectum non habet, neque humanum bonum habetur, quod sit hominis bonum pertinens ad corpus. Sic neque habebit idem bonum, si deflectat à veritate. ob id, nisi bona corporis ad veritatem consequendam per intellectum referantur, desinunt esse hominis, quatenus homo est, bona, neque humanam felicitatem conflant. si vero non sint vlla corporis bona, quorum primum vita est, pereunt externa, quæ viuentium gratia sunt. Certissimum porro est, omne verum pendere à prima veritate, qui est Deus, ad quem nos religio perducit, ut sciamus, ab eo pendere ipsam felicitatem temporalium. Quod si quis est supremus Religionis Antistes, qui certissimo sanciat omnem veritatem, ab illo prope pendebunt omnia. Eodem modo bonum dicitur, atque est aliquid, quia conuiescitur in eo, quasi maxime conuenienti ad naturales operationes; idemque est cum ente, & vero. Homo namque vult esse, ac vere esse, quod bonum est ipsi etiam reuera, ut homo est intellectu præditus, ac totius veritatis, & omnium, quæ sunt, intelligendorum capax, in intellectis conuiescens, ut ad illa cunctos adducat, conuiescuros in ijs, in eundem finem collaboraturos. Quicumque igitur est totius, summeque virtutis manifestanda, & propaganda artifex, inter homines, omnium bonorum, quæ contingere possunt homini, à quo sunt bona corporis, atque externa est artifex. nam nisi ipse sit, non erunt illa. Est autem, quatenus habet intellectum, & quatenus illo utitur, & conuiescit in omni veritate, illiusque est administrator, ac propagator volens, ac libens. Videmus porro, in rebus alias esse necessarias, alias non referre, sint, nec ne, aut contingere interdum non esse, aut fieri posse, ut non sint. Atque hæc sine dubio. pendunt a primis, ab illis oriuntur, conseruantur.

V. Necessarium & possibile.

A tur, augentur. Atqui, licet homini sit aliquod bonum, necesse est prius, ut homo sit, ac proinde intellectu præditus. per hunc namque est homo. igitur, ut homini, quatenus homo est, sit aliquod bonum pertinens ad corpus, vel externum, oportet intellectu utatur in actionibus suis, & utatur quatenus differt à feris, & belluis, alioquin non ageret uti homo. Cumque virtus, ac religio non sint nobis cum bestiis communes, à virtutibus, ac religione pendebunt bona nostri corporis, atque externa. Alioquin feræ erimus, & in feras immutati, instar serpentium, tigrium, luporumque, cuncta vastabimus, magis minusue, quo magis, ac minus ab intellectu, bono illius, ac virtute aberimus, qui necessarius est homini, ut homo sit, ac perficitur ueritatis cognitione, summaque ueritate, qui est Deus optimus, summe perficitur. Quod est religionis munus, cuius Præfidi propterea debentur omnia bona, ueluti opifici ipsorum. est enim noster intellectus facultas, siue potentia animi, quæ potest cognoscere omnem ueritatem, uiasque, quibus ad finem boni concupiti perueniamus. Cum sit igitur humanus intellectus huiusmodi, nisi cognoscat in effectu ueritatem, non perducetur ad bonum, quo adspiramus. Ignorata autem prima ueritate, opus est, ut obscurentur aliquo modo nobis omnia, quæ sequuntur. sicut obnubilato Sole lux est multo minor reliquis uidentis, & aberrans à primo oportet, ut à cunctis sequentibus aberraret, magis, minusue, quo magis, ac minus ab illo abscedit. ueluti, si quis quintum numerum sumat pro primo, in sequentibus numeris necessario decipietur, sed magis decipietur, si quis uigesimalium sumat pro primo. Quo circa, licet habens intellectum sit homo, tamen erit homo quodammodo imperfectus, si intellectus ille sit imperfectus, & cum sit pura potentia, non reducatur in actum, maxime uero imperfectus erit, nisi perficiatur ab eo, qui maxime perficit. Hic Deus est, a quo longius, propiusue nobis abiunctis longius, propiusue nostra, abiungentur ab humani boni perfectione, & à nobis ipsis. Quod si quis certo nobis diuinorum notitiã, qualem volumus esse Pontificem Summum, tradit, is quoque tradit, ut perfecte simus homines, & bona sint nobis ut hominibus bona, non ut bestiis, quæ dispergant illa, atque à bonis mala efficiant, ac proinde ad nihilum redigant. Est igitur ordinata quedam, coherensque, inuicem rerum singularum, quæ in mundo sunt, connexio, ut secunda non possit esse, nisi primæ adnectatur; neque tertia, nisi,

v. I. Actus & potentia.

VII.

Arist. Met. lib. 12. sex.

nisi secundæ copuletur; neque quarta, & deinceps aliæ, nisi tertiæ conglutinetur. Quatenus autem coniunguntur, eatenus sunt. ob id ordo est mundi totius essentia, ac, nisi foret ille, rueret orbis, rerumq. confusio fieret, & in antiquum Chaos vniuersa ad ducerentur. Sed totus iste ordo est à Deo, & in Deo, qui quidem nulli ordini alligatur ipse, ordini tamen omnia, quæcumq. sunt, alligauit. Veluti Imperator exercitus alicuius ipse est, qui milites dispersos conuocat, acies disponit, ac rectissime ordinat totum: at ipse in nullo agmine consistit, sed in eo loco, in quo tutissime positus possit omnibus imperare, & quo progrediendum, vbi consistendum, vnde abscedendum sit, singulis edicere: alioquin nullus exercitus foret, nemo congregaretur, vt eum conficeret, aut confectus facile dissiparetur, ac breui deletus euanesceret. Est igitur primus ordo cuiuslibet rei, hominis, familiæ, nationis, qui refertur ad vniuersitatem totam: est deinde huius vniuersitatis ordo secundus, qui ad Deum refertur. At Deus est supra cunctos ordines, cuncta ordinans ad se, sibiq. propinquiores, cui connectimur per sapientiam, amicitiam, religionem, ceterasq. virtutes. Primus ordo in se continet alios ordines, per quos ignobiliora ordinantur ad nobiliora, cumq. nobilissimi sint, qui Deo copulantur, per sapientiam, & amicitiam, quales esse Sanctos, & Heroas asserimus, qui sibi in primis, ac deinde propinrioribus, pro cuiusq. dignitate, conuenientia voluit, ac procurant optima quæque, & iccirco non curant ipsi viliora dimittere, hinc oritur, vt, à principio, continuata quadam serie, per sapientiam, amicitiamq. Dei, siue per obsequentem, virtutibus istis, & imperantem cæteris moralibus Religionem, bona animi, corporis, atque externa deducantur in subiectos. Quicumq. autem certo tradit hanc artem, docetq. homines, à veritate diuinorum, morumq. sancienda non declinans, hic est artifex omnium bonorum, illi maxime auscultandum, & obediendum atque hic est sacrorum summus Præfectus.

VIII.
Deus

S. Thom. 1.
9. 21. ar. 1.
1. 2. q. 3. ar.
5. 2. 2. q. 39.
ar. 2.

Certif-

A Certissimis euentis hominum flagitiosorum gentiumq. & Regnorum generaliter commemoratis, ostenditur, ruinam duci à temporaliu bonorum felicitate, ob vitia & impietatem: secus autem, ob virtutes, & religionem: vt propterea maxime huic, eiusque vero Præfecto sit obediendum.

Cap. XIII.

B D altissima euoluimus, & à conspectu nostro maxime omnium remota. Reuertamur ad ea, quæ sensibus, tenentur. Initio sane huius operis aperuimus, flagitiosos mortem sibi, malaq. omnia per semetipfos consciscere. nunc per alios ostendamus. Quos etenim videmus quotidie damnari quasi infames à Iudicibus publica sententia, bonosne an malos? Vix est, vt aliquando bonus, quin, si hic aliquando damnetur, protinus ab omni populo, quicūq. Iudex tulerit eam sententiã, quicūque Princeps eum Iudicem constituerit, infamis, & execrabilis habetur. Dammati nemo est, qui non misereatur, non laudes narret. Quis adhuc vltimo supplicio, quis aliquo afficitur, nisi crimini alicuius magni reus? Esto, aliquis impune interdum ferat, neque vlla ipsum multa tangat. Aut id rarissimo continget, aut, singulari prouidentia, Deus, vt aperietur, id scelus in terris vindicabit. Videmus tamen, quotidie puniri illos, qui fontes sunt. Id nisi fiat, necesse est tota illa vniuersitas malorum sit, & semetipsam consumat, & eo deueniat res, vt peius sit huic vniuersitati, quã bonorum, Deusq. vtatur, quod ait Plutarchus libro de fera numinis vindicta, malis, quasi carnificibus, aduersus malos. Præmio namque, & pœna, gentes, ac regna continentur. Id nisi contingat, necessario ruunt. Idemque euenit, si malum pro bono, aut minus bonum pro maiori accipiatur. Pro ea namque parte labes fiet, ac ruina ducetur, quod si detrimentum maximi boni accidet, simul quoque accidet illorum bonorum, quæ maxime huic subiecta sunt. Verum non dignoscuntur hæc, nisi a sapientibus. Quemadmodum vero publicis quotidie iudicijs criminum reos condemnari videmus, certumq. est, non posse illas gentes, ac regna stare, in quibus flagitia haud puniantur: (vt benedictum sit à iuriconsulto, expedire Reip. ne delicta remaneant impunita) sic etiam videmus, exiguam reis huiusmodi lucis esse vsuram, ac rarissimos ad senectutem peruenire. Cumque filij soleant imitari domestica exempla suorum parentum, & ma-

xime

xime si inulta sint, vix est, vt non incidant illi in pœnas impostas reis à publica, & vniuersali constitutione, & maxime, cum sciamus ita comparatum natura, vt magis augeantur in dies, aliosq. subinde, atque alios lædant ea flagitia, quæ non coercentur, donec sit necesse tolli de medio nocentes, neque posse amplius tot, ac tanta mala tolerari. quod nisi fiat; sine dubio deletur gens, ac regnum. Quamobrem bene, cum tres sint species gubernationis, prima optimatum, secunda populi, tertia vnius, Aristoteles, cū prolixè plurimis allatis exemplis, & euentis harum gubernationum, toto libro quinto, & sexto disputasset de duabus primis, approbans eas concidere ob vitia, denique sic illa verba pronuntiauit: Dissoluuntur autem maxime & Resp. & optimatum gubernationes propter transgressionem iustitiæ in ipsis factam. Huius autem origo est, non bene temperatam simul esse, ac permixtam in Rep. quidem popularem gubernationem, & paucorum, in optimatibus vero istam simul, ac virtutem. Hæc ille: attribuens ruinam gentium, quæ vel à populo, vel ab optimatibus reguntur, quod iustitiæ ratio non habeatur. Rursus, idem, tractans de tertia Regiæ gubernationis specie, dixit illa: Vt igitur fere dictum est, eadem principia mutationum sunt existimanda & in repub. & in vnius gubernatione: per contumeliam enim & per metum, & per contemptum insurgunt pleriq. subiectorum aduersus dominantes. iniuriæ vero maxime per contumeliam nonnunquam, & per ablationem rerum fiunt. Et mox, alio capite, ostensurus, cur exiguo tempore gentes, ac regna durent, inquit: Atqui omnium gubernationum breuissime durare solent paucorum potentia, & Tyrannis. Sic Aristoteles, probe sciens, & asserens passim duas hæc gubernationum species esse omnium deterrimas, iccirco, breuissime durare, decernit. Regis enim, populi totius, & optimatum gubernationes non proprium bonum, sed commune respiciunt: contra, Tyranni, & paucorum. Nullum vero magis commune bonum, quam Deus, & virtus ex omnium sapientum, gentiumq. consensu stabilita. Iccirco idem statuit, ex optimis hominibus esse optimam ciuitatem: illos autem, cunctis virtutibus excultos, recte loqui, & recte sentire de Deo, atque in eius contemplatione iugiter versari. Atque ita concludit Ethicorum libros, vt hominem rectis moribus ornatum, prouidentia, iustitiâ, fortitudine, temperantiâq. præditum perducatur ad diuina contemplanda. Cum vero ex hominibus domus consentur, in Oeconomicis

ita

A ita concludit. Manifeste præcipit pœta (Homerus) virum & uxorem in his, quæ improba, & impudica sunt, sibi inuicem consentire nequaquam debere. In his, quæ quam maxime fieri potest, pudica sunt, & iusta, concorditer sibi inuicem inferuire, & studentes primum quidem curam omnem parentibus exhibere, vir quidem vxoris parentibus, non minus, quam proprijs; vxor autem viri; deinde filiorum, & amicorum, & rerum, domusq. totius, tamquam communis curam habeant, se ipsos studio, & diligentia superare certantes, & quisque plurimorum bonorum sic auctor, & causa, meliorque existat. & iustior deposita (quidem superbia, industriâ vero suscepta cum benignitate, & mansuetudine gubernantes; vt, cum ad senectam peruenerint, deposito administrationis onere, & concupiscentijs liberati, possint sibi ipsis inter se, ac filijs suis rationem reddere, vter eorum magis profecerit in familiæ gubernatione, ac statim scire, aut per fortunam malum, aut per virtutem bonum. In quibus qui superauerit, maximum premium à Dijs consequitur, vt Pindarus inquit, dulce enim sibi con, & spes mortalium, dulcem alit voluptatem; secundum vero à filijs in senectute feliciter educari. Quapropter, & priuatim, & publice decet eum, qui vitam gerit, ad omnes Deos, hominesque respicere; multumque & ad uxorem, & filios, & parentes. His terminat Aristoteles Oeconomica. Et, quoniam ciuitates, populiq. consantur e domibus aliquo modo coniunctis, & populis gentes, ac Regna: Videamus, quo modo concludat ille Politicâ: quorum, cum libros octo scripserit, ac primis sex ostendat, ex quibus ciuitates consent, varias Resp. inter se comparat, species trium gubernationum, differentiasq. illarum recenset, causas, ob quas corrumpantur, aut stent, explicet. Septimo apertissime docet, eam gentium, Regnorumq. gubernationem fore felicissimam, quæ prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, temperantiæq. innitantur. Sic enim capite primo, supponatur nobis, quod vita optima, & priuatim, vnicuiq. & publice ciuibus est, cum virtute, in tantum externis facultatibus adiuncta, vt actiones probas efficere possit. Et paulo ante, felicitatis tantum vnicuiq. contingit, quantum virtutis, atque prudentiæ; & quantum secundum has operatur, confessum nobis existat, teste Deo fretis dicente, felicem esse, atque beatum non per aliquod externorum, sed per se ipsum, quia talis est se-

R cundum

Arist. pol. l. 5. c. 7.

Lib. 10. c. 10.

Cap. 12.

cundum naturam. Hæc ille: volens, esse illam gentem felicem, A
regnumq. cui finis est virtus & contéplatio Dei. Nam Deus est
felix per suimetipsum contéplatione, idq. secundum naturam, per
seipsum, non per aliquod externum. Et, quando Deus, semetipsum
contéplans, operatur in mundo omnia, iccirco per hanc con-
téplationem, statuit idem, debere omnia regi in gente, ac re-
gno quibus, sit felicitas futura. Sic enim scribit cap. 3. Vix enim
Deus bene se haberet, & mundus totus; quibus non sunt actio-
nes externæ, præter proprias ipsorum. Quod igitur necessarium
sit, eandem esse vitam optimam, (optimam vocat, in virtutum
cultu, & Dei contéplatione positam) priuatim unicuique homi- B
num, & publice ciuitatibus, & hominibus manifestum est. Hæc
ille: volens quemlibet hominem, populum, gentem, Regnumq.
proponere sibi imitandum Deum; qui per suimetipsum con-
téplationem operatur. Iccirco iubet septimo, & octauo libro,
pueros institui maxime in diuinorum recto cultu, ac primas
omnium Sacerdotibus dari, templis, religioni, ac responsis Deo-
rum: vt supra explicauimus. Sic igitur Aristoteles, gentes, ac re-
gna cadere ob vitia, plurimis euentis demonstrat, stare autem
propter virtutes, & Deum cognitum, & amatum; & in hoc con-
cludit libros Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum. Sic C
Physica in primo motore, Metaphysica in eodem Deo ab intel-
ligentijs mouentibus amato, & cognito; quod scilicet omnium re-
rum cause, siue incrementa, siue statum, seu denique interitum ea-
rum consideremus; ad Deum, Deique coniunctionem cum illis
referantur, ac pro modo huius sit modus illarum. Ex quo, inquit
in Politicis idem, manifestum est, de virtute curam habendam
esse ei, quæ reuera ciuitas sit nominanda, non vocabulo tantum.
Ex quo patet, quod ciuitas non est communicatio loci, & non
lædendi inuicem se ipsos, & commercii gratia, sed ista quidem,
vt adsint, necessarium est, si quidem futura sit ciuitas. nec tamē, si D
ista adsint omnia, ciuitas adhuc erit. at bene viuēdi societas, ex
domibus, & familijs vitæ perfectæ gratia, & per se sufficiens, est.
Et mox: Bene igitur agendi gratia ponendum est, esse civilem
societatem, non autem gratia simul viuēdi. quapropter, qui-
cumque plus conferunt ad huiusmodi societatem, his plus iuris
competit in ciuitate, quam his, qui libertate, ac genere pares
sunt, vel maiores, sed civili virtute sunt impares, & quam ipsi,
qui diuitiis superant, & virtute superantur. Hæc ille. Quo cir-
ca cœtus ille, qui in terris maxime confert mortalibus ad co-
gnoscen-

Lib. 3. c. 6.

A gnoscendum Deum, & amandum, is plurimum iuris habet inter mor-
tales, ac Pontifex ille, qui non potest errare in stabilienda, & impe-
randa, quæ credatur, agnoscat, ameturque veritate virtutum,
& diuinorum, is plurimum iuris inter vniuersos mortales, & in
illo ipso cœtu habebit, ex conclusione Aristotelis, deducta non
modo ab ipsa ratione, sed a plurimis experientis, atque euentis,
quæ recenset ille toto libro quinto, & sexto, ostendens, in qua-
libet trium gubernationum specie, gentes, ac regna concidisse
à temporalibus bonis, ob vitia, quæ accidere etiam quotidie
cognoscimus euentis hominum quorumlibet, qui publicis iu-
diciis mulctantur vita, libertate, honore, opibus, aut omni, aut
aliqua ex parte.

*Experimentis intimis, quæ nemo non percipit in semetipso, singulis mo-
mentis bene, aut male operans, concluditur, non esse felicitatem
temporalem inter malos, sed inter eos tantum, qui cum Deo
sunt coniuncti. Cap. XIV.*

C **E**licitas temporalium posita est in vfu recto.
ac licet aliquis ea possideat, nisi tamen re-
cte vtatur illis, pariunt infelicitatem domi-
nis, & ipsa rediguntur ad nihilum. nam felici-
tas nihil est aliud, quam perfecta actio, vt
supra dicebamus. perficitur autem quodli-
bet conuenienti bono, quod naturaliter ap-
petit, & in quo quiescit habitus. actionis enim perfectio colloca-
tur in quiete, per quam fit, vt non inturbetur ab vlla re ex-
trinsecus adueniente, quo minus delectetur operando in re con-
cupita. Quantum vero quietis huius abest, ac delectationis, tan-
tum similiter abest felicitatis: cū sit hac parte imperfecta: ita,
vt afferant Theologi, summam beatitudinem contéplatione
apprehendi, perfici autē fruitione. Nisi quis igitur fructum ca-
piat e bonis temporalibus, sibi que, & illis conuenientem, felix
non erit, & quodammodo semetipsum simul, & illa discerpit. *li. quest. 6. 4.*
Ob id peccans aliqua in re protinus conscientia sceleris puni-
tur, & infelix hac parte euadit, variis modis excruciat. Opti-
me vero hanc totam rem Peripateticus explicauit his verbis:
Vtrum erga se ipsum amicitia sit, nec ne, in presentia omitte-
R 2 mus.

mus videtur autē eatenus esse amicitia, quatenus ad sunt duo, **A** vel plura ex iis, quae idemimus; nempe, ut bene velit, benefaciat, sibiq. concors sit) & quia excessus amicitiae similis est ei, quae erga se ipsum est. At antedicta videntur inesse etiā plerisque, quāvis pravi sint, numquid autem, quatenus sibi placent, probos se esse, existimant, eatenus participes eorum sunt? Nā ex ijs, qui vehementer sunt pravi, & facinorosi nemini haec insunt. quin ne videntur quidem, fere autem neque pravis dissentiant enim inter se, dum alia cupiunt, alia volunt, ut incontinentes, qui loco eorum, quae sibi bona esse videntur, iucunda quidem eligunt, sed noxia, alij autem, ob ignorantiam, & segnitiam, ab agendis iis desistunt, quae sibi esse optima existimant: at, qui multa, & gravia scelera perpetrarunt, & ob prauitatem odio habentur, & vitam fugiunt, seque ipsos interficiunt; ac quærunt quidem improbi huiusmodi alios, quibus eum diem traducant, & se ipsos fugiant, propterea quod, quando secum sunt, multorum & grauium scelerum recordantur, atque alia huiusmodi sperant, quorum, quando versantur cum alijs, obliuiscuntur, cumq. nihil in se amabile habeant, amice erga se ipsos nullo modo afficiuntur, neq. igitur collatantur, neq. condolent huiusmodi homines secum, seditione enim animo eorum agitur, pars enim vna, ob prauitatem **C** dolet, & aliquibus abstinet, altera latatur, & quasi diuidentes illa huc, haec illuc trahit, & licet ferine queat, ut simul doleat, & latetur quispiam, sed paulo post tamen dolet, qui latatus est, nolletque ea sibi iucunda extitisse: penitentia enim pleni sunt pravi. prauus itaque, cum nihil in se habeat amabile, neque erga se ipsum amice esse affectus videtur, quod si ita se habere valde miserum est, enixe fugienda prauitas est, dandaque opera unicuique, ut probus euadat. Sic enim fiet, ut & erga se ipsum amice esse affectus, & aliorum esse amicus possit. **D** Haec ille. Atqui, quemadmodum quilibet est erga se ipsum, sic est erga alios, & quauis alia: ob id, vbi gentes, ac regna huiusmodi hominibus abundant, necesse est, cuncta dissipari. Nam factionibus, dissensionibus, seditionibus omnia perturbantur, miscentur, euertuntur. Sic contigit, vbi Romani à recta morum norma deflexerunt post Carthaginem dirutam, Graciamque captam, tum Gracchorum dissidio, dein Marii, & Syllae, mox Caesaris, & Pompeij; inde triumvirum contra Brutum, & Cassium, dein contra se ipsos: ita, ut, Rep. extincta, ac libertate sublata, vnus omnia ceperit Romanus sanguis-

A sanguinis; postea, defuncto Nerone, Italici; denique, post obitum Neronis, Barbarici sanguinis, quibus omnia versantibus erumina, calamitates passim cuncta Italiae loca, populosque prostrabant, ac dilaniabant: ut late profecuti fumus libris de antiquo, & nouo Italiae statu.

Ruina vero omnes ad tria capita rediguntur. ob nimiam namque appetitionem lucri, honoris, voluptatumque, vel eorum, qui turbant, vel eorum, aduersus quos turbat, & bella mouentur, nasci solent. Nam triplex hic finis est humanis actionibus praestitutus: Quod si quis horum iacturam facere **B** non curaret, ob bonum commune gentis, ac Regni sui, vel totius humani generis, ut faciunt amici Dei, & sapientes, & ipsi si maiora nanciscerentur, neque gentes, ac regna ruerent, ut appareat illud verum, quod, à Salomone dictum toties repetimus, Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum.

Ad has autem ruinas quomodo deueniatur, explicat appositè Philosophus; duo principia referens, his verbis: Maxime, cauendum ab eo, quod paulatim repit. latet enim corruptio, quia non tanta simul fit; decipiturque mens ab illis, ut sophistica illa ratio, Si vnumquodque pusillum, & omnia hoc vero est **C** partim verum, partim falsum. totum enim, & omnia non pusillum, sed compositum ex pusillis. vera igitur custodia aduersus hoc principium est opponenda. Deinde, non confidere his, quae finguntur quodammodo, & adumbrantur propter populum, reprobantur enim ex ipsis operibus. Qualia vero dicamus rerum publicarum figmenta, supra est ostensum. Intueri licet, quosdam Respublicas durare non solum ex optimatibus, verum etiam ex paucorum potentis, non quia per se ipsae stabiles sint, sed quia hi, qui gubernant, recte se gerunt tam erga eos, qui sunt extra Rempub. quam erga eos, qui in Reip. gubernatione, **D** versantur, erga eos quidem, qui non participes sunt gubernationis, non afficiendo ipsos iniuriis, ac praestantiores ipsorum ad participationem Reip. recipiendo, cupidosque honoris non deprimendo, neque multitudinem suis commodis fraudando. erga illos autem, qui socii in gubernanda Reipub. sunt, humane inuicem, ac populariter se gerendo. Haec Aristoteles.

Sic igitur, non fucata, sed genuina, ac vera virtute, quae nihil, vel minimum vitii permittat, & conseruantur gentes, ac regna, ne ruant: ruuntque primum contemptu minorum, dein simulatione. Ac, sicut quilibet in semetipso dissidijs agitur, &

Polis. lib. I.
c. 8.

& vexatur, cum rationi appetitus haud consentit; sic tota vniuersitas, quæ e singulis huiusmodi cõstat; qui quoties superant, vt maius sit vitium, quam virtus, deletur gens, & opprimitur ab alia, quæ minoribus aliquãdo vitijs est obnoxia. Diximus autem supra, bonitatis totius mensuram sumi ab eo, qui sit sapiens, Deique amicus; ac proinde huiusmodi, in quo religio cuncta ordinet, ac referat ad Deum contemplandum, & fruendum. E quibus patet, malos non modo extrinsecus illatis per alios pœnis affici quoad bona temporalia, sed intestinis etiam protinus affligi, atque in primis vnumquemque; &, quando ex vnoquoque vniuersitas gentium, regnorumque constat, deinde vniuersitates totas domesticis discordijs labefactari, & everti: Id vero nascitur à disunctione nostræ mentis a Deo, qui peruatit intime singula, quique continet, complet omnia, simulque coniungit.

Cum Mali non puniuntur in terris, aut puniri non possunt ab ordinarijs Iudicibus, Deus illos punit plerumque improviso, atroci, & grauiori modo, vt appareat, temporalem felicitatem non posse cum viuentibus malis commorari. quod ita esse, concluditur etiam de sententia historicorum. Cap. XV.

Dicitur itaque malus simul atque admittit aliquod crimen intimo quodam supplicio doloris occulti: punitur eodem modo vniuersitas tota, quia discordijs intestinis agitur, vbi erratis non occurritur, neque cauetur, ne fiant, aut contemnitur eorum curatio. ex quo fit, vt paulatim malû serpens, & excrefcens totum corpus gentis interimat, maxime vero, vbi simulatione operitur scelus. est enim veluti latens vlcus, intusque adnatum, & corrodens, ac, nisi perfecti opem ferant, qui superent virtutibus hæc vitia, tandemque exterminent, sine dubio corrui huiusmodi gens, ac regnum. quid igitur, si quis sit bonus in ista gente, aut regno, & opprimatur, inultus ne remanebit? Quid item, si in maxima gente, ac regno sit cœtus aliquis paucorum iustus, ac vexetur à flagitiosis, numquid isti impune abibunt? igitur elucescit admirabilissime, & illustrissime simul diuina prouidentia, & iustitia. Non enim so-

lummo-

A lummodo mali pugnant inter se, mutuisque se se bellis, ac seditionibus dilaniant: Sed Deus inusitato modo interdum plebit, cum singulos, tum vniuersos, atque eripit ex omni erumna bonos, & innocentes. pleni sunt libri huiusmodi euentuum. Nécatus est Abel à fratre, ille laudibus æternis effertur, hic viuens adhuc punitur timore perpetuo concussus, atque exagitat, nullibi consistens, donec & ipse interfectus est, vt perhibet, à Lamech, ac nepote suo. progenies vero ipsius tota est aquis diluuij generalis exterminata, ac deleta. Contra vero contingit liberis Seth. ex illo enim prognatus Noe perduxit ad nos progeniem suam, viuitque adhuc ex illa Enoch, & Elias translati in Paradisum quendam nobis ignotum. Mathusalem similiter, ab eodem progenitus, omnium diutissime vixit inter mortales annis 969. quam mirabiliter autem seruatus Noe? Huius imprecatio profequitur adhuc pœnis posteritatem Cham mali, complectitur autem bonis eiusdem supplicatio prognatos à Sem, & Iaphet. Ab illo namque ortus Abrahamus quot, & quanta bonorum temporalium transmit ad suos? Ab Ismaele enim filio ipsius Saraceni exorti, Agareni, & Arabes, ab Isaac Christus, Christianorum, omniumque rerum Princeps, ac Dominus. Ipse vero Abraham, cum Saram coniugem suam sibi raptam videret, cognouit adesse adiutorem Deum, qui Pharaonẽ ob huiusmodi perpetratum scelus ita multauit, vt nulla in Aegypto femina conciperet, donec admonitus ille in somnis Abrahamo vxorem reddidit, ac plurimis eum donis amplificauit. Idemque contigit Isaaco, cum Rex Abimelech abstulit illi Rebecam. Iam, quid dicemus de Iacobo, quoties eum Deus protegit à Laban socero, ab Esau fratre, à Palæstinis? quid de Iosepho, qui venditus à fratribus per summum scelus, deinde etiam coniectus in carcerem, maiori calumniantium flagitio,

D perductus est diuino, admirabilique consilio ad summum dignitatis fastigium, vt non modo fratribus, sed cunctis Aegyptiis etiam secundo post Pharaonem loco imperaret? Notissima porro sunt, quibus Aegyptum Deus, quot, & quantis incolas, terram, flumina, aerem, cunctaque illius cladibus afflixerit, ac fœdarit? admirandis autem modis, & numquam ex omni æuo auditis seruauit Hebræos, Moyse Duce. Sed nimis in re clarissima prolixus sumus. Nihil aliud enim sonant eloquia diuina, quã, scelestis esse fugacẽ quãdã tẽporaliũ bonorũ felicitatem, ac ne felicitatẽ quidẽ, vt caute loquitur sapius in libris de Ciuitate

Dei

Dei S. Augustinus, qui, licet malis attribuat bonorum temporalium copiam, negat ille tamen felicitatem. Bonis autem, numquam non in ipsis terris promittitur, atque exhibetur, auxilium diuinum, vt supra retulimus. Verum, dicit aliquis, ista quidem contigere Hebræis, non alijs etiam! Atque non illis modo, sed his præterea sæpius euenerunt. Numquid enim non omnium Deus?

Audiamus aliqua exempla, ac Ciceronem loquentem. Hic igitur ita scribit: Cum duo quidam Arcades familiares iter vna facerent, & Megaram venissent, alterum ad cauponem diuertisse, ad hospitem alterum, qui, vt cenati quiescerent, concubia nocte visum esse in somnis ei, qui erat in hospitio, illum alterum orare, vt subueniret, quia sibi à caupone interitus pareretur. eum primo perterritum somnio surrexisse, deinde, cū se collegisset, idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse. tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, vt, quoniam sibi viuo non subuenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur: se interfectum in plaustrum à caupone esse coniectum, & supra sterco iniectum: petere, vt manè ad portam adesset, priusquàm plaustrum ex oppido exiret: hoc vero somnio eum commotum mane subulco præsto ad portam fuisse, quæ sit se ex eo, quid esset in plaustro: illum perterritum fugisse, mortuum erutum esse, cauponem re patefacta pœnas dedisse. Hæc Cicero.

Lib. 8.

At Gregorius Nyssenus libris de Philosophia, cum de providentia sermonem facit; Peccatorum, inquit, sequens supplicium, magis autem scelerum detectio, cum nullus quandoquæ adsit, qui redarguere possit, ac fuerit opus, in apertum prodit, qualium sanè historiarum pleni sunt libri; tum Hebræorum, tum Gentilium, talis enim est in scriptura nostræ Susannæ afflictio. in his autem, quæ apud gentiles comperiuntur, Ibyci poetæ interitus. Nam, cum necaretur hic à quibusdam, neque haberet vllum vel adiutorem, vel insidiarum testem, grues forte super volantes intuitus, exclamauit, O Grues vindicate meam necem. Cum vero Ciuitas Corinthiorum latrones perquireret, neque posset comperire, congregato in theatrum populo, ac plebe confidente, contigit, vt grues superuolarent, quas intuiti homicidæ, irridentes, dixerunt: En ultiores Ibyci. Audijt hoc eorum quidam, qui prope assidebant, ac Principi annuntiauit, illique comprehensi homicidium confessi sunt. Plurimorum

A rum porro id genus multitudo in veterum libris est descripta: quæ si quis congregare vellet, hunc sermonem in magnitudinè prorsus infinitam protenderet. Si vero non omnibus, qui peccant, idem redargutionis, aut manifestationis modus contingit, sed aliqui effugere videntur, nemo propterea providentiam neget. Hucusque Nyssenus.

Bessus, inquit Plutarchus libris de sera numinis vindicta, cū patrem suum necasset, diuque id scelus clam fuisset, cum post aliquod tempus ad hospites quosdam cenatum isset, nidum quendam hirundinum hasta incussa deiecit, pullosque interfecit. cumque ij, qui aderant, quærerent, vt fieri solet, quanam de causa impulsus rem tam insolentem egisset, respondit: Non inquit, auditis, hirundines falso de me vociferari, & testari, me patris mei esse interfectorem? Mirati qui intererant, hunc sermonem ad Regem detulerunt, reque certis indirijs comperita pœnas luit Bessus. Hactenus Plutarchus, qui multa huiusmodi narrat. Atq; vt ait Nyssenus, talium rerum pleni sunt libri historici. nam plerumque ex iis discimus, calamitatum causas referri in peccata. Hinc Cicero iure dixit, Historia est testis temporum, lux veritatis, vitæ memoria, magistra vitæ, nuntia vetustatis.

C Quid est enim Magistra vitæ? Annon, quia per eam cognoscimus in hac ipsa, quam uiuimus, vita, plerūq; exerci aduersus impios, & iniquos diuinæ ultionis gladium? vt scilicet hinc discamus, quomodo sit nobis uiuendum. Quocirca passim testantur historici, à superis puniri scelera in terris adhuc uiuentium. Sic namque Herodotus in Melpomene. Ad finem existunt, ait, acres ualde, & inuidiosæ ultiones Deorum in homines. Idem repetit in Vrania referens exempla innumera. Eodè modo Thucydides inducit libro primo ita loquentes Corinthios, qui Lacedæmonios hortabantur ad bellum: Decet cum multis de causis fidenter uos ire ad bellum, tum Dei responso, qui se quoque adiutorem fore pollicetur, adiutrice etiam reliqua Græcia partim ob metum, partim ob utilitatem. Neque ideo fœdera priores rumpetis, quia Deus ipse, qui nos iubet bellare, censet illos uiolasse, sed auxilium fœderibus ruptis potius feretis. Xenophon autem Pædiæ libro primo tradit, cælites iis esse placabiles, qui in rebus secundis ipsos coluerunt. Cyrumque libro octauo inducit loquentem cum filiis, & monentē, ne quid sceleris admittant, quod superi in malos adhuc uiuentes vindictam soleant exercere. Et libro tertio de Cyri minoris expeditione,

S ditioe,

Lib. 13.

ditione, afferit. in primis periuros à Deo castigari, & propter A
innocentiam solere ipsum ex abiectissimo statu extollere in al-
tium bonos, atque ex altissimo in humilem deprimere impios:
& sexto affirmat, Deum uindictam esse in terris arrogantia, &
& superbia. Similiter Diodorus Siculus refert Nicolaum Syracu-
fanum hæc dicentem: Populus quidem Atheniensis temeritatis,
focordiaque sua dignum utique supplicium tulisse uidetur à Diis
immortalibus primum, deinde à nobis, quos nefaria iniuria
Sæferant. Numen profecto per se potens, atque paratum stat in-
tenta in eos ira, qui uiolato gentium iure, bellis iniustis diui- B
na, humanaque confundere omnia pergunt, quique suamet ip-
si opes, & fastigia rerum humanarum ferre nesciunt, eorum
plerumque audaciam, uerecundiamque inopinis calamitati-
bus, extremisque malis uel obruunt Diis, uel coercent. Hæc il-
le. Similia plurima colligi possent ex aliis historicis, qui, pro-
be euenta singulorum perperdentes, coguntur in diuinas cau-
sas à meritis horum, demeritisue sumptas, ea referre.

Iam, quis recensere hæc omnia possit, quæ aduersus impios,
& sacrilegos ab iisdem referuntur? Sunt enim multo illustrio-
ra, & grauiora? Et, licet aliqui falsa numina colerent, cum ta-
men crederent ea uera, peccatumque sit in uoluntate, ubi statue- C
rit aliquid perpetrare contra id, quod credit, peccabant illi,
nimirum sic affecti, ut admissuri essent crimen, etiam si uera fo-
rent ea numina, quæ colebant, quando etiam cuncti, præter alia,
respicerent supremam quandam diuinitatem cui subiicerentur
quæcumque essent, siue supera, siue humana: Ob id igitur Deus
permittebat, admirabilia plurima consequi in illos, qui scelus
aliquod impietatis admisissent. Colligit ea proprio capite Va-
lerius Maximus. non est opus huc transferre.

Ad summam, cognoscimus, prauos in terris à Deo sepius D
speciatim puniri, quod eis inusitata clades, impro-
uisa, subita & grauiora, quam bonis, eueniant;
omnium uero grauissimæ, impiis, quod hi
storiæ cunctæ testificantur, contin-
gunt, quod scilicet temporalia
bona à uirtutibus, & in
primis à religione
pendeant, & con-
seruentur.

Cum

A Cum boni haud perducuntur ad temporalium felicitatem modis or-
dinarijs, atque usitatis, Deus solet eos promouere extraordina-
rijs, atque inusitatis. quod probatur assertionem historico-
rum, communi omnium sensu, maximi Philosophi,
& Imperatoris. Cap. XVI.

B T quemadmodum pœnæ longe maiores diui-
nitas existunt in facinorosos, ita bonis ad-
mirabilia quædam solent accidere, propter
quæ liberatur ab imminenti aliquo periculo,
aut modis ordinarijs deficientibus, homini-
busque per extraordinarios à Deo ad aliquam
felicitatem perducuntur. Bonus uero dicitur
à nobis respectu alterius, non ita boni cunctis examinatis, quæ
faciant ad præsentem causam, Deique iustitiam, ut Cæsar re-
spectu Pompeij uideri posset, quod ille clemens esset, ac parem
sibi in rep. pateretur, hic cum suis omnibus crudelior foret, ac
neque parem sibi ullum uellet, ut tum Plutarcus in uita illorū,
C tum Cicero ipse multis in locis testatur, quamuis Cæsarini
inimicus. Quamobrem bonus Cæsar, Pompeio comparatus, sed
tamen re uera ambo mali, quibus uteretur Deus, ait Plutarchus,
tanquam carnificibus aduersus malos, ut se se inuicem confu-
merent, quasi lupos hyenæ. Et quidem nos supra artulimus
exempla sumpta e diuinis litteris eorum, qui diuinitus erepti
sunt e magnis periculis, & collocati in aliquo felicitatis gradu,
depressis, aut castigatis iis, a quibus impetebantur. Hic uero
agemus tantum de reliquis, quorum mentio nulla habetur in sa-
cris libris, & sunt euecti à Deo ad aliquam temporalium bono-
rum partem, propter aliqua merita ipsorum. Nam, si, inquit
Cicero, omnibus hominibus, qui ubique sunt, quacumque in
ora, ac parte terrarum ab huiusce terræ, quam nos incolimus,
continuatione distantium Deos consulere censemus, ob eas cau-
sas, quas ante diximus, his quoque hominibus cōsulunt, qui quasi
magnam quandam insulam incolunt, quam nos orbem terræ uo-
camus, etiam illis cōsulunt, qui partes eius insulæ tenent, Euro-
pam, Asiam, Africam, ergo, & earum partes diligunt, ut
Romam, Athenas, Spartam, Rhodum, & earum urbium se-
paratim ab uniuersis singulos diligunt, Pyrrhi bello Curium,

Li. 2. de nat.
Deo. 1. ratio.

Fabricium, Coruncanium; primo bello Punico Calatium, Duillium, Metellum, Lutatium; Secundo Maximum, Marcellum, Africanum; post hos, Paulum, Gracchum, Catonem; patrumque memoria, Scipionem, Lælium, multosque præterea, & nostra Ciuitas, & Græcia tulit singulares viros, quorum neminem, nisi iuuante Deo, talem fuisse, credendum est. quæ ratio Poetas, maximeque Homerum, impulit, ut Principibus Heroum, Vlyxi, Diomedæ, Agamemnoni, Achilli, certos Deos discriminum, & periculorum comites adiungerent. Hæc ille: Qui rursus eodem libro scriptum reliquit: Nemo vir magnus sine aliquo afflatu diuino umquam fuit. Ita Cicero: Excellentes non sola probitate, sed etiam prudentia viros a Deo, & datos hominibus, & amplificatos aliqua felicitate decernens. Verum nos, quæ singulorum videntur esse, persequamur. Nota est historia Virginis illius Vestalis, quæ, falso insimulata, quod pudicitiam violasset, ad innocentiam suo miraculo comprobantem cribro hausit, & gestauit aquam.

Quis hic ignorat, quæ de Socratis genio scripta sunt, ut ille ab hoc sapius fuerit ex impendentibus malis liberatus? Haud disputo hic, bonusne, an malus fuerit genius. Nam & homine malo uti Deus ad bonum potest. Nota est historia Simonidis: nota huiusmodi multorum.

Antiqui certe, cum viderent innumera contingere, ad infelicitatem, felicitatemque facientia, præter efficientiam nostram, fortunæ, & casui solebant illa adscribere. Nam fortuna dicitur causa eorum, quæ contingunt in alijs. Sed, quando hæc causa est per accidens, (quod enim contingit, non oritur ab actione humana, ut humana est, ac procedens ab electione, & scientia, alioquin semper; aut plerumque contingeret hominibus, vel alijs rebus efficientibus, atque ob eandem rationem ab alia causa, quæ sit in hominis potestate) iccirco Philosophi iure hanc causam per accidens, siue per aliud, reuocarunt ad causam, quæ per se est causa euentus fortunati, ac fortuiti. Omne namque, quod est per aliud, non per se necessario, ut apparet, reduci debet ad illud, per quod est.

Phyf. lib. 2. sec. 6.
Metaph. lib. 12. sec. 38.
Atque hæc est causa. Ac iure Aristoteles dixit, hanc causam vel esse naturam, vel intellectum. Et, quando intellectus omnis dependet vna cum natura a Deo, qui est primus intellectus, secunda namque a primis, non prima a secundis pendent, ut bene idem scripsit, ob id Deus est causa

huius-

A huiusmodi felicitatis. hinc ille; Casus, ac fortuna causæ sunt eorum, quorum aut intellectus causa sit, aut natura, cum secundum accidens causa aliqua sit horum ipsorum. nihil autem secundum accidens est prius ipsis, quæ per se sunt. manifestum est, quod neque causa per accidens prior est ea, quæ est per se. posterior itaque casus est, atque fortuna, & intellectu, & natura. quare, si quam maxime cæli causa est casus, necesse est, prius intellectum, & naturam esse, & actionum multarum, & huius vniuersi causam. Hæc Aristoteles. Rursus, idem, ut supra attulimus, aiebat; à sapientibus prouideri in contemplatione hanc causam, dum mouentur ad agendum id, ex quo sequitur felicitas, atque hos plerumque esse felices. Atque hoc est, quod Cicero assererat, nullum virum esse sine afflatu diuino magnum. Diximus, Noe, Abrahamum, Isaacum, Iacobum, Iosephum, Moysen liberatos esse e magnis periculis. Eisdem libro sequenti à Deo cognoscamus afflatu eiusdem perductos ad magnam felicitatem: ac, veluti capite superiori aperuimus, malos mirabili quodam modo punitos à Deo, cum non puniuntur, aut puniri non possunt ordinariis hominum modis; hic explicemus, bonos remunerari in terris à Deo, similiter admirabili quadam via, cum non remunerantur, neque prouehuntur ad felicitatem bonorum temporalium ab hominibus.

Extant duo libri à Plutarcho confecti de fortuna, & virtute Romanorum, & Alexandri, quibus apertissimum facit, hos ad tantam bonorum temporalium felicitatem peruenisse virtutibus fultos, atque adiuuante ipsos fortuna, siue ipso Deo, qui superplebat ope sua, modisque insolitis, quod virtuti deerat hominum culpa, ac modis vsitatis.

Extat alter eiusdem libellus, de fortuna, ac virtute, quo in vniuersum palam facit, fortunam virtuti adesse, ut hominem felicem faciat, alioquin infelicissimum facere, attollens ad aliud quod altissimum fastigium, ex quo præcipites agat malos, modis, ut dicebamus, inusitatis. Id probat ipse multis exemplis, & argumentis, quæ nolumus exscribere, quod apud eum videri possint, & hic alia recensere velimus, quæ sunt ab ipso omissa.

Sic igitur illud vetus videtur verum, si referatur ad Deum, singula quæque promouentem, & quod fortunæ ascribitur prouidentem.

Virtute duce, comite fortuna

Hinc

Hinc Lyricus canit.

Fortuna sed vim promouet insitam.

Nisi insit igitur, nihil promouebit, verum deiiciet. Vt autem Deus promoueat, immittit penitus etiam virtutes; alioquin atollit, vt casu grauiori allissos confringat, & conterat. Sic Princeps ille apud Poetam Latinum affatur filium.

Disce puer virtutem ex me, verosque labores,

Fortunam ex alijs.

Quin ipse Aristoteles, quæcumque in vniuersum faciunt ad rectum ciuitatis statum, reuocat ad fortunam, ac proinde ad ipsum Deum. Sic enim libro Politicorum septimo, cap. 12. Dicere, voti est; euenire autem, fortunæ. Hæc vero inter nullos populos magis apparent, quam rectæ religionis cultores, quos videmus ad felicitatem perducere quibusdam modis omnium maxime inusitatis, & singularibus, vt, quemadmodum sunt singulares in diuinæ veritatis, ac sacrorum cultu, sint etiam in rerum temporalium largitione, ac tuitione. Diximus supra, quomodo populus Hebræus, eorumque primi patres ab Abrahamo prognati ad bona temporalia, adæptionemque illorum in Palæstina perducti fuerint. Videamus, quibus fuerint calamitatibus liberati, & in libertatem, & rerum suarum, felicitatem restituti.

Iud. c. 8.

Inter inusitatos autem modos est ille potissimum, quo Gedeon occidit innumeros Madianitas, cum non haberet ipse nisi milites tercentum, qui copias hostium maximas fuderunt, cum de nocte clamassent Gladius Domini, & Gladius Gedeonis; complosisque in circuitu castrorum lagenis, quibus lampades erant inclusæ, buccinis insonuissent, qua vociferatione excitati hostes, ac suspicati, Hebræorum exercitum esse longe maximum, qui circumfisteret castra, se in fugam dederunt, improuiso pauore perterriti, palantesque ab Hebræis ad vias occurrentibus occisi sunt, opesque maximas, quibus ditati sunt Iudæi reliquerunt.

Huic haud dissimile est euentum Sampsonis, cum toties Philistæos fudit, eorumque bona diripuit. quæ omittimus, quod nemo non sciat.

Admirabile est illud etiam, cum a Samuele Philistæi similiter interfecti sunt. Nam, cum posita essent vtriusque castra Philistæorum, & Hebræorum, & vterque populus agmina explicasset, tot, ac tanta e cælo tonitrua extiterunt aduersus illos,

los, vt, exanimati timore, in fugam se dederint, & occisi fuerint.

Sed illud in his tribus euentis, quæ post ingressum Hebræorum in Palæstinam, transito Iordane, fuere omnibus mirabiliora, est obseruandum, non contigisse illa, nisi religionis, sacrorumque interuentu. Duobus enim primis iussit Angelus, humana specie apparens, poni carnes super petram offerendas in holocaustum Deo, quas ignis e cælo delapsus consumpsit. Similiter, cum Samuel obtulit eodem modo holocaustum, tonitrua perterrefactos Philistæos fugarunt, vt discamus scilicet à religione huiusmodi modos oriri. Sic, cum populus Hebræus ingressus est Palæstinam, præcessit arca Dei gestantibus eam sacerdotibus, ac subsistente Iordanis cursu; ad eiusdem similiter arcæ circumlationem sacerdotemque clamorem muri Hiericuntini ceciderunt, captaque est Vrbs.

Cum vero magna imperia, quin regna omnia concidere discamus, ex historiis, ob luxum, vitia, contemptaque virtutes, acquiri scimus illa victoriis bello partis. In his vero testis est multis in locis Commentariorum Cæsar ipse, fortunam plurimum valere, cuius euenta referri ad Deum diximus sicut ipse etiam scribit. Sic enim lib. 6. Multum cum in omnibus rebus, tum in re militari fortuna potest. At primo, Consiueffe, ait, Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere. Hæc ille. Quocirca in diuina scriptura, Deus vocatur exercituū Deus, ac Sabaoth, qui iis proficit, ac victorias largiatur, vel cum veræ religionis cultores expians à delictis, permittit profligari, ac subiici per aliquod tempus impiorum potestati, vel cum delet omnino flagitiosos, eoque, atque ipsorum bona adiudicat bonis. Sic igitur apparet, vel ordinariis modis temporalia pendere à virtutibus, & Religione, vel cum deficiunt isti, extraordinarijs, Deo nimirum singula prouidente, ac disponente.

*Iud. c. 6.
& 13.*

Reg. c. 7.

Ex historia omnium rerum naturalium gradibusq. earum, manifestum fit, bonorum temporalium felicitatem non posse esse sine virtutibus, ac religione, ac felicius bonis esse, quam malis, eo, quo diximus, modo.

Cap. XVII.

Ed enim, quid eorum, quæ generantur, & corrumpuntur, hanc veritatem non testatur? Videmus, earum sex differentias ordine suo. In primis elementa, quæ per partes intereunt, ac gignuntur. dein mixta imperfecta. sequuntur perfecta inanima. post hæc sunt vegetabilia, sentientia, rationalia.

Ex his prima secundis, secunda tertiis, hæc quartis, ac deinceps aliis alia subiici, & seruire. Ex elementis componuntur vapores, nubes, grandines, imbres, niues, & quidquid est huiusmodi. Hinc madefacta, & fecundata tellus cõcipit reliquis causis accedentibus, lapidum, metallorumq. innumeras species. Atque ita dant rebus primi generis elementa, quod est suum, ac subministrant suas partes in earum naturam, corporaq. transferendas, sibiq. pereunt. Hæc rursus concipiendis, & procreandis lapidibus, & metallis ad varios vsus. Atqui lapidum, metallorumq. loca, certis herbarum, & arborum generibus gignendis, atque educandis proficiunt, transeuntq. colliquefacta, & attrita in earum corpus, ac sibi pereuntia dant ex se nonnullas huiusmodi, quas concipiunt, atque alunt. Cognoscimus deinde, belluas pasci ex herbis, arborum fructibus, & fruticibus, has a bellis absumi, & conuerti in ipsorum substantiam. Quid homo? nonne his omnibus dominatur? nonne in vsus cuncta suos, quin aliqua in sui corporis naturam conuertit variis modis? quibusnam modis, quæso? mentis vsu, arte, prudentia. Igitur, quicumque hac pollebit, hic vniuersitati rerum mirabiliter imperabit, ac dominabitur.

II. Contemplare autem, quidquid telluris non seruit herbis gignendis, lapidibus, mixtisve imperfectis, id esse totum deforme, arenis scatens, horrendum, nihil habens in se iucundi, & optabilis. quippe id, quod superiori naturæ haud subijcitur, omni bono caret. Idem diximus de aquis, quæ neque potari possunt, neque vcl cibis parandis, vestibus abluendis, irrigandisve satis commodæ

A commodæ sunt. illæ enim, quasi pestilentes, vermes procreant, fetent, ab omnibus animantibus paulo nobilioribus fugiuntur, quod scilicet omnia, quæ menti humanæ, siue hominibus fructuosa non sint, cadant ab omni temporali bono. Idem dicimus de aere insalubri, caliginoso, crasso. sub illo namque haud degunt nisi serpentes, aut si quæ bestię cuncta redigunt ad vastitatem, horrorem, solitudinem. Amplius autem, nisi terra vestiatur herbis, fruticibus, arboribus; nisi mare adornetur piscibus, aer auibus frequentetur, ignis tot, ac tantis producendis seruiat, ac denique elementa sese inuicem simul non commisceant, opus erit, vt terra ab aquis vndique secreta sit, instar cineris circa centrum vndique conglobata; ac tollantur tot res, earum species, ac genera; & nequidquam celum circumuoluatur, cum nulli rei gignendæ quidquam conferat.

Rursus, nisi pluuiæ, niues, venti, nubes, grandines, pruina, glacies, tempestates, aliaque huiusmodi sint ita temperata, vt herbis gignendis, fructibus, arboribusq. alendis, aut lapidibus in aliquem vsum commodis efficiendis profint, Atque ita res istæ secundi generis, nisi tertii, vel quarti ordinis rebus seruiant, ac proinde etiam quinti, & sexti, an non cuncta reuoluentur in antiquum Chaos? Nam nihil aliud erit in orbe, nisi elementorum prælia, illorumque turbulenta confusio, & perpetua quædam digladiatio. Quod si de mixtis perfectis agamus, saxis, marmoribus, lapidibus, gemmis, vnionibus, margaritis, auro, argento, ære, ferro, stanno, plumbo, ac reliquis huiusmodi metallis, aut fossilibus, nisi sint ista dispersita per terras, & aquas, vt locus non sit quarti ordinis rebus producendis, quales sunt herbæ, frutices, arbores, peribunt omnia. Fac enim, cuncta concrefcere in huiusmodi corpora, & occupare vniuersam terram, sine dubio neque terra erit, neque res ordinis inferioris. e silicibus enim non excuduntur à calore vapores, e quibus coalescunt nubes, imbres, venti, & reliqua huiusmodi naturæ. quæ nisi sint, nihil produceretur, vniuersa interibunt viuentia in terris. Quamobrem necesse est, hæc ita distributa sint, vt ex eorum moderatis qualitatibus oriantur herbæ quædam, frutices, & arbores, quæ gaudent vicinitate huiusmodi fossilis alicuius, aut lapidis, & aliæ, quæ pascendis animantibus, aut iuandis hominibus sunt vtilis verbi grati ilices, orni, saxifragia, semperuiuū, hyssopus, parietaria, paronichia, muscus, cappares, caprifici e

fici e faxis erumpunt, illisue adnaſcantur. alioquin lapides nudi quid habebunt boni? A

En igitur, vt ſingula ſint ad uſum ſuperioris naturæ, alioquin vniuerſitas rerum peribit, neque ſtabit ipſa quoque inferior natura, cum ſit affinitas, & cognatio quædam rerum. Verum namque illud Dionyſii Areopagitæ: Vltimum ſuperioris contingi à primo inferioris ordinis. Inferiora autem ſic ad uſum naturæ ſuperioris ſunt, vt ſuam transferant in horum ſubſtantiam, naturaliterque propendeant in hunc finem. Quæ propenſio ſi remoueretur, non eſſent illa, aut omni bono, ac decore ſpoliarentur. Nam, quo pauciores alicuius rei ſunt effectus, aut debiliores, eò deterior, tenuioris eſſentiæ, ac denique minus eſt illa. Debilior vero eſt effectus, qui ſuperiori naturæ minus appropinquat, minusque ſeruit. B

III. Quocirca, veluti cuncta adducuntur ad nihilum, niſi inferior ſeruiat ſuperiori, in eius ſubſtantiam tranſeat, ſiue copuletur, aut ancilletur, inuicemque ab hoc confirmetur illud, vt eſſicacitate ſit maiori, ſic nonnulla tantæ ſunt eſſicacitatis, vt eorum ſubſtantiæ nõ ſoleant facile transferri in ſubſtantiam, proxime ſuperiorem. Verumtamen, ſiquid eſt tale, id maxime ſeruit rationi, vt bene ſit. Ob id homo lapidibus, quæ minimum ſubiiciuntur vegetabili naturæ herbarum, fruticum, arborumque, vtitur ad varios uſus. Ni id ſit, quæ lapidum foret vtilitas, quid boni haberent? Vt habeant, ab hominis ingenio ſit. Adeo bona inferioris naturæ pendunt à ſuperiori. C

IV. Finge enim præterea, belluas cunctas homini non parere, neque hunc eſſe tanta induſtria, vel iudicio, vt eas valeat edomare, capere, vincere, vel illas eſſe tanta feritate, verſutiaque, vt vix adducantur in hominis poteſtatem. Certe, hic non poterit eis vti ad cibum ſuum, non poterit ad alios uſus. Verum cuncta ab illis proterentur, deformabuntur. Ipſæ autem ſeſe inuicem conſument, & vbiſcumque fuerint, non erunt ibi, niſi luſtra ſqualentia, auia, ſpinis, tribuliſque, obſita, ſerpentum plena, & crudelium ferarum, quæ ad horrorem, & interitum ſingula perducant. D

Contra autem, quæ vel ipſa maſtatione, ſuique abſumptione ſeruiunt homini, mirum, quomodo magis eſſe, ac magis propagari, & amplificari videamus. Nam cuſtodit homo huiuſmodi animantia à feris inimicis, vt oues à lupis, leonibus;

A leonibus; cuſtodit ab iniuriis, nocumentisſque elementorum, vt tectis greges includit, ne madefacti imbribus emoriantur. Quamobrem videmus, quæcunque animantia ſunt, eiufdem ſpecies fera ſimul, ac manſueta, ex his plura eſſe, quam ex illis. Verbi gratia, ſunt equi feri, ac manſueti, gallinæ, anſeres; columbæ. Atqui pauciſſima ſunt ex his fera in ſiluis; plurima vero ſunt manſueta. Quin ipſe auctôr totius naturæ Deus ita inſtituit horum naturam, vt, quæ homini maxime ſeruiunt, ea maxime ſint ſecunda, vt columbæ, quæ ſingulis menſibus pariunt; gallinæ, quæ interdum ſingulis diebus oua edunt, ex quibus pulli excuduntur; paſſeres ipſi, & hirundines in domibus nidificantes, quaſi hominibus ipſis quamplurimos fetus edant. B

Adeo ſcilicet inferioris naturæ bonum pendet ab hoc, vt ſuperiori naturæ ſeruiat, ac ſui detrimentum faciat propter illam. Nam, cum perit liquod huiuſmodi, quoad indiuiduum, ſiue quoad aliquam ſui partem, in reliquis maxime amplificatur, ac viuut, Verbi gratia, quoad ſpeciem per ſuas partes propagatam, ſic enim perpetuatur, ac multiplicatur quoad plura indiuidua, ac plures effectus, vt apparet. Nam & indiuiduum ipſum vltut interire, vt ipſius effectus, aut proles conſeruetur, ac pater amat pro filio mori, quia ſic magis quodammodo per eum, qui eſt pars ipſius, atque a ſemine ipſius parte procedit, viuut, ac perpetuatur, magisque ad primam ſubſtantiam accedit, ad Deum omnium bonorum fontem, totiuſque naturæ, & eſſentiæ immortalẽ cauſam. C

Nam præclare Ariſtoteles. quoniam enim in omnibus aſſerimus, quod melius eſt, naturam ſemper deſiderare, melius autem eſſe, quam non eſſe, eſſe autem quot modis dicimus, in alijs dictum eſt. hoc autem in omnibus impoſſibile eſt exiſtere propter aquod longe à principio (Deo) diſtant, reliquo modo cõpleuit vniuerſum Deus perennem faciẽs generationem. ſic enim maxime continuabitur ipſum eſſe, quia proximum eſt ſubſtantiæ, fieri ſemper generationem. D

Rurſus, expendamus & illud. Sunt aliqua, quæ non reſoluuntur in res ſuperioris naturæ, ſed in ea, compositionemque eorum transferuntur iſtæ. atq; hæc perfectiſſima ſunt maxime vtilia ad commune commercium, ſocietatemque incundam. Exempli gratia: Aurum nullo igne conſumitur, in ipſum per

T

cauſas

Lib. 2. de
gen. tex. 59.

VI.

causas naturales cetera metalla longitudine temporis conuertuntur, ipsum vero in nulla. Quis est igitur vsus eius, nisi ad medicinas, nisi ad commercia, quibus vniuersum genus humanum colligatur, mutuaq. consuetudine vtitur ad amorem ingenrandum, veri boniq. appetitionem. Idem dicimus de Carbunculo, cui nihil per ignem deperit, ac detrahitur. His proxime accedunt nobiliora metalla, gemmæ, & quidquid est huiusmodi. Quibus siq. abutuntur, iam non res vocatur in crimen, sed hominis peruersitas a ratione ad belluinam naturam desciscientis, & a gradu superiori ad inferiorem sese deiicientis.

VII. Sic inter arbores sunt aliqua quodammodo immortales, veluti cedri, iuniperus, quin ebenum volunt igni resistere? quæ maxime testantur, se in primis nata ad hominum commoditatem, quando aliarum rerum, quæ sint ordinis superioris, generationi, aut educationi nihil admodum profint, neque sint obnoxia corruptioni, quæ præcedit omnem generationem, neque fructus prope vllos edant. Homo tamen, sicut innumeris alijs, ita his ingeniose vtitur ad multa. vt appareat, natum, qui vniuersitati rerum dominetur ingenio suæ mentis.

Lib. 8. c. 40. Quocirca, quæcumque animantia maxime accedunt ad hominis imitandam prudentiam, ex instinctu quodam naturali, quo dignoscunt modos aliquos singulares assequendi proprii boni absque vlla ratione cinatione, hæc alijs animalibus præstant quadam quasi felicitate, & illis dominantur vel sagacitate, vel viribus, vel vtroque. id vero maxime, si seruiant humanæ disciplinæ. Exemplum sumatur a canibus, & equis. De quibus ita Plinius: Fidelissimus ante omnia homini canis, atque equus. Pugnaße aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumq. plagis a corpore non recessisse, volucres, & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu, & latratu coactum fateri scelus. Garamantum Regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemq. Castabalenses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie, nunquam detrectantes. Canes defendere, Cimbris cæsis, domus eorum plaustris impositas. Et mox, posteaquam recitauit admiranda exempla dilectorum ab eis dominorum, sagacitateque, & memoriæ incredibilis, addit ita scribens: Indiam petenti

A petenti Alexandro Magno, Rex Albanix dono dederat inusitata magnitudinis canem, cuius specie delectatus, iussit vrfos, mox apros, deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. eaq. segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, eum interim iussit. Nuaciauit hoc fama Regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, sed in leone, elephantoq. duos sibi fuisse: hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemq. fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraq. belluam exurgens hinc, & illinc, artificis dimicatione, qua maxime opus esset, infestans, atque euitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad eam sum eius tellure concussa. Hæc de canibus. At de equis postquam retulit, equos Alexandri, & Cæsaris non admisisse dorso seffores alios, quasi indignarentur ab ignobilioribus premi, adiicit: Scythæ quidem equitatus, & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum Regulo ex pronocatione dimicante, hostem, cum victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus, morsuque confectum. Alium, detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiisse prærupta, atque exanimatū. Et mox: Philarchus refert, Centaretum e Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo eius, conscendisse ouantem. at illum, indignatione accensum, domitis frenis, ne regi posset, præcipientem in abrupta isse, exanimatumq. vna. Refert deinde exempla plurima, & admiranda ingenij equorum.

Sic igitur animantia huiusmodi amicissima, præstant eadem ingenio, cæterisq. dominantur: quod ille nimirum sit omnium sensibilibium finis, cui magis quæ seruiunt, eadem & reliquis antecellunt, ac potioribus bonis abundant. Nam superiori subesse, est felicius esse.

Quamobrem, quæ inimica sunt homini animantia, sunt omnium infelicissima, pluribusq. aliorum inimicitis maxime obnoxia. Hinc serpentes hominibus infesti, sentiunt omnium maxime animantia reliqua infesta, nimirum ciconias, aquilas, vultures, miluos, ceruos, mustellas, sues, lacertas, gallinas, testudines, ichneumones, araneos. Adeo scilicet omnia seruiunt homini. quin ipsa terra non vult recipere serpentem, si momorderit hominem, quod huic se factam quodammodo agnoscat. vulpes.

pes, ac lupus, inter se exitialiter prœlia cōmittunt, illi præte-
rea circus accipitur, cornix, & ardeola sunt infensæ, hyenæ, can-
nes, & aliæ multæ bestiæ. Leo non audet hominem attingere;
nisi fame compulsus & quod mirum dictu sit, roganti, vt parcat
quasi audiat nobilissimas preces, cedit, ac parcat. Sic igitur
imperium superioris cuncta mirabiliter excipiunt, quamuis
alioquin efferatissima: ipsi etiam serpentes, ac surdæ aspides,
quæ exaudiunt vocem venefici incantantis sapienter.

Sicut autem, quæcumque animantia sunt homini fida, præcel-
lunt ingenii docilitate. Sic, quæ generosiora naturaliter, etiam
alioquin præstantiora. Aquila namque inter volucres, pro ho-
mine aduersus serpentes pugnans, Elephas inter quadrupedes,
Delphin inter pisces quendam nobilitatis principatum tenent,
& homini maxime sunt amica, Sed quando non possunt hæc
ita haberi à nobis, & intra domos ali, ac doceri, vt canes, &
equi, iccirco hi maxime assequuntur hominis disciplinam. Qui
miranda cupit de Elephante, ac Delphino cognoscere, legat
Aelianum, Plinium, Aristotelem. nobis hic exscribere cuncta,
nihil ad remfacere videtur.

Ad summam, cum sex rerum, quæ corrumpuntur, ac gene-
rantur, gradus enumerauerimus, apertissimum fit, inferiora
feruire superioribus, ita, vt illa transeant in horum substan-
tiam, vel his operas dent suas, suumque ministerium; ac tunc
ijs est bene, & sæliciter, cum id contingit, ita, ut homini cun-
cta famulentur. Nam finge, secus accidere, non obediant ho-
mini animalia, pugnent aduersus ipsum, nonne cuncta addu-
centur ad squalorem? homo uitam traducere nequibit absque
bobus, qui arent, iumentis, quæ ferant onera, felibus, qui mu-
res occidant, occidetur à lupis, leonibus, apris, anguibus, omnia
denique vastabuntur, ipsæ se se belluæ conficiunt, dilaniabunt,
omnia vepretis, ac senticetis horrebunt, nisi dominetur homo.
Sed quam parte sumus homines, nonne intellectu? hic qui-
bus perficitur? Nonne virtutibus? Virtutes autem religione,
vt aperuimus. Sic itaque religioni cuncta parent, atque an-
cillantur, ab illa pendent bona, atque felicitas. Vt mi-
rum fit, quid venerit in mentem cuidam, dicere, dari tem-
poralem potestatem inter homines absque sacra, ita, vt illa stet
sine hac, quemadmodum stat anima sensitua, & actus eius
absque intellectua. neque videt, in homine non dari sensiti-
uam, & actus eius absque intellectua. quin vna est in homi-
ne ani-

A ne anima intellectiua eminenter continens aliarum vires,
eaque separata perit omnino homo. Sic igitur sensitiuæ
actus est omnino ab intellectiua, vt sensitiuam continet.
quod si illius actus repugnet huic, iam diffidet sibi homo,
ac recedit ab eo, quod est hominis in belluinam natu-
ram degenerans; ac proinde belluina erit potestas, quæ
non ancillatur Religioni, & qua parte huic non est subie-
cta. Ac recte Sanctus Gregorius Nazianzenus Ecclesiasti-
cam potestatem comparauit intellectui, temporalem secu-
laremque vel corpori, vel huic affixis, quæ intereunt illa
B recedente. Nam, veluti in hoc amplissimo mundo pendent,
ac stant a superioribus inferiora, sic in homine, qui dicitur
a Græcis paruus quidam mundus, euenire est necesse. Ac re-
cte etiam Sanctus Dionysius libro de Ecclesiastica Hierarchia,
Mos quidem, inquit, hic est diuinitatis sanctissimus, per pri-
ma, secunda, & inferiora ad diuinissimam lucem suam de-
ducere. An non videmus, elementorum naturam, quæ sensi-
bus percipiuntur, primum ad ea, quæ eis magis cognata
sunt, venire, deinde propterea per illa in alia sua traducere
vim, & actionem? Iure igitur, ac merito omnis descriptionis,
C & quæ videtur, & quæ non videtur, principium, ac sedes pri-
mum ad eos, qui maxime diuinitatem imitantur, vult diuinos
radios peruenire. Hæc Sanctus.

Ex his, quæ diximus, apparet, temporalia bona haud pos-
se stare, vt bona sint, afferant felicitatem, consistantque in
alicuius potestate absque religione, eiq. & eius Præfectis de-
beri primas: Et hoc probauimus diuinæ Scripturæ testimo-
niis, assertione Platonis, Aristotelis, Hippocratis, Galeni,
sapientum Assyriorum, Aegyptiorum, Persarum, Romano-
rum, Iurisconsultorum, omnium gentium, argumentis mora-
libus, politicis, naturalibus, metaphysicis, certissimis euen-
tis priuatis, ac publicis, quotidianis experimentis, extraor-
dinariis vltionibus diuinitus immisis, speciali Dei prou-
dentia, assertione historicorum, ac denique omnium rerum
naturalium quodam consensu. Restat, vt idem consignemus
auctoritate Euangelii, Apostolorum, Sanctorum, Do-
ctorum, Conciliorum, Pontificum, Regum, Imperatorum,
quorumuis, Prius tamen idem nobis est concludendum,
ex euentis singulis Hebræorum, ac demum reliquarum natio-
num,

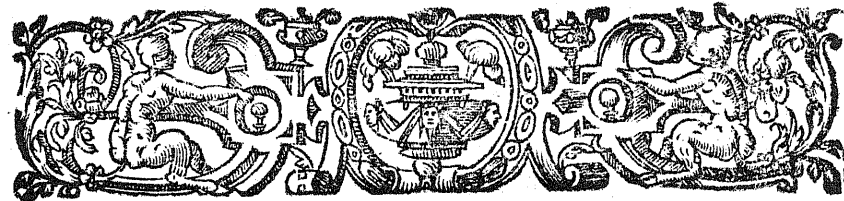
Phys. lib. 2.
tex. 24.
l. in pecud. u.
ff. de usur.

num, quæ regna celebriora tenuerint, totiusq. Orbis, vel A
 infelicitate, vel felicitate, quæ contigerit vsque ad ortum
 Christi, vt extremis postea libris, ex euentis siue pro-
 speris, siue aduersis omnium celebrium Regno-
 rum, quæ Christiani gubernarunt, idem
 manifestissimum fiet, &, con-
 traria quæque diluentes, o-
 peri nostro finem fa-
 ciamus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

DE

DE RVINIS
 GENTIVM,
 ET REGNORVM
 ADVERSVS IMPIOS POLITICOS.

Liber Tertius.

*Enumerantur progressus temporalium bonorum, quos vna cum
 progressibus Religionis fecerunt Abraham, Iacob,
 Iosephus, Hebræus populus in Aegypto, ac deni-
 que Moyses ipse. Cap. I.*

A Omprobanda sunt, quæ differuimus,
 euentis illustrissimis tum populi He-
 bræi, tum gentium reliquarum. Igi-
 tur, cum trans Euphratem maiores
 Hebræorum habitarent, dispersis iã
 nationibus per vniuersam terram,
 Thare, Abraham, & Nachor serui-
 runt, ait ipse Deus in libro Iosue, *Cap. 24.*
 Dijs alienis. quo tempore cælestibus
 oraculis obtemperans Abraham,
 Mesopotamia relicta, profectus est in Palæstinam. memorabile-
 que est, eisdem progressus ab illo factos in exhibitione religio-
 nis,

V

nis,

nis, & acquisitione temporalium bonorum. Numeremus illos, A
vt res clarissime elucescat.

Gen. c. 12. Primus igitur actus religionis, ex quo Abraham secutus est Deum vocantem, fuit, cum bis altare ædificauit, primum in conualle illustri; secundum inter Bethel, & Hai. Ac tunc dixit ei Deus, Semini tuo dabo terram hanc. Cumque exorta fame, in Aegyptum venisset, occasione ablatæ coningis, ac diuino iussu redditæ, plurimis est opibus amplificatus a Pharaone, Aegypti Rege. Atque ita altaris ædificationem diuitiæ sunt consecutæ.

Secundus est, cum singulari quodam ritu singulare sacrificium fecit, mactans vaccam, capram, & arietem triennes, turturem præterea, & columbam; ac primis quidem per medium diuisis, & contra se altrinsecus positis aues integras reliquit: tum vero immolatione, ac distinctione, patefacta sunt illi, ac promissa distinctiora simul, ac certiora præmia. Nimirum fore, vt post annos quadringentos quidquid Chananæorum populi possiderent, id adiudicaretur ipsius posteritati, ac punirentur qui cunque ea quoquo modo affixissent.

Gen. 17. Tertius est, cum iussus est circumcidi cum tota familia, atque ita signum religionis peculiare, ex quo internosceretur a reliquis gentibus, accepit. Quocirca longe maiora, & vberiora sunt ipsi promissa. Dictum namque illi est, patrem multarum gentium constitui te. Deinde faciam te crescere vehementissime. Præterea Reges ex te egredientur. Denique statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno, vt sis Deus tuus, & feminis tui post te. daboque tibi, & semini tuo terram peregrinationis tuæ omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum. Hæc ibi.

Gen. 22. Quartus est. Cum obtulit filium suum Isaac, qui fuit actus religionis altissimus, ac maximè singularis, ac multo mirabilior, quam supra nominatus: atque ita longe sublimissima, & maxima sunt ei certissimo, & immobiliter promissa. in primisque per memetipsum iurati, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo primogenito propter me, benedicam tibi. En Deus antea non iurauerat, neque pactum statuerat. nam dixerat, Statuam. Sic igitur erat quedam nuda voluntatis testificatio, nunc statuatur fœdus, & iuramento confirmatur. Adicit, Multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli,

A cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris, antea quidem Deus dixerat, fore, vt semen foret sicut stellas cæli, non addiderat, futurum, vt ita multiplicaretur. Amplius, Possidebit, inquit, semen tuum portas inimicorum tuorum. Postremo benedicentur in semine tuo, non in te solo, vt prius, omnes gentes terræ. Hucusque promissiones diuinæ vna cum religiosis actibus Abraham pariter procedentes, vt cognoscamus, à religione temporalia bona pendere, ac pares esse eorundem progressus, nisi quoties aliquid imminuitur bonis, vt maius detur, aut malis tribuitur, vt infelicius cadant. Inspiciamus modo, B quid acciderit Iacobo. Non enim legimus, ab Isaac speciales ullos actus Religionis exhibitos unquam fuisse, ac propterea, neque incrementum memorabile temporalium bonorum ab illo factum.

Iacob autem, cum missus ab Isaaco patre in Mesopotamiam, quod hic non probaret mores Chananæorum à recta ratione, & religione diffidentes, ut ille acciperet, inde sibi coniugem melius moratam, & religiosam, in itinere sopori se dans, vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, & Dominum innixum scalæ, dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo, eritque semen tuum quasi puluis terræ, dilataberis ad orientem, & occidentem, & septentrionem, & meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ, & ero custos tuus, quocunque perrexeris, & reducam te in terram hanc, nec dimittam, nisi compleueris vniuersa, quæ dixi. Hæc Deus Iacobo misso ob conseruandos bonos mores, ac religiosos, misso sub obtestatione promissionum, quæ factæ fuerant Abraham, ac religionis ab ipso cultæ. Nam, cum iussit Isaacus, Iacobum proficisci in Mesopotamiam, sic est affatus eum: Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet, vt sis in turbas populorum, & det tibi benedictiones Abraham, benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet. Sic itaque Iacobus religionis obtentu iter suscepit. At, vbi Deus ipsi in somnis apparuit, & quæ supra recitauimus, est pollicitus, ipse protinus omnia speciali Religionis actu consignauit. Nam tulit lapidem, quem supposue-

Gen. 28. rat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper, A
locumq. appellauit Bethel, idest domum Dei. Amplius autem
votum vouit, inquit: Si fuerit Dominus mecum, & custodie-
rit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad
vescendum, & uestimentum ad induendum, reuersusq. fuero
prosperè ad domum patris mei, erit mihi dominus in Deum,
& lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei.
Hæc Iacob, cum promissionibus rerum temporalium coniun-
gens actus religionis, quod sciret vtraque progredi eodem
modo.

Gen. 35. Rursum idem reuersus e Mesopotamia, ac multis opibus abun- B
dans, post hæc vota, & religionis obsequia, cum confedisset in
Palæstina, timens sibi ob interfectos a Simeone, & Leui Sichi-
mitas, iussit auferri e medio suorum Deos alienos, eorumq. si-
mulacrâ defodi in terra, perrexit in Bethel, & ad Deum confu-
giens ædificauit ibi altare, triaq. continuo sibi a Deo promitti
audiuit. Nam dixit ei, Cresce, & multiplicare. gentes, & po-
puli nationum ex te erunt. Subiecit deinde, Reges de lumbis
tuis egredientur. Postremo, Terram, quam dedi Abraham, &
Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te. Ita Deus, pacta cum A- C
braham, & Isaac transferens non in Esau, sed in Iacob, cuius &
illud religiosum fuit, vt, quoties filium susciperet, eum nomine
diuini respectus insigniret, atque ita magis, magisq. augetur
in ijs procreandis.

Gen. 43. Inter filios Iacobi, est certissimum, temporalium bonorum
Gen. 46. copia magis ditatum Iosephum, cuius illud illustrius Reli-
gionis exemplum fuit, quod, cum seruiret amissa libertate
Religionis falsæ cultori Phutiphari, suam tamen, veramq. reli-
gionem dimittere noluit, quamuis a communi Aegyptiorum
mensa ob id veluti profanus arceretur, atque ita quodam-
modo reputaretur impius, auersionisque, & abominationi D
foret.

Cum vero commigrassent Hebræi in Aegyptum, sedesq. ibi
fixissent, ob religionis propriæ cultum retentum delegerunt ha-
beri odio. Aegyptij namq. detestabantur omnes ouium pasto-
res ob impiam superstitionem, & tamen Hebræi pastorum vi-
tam degere non abhorruerunt. Quin, cum maxime creuis-
sent vero diuinitatis cultu retento, atque iccirco post aliquot
annos Pharaos destinasset eos ad internecionem delere,

ac

A ac videret eo magis crescere, & multiplicari, quo magis ab ip-
so opprimebantur, ac statuisset mares omnes, qui e prægnanti-
bus orirentur, occidere, meruerunt habere illi Moysen, per Exo. c. 1. 2
quem tot mirabilia patrentur, populumque peculiarem, &
Remp. conflarent. ita, vt ille in lucem fuerit editus inter pro-
cellas tempestatis dirissime, commotas ob auitam religionem,
sincere custoditam.

B Ipse autem Moyses, vt religionis veræ confortem, populum-
que suum Hebræum protegeret ab iniurijs impij Aegyptij, non Exo. c. 3.
curauit spoliari bonis omnibus, & in exilium profugere. ex quo
factum vt diuinitus eueheretur ad tantum dignitatis, ac pote-
statis fastigium, quantum nemo ante ipsum legitur assecutus,
Pharaonisque Deus constitutus, imperio suo commoueret ele- Exo. c. 7.
menta.

C Sed, quanam ratione subijciebantur imperio Moysis elemen-
ta? nonne ipsius religionis causa? Sic enim semper Dei nomi-
ne solebat alloqui Pharaonem, Dimitte populum meum, vt sa-
crificet mihi in deserto. Viden, vt religionis gratia tanta fie-
rent, aquæ fluminis conuerterentur in sanguinem, computresce-
rent pisces, innumeraque ranæ ibi exorirentur, ciniphes, mus-
cæ? pestis absumeret animantia, puluis aerem repleret, grando
cuncta prosterneret, fulgura, & tonitrua nihil non miscerent, ac
perderent, locustæ cuncta corroderent, nox, ac tenebræ omnem
lucis aspectum in meridie ipso auferrent omnibus? Quæ cum
solis Aegyptijs nocerent, nihil omnino lædebant Hebræos. ac,
veluti ad nutum Moysis, religionem semper obtendentis, hæc
accidebant, sic eodem volente abibant, vbi scilicet ex-
tendisset virgam, quæ naturali quidem potestate
nihil valebat, sed religioni seruiens tanta mi-
rabiliter patrabat, vt sciamus bona tem-
poralia dari, & eripi ob contem-
ptam, cultamque ab homini-
bus veram religio-
nem.

Recensentur incrementa, ac ruinae, quas vna cum Religionis, aut consuetudinis, aut cultu, fecere Iudaei, ex quo sunt egressi ex Aegypto usque ad Regem constitutum, rei ecto contra Dei voluntatem Sacerdote. Cap. I I.

Exod. 11.
& 12.

Nimvero magis haec apparent adhuc, si contempleremur, quam ratione sint egressi ex Aegypto Hebraei, spolii, ac diuitiis inimicorum ditati: iussit enim Deus sacrificari agnum anniculum, sanguine ipsius aspergi Hebraeorum postes, eumque certo quodam ritu comedi, ex quo contigit, vt omnes Aegyptiorum primogeniti fuerint diuinitus immissa morte interfecti, seruati Hebraeorum. Qua clade perterriti illi maxime contenderunt, vt ij dimissi a Rege discederent, secumque auferrent, quidquid auri, & argenti mutuum petiissent. Atque hic est primus, ac specialis ritus sacrificii perpetui, quem retinuerunt ex diuina sanctione Hebraei, vt merito per illum sint in propriam libertatem vindicati, maximas opes acquisierint, propriamque rempublicam constituerint. adeo cum religione procedunt bona temporalia. Hinc itaque merito nobis erit initium capitis huius. Sicut autem per virgam Moyses efficiebat tot, ac tanta, quae memorauimus, prodigia in Aegypto, sic per eandem, quasi Ecclesiastici Magisterij symbolum, mare aperuit, vt iter tutum populo Hebraeo praeberet, clausit, vt ingressos Aegyptios absorberet, quod a sacra nimirum potestate, mors, ac vita, elementorumque moderatio quaedam pendeat. Iam vero, scimus populum ductu columnae praecedentis die quidem in forma nubis, nocte in forma ignis iter ita fecisse, vt illa consistente consisteret, ac se se mouente moueretur: Deo scilicet eam ciente, atque inde Moysen alloquente, quid facto opus esset, populoue regendo expediret, admonente, quod voluntas diuina mortalibus per summos Sacerdotes explicetur. Sic enim Dauid, Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. Non est autem necesse, vt hic referamus, quemadmodum ab obedientia Moysis, qui cum fratre Aarone summum Sacerdotium regebat, proficiscerentur

tur

A tur in Hebraeos omnia bona temporalia, deficerentque haec, quoties illi ab eodem defecissent. Notissima namque haec sunt, ac peruulgatissima in sacris libris, & euentis innumeris clarissime consignata. Diximus praeterea superiori libro, sancitum fuisse, vt summo Sacerdoti in omnibus primae deferrentur, eiusque vestimentis orbem totum fuisse designatum, quod a sacris omnia pendeant. Hic igitur nonnulla huiusmodi singularia commemorabimus, quae a nobis omissa fuerunt, & in hunc locum reiecta. Igitur, Aarone defuncto, cum Moyses appropinquare sibi mortem conspiceret, sic Deum precatus est: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante eos, & introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Iosue, filium Num, virum, in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro Sacerdote, (hic successerat Aarone) & omni multitudine, & dabis ei precepta cunctis videntibus, & partem gloriae tuae, vt audiat cum omni synagoga filiorum Israel. pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulet Dominum. ad verbum eius egredietur, & omnes filij Israel cum eo, & caetera multitudo. Haec Deus, constituens, a Ducibus, aliisque principibus nihil agendum, nisi ex praescripto summi Sacerdotis. Hinc omnia pendere. Quocirca, cum Iosue iam cuncta administraret, probe sciens id esse verum, transiturus Iordanem, Palaestinamque occupaturus bello, voluit praecedere Sacerdotes arcam portantes, qui consistentes in medio fluminis, eius impetum, cursumque cohibuerunt, ne flueret, donec Hebraei omnes transmississent, alueumque siccum mirabiliter calcarent, atque ita terrae acquirendae possessionem caperent. Amplius autem, cum prima Ciuitatum Hierico capienda occurreret, Sacerdotes, Arcam portantes, eam circueuerunt; septemque alij Sacerdotes sacris buccinis insonare, praecedentes vna cum toto exercitu armato. quod cum sex diebus perfecissent, aurumque, argentum, & aes omne, Deo consecratum fuisset; septimo tandem die, vociferantibus cunctis, muri corruerunt; vbi est adducta in potestatem, non alio potissimum robore, quam religionis. Cumque Achan furatus esset aliqua eorum, quae Deo fuerant dedicata, atque ita religio violata esset; iussu sunt non multo post Hebraei, nec, nisi expiato delicto, puniroque Achan, vires pristinas, & victo-

Num. 20.
27.

Ios. 9.

& victoriam, recipere potuerunt. Neque agebat, neque moliebatur quidquam Iosue, nisi Deum per Sacerdotes consulisset: alioquin infeliciter cadebat, & perperam tentabatur. Iccirco a Gabaonitis est in fraudem perductus, quod os Domini non interrogasset. Quin, ubi diuidebatur terra, eam quisque partem fortiebatur, quam, vt sacra Scriptura inquit, dedisset

Iosue 14. Eleazar Sacerdos in primis, deinde Iosue filius Nun. Sic igitur omnia transigebantur ex præscripto Sacerdotis. Hinc post obitum Iosue Hebræi Deum consuluerunt, interuentu illius, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananeum, & erit Dux, & ait Dominus, Iudas ascendet, vt appareat Duces, & iudices constitutos iuxta edictum illius, de quo dictum, *Mal. 2.* Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Quod ait Angelus, idem est, ac si dixisset, Nuncius, & interpret. Atque hæc vsque ad tempora Palæstinæ per Hebræos acquisitæ. Ex hoc tempore Hebræi, sæpius a recta religione deflectentes, alienigenarum potestati subiiciebantur, ac temporalium bonorum maximam iacturam faciebant, & simul ac respiscebant, continuo liberabantur, atque in antiquum dignitatis, ac felicitatis statum redibant. Tum vero mirabilissime id eueniebat, quoties, vt superiori libro adnotauimus, intercedebat specialis actus religionis, & sacrificii, vt in victoriis per Gedeonem, Sampsonem, & Samuelem partis apparet. Quocirca superat omnes victorias illa, quam Gedeon retulit e Madiianitis, quorum copiarum cum forent innumerabiles, fudit has ille tercentum tantum militibus, nullo educto gladio, nullo e suis desiderato, aut fauciato, prædamque, & gazas opulentissimas cepit: quorum nihil accidit simile vel Sampsoni, vel Samueli. Quid ita? Quod scilicet Gedeon solus, atque omni ope destitutus, fuerit ausus nocte cunctas aras Baal euertere, & maximo se discrimini obicere pro recta religione. vnde nomen hinc Ierobaal inuenit. Quorum nihil simile egerunt, vel Sampson, vel Samuel. In Sampsonem tamen fuit hoc præclarum, quod mater ipsum concepit, in vtero gestauit, aluitque, & instituit in perpetua religionis obseruantia. Insuper eam namque Angelus abstinere a vino, ficera, & immundo, donec peperisset; similiter & puerum. Præterea vero & hunc comam non tondere in honorem Dei. Quamobrem fortitudinis incredibilis exempla viuens dedit; atque, ut constaret a religione hæc proficisci, cum fuit ab inimicis

A micis attonsus, amisit vires omnes, & in miserabilissimam seruitutem cecidit. Non est omittendum nobis, in religionem peccatum fuisse enormiter ab Ophni, & Phinees filiis Heli summi Sacerdotis. adipem namque immolandum Deo, & carnes illi oblatas per vim tollebant, & cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi, dormiebant. hæc omnia maxime religionem multis modis lædebant. Sic igitur ait inter alia ad Heli Propheta missus a Deo. Quare calce abiicistis victimam meam, & munera mea, quæ præcepi, vt offerrentur in templo! propterea ait Dominus Deus Israel, Præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo tua. Ophni, & Phinees in die vna morientur ambo, & suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet. Futurum est autem, vt, quicumque remanserit in domo tua, veniat, vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque, Dimitte me, obsecro, ad vnam partem Sacerdotalem, vt comedam bucellam panis. Hęc Propheta ad Heli, subtricens libidines filiorum, & nihilominus prædicens, ob religionem violatam, futurum, vt posteris eius auferatur summum Sacerdotium, curtetur vita, auferantur opes, & honores, Quod contigisse, ita liquet e libris Regum. Paulo enim post cæsi sunt Ophni, & Phinees a Philisthæis, Hebræi profligati, & arca Dei capta; in qua Deus omnia continēs atque implens dicebatur habitare, quod per eam miracula maxima supra naturæ vires perageret, atque iccirco ad colligendos eodem concordie vinculo Hebræos, simulq. in vnâ Remp. & doctrinam veritatis coniungendos, voluit Deus omnes actus religionis arcam respicere, & in eius loco celebrari, quando necesse est humana cuncta in aliquo loco fieri. Verum, cum Philistæi captiuam quodammodo arcam detinerent, neque quod decebat honore præcipuam Dei sedem in terris veneraretur, ob huiusmodi religionis contemptum, contigit, vt mures ex humo ebullientes omnia vastarent; ipsi his correpti passim sternerentur, aut insolitis morbis affligerentur, atque ita temporalium bonorum maxima detrimenta paterentur. Coacti sunt itaque Religionis rectæ vexillum remittere.

Post hæc Samuel, Dei Sacerdos, Hebræis præfuit; ac Philistæos memorabili proelio fundens cum sacrificium Deo offerret, tonitribus eos perterrefecit, ac profligauit. Sed, cum senex effectus, filios Ioel, & Abiam, rebus iudicandis præfecisset,

hi, munerum largitione corrupti, causas terminabant; nihil tamen in religionem peccasse scribuntur. Quocirca indignitate sceleris commotus populus Hebræus; a Samuele petit, ut Regem sibi constitueret, qui iudicaret, ac præset, exëplo aliarum nationum. Hæc postulata maxime Deo displicuerunt, quamuis occasionem darent ei Sacerdotes ipsi. Dixitq. ad Samuelem: Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die, qua eduxi eos de Ægypto usque ad diem hanc, sicut dereliquerunt me, & seruiert Diis alienis, sic faciunt etiam tibi. Mox edicit Deus, fore, ut Tyrannide grauissima a Regibus opprimantur Hebræi, bonis omnibus miserabiliter spoliarentur a Deo, neque ipsorum preces exaudiantur, & liberentur ab acerbissimo seruitutis iugo. quod ita contingat eis, qui Sacerdotibus, licet aliquando a semitis iustitiæ recedant, obedire asperrantur, ac nolunt. adeo temporalia bona pendent a Religione. Nam, cum peccant salua religione, Sacerdotes, quoties obtinent supremum locum, Deus ipse adfert remedia diuina deficientibus humanis ad preces populi. Quoties autem, deiectis in secundum locum Sacerdotibus, profani primas tenent, nihil non euertitur, atque ad nihilum redigitur.

Quamuis datus fuerit Hebræis Rex, suprema tamen omnium potestas remansit apud Sacerdotes, quod multis probatur. Dauidi, ac Salomoni tum maxime temporalia bona cœlitus data, cum præcipuos religionis actus ediderunt. Stabilitas illorum tunc Hebræis concessa, cum stabilitas religionis extitit inter ipsos.

Cap. III.

Quamuis Deus Regem populo Hebræo dedit, non abstulit tamen omnium supremam potestatem summo omnium Sacerdoti, neque abrogauit eam, quam sanxerat, legem in Deuteronomio, ut superioris libri initio vidimus. Nam Regem summo Sacerdoti parere oportebat, si quidem voluisset ex præscripto diuinæ legis viuere, & iura diuina nequeunt abrogari: repugnatq. ipsis rebus, ut minus habeat virtutis, quod Deo magis appropinquat, qualis est ex natura sua Sacerdos inter

- A inter homines. ac supra ostendimus, vniuersitatem rerum conuenire in hoc, ut imperfectum seruiat perfecto: alioquin omnium rerum confusio fieret. Tolleret itaque res cunctas, qui sacram potestatem profanæ subijceret. Igitur, qualiscunque sit Hebræorum, vel quorumuis hominum, voluntas, Sacerdotibus tamen cæteri semper obedire debent, ut bene sit rebus: ac, nisi impediuntur mortalium pernicacia, factionibus, & vi, possunt illi omnibus, ex iure diuino, ac naturali, imperare, iuxta sanctiones ab ipsis præscriptas, quæ nihilominus ab his, quæ dicimus, nullo modo discrepare possunt. Iccirco Deus voluit vngi Reges singulos a Sacerdotibus; neque intelligebatur vllus esse Rex, antea quam fuisset a Sacerdote vnctus. Quod constat ex historia sacra. Quin, aliquando, Regibus iam constitutis, abstulit omne ius, atque in alium transtulit per ipsos sacerdotes: idque statim manifestum fecit in ipso primo Rege Saule: nam reiectus est a Deo, quod Samueli non audierit, & ausus fuerit ipse offerre hostias Deo, neque expectare Samuelem, ut inter ipsos condictum fuerat. Rursusque, cum Saul idem non occidisset Agag Regem Amalech, & omnes eius res haud combussisset, ut ei præceperat Samuel, sed quædam reseruasset in honorem Dei sacrificanda, & offerenda, sic ad eum Samuel, Numquid vult Dominus holocausta, & victimas; & non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo, quod abieceris sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis Rex, & mox conuersus est Samuel, ut abiret. Ille autem (Saul) apprehendit summitatem pallii eius, quæ & scripsa est, & ait ad eum Samuel, Scidit Dominus Regnum Israel a te hodie & tradidit illud proximo tuo meliori te. Hæc ibi. Neque multo post Samuel vnxit ex Dei mandato Regem Dauid. Eodem modo, cum Salomon Idola coleret, Ahias Silonites Propheta adiudicauit decem tribus & duodecim Regi Ieroboam. Sic alii Sacerdotes, ut ostendemus, alijs Regibus Regnum abstulerunt, alijs dederunt. Insigne vero in his maxime fuit factum Ioiadæ Pontificis, qui clam in templo aluit Ioas filium Ochoziæ, cum coniux huius Athalias omnes filios ipsius occidisset, excepto Ioas, qui furtim subductus est. Ioiadas enim post annos septem, conuocatis militibus, ma-

nuq. comparata, occidit Athaliam, Regemq. constituit Ioas. **A**
Inter hæc illa obseruanda, quo tempore, & qua de causa fuerit perpetuitas regni promissa posteritati Dauidis, & Salomonis, nempe eo, quo religionis actus potissimum visi sunt edere.

2. Reg. 7. Nam, cum Dauid confirmasset ædificare templum Deo, & arcæ, quæ custodiebatur sub tentoriis pellium, tunc ad eum locutus est Deus, promittens fore, vt in ipsius posteritate regnum permaneret. Quod illa Psalmo, qui incipit, Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, continetur. Quin, cum reduceret arcam in montem Sion, Rex **B**
ipse Dauid, Ephod lineo vestitus, totis viribus ante eam saltabat, præ multa lætitia, ac tripudio, cunctis eam comitantibus, ac multis in via victimis immolatis, & honore, eam debito multitudine omni Hebræorum prosequente, quæ

2. Reg. 6. prospiciens Michol filia Saul irridens Dauidis Religiosam simplicitatem, Sic est affata, quam gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur vnus de scurris. Ad quam Dauid aperiens a religiosa simplicitate existere omnia temporalia bona. Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius, quam patrem tuum, & quam omnem domum eius, & præcepit nihilominus, vt essem Dux super populum Domini in Israel, & ludam. Et vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. Hæc Dauid, gloriam suam, Regnumque acceptum referens ipsi religioni. Ad quæ comprobanda subiicit Scriptor diuinus: Igitur Michol filia Saul non est natus filius vsque in diem mortis suæ. En vt Spiritus sanctus asserat, ob irrisam religionem denegatos Michol filios. Verum, quod magis memorabile sit, Dauid multos filios suscepit antequam locum honorificum designaret arcæ, statueretque illi templum condere, & omnia præpararet ad hoc facientia. **C**
Enumerantur ab historia sacra Ammon, Cheleab, Absalon, Adonias, Saphatia, Iethraam, sed, qui regnaturus erat in Israel, & e cuius posteritate Regium semen nasceretur, non est ei natus, nisi ex quo arcam reduxit, templumq. illi excitare constituit, & omnem materiam preparauit. Quin, cum Deus multa Salomoni promississet, sapientiam postulanti, nimirum diuitias, gloriam,

2. Reg. 3. vitam

A vitam longam, nunquam tamen pollicitus est, ipsius liberos regnuros (poterant enim regnare ex aliis filiis Dauid) nisi ex quo templum perfecit. tunc enim dixit ei Deus secundo apprensus ipsi in somnis, Non auferetur vir de genere suo de folio Israel. Quod tamen Daus ita ratum voluit esse cum reliquis omnibus, siquidem permanerent ipsius nepotes, ac cæteri Hebrai in fide, & religione, si autem, Deus inquit, auersione auerfi fuerit is vos, & filij vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & cærimonias meas, quas proposui vobis, sed aberitis, & colueritis Deos alienos, & adoraueritis eos, auferam Israel de superficie terræ, quam dedi eis, & templum, quod sanctificaui nomini meo, proiiciam à conspectu meo. eritque Israel in proverbium; & in fabulam cunctis populis, & domus hæc erit in exemplum; omnis, qui transierit per eam, stupebit, & sibilabit, & dicet, Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic, & respondebunt. Quia dereliquerunt Dominum Deum suum. **B**

C E quibus omnibus apparet clarissime, tēporalia bona progredi vna cum religione, ac deficere eadem deficiente. Sed, quando cognouimus id clarissime in euentibus singulorum, verbi gratia, Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, Iosue, Gedeonis, Sampsonis, Samuelis, Saulis, Dauidis, antequam procedamus ulterius, operæpretium fuerit expendere, & contemplari gradus ipsos, quos vniuersa Hebræa gens fecit in assentione dignitatis, potestatis, ac temporalium bonorum. cognoscemus enim, fuisse vtrorumque pares, atque eosdem. quod ne possit aliquis negare, conueniens duximus, eos hic sigillatim dinumerare.

D Primus est, cum data fuit Abrahæ circumcisio: & posteritas ipsius certo, ac speciali hoc signo religionis à cunctis nationibus est distincta, atque ita cœpit illa vniuersitatem propriam constituere; multisque promissionibus est diuinitus honestata, & amplificata. Sed tamen, quæ seruiret quodammodo regibus alienis, neque certam sibi regionem, sedemque adhuc vindicaret, quamuis ad multas opes euecta, incredibilemque multitudinis propagationem, regna maxima aliquando administraret, quale fuit Aegyptiacum, quod per annos multos ab Hebræis est gubernatum, vt Iosephus aduersus Apionem scribens, Eusebius in Chronico, & alii multi narrant.

Secundus est, cum liberati sunt è seruitute Aegyptiaca, sanctusque est ritus maectandi Agni paschalis eodem tempore, & mox arcam fabricati sunt, tabernaculum, ritus sacrificiorum, peculiare leges carimoniarum. Atque ex hoc non modo sui iuris effecti propriam Remp. nulli subiectam constituerunt, sed etiam proprias regiones, ac terras fecundissimas acqui- uere. Et nihilominus in deserto multa perpessi, ac postea perpetuis belli defatigati; nunquam visi sunt conqueuissè, donec arcæ locum præcipuum delegerunt.

Tertius est itaque gradus, cum locus stabilis arcæ diuinæ, religionisque domicilio constitutus est in Silo. Tunc enim cunctis tribubus est diuisa Palæstina, vt habetur in libro Iosue, ac per annos multos iucundissima pace potiti sunt Hebræi. Sed, cum septem temporibus, a vero Dei culta recedentes, in impietatem corruissent, totidem redacti sunt in seruitutem à Chusan Rege Mesopotamiæ per annos octo; ab Eglon Rege Moabitarum, per decem, & octo; à Iabin, Rege Chananeorum, per viginti; à Madianitis per septem; à Philistæis, & Ammonitis per decem & octo; ac rursus ab iisdem Philistæis, per quadraginta, & aliquot præterea annos. è quorum potestate liberabantur, cum reuertebantur ad pristinam pietatem. Vltima seruitus fuit, cum capta est arcæ à Philistæis, & detenta mensibus septem.

Quartus est gradus, cum suis perpetuusque arcæ locus est assignatus à Dauide, templumque ædificatum in Sion à Salomone. Atque ex hoc tempore

Hebræi non inciderunt in tot, ac tantas, vt antea, calamitates. atque vsque ad Babylonicam seruitutem multis opibus abundarunt, & ad maximum dignitatis, & honoris fastigium sunt euecti.

Omnes

A Omnes Iudæ Reges sigillatim recensentur, ac, pro cuiusque pietate, aut impietate, contigit illis, aut felicitas, aut infelicitas temporalium bonorum. Conferuntur deinde inter se singuli quo ad imperium, amplitudinem, diuturnitatem, obitum, cæteraque euenta. Cap. IV.

B **I**mplo autem condito, cantoribus ordinatis, & ad magnificentiam, splendoremque maximum perducta religione, Salomon, atque Hebræi felicissimis vsi sunt temporibus, ita, vt nunquam similem felicitatis amplissimæ statum nacti postea fuerint, qui fuerit proprius ipsorum. Describitur hæc felicitas late in historia sacra. Ruinam tamen eius facere cœperunt ipso Salomone regnante, qui copulatus est, ait sacra Scriptura, mulieribus alienigenis ardentissimo amore, fueruntque ei vxores quasi Regina septingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerterunt hæc cor illius cum iam senex esset, vt sequeretur Deos alienos, Astartem Deam Sidoniorum, Chamos Deum Moabitarum, & Moloch Ammonitarum, quibus duobus scriptum est ædificasse fana. Quamobrem Deus, apprensus illi, sic dixit, Quia habuisti hoc apud te; & non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandauit tibi, dirumpens scindam regnū tuum, & dabo illud seruo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum. Suscitauit igitur Deus aduersarium Salomoni Adad Idumæum de femine Regio, qui erat in Edom, & profugerat in Aegyptum, cum Dauid Idumeam cepisset, duxeratque vxorem sororem Taphnes Regina coniugis Pharaonis, ibique ditatus rediit, ac, manu multorum facta, Damascum cepit, & continenter bella gessit cum Salomone, & latrociniis omnia conturbauit.

D Quin etiam de mandato Dei Ahias Silonites propheta prædixit Ieroboam, fore, vt decem tribus, defuncto Salomone, ipsum Regem constituerent; illique obuius, ad tantæ rei testificationem scidit pallium suum in duodecim partes, decemque ipsi deditur. Quod cum Salomon rescisset, voluit occidere Ieroboam, qui propterea fugit in Aegyptum ad Regem Sefac, à quo exceptus, & amplificatus opibus, ac, defuncto Salomone, reuersus, præpositus est decem tribubus deficientibus à Roboam ob nimia tributa, & acerba ipsius responsa, & continenter est prælia-

præliatus cum Rege Roboam, filio Salomonis. Præterea vero, A
Sefac, Rex Aegypti, diripuit thesaurum Regium, repositumque
in templo, & reliqua vniuersa.

3. Reg. 14 Sicut autem regnauerat Salomon annis quadraginta, & su-
premis ad impietatem se conuertit, ac multis est afflictatus an-
gustiis, eodem modo, vt apparet, Roboam; quo regnante Iudei
edificauerunt aras, & statuas in locis excelsis, ac subter arbores
frondosas, effeminatosque spurcissime habuerunt, ac reliqua a-
bominanda perpetrare. imperauit ille annis decem, & se-
ptem, cui succedens filius Abias præfuit tribus, vxoremque ha-
buit Macham turpissimæ impietati propositam, è qua ortus A-
sa quadraginta & vno imperauit, iustusque, pius, atque adeo fa-
lix fuit, abstulit namque effæminatos è regno, idola cuncta sub-
nertit, Macham matrem remouit ab obscenis Priapi sacris, il-
lius specum subruit, statuam confregit, combussit, cineresque
proiecit in torrentem Cedron, Vrbes multas extruxit, in his
Gabaam, & Maspham. Zaram Æthiopum Regem, qui ducebat
hominum decies centena millia, memorabili prælio vicit, &
2. Pars. 16 opulentissima spolia cepit. Hic igitur regnauit diutius, quam
proauus, auus, & pater, ac semper victor feliciter vixit. tantum
iam senex doluit pedes, cum non nihil deflexisset ab ea, quam
Domino debebat, fiducia. quam ob causam, cum redargueretur
à Prophta, eo prorupit, vt illum coniceret in carcerem: ægro-
tans autem, magis detulit medicinæ, quam diuino auxilio: dece-
dens, regnum filio Iosaphat reliquit, qui tenuit illud annis vi-
ginti quinque, pius, ac simul fælix. Nam sic de illo Sacra Scri-
ptura: Factæ sunt ei infinitæ diuitiæ, & multa gloria. itaque fa-
ctus est paupor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant
per gyrum Iudæ, nec audebant bellare contra Iosaphat. Sed &
Philistæi Iosaphat munera deferebant, & vectigal argenti. Ara-
bes quoque adducebant pecora arietum septemmillia septin-
gentos, & hircos totidem. Creuit ergo Iosaphat, & magnifi-
cavit in Iuda domos ad instar turriū, vrbesq; muratas, & multa
opera patravit. Et mox: Fuit ergo Iosaphat diues, & inclutus
multum. Cui successus proles ipsius Ioram, occidit omnes fra-
tres suos Azariam, Iachel, Zachariam, Azariam, Michel, & Sa-
phatiam, coluitque idola. Iccirco descuerunt ab ipsius obe-
dientia Idumæi, & alij, qui tributum patri ipsius pendebant,
allatæque sunt ei litteræ ab Elia propheta, in quibus scriptum
erat: Hæc dicit Dominus Deus Dauid, patris tui, quoniam
non

A non ambulasti in vijs Iosaphat patris tui, & in via Asa Regis
Iudæ, sed incessisti per iter Regum Israel, & fornicari fecisti Iu-
dam, & habitatores Hierusalem, imitatus fornicationem do-
mus Achab, insuper & fratres tuos domum patris tui, meliores
te occidisti. Ecce Dominus percutiet te plaga magna cum po-
pulo tuo, & filijs, & vxoribus tuis, vniuersaque substantia tua;
tu autem ægrotabis pessimo languore vteri tui, donec egrediā-
tur vitalia tua paulatim per singulos dies. suscitauit ergo Do-
minus contra Ioram spiritum Philistinorum, & Arabum, qui
confines sunt Æthiopiibus, & ascenderunt in terram Iuda, & va-
stauerunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inuen-
ta est in domo Regis, insuper & filios eius, & vxores, nec reman-
sit ei filius, nisi Ioachaz, qui minimus natu erat, & super hæc
omnia percussit eum Dominus alui languore pessimo. cumque
diei succederet dies, & temporum spatia voluerentur, duorum
annorum. expletus est circulus, & sic longa consumptus tabe,
ita, vt egereret etiam viscera sua, languore pariter, & vita ca-
ruit, mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei popu-
lus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat ma-
ioribus eius. regnauit ille annis octo, ac post eum filius impius
C Ochozias anno vno interfectus à Iehu. quo audito, vt sola re-
gnaret, Athalias mater Ochoziæ peremit omnem stirpem Re-
giam. Sed Iosabeth, filia Regis Ioram, & vxor Ioiadæ Ponti-
ficis, subtraxit cædi Ioas puerum anniculum, absconditque, &
aluit in templo per annos sex. Post quos Ioiadas, conspiratione
facta, Athalias necauit, & regem constituit Ioas, qui, quamdiu
vixit Ioiadas Pontifex, & religiose, & feliciter imperauit. Nam
templum Dei, quod non modo direptum, sed etiam destructum
fuerat ab Athalia, filioque ipsius Ochozia, vt ornarent tem-
plum Baal, reparauit, & omni decorum genere nobilitauit. Ve-
rum, defuncto Ioiada, qui vixit annis centum triginta, ac quie-
scens ille impijs principum Iuda persuasionibus, Dei templū
deferuit, ac seruiuit Dijs alienis, & sculptilibus. quin, cum
Zacharias Ioiadæ Pontificis filius, ob id illum, ceterosque in-
creparet, consensit, vt occideretur. Quocirca, post annum, Sy-
ri, profligatis Iudæis, Hierusalem totam diripuerunt, & igno-
miniose tractatum Regem dimiserunt multis languoribus
excruciatum, qui mox à suis interfectus est post annum Regni
quadagesimum: cui substitutus filius Amasias præfuit annis
viginti nouem, à principio, sinceræ pietatis cultor Idumæos in-
2. Pars. 23

signi uictoria profligauit, ac prædam plurimam retulit. Sed A
 mox Idola eorundem colens, turpiter fufus est à Ioas Rege If-
 rael, vastata est, ac direpta Hierusalem; soboles uero ipsius
 Ozias rerum potitus est annis quinquaginta duobus bonus, ac
 mira in omnibus felicitate uisus, crebras aduersus hostes victo-
 rias adeptus. quibus elatus est, ausus ipse adolere thus in tem-
 plo. Cumque reiectus à Sacerdotibus obsisteret, illico lepro-
 sus euasit. Quamobrem, sentiens iratum Deum, recessit, &
 quamdiu uixit, separatus à ceteris in domo fuit, ac pro ipso
 regnauit Ionathan annis sexdecim, uir rectus, domuitque, ac
 sub tributum misit Ammonitas; excepit eius imperium ex ip- B
 so natus Achaz, administrauitque annis sexdecim pessime. nam
 ianuas templi clausit, illud spoliauit, atque in singulis angulis
 Hierusalem, & Urbibus Regni aras Idolis extruxit. quocirca
 uictus est à Syris, Israelitis, Idumæis, & omnia ipsius passim spo-
 liata, & asportata. Huic substitutus proles Ezechias iuste, ac se-
 cundissimis euentibus regnauit annis uigintinouem, aperuit,
 atque ornauit templum, mirabilissimam uictoriam reportauit e
 Senecharibo Rege Assyriorum, cuius meminit Herodotus. ad
 eius uotum sol retrocessit. Habetur in sacra Scriptura tale ip-
 sius elogium. fuit autem Ezechias diues, & inclytus ualde, & C
 thesauros sibi plurimos congregauit argenti, & auri, & lapidis
 pretiosi, aromatum, & armorum uniuersi generis, & ualorum
 magni pretij, apothecas quoque magni frumeti, uini, & olei, &
 præsepia omnium iumentorum, caulasque pecorum, & urbes
 sex ædificauit sibi, habebat quippe greges ouium, & armentorum
 innumerabiles, & quod dedisset ei Dominus substantiam mul-
 tam nimis. Post eius obitum regnauit filius Manasses annis quin-
 quaginta quinque omnium pessimus initio regni. In ipso enim
 templo, passimque alibi, aras, & Idola falsis Deis extruxit,
 eos coluit, magis addictus igne filios suos lustrauit. Quocirca D
 Assyrij, direptis Regni Urbibus cunctis, ceperunt ipsum, uictum-
 que Babylonem perduxerunt & in catenis detinuerunt. Ad quæ
 respiscens, scelera præterita deplorans, ac multis lacrymis ex-
 piare contendens impetravit à Deo ueniam, dimissusque & in Re-
 gnum suum restitutus omnia sculptilia deiecit, confregit, tem-
 plum purgauit, ornauit, rectamque religionem reduxit. Eo
 deinde mortuo substitutus Amon post annos duos, quibus im-
 pie præfuit idola fabricatus, ac ueneratus occiditur à propriis
 seruis, traditumque est imperium soboli ipsius Iosias, quod
 per

2. Par. 32

A per annos triginta & unum sancte est moderatus, in tranquil-
 lissima pace degens. Sed, cum Nechao Rex Aegypti, copias in-
 numeras ducens, pergeret aduersus Babylonis Regem, Iosias
 instructo exercitu, contra eum profectus est: ad quem Nechao,
 quid mihi, ait, & tibi, est, Rex Iuda? non aduersum te hodie uen-
 io, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festi-
 nato ire præcepit. desine aduersum Deum facere, qui mecum
 est, ne interficiam te. noluit Iosias reuerti, sed præparauit con-
 tra eum bellum, nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei.
 Hæc sacra Scriptura. Sic itaque interfectus est Iosias. Cuius
 B etiam rei meminit Herodotus. Illi deinde successit Ioachaz,
 qui, licet tribus tantum mensibus imperauerit, tamen, inquit
 libri diuini, fecit mala coram Domino, iuxta omnia, quæ fece-
 rant patres eius, reuersusque Nechao è prælio Babylonico, re-
 mouit eum à Regno, uinctumque abduxit, constituens Regem
 fratrem eius Eliachim, siue Ioachim tributum terræ impo-
 nens centum talenta argenti, auri uero unum: sed & hic malus
 fuit, atque impius, ac post annos undecim Regni, Nabuchodo-
 nosorus eum sibi tributarium fecit: cumque tribus annis ex-
 actis, desciuisset à Nabuchodonosoro, & impia multa egisset
 C aduersus rectam religionem, Nabuchodonosorus catenis li-
 gatum Babylona adduxit, asportans uasa templi, Regem-
 que præficiens Sedeciam patrum ipsorum Ioachaz, & Elia-
 chim, qui & varijs modis, ut habetur in libris Ieremias, & Eze-
 chielis, peccauit in sinceram pietatem, donec post annos un-
 decim regni captus est à Chaldæis, filijsque trucidatis, in con-
 spectu ipsius; & mox, oculis erutis, abductus est in Babylona,
 subuersa Hierusalem, vastata omnis Iudæa, in seruitutem redacti,
 & in Mesopotamiam abrepti incolæ cuncti, agricolis exce-
 ptis. in qua fuere usque ad Cyrum, Persarum Regem, miser-
 D rime confictati.

Ex ijs, quæ diximus, constat, uiginti, & unum Reges fuisse
 Iudæorum; quibus si addere uelis Athaliam, fient uiginti
 duo. fuerunt autem, Saul, Dauid, Salomon, Roboam,
Abias, Asa, Iosaphat, Ioram, Ochozias, Ioas, Amasias, O-
zias, Ionathan, Achaz, Ezechias, Manasses, Amon, Iosias, Ioa-
chaz, Ioachim, Sedecias.

Boni fuerunt Dauid, Asa si demas, quæ supremis annis
 egit, Iosaphat, Ozias excepto ausu thuris adolendi, Ionathan,
Ezechias, Iosias: quorum sane prosperos fuisse euentus in om-

2. Par. 36

nibus, plerumque constat. Sed & Salomon optimus fuit vsque ad senectam, & secundo rerum cursu est vsus. Postea secus, veluti etiam Iosias, & Amasias.

Contra reliqui mali varijs, & magnis calamitatibus ex omni parte vexati sunt. inter quos omnium fuit infelicissimus Sedecias Manassis impii filius. ipso enim regnante omnino euerfa est Resp. Iudæorum, neque post se reliquit vltos filios, cuncti ante oculos patris trucidati. Ipse, oculis effossis, in com pedibus, & squalido carcere vitam ducens miserrime obiit. Post hunc infelicissimus fuit Ioachaz. nam tribus dumtaxat mensibus imperauit, & quamdiu vixit, in vinculis fuit, omni honore, ac libertate priuatus.

Interfecti fuere Ochozias, Amon, Ioas, Iosias. Illi foeditime, quippe flagitiosi. Iosias non ita, sed in acie dimicans, ex vulnere, dum pugnaret, accepto. Turpissime defunctus est Ioram, languore pessimo exesus.

Breuiissime omnium regnarunt impii Reges, Ochozias anno vno, Amon duobus, Ioachaz mensibus tribus.

Diutissime omnium, latissimeq. simul Dauid, & Salomon, ambo scilicet quadraginta annis, & hic quidem non modo cunctis Hebræis, sed etiam finitimis nationibus imperauit, sicut etiam Dauid, hoc excepto, quod annis sex non tam late.

Non ita ample regnarunt Ozias, & Manasses. nam duabus tantum tribubus dominati sunt, sed perquam diutissime Ozias, & Manasses regnassent. illi namque attribuuntur anni quinquaginta duo, huic quinquaginta quinque, nisi ex iis demendi essent, quos Ozias lepra perculsus, domiq. conelusus vitam traduxit, ab omni munere Regio reiectus, & quos item Manasses in carcere Babylonico transegit.

Post hos Afa dominatus est annis quadraginta, & vno, Ioas autem quadraginta. Sic igitur, cunctis examinatis, vt apparet, diuturnitate regnandi, ac latitudine, superant flagitiosos. Neque vero quisquam dicat temere à Scriptura diuina adscribi ruinam Regni Iudaici criminibus Manassis, cum fuerint illa omnium spurcissima. &, quamuis ipse ea desseuerit, si tamen vim sacri eloquij perpendamus, non videntur bene expiata ob id duo maxime insignia ad ærumnarum grauitatem contigere illius posteritati. Primumque est illud, quod regnum non peruenit ad quartam progeniem, sed in tertia concidit; secundum, quod omnes posteri, vel in carcere obierunt, vel gladio sunt interfecti.

Interfecti, excepto Ipachimo, quem deinde Eluimerodachus, Rex Babylonis, è carcere eduxit, ac Regie tractauit. à quo prognati Salathiel, & Zerobabel, Regiæ posteritatis, ac iuris hereditarii successores.

Enumerantur omnes Reges Israel, eorumque euenta expenduntur. deim, subiectis decem, ac tribus obseruationibus, apertissimum fit, à vera religione pendere omnem temporalem felicitatem. Cap. V.

Nspiciamus post hæc, quid euenerit Regibus Israel, quorum Regnum cœpit in Ieroboam. Hic igitur, decem tribubus, à Roboami obedientia descendentibus, præfectus, illico fere à recta fide recessit. Nam, cum Hebræi iuberentur singulis annis Hierosolymam pergere, templumque inuisere, timuit hic, ne foret hæc occasio, vt tribus ab alienatæ ad obedientiam Roboami redirent. Illud certe accidebat, vt magis frequentaretur Hierosolyma itantibus ad eam cunctis Hebræis, & augetur potentia Regis inimici. Quocirca, vt inde abstraheret populos sibi subiectos, duos vitulos conflauit, edixitque, ne quis ascenderet Hierusalem. Ecce inquit, Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan, & mox fecit fana in excelsis, & Sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Sic igitur ad ipsius vxorem Ahias propheta alloquens Ieroboam Dei nomine, Inducam mala super domum Ieroboam, & percütiam de Ieroboam mingentem ad parietem, & clausum, & nouissimum in Israel. Et post: Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cæli in hac die, & in hoc tempore. Hæc sacri libri.

Infeliciter autem regnasse Ieroboamum, liquet ex eo quod exercitus eius maximus fusus est ab Afa Rege Iuda, qui & nonnullas illius Vrbes, multamque prædam cepit. Neque multo post, defuncto Ieroboam, succedens filius Nabat anno Regni secundo est interfectus cum tota familia, vt prædixerat Ahias, à Basaa, qui Regnum Israel, sic enim vocabatur, quod constabat e decem tribubus, eripiens, nihilo melior fuit Ieroboam, filio-

que

3. Reg. 12

Cap. 14.

que ipsius. iccirco eadem prædicta sunt Baasæ, ac posteris eius à Iehu propheta, quæ prædicta fuerunt Ieroboamo. nam, cum mortuo Baasæ successus fuisset Ela filius eius, post annum secundum peremptus est ab Amon, qui à populo fuerat constitutus Rex. Quocirca ille, desperata omni salute, se, totamque domum suam succendit. Substitutus est illi à contraria facione Thebri, quo mortuo, solus imperauit Amon à recta religione auersus, annis duodecim, successoremque habuit Achab filium, cui prædicta fuere per Eliam Thesbitem eadem, quæ Ieroboamo, & Baasæ. interfectus est Achab in prælio à Syris, Regnumque Ochorie filio reliquit, qui e casu scalarum mortuus est, translatumque est Regnum in fratrem Ioram. Hic occisus est à Iehu (quem de iussu Elisei unctum narrat Scriptura) & à canibus, vna cum matre Iezabele est deuoratus. Perempti sunt, vna cum ipso septuaginta fratres, omnes ex Achab orti, ita, vt nulla ex hoc proles remanserit. Illud à Iehu præclare gestum scribitur, quod omnes Sacerdotes Baal, cui seruiuerat familia Amon, & Achab, trucidauit, ac sustulit aras & quidquid ad huiusmodi Idolū pertinebat, euertit. Veruntamen vitulos aureos Ieroboam coluit. Hinc ob primū factum retulit hanc a Deo promissionem, Regnum scilicet in quartam ipsius progeniem transmittendum. Igitur post eum regnauit filius Ioachaz, atque ex hoc Nepos Ioas, inde pronepos Ieroboam, & denique soboles huius Zacharias quartus à Iehu, qui interfectus est à Sellum. Sellum vero post vnum Regni mensem necatus est à Manahem, qui successorem fortitus est filium Phacee, qui interfectus est à Phacee filio Romeliæ. Hic itaque, occupato Regno, & ipse occisus est ab Osee filio Ela, qui, arripens Regnum, tributum pendebat Salmanafaro Regi Assyriorum, à quo cum desciscere moliretur, inuocato Sue Regis Aegyptiaci auxilio, captus, regnoque priuatus est: omnesque decem tribus è proprijs sedibus, & antiquis, migrare iussæ sunt, ac translatae in Mesopotamiam, & Mediam anno quarto Regis Ezechia.

Decem porro & octo Reges Israel numerantur, nimirū Ieroboam, Nabath, Baasa, Ela, Zambri, Ambri, Amon, Achab, Ochozias, Ioram, Iehu, Ioachaz, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Phacee, Osee, qui regnarunt omnes a Roboam filio Salomonis vsque ad Ezechiam, quo temporis spatio recensentur dumtaxat Reges Iudæ duodecim. Sic igitur illi sesqui plures fuerunt, ac proinde breuius imperarunt, quippe qui fuerunt

A runt omnes idolis colendis addicti: vt sciamus, religionem facere ad longitudinem vitæ diuinitus impetrandam. Atque hæc sit prima observatio.

Secunda est. E Regibus decem & octo Israel, decem fuere interfecti, Nabath, Ela, Zambri, Achab, Ioram, Zacharias, Sellum, Phacee, Osee, cum quatuor tantum fuerint occisi, e Regibus Iudæ. Et hac parte igitur infeliciores impii Reges.

B Tertia est. Vna familia Davidis semper imperauit in successione Regum Iudæ, at in successione Regum Israel familiæ nouem diuersæ regnarunt, Ieroboam, Baasa, Zambri, Amri, Iehu, Sellum, Manahem, Phacee, Osee: vt cognoscatur, quam faueat Deus Religionis vere cultoribus, eorumque generi, ac posteritati.

Quarta est. Nulla stirps e Regiis Israel, regnum transmisit ultra quartam generationem, qui terminus solet assignari extirpandis impiorum nepotibus.

C Quinta est. Vna tantum è Regiis Israel familiis extitit, quæ ad quartam generationem Regnum transmisit, hæc autem fuit Iehu, qui propius absuit a sincera religione: euertit enim cuncta altaria, statuas, imaginès, & fana Baal, Sacerdotesque ipsius interfecit.

Sexta est: Vnus tantum legitur unctus a viris religioni consecratis inter Reges Israel. Hic vero fuit Iehu, cuius etiam posteris, vt diximus, reliquis diutius imperarunt, ac præterea minus obnoxii fuerunt cædibus aduersus eos hostili manu perpetratis. e quinque enim Regibus vnus tantum Zacharias est interfectus ex eadem gente.

D Septima, cum Reges Israel quintuplo latius dominarentur, quam Reges Iudæ: his enim duæ tribus dumtaxat, illis decem parebant: Semper tamen fuere potentiores Iudæ Reges, vt apparet ex historia sacra. Nam sæpius Reges Israel tributum soluerunt tum Regibus Iudæ, tum finitimis. Amplius autem longe breuius Regnum fuit Israel, quam Iudæ: vt sciamus, bellicum robur, etiam si nascatur ab aliis virtutibus, & has tamen, & illud in primis oriri a recta religione. Quin longe plurimi mortales fuere è duobus tribubus, quam è reliquis decem, vt infra aperietur.

Octaua est, cum Regno Israel iam futura impenderet ruina, missi fuere a Deo, qui rebus labentibus succurrerent, Elias, & Eliseus, quorum hic vixit vsque ad Ioas nepotem Achab, ex filio

filio Ioachaz. Per hos igitur sanctissimos viros, eorumque fe-
 A
 ctores, vt cunque sustentatae sunt res Israelitici regni. eos au-
 tem coluerunt aliqui Reges, & maxime familia Iehu, quamuis
 vitulos aureos siue ipsi colerent, siue non exterminarent. Hinc
 4. Reg. 15 legimus, Ioas Regem fuisse Elisei studiosum, ac fleuisse illo
 aegrotante, cum inuississet in lecto decumbentem.

Nona est: hoc Ioas, ac stirpe Iehu vincti de mandato Elisei
 prognatus est Ieroboam, qui diutissime omnium Israeliticorum
 Regum dominatus est annis nimirum quadraginta & vno, qui,
 4. Reg. 15 iuxta praedictionem, Ionae Prophetae bonorumque preces,
 B
 Israelis collapsas res restituit. Sed cum vitulos, & ipse, ac fi-
 lius, & successor ipsius Zacharias venerarentur, hinc sex tantum
 mensibus Zacharias imperauit, & eius genus intercidit. Post-
 quem regnauit Sellum mense vno, & Manaem annis decem.
 quo regnante, tributarium factum est Regnum Phul Regi Af-
 syriorum. Quin, cum Phacee, filius Romeliae, necasset Pha-
 eee filium Manahem Regis, Regnumque arripuisset, haud
 multo post haec Theglathalasar Rex Assyriorum, magna par-
 tem Regni Israelitici occupauit, & incolas transtulit in Assy-
 riacas regiones. quod ex omni parte postea Salamanasar eius
 successor, perfecit post annos paucos: vt sciamus, a bonis re-
 gna sustentari, defunctis vero illis, & eorum cultoribus, fun-
 ditus corruere.

Decima est, post euersum Regnum Israeliticum stetit adhuc
 Iudae regnum centum triginta quinque annis. Ezechias enim
 praefuit annis viginouem, quartoque ipsius Salmanasar de-
 cem tribus in Assyriorum terras transtulit: quibus si addas an-
 nos quinquaginta quinque Manassis, duos Amon, triginta &
 vnum Iosia, sex menses Ioachaz, vndecim annos Ioachim, ac
 totidem Sedeciae, quem Nabuchodonosorus excacauit, summa,
 quam diximus, omnis conficietur annorum centum triginta
 D
 quinque, quibus Iudae Regnum stetit euerso Israelitico: vt sci-
 licet diutius vigeret, & in quo magis conseruata esset religio
 sincera.

Vndecima est: quamuis euersum fuerit Iudae Regnum, Iu-
 daeis tamen haud contigit idem, quod decem tribubus. Haec nam-
 que omnino con migrarunt in loca Assyriorum, neque ex ipsis
 vllus legitur remansisse in patrijs locis, sed in haec translatos
 Assyrios fixisse suas sedes. Non ita euenit Iudaeis. nam pluri-
 mi horum sunt a Nabuchodonosoro relictis, qui terras cole-
 rent,

A
 rent, vinitores, & agricolae, vt habetur apud Hieremiam. Adeo
 semper meliori condicione sunt verae pietatis cultores, quam
 superstitionibus falsis addicti. *Cap. vlt.*

B
 Duodecima est, vt illustrissimum fieret cunctis, a religione
 pendere temporalium bonorum felicitatem, postquam domici-
 lia locarunt Assyrii in terris, quas decem tribus habitauerant,
 tot, ac tam feri leones passim visi sunt erumpere, vt nihil ab il-
 lis tutum foret, neque vllus potiri fructibus terrae, aut vllibi
 incolumis consistere posset. Quamobrem, consilio habito co-
 4. Reg. 17 gnouerunt, id accidere, quod incolae forent alieni a recta reli-
 gione, & oportere hanc sequi. Remissi sunt igitur, qui doce-
 rent incolas nouos veri Dei cultum, quamuis aliqua impieta-
 tis decreta retinuerint, ex hoc tamen leones molestiae nihil in-
 tulere habitatoribus terrae, ac securi eam coluerunt.

C
 Decimatertia est: Sicut nouem stirpes Regiae diuersae radi-
 citus excisae sunt ex iis, quae dominatae sunt decem tribubus, ac
 nullae illarum reliquiae remanserunt; sic contra accidit omni-
 no stirpi Regiae Dauidis. non modo enim perstitit illa, verum,
 defuncto Nabuchodonosoro, Euilmerodachus ex eius liberis
 4. Reg. 20 trigesimo septimo anno migrationis eduxit e carcere Iochi-
 mum Regem Iudae, ac posuit, inquit Ieremias, thronum eius
 super thronos Regum, qui erant post se in Babylone, & muta-
 uit vestimenta carceris eius, & comedebat panem coram eo
 semper cunctis diebus vitae suae. Quin post huc populo captiuo
 praefuisse videntur aliquo modo Salathiel, ac Zorobabel: quod
 possumus ex Aggeo conuicere, & ex iis quae refert Esdras. vt
 appareat clarissime, iis potissimum fauere Deum, qui recte
 pietati adherent, & cuius maiorse maxime pii fuerunt.

D
 Verissime igitur Achior in libro Iudith afferuit de Iudaeis: *Iud. c. 1.*
 Non fuit, qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu
 Domini Dei sui. quotiescunque autem praeter ipsum Deum,
 suum, alterum coluerunt, dati sunt in praedam, & in gladium, &
 in opprobrium. quotiescunque autem poenituerunt se recess-
 sisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus caeli virtutem resistendi.
 Et mox: Usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant
 cum illis bona.

Quot vero, & quanta impietatis nefandae scelera admitte-
 rent Hebraei in ipso templo, Hierosolyma, & singulis Iudaeae lo-
 cis, alibi nos collegimus signo xcix. c. 3. lib. xxiv. explicantes,
 deteriori loco fuisse rectam religionem, cultores eius, ac res

apud Iudæos, quam apud Nabuchodonosorum, & Chaldæos.

Constat porro, Hieremiam Prophetam & Sacerdotem fuisse a Deo constitutum super gentes, ac regna, vt euelleret, destrueret, disperderet, dissiparet, edificaret, plantaret. Quamobrem, cum variis modis eum Iudæi vexarent, clamantem, ac monentem, ne recederent a cultu sincero, ac mandatis Dei, Spiritu diuino impulsus, in illa verba erupit. Fiant corruentes in gladio suo, & in tempore furoris tui abutere eis. & his similia. Quamobrem seruatus ipse est, & quicumque adhæserunt ipsi. cæteri omnes miserrimè, ac sceleratissime perierunt. vt sciamus, a religione, & eius ministris Sacerdotibus omnia pendere.

Jer. c. 1. 18
19. 20. 27
& seq.

Quamdiu stetit imperium Chaldæorum, & Persarum, sunt a Iudæis iidem facti felicitatis temporalis progressus, ac religionis: & recensentur vtriusque octo gradus.

Cap. VI.

Abductis in seruitutem miserrimam Iudæis, nihil eos æque extulit ad bonorum temporalium copiam potiundam, quam religio. Quod illustrissimis euentis apertissimum fiet. In primis autem constat, e Danielis libro, ipsum, tresque pueros, Ananiam, Misac, & Azariam, iccirco & sapientiores, & formosiores euasisse, ac propterea productos in conspectum Regis illi conciliatos, & ab eo cunctis aliis fuisse præpositos, quod noluerint immundis cibus vesci, & elegerint legumina tantum degustare. Hinc interpretatus Daniel illud statutz somnium mirabile, fuit in causa, vt Nabuchodonosorus illa verba miserit: Vere Deus vester Deus Deorum est, & Dominus Regum, & reuelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc Rex Daniele in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit, & constituit eum principem super omnes prouincias Babylonis, & Præfectum magistratum super omnes sapientes Babylonis. Daniel autem postulauit a Rege, & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrac, Misac, & Abdenago. (hi sunt Ananias, Misac, & Azarias) En igitur, vt per actus religionis Iudæi cœperint caput extollere, atque emergere e tot, ac tantis, in quas inciderant, ærumnis. Atque hic est primus gradus, quo sunt euecti Iudæi ad bonorum temporalium copiam potiundam. Deinde cōtigit aliud longe

Dan. I.

A longe maximum. Nabuchodonosorus enim iussit adorari statuam auream sublimem a cunctis, & qui non adorasset proiici in ardentissimam fornacem. reuerunt id agere Daniel, Ananias, Misac, & Azarias, proiectiq. in fornacem, cunctis videntibus, & ipso inspectante Rege, flamma in fornacem sese attollens inimicos circumstantes combussit, & ipsis nihil nocuit. quin illæsi, ac veluti in amœno loco, & placido consistentes Deum laudabāt vna cum viro quodam diuinitatem maximam præferente, qui protexit eos. Id Rex contemplatus, egredi illos iussit, editumq. proposuit, vt, quicumque blasphemiam loqueretur aduersus Deum ipsorum, occideretur, ac domus eius vastaretur, quod non esset alius Deus, qui posset ita saluare. Atque ita per actum religionis non modo religio, sed & qui colebant ipsam, maxime sunt amplificati. Atque hic est secundus gradus.

Post hæc cecidit in mentis alienationem Nabuchodonosorus, septemq. annis quasi bellua cum belluis versabatur a Regni gubernatione deiectus, ob nimiam animi elationem, & præfidentiam; resipiscens autem, potentiamq. Dei agnoscens, ac veniam precatus, redditus est sanitati, ac Regno, & si quando vnam, tum maxime veram religionem, pietatemq. est amplexatus ita, vt S. Augustinus asserat ipsum saluum, electorumq. numero ascribat. ex quo probatur, a religione omnem fructum temporalium bonorum pendere.

Tertius gradus est, cum Balthasar Rex, Nabuchodonosori progenies, contaminauit vasa e templo ablata, Deoq. vero consecrata. Nā, licet illa Nabuchodonosorus asportasset, tēplumq. ab ipsis Iudæis vario idolorum cultu violatum, vt est apud Ezechielem, subuertisset, ea tamen numquam vel ad profanos, vel ad impios vsus ille adhibuit. Balthasar secus. adferri enim iussit in quodam celebri conuiuio, vt in iis libaret idolis suis. Quocirca protinus apparuit horrendum spectrum manus e pariete prodeuntis, atque in eo scribentis, obscura, & inuoluta ambage verborum, futurum, vt Balthasar exueretur Regno, idq. inter Medos, ac Persos diuideretur. Cumq. nemo interpretari posset illa, Daniel explicauit. Quod adeo Regi placuit, vt auream torquem collo eius circumdaret, eumq. in Regno tertium constitueret. Quæ sane omnia contigerunt contemptu religionis occasione, cum Daniel prius non esset nisi Præpositus Princeps magis, incantatoribus, Chaldæis, aruspibus.

Quartus gradus est: Cum Darius Medus, euerso Chaldæo-

Z a rum

rum regno, atque in suã, Cyriq. potestaté translato, dolosis im-
 piorum machinationibus inductus legem tulit ad imperium
 suum maxime stabiliedum, & ab aliis omnem auertendum cul-
 tum, vt quicumque intra dies triginta quidquam petijisset ab vl-
 lo Deo, vel homine, nisi ab ipso Dario, mitteretur in lacum leo-
 num. Post hæc, Daniel est delatus, quod ter in die, apertis fe-
 nestris, ad locum diruti templi conuersus Deum precaretur,
 Quamobrem frustra id ægre ferente ipso Rege, ac vix permit-
 tente, Daniel leonibus datus est deuorandus, & in foueam deie-
 ctus. Verum, cum nihil ei nocuissent famelici leones, ac Rex
 salutem Danielis vehementissime cuperet, vbi illuxit, acce-
 dens ad caueam, conspicatusque mirabiliter incolumem Da-
 nielem, iussit educi, & inimicos eius in illam proiici, qui proti-
 nus deuorati sunt. Darius autem restituit loco, & dignitati
 pristinæ Danielem, qui triumuir erat super omnes Iudices, ac
 Præsides prouinciarum. Præterea vero scripsit ad omnes popu-
 los in hæc verba: Pax vobis multiplicetur. A me constitutum
 est decretum, vt in vniuerso imperio, & Regno meo tremiscant
 & paueant Deum Danielis. ipse est enim Deus viuens, & æter-
 nus in sæcula, & Regnum eius non dissipabitur, & potestas eius
 vsque in æternum. Ipse liberator, atque saluator, faciens signa,
 & mirabilia in cælo, & in terra, qui liberauit Danielem de lacu
 leonum. Hæc Darius: e quibus magna est in omnibus bonis fa-

Isa. c. 45. et accessio Iudæis, ac Danieli.

Ier. 25. 29 Quintus est, cum prophetias Isaiæ, Ieremiæ, ac Danielis Cy-
2. Par. vlt. rus admiratus, sibi que Regnum promitti, & prædici, ac nomen
1. Esd. 1. suum memorari in illis, dedit has litteras ad omnes populos
 imperio suo subiectos. Hæc dicit Cyrus, Rex Persarum: Om-
 nia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præce-
 pit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa,
 qui ex vobis est in omni populo, cuius sit Dominus Deus
 suus cum eo, Ascendat in Hierusalem, quæ est in Iudæa, & ædifi-
 cet domum Domini Dei Israel. Hæc Cyrus: qui mādauit etiam
 restitui vasa templi ablata, & in omnibus fauit Hebræis, tem-
 plique edificationem promouit, vt habetur in libris Esdræ, ac
 Iosephi.

Sextus est, cum, multis impediens ædificationem tem-
 pli, & rectæ religioni aduersantibus, Darius rex alter ab illo pri-
 mo Medo, iussit præberi sumptus de publico non solum ad il-
 lud perficiendum, sed etiam ad sacrificia. scribitur enim, vouisse,
 se, cum.

A se, cum regnum iniret, se ædificaturum templum, quod captū
 restaurari ex decreto Cyri, postea flagitiose incenderant Idu-
 mei. Quin imperauit, vt omnis Iudæorum regio foret immu-
 nis, atque in libertate viuerent, tam ipsi, quam filij, tributa que
 iis præstarentur, & castella occupata restituerentur ab Idu-
 mæis. Ac, ne quis eos læderet, mille equitum custodiam dedit
 iter facientibus, quousque Hierusalem peruenirent.

1. Es. 1. 29
3. c. 3. 4.

B Septimus est, cum Rex Artaxerxes anno Regni septimo ita
 scripsit: Ego Artaxerxes Rex statui, atque decreui omnibus cu-
 stodibus arcæ publicæ, qui sunt transflumen, vt, quodcunque pe-
 tierit à vobis Esdras Sacerdos, scribe legis Dei cæli, absque mo-
 ra detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumenti
 coros centum, & vsque ad vini batos centum, & vsque ad batos
 olei centum; sal vero absque mensura omne, quod ad ritum Dei
 cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne forte
 irascatur contra Regnum Regis, & filiorum eius. Vobis quoq;
 notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & leuitis, & cantori-
 bus & ianitoribus, & Nathinæis, & ministris domus Dei huius,
 & vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem im-
 ponendi super eos. Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei
 tui, quæ est in manu tua, constitue Iudices, & Præsides, vt iudi-
 cent omni populo, qui est transflumen, his videlicet, qui noue-
 runt legem Dei tui, & legem Regis, diligenter: iudicium erit
 de eo siue in mortem, siue in exilium, siue in in condemnationem
 substantiæ eius, vel, certe in carcerem. Hæc Artaxerxes,
 non modo immunitatem, libertatemq. tribuens Iudæis, sed at-
 tribuens etiam merum, mixtumq. imperium ab Euphrate vs-
 que ad terminos Palestinæ.

1. Es. 7.

D Octauus est: Cum Rex Assuerus Amanum deiecit (qui Iudæi-
 cæ religionis, ac potissimum Mardochei odio, quod ipsi, diui-
 nos honores ambientibus, haud genuflecteret, Iudeos omnes iusse-
 rat toto Assueri imperio deleri) Mardocheumque extulit, prin-
 cipem Palatij creauit, ac Iudæis potestaté fecit, vt hostes om-
 nes Iudæici nominis extinguerent. ex quo factum, vt, quacum-
 que Persici Regni potestas pertingeret, Iudæi plurimum pos-
 sent.

Est autem controuersia, quis ex istis tribus primus, secun-
 dusue fuerit, & quo vel nomine, vel cognomine notetur
 apud profanos scriptores. De quibus nos alibi non enim vide-
 tur hic locus.

Ad

Ad summam, cognouimus, eosdem religionis, ac temporalium A
bonorum factos progressus à Iudæis; ac, quoties per eos illa
promouebatur, toties etiam bonis temporalibus augebantur,
quamdiu Persici Reges imperarunt, præsentibus in Hieru-
salem summis Pontificibus Iosue, Ioachimo, Eliasib, Ioia-
da, Ioatham, & Ieddo, siue Iaddo.

*Narrantur euenta temporis, quod fuit ab euerso imperio Per-
sico usque ad Machabæos: eorumque felicitatem processisse
vna cum religionis statu, explicetur. Cap. VII.*

B Pontifices, vt apparet, summam rerum te-
nebant in Iudæa, merumque & mixtum exer-
cebant imperium florente regno Persarum:
quod horum Reges Iudæis maxime faueret. res
tamen valde perturbatae sunt, religionis etiã
causa perturbata, præcipue vero Pontificiæ
Potestatis iure. Sedente enim Ioanne Ponti-

ficæ, qui & Ionathan vocatur, Iesus eius frater ambiens Pon-
tificatum à fratre Ioanne Pontifice necatus est, rixa enata ob hanc
causam in ipso templo. Quocirca propter huiusmodi facinus C
indignatus Vogezès Artaxerxis Regis perfectus, qui Iesu inter-
fecto fauebat, templi penetralia, quoties libuisset, ingredieba-
tur in legis contemptum, neque sinebat hostias offerri, nisi tri-
buto persoluto. Rursus, Ionatha defuncto, suffectus est filius
Iaddus, aduersus quem frater Menelaus impetrauit à Sanaba-
latho Darij præfecto, cuius filiam duxerat vxorem cõtra leges,
vt ipse, illo deiecto, Pontifex constitueretur, si Darius Alexan-
drum Regem, qui iam bella mouerat, superasset. Hic est Mene-
laus, quem Nehemias à se reiectum narrat, atque è templo fu-
gatum, quod alienigenam coniugem duxisset. Sed voto illius D
non respondit euentus. Nam Darius est ab Alexandro deuic-
tus. Religio vero fuit in causa, vt Iudæi pristinam felicitatem,
vel etiam multo maiorem diuinitus adipiscerentur. cuius be-
ne est, vt referamus euenta diuersa, illaque sigillatim recen-
seamus.

Primum sit igitur, cum Iaddus Pontifex cydarim, è qua la-
mina aurea cum diuini nominis inscriptione pendeat, ge-
stans in veste, & ornatu Pontificio, solemnique sacerdotum
pompa, & apparatu, occurrit Alexandro Magno armatas acies
ducenti,

Ioseph. l.
11. c. 7.

2. Esd. c.
ultimo.

A ducenti aduersus Iudæos, hostilia cuncta meditati, & ipsius
Hierosolymæ excisionem: Sed, vbi conspexit hic Pontificem,
protinus ex equo defiliens, & ad Pontificis pedes accidens,
Vrbem, gentemque Iudæorum multis muneribus ac priuilegijs
ornauit, admirantibus suorum ducibus, attestatus, in Pontifice
Deum se agnouisse, qui & sibi in Macedonia apparuerat dor-
mienti, & ad Persicum bellum commoueret, & cuius ope vince-
bat: quam ob causam voluit eidem sacrificare.

Ioseph. li.
11. c. vlti.

B Secundum est: cum, defuncto Alexandro, Ptolomæus Lagi fi-
lius Aegyptum sibi vindicasset, & hostiliter Iudæos, ac præ-
sertim Hierosolymitanos tractasset, adductis eorum plurimis
in Aegyptum, cum tamen cognouit eos veri Dei cultores esse
constantissimos, pares cum Macedonibus, inquit Iosephus, Ale-
xandriæ ciues esse constituit, & multos custodiendis Vrbibus
assignauit.

Ioseph. li.
12. c. 1.

C Videntur hæc accessisse Simone Oniæ filio sedente, quæ mul-
tis laudibus extollit Ecclesiasticus, quasi ipso Pontifice Iudæi
felicissimi forent ob religionem. Sed & Seleucus Nicanor, qui
Babylonem, Syriam, magnamque Asiæ partem, & imperio te-
nuit, atque ad suos nepotes transmisit, æquos, honores, & iura
in cunctis suis vrbibus tum Græcorum, tum Iudæorum genti-
esse iussit: quid idem Iosephus scribit.

Eccle. c. 50

D Tertium sit: Cum multi tamen adhuc Iudæi detinerentur
in seruitute, quod bellis varijs capti essent a militibus, vt mos
erat antiquis, Ptolomæus Philadelphus omnes de suo redemit
in Aegypto, Phœnicia, Regni que sui confinibus. Id vero egit
non alia de causa, nisi quod vnum verumque Deum colerent,
petente, & asserente id Aristeo, Sosibioque, & Andrea simul rem
adiuantibus. quod idem narrat. Amplius, illorum multos
Aulæ suæ, & muneribus publicis honestissime præfecit, mensã
magnificentissimam ex auro extructam, quam describit ille,
templo donauit. curauit insuper à septuaginta interpretibus
Biblia transferri in Græcam linguam, quæ adhuc habentur.

li. 12. c. 3.

li. 12. c. 2.

Quartum sit: Antiochus præterea Magnus, Iudæorum reli-
gionem studiose admiratus, quod partes ipsius in bello secuti
essent, ita rescripsit: Constituimus, propter pietatem eis præ-
stare ad immolationem victimarum, & vini, & olei, & libaninis
precium argenteorum viginti millia, & ad simillam secundum pro-
uincialem legem tritici modios mille quadringentos septua-
gintaquinque, & salis modios trecentos septuaginta quinque,
præ-

Ios. li. 12.
c. 9.

præberi autem hæc eis volo secundum mea mandata. & opus A
templi constitui, & porticus, & quidquid aliud oportet refici.
materia autem lignorum deponatur ex ipsa Iudæa, & ab aliis
gentibus, & à Libano, nullo pro his exigente vectigal: similiter
& in alijs clarissimam templi geri volumus ædificationem.
Hæc ille, multis præterea priuilegijs Iudæos toto imperio,
quod latissimum tenebat, amplificauit, vt Iosephus refert.

Quintum: Cum propter hæc, inquit auctor libri secundi Ma
chabæorum sancta ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiã
adhuc optime custodirétur propter Oniæ Pontificis pietatem,
& animos odio habentes mala, fiebat, ut ipsi Reges & Princi- B
pes locum summo honore dignum ducerent, & templum ma-
ximis muneribus illustrarent, ita, vt Seleucus, Asiæ Rex (hic An-
tiocho Magno successit) de redditibus suis præstaret omnes
sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinētes. Hæc ibi. Hic
1. Mach. vero Onias ille videtur, ad quem misit Epistolas, ac legatos pro
2. societate ineunda Lacedæmoniorum Rex Darius, seu potius
Areus, vt vocat ipsum Iosephus. & eius meminit Pausanias in
Laconicis, ac Plutarchus in vita Pyrrhi.

Illud etiam contigit ad illustrandam religionem præclarum,
sedente Onia, nam, cum minister Seleuci Regis Heliodorus, ne C
quidquam repugnante pontifice, vt depositas pecunias aufer-
ret, ausus esset ingredi templum, ab equite terribili diuinitus
apparente calcibus ad terram prostratus est, atque à duobus iu-
uenibus, lætaliter virgis est cæsus, ita, vt semimortuus inde fue-
rit asportatus, ac vix sanitati restitutus precibus, & sacrificijs
2. Mach. Oniæ. Quocirca, re infecta, coactus redire, sæpe aiebat ad Re-
gem. Siquis est tibi hostis, aut insidiator Regni, mitte illuc, ac
3. flagellatum recipies, si tamen euaserit.

Hucusque Iudæorum temporalia bona feliciter processerūt,
florete religionis causa, ac Præsidentibus summis Pontifici- D
bus, & populari quadam potestate, inquit Iosephus rebus ad-
ministratis, ita tamen, vt plerumque Persicis, ac postea Mace-
donicis Regibus, siue Seleucidis, siue Ptolemæis aliquid tri-
butorum nomine persoluerent, idque per annos plus minus
quadringentos Pontificatum gerentibus Iesu, qui cum Zoro-
babele redijt, nepotibus. ex hoc omnia misceri cœperunt, con-
cussio summi Pontificatus, ac religionis ipsius statu. Nam Ie-
sus, qui & Iasonem se nominabat, Oniæ frater, cæstro ambi-
tionis incitatus, Antiochum Epiphanem conueniens, promi-
sit

A fit ei talentorum argenti trecenta sexaginta, & ex reddi tibus Ioseph. li.
alia octuaginta singulis annis, si Oniã Pontificatu depelleret, ac 12. c. 18.
se præficeret. Cumque id obtinuisset, eadem ratione depulsus 2. Mach.
est ipse à Menelao, & Lacedæmona profugiens, exul est defun- 3. 4. 5. 13.
ctus. Sed & Onias eiusdem Menelai studio necatus est Antio-
chiæ ab Andronico. Menelaus autem, cum pactam pecuniam
non persolueret, expulsus est sede, intrususque Lyfimachus: quo
deinde interempto, rursus ille est euectus. Tenuit Iesus, qui
& Iason, Pontificatum tribus annis, Menelaus duodecim.

Ab Iasone porro constituta sunt gymnasia Hierosolymis pu-
blica, in quibus non modo Græcorum litteræ, sed etiam super-
stitiones impiæ tradebantur. pueri in lupanaribus erant, at-
que ob id ipsum pendebat ille talenta centum quinquaginta.
Sic igitur conuulsa Pontificia potestate, Religione perturbata,
quid acciderit, inspiciamus. Cum Iason bellum gereret aduer-
sus Menelaum, vt Pontificatum rursus in se transferret, & Antio-
chus Epiphanes eodem tempore in Aegypto aduersus Prole-
mæum, reuersus hic victor, Iudæis infensus, eorum millia octua-
ginta occidit, quadraginta vinxit, totidem vendidit, omnia cæ-
dibus, rapinis, quouis genere crudelitatis turpissime fœdauit,
C ac suadente Menelao, templi penetralia sanctissima ingressus,
impuris manibus ausus est sacrosancta quæuis contrectare. In-
de autem profectus, cunctis expoliatis, misit Apollonium cum
viginti duobus militum millibus, mādans secreto, vt viros per- 2. Mach.
fectæ ætatis interficeret, mulieres, ac iuuenes venderet. distulit 5.
ille rem, donec omnes die Sabbati ad spectaculum feriatu proce-
derent. id vbi euenit, cunctos, qui conuenerant, interemit. Po-
stea vero milites in omnem partem misit, qui singulos inter-
ficerent. quod vbi est cœptum, passim profugere omnes in-
deserta.

D Hoc peracto, tumultuque sedato, iussit, euersis impie sacris,
templum Ioui Olympio consecrari, Menelaumque Pontificem
Samarizæ mandans confidere, templum aliud, quod in ea erat,
Ioui hospitali dedicari imperauit, aboleri omnem Iudæorum
religionem, & cultum. transire autem quælibet ad impietatem
gentium, qui recusaret occidi: ac tunc septem fratres, qui Ma-
chabæi dicti sunt, quod Machabæorum temporibus excellue-
rint, occisi cum plurimis alijs, ita, vt nunquam magis oppugna-
ta fuerit, & ad internecionem petita natio Iudæorum cum ve-
ra religione in Palæstina, (innumera namque eorum millia in

uarijs regionibus erant dispersa) atque hoc tempore: ut merito A
Epiphanes Antichristi cuiusdam similitudinem gerere dicatur.

Referuntur octo gradus, quos una cum religione Iudæi fecerunt ad
recipiendam maiorem temporalium bonorum copiam, quoad
amplitudinem regionum ipsis subiectarum, &
æquam gentium nobilissimarum Socie-
tatem. Cap. VIII.

Rogrediamur adhuc, inquirentes, qui fuerit B
exitus tot, ac tantarum rerum, & quomodo
procefferint Religio, & bona temporalia. Cū
contigissent igitur, quæ diximus, anno cente-
simo trigesimo septimo, ac nono Regni Græ-
corū, ex quo Alexander imperare cœpit: Ma-
thathias post hæc, cum quinque filijs, Ioanne,
Simone, Iuda, qui dictus est Machabæus, Elezaro, Ionatha, cœ-
pit, cōfluētibus ad eū multis, præliari aduersus Antiochi Duces
arabes ab ipso constitutas evertit, immolantesq. aliquot Idolis oc-
cidit, & sacras res in antiquū, suūq. statum restituere conten-
dens, præfuit veræ religionis cultoribus, ac studiosis in Iudæa an-
num vnum. Decedens autē, Simonem sibi in omnibus suffecit. Iu- C
dam vero, belli ducem constituit aduersus impios omnes. Recē-
seamus autem gradus, quibus Iudas pro religione decertans est
diuinitus cum suis ad maiora semper euectus.

Primus est, Cū nobilissimas victorias referēs superato Apol-
onio, dein Gerone, mox Gorgia, & Nicanore, ac deniq; Lyfia, re
cepit Hierosolymā. ac finitimas terras, templumq. & sacrificia
reparauit, multis hostium spoliis onustus, ac ditatus, ita, ut Nica-
nor passim prædicaret Iudæis esse Deū protectorem, non posse
illos vulnerari, quod eius leges obseruarent. Nam reuera Iudas
non aliud suis proponebat, quam Deū, neque alii fidebat pie- D
tate, ac religione innixus, atque iccirco, quæ ad illam specta-
bant, ut templum, sacrificiaque instaurans.

Secundus est, Cum vicit Idumæos, Ammonitas, & alienige-
nas, qui confederant in Galaad, opulentissimas prædas vndique
reportans, vrbesq. multas expugnās, quibus auditis, Antiochus
Epiphanes, iram Dei in multis præsentens, adeo consternatus
est animo, ut incidens in morbum palam iactaret, ac pollicere-
tur, se Iudæos Atheniensibus æquales facturum, templum, quod
expoliauerat, optimis donis ornaturum, sancta vasa multi-
plica-

A plicaturum, pertinentes ad sacrificia sumptus de rebus suis
præstaturum, in super Iudæum se futurum, & omnia terræ loca
peragraturum, Deiq. potestatem prædicaturum. Quæ tamen cū
non ex animo ob Dei honorem præcipue diceret, miserabiliter
interijt: illiq. filius Antiochus successit, cuius Dux Timotheus,
ingenti exercitu coacto, pergens aduersus Iudam, fusus est mira-
biliter. Nam Machabæus, ac milites ipsius, caput terra asper-
gentes, cilicijq. se induentes, ad altaris crepidinem prouoluti,
Deum precati, sumptis armis, in hostes perrexerunt, pugnaq. 2. Mach.
vehementi commissa, apparuerūt e caelo demissi quinque equi- 10.
tes frenis aureis decori, aciem Iudæorum præeuntes, & ex iis
duo Iudam medium circumdantes protegebant, telaque, & ful-
mina in hostes Iudæorum iaciebant: ac tunc Iudæi peditum
vicies mille quingentos, equitum sexcentos, Timotheumque, &
fratres eius, Chæream, & Apolloniū, peremerūt, diuinitus impe-
trantes, ac perficiētes hæc omnia actibus, ut apparet, religionis.
Tertius est, Cum Lyfias, coactis militū octuaginta millibus, 2. Mach.
& equitatu præterea plurimo, pugnam commisit cum Iuda, ac 11.
fusus est ille, amissis vndecim millibus peditum, milleq. ac sex-
centis equitibus. Nam Iudæ exercitum præcedebat eques in ve-
ste candida, aureis armis hastam vibrans, & inimicas acies pro-
fligans. Antea namq. Iudas cum fletu, & lacrymis Deum preca-
tus est cum suis, ut Angelum salutarem mitteret, atq; ita præci-
puos actus religionis edidit. Quocirca, cognitis rebus hisce,
Antiochus pacem statuit cum Iudæis, quam tamen nonnulli
eius ministri interturbabant.

Quartus est igitur, Cum Iudas, coactus iniurijs multis, ac ma- 2. Mach.
lesicis hostiū manifestis, multas eorū ciuitates cepit, inuocato 12.
semper auxilio Diuino, ac pro sacris pugnavit. Inter alia, non-
habens nisi armatorum sex millia, præliumq. conferens aduer-
sus Timotheum, qui sub signis habebat peditum millia centum
viginti, equites bis mille sexcentos, victor Iudas exstitit, ac pro-
stravit hostium millia triginta, duobusq. alijs præliis quinquaginta
millia. In his autem contigit illud admirabile ad illustran-
dam religionis causam. Nam, cum multi Iudæorum fuissent in-
terempti, ac spoliarentur eorum corpora, ut sepulturæ manda-
ri possent, inuenta sunt eorum tunicis occultata donaria multa
Idolorum: quod videtur in causa fuisse, ut occiderentur ob im-
pietatem.

Quintus est, Cum Antiochus Eupator præcipitavit ex altissi 2. Mach.
13.

ma turri impium Pontificatus inuasorem Menelaum, quod ipse A
 primus huiusmodi diffidia seruisset inter Iudæos, ac Reges, &
 nihilominus, haud ferens tot, ac tam præclaras Iudæorum vi-
 ctorias, peditum millia centum viginti, equitum quinque, ele-
 phantos vigintiduos, currus falcatos trecetos coegit aduersus
 eos. Quamobrem Iudas, cum triduum Iudæos in precibus an-
 te Deum prostratos stare imperasset, paucis suorum delectis,
 noctu aggressus castra Regis, hostium quatuor millia cecidit, &
 omnia tumultu, & terrore repleuit, ita, vt Rex frustra obfidens
 loca Iudæorum munita, cum nihil proficeret, audita suorum qua-
 dam defectione, coactus temporum necessitate, pacem statuerit, B
 Iudæq. a Prolemaide vsq; ad Gerrenos ducē, & Principē fecerit.

2. Mach.

14. & 15

Sextus est, Cum Demetrius Seleuci filius, adiunctis Iudæorum
 plurimis, qui non bene cum Iuda sentiebant, hominibus parum
 religiosi, Nicanorem misit, qui, non armis, sed astu, rem geren-
 dam iudicans, pacem fecit, Hierosolymam venit, ibiq. commo-
 ratus, perfecit, vt Alcimus Pontifex fieret. Verum, cum Iudæ
 mortem machinaretur, atque ob id Iudas aufugisset, ventum est
 denique ad pugnam, in qua Iudas, implorato multis precibus
 auxilio diuino, proelium commisit, & cum suorum paucis inimi-
 corum millia triginta quinque occidit, Nicanorem peremit, ac C
 rursus Hierosolymas recepit. Cum vero in precibus esset totus
 Iudas cum suis, ac somno deinde se dedisset, vidit Oniam Ponti-
 ficem, qui pro Iudæis Deum orabat, & Ieremiam, qui Iudæ dex-
 tra extenta aureum gladium porrigens, aiebat, Accipe sanctum
 gladium munus a Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei.

7. Mac. 8.

Post hæc Iudas iniit societatem cum Romanis: cumq. Deme-
 trius misisset Bachidem, & Alcimum, cum maximo exercitu, in
 Iudæam, Iudas idem, contra omnium suorum consiliū paucissi-
 mos habens, proeliumq. committens, est superatus, & occisus sub
 annum centesimum quinquagesimum secundum. Ex illo, inquit D
 Diuina Scriptura, emerferunt iniqui in omnibus finibus Israel,
 & facta est fames magna valde, & tradidit se Bachidi omnis
 regio, omnesque amici Iudæ necabantur. Quamobrem con-
 uenientes multi elegerunt Ionatham, Iudæ fratrem, Ducem,
 qui, cum frater ipse Ioannes dolo fuisset a nonnullis inter-
 fectus, vltæ eius morte, ac Bachide profligato, Hierosolymam
 recepit. nec multo post obiit Alcimus, paralyti oppressus, ac
 multis tormentis excruciatu, anno centesimo quinquagesimo
 tertio.

Septimus

A Septimus est, Cum Religionis assertor apertus Ionathas fa- I. Mach.
 ctus est summus Sacerdos, certantibus eum trahere in suas par- 10. 11.
 tes, ac dona multa mittentibus, pluraque pollicentibus Alexan-
 dro, & Demetrio Regibus inter se de Syriæ, & Asiæ Regno pu-
 gnantibus. Hinc sublatis alijs tributis, quæ Regibus pende-
 bantur, trecenta tantum talenta Iudæi soluere cœperunt, attri-
 butæque ipsis tres Samariæ Ciuitates, quo leuius esset tribu-
 tum. quin Simon, Ionathæ frater, constitutus est ab Antiocho,
 Alexandri Regis filio, qui Demetrium Duce Tryphone deuice-
 rat, Dux à terminis Tyri vsque ad Aegyptum. omnes autem, qui
 descuerant à religione, nec bene de illa sentiebant, expulsi
 sunt a Ionatha, qui fœdus cum Spartiatis, ac Romanis anti-
 quum renouauit.

B Octauus est, Cum Simon, occiso Ionatha, per dolum Trypho-
 nis, in Prolemaide, constitutus est Pontifex Maximus, ac magni-
 ficentissimum sepulcrum Patri, ac fratribus peremptis ædifi-
 cavit; patrociniūque religionis assumpsit. Atque ex hoc fa-
 cti sunt omnino immunes Iudæi ab omni tributo, quod prope
 semper, ab ætate Nabuchodonosori, Regibus Chaldæis, Persis,
 Macedoniisque præstiterunt, anno centesimo, ac septuagesimo
 ab Alexandri imperio: ac populus cœpit scribere in tabulis pu-
 blicis anno primo, sub Simone summo Sacerdote, magno Du-
 ce, & Principe Iudæorum. per eum capta est arx Hierosolymæ,
 quæ detinebatur ab alienigenis, Gaza item Ciuitas, & Ioppe: re-
 nouataque est amicitia cum Romanis, & Spartiatis: maxima-
 que per annos septem felicitate vsi sunt Iudæi. Septimo autem
 Simon est interemptus, amicitia simulatione, à Ptolemæo, filio
 Abobi. Atque hucusque nobis seruiert ad veritatem tra-
 dendam libri Machabæorum, qui Latine habentur.

1. Mach.

13.

D Nonus est, Cum Ioannes, dictus Hyrcanus, Simonis filius fa-
 ctus est Pontifex maximus, atque ad restaurandam religionem
 conuersus, Samaria capta, diruit templum, quod Manasses Iad-
 di frater ante annos centum octuaginta plus minus ædificarat
 ad æmulationē templi Hierosolymitani, omnes, qui osterebant
 extra templum summouit, Idumæos ad Iudæorum ritus compu-
 lit, multas Syriæ ciuitates in suam potestatem adduxit, societa-
 tem cum Romanis renouauit, & quādo vsque ad ætatem prope
 supremam veræ pietatis cultor extitit, tale meruit à Iosepho e-
 logiū: Hyrcanus post seditionem sedatam feliciter vixit, & prin-
 cipatum optime rexit annis triginta, & vno, defunctusque reli-
 quit

quit filios quinque, qui maxime his tribus rebus dignus à Deo A
iudicatus est, magistratu populi, principatu Sacerdotii, & præ-
dictione prophetiæ. Nam Deus cum eo erat, & futurorum
præscientiam ei donauit. Ita enim cognoscebat, & prædice-
bat, vt etiam de duobus filijs prædiceret, rerum dominos non
diutius permansuros.

Igitur per annos circiter triginta Machabæi filii Mathathiæ B
bella gesserunt aduersus Macedonici sanguinis Reges, Epipha-
nis impii successores, Epiphanemque ipsum, ab anno nimirum
centesimo, ac trigesimo nono vsque ad centesimum septuagesi-
mum, quo tempore sunt interfecti quatuor Mathathiæ filii, Iu-
das, Ioannes, Ionathas, Simon. Sed tamen plures Epiphanis
filij, in quibus quinque successores, Antiochus Eupator, Deme-
trius Soter, Alexander, Demetrius alter, Antiochus Sedetes.

Ad magnam porro felicitatem, si respiciamus antiqua, Iudæi
redierunt hoc tempore, non alia via, quam religionis assertio-
ne. In primis enim vindicauerunt se in amplissimam, pristi-
namque libertatem, quicumque in Iudæa commorabantur,
cum post Nabuchodonosor ætatem semper alienigenis tribu-
tum præstiterint.

Deinde, Cum pareret olim post obitum Salomonis vni Regi C
solutus ille regionum tractus, qui incolebatur à tribu Iuda, & Be-
niamin, Nam reliqua loca obediebant alteri Regi, qui di-
cebatur Israel, siue Samariæ, nunc omnia subiecta sunt vni
tantum.

Amplius, Idumæorum regio nunquam sic adducta est in Da-
uidis, ac Salomonis potestatem, vt neque proprium Regem ha-
buerit, sed Regi Iudæorum prorsus addicta fuerit, vel transferit
omnino in eorundem Iudæorum religionem, quorum vtrum-
que nunc euenit.

Ioseph. lib. 13. c. 19. Præterea, maritimæ ciuitates nullæ in ora Mediterranei ma-
ris imperio Iudæorum paruerunt ante hoc tempus, vti hoc pa-
rere cœperunt, infra illæ enumerabuntur.

Denique, cum varias in oras dispersi fuerint post Theglat-
phalasar Assyriaci Regis ætatem Iudæi, tum post Cyrum, ,
tum maxime ex quo Machabæi sumpserunt arma pro reli-
gione, recepti sunt à variis Regibus, ac gentibus in amicitiam,
societatemque ciuilitatis, & honorum. quod habemus in
*Iosepho lib. xii. cap. iii. v. & libri Machabæorum primi cap. xiv.
& xv.* Atque hic scilicet est fructus religionis, quem non modo
Iudæi

A Iudæi perceperunt, quoad bona temporalia, sed etiam posteri-
tas Mathathiæ, quandiu perstitit in sinceræ pietatis cultu.

*Explicantur cause, ob quas Iudæi, familiaque Assamonæorum deci-
dit ab omni felicitate, recedens à recto cultu religionis; &
quos gradus impietatis fecit, eosdem fecit infelicitatis.*

Cap. IX.

B Exaginta annis, & amplius, vt apparet, Ma-
thathias, liberique eius vsque ad Ioannis
Hyrcani mortem, Iudæis imperarunt. Per-
manit adhuc posteritas illius plurimos, vt
aperiemus, annos. Nam post Hyrcanum re-
gnauit, ac Pontificatum gessit Aristobulus
anno vno, & Itureos ditionibus paternis ad-
iecit. Quo defuncto, frater ipsius Iamnæus, dictus Alexan-
der, dominatus est annis viginti septem, tenebantque Iudæi
iuxta mare Stratonis turrim, Apolloniam, Ioppem, Tanniam,
Azotum, Gazam, Anthedonem, Paphiam, Rhinocoluram, in con-
tinenti autem Idumæam, Aboram, Marisiam, Samariam, Car-
melum, Thabor, Scythopolim, Gadarā, Gaulanitudē, Seleuciā, *Ioseph. lib. 13. c. 21.*
C Gabalam, Moabitidem, Hebron, Medabam, Lembæonem, Mo-
gam, Onzoram, Cilicum, Aulonam, Pellenrē, vt i legimus apud *& lib. 14. c. 3.*
Iosephum: inter has autem fuerē, & Arabum ciuitates decem.

Post Alexandri mortem, Sacerdotium summum iniuit Hyrcanus
Alexandri filius, Regnum tamen administrauit per Phari-
sæos Alexandra, Alexandri vxor, ac Mater Hyrcani, annis no-
uem, felicitate admirabili. Verum, defuncta Alexandra, ruere
omnino cœpit felicitas temporalis Iudæorum, gentisque Assa-
moneæ, à Machabæis deducta, labemque primam fecit postre-
ma ætate Ioannis Hyrcani, qui ob iniuriam sibi illatam à quo-
dam Pharisæo nimium procace, Pharisæos omnes, qui rectius de *Ioseph. lib. 13. c. 17.*
religione sentiebant, expulit à gubernatione publica, & in-
trusit hæreticos Sadducæos. Hinc exorditur Assamoneæ fami-
liæ ruina.

In primis enim, Ioāne Hyrcano mortuo, Aristobulus eius fi-
lius, ac Mathathiæ Nepos, Antigonom fratrem summa impie-
tate trucidauit: quo factō, sic illum dolor, admissique sceleris pe-
nitentia cepit, vt desperatione, & angore oppressus, non multo
post interierit. Alexanderque ei frater est susceptus, qui simi-
liter alterum fratrem trucidauit, ac Pharisæis infestus, hæreti-
cos

cos Sadduceos fouit, Iosepho teste, clademque inter alias maximam retulit, victus à Ptolemæo Lathyro, qui Iudæorum millia triginta interemit, aut etiam, quod vult Timagenes, quinquaginta. Iudæi præterea, fumentes arma sæpius contra eundem Alexandrum, discordijs intestinis eum fatigarunt, ipsique atrocissime dilaniati sunt, occisis millibus quinquaginta in prælio. Dein vero innumeri ab ipso, vna cum liberis, & vxoribus, partim crucifigi iussi sunt, & in his octingenti Pharisei, partim vero sunt acti in exilium. Sic igitur, dum fauet hæreticis, omnia conturbauit, & tandem, tribus annis morbo conflictatus, agnoscens propria delicta, vxorem aduocans, hortatus est, vt post obitum suum cuncta permetteret administranda Phariseis, qui, cum bene de rebus diuinis statuerent, gratia populari valebant, ac propterea incurrerat ipse in odium Iudæorum, quod inimicus ipsis fuisset, quin fineret eos suum corpus insepultum relinquere. Quæ cum fecisset illa, annis nouem rebus secundissimis est vsa, & in maxima tranquillitate regnavit, Hyrcanum filium Pontificem summum constituens, ac Phariseis cuncta administranda relinquens, qui, quamuis alioquin mites, vt ait Iosephus, ab vsitata tamen mansuetudine desciscentes, in eos, quorum consilio fuerant octingenti ipsorum necati, potestatem, quam nacti fuerant, exercuerunt, ipsa vero Regina nihil iusti attendebat, modo principatum sibi conseruaret. Ob hæc ad finem vitæ suæ seditionibus omnia repleta sunt.

Lib. 13. c.
17. 22.

Lib. 14. c.
7.

Aristobulus enim, minor natu, Hyrcanū Pontificatu deiecit. Hyrcanus autem, cum nihil moueret à principio, mox tamen, impulsus ab Antipatro, siue Antipa primi Herodis patre, contendit aduersus fratrem, fretus auxilijs Arabum, deinde Romanorum; mox, intercedente Pompeio Magno, causamque cognoscente, cum sæpius datam fidem fregisset Aristobulus, & in templo se commuisset Pompeius hoc expugnauit, eumque Romanam vincum misit anno eodem, quo Cicero consulatum gessit. Ex illo Iudæa Romanis paruit, ac varijs bellis inter Romanos, Hyrcano, & Herodi fauentes, ac Parthos, Aristobulo, qui Roma profugit, filijsque ipsius Alexandro, & Antigono auxiliantes, est miserrime conflictata, & discerpta. Pompeius enim Pontificatum restituit Hyrcanō, procurationem vero Iudææ Antipatio Idumæo patri Herodis commisit, donec post annos triginta plus minus, funestissimo prælio perempto Aristobulo, Alexandroque, & Antigono ipsius filiis, Romani Regnum Iudææ

Iudææ contulerunt Herodi, qui Hyrcanum Pontificem focerum suum, cui studuerat ipse, ac pater Antipas, siue Antipater, & cuius filiam Mariamnem duxerat vxorem, per summum scelus occidit. Quocirca sic Iosephus: Ita quidem finem vitæ inuenit Hyrcanus, diuersas, & varias calamitates expertus. Nam principio, vt mater eius Alexandra regnavit, principatus sacerdotij gentis Iudæorum nouem annis honorem obtinuit, matreque defuncta, cum imperium suscepisset, & hoc tribus mensibus gubernasset, depellitur ab Aristobolo fratre, restituitur autem à Pompeio, & quadraginta annis honore vsus, iterum Regnum Antigoni opera, (hic Aristobuli filius erat) amisit, & corporis seruitutem passus, à Parthis captiuus est adductus. Inde reuersus, & ingentibus ab Herode promissis elusus, interficitur anno, quo victus est ab Octauiano Antonius ad Actium promontorium. Sic igitur in Hyrcano defecit Assamoneorum, siue Machabæorum nobilis agnatio. Numeratque Eusebius à Iuda Machabæo ad Hyrcani mortem centum triginta duos annos, quibus addere possumus, quos Mathathias vixit.

Ioseph. lib.
15. c. 7.

Ex iis, quæ dicta sunt, habemus agnationem Machabæorum concidisse à temporalium bonorum felicitate, prorsusque deletam, postquam fauit hæreticis, & eos amplexata est, reiecit Orthodoxis, & simul ac Ioannes Hyrcanus hos expulit, illos ex tulit, protinus est vna cum liberis à Deo destitutus, atque hi mutuis se cædibus ad internecionem consumpserunt, finemque præclarissimæ familiæ dederunt.

Iudæi præterea cum proprijs diffidijs concisi sunt, tum vero Arabum, Romanorum, Parthorumque bellis appetiti maximis sunt cladibus oppressi; propriumque Regem Herodem, sed non propriæ gentis, nempe Idumæum, perferre, Romanis tributum dare, leges ab iis accipere quoad temporalia compulsi, grauissimis vestigalibus onerari, & innumeris calamitatibus conteri cœperunt, quod aperiemus. ita, vt præcipites in illam, quam modo conspiciamus, miseriam dati fuerint, eamque iam tot sæcula infelicissime patiantur.

Quod autè diximus, Sadduceos, quibus adhærere cœpit Ioannes Hyrcanus, hæreticos fuisse, id clarissime constat, non modo ex Iosephi testimonio, sed etiam è noui Testamenti libris, in quibus habemus, ab eis negatam resurrectionem mortuorum. addit Iosephus, animas ab illis creditas mortales, assertumque,

Mat. c. 22
Ios. lib. 17.
c. 2. antiqui.
& lib. 2. c. 7
de bello Iud.
dai.

B b

quid

quid mali fiat, non inspici à Deo, feros autem fuisse ipsos, atque inhumanos. A

Quod adiicimus, Phariseos recte de rebus religionis sensisse, id Christus testatur, cum iubebat, ut fieret, quod iussissent, ac dixissent Pharisei, qui super cathedram Moyse sedissent, Paulusque gloriatur, se à secta Phariseorum fuisse, & ad pedes Gamalielis enutritum. Neque arguuntur in Euangelio nisi nimis seueritatis, qua ceteris alligarent onera grauissima, & nimium scrupulosa superstitionis, auaritiæ, superbiam, hypocrisis. Quod si hæretici fuissent, id Christus neque tacuisset, neque iis obediendum præcepisset. Quamobrem, quod Iosephus ait, ab illis quædam decreta, quæ sine dubio hæretica erant, veluti animarum à corporibus aliis in alia cõmigrationem, & quidquid est huiusmodi, id dicendum, vel non ad omnes Phariseos pertinuisse, vel non Christi ætate, sed Iosephi, qui post obitum Christi vixit, accidisse, cum iam Deus, & Christus reliquos eorum destituisset omnino, multos autem ad maxima veluti Paulum delegisset. Ac, licet conspirauerint in mortem Christi, tamen id vniuersi nõ egerunt, & Pontifices erant, ut ostendemus, à Sadduceis. Confusio namque iam quædam fuerat inducta in Rep. Iudæorum, ut, siue Sadduceus aliquis foret, atque hæreticus, siue sincera religionis cultor, omnes eodem loco forent. Ac veluti vltimis annis Ioannes Hyrcanus expulit Phariseos, & euexit hæreticos Sadduceos, sic egit Aristobulus Alexander, & alter Aristobolus, Alexandra Phariseos quidem restituit, sed Hyrcanus, licet his adhereret, tamen præ quadam tarditate morum, & ingenii, quæ pertinerent ad puritatem religionis, nihil admodum curauit, & eius fratrem, æmulumque Aristobolum Phariseis obstitisse, ac Sadduceos extulisse, colligimus à multis Iosephi locis. C

Quamobrem non est illud à nobis omittendum, posteritatem Aristoboli citius extinctam, quam Hyrcani, e quibus ille magis hæreticis fauit, hic Orthodoxis. Nam C. Antonius Antigonus Aristoboli filium necauit, & mox Herodes Aristobolum filium Alexandri, qui soboles erat Aristoboli. atque ira in his defecit Aristoboli genus, superstite adhuc Hyrcano, cuius progenies perstitit, quod Mariamne ipsius filia nupta esset Herodi Regi, e qua prognati Alexander, Aristobolus, quos Romam misit Herodes erudiendos in domo Pollionis. D

Posteritas autem Machabæorum, postquam se se hæreticis adiunxit, temporalium bonorum iacturam gradibus his fecit,

Ioseph. li.
15. c. 1. &
2. aut.
Idem c.
12.

A fecit, usque ad supremam ruinam.

Primus est, quod bella, & cædes passa est à subiectis, & ipsis intimis agnatis, ut constat in Aristobolo, Alexandro, Hyrcano.

Secundus est, quod bella exercuit, cladesque maximas accipit ab exteris. id liquet in Alexandro, Aristobolo, Hyrcano.

Tertius est, quod multæ ab his ciuitates descuerunt, multæ per alios Reges ablatæ sunt.

Quartus est, quod totius potestatis diminutionem perpeffi sunt Aristobolus, & Hyrcanus, Parthis, ac Romanis facti vectigales, ac denique omni Regia potestate multati

Quintus est, quod agnatio radicitus est extincta.

Explicantur gradus felicitatis, ac religionis, aut contra, quos Herodes, ipsius genus, ac Iudæi fecerunt, extincta agnatione Machabæorum, cum tamen adhuc cognatio superesset.

Cap. X.

Extincta agnatione Machabæorum, cum tamen adhuc eorum posteritas duraret, quod Herodes haberet in matrimonio Mariamnem filiam Hyrcani, & ex illa liberos suscepisset, videamus, quid ipsi contigerit Herodi, ac liberis eius. & illum quidem pessime meritum de sacra potestate constat. nam pro libito deiecit, atque extulit summo Pontificatu Sacerdotes Aristobolum, Ananem, Iesum, Simonem, Mathiam, Iosephum, Ioazarum, Eleazarum, Hyrcanumque focerum nefando scelere interfecit, qui licet ob Regni conseruationem nihil de iustitia cogitaret, tamen alioquin Phariseos, qui de diuinis dicuntur bene sensisse, principio coluit, atque in honore semper habuit: quod Iosephus testatur. Amplius autem, templum magnificentissime construxit, atque reparauit, in antiquum splendorem restituens, anno decimo, ut quidam numerant, ante Christum natum, quem deinde ortum scelestissime ad necem quaerens, innumeros infantes in Bethleem occidit, ac post annos septem miserabiliter obiit. D

Operæ pretium porro est, inspicere, quomodo Herodis vita varijs fuerit infelicitatis, atque adumbratæ felicitatis casibus variata, sicut ipse modo aliquid in speciem religiosum, modo

B b 2 aduer-

Lib. 15 c. 13
& 14.

aduersus ipsam religionem, virosque illi dedicatos aliquid moliretur aut perficeret. Quæ vt certius dignoscamus, bene erit, vt ista sigillatim recenseamus.

Primo igitur loco est animaduertendum, Antipatro Idu-mæo, siue Antipæ, filioque Herodi, fuisse illud pium, quod aduersus Aristobolum hæreticis adhærentem pugnauit semper pro Hyrcano, qui Orthodoxis fauebat, ita, vt non immerito fuerit affecutus à Pompeio, Cæsareque, Syriæ totius procurationem.

Secundo, cum Parthi adducti ab Antigono Aristoboli filio, Hyrcanum, contra fidem captiuum fecissent, occupatis, bello ciuili, post Cæsaris obitum, Romanis, Antigonus vero, antequam Parthi abscederent, Hyrcano patruo, Pontificique summo dentibus auriculas amputasset, ne scilicet amplius Pontificis summi muneribus fungi posset, quod membris truncatis nemo obire sacra munia valeat. Herodes Romam profugiens, à lenatu Iudææ Rex constituitur, adiuantibus Octauiano, & Antonio triumuiris, mox, Iudæam repetens, capto Antigono, Hierosolymaque adducta in potestatem, Regno potitur, quamuis aliqua ex parte mutilato. Pietatem vero præsetulit, quod Urbem sanctam diripi vetuit, quam sceleratissime Parthi spoliarent, & Orthodoxos religiosos est veneratus.

Tertio, illud impie tamen est machinatus. nam, simulatione pietatis, Hyrcanum redemit à Parthis, vt eum tolleret è medio, Ananelumque ignobilissimæ fortis virum, Babylone accersitum, Pontificatu summo ornauit, præteritis meritissimis, vt scilicet sacram potestatem faceret omnino suam. Atque iccirco Aristobolum, Aristobuli Regis filium, nepotemque Hyrcani ex filia, crudeli artificio suffocari mandans, interfecit, quamuis immerentem, & affinem, cum eum prius euexisset ad summum Pontificatum, deiecto Ananelo, quæ proinde subito restituit. Quibus impietatum gradibus factis, vexari cœpit Arabum perpetuis incursionibus, ac bellis, & in vitæ discrimen sæpius adduci. quin septimo anno Regni sub hæc ipsa patrata, dolosis Cleopatæ molitionibus, ad mortem petitus, alias est calamitates expertus. Iudæa namque tanto est terræmotu concussa, vt hominum triginta millia peremerit, pecorum vero infinita. Cumque partes Antonij secutus esset aduersus Octavianum bello ciuili, atque ille victus esset, in periculum Regni amittendi venit: quod ne committeretur

Hyrca-

A Hyrcano, qui solus è sanguine Assamoneorum Regio supererat, ipsum necauit, & ab Octauiano confirmatus est in Regno, auctus aliquot Urbibus, quæ fuerant pristinis Assamoneorum ditionibus abiunctæ.

Quarto, in suspicionem veniens, à Mariamne vxore, filiaque Hyrcani mortem sibi parari, eam iussit interfici, deinde etiam matrem ipsius Alexandram, cum, propter dolorem coniugis interemptæ, grauissimo morbo vexatus in desperationem sanitatis venisset, ac per multum tempus mente quasi alienata consternatus, iacens, spem faceret inimicis, fore, vt breui moreretur, ac proinde Alexandra socrus infimulata esset, quod nouis rebus studuisset. circa quod tempus multa per omnem Iudæam templa Augusto condidit, statuas erexit, atque consecrauit, theatra insuper, aliaque huiusmodi, quæ impieratis erant incitamenta, construxit.

Quinto, & nihilominus templum magnificentissimum restaurauit octo annorum spatio, quod amplitudine in multis erat multo præstantius illo, quod Salomon ædificauit. Non desinere tamen, eo regnante, pestis, fames, latronumque prædationes, ipse vectigalibus, ac tributis immensis opes omnium disperdidit, in cunctos nimia crudelitate saeuit, vt eorum bona fisco adjudicaret. domesticis porro diffidijs, atque intestinis filiorum, fratrum, sororum, necessariorumque omnium sceleratissime cuncta ardebant: nonem namque vxores, & ex iis filios habebat, donec tandem falsis accusationibus impulsus post diutinas criminationes, Alexandrum, Aristobolumque filios laqueo suffocari præcepit, & tamen magis adhuc assiduis aliorum discordijs, intimatorumque odijs, exagitatus, ab Antipatro filio venenum sibi parari deprehendit. ob quam causam Phariseos innumeros, ipsumque interim mandauit, sicut etiam Iudæorum plurimos, quod abstulissent è templo auream aquilam, quam posuerat supra ianuam: vt Bethleemiticos pueros omittamus.

Tandem vero, correptus atrocissimo morbo, eiusque longitudine excruciatum, mortem sibi consciscere sæpius contendit. ignis quippe lentus, inquit Iosephus, inerat, qui non tantum conflagrationem in superficiem corporis agentem prodebat, quantum intime crescens excitabat incendium. Auiditas quoque inexplibilis cibi semper inerat, neque tamen satietas vnquam incitatam rabidis faucibus ingluuiæ valebat implere. Intestina internis vlceribus tabida putrescebant, doloribus quoque co-

li sauis-

Ios. lib. 1. c. 13
de bello, in.
l. 15. c.

Ios. lib. 1. bel.
de Iud. c. 13.

li ſeuiffimis cruciabatur, humor liquidus, ac luridus erga pedes A
tumidos oberrabat. ſimilis illi quoque circa pubem erat affli-
ctio, ſed & verenda ipſa putredine corrupta vermibus ſcate-
bant, ſpiritus erat incredibilis erecta tentigo, quæ aderat ſa-
tis obſcena diritate fetoris, & anhelitus reſpiratione creberri-
ma, contractio quoque per cuncta membra conſiſtens vim no-
xiam ſpergebat. Quibus ille doloribus conſectus, nobiliſſimos
quoque Iudæorum ſub obitus ſui diem concludi iuſſit in thea-
tro, & interfici. Sic igitur obiit Herodes, ſuper omnes, ait Jo-
ſephus, homines infeliciffimus, anno ſeptimo poſt ortum
Chriſti.

Lib. 17. c.
10. antiq.

Post Herodis mortem, certantibus de Regno filiis eius, Cæ-
ſar ita regiones diuiſit, vt nemini Regium nomen attribuerit,
& Archelao quidem dedit Iudæam, Samaritanque
adminiſtrandam, Heroi Antipæ Galileam, Philippo Batha-
neam Traconitidem, & Auranitidem, Salomæ ſorori Herodis
Iamnam, Azotum, Phafelidem.

Sed Archelaus, poſt annum Regni decimum, crudeliſſime
dominatus, Iudæis accuſantibus, a Cæſare Viennam Galliæ di-
gnitate omni priuatus ablegatur, ac Cyrenius mittitur, qui
ditiones illas moderetur, cui deinde Coponius ſucceſſit, Copo-
nio Gratus. Atque ex hoc tempore Romani pro libito Ponti-
fices ſummos euehebant. Nam, cum deieciſſet Archelaus Iozarum,
ac ſubſtituiſſet Eleazarum, & paulo poſt, hoc ſubmoto, Ie-
ſum, Cyrenius, ſiue Cyrinus expulit ruruſus Iozarum, Annanum-
que ſuffecit, Gratus autem, remoto Annano, Iſmaelem, deinde
Eleazarum, mox hunc etiam pellit, Simonemque euehit, at de-
nique hoc eiecto Iosephum cognomento Caiſam, qui Saddu-
cæus hæreticus erat: Sed, cum per annos undecim Iudæam gu-
bernaſſet, Pontius Pilatus mittitur, quo Iudæam adminiſtran-
te Chriſtus eſt cruci affixus. Nec multo poſt Herodes iunior D
Lugdunum miſſus eſt in exilium.

Ex illo quot, & quantæ clades ſingulis prope annis affligerint
Iudæos omnes, eorumque regiones, nemo paulo peritior eſt,
qui ignoret. Nam trigefimo octauo poſt mortuū Chriſtum fun-
ditus eſt exciſa Hieroſolyma, ſubuerſa omnes prope vrbes, ac
vici, Iudæorum vero gens vniuerſa miſerrime exterminata,
ita, vt bello ſupremo fuerint occiſa illorum vndecies centum
millia, captaque nonaginta ſeptem. Poſteritas Herodis mi-
ſerrime extincta. Quæ latiſſime proſequitur Iosephus vlti-
mis

A mis Antiquitatum Iudaicarum, ac proprijs de bello Iudaico
libris.

Ex his liqueat, à religione ac virtutibus pendere tempora-
lium bonorum felicitatem.

Primo enim loco, poſtquam creatus Rex Herodes cœpit ſa-
cra inuadere, incidit vna cum tota familia in magnas cala-
mitates.

Secundo, miſerabiliſſima omnium morte eſt abſumptus.

Tertio, poſteritas eius inuicem ſeſe diſcerpſit.

B Quarto, breui illa tempore interiit vna cum dignitate om-
ni, multo ſcilicet breuius, quam vel Dauidis, vel Machabæo-
rum, quæ duæ regnarunt inter Iudæos.

Quinto, tunc maximæ clades accidere cœperunt, cum Chri-
ſtum natum perſequi Herodes cœpit, multo autem maxime,
cum fuit hic occiſus.

Sexto, cunctas ſuperarunt iſtæ, quod ſacrorum poteſtas reda-
cta eſſet ad Romanos, ac per hos ad hæreticos, qualis videtur
ſuiſſe Caiſas è numero Sadduceorum: vt proinde Chriſtus re-
cte dixerit, Obediendum Cathedræ Moysi, ſuper quam Phari-
ſæi non amplius iam ſederent, verum ſediſſent, ita, vt tunc adue-
nerit extremus interitus Iudaicæ gentis, cum poteſtas Eccle-
ſiaſtica eſt maxime oppreſſa, ac magis certe, quam fuerit vn-
quam prius.

C Septimo, ad extremas omnium miſerias adducti ſunt Hebræi
poſt annum ſeptuageſimum Chriſti nati, quadrageſimum vero
poſtquam cœpit doctrinam cæleſtem prædicare. quorum vter-
que numerus, aut pænitentia, remiſſionique criminum ſolet af-
ſignari, aut niſi, mortales reſcipiſcant, extremis gentium
ruinis.

D Poſtremo, conſtat, gentium, regnorumque extremam rui-
nam naſci ab hæreſibus, atque hæreticorum ſocieta-
te, quoties ad idem Reip. adminiſtrandæ con-
ſortium recipiuntur: vt accidit admiſſis

Sadduceis per Ioannem Hyrcani,

ac per alios ſimiliter aſci-
tis, aut toleratis.

Referuntur euenta felicia liberorum Abrahami, quos e Cethura suscepit. Cap. XI.

Gen. c. 2.

Ene habet. Vidimus de Iudæis. Inspiciamus de cæteris Abrahami posteris: omittamusque interim Ismaelem filium ancillæ Agar, & examinemus euenta eorum, quos e Cethura suscepit. Hi sunt Zimram, & Iescan, & Madan, & Madiã, & Iesboch, & Sue. Iescan quoque genuit Saba, &

Iosep. 1.
antiq. cap.
27.

Dadan: filij Dadan fuerunt Assurim, & Latufsim, & Jaomim: At vero ex Madian ortus est Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldan. Ab his vult Iosephus ex historijs Hebræorum natos Troglodijas Aethiopas, & Arabas felices, qui mare rubrû pertingunt. Epher, siue, vt verti potest, Apher, Africæ terræ, quam cum filiis occupauit, nomen dedit. Adducit ad hæc comprobanda testimonium Alexandri Polyhistoris ita scribentis: Cleodemus autem Propheta qui & Malchus, scribens historiam Iudæorû, sicut etiam Moses legislator eorum retulit, quia de Cethura Araba multi filii fuerunt, dicit autem eorum etiam nomina tria, Apheram, Sarim, & Iaphram: & de Sarim quidem Syriam nuncupatam, ex duobus autem reliquis; Iaphram, & Apheram, ciuitatem Abran, & Africam prouinciam nominatam. His etiã auxilium præbuisse Herculem in Libya, & duxisse vxorem filiã Iaphram, nomine Heceam, & genuisse ex ea Dodarim filium, cuius filius fuit Sophor, & quo barbari Sophaci dicuntur. Hæc Polyhistor. Videamus, quæ scriptores profani consona his dicant: certissimaque afferamus. Cornelius Tacitus libro. V. historiarû vult Iudæos Iouis tẽpore nouissimis Lybiæ terris infedisse, Dio

Diod. li. 3.
c. 3. Her.
9.

dorus Siculus, Trogloditas Aethiopas circûcidi solitos Hebræorû more. Idẽ tradit de Aethiopib⁹ vniuersis, Aegyptiis, Colchis, Macronibus, qui Thermodoontẽ Ponti fluuiû, Partheniumque Paphlagoniæ incolunt, Herodotus, qui Xerxe regnante vixit, afferens, id esse aliquibus antiquum, neque extare memoriam, an Aethiopes ab Aegyptijs, Aegyptiue ab Aethiopibus legem circûcisionis acceperint. Hæc isti. E quibus constat, supra nominatos populos ab Abrahamo prognatos, distinctione tamen aliqua à nobis adhibita, quam mox adducemus. Inter Arabiæ Felicis populos, omnium numerosissimos, testatur Plinius, esse Homeritas, quos adnumerat Sabæis. Hos Hebræorum ritibus ad-

Plin. l. 6.
c. 28.

dictos, ex antiquissimo tempore, scribit Procopius. Addit in vita S. Arethæ Metaphrastes, his esse ab Abraham, & Cethura origi-

A originem, eratque illis imperante Iustiniano Rex adhuc proprius eiusdem gentis, ac legis. Adnumerat Plinius Arabibus Zamarenos, Elcam, Suchem, & Madiam, quæ nomina iure possumus affirmare deriuata à primis Abrahamæ filiis, Zimran, Iescan, Suem, & Madian, cum sint quam simillima. Quin illa Isaiæ verba, Dromedarii Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, pertinent ad loca Arabiæ, quæ, vt apparet, appellata sunt à tribus hisce liberis Abrahami, & Cæthuræ, Madian, Epha, & Saba. Strabo quidem meminit Madiabæ, Sabæorum Metropolis, quam Plinius refert in circuitu passuum millia sex habuisse. Quamobrem non à Saba Chami ne pote filio Chus, dicti sunt omnes Sabæi, sed, qui dominabantur Sabæi, dicti sunt à Cethuræ filio. Liquet hoc ex Isaiæ loco adducto, metropoli ipsorum, legeque circûcisionis. ad maiorem vero probationem, sciendum, geminam esse Hebræis. S. literam: prima est Samech, secunda Scin. Atque hæc præponitur voci Sabæ, Abrahamæ nepotis, & Sabæorum: ac, licet duo sint etiam è nepotibus Cham dicti Sabæ, quorum alterius nomini præponitur litera Scin, nihilominus neuter Sabæis omnibus Arabiæ Felicis nomen dedit. Sabæos enim, qui cæteris præerant, non modo Iosephus ab Abrahamo vult deductos, sed Isaias coniungit cum Nepote Abrahami Epha, filio Madian, & ab hoc Metropolis eorum nuncupata est, ac Regia Sabæorum, quæ & Sabæ, quam Ptolemæus Homeritis circûcisionem, vt ostendimus, obseruantibus adiungit: vt sciamus, Principes Sabæorum populos, quibus numerosissimos Homeritas Plinius adscribit, & Hebræorum ritus obseruasse è Procopio, & aliis scriptoribus liquet, ab Abrahamo profectos. est & alia Saba, vel Sabath, ex aduerso Arabiæ in Æthiopia, cuius meminit Ptolemæus, illic regnasse vult Iosephus, atque illinc aduenisse Reginam Sabam ad visendum Salomonem. quin adhuc exstat illa vrbs; ac subest imperio Pretiannis, vt vocant. ac tradunt Aethiopes, quasi à maioribus acceptum per manus, ac memoriæ proditum, eam fuisse Regiam Reginæ Sabæ. Amplius audacter iactant, cognationem Pretiannis ab illo deductam, quasi è Salomone filios suscepit, e quibus deinde longissima serie sint illi Reges orti. Hæc omnia constant à scriptis Aluaresii Lusitani. Illud præterea certum, cunctos illi imperio, quod Africæ totius quæ tam plus minus partem tenet, quamuis Christum colant, adhuc circûcidi, retinerique asserunt hunc ab ipsis ritum,

non quasi ad æternam salutem consequendam necessarium, sed A
quod illo sit usus Christus, illiq. hac parte velint adhuc adsimi-
lari. Cum vero Herodotus, ac Strabo testentur, Aethiopas, qui
fedes habent in Africa, solitos circumcidi, hinc apparet, vt vult
Iosephus, ex Abrahami posteris ortos Principes Aethiopū po-
pulos, qui reliquis imperarent à Chamo, & Chuso prognatis,
legemq. circumcisionis deinde omnibus è regia quadam pote-
state imposuerint. aliqui namq. a Moyse acceperūt, vt aperi-
tur. Tantæ autē potētīæ fuerunt olim Reges Aethiopiæ, vt cum
Regiam sedē haberent in Vrbe Meroe, ex hac sola producerent
armatorum ducenta millia, haberentq. ibi artificum quadrin- B
genta millia, quod Plinius refert, & e Regum libris habemus,
à Zara Aethiopum Rege ducta aduersus Asiam Iudæ Regem,
militum decies centena millia. Iam vero, licet in multis, ad
veritatem Diuinorum spectantibus, plurimi ex Aethiopicis po-
stea lapsi sint, ritū tamen circūcisionis tuebātur, vnumq. immor-
talem Deū, qui sit omnium rerum causa, ait Strabo, colebant. Illud
autē nobis nō videtur adhuc satis exploratū, vnde acceperint,
Aegyptii circūcisionem. nam voluit Herodotus, ac Diodo-
rus obseruatam tēpore Sesostris. Certissimum porro est, ab Ae- C
gyptiis receptam circūcisionem temporis illo interuallo an-
norum quingentorum, & amplius, quod est ab expulsis Iu-
dæis, siue à decima octaua dynastia, vt numerat Eusebius, vs-
que ad vigesimam primam. In vigesima quinta sane Aegypto
dominati sunt Aethiopum Reges, Sabachus, Sebicus, Tara-
chus, & in vigesima sexta Merres. Sed & in vigesima prima
Zara Aethiopum Rex Aegyptum videtur cepisse, sicut ei-
dem Diodorus scribit imperasse Actisanem. Ab his igitur
quamuis ritum circūcisionis tenerent, quippe qui forent
Aethiopes, non acceperunt primum Aegyptii hunc morem,
antea quippe habebant. Quod, sicut verisimiliter videtur, D
est ipsis hac lex præscripta ab Aethiopicis Regibus, qui iura
Aegyptiis darent, (nam, quis adigeret ad ista seruanda tam
celebrem, potentem, frequentissimamque nationem, nisi
Rex, qui similiter eandem seruaret, & qui Reges ante Seso-
strim, nisi Aethiopum, vel Arabum leguntur isti cæremoni-
æ fuisse addicti?) post eiectos Hebræos, credibile est Ae-
thiopicos Reges diutius Aegypto imperasse, qui possent non
modo sancire hanc legem circūcisionis, sed longa etiam consue-
tudine stabilitā dein transmittere ad Herodoti ætatem, qui tot
annis.

- A annis distat à Sesostris, & quem vult Aristoteles, ac multi è scri-
ptorib. profanis fuisse ante tēpora Troiana, vt infra aperietur.
E dictis apparet, Abrahami filios è Cethura susceptos reli-
gioni veræ adhæsisse, ac simul etiam, quoad temporalia, felicif-
simos exitisse. Quocirca Arabes Sabæi, quorum præcipui
fuerunt Homeritæ, qui Hebræorum religionem seruarunt vs-
que ad tēpora Iustiniani, peculiari inter omnes nationes co-
gnomine dicti sunt felices, quasi cunctis gentibus hac parte
præstarent. Diodorus autem, ceterique scriptores testantur,
eos in nullius exteræ nationis vnquā potestatē cōcelsisse: quod
B maxime admirandum videtur, vt merito Plinius dixerit, Arabas
gentium nulli postponendos. ac Strabo testatur ad finem libri
xvi. Alexandrum constituisse, ob opes maximas Arabiæ con-
stituere in ea Regiā, & cum legatos illinc non accepisset, ad bel-
lum se comparabat, sed morte est præuentus, Iustiniani tamen
temporibus ad ad Axumitensium Aethiopum Rex Christianus,
Homeritas Sabæos omnium primus adduxisse in suam potesta-
tem scribitur à Procopio libris de bello Persico, à Simeone
Methaphraste in vita Arethæ Martyris, & à Paulo Diacono,
qui testantur, Homeritas istos fuisse Hebræos. Idem Diodo-
rus scribit, Aethiopas similiter nunquam seruisse imperio alie
C nigenarum, quamuis aliquis eorum populus interdum fuerit
ad breue tempus ab aliquo Rege deuictus. Neque vero ob duas
duntaxat, quas memorauimus causas, præcipui Arabes, & Ae-
thiopes olim videntur fuisse felicissimi, & quod illi proprio fe-
licitatis nomine ob temporalia bona sint insigniti, & quod am-
bo nunquam fuerint in exterorum potestate, sed quod maxi-
mos etiam, celeberrimosque Reges habuerint in his, & Thara-
chus vigesimæ quintæ Dynastiæ Rex, quem Thearconem nomi-
nat Strabo libro decimo quinto, narrans e Megasthene ab illo
D imperium latissime prolatum vsque ad Herculis columnas,
Europamque ipsam. Hic est Tharachus, quem refert Diuina
Scriptura mouisse aduersus Sennacheribum Regem Assyrio-
rum, cum obsidebat Hierosolymam, atque Ezechiam, quasi la-
turus opem vero religionis cultori, assertor & ipse veræ reli-
gionis, & cognatione propius attingens Ezechiam. Fuerunt
igitur etiam felicissimi Arabes, & Aethiopes, ab abrahamo
prognati, quod potentissimos, ac maximos Reges haduerūt.
Sequentibus tamen temporibus in aliquibus Aethiopiæ lo-
cis, in quibus antea steterat, maxime concidit vera religio.

Sicut etiam legimus, innumera oppida euerſa vna cum Thebis, A
Meroes Regia, & aliis, quæ Aethiopes, & Arabes tenebant, quæ
ſigillatim Plinius recenſet loco adducto. in aliquibus tamen eſt
conſeruata. Nam Candace Regina, cuius in actis Apoſtolicis,
& apud Plinium, Strabonemque ſit mentio, videtur Hebræo-
rum ritus obſeruaffe. ad eam refert originem ſuam, ſicut &
ad Sabæ Reginam, qui nunc ampliſſime in Aethiopia regnat,
& vulgo vocatur Pretiannes: vt refert Aluaſius c. 37. & 38.
Ex his conſtat, quantum bonorum temporalium Deus tri-
buerit Abrahamo, poſteritatiſque ipſius, non alias ob cauſas B
præcipue, niſi quod ille rectæ religionis fuerit præ cunctis ho-
minibus obſeruantiſſimus. hæc autem, præ reliquis prope gen-
tibus, eam magis fuerit amplexata. vt nemo ſit, poſt diſſemi-
natum genus humanum, cui progenies contigerit tandiu flo-
rens, tam late diſſuſa, potensque, ac peculiari nomine felix.

*Narrantur euentâ felicia liberorum Abrahami, qui ab Iſmaele,
Eſau, vel alijs ſunt prognati. Cap. XI.*

Actum eſt à nobis de filiis Abrahami e Cethura ortis. Videamus de Iſmaele, quem C
genuit Abrahamo eidem ſervæ Agar, dein de Eſau illius nepote ex Iſaac filio, Palmy-
renis, Spartiatis, & aliis, qui quouis modo
attingere Abrahamum cognatione aſſerun-
tur. Volunt igitur, ab Iſmaele ortos Agare-
nos. Id namque indicat nomen matris. Addunt S. Hierony-
mus, Theodoretus, Sozomenus, & ante hos Iosephus Hebræus,
ab eodem prognatos Saracenos, qui, cum ſe nollent prodere,
quaſi nothos, Agar parentis nomen abiecerunt, ac Domine Sara
æſſumpſerunt. Comprobat hoc euidenti factò, & conſuetu- D
dine notiſſima gentis illius Iosephus. Nam circumcideban-
tur Saraceni anno ætatis decimo tertio, quo & Iſmael circumci-
ſus eſt. Quod itaque Stephanus libro de Urbibus vult, Sara-
cenos à Saraco Arabiæ Vrbe, cuius etiam meminit, Ptolemæus
nominatos, non facit, quin & ipſi, & Vrbs à Sara dicantur. Ne-
que audiendus eſt, qui ſcribit, à Sara Saranum, non Saracenum,
vocari, cum nomina exterarum gentium modo Latino haud in-
fleſtantur, ac veluti Vrbs à Sara, ſic incolæ illius, & ab Vrbe, &
ab ipſa Domina Sara, quæ nomen ei dedit, appellati ſunt. Sara-
ceni

A ceni porro, & Agareni, quamuis inopem vitam ſemper duxe-
rint, numquam tamen adduci in aliorum poteſtatem tempore
villo potuerunt: ita, vt referat Dion, Traianum conatum regio-
nes eorum capere, ſed fulminibus, conitruis, ac multis huius-
modi prodigijs cælitus immiſſis perterritum deſtitiffe à propo-
ſito. eorum multi deinde adhæſerunt Chriſtianæ religioni, vna
cum Alamanduro ipſorum Rege, temporibus Athanaſii; ac
Moyſes eſt ipſis Epicoſopus datus. quod narrant Sozomenus, Ni-
cephorus, Metaphraſtes. Heraclio poſtea regnante, à Mahume-
to ſeduci, prolapſi in impietatem nefandiſſimam, Chriſtum B
quidem maximum Dei prophetam tradiderunt, ſed qui inter
ſuperos locum ſecundum teneat poſt Mahumetum, paulatin-
que tantam potentiam naſti ſunt, vt terras illas, in quibus hæ-
reſes inſederint, Catholicorumque vitia cultum veræ religio-
nis contaminantia ſuperarent, occuparint imperio ſuo, quod
nunc eſt inter potentiffima orbis terrarum. Conſtat autem,
coli ab ipſis vnum Deum, volunt nihilominus, Chriſtianos ad
cæleſtem beatitudinem perducere, qui mandata Chriſti obſerua-
rint, eoſque ſecundo poſt ipſos loco eſſe, ac multos noſtrorum
ſanctos venerantur, & maximis afficiunt pœnis, quicumque
iniurioſum in eos verbum protulerit, ita, vt videantur ad per- C
dendos maxime hæreticos, atque omnino delendos, ſceleſtos au-
tem Chriſtianorum puniendos à Deo facti. Magna tamen eis
felicitas a deſt bonorum temporalium, quippe qui minus ab-
ſint à vera religione, quam ceteræ gentes, & ab Abrahamo ſin-
ceræ religionis ſtudioſiſſimo cultore, genus deducant. Atque
ita in ipſis veritas illius oraculi eluceſcit, ad Iſmaelem diuini-
tus dicti, Manus eius contra omnes, & manus omnium contra
eum, & iam pendeat vniuerſus mortalium probe orbis ab vno Gen. 16.
Abrahamo, quod ſcilicet Chriſtiani doctrinam Chriſti, reliquæ
fere omnes Mahometi colant. Vterque autem natus eſt ab
vno Abrahamo. Recte igitur admirationem cunctis commo-
uere iis verbis contendebat Iſaias: Attendite ad petram, vnde
excifi eſtis, & ad cauernam lacus, de qua excifi eſtis. Attendi-
te ad Abraham, patrem veſtrum, & Saram, quæ perperit vos, Iſai. 52.
quia vnum vocaui eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.
Hæc ille. Verum multa adhuc nobis examinanda reſtant, quan-
do perpendimus ea, quæ pertinent ad filios Abrahamæ, Iſaac e Sa-
ra genitum, alioſque è Cethura, & Iſmaelem. Inſpiciamus igitur,
quæ ſpectant ad Eſau, Abrahamæ nepotem ex Iſaac, quando ip-
ſius

sus progenies Hebræis non est annumerata, pertinet tamen ad Abrahamæ posteritatem. Igitur illud est peritis notissimum, Esau dictum esse Edon, id est rubrum, ob causam, quã Scriptura tradit: hinc illi subiecta regio vocata Idumæa, latissime olim patens, ac potentissima, quod in ea duodecim Reges dominarentur: ut habetur in Genesi. Quin imperium maris rubri, siue Erythrei, tenuit. In eius enim littoribus duas habuit Vrbes cum portibus, e quibus amplissimæ classes non modo in oppositas Aegypti, & Aethiopiæ terras nauigabant, sed in Indiam, cunctasque Arabiæ, Asiæ, & Africæ maritimas oras. Vrbes erant Aila, siue Elath, aut Ailath, & Asiongaber, atque ex hac soluebat classis Salomonis, & Iosaphat, ut habetur in libris Regum, & Paralipomenon, ut ex Ophir aurum, cæteraque merces pretiosas adueherent, ex Aila quoque (nisi sit alia) in Indiam fuisse nauigatum, Plinius tradit. Quocirca Rex Esau, siue Edon Erythra Græce, ac Rubrus Latine, nomen Erythreo mari dedisse, infra dicitur. Non enim rubrum dicitur, quod hoc sit colore, cum testentur, qui illud viderunt, secus esse, sed ab Erythreo Rege, siue Rubro, aut Edon, est vocatum: illiusque Regis tumulum fuisse in Tyra, insula Erythrei maris, Strabo tradit. quamuis Erythru vellet Andromedes, ac Persei filiu fuisse Arianus Græcus scriptor, Græcis longe diffita adiudicans. Sed, quando tota regio dicta est Edon, sic enim scribit Isaias, Quis est iste, qui venit de Edon, siue de Idumæa, ac Latine Rubra vocatur ab Edon, quid ni mare alluēsillam vocetur ab eadē, sicut à Sicilia Siculū, ab Ægypto Ægyptiacū. In Idumæa præterea sita erat Themā, a Themā nepote Esau dicta, in qua sapiētiae studia maxime floruisse, testantur Ieremias, Baruch, & Abdias. Hinc liber Iob cōtinet eloquia, sapiētiae plenissima habita eū Elephar Themanite Idumeo, ex illa vrbe, in qua diximus viguisse studia sapiētiae, Baldad Suite ex Vrbe Sue, quæ nominata est ab Abrahami filio Sue è Cethura suscepto. atq; initio maris rubri sita est, & Saphar Naamathite è Nahamat Vrbe Palæstinorum finitima Idumææ. Fuit in Idumæa quoque Vrbs Amalech potentissima, quæ obstitit Moy si ingressuro Palæstinam, cuius Rex fuit ille Agag, aduersus quē pugnavit Saul Rex & è cuius Regia stirpe erat ille Aman Assue ro Persarum Regi carissimus. Ex his colligitur, Idumæorum magnam partem fuisse in Arabia. protendebatur namque usque ad Ahilam, siue Elath, aut Ahilath, atque ita tria prope maria coniungebat, mediterraneum, rubrum, & quod mortuum vocatur,

Gen. 3.6.

Deut. 2.

Num. 11.

3. Reg. 9.

2. Par. 8.

3. Reg. 22.

Pli. 6. c. 38

Lib. 8. de ge
st. Alex.

Ier. 49.

Bar. 3.

Abd. 1.

A catur, siue lacum Asphaltitem, valde in longum, nõ tamen in latum porrecta. fuerunt autem Esau tres vxores, duæ è genere Palæstinorum, tertia Ismaelis filia. Quamobrem liberi ipsius Palæstinis, & Agarenis admixti sunt, quasi cognatis. Quin, ut scribit Fazelus, Panormi in Sicilia fuerunt repertæ duæ vetustissimæ priscis notis insculptæ inscriptiones: in quarum altera hæc erāt: *Viuente Isaac filio Abrahamæ; & regnante in Idumæa, atque in Valle Damascena Esau filio Isaac ingens Hebræorum manus, quibus adiuncti sunt multi Damasceni, atque Phœnices profecti in hanc triangularem insulam, sedes perpetuas locauerunt in hoc amœnissimo loco, quem Panormum nominauerunt.* In altera vero hæc: *Non est alius Deus, præter unum Deum. Non est alius potens, præter eundem Deum. Neque est alius victor, præter eundem, quem colimus, Deum. Huius turris præfectus est Saphu, filius Eliphaz, filii Esau, fratris Iacob, filii Abraham. Et turri quidem ipsi nomen est Baich, sed turri huic proximæ nomen est Pharath.* Hactenus inscriptiones. Refertq; Thucydides, insulam priscis temporibus habitatam fuisse à Phœnicibus. Illa porro Hebræorum manus potuit esse è Nepotibus Heberi, à quo dicti sunt Hebræi. Saphu vero non alius videtur esse, quam qui in Genesi vocatur Sepho, filius Eliphaz. Sicut autem liberi Esau coniuncti Phœnicibus, seu Philistin, vel Palæstinis, ob affinitatem contractam dicuntur in Siciliam nauigasse, Panormumq; cōdidisse, eodem modo Sidonii, Tyrii, & Aradii, Palæstini, seu Phœnices nomen dederunt tribus insulis, Tyro, Sidoni, Arado in mari rubro positis, ut infra dicemus. Amplius, cū dixerimus, Erythram Regē, siue Edon, fuisse in Tyra Insula sepultum, pensanda nobis verba sunt Plinii, qui sic lib. 4. c. 21. Ab eo latere, quod Hispaniam spectat, passibus fere centum altera Insula est longa iij. m. p. m. lata, in qua prius Oppidum Gadium fuit, vocatur ab Ephoro, & Philistide Erythia, à Timæo, & Sileno Aprodias, ab indigenis Iunonis, maiorem Timæus Corinussam apud eos vocatam ait, nostri Tartesium appellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua Sæpem significant. Erythia dicta est, quoniam Syri, ab origine quorum orta, ab Erythreo mari ferebantur. Hæc ille. E quibus colligunt aliqui, Gadium urbem conditam à Tyriis Erythrei maris, quos legimus ex Asiongaber soluisse, Africam circumnauigasse, & in ea plurimas vrbes ad littora extruisse, Tartesiumque solitos peruenire, quam Tharsim nonnulli in diuinis libris

Fazel. Dec.
prior. l. 8.

ob. id.

ob id vocatam putant, vnde etiam deuehi plurimam auri copiam scribit hæc omnia testificans Herodotus libro primo, & quarto. Ac Strabo vult, Turdos populos, siue Turdulos, in vltimis Hispaniæ oris positos, esse antiquissimos omnium, litterarumque antiquissima ab eis monumenta conseruata. ob eandem cognationem, vicinitatemque, Ismaelitarum, & Idumæorum contigit, vt aliquæ gentes Idumæorum transferint in Ismaelitas, siue Saracenos, in his Themanitæ, vel Thimanei, vt Plinius testatur, his verbis: Nabatæis Thimaneos iunxerunt veteres, nunc sunt Taueni, Suelleni, Saraceni. Hæc ille de Nabathæis, ortis à Nataioth, filio Ismaells. Quamobrem constat veritas oraculi illius, ad Rebeccam dicti, de Iacob progenie, e qua Christus, Christianorum Deus, & Esau, à quo orti cuncti Saraceni Idumei (è quibus Mahumetes, & Mahumetani sectatores huius, inter Mahumetanos autem, Christianosque perpetua bella, ac funestissima) duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Hæc oraculum. Diximus autem supra, Herodemum fuisse Idumæ: Regiamque ipsius sobolem permanisse vsque ad tempora Vespasiani discimus è Iosepho. Talis igitur ac tanta fuit felicitas, quoad bona temporalia, liberorum Esau progeniti ab Isaac, & Abrahamo, circuncisionem quidem seruauit, Deumque vnum colentium, atque ob id rectam religionem, quamuis cæremonias Iudaicas haud seruarint, atque ad Idola simul colenda cum vero Deo nonnulli deflexerint. sed ad huc infra aliquid. Illud nobis dicendum restat, Palmyram fuisse à Salomone conditam, atque in eam, quasi coloniam, deductos Iudæos. ex illa fuit Zanobia cum viro suo Odenato, quæ, genere Iudæa, vt refert Athanasius in Epistola ad solitarios, & Christum colens, quamuis, Samosatenum secuta, Orientale Imperium decennio tenuit, vsque ad annum 274 Romam deinde, cum victa esset, ab Aureliano ducta, familiam nobilissimam Zanobiorum reliquit, (quod scribit Vopiscus) e qua nonnulli putant ortum S. Zanobium Episcopum Florentinum, S. Ambrosij æqualem. Tot autem virtutum laudibus ornatur à scriptoribus Zanobia, vt è gentium reginis vix illi inuenias æqualem, ac viderur ex antiquissimis, & præclarissimis Hebraicæ nationis regibus nata. licet enim foret è Iudæis, tamé Semiramidis, Didonis, & Cleopatrz genus ad se pertinere iactabat. id Trebellius

Lib. 6. c. 38.

Gen. 25.

2. Par. 8.

A bellius in Herenniano tradit. quæ si vera sunt, Regii generis erat, ac nobilissimi, è vetustissimo tempore per affinitates illustrissimas propagati.

Quid autem de Spartiatis dicemus? Nam libro Machabeorum habemus, litteras ab Onia, siue Oniare Rege Spartiatarum missas ad Ionatham summum Sacerdotem, in quibus profitetur, Spartanos Iudæis esse fratres, ac profectos ex Abrahamæ stirpe. Iosephus autem refert litteras Arii Regis (Aream vocat in Eliacis posterioribus Pausanias) ad Oniam Pontificem, ante tempora Machabeorum, quibus testatur idem. Quamobrem pertinebunt ad Abrahamæ posteritatem quotquot Spartani colonias deduxerunt, in quibus Itolorum multæ, vt Croto, Locri, Tarentum, atque, vt aliqui volunt, & in his Dionysius Halycarnassæus, quædam in Sabinis, vt libris de antiquo, & nouo Italiæ statu est dictum. neque credi potest, finxisse Arium Regem, suis esse originem ab Abrahamo: nam, cur fingeret? & maxime, quod Spartanis, & Iudæis officia amicitia, hospitalitatis, ac societatis mutua fuerint, vt è Machabeorum libris constat. Quamquam Danaus, à quo Danai, Argiuique & comites Cadmi, ad Abrahami liberos è Cethura ortos pertinere videantur: vt infra differemus.

Ex ijs, quæ diximus, colligi potest, bonorum temporalium felicitatem pendere à recta religione, quando illius conseruatori progeniem tam felicem Deus dedit, vt nulla magis, atque hæc, vel pietatem conseruans, vel ab ea minus aberrans, ad omnium maximam, maximeque diurnam felicitatem fuerit diuinitus perducta. quod magis è sequentibus apparebit.

Breuis Epilogus eorum, quæ dicta sunt. Cap. XIII.

D

certos.

Quid autem dicemus de excellentissimo Patre, atque Heroe,

Am, cuius quæso posteritas à tempore illo, quo late in terris est disseminatum genus humanum, vere asseretur extare ante Christum, nisi Abrahami? aut quæ progenies post illud parentem suum certo poterat nominare? Atqui nobilitati præstantissimæ ascribitur, vetustissimos habere auos, eosque

Dion. l. 1.

r

2

roe, qualis erat Abrahamus? An non talem tanquam suis maioribus annumerare inter singularia bona reputatur, nisi quis omnino pro degenerare habeatur, atque inimico suorum? A

3 Sed enim prætermittantur à nobis Iudæi: non ne felicissimos omnium se se Abrahami nepotes Arabes merito existimabunt, quod, omnibus bonis circumfluentes, ideo fuerint ab omnibus vocati felices, ut hoc ipso videantur populis quibuslibet præstare?

4 Nam, si demas Mosaicæ legis ceremonias, usque ad Christum superceram religionem sunt amplexati, neque unquam poterunt adduci in exterorum potestatem. B

5 Idemque contingit Aethiopicis, quicumque ab Abrahamo originem duxerunt. quod sane nulli celebri genti accidisse est manifestum. libertas autem, qualiscumque illa sit, inter summa temporalium bonorum reputatur. Ac suis quilibet facilius, & libentius se se subiicit, quam exteris, suorumque mitius semper atque acceptius imperium solet existimari.

6 Quamobrem Regum suorum successiones antiquissimas poterant proferre, ut nulla gens aliquid tale audere possit ante ortum Christi post populos late diffusos, quod est spatium bis mille annorum, plus minus. Humanæ vero beatitudini solet ascribi in terris, producere in medium suæ gentis Regum longissimam seriem. C

7 Iam, quis tot nationibus Reges progenuit, ut Abrahamus, è cuius stirpe orti sunt Reges Iudææ, Israelis, Arabiæ, Aethiopiæ, Idumææ, Ægypti, ac denique Colchorum. Nam, Colchos circumcisionem seruasse adhuc suo tempore, Herodotus scribit; asserens, atro colore, & crispo capillo eos fuisse: quod indicabat, esse Aethiopici generis, additque, ab ipsis iactatum, se à Sesostris illuc deductos. D

8 Aliquos sane Aethiopum, & Ægypti Reges potentissimos ab illo prognatos, nullo iure infitari aliquis potest. In quibus forsan reponendus alicui videbitur Sesostris, siue celebris ille Sesostris, ac Tarachus, siue, ut eum vocat Strabo, Thearcon, ut iam non immerito gloriaretur illa Zanobia Orientalis imperii moderatrix, cognationis vinculum sibi fuisse cum Didone, Semiramide, & Cleopatra. Et nunc etiam Pretlannes Aethiopiæ Rex amplissimus, ab Abrahamo sibi esse originem velit, atque è profanis scriptori-

A ptoribus sint, qui Africa nomen datum ab Afro Abrahami libero tradant, ut supra referebamus. Sed & ipsos Spartanos, cum variis per varias orbis regiones disseminatis coloniis fuerint illustres, ad Abrahami stirpem pertinere, Reges ipsi Spartanorum sunt professi.

9 Illud quidem clarissime nobis constat è Diuina Scriptura, quæ complectitur tantum quæcunque acciderunt posteris Iacobi, siue Israelis, non quæ ceteris Abrahami liberis ex Agar, & Gethura susceptis, & Esau nepotibus: Nimirum genitos ex Abrahamo gubernasse secundo post Reges loco imperia latissima Ægypti, viuentis Iosepho, Chaldeorum, Daniele, & Persarum tum hoc, tum Mardocheo.

10 Quid est autem, quod veluti magna hæc referamus, quorum posset aliquis aliqua pernegare, quod Illustrissimis destituamur monumentis, ac præsentibus testimoniis, quando intueamur orbis prope totius nunc redigi temporalem felicitatem, regnaque omnium potentissima, ditissimaque, vel ad Christi cultores, vel ad Mahometis, quorum vterque ab Abrahamo genus deducit; ac Saracenos sciamus latissime dominatos in Asia, Africa, & Hispania. tanti scilicet reuera est, religionem veram venerari, ab ea minus deflectere, & colere ipsius cultores, qualis fuit Abrahamus, & nunc est omnium bonorum largitor Christus, cui cuncta ad extremum temporalia subiiciuntur. Hoc igitur innumeris partibus maius, quam Reges aliquos Ægypti, Aethiopiæ, Assyriæ, Persiæ, Græciæque ad Abrahami originem reduxisse.

11 Et, quando temporalium felicitas non potest esse, ut felicitas homini sit, absque animi bonis, quemadmodum neque homo potest esse absque animo, cognoscamus, quid contulerit ad hanc Abrahami posteritas. Conuenit namque inter scriptores à Cadmo Phœnice Agenoris filio, & eius comitibus, quos fuisse Arabas Strabo testatur, literas una cum multis doctrinis (ait Herodotus libro quinto) aduectas in Græciam, scimusque illas ab Hebraicis deriuatas: quod ipsa nomina apertissime produnt: ut nemo id valeat inficiari. Cumque duæ fuerint philosophorum sectæ, Ionica, & Italica, & ab his aliæ sint deriuatæ, ut nos Diogenes Laertius docet, primæ auctor fuit Thales Milesius ex Thelidarum familia, qui Phœnicum nobilissimi, à Cadmo, & Agenore,

originem duxerunt, ait idem scriptor libro primo; secundæ Pythagoras discipulus Pherecidis Syrii, ut libro octavo refert: fuerunt autem tempore eodem Thales, ac Pherecydes, quod literæ inuicem scriptæ ab iis, ac relatæ ab illo, clarissime testantur. Florebat autem Thales Milesius antequam Cyrus Persiæ Rex Cræsum vicisset, ac Babylona expugnasset, ut non modo auctor ille, sed Herodotus etiam scribit. Parentes autem Thaletis Miletum se se antea contulerant, ita, ut eorum commigratio è Phœnicia incidat in eadem tempora, quibus à Nabuchodonosoro Tyrus, & Hierosolyma est euerfa. Sic igitur à Phœnicibus, & Tyriis omnis Philosophia in Græciam peruenit, à Tyriis inquam, quos Idumæorum vel Iudæorum fratres federatos vocat Amos Propheta capite primo. in quorum Vrbe Theman sapientiæ studia floruerunt, sicut Tyri negotiationum, ita, ut Tyrij sapientiam videntur à Themanitis aut Iudæis fratribus, ac federatis mutuati. Non enim legimus, Tyrios ab antiquis ob Philosophiam, siue sapientiam, in primis commendari, sed ob mercaturam, & negotiationem. ut cætera argumenta omittamus quæ infra afferentur. Quocirca necesse est, dicamus, eos à Themanitis fratribus illam didicisse: hoc enim nomine præ cunctis isti commendantur a Ieremia, Baruch, & Abdia: ut, sicut ab Hebræis literas, parce nomina earum detorquentes, ita philosophiam sumpserint reliqui Phœnices ab Idumæis, agnatis Iudæorum. Quin Nicolaus quidem Damascenus, & Alexander Polyhistor, & Artapanus profani scriptores, volunt, ab Abrahamo doctos Chaldæos, Aegyptios, ac Syros astrologiam, arithmeticam, bonasque disciplinas. Eupolemus præterea vult, a Mose. Phœnicibus traditas fuisse literas, ut Eusebius refert libro nono de præparatione euangelica, capite quarto.

Neque vero est necesse, ut aliquid dicamus de originibus antiquitatum. certissimo enim deprehendimus à Diuina Scriptura, quæ ad nos ab Hebræis peruenit, afferri lucem cunctis antiquorum obscuritatibus, ac per eam dignosci, quod falsum, verumque sit, ac fabulosum, veluti ad Lydij lapidis experimentum distinguitur ab adultero aurum sincerum.

Atque hæc quidem, quantum pertinet ad rerum naturalium

Hie. c. 25.
& 49.

Abd. 1.
Bar. 3.

lium, vel humanarum scientiam. Quod si de diuinis agamus, à quibusnam purior, clarior, eorum veritas ad homines peruenit, quam ab Hebræis? & quorum nam antiquorum libri his præferendi? Iosephus quidem certe Aegyptiis tradidit eorum doctrinam. sic enim Dauid de Rege Aegypti, ac Iosepho misit Rex Aegypti, ac soluit eum (Iosephum in vinculis detentum) princeps populorum, ac dimisit eum, constituit eum Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ, ut erudiret princeps eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret. Sic itaque Iosephus Aegyptiis tradidit sapientiam, prudentiamque rerum abditarum, qualia sunt cælestia, ob quam fuerunt in magna existimatione, & honore apud omnes, ut legimus in Timeo Platonis, apud Diodorum, cæterosque scriptores. Quocirca non male dici potest, & ipsam rerum naturalium doctrinam manasse ad Aegyptios à Iosepho.

Quamobrem, quænam, quæso, natio tot ac tantos habuit prophetas, quot, & quantos Hebræorum? & cui fuit vllus, qualis in prædictionibus fuit Abraham, Iacob, Moyses, Dauid, Isaias, Ieremias, Daniel, Ezechiel, ac cæteri, quos minores vocant?

Sic nulli nationi fuere tantæ sanctimonix viri, aut feminae, quibus omnium maximi honores darentur in terris per tot sæcula, quantæ Hebræis. nam, qui fuere, quos enumerauimus? qui Io. Baptista, Virgo sanctissima, ac sanctitatis totius fons Christus, omnes posteri Abrahæ, Hebraicæque nationis per quos hæc commendatur, ac maximos toto orbe Catholico in terris honores assequitur, nisi si qui ex ea ab illis descuerunt?

Haud igitur immerito Hebræis tot, ac tanta temporalium rerum bona adfuerunt in exigua regione, qualis erat Iudæa, Ezechiaque, & Iosaphat regnante, duæ tribus armarent hominum: tot millia, ut incredibile videatur, quod supra recitabamus. Hierosolyma vero à Plinio vocetur longe clarissima Urbium Orientis. Hadrianusque Imperator exciderit vicos Iudææ celeberrimos, (ut vocant) ac nobilissimos nongentos octuaginta quinque, munitissimas arces quinquaginta. Quin tunc Imperia summa, Imperiorumque sedes vrbes ad amplitudinem maximam peruenierint, cum religioni veræ fauerunt: quod exemplo Assyriaci imperij, Niniuæque, Chaldaici, &

Baby-

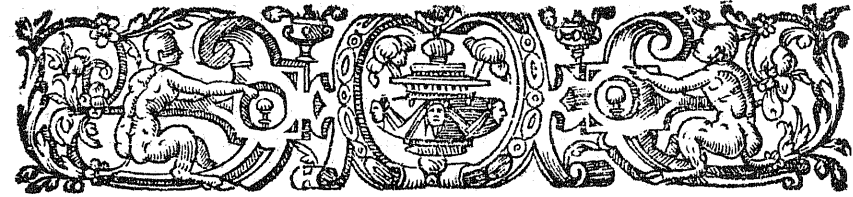
Plin. lib. 5
cap. 14.

Babylonis, Aegyptiaci, ac Thebarum, Aethiopici, atque A
 Moeroes; Persici, & Sufan; Romani, ac Romæ, infra
 ostendemus. Contra autem, tunc orbis totus
 concussus, imperia labefactata, gentes
 deletæ, aut oppressæ, cum similia sin-
 ceræ religionis cultoribus con-
 tingerunt. Ut sciamus,
 omnium bonorum
 temporalem
 felicitatem
 pendere à ve-
 ra religio-
 ne.

FINIS LIBRI TERTII.

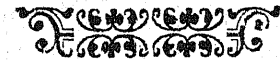

DE

DE RVINIS
 GENTIVM,
 ET REGNORVM
 ADVERSVS IMPIOS POLITICOS.

Liber Quartus.

Gradus, quibus gentes excidunt à religione, & temporalium felicitate, duo sunt. Illudere parentibus, vbi labuntur in aliquod crimen, & gloriam propriam querere. Semi posteritas quam fuerit, & qua gentes prognatæ ab illa, magis religiosa à principio, ac proinde magis abundavit felicitate temporalium bonorum. Cap. I.

A

fferuimus hucusque de Abrahami posteritate, quod per illam conseruata, ac propagata sit vera religio, & omnium felicissimæ gentes inde sint ortæ. Quod illustrius adhuc fiet ex subiectis, vt cognoscamus, temporalium felicitatem nasci à religione. Videamus de reliquis gentibus à Semo, Iapheto, Chamoque prognatis, ac postea late multiplicatis. Simulque discamus è quibus causis religio ruinam ducere soleat, atque vna cum religione tem-

ne temporalium felicitas, sed quando in maxima antiquitatis obscuritate, rerumque gestarum perplexitate veriamur, probalia multa dicemus: quæ licet aliquo modo possint labefactari, non tamen hinc veritati damnum fiet. Stat enim certissime, à recto religionis cultu temporalium prosperitatem pendere, ea, quam recitauimus, ratione. quod si aliquibus non est euidentis hoc ex effectis, neque causam proprius, & clarius intuentur, id ascribendum est imperitiæ nostræ: neque impugnada ob id est veritas, aut infirmanda. quocirca, si quid afferemus è profanis non ita dilucidum, nemo tamen deferere certum debet. Satis igitur constat è diuinis libris, Noe fuisse tres liberos, Sem, Cham, & Iaphet. quamuis autem tunc Sacerdotium non esset alicui certo attributum, ita, vt eius functiones non possent, nisi ab illo obiri, nam singulos legimus sacrificasse; Ad primos tamen in vnaquaque siue familia, siue gente, in primis pertinebant. quod scilicet isti primas tenerent nobilitatis inter omnes. Atque iccirco parentes pro filiis, primogenitus pro ceteris fratribus offerre sacrificia cõsueuerant. quod scilicet ii quodammodo familiæ præesse viderentur. Idque è plurimis antiquitatum monumentis colligi potest. Quocirca Semus inter fratres potissimum sacerdotali munere fungebatur: vt aperiretur. Accidit igitur, vt Noe forte incideret in ebrietatem: qua oppressus, ac somno demersus, detectis pudendis, dormiret. Quod cum vidisset Cham, pater Chanaam, verenda patris sui esse nudata, nunciãuit duobus fratribus suis foras: At vero Sem, & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrosum, operuerunt verenda patris sui, faciesque eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noe ex vino, cû didicisset, quæ fecerat ei filius suus minor, ait, Maledictus Chanaam, seruus seruorum erit fratribus suis, dixitque, Benedictus Dominus Deus Sem; sit Chanaam seruus eius, Dilatet Deus Iaphet. & habitet in tabernaculis Sæ. sitque Chanaam seruus eius. Hæc Noe: è quibus multa habemus, atque in primis ad Semum diuina spectasse. Nam, quod Noe diceret, Benedictus Dominus Deus Sem, an non Iaphet, Deus erat? Ita sane. sed videntur ad Semum pertinuisse diuina veluti primogenitum, ac sacerdotem. Deinde Semo primas omnino datas: Iapheto, vt late amplificaretur, eiusque posteritas late dilatata domos, atque vrbes à Semi liberis constructas habitaret. His seruiret Chanaam, nulla in re denique bene-

pre-

A precatum Noe, vel Chamo, vel eius soboli venturæ.

Quamobrem prima labe, quæ facta est à Chamo, & ipsius progenie, qui corruerunt in maximas (vt explicabimus) omnium temporalium miseras, fuit illa, irrississe scilicet, atque aliis ostentasse parentis proprii quantumlibet verum peccatum. quod, quicumque exemplo Chami perpetrant, in easdem ruinas incidunt, vt sint aliorum serui.

Hanc sequitur alia, propagandi proprii nominis, gloriæque inanis ineptum desiderium: cum nihil aliud quæritur, nisi iactantia, non diuini cultus, in quem referri cuncta debent, amplificatio. sic enim locutos asserit diuina Scriptura filios Noe, iam magna ex parte irrisi patris imperium detrectantes, Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni, habueruntque lateres pro faxis, & bitumen pro cæmento, & dixerunt. Venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen nostrum, antequam diuidamur in vniuersas terras. descendit autem Deus, vt videret ciuitatem, & turrim, quam ædificabant filij Adam, & dixit, Ecce vnus est populus, & vnum est omnium labium. cõperuntque hæc facere, nec desissent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, descendamus, & confundamus linguam eorum, & non audiat vnusquisque vocem proximi sui. Atque ita diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, & cessauerunt ædificare ciuitatem: & iccirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ, & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctorum regnorum. Hæc diuina Scriptura.

Ex his colligimus, quæ infelicitas eos ad extremum sequatur, qui, parentibus irrisi, licet ob vera peccata, contendunt inaniter amplificare gloriam suam, non eam referentes ad cælestem. Nam, sicut ob primum peccatum fiunt aliorum serui, & adducuntur in aliorum potestatem: ita ob secundum abripiuntur in longinquas terras, ignorantiamque omnium rerum miserrime incurrunt, vt obliuiscantur etiam propriæ linguæ, atque adeo iacturam faciant maximorum corporis, & animi bonorum. quod euenire hæreticis Orientalibus hodie lugemus.

Videamus autem, qui maxime conuenerint ad istam molitionem turris & ciuitatis. constat enim, Noe, qui tunc supererat, obiitque anno Abrahami iam nati sexagesimo nono, isti su-

Et perbiæ

perbiæ haud consensisse, neque Heberum similiter, eiusq. progeniem. quando antiquissimam, primæuamque linguam Hebraicam non sunt obliti, sed ab eis est cōseruata; neque è Mesopotamia longius amandati sunt, ac proinde nulla illos admissi delicti pœna attingit. quod ab omni crimine forent immunes: alioquin subiissent eam, quæ infligebatur perpetrato scelere iniquitatis.

Quin in vniuersum tota Semi, qui tempore isto viuebat, soboles videntur vni easdem causas abfuisse ab hoc flagitio. In Mesopotamia namque, & finitimis locis confedit, ac mores eosdem, linguamque Hebraicam, aut eandem, aut quam simillimam retinuit, nempe Chaldaicam, & Syriacam. Ac, licet ad Idola colenda ex magna parte deslexerit, diu tamen retinuit vnius Deicultum, neque aperte repugnantia summæ illius potentia, sapientia, & bonitati admisit: vt ostendemus hoc libro. Constatque multorum testimonio, Nembrotum Chami nepotem, totius ædificationis auctorem, ducemque extitisse, hominem gigantea statura, principemque. Tradit hoc Alexander Polyhistor ex Eupolemo, apud Eusebiû libri noni de preparatione evangelica capite vltimo. idemque scribit Iosephus. ob id S. Augustinus, & Septuaginta interpretes Nembrotum vocant

Aug. l. 16. de
Civit. Dei c.
3.

Ios. l. 1. an-
tiq.
Eus. l. 9. de
prep. Euang.
c. vlt.

gigantem. Quocirca necesse est dicamus ipsum cum primis suis vel occisum, ruinaque molis diuinitus deiectæ oppressum, quod ab Abydeno, & Sibylla proditum referunt, ac sequuntur Iosephus, & Eusebius. Nam, quod aiunt, Moysem non facere mentionem ruinæ, nihil facit ad rem, cum sint innumera, quorum non meminit Moyse. quod vero adiiciunt, eam turrim remanuisse, quod testentur id aliqui scriptores, admitti potest, quia remanserint vestigia altitudinis illius, sicut etiam ciuitatis; vel dicendum est, Nembrotum istum longissime relegatum, confusamque ipsius linguam præ cunctis, alioquin Deus eos qui peccarant haud punisset & innocentes castigasset. quod est contra Diuinam Scripturam, & omnem veritatem. necesse est item dicamus Babylona non fuisse conditam, nisi post multos annos à dispersione gentium, cum Deus eas disperferit, vt impediret eius constructionem. quod si paulo post, aut centum post hæc annis ædificata est, irritus fuit tantus Dei conatus, quod nullo modo est dicendum. Hinc in Diuina Scriptura non fit mentio Babylonis, nisi temporibus Regum, ac Rex Senaar nominatur, qui deinde condita Babylone non amplius

Senaar,

A Senaar, sed Babylonis Rex appellatur, quasi nulla antea foret Babylone, quæ digne nominaretur. Diodorus certe libro secundo antiquarum rerum, cap. 1. vult Nino imperante non extitisse Babylona, quamuis deinde veluti fabulosum tradit constructam à Semiramide ipsius vxore: quod nullo modo est admittendum: Berosusque apud Iosephum priore libro aduersus Apionem refellit id, tanquam mendacium, & Semiramis, quæ Babylona condidit multis sæculis, distat ab hac ætate, vt liquet ex Herodoto, & aliis. Verum fusius loco suo dicitur, ac tetigimus libro de Robore bellico. Nembrotus itaque Gigas, & B gigantum Dux regnavit Babylone exigua vrbe cula, ante gentium, vt è Genesi colligitur, dispersionem: quam cum deinde conaretur amplificare, arque attollere, disturbata sunt omnia diuino consilio: & qui hæc contendebant, procul expulsi, & linguæ eorum confusa.

Quamobrem, cum Semo forent hi filij Aelan, Assur, Arphaxad, Lud, Aram; Arphaxado autem Salé, è quo Heber, cuius filij fuerunt Phaleg, & lectan, liquet è Diuina Scriptura, quinque illos Semi filios contiguas regiones habitasse, & Arphaxadam quidem Chaldæis nomen dedisse, in quorum terra Babylone fuit, quod Iosephus probat; atque è sacris libris habemus Arphaxadi posteritatem permansisse in Babylonis terra vsque ad decimam generationem, si connumeremus omnium parentem Noe. sin eximamus illum nonam, quarum prima est Arphaxadi, secunda Sale, tertia Heber, quarta Phaleg, quinta Reu, sexta Sarug, septima Nachor, octaua Thare, nona Abraham qui ab Arphaxado genus trahit, atque est decimus à Noe, ac sexto anno post ipsius mortem diuino monitu discessit è Chaldæa. atque ita constat clarissime Arphaxadi gentem non vllam aliam ex illis familiis, quæ in omnes terræ partes disseminatae erant perstitisse in Chaldæa quarta generatione siue Phaleg nato, vt è Genesi liquet. Sic igitur omnino falluntur, qui Nembrotum volunt post dispersas gentes in Chaldæa commoratum contra apertissima Geneseos testimonia Deique propositum. vt alia mittamus, quæ attulimus, & suis locis planius explicabuntur.

Aelan autem, Semi primogenitus, Chaldææ finitimam Persiam tenuit. iccirco Daniel inquit de Susan Regia Persia, vt omnes norunt, cum essem in Susan castro, quod est in Aelan regione. Hinc sinus Persici maris excurrentis inter Arabiam, & Persiam vocatur à Strabone, ac Plinio Ælaniticus, quin hic Æla

Ph. l. 6. c. 28

Ec 2 mitas

mitas adnumerat Arabibus, quod scilicet mari angusto trans-
 misso tenuerint illi Arabiæ maritima propinqua. Quod si Aely-
 mei sunt iidem, qui Aelamitæ, quod placet Iosepho, scimus &
 Strabone Aelymeorum montes esse supra Babylonios, sic ille li-
 bro vndecimo, & decimoquinto ait eos pugnare cum Vxiis, at
 decimo sexto Sufianis, qui è Persis sunt, adiungit. Videtur
 vero Aelam & eius, quasi primogeniti, posteritas late domina-
 ta primis temporibus. Nam Regi Aelan parebant, & tributa
 pendebant quinque Palæstinorum primi Reges, eidemq. quasi
 Principi inter ipsos, opem tulerunt Reges Sennaar, siue Meso-
 potamiæ, & qui Ponti, ac gentium vocatur.

Affur, filius secundus Noë quod constat è Genesi, Niniuem
 condidit, siue, vt vocant scriptores profani, Ninum prope Ti-
 grim. quod Geneseos assertionem secuti tradidere etiam Iose-
 phus libro primo Antiquitatum, sanctique Augustinus, & Hiero-
 nymus.

Lud, quartus Semi filius, (de Arphaxado namque tertio di-
 ximus) Syriæ, Ciliciæq. partem, & Lydiam, quam de suo nomi-
 ne appellauit, incoluit. Testis namque est Strabo libro deci-
 mo tertio, Lydos olim fuisse eosdem cum Syris, ac Cilicibus.
 Quamobrem Lud habitauit & ipse continentem Chaldææ re-
 gionem, neque à Lydo Herculis progenie dicta Lydia, vt Hero-
 dotus, atque alii crediderunt: sed tum ille, tum hæc à Ludo Se-
 mi filio.

Aram denique filius vltimus Armeniam, & ipsam continen-
 tem Mesopotamiæ tenuit, ac de suo nomine vocauit. Aramea
 namque Armenia, & Aramea; Arimi, & Erembi olim vocaban-
 tur Armeni, vt è Strabone aperiemus. Quin, cum filius Arami
 fuerit Hus, hic Arabiæ partem tenuit Idumææ adnexam, vt
 è quarto capite Lamentationum Ieremiæ colligitur; atque è
 terra Hus fuit Iob, vt discimus è capite e ipsius primo: & quan-
 do Chaldæi, & Sabei bona ipsius depredati sunt, docemur etiam
 fuisse illius patriam mediam inter Chaldæam, & Arabiam Sa-
 bæorum.

Illustrantur hæc omnia ex eo, quod Strabo refert libro pri-
 mo, Armenis scilicet Assyrijs, & Arabibus magnam fuisse lin-
 guæ, morum, generis, corporumque similitudinem, dictosque
 omnes Aramæos. Atque ex his tribus populis Mesopota-
 miam constare; adiicit libro 16. ad finem ex auctoritate Posido-
 nij vocatos à Græcis, & Homero, Armenos, Arabas, Syros, Ari-
 mæos,

S. Aug. l. 16.
 de Ciuit. c. 3
 S. Hier. lib.
 de locis He-
 braicis & de
 gradibus.

A mæos, & Erembos. Atque ita posteri horum trium fratrum,
 Arphaxad, Aram, & Assur, maxime inter se permixti sunt, &
 & cõmuni sapius nomine appellati. Sed, quando Aramo legi-
 tur fuisse ingens progenies, sic enim diuina Scriptura ait filii
 Aram, Hus, & Hul, & Gether, & Mes. Hinc Arameorum
 nomen late protendebatur, ita, vt Plinius tradat Asiaticos
 Scythas olim vocatos Arameos. Clariora fiunt, quæ diximus,
 ex alio Plinij dicto, asserentis, Olim Syriam, siue Assiriam
 fuisse terrarum maximam. Quin Strabo notat, ab Herodoro
 Cappadocas vocari Syros, atq; adhuc ætate sua dictos Leucosy-
 ros, quod Ludis finitimi erant; his autem Lycii, seu quod Stra-
 bo docet Solymi à Sale filio Arphaxad, cui Sale Regiam
 Melchisedech, & Hierusalem quoque attribuunt nonnul-
 li, hanc namque à Solymis dictam populis ab Homero
 celebratis, non displicet Cornelio Tacito libro historiarum
 quinto, & Iosepho.

Patet ex iis quæ diximus, inter filios Noë illius progeniem
 maiori bonorum copia priscis temporibus post gentes disper-
 sas abundasse, quæ minus à recta religione recessit, & qui ve-
 luti primogenitus in primis ipsa sacra curabat, & cuius po-
 steritas veram religionem conseruauit. Nam Semus est is, cu-
 ius Deus est à Noë benedictus, quique, vt primogenitus in-
 ter alios præerat sacris, & à quo prognatus Abrahamus ve-
 ram religionem sartam tectam tutatus est, atque eius proge-
 nies, vt ostendemus, post Abrahami familiam, minus adhuc
 abfuit à sincero Dei cultu. Quocirca, cum Semo fuerint quin-
 que liberi, retinuerunt sex parte h, nepotesq. horû propriâ lin-
 guam, non sunt ablegati à proprio solo, quin omnium maxima
 imperia, ac diuturniora inter gentes vsque ad Christum te-
 nuerunt, nempe Assyriorum, & Persarum, quod palam facit
 à religione recte culta, minulve contempta temporalium fe-
 licitatem pendere, eo, quo diximus, modo. Quin Arphaxado,
 cuius gens per Abrahamum veram religionem conseruauit,
 celeberrima omnium posteritas fuit. Eius enim nepos lectam ex
 Hebero filio tredecim liberos suscepit, à quibus Indiarum lo-
 ca latissima cuncti volunt habitata, & exulta. Quod si He-
 ber genuit Iberos Asiaticos, Armenis cognatis finitimos, vt
 Strabo testatur vndecimo libro; atque ab iis orti sunt Euro-
 pei, deinde dicti Hispani, vt plerique scribunt, omnium fe-
 licissima extitit Arphaxadi familia, non modo pietate, sed bo-
 nis

Plin. li. 6. c.

17.

lib. 5. c. 12.

Strab. lib.

12.

nis etiam temporalibus longo omnes tunc interuallo anteceden- A
dens. quod abhuc magis infra aperietur.

*Referuntur loca, in quibus confederent liberi Iapheti, & euen-
ta quaedam generalia. è quibus concluditur, illos fuisse
feliciores in temporalibus, quam posteros Chami,
veluti etiam magis religiosos. Cap. II.*

Alter Noe filius è tribus fuit Iaphet, cuius septem B
filii recensentur, Gomer, Magog, Madan, Iauan, Thubal, Mofoch, Thiras, qui confederunt in locis ad Aquilonem, & occidentem sitis respectu liberorum Semi primogeniti.

Gomer, primus Iapheti filius, nomen dedit Comaris, quorum meminit Ptolemæus tabula VII. Asiæ de Sacis verba faciens, Cimeriisue, aut Cimbris, qui Mæotidem paludem ex vtraque parte Asiæ, & Europæ circumfeterunt. eosdem namque esse istos, & in ijs locis olim sedes habuisse, testis est locuples Strabo.

Strab. l. 12.
13. 14.

Quocirca priscis temporibus in Asiam sæpius isti se se ef- C
fuderunt, quasi iuxta oraculum Noè habitaturi in tabernaculis Sem, quod Herodotus refert, atque idem Strabo, citans illud antiqui poetæ.

Strab. l. 12.
13.

Ὀὐδὲ ἐπὶ κλυείων σπαρτὸς ἔρχεται ὀμφρῶν.

Gens bello aduentat fortissima Cimeriorum.

Hinc ipsum circumfeter à dextra, & læua quasi parentem D
tres filii Ascenez, Riphat, & Theogorma. ab Ascenez derivati sunt Asiatici populi infra Mæotim paludem siti, in Asia, ad Mare Ponticum, quorum sæpius meminit Strabo, & Homerus: ex alia vero parte in Europa Riphat secundus montes Riphæos incoluit Cimerio Bosphoro, ac regioni finitimos: denique tertius Thogorma genuit Thogormos, quorum mentionem facit Ptolemæus Asiæ tabulâ septima, de Sacis scribens, & Thogoros, quorum Plinius meminit. Confirmantur hæc à Ezechielis verbis illis, Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Thogorma, & larera Aquilonis. E quibus apparet, Gomerum cum sua progenie ad Aquilonem confedisse. Quamobrem non male coniciunt aliqui, Cumanam Ponti, & Cappadociæ ab his populis dictam, de quibus Strabo, ac reliqui Scriptores.

Ezech. ca.
28.

Strab. l. 12.

Magog secundus Iapheti filius, domicilium videtur fixisse in illa

A in illa Mediæ parte, quam Magis adscribit Herodotus, nam fuere, qui Magi dicerentur, non modo professione studii, sed etiam genere. Iccirco ab Ezechiele vocatur sæpius Magog princeps, & caput Mofech, & Thubal, quod hi duo populi, vt ostendemus, vicini essent Medis, ac subiecti, omnesque Borcales è progenie Iapheti.

Tertius Iapheti filius Madai Mediæ nomen dedit, non Medea, quod fabulati sunt Græci, cum potius hæc à Media potuerit nomen accepisse, quod Colchi, e quibus illa, propinqui sint Medi, quam contra. Est autem Media vicina memoratis nationibus, quæ à superioribus Madai fratribus productæ fuerint. B

Quartus Iapheti filius est Iauan, à quo nominata Ionia, genitique Iones Asiaticorum potentissimi, quorum Metropolis Miletus, vt Plinius tradit, octuaginta Colonias deduxit. Quocirca Hecataeus apud Strabonem libro nono ait, Ionas, ex Asia profectos, Atheniensibus originem dedisse. idem tradit Plutarchus in Theseo. Neque quemquam moueat, quod Pausanias in Achaicis, & Strabo libro octauo dicant, Deucalionis filium Xuthum, cum fugeret è Thessalia fratres, Athenas venientem, C receptumque ab Eriethæo, ex eius filia suscepisse Ionem, qui missis in Asiam colonis, Ioniæ nomen dedit. potuit enim fieri, vt Ion hic à prioribus genus duxerit, Asiaticorumque Ionum nomen magis amplificarit, nisi dicamus dedignatos Athenienses fateri ab Asianis se ortos, originemque mentitos. Nam præter diuinam Scripturam ij, quos citauimus, id testantur ex Asia commigrasse Atheniensium gentem.

Quocirca obseruandum maxime, Iauan fuisse quattuor filios Elisa, Tharsis, Cethim, Dodanim. Ac primogenitus quidem transmissio angusto freto, quod Ioniam diuidit à Græcia, D Elidi in Græcia nomen dedit, vnde Græcia dicta Elis. Quanta vero quondam fuerit Elidis celebritas, docet nos Pausanias in Eliacis prioribus ac posterioribus. In Elide porro fluius erat Elisa, cuius meminit Strabo libro octauo. Ezechiel autem manifeste vocat insulas Elis insulas Græciæ. Atque hic Iauan filius in Europa ex vno latere Peloponnesi, Græciæque partem tenuit. Secundus autem filius Tharsis, ex alio parentis latere, Ciliciæ partem occupans, Tharsum de se nominauit: quod si dicamus ab eodem dictum Phrygiæ fluium Tharsum, Ioniæ propinquum, non recedemus à verisimilitudine, ob no-

Ezech. 6.
17.

minis

minis affinitatem, maiorumque viciniam. meminit illius A
 Strabo libro xiii. Tertius filius Iapheti est Cethim, qui tum
 reliquæ Græciæ, in qua sedes haud collocavit Elifa, & eius po-
 steri antiquiores, tum multis insulis adiacentibus, maritimisq.
 locis Ionix finitimis, nomen dedit. in Cypro namque Ciuitas
 antiquissima erat Cittium vocata, e qua fuit Zeno Cittieus,
 vt Diogenes habet libro septimo, sed & Citij populi, qui Cili-
 cibus sunt ascripti, vel quia concessere illò, vel quia finitimi, &
 antiquum nomen retinentes in eandem nationem coaluerunt
 à duobus fratribus deductam. Meminit Cittiorum Strabo li-
 bro viii. citans Homerum, Cilicibus illos adnumerantem. B
 quin xv. vult eisdem commigrasse in Chersonesum Thraciam,
 & Græciam. Pausanias in Boeoticis narrat vetustissimū Græ-
 ciæ Regem fuisse, cui nomen Cýtheron, quem nisi velimus esse
 eundem cum Cittim primo, ab eo nomen assumpsisse, ali-
 quis merito dicit. Hebræi namque diuini scriptores Græciam
 Cittin vocant, sicuti etiam cunctas illius Insulas, quod Græ-
 ciæ scilicet omnium primus è Iapheti liberis infederit Cittin,
 Hier. c. 2. Iones autem postea, & Ieremias quidem propheta Insulas Cit-
 tim nominat insulas Græciæ. quasi nominis id similitudo sua-
 deat. Eodem modo Isaias, & quando primi Italiæ coloni vi-
 dentur è Græcia nauigasse, ob id, cum sit in vaticinio Balaam, C
 Num. ca. 24. vt legimus Latine, venient in trieribus de Italia, Hebraicè
 Dan. c. 11. est Cethim, quam vocem Chaldæus vertit, Romanus, & apud
 Ezechi. c. 27. est Cethim, denique apud Ezechielem de Insulis Italiæ est,
 Cethim in Hebræo, in Chaldæo de Apulia. Quamobrem, si quis
 dicat hinc dictam Cretam non à Crete, vt aliqui tradunt, sed
 paucis immutatis literis à Cethim, non erit omnino exploden-
 dus. Vltimus Iauan filius Dodanim ponitur, qui fratrem suum D
 Cittim veluti maiorem minimus est secutus, Dodanim nam-
 que Dodonæ in Epiro vetustissimi nominis regioni, vt habet
 Herodotus libro secundo, & Strabo, nomen dedit.

Quintus Iapheti filius est Thubal, à quo Tibareni populi in A-
 sia, quos prope Trapezuntem in Ponto, siue Cappadocia, col-
 locat Strabo libro duodecimo: Pliniusque in Themiscyra re-
 gione ponit, eosque in exercitu Xerxis numerat Herodotus
 libro septimo.

Sextus Iapheti filius est Mosoch, à quo Moschi populi, non
 longe à Tibareni, vt habemus libro vndecimo Strabonis,
 qui

A qui duodecimo inquit eorum montes vltra colchidem perti-
 nuisse. Moschenos Armenis finitimos facit Plinius, & à latere
 Colchorum. Quamobrem pars maris Caspij Moschia vocatur
 apud eundem. Herodotusque libro tertio refert, eos vna cum
 Tibareni tributa soluisse Persicis Regibus: & septimo narrat,
 Xerxi eosdem militasse, vna cum iisdem Tibareni. atque
 hinc magis illustratur Ezechielis loca cap. 23. 32. 38. 39. in qui-
 bus semper coniungit Mosoch, & Tubal, eosque bellatores acer-
 rimos facit ex Aquilone aduenientes.

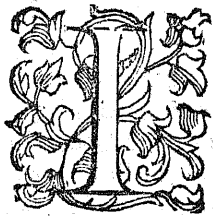
Septimus Iapheti filius est Tyras, à quo Tyritæ, & Tyræ, ac-
 colæ Tyræ fluii, prope Cimerios, & Riphæos. Eius meminit
 Herodotus libro tertio. Plinius recenset non modo fluium,
 sed oppidum præterea, insulamque nominis, ac populi eius-
 dem in eodem tractu, sicuti & Strabo. Ab his videntur orti Thra-
 ces magis propinqui, quasi Tyraces. ac mirum, quid venerit in
 mentem Iosepho dicere, Tyrum Urbem dictam ab hoc Tyra.
 cum Tyrus Hebraicè vocetur Tfor, quod nihil habet affinita-
 tis cum Tyro, apparetque ex omnibus liberis cuiuslibet è tri-
 bus fratribus in vicinis, locis confedisse. Tyrus vero longe ab-
 est a sedibus liberorum Iapheti: secus autem Tyra & cuncti
 C scriptores testantur, veterem Tyrum conditam à Sidoniis.

Ex his apparet, Iapheti liberis Aquilonis, & Occidentis ter-
 ras occupasse in Asia, & Europa, nimirum Cumanas, Cime-
 rias, Mediam, Magorum, Ioniam, Græciam cum suis Insu-
 lis, & Italiam, regiones Tibarenorum, Moschorum, Tyrita-
 rum, Ascaniorum, Riphæorum, à quibus omnibus innumera
 gentes prognata Europam repleuerunt, potissimum verò Ci-
 merii, siue Cymbri oras magis ad Boream vergentes.

His porro nationibus inter alias duæ linguæ celeberrimæ fue-
 runt, duoque imperia, ex quo Assyriacum, & Persicum con-
 cidere, omnium maxima, & diuturniora. linguæ sunt, Græca,
 & Latina. Imperia sunt eorundem populorum, Græcorum sci-
 licet, ac Romanorum, perinde ac si posteritas Iapheti certet
 in his rebus cum posteritate Semi. Huic enim duæ linguæ, ac
 duo similiter Imperia contigerunt, omnium maxime insignia,
 linguæ quidem Caldaica, & Hebraica. Imperia, Assyriacum,
 & Persicum. At illi fuerunt, ac sunt, Græca, & Latina, cum
 paribus imperiis. Regiones autem sunt, quæ hucusque opti-
 mæ omniū celebrentur. Quibus in rebus Chami posteritas im-
 mensū in modū superatur à superioribus: cuius felicitas omnis

deducta est à progenie Semi, & Iapheti, illisque in primis A
feruivit, veluti à pietate in parentem Noe magis abfuit: se-
quentibus autem temporibus magis à pura religionis doctri-
na sinceroque cultu, vt ostendemus, aperientes, à religione
omnem temporalium felicitatem existere ac pendere.

Posteritas Chami minus religiosa Semi, & Iapheti posteritate,
& minus felices terras est sortita, & breui venit in ho-
rum potestatem. Cap. III.

Nspiciamus, quid contigerit posteris Cham B
mi, cui nihil bene precatus à Deo speciatim
scribitur Noe parens, neque benedixit. quat-
tuor illi filii fuerunt Chus, Mesraim, Phur,
Chanaam: & conveniunt cuncti Scriptores,
à Chuso prognatos Aethiopus, demptis sci-
licet illis, qui ab Abrahamo genus duxerunt:
quod supra dicebamus. Quocirca Aethiopes Hebraice in vni-
uersum Chusii vocantur, nullo habito discrimine à quo pro-
gnati fuerint, Aethiopiaque Chusis appellatur, siue quæ ad
Orientem cis mare rubrum in Arabia, & India, siue quæ ad C
Occidentem in Africa, & ultra eam pertinet. Quamobrem
Chusi progenies loca parenti vicina occupavit: vt ostendemus.

Secundus chami filius est Mesraim, à quo dicta est He-
braicè Aegypti regio Mesraim. Aegypti enim nomen post He-
bræos expulsos est illa sortita ab Aegypto Danai fratre: vt
alibi fufus explicabitur. Cum vero huic filius inter alios fue-
rit Ludim, & Capthorim, quidam putarunt ab illo Lydos ap-
pellatos: verum falluntur. quoniam cuiuslibet è tribus Noe
filiis posteritas distinctas omnino terras occupavit: ac mani-
feste Hieremias, & Ezechiel separant, Lydos Aegyptiacos ab D
Asiaticis, cum dicant, illos aduenire ex Aegypto. & quoniam
Capthorim, Latinus interpres, vertit cappadoces, existima-
runt nonnulli, hos esse eosdem cum ijs, qui Armenis coniun-
cti Pontum Euxinum contingunt. Sed his eadem ratio distin-
ctionis refragatur. præterea, & illud, quod Hieremias sedem
Capthorim, quos latinus, & Græcus vertit Cappadocum, dicit
esse Insulam prope Palestinos, scimus autem Cappadociam
Ponti non esse Insulam. videntur itaque Capthorim maritimi
esse. quod, nisi aliqua obessent, Carpathus insula, vel, vt vocat

Home.

Ier. c. 46.
Ezech. c.
30.

Hiere. ca.
47.

A Homerus, Carpathus, quæ est inter Rhodum, & Cretam, ver-
gens in Aegyptum, nomenque dedit mari Carpathio, Captho-
rim domicilium poterat videri. Adde, ab Amos propheta as-
feri, Philisteos egressos è Cappadocia, siue Capthorim: at nus-
quam legimus, neque probabiliter affirmari queat, è Ponti 9.
Cappadocia Philisteos profectos. cum sciamus, Philisteos, ex
isto Misraim natos, Abrahami ipsius ætate, in Palestina fuisse,
eique nomen impertitos. Quid plura? Si velimus Cappadoces
Ponti esse Capthorim, certe illinc discessere, & in Palæstina
partem commigrarunt, delectisque inde Hæuzis, ibi habitarunt
ab Haferim vsque Gazam, vt habetur in Deuteronomio. Deut. c. 2.
B quamobrem Cappadoces Ponti non sunt à Capthorim nati.

Tertius Chami filius est Phut, à quo Phut in Africa fluuius
dictus, antiquum nomen apud Plinium retinet, ac meminit eius
Ptolemæus in prima Africæ tabula. Quamobrem, cum Phutæ-
rum mentio fiat apud Ezechielem, & Hieremiam, coniugatur-
que cum Lydis, siue Ludim, semper interpes reddidit Libyes.
Sic igitur Africæ regiones occupavit Phut.

C Quartus est Chanaam, cui speciatim Noe maledixit. Atque
hic vna cum filiis vndecim Palestinam, quæ dicta est, Phœni-
ciamque incoluit: vt habetur in Genesi: & hoc non habet ob-
scuritatem.

Inspiciamus autè, quando Chami filiis, & Chamo Noe parès,
& summus Sacerdos, speciatim non scribitur benedixisse. atq;
à Deo bona precatus: ac minus fuisse religiosos, ostendemus; nun-
quid generatim temporalium bonorum felicitate illius posteritas
magis abundauit, quam Semi, & Iapheti. Constat autem, Euro-
pam contigisse potissimum liberis Iapheti. Asiam Semi, Afri-
cam Chami. Nemo est autem, qui ignoret, Africam, plenam
solitudinum, locis desertis horrere, atque, vt aliqua loca tole-
rabilia aut etiam felicia, veluti Aegyptum, Libyamque conti-
neat, non esse æquandam tamen vel Europæ vel Asiæ.

D Quin liquet è Genesi, quando nonnulli è Nepotibus Chami
occuparunt optimas in Asia Syriæ, seu Palæstinae regiones, at-
que hi fuerunt Chananei, hos Regi Aelamitarum, siue Perfarum
seruisse, antequam Abraham discederet è Chaldæa circa supre-
mum tempus Noe. Neque multo post ignis calidus demis-
sus absorbit infamem Pentapolim, & quinque Regum ciuita-
tes, & loca. Gen. c. 14.

Quantum ad Africam reliquam: iam supra ostendimus ex Ale-
xandro

Gen. 43.

xandro Polyhistro, Cleodemo, & Iosepho, eam fuisse adductam in potestatem ab Ephero, siue Aphero filio Abrahami, ex Cethura; Herculemque Lybicum illi auxilium præbuisse. Quin hunc matrimonio sibi iunxisse Abrahami eiusdem neptim, dominatumque Aegypto constat ex Herodoto, & Diodoro, post cuius mortem tamen Aegyptij tam longe recesserunt à vero religionis cultu, vt viuente Iosepho Abrahami pronepote, nefas putarent, comedere cum Hebræis, sinceræ religionis conseruatoribus, ac nulla gens eo tempore legatur abhorruisse ita ab his, vt Aegyptiaca.

Sic igitur breui posteritas Chami seruire cœpit posteritati Semi, minus religiosa magis religiosæ, longissimeque à verapietate abscedere, veluti etiam nacta est terras multo minus felices, si in vniuersum cum terris Europæ, & Asiæ comparentur.

Gentilibus non erat ad æternam salutem circuncisio necessaria, modo recte alioquin de rebus diuinis sentirent: ob id multi e gentilibus illam sunt adepti, ac celebrioribus gentibus maior veritatis lux effulsit. Cap. IIII.

Admonendi vero sumus, antequam procedamus, non fuisse olim gentibus vllis, Abrahami genere excepto, circuncisionem necessariam, qua sibi gratiam Dei mortalibus irati ob Adami peccatum conciliarent. Verum satis fuisse, quod Theologi concludunt, vt recens natos infantes

omnipotenti Deo offerrent, aut etiam sacrum quoquo modo pro ipsis facerent, ac rectam naturæ legem seruarent credentes Deum esse, ac diligentibus se præmia persoluere, impiis vero, & iniquis pœnas. Sic enim S. Paulus decernit: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Cum enim gentes, quæ legem (scripturam) non habent naturaliter (idest in statu naturæ) ea quæ legis sunt (idest præcepta moralia legis naturæ, in quibus etiam includuntur præcepta fidei, spei & charitatis) faciunt, eiusmodi legem non habentes (Iudaicam) ipsi sibi sunt lex, & mox. Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nonne præputium illius in circuncisionem reputabitur? Et alibi credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Rom. 3.

Heb. 11.

Quocir-

A Quocirca veri Dei cognitio per multis sæculis post Abrahamum durauit inter celeberrimas gentes. Ac Deus dedit illis, per quos vero fidei lumine diuinitus infuso illustrarentur. Hinc S. Dionysius, quem venerabilem, & antiquum patrem vocat S. Gregorius, ita scriptum reliquit. cum aliis gentibus, præter Hebræos, ex quibus nos quoque ad immensum, copiosumque diuinæ lucis profundum, quod omnibus vltro se comunicandum offert, emerimus, non alieni Dii præfuerint, sed vnum principium omnium, & ad illud Angeli, qui vnicuique nationi præfecti erant, deducerent illos, qui sequebantur. Considerandus est Melchisedech, qui Sacerdos Deo carissimus, non eorum qui non sunt, sed altissimi Dei, qui vere est Deus, etenim non simpliciter, atque omnino Theologi vocauerunt Melchisedech Deo carum, sed Sacerdotem quoque, vt sapientibus plane significaret, non ipsum duntaxat ad Deum fuisse conuersum, verum etiam aliis præterea fuisse, vt Pontificem, Ducemque perueniendi ad verum, solumque Deum. Hoc etiam Pontificiæ tuæ sapientiæ commemorabo, vt Pharaoni ab Angelo, qui Aegypti præpositus erat, & Babyloniorum Principi à suo missam esse prouisam prouidentiam, & potestatem prouidentis, & dominantis omnibus, & ad finem nos, inquit aperte, planeque docet, diuina Scriptura, vnam esse ad omnia pertinentem prouidentiam, Dei vnus, quæ infinitis partibus præstet omnibus virtutibus, & quæ obtutum oculorum percipiuntur. Omnes autem Angelos, qui singulis gentibus præsent, deducere eos, qui vltro, ac sponte sequuntur ad illud ipsum principium, qui est Deus, vt proprium. Hæc Sanctus. Quæ expendens S. Thomas, ita scripsit: Multi gentilium adepti sunt salutem per ministerium, vt Dionysius dicit nono capite cælestis Hierarchiæ: & mox: dicendum, quod multis gentilium facta fuit reuelatio de Christo, vt patet per ea, quæ prædixerunt. Nam Iob c. 19. dicitur, Scio, quod redemptor meus viuuit. Sibylla etiam prænuntiavit quædam de Christo, vt Augustinus dicit. Inuenitur etiam in Historiis Romanorum, quod tempore Constantini, & Helenæ matris eius, inuentum fuit quoddam sepulchrum, in quo iacebat homo, auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur ex Virgine, & ego credo in eum. O Sol, sub Helena, & Constantini temporibus iterum me videbis. Si qui tamen saluati fuerunt, quibus reuelatio de Christo non fuit facta, non fuerunt saluati absque fide Mediatoris, quia, & si non habuerunt fidem

Greg. hom. 24. in Ezechiel.

S. Thom. 2. 2. q. 2. ar. 7.

explici-

explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in diuina pro-
 uidentia credentes Deum esse liberatorem hominum, secundum
 modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem co-
 gnoscantibus spiritus reuelasset. Secundum illud Iob. c. 35. qui
 docet nos super iumeta terræ. Sic Sanctus apertissime hæc con-
 signans exemplo Iob. Hic enim floruit ætate Moysis, anno post
 gentium dispersionem sexcentesimo plus minus, neque erat
 aut stirpe Abrahami, aut Hebræorum, à quo volunt Hebræos di-
 ctos, sed genus ducebat ab Hüs, filio Aram: nec tamen est, qui
 dubitare possit, illum Deo gratissimum. Rursus cum Iobo col-
 loquuntur Eliphaz Themanites, Baldad Suites, & Saphar Na-
 mathites, quorum nemo obseruabat adhuc cerimonias Mosai-
 cas, quod nondum sancitæ essent. E Iacobi certe nepotibus
 non erant. Placuisse tamen Deo in omnibus, præterquam in
 eo sermone, quem habuerant cum Iobo, scimus ex eo, quod ipsis
 à Deo mandatum fuit, vt sacrificiis, & precibus Iobi, crimen,
 quod admiserant in illo colloquio, expiant.

Enimuero benignissimus Deus nullo modo permisit omni-
 no intermori veram doctrinam diuinitatis inter alias gentes,
 quamuis ab Abrahamo, vt apparet, originem non haberet. In-
 ter Græcos enim fuit Sibylla Erithræa, cuius recitat plurima
 carmina Lactantius Firmianus, tñ multis in locis, tum maxime
 li. 11. de vera sapientia tam dilucide, quæcunque ad Deum, sine
 ram religionem, Christi aduentum, facta ipsius, & quodlibet in fi-
 gne euentum pertinent explicantia, vt neque prophetæ Hebræo-
 rum tam clare prædicant. nequis autem possit falsa suspicari,
 habemus Virgilium, qui in Ecloga sua, quidquid est mirabilius,
 enarrat, ac Iustinus in exhortatione ad gentes, & Apologetico
 eorundem multa referens ita scribit: Instinctu malorum Dæmo-
 num capitalis pœna decreta est Sibyllinorum carminum, & Hy-
 staspis prophetarumque lectoribus, vt periculo deterrentur
 à cognitione rerum bonarum, & in seruitute retinerentur.
 Quod tamen illi non potuerunt efficere: nam intrepide non
 solum versamus ea volumina, sed & vobis, vt videtis, cõsideran-
 da præbemus. Hæc Sanctus Iustinus. Verum porro, esse huius-
 modi interdictum, liquet è Vopisco, qui refert epistolam Impe-
 ratoris Aureliani ad Senatores, redarguetis eos his verbis, mi-
 ror vos, Patres Sancti, tam diu de aperiendis Sibyllinis dubita-
 se libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in tem-
 plo Deorum omnium tractaretis. Hucusque Imperator. Deus
 itaque

itaque Græcis, ac mox etiam Romanis, & Italis carmina Sibyl-
 larum dedit: quæ cum decætarentur, litterarum namque vsus
 post annos prope sexcentos à gentium dispersione est in Græ-
 ciam inductus à Cadmo Phænice, vt cuncti scriptores testantur;
 ad veritatem tamen contaminandam malus Dæmon multas
 faminas farnatico spiritu afflauit, a quibus impia multa trade-
 rentur. Atque hæ Sibyllarum nomine sunt à posteris insigni-
 tæ. Clemens Alexandrinus Stromatum libro sexto recitat
 Pauli verba, ita Græcos alloquentis: libros quoque Græcos
 sumite, agnoscite Sibyllã, quomodo vnum Deum significet, &
 ea, quæ sunt futura, & Hytaspem sumite, & legite, & inuenie-
 tis Dei filium multo clarius, & apertius esse scriptum, & quem-
 admodum aduersus Christum multi Reges instruent aciem,
 qui eum habent odio, & eos, qui nomen eius gestant, & eius fide-
 les, & ipsius tolerantiam, & aduentum. Hactenus Pauli dicta.
 Sic igitur non modo Græcis, sed Persis etiam tradita est per
 manus à maioribus veritas diuinarum rerum, quam multi se-
 querentur, ac secuti sunt æternæ salutis haud expertes.

Apud Persas præterea fuit Hostanes, ac Magi, de quibus ita
 Arnobius: Eorum magorum, & eloquio, & negotio primus
 Hostanes, & verum Deum merita maiestate profecquitur, &
 Angelos ministros, & nuntios Dei, sed veræ eius venerationi
 nouit adsistere, vt è nutu ipso, & Domini vultu territi contrem-
 miscant. Idem & Dæmones prodit vagos terrenos humanita-
 tis inimicos.

Apud Assyrios fuit Balaam, cuius oracula ad Christum spe-
 ctantia à posteris fuisse conseruata vult Origenes, & iccirco
 Magos ab Oriente profectos, qui Christum natum adorarent.
 Basilus certe, & Hieronymus hos volunt Chaldæos fuisse, at-
 que ex oraculis Sibyllæ Erythrææ percepisse, quæ Christum præ-
 nuntiabant: Clemens tamen Alexandrinus, Ioannes Chrysolto-
 mus, Cyrillus, Theodoretus, Leo Papa, volunt, Magos illos fuisse
 Persas. Nil prohibet tamen, quin dici possit & aliquo mo-
 do Persas extitisse, qui tamen habitarent in Chaldæa, quam sa-
 ne diu tenuerunt imperio. Vel quando plures erant, atque è di-
 uersis locis: vt sit, inter doctos, ac sapietes amicitiam longe an-
 tea iunxisse, & in idem conuenientes iter suscepisse: quod asse-
 ri posset etiam, si vellemus Arabas fuisse, cum sciamus, Arabiã,
 Mesopotamiam, Persiamque finibus inter se coniunctas fuisse,
 ac populos quam simillimos, vt supra è Strabone referabamus.

Orig. hom.
 13. in Num.
 & Con. Cel.

1.1.

Basil. orat.
 de Hier. in

Isa. c. 19.

47. Chry.

Siro. 1.1.

Chryso. in

Matth. 20.

6. Cyril.

in Isa. c. 49

Theod. l. 5.

bist. c. 39.

Leo, serm. in

Isaiam.

A Denique apud Ægyptios, quamvis hi magis abfuerint à vera religione, nisi quatenus obedierunt posteris Abrahami, fuit Mercurius Trismegistus, cuius adhuc multa extant scripta, & eorum quæ perierunt, multa fragmenta leguntur apud S. Augustinum libris de Civitate Dei, S. Iustinum, Clementēque Alexandrinum. in quibus, (licet admixta sint falso multa), non modo plurima sunt ad sinceram religionem spectantia passim sparsa, & nunc adhuc aliqua circumferuntur, in quibus hæc legi possunt. Ab illo vnus Deus prædicatur, ipsa Trinitas qualitercunque adumbratur, iustitia, & providentia Dei, resurrectio mortuorum, mundi consummatio.

B Apparet e dictis, apud singulas quasque gentes celebriores viguisse notitiam sinceræ pietatis. At; inquiet aliquis, plurimi simul etiam colebant Idola, viuentēque ipso Abrahamo, vt legimus in libro Iosue, ac supra recitauimus, Chaldæi venerabantur illa, ac multo magis Ægyptii, qui auersabantur Hebræos, & constat è Mercurii Trimegisti libris. Verum id quidem in multis, ac post aliquod tempus, at tamen haud etiam deerāt sapientiores, qui mortales auerterent ab eorum cultu, aut hunc fugiendum prædicarent. Quocirca Balaam, qui tempore Moysis erat in maximo apud Orientales honore, & auctoritate, ita, vt putarent homines, ab illius precibus pendere victorias, & re-
C gna, palam detestatus est Idola, quamvis Chaldæus videatur fuisse, nam Mesopotamiæ certe quidem fuit. sic vero ille publice ad Regem Moabitarum dixit. Non est Idololum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriæ Regis in illo. Quin Persæ nunquam voluerunt admittere imagines, & simulacra. Quod Strabo testatur. Quid autem dicemus de Græcis, qui vique ad Homerum, & Hesiodum, neque multos Dens, neque eorum nomina, si mulacra, & fabulas vllas admiserunt: quod Herodotus testatur: ac Diogenes refert in vita Pythagoræ libro octauo, dixisse illū
D à se apud inferos visum, qui lueret pœnas, vna cum Hesiodo, propter ea, quæ in Diis finxerant, atque Hesiodi quidem animam columnæ æræe vinculis adstrictam, stridentemque, at Hæmeri ex arbore pendentem, serpentesque illam circumdantes.

Quamobrem Græci per annos mille, ac ducentos à dispersione gentium à fabulis, ac mendaciis huiusmodi abstinerunt, neque vlli mortalium Diuinos honores attribuerunt, cum putarent Heroas ipsos, quibus nihil præstātius credebant, ad Cæ-

pos

A pos Elyfios deferri, & infera loca. quod neque Homerus initio poematis sui negauit, illud canens.

Πολλοὺς δ' ἰσθμίου Λυχὰς αἰδ' ἰσπολάτην
Ἡρώων.

Multasque illustres animas loca ad infera misit
Heroum:

Ac, licet inter huiusmodi gentes forent, qui Deum summum statuerent, cælum, Solem, aut aliquid simile, antiquorum tamen sapientum scriptis, ac prudentiorum monitis ab istis saltem certo credendis absterrebantur, ita, vt ipsorum mens ad veritatem sapius reuolueretur: vt ob hoc ipsum dicant, Socratem morti datum, quod ista reprehenderet, Aristotelem vero secessisse Athenis, ne idem subiret, quod Diogenes Laertius in ipsius vita scribit. Iam Romani exproserunt omnes Græcorum fabulas in diuinitatem confictas, ac diu vel post Numæ ætatem fuerunt sine imaginibus. quod Plutarchus in Numa docet. Quamobrem non dubitauit S. Iustinus in Apologia prima asserens Socratem capitali sententia multatum, quod statueret vnum summum Deum, cætera autem figmenta refelleret, hæc pronuntiare in Apologia secunda, qui cum ratione ait vixerunt (inter gentiles) Christiani sunt, etiamsi non nouisse Deum existimati sint, quales apud Græcos Socrates, Heraclitus, aliique similes. Hæc Sanctus. Quamvis autem sapius in flagitia prolaberentur; quin ad Idola colenda, ad mentem tamen redibant aliqui, & maxime sapientiores, exstimulante ipsos conscientia, atque Angelis eorum mentes ad vera excitantibus, quando neque obligati essent callere omnia ad Deum pertinentia, veluti neque ipsi Christiani. Atque hoc est, quod S. Paulus Rom. 2. aiebat de Gætilibus loquens, ipsi sibi inquit, sunt (Gentiles) lex, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium. Sic ille. Hoc est etiam, quod referebamus è S. Dionysio, gentiliū multos angelorum ministerio ad Deum perductos, non quod ipsis humano corpore assumpto apparerent (quamvis & hoc fieri possit) sed quod ad amplectendam veritatem, iustitiam que illapsu diuinæ gratiæ, afflatuque sancto miseros subleuante reducerent, auersatos mendacia, & præteritam nequitiam, quod accidebat etiam Iudæis in vitia, cultumque Idolorum recentibus. Enimvero, inquit S. Thomas, hæc tractans, Gentiles
S. Tho. in 2.
2. 98. ar. 5.
perfectius, & securius salutem consequebantur sub obseruan-

Gg tia le-

tia legis Iudaicæ, quam sub sola lege naturali, & ideo ad eas admittebantur, sicuti etiam nunc Laici transeunt ad Clericatum, & seculares ad religionem quamuis absque hoc possint saluari. Hæc Sancti verba. Ex his iam minus alicui mirum videbitur, cur omnium gentilium Primus Cornelius Romanus, centurio Cohortis Italicæ, vnum Deum colens, cum suis Christi religionem sit amplexatus, Angeli diuinitus missi monitis obtemperans, quod habetur in actis apostolicis. Cicero enim refert, prolatum suo tempore, diuulgatumque Sibyllæ oraculum nemini salutem futuram, qui non vnum Regem iam tum venturum colerent, quo prætextu Lentulus sibi asciscere regnum in coniuratione Catilinæ. & Marcus Antonius in lupercalibus Cæsari coronam publice quasi Regi conatus est imponere: ac Tacitus refert, constantem fuisse rumore ex antiquis sacerdotum libris suo tempore, vt Iudæa profecti rerum potirentur: quod & Suetonius tradit.

Ex his, quæ diximus, colligere iam possumus hisce nationibus, vt apparet è libris de Robore bellico, & nemo non scit, omnium maxima, diuturnioraque imperia conuenientissime diuinitus data ex antiquo tempore, Assyriacæ, Persicæ, Aegyptiacæ, Græcæ, ac Romanæ, quibus etiam maiorem rerum cælestium notitiam largiri dignatus est, quam gentibus aliis, vt scilicet veritatis summæ inter eas cultus non omnino intercideret, sed aliquo modo semper extaret. Nam, & cum perditissima forent tempora quoad religionem, tamen certissimo scimus è Romanis Cornelium Centurionem cum suis diuinorum veritatem coluisse. Ex Assyriis autem Chaldæis, aut etiam Persis extitisse Magos, quæ sane omnia constant ex Euangelio, vt fateri cogamur, fuisse & alios huiusmodi plurimos, hos tamen præcipuos, longeque maiorem fuisse eorum multitudinem cum religionis sinceritas non erat adeo contaminata, & vt sciamus à religione temporalium felicitatem pendere. Nam, cur aliis gentibus, quæ præter has innumeræ erant, non tam magna, ac diuturna Imperia, ne dicamus tamen felicia, cælitus contigerunt: Sed hæc & sequentibus adhuc illustriora fient.

Act. 10.

Cic. li. 2. de diuin.

Hor. lib. 4. odes. 1.

Cic. Phil. 2. Plut. in vit. Ant.

Tacit. li. 2. 2. Ant. Suet. in

Vesp. c. 4.

Poste-

A Posteritas Iapheti latissimè dominata est, cum nondum recessisset à vero Dei cultu prolapsis iam magna ex parte posteris Semi, ac minori posteris Chami, quos orti à Semo, & Iapheto subiecerunt imperio suo. Cap. V.

B X his etiam, quæ disseruimus, constat, quæ de Saturno, Ioue, Hercule, istorumque cognatis traduntur, esse ineptissimas fabulas, ab Aegyptijs acceptas, & in Græciam post annos mille ac ducentos, ab Hesiodo maxime, atque Homero aduectas: Nam fuisse istos vera, atque eorū nomē memorabile, & facta valde insignia, nemo est, qui dubitare possit: ac fuerunt eodem sæculo, quo Abrahamus, & Isaacus. Diximus enim, iam fuisse Abrahami liberis aduersus progeniem Chami in Africa belantibus ab Hercule, siue Libyco, siue Aegypto opem latam, restemque adduximus ex Iosepho Alexandrum Polyhistorē, & Cleodemum. Nunc alia videamus ad argumentum propositum spectantia. Lactantius Firmianus libro primo de vera

Lib. 1. c. 14.

C religione asseueranter affirmat, ac multis testibus probat, fuisse tres fratres aliquando in terris, Vranum, Saturnum, Titanem. Audiamus, eum loquentem. Nunc, quando, inquit ille, ab ijs, quæ retulimus, aliquantulum sacra historia dissentit, aperiemus ea, quæ veris (nota hæc Lactantii verba) litteris continentur, ne poetarum ineptias in accusandis religionibus sequi videamur. Hæc Ennij verba sunt. Exin Saturnus vxorem duxit Opem. Titan qui maior natu erat, postulat, vt ipse regnaret. ibi Vesta, mater eorum, & sorores Ceres, atque omnes suadent Saturno, vt de Regno non concedat fratri. Ibi Titan, qui facie deterior esset, quam Saturnus, iccirco, & quod videbat matrem, atque sorores suas operam dare, vt Saturnus regnaret, concessit ei, vt is regnaret. Itaque pactus est cum Saturno, vt, siquid liberorum virilis sexus ei natum esset, ne educaret. Id eius rei causa fuit, vt ad suos gnatos regnum rediret. Tum Saturno filius, qui primus natus est, eum uecauerunt. Deinde posterius nati sunt gemini, Iuppiter, atque Iuno. Tum Iunonem Saturno in conspectum dedere, atque Iouem clam absconderunt, dantque eum Vestæ educandum, celantes Saturnum. Item Neptunum clam Saturno Ops parit, eumque

G g a clanculo

clanculo abscondit. Ad eundem modum tertio partu Ops parit A
geminos, Plutonem, & Glaucam. Pluto Latine est Diespiter, alij
Orcum dicunt. Ibi Glaucam filiam Saturno ostendunt, ac filium
Plutonem celant, atque abscondunt. Deinde Glaucam parua
emoritur. Hæc (vti supra sunt) Iouis, fratrumque eius stirps,
atque cognatio in hunc modum nobis ex Sacra scriptione tra-
dita est. Item paulo post refert. Deinde Titan, postquam re-
sciuit, Saturno filios procreatos, atque educatos esse clam, se-
ducit secum filios suos, qui Titani vocantur, fratremque suum
Saturnum, atque Opim comprehendit, eosque muro circum-
egit, & custodiam his apponit. Hæc historia quam vera sit B
docet Sibylla Erythrea, eadem fere dicens, nisi quod in pau-
cis, quæ ad rem non pertinent, discrepat. Iuppiter ergo liber-
atur summi sceleris crimine, quod patrem vinxisse compedi-
bus perhibetur. Id enim patruus fecit, quod ille, contra pa-
ctiois iusiurandum, mares liberos sustulisset. Reliqua histo-
ria sic contextitur, Iouem adultum, cum audisset patrem, ac
matrem custodiis circumseptos, atque in vincula coniectos,
venisse, cum magna Cretensium multitudine, Titanumque,
ac filios eius expugnasse, parentes vinculis exemisse, patri re-
gnum reddidisse, atque ita in Cretam remeasse. Post hæc dein- C
de Saturno sortem datam, vt caueret, ne filius eum regno ex-
pelleret, illum eleuandæ fortis, atque effugiendi periculi gratia
insidiatum Ioui, vt eum necaret. Iouem cognitis insidiis, re-
gnum sibi denuo vendicasse, ac fugasse Saturnum, qui, cum ia-
ctatus esset per omnes terras, persequentibus armatis, quos
ad eum comprehendendum, vel necandum Iuppiter miserat,
vix in Italia locum, in quo lateret, inuenit. Hæc Lactantius
Firmianus, vera contendens. Videamus, quid Erythræa Sibylla,
quam citat versibus suis, cecinerit. Extant namque illi:

Extitit in terris decimum mortalibus æuam,
Postquam diluuijs homines periere priores.
Porro Saturnus, & Titan, Iaphetusque
Regnarunt, celo quos, & Tellure creatos
Dixerunt homines, terræ, calique vocantes
Nomine, quod cunctos homines virtute præirent,
Tres terræ partes, vt fors cuiusque ferebat,
Quisque suam regnabat habens certamine nullo,
Obiectatus erat pater, & diuiserat æquas

Partes

A Partes, sed postquam senio confectus obiuit
Mortem, cum natis (violata religione
Iureque iuranda) contentio nata, quis omnes
Inter mortales Regis dominetur honore.
Pugnaruntque inter se se Saturnus & ipse
Titan: ac Iuno, Tellusque, Venusque coronis
Gaudens cum Vestroque Ceres, & pulchra Dione
Inter eos litem sedarunt, cumque vocarent
Reges, & fratres omnes, consanguineosque,
Et reliquos eius quoque sanguinis, atque parentum
B Horum Saturno tribuit sententia regnam:
Vt pote qui reliquis forma præstaret, & æuo,
Verum Saturnum Titan iurare coegit,
Ne marium natum sobolam nutriret, & ipse
Regnaret, postquam Saturnum fata vocassent
Præ senio. Quod si quando Rhea parturiebat,
Titanes aderant, & mascula dilaniabant
Pignora cuncta fesi, matrem nutrire sinentes
Femineos partus: Sed quando tertius ille
Adfuit enixus, Iuno fuit edita prima
C Hic, vbi femineam prolem videre feroces
Titanes illa ad se discessere relicta
Inde marem peperit puerum Rhea, continuoque
In Phrygiam per tres furtim dimisit alendum
Iurisiurandi constrictos religione
Cretenses, ideoque Iouem dixere, quod esset
Missus; item furtim Neptunum misit eodem
Tertius editus est Pluto, illi prætereuntes
Dodonam, vnde liquens Eurota defluit amnis
Fluminis, inque maris salsas prouoluitur undas,
D Mixtus Peneo, Stygium quem nomen dicunt.
Postquam Titanes autem didicere creatos
Saturno pueros, atque eius coniuge furtim
Titan collectis sexaginta vndique natis,
Saturnum vinculis eius cum coniuge vinctum
Abdidit in terram, cusiditque tenebris.
Hoc vbi Saturni nati didicere, duello
Magno inuasert illum, turbasque cierunt,
Hinc est principium belli mortalibus ortum
Omnibus hæc belli mortalibus extat origo.

Cum

Tum Deus exitio Titanas misit. & omne

Titanum perijt genus, & Saturnia proles.

Post hæc surrexit tandem volentibus annis

Aegypti regnum.

Hactenus Erythræa Sibylla, quæ Noe Nurus dicitur pluri-
bus post diluuium sæculis vixisse. E quibus habemus, in primis
Saturnum, Iouemque fuisse antequam floreret Aegypti Re-
gnum, quod accidit Iosepho viuento, cum primas in Aegypto
post Pharaonem teneret. Deinde, extitisse illos longe post di-
perfas per orbem gentes, & constitutos multis in locis Reges,
quorum nonnulli Saturno obedierunt, ac mox eius nato Ioui. **B**
Amplius, Titana, Saturnum, Iaphetumque fuisse è posteris pri-
mi Iapheti, cuius quasi auitum quoddam nomen renouatum est
in Iapheto isto. Nam Saturnus regiam sedem tenuit in Cre-
ta, atque illinc amandatus est Iuppiter in Phrygiam alendus à
Cretensibus, quos dixere Curetas. quin Eusebius vult in Chro-
nico, ex aliquorum sententia, anno Abrahami quinquagesimo
tertio, Creta nomen Crete dedisse, eumque fuisse vnum è Cu-
retibus, à quibus Iuppiter fuerit occultatus anno ante obitum
Semi centesimo septuagesimo quarto; Isaac viuētis centesimo
ac decimo. Præterea vero, discimus ex iisdem carminibus, Ti-
tana, Saturnum, Iaphetumque præcelluisse virtutum præstan-
tia cunctis mortalibus, vt ea quidem tempora ferebant plena
stuporis, ignorantia, ac stolidæ nequitia. Ob id cæli, ac terræ
filios dictos. Verum Titana ab honesto descivisse constat ex
eo, quod ad impium iurandum adegit Saturnum. Sed illius
sobolem deletam, bello à Ioue in eum commoto. Rursus ob-
seruandum, ab Ennio, cæterisque scriptoribus, quos idem La-
ctantius eodem libro capite decimo quarto refert, hos tres ap-
pellari fratres Vranum, siue cælum, Saturnum, Titanem, cum
tamen Sibylla Erythræa Vranum vocet Iaphetum, Diodorus **D**
autem Siculus libro antiquarum rerum tertio, Atlantē, quem vo-
lunt omnes Mauritania, Libyæque in primis dominatum, quo
tempore Hercules Libycus, aut Aegyptius vixit, & Ioui aduer-
sus Titanas, vt multi scribunt, auxiliū tulit, Apherog. Abrami
filio, vt supra ex Alexandro Polyhistoro, Cleodemo, & Iose-
pho referebamus, aduersus posteros Chami, & in extrema
Mauritania ora ad Atlanticum fretum columnam posuit, alius
à Tyrio, & Græco, quod notant Diodorus, Cicero de natura
Deorum libro tertio, ac ceteri omnes, qui tempora, & nomina
haud

A haud confundunt. Imperavit autem, Saturnus: illoque eiecto,
Iuppiter filius in Creta, Phrygia, quo missus est alendus, Aegyp-
ti, Phœnicis, Libyæque, & Asiæ multis locis, quod harum re-
gionum Reges ipsi parentem, quod etiam scribit Diodorus, ac
Dionysius Halycarnasseus libro primo, affirmantes iccirco edi-
tiora quævis loca in illis regionibus vocata Saturnia, veluti &
Romæ Capitolium. hinc vates *Ianiculum huic, illi fuerat Satur-
nia nomen*. Neque vero aut ipse sibi, aut suis decrevit honores
diuinos, quantum constat ex antiquorum monumentis, quam-
uis multa fuerint instituta in ipsius laudem, & gloriam. Re
Bvera enim, si fides est adhibenda Enchemero apud Lactantium
lib. i. c. xxii. Iuppiter adhuc viuens, & iam potitus omnibus re-
bus insolentior factus, sibi fana quædam, & sacra, ritusque sol-
lemnis instituit, ad propagandam nominis celebritatem, non
tamen aras, aut sacrificia, vt constat ex Eusebio & Herodoto.
Quamobrem Plinius refert, ab Hyperbio filio Martis primum
animal occisum, atque à Prometheo bonem. Pausanias autem
libro octauo scribit in Arcadicis, Ioui tantum patria liba obla-
ta à Cecrope, non animalia. Quocirca, quod in Chronico Eu-
sebius notat, primus omnium Cecrops in Attica Moyſis æta-
Cte aram statuens, simulacra inducens, bouemque immolans,
Iouem appellauit, non hunc (vt colligimus è multis) terre-
num, sed Regem cæli, terræ, ac totius vniuersitatis, quem simi-
liter hoc eodem nomine appellarunt, vt Cicero libris de Na-
tura Deorum post alios scribit. Testis est Herodotus libro se-
cundo, solitos Græcos non immolare, sed parentare, seu iusta
persoluere, aut festa quædam peragere per singulos annos He-
roibus. Idemque quinto testatur à Spartanis alio loco habitum
Iouem cælestem, & alio Iouem Spartanum. Et secundo scri-
Dbit idem. Pythagorasque asseret apud Diogenem libro octauo
nomina, genealogias, fabulasque Deorum fuisse ab Hesiodo,
& Homero in Græciam aduecta: igitur antea non habebantur
hi loco cælitum supremorum à Græcis, & alijs, sed in Heroum
numero, quos dicebant in campis Elysiis morari, atque in-
fra superos orbem vagari, quod asserimus enim nos de sanctis
priscis, cum nondum fuisset cælum patefactum, neque humana
natura diuinæ coniuncta per Christum, licet in Scriptura di-
uina Dij vocentur, & aliquando isti, vt tum dicitur. Ergo Dij
estis, & filii excelsi omnes, & Deus stetit in sinagoga Deorum,
in medio autem Deos, diiudicat. eodem modo Pythonissa il-
la Sa-

1. Reg. 28 la Samuelem de Terræ inferis locis ascendentem Deum vocavit . argumento est clarissimo, eorum, quæ diximus, quod Romani, & Latini fabulas Græcorum non admiserunt, quod scilicet à maioribus ipsorum, quamuis Saturnum coluerint, ac Iouem, non fuerint tradita homini deliramenta, neque forent aliqua. Idcirco Diodorus antiquarum rerum libri tertij cap. v. Ex Saturno inquit, Iuppiter ortus, quoniam diuersa à patre vitæ institutione, erga singulos mansuetudine, atque humanitate vsus est, à populo Pater est nominatus. Regnum is deinde cepit vel concedente patre, vel, vt quidem volunt, populis à patre per odium descendentibus, aduersus quem cum Saturnus, Titanum præsidio filius pugnasset, acce vicius est. Iuppiter superior, imperium assecutus, viribus corporis, virtutibusque excellens, breui totius orbis imperio potitus est. omne eius studium in puniendis impiis, facinorosisque hominibus, atque in bonorum præmijs, cumque bonorum vtilitate, versabatur. Quibus rebus, post vitæ finem, à viuendo zoa, hoc est Iouem, dixere, eo quod viuengi causa hominibus extitisset. Creditus vero Deus in orbe & ab iis, de quibus est bene meritus, sponte illum omnibus, & Deum, & Dominum sempiternum vniuersi orbis colentibus. Hæc ille aperte signans, viuentem non habitum Deum, verum post mortem, quasi Heroum principem, licet postea supra cælum collocarent. Posteriores namque deinde affinxerunt isti Ioui adulteria, furta, homicidia, & mille huiusmodi infanda, atque, vt propriū scelus magis auerterent, eundem cum summo Deo statuerunt. quod tamen sapientiores omnino respuebant: ac Stoici, quando aliud non poterant, ad significationem rerum naturalium, confectas de Deis fabulas texuerunt, quod est apud Ciceronem libro secundo de natura Deorum. Quamobrem Iustinus, in Apologia secunda, Absit, inquit, ab anima sobria talis de Diis cogitatio, vt & ipsum rectorem, sicut putant, genitoremque omnium Iouem, parricidam, & è tali patre progenitum fuisse, impotentique libidine in stuprum Gannymedis, (qui fuit quadringentis post hæc annis, & amplius) & multarum feminarum adulteria prouectum, quemadmodum & ipsius filios, creditur. Hæc ille.

Vt igitur fuerit Iuppiter Græcus flagitiosus, alioquin & impius post adæpta regna, certe neque tam scelestus, atque impius, vt Titan cum suis, qui spreta, inquit Sibilla religione, ac

iureiu-

A iureiurando bellâ excitauerunt, atrocissimamque à Saturno promissionem exegerunt, vt mares filios trucidaret.

Neque similiter vitiosus fuit, vt pater Saturnus, quem Diodorus inquit fuisse auarum, sæuum, superbum, quod necesse est affirmemus, qui regnandi causa tam dirum scelus promiserit, cui Faunus, ex filio Pico nepos, in Latio illa nefaria sacra instituit (quod Lactantius libro primo de falsa religione scribit) vt homines sibi immolarentur, quem morem deinde sustulit Hercules Græcus, vt notauimus libro primo de Italia Statu.

B Iam vero, bellum fuisse huic Ioui cum Gygentea Nemroti cognatione infandissima, flagitiosissima, & maxime impia nemo non antiquorum decantauit. Nam & Antheus ille, aduersus quem pugnauit Hercules Aegyptius, Iouis huius proles, vna cum liberis Abrahami, vt supra ex Alexandro Polyhystore, Cleodemo, ac Iosepho referebamus, ex istis fuit. Hinc ille vates, eundem faciens, absurdissime Iouem cum Deo omnipotenti ita cecinit.

Regum timendorum in proprios greges,

Reges in ipsos imperium est Iouis.

Clari Giganteo triumpho,

Cuncta supercilio mouentis.

C Ac refert Solinus, in Thessalia detecta sapius ossa incredibili magnitudine, in illis scilicet locis, in quibus asseruere antiqui contendisse gigantes Titanas extruere immensæ molis ædificia aduersus ipsum Deum, perinde, ac si Chami posteritas late dispersa non vno in loco Babylonis idem fecerit, vel sapius conata, repugnante ipso Deo. Hinc ille:

—tum partu terra nefando

Cæumque Iaphetumque creat, sæuumque Typhæa,

Et coniuratos cælum rescindere fratres.

D Ter sunt conati imponere Pelion ossa,

Scilicet atque ossa frondosum inuoluere Olympum.

Ter pater exstructos disiecit fulmine montes.

Ex his Cyclopes illi, quorum cadauera vastissima narrat Faæzelus in multis locis Sicilia reperta, sicut etiam Læstrigonum in Campania, vt scripsimus libro primo de antiquo, & nouo Italia Statu. Quibus omnibus fuisse aduersus hunc Saturni filium pugnam, præsci scriptores tradunt. Ac, de Gigantibus istis, Nemroti Sociis, Chamique impii posteris, locutus est Baruch, inquiens, ibi fuerunt Gigantes nominati illi, qui, ab initio

H h

(cum

(cum dispersa iam gentes tum recens forent) fuerunt statura magna, scientes bellum. Hæc ille. Quæ de Gigantibus diluuiò vniuersali absorptis, intelligi haud possunt: cum nulla ab illis bella illata scribantur.

Hoc igitur tempore, cum Chaldaei iam deflexissent ad colenda idola, licet id sapientiores improbarent, vt supra ostendimus, ex oraculo Balaami, & Egyptus iam propenderet in odium Hebræorum, neque fas ducerent assidere eum, ipsis (ad eandem mensam, veluti impiis, Deoque inuis, Græciis quæ idola, neque multitudinem Deorum, neque aliquid impium, quod sciatur, ab initio admiserant, viuebat enim iam tunc. Si

bylla Erythraa, ac per Græciam, vaticinabatur, vt e libro tertio, ac septimo Oraculorum ipsius constat, Sed erant felicia tempora. Hero um de quibus mentionem facit Aristoteles Politici tertii capite decimo, per quæ floruerunt maxime Græcorum res, propter expeditiones illas, Argonautarum, Thebæi Herculis (a quo Galli, & Hispani vt se in aporum monumentis legisse testatur Ammianus libro xv. Principes ipsorum natos volunt) & eorum, qui Troiam subuerterunt, donec magis, ac magis creuerit impietates, superstitio, assentatioque inimica

veritati, atque ex Ægypto per Orpheum, Homerum, Hesiodumque adueta mendacia nihil non obscurarunt, Græcosque omnino impulserunt, antea sensu ruerit ad credenda, & colenda impia plurima aduersus Deum summum, & litæque ipsos, in quibus tunc Angeli soli erant, nondum cælo hominibus per Christum patefacto, atque ex isto tempore conciderunt ita Græcorum res, vt non modo in plurimas aeternas corruerint Tyrannis exortis, & variis bellis, sed in summa caligine ignorantia, ac perplexitate, historiarum sunt illæ, nisi quantum lumine diuinæ Scripturæ propius admoto non nihil illustrari possunt, eruique e tenebris in aliquam lucem, vt sciamus, a vera

religione, vel recte culta, vel minus contempta, temporalium bonorum felicitatem pendere. Nam Græci hoc Saturni, & Iouis viuenticum tempore videntur, & minus Aſianis a Semo ortis excepta Abrahami stirpe, & minus Ægyptiis in religionem peccasse, ac latius dominati in Africa, Europa, & Asia.

Graci

A Græci, à Iapheto oriundi, Ægypto olim priscais temporibus dominati sunt, similiter & nepotes Abrahami terræ Africa imperio tenuerunt, cum Ægyptus, & Africa a posteris Chami inhabitaretur, hi que a vero Dei cultu absecessissent.

Tqui Græci non modo floruerunt hoc tempore, sed etiam ab imperio Iouis Græci lætissimum, nondum profligata religionis veritate, & puritate, sed ob illud etiam, quod eorum Principes Ægyptum tenuerunt, ac posteris Chami imperarunt. In Chronico namq; Eusebius narrat, antio centesimo plus minus, antequam Iacob in Ægyptum se conferret, Apimæ Græco Ioue, & Niobe Phoronei Argiuorum Regis siue matre, siue filia natum, ac proinde Saturni nepotem, venisse in Ægyptum, atque habitum loco Dei, vocatumque Serapim. Eadem tradit Clemens Stromatum libro primo afferens Aristippi, & Aristæi testimonium. Addit Eusebius, Inachi primi Argiuorum Regis filiam Iô Phoronei sororem, ac proinde vel amatam, vel sororem Apis, ab Ægyptiis Isidem dictam, & cultam.

C Vult autem Cornelius Tacitus libro historiarum quinto, ex Ægyptiorum sententia eundem esse Apim, & Osirim, consentitque Plutarchus libro de Iſi, & Osiride, Diodorus Siculus, & Martialis eo versus.

Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim. Osiridisque talem recitat inscriptionem, in columna Nisæ Arabici montis incisam, Diodorus Siculus.

Mibi pater Saturnus Deorum omnium vltimus. Sum vero Osiris rex, qui vniuersum peragranti orbem vsque ad desertos Indorum fines,

D Ad eos quoque profectus sum, qui Arcto subiacent vsque ad Istri fontes, Et iterum alias quoque orbis ad partes vsque ad Oceanum.

Sum autem Saturni filius grandissimus germen ex pulchro, & generoso ortum. Cui non semen genus fuit. Neque ullus in orbe, ad quem non decesserim, locus, docens omnes ea, quorum inventor sum.

Hæc ille afferens ortum se à Saturno, quod scilicet à Niobe, ac Ioue natus esset. At Herodotus libro secundo, narrat Osirim, Dionysium, Liberumq; in Nyſa educatum esse eundem, Nyſamque

samque esse supra Aegyptum in Aethiopia, nam regio eis Nilū, ut ostendimus, ab Arabibus incolebatur, ut & aliquando scriptoribus, & Geographis Arabia vocatur. Idem tamen Eusebius, quasi varias proponens sententias, non nihil aut reuera, aut verisimiliter dissentientes, in eodem Chronico refert, anno Iacobi centesimo ac decimo, quo venditus est Iosephus, ac ductus in Aegyptum, tertium Argiuorum Regem fuisse Apim supra memoratum, Phoronei filium, nepotemque Inachi. Atque hunc Apim siue fratrem, siue Nepotem Ius in Aegyptum cum populo nauigasse, Achaiaque Agialeum fratrem praefecisse, Argiuorum quartum Regem a quo dicta Agialea regio, quae deinde a Pelope Phryge dicta est Peloponesus, quin & ipsa Ionia Agialea ab eodem est vocata; quod notat Strabo libro octauo. Quocirca Osiris, siue Apis, Graeci sanguinis homo, a Iapheto primo ortum trahens, fuit ille Rex Aegypti, quo regnante Iosephus Aegyptum gubernauit, & asseruatae annonae prouidentia clarissimam cunctis prouinciis reddidit, ita, ut vere potuerit ille, quod iactat inscriptio, terras peragrare, ac plurima mortales docere. Hinc Mercurius Trismegistus, qui circa tempora Moysis fuit, apud Lactantium libri primi de falsa religione capite undecimo, scribens admodum paucos extitisse, in quibus esset, perfecta doctrina, inter hos nominat Saturnum, Mercuriumque cognatos suos, atque ita constat, Iapheti liberos his temporibus dominatos ob Saturnum, Iouem, Herculem, Mercurium, Apimque, at Semi nepotes cum iis sensisse eodem tempore, & leges Aegyptiis dedisse propter Iosephum Iacobi filium, pro nepotemque Abrahami a Semo oriundi. Ad haec tempora refexit Plato in Timaeo, cum dicit a Solone habitum Sermonem cum Sacerdotibus Aegypti de primis eius temporibus, Phoroneique, & Niobes, quod horum scilicet filij tenuissent eius imperium. Pertinere eodem possunt, quae Cornelius Tacitus refert historiarum libro vii. Iudaeos (sic ille Hebraeos vocat) Lybiae nouissima in sedisse, quo tempore Saturnus a Ioue pulsus, regnis cessit. Nam reuera his temporibus Cethurae filii, ut supra narrabamus, vna cum Hercule militarunt aduersus posteros Chami, & mox Iacobus cum filiis est in Aegyptum profectus. Cum iam gens Hebraica ab Abrahamo deducta latissime dispersa esset, ac plurimum posset. Idcirco haud mirandum, non fuisse agnitum Iosephum a fratribus, quamuis vulgatissimum foret, ipsum esse Hebraicae gentis. adeo namque diffusa erant, ut possent iam

sent iam

A sent ii suspicari, potius esse quamuis alium, quam fratrem suum.

alioquin facillime coniecissent esse eum, quem vendiderant, ac facillime simul agnouissent, ac de illo percunctati essent.

Quin argementamur, Hebraeorum gentibus magnam potentiam fuisse, atque ob eam causam Iosephum quasi verisimile quiddam dixisse fratribus suis, eos esse exploratores, qui venissent, ut infirmiora regni inspicerent, illudque inuaderent, cum iam pateret omnibus, ipsos esse Hebraeos, quibus iam multi multis in locis Reges essent. Hoc igitur tempore orbis totus

B videtur paruisse posteris Semi, & Iapheti, nepotemque ipsius Chami similiter illis obedisse. Atlas enim quem fuisse eundem cum Iapheto, & Vrano Saturni fratre supra ostendimus, dominabatur multis Africe regionibus, Mare Mediterraneum respuentibus, ceteris autem terris, quae complectuntur Aethiopiae, filii Cethurae, Aegyptio autem Iouis Graeci, quem volunt in Olympo sedes habuisse, progenies. Palaestini duntaxat, Chanaeque non leguntur paruisse ulli e cognatione Semi, aut Iapheti. Et cum Chanaanais quidem contraxerat affinitatem Iacobi filius Esau, ut est in Genesi. At Palaestini, qui & Capthorim,

Gen. c. 27.

C foedus societatis inierant cum Isaac; quod eodem libro habetur. Numquid igitur habebit aliquid emolumentum ad temporalia vel consequenda, vel conseruanda bonorum confederatio? Ita sane videtur. Sed tamen illud est notandum, Chanaanos, & Palaestinos non apparere his temporibus abcessisse a vero Dei cultu, quin illum maxime retinuisse. Id clarissime colligitur ex eo, quod, cum Rex Palaestinarum Abimelech abstulisset Abrahamo Sarai uxorem, putaretque esse ipsius sororem, Venit Deus, inquit, Diuina Scriptura, ab Abimelech per somnium nocte, & ait illi: En morieris propter mulierem, quam

D tulisti, habet enim virum; Abimelech vero non tetigerat eam, & ait, Domine, num gentem ignorantem, & iustam interficies? nonne ipse dixit mihi, Soror mea est, & ipsa ait: Frater meus est? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum feci hoc: dixitque ad eum Deus, Et ego scio, quod simplici corde feceris, & ideo custodiui te, ne peccares in me, & non dimissi, ut tangeres eam: nunc ergo redde viro suo uxorem, & orabit pro te, quia propheta est, & viues: si autem nolueris reddere, scito, quod morte morieris tu, & omnia, quae tua sunt. Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocauit omnes seruos suos,

Gen. 20.
26.

uos suos; & locutus est in uersa uerba hæc in auribus eorum: timueruntque omnes uiri ualde. Rursus idem Isaac, conjugem credens esse ipsius sororem, quod ita is dixisset, ubi secus esse cognouit, sic affatus est illum: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore sua, & induxeras super nos grande peccatum, præcepitque omni populo, dicens: Qui te tingerit hominis huius uxorem, morte morietur. Mox autem cum eodem fœdus percussit, sic allocutus Isaacum: Vidimus tecum esse dominium, & iccirco nos diximus, Sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet, sed dimisimus auctum benedictione Domini. Hæc Palæstinorum Rex. Illud etiam maxime hanc ueritatem, quam præ manibus habemus, illustrat. Rex enim Melchisedech, quisquis ille fuerit, uidetur fuisse summus totius Palæstinæ, omniumque Chananzorum Sacerdos, & sine dubio uerissimam religionem tuebatur. Gratulatus namque est Abrahamo, quod Chananzorum quinque Reges eorumque populos, ac res tutatus esset aduersus Regem Aelam, fœderatosque, ac socios eius, & Abrahamus non est ueritus decimas eidem totius prædæ militaris offerre, quod sacerdos esset, inquit Diuina Scriptura, altissimi. Hinc eius uerba: Benedictus Abraham Deo excelsi, qui creauit cælum, & terram, & benedictus Deus excelsus, qui protegente, hostes in manibus tuis sunt. Sic ille. Atque ita, quemadmodum deficiunt Aegyptios à uera religione, & qui illius ueros cultores auersabantur, Deus exteris subiecit, & in illis ipsis, quos ducebant profanos, sic Palæstinos, & Chananzos suæ potestati, ac libertati, reliquit, quod colerent uerum Dei cultum, ac uerum Dei cultoribus adhererent, quamuis alii quot eorum scelestissimos grauissimè uetus igne cælitus demisso, ut appareat scilicet, à religione aut rebus, & cetera culta aut minus contempta, temporalium felicitatem pendere.

A

B

C

D

Enume-

A. Enumerantur sex euentus antiquissimorum temporum, e quibus aperitur, felicitatem temporalium bonorum pendere a recto ueræ religionis cultu. Cap. VII.

B

C

D

Ognoscimus ex ijs, quæ sunt à nobis memorata, maximam religioni ruina per Aegyptios, Chaldaeos, & Iouem supremis uitæ suæ temporibus flagitiosissime structam fuisse, ita, ut Iuppiter patre Saturno flagitiosior foret. Ille namque aditum latissimum aperuit ad impietatem, & arrogantiam summam, procurans erigi sibi fanas, institui ritus honorificos, festa, heroumque Præfectos, ueluti sacerdotes quasi Heroum summo, aut etiam cuidam Deo, qui foret in cælum receptus. Non enim bene constat è scriptoribus, neque uerissimile est, protinus in tantam impietatis voraginem præcipitatum genus humanum. Illud autem longe certius, supremi Dei locum sibi non vindicasse, neque illi attributum, nisi à stolidioribus, post longum tempus nomen ipsius cum summo Deo confundentibus. Quocirca Osiris, ut apparet ex inscriptione recitata, neque Dei uilius loco illum duxit, cum Saturnum dicat ultimum Deorum, neque semetipsum talem faciat, quamuis postea fuerit habitus ab Aegyptijs, omnium propensissimis ad quamlibet impietatem sed & Mercurius Trismegistus, cum Uranum, Saturnum, Mercuriumque cognatos suos asserat, Iouem tamen dominare dedignatur, licet cognatus omnino illi esset: Siquidem Saturno erat, uti se iactat. Quamobrem, tam lato impietatis aditu aperto, tot, ac tantis ex illo calamitatibus affligi cœpit humanum genus, tot undique, ac tantis vastitatibus tellus repleti, ut ante Iouis supremos annos, regnante Saturno, aliisque superioribus, aurea sæcula canantur extitisse. Ac uari simile est, respicisse Saturnum, regnis deiectum, latitantemque in Latio, cum post hanc fugam laudetur à scriptoribus, ut infra apparebit. Nam, quæ sacrificia immolandorum hominum postea fuerunt instituta manarunt illa à Fauno, Latii Rege, qui se à Saturno uero genus ducere contendebat, ut Lactantius refert libro primo de falsa religione. An uero Faunus hic, Aboriginum Latiorum Rex, fuerit Latini Regis pater, ut historiarum libro primo scribit Dionysius, an alius, cuius hic nomen post aliquot sæcula renouarit, non est loci presentis discutere. Illud or

omnium

omnium decantatur, ante Saturnum fuisse tempora longe feliciora, priusquam scilicet tantam labem religio faceret. A quippe

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni:

Nec signare quidem, aut partiri limite campum

Fas erat: in medium querebant, ipsaque tellus

Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.

Ille malum virus serpentibus addidit atris;

Prædæque lupos iussit, pontumque moueri:

Mellaque decussit folijs, ignemque remouit.

Quocirca, ut idem vates Augusto adularetur, sic Saturnum laudans, qui in intima Latij sese occultauerat, sedemque in Capitolio è regione Ianiculi collocarat, inquit: B

— aurea condet

Sæcula qui rursus latio, regnata per arua

Saturno quodam.

Et rursus, explicans fugam Saturni è monte Olympo, quo nomine deinde appellatum cælum, sublimissimo omnium, in quo Regiam constituerat. altissimis enim locis gaudebat, ut refert Dionysius libro primo historiarum, sic inquit:

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,

Arma Iouis fugiens, & regnis exul adeptis.

Is genus indocile, ac dispersum montibus altis

Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari

Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Aureaque, ut perhibent, illo sub Rege fuere

Sæcula. sic placida populos in pace regebat:

Deterior donec paullatim, ac decolor ætas,

Et belli rabis, & amor successit habendi.

Post huiusmodi namque tempora fames illa vniuersalis extitit, qua sunt omnes coacti in Aegyptum proficisci ad emendas fruges, ac reliqua mala maxima, & innumera, de quibus capite sequenti agemus, exorta sunt, Interim colligimus è superioribus, veræ religionis cultores longe feliciores esse impiis; atque à religione recte culta, aut minus contempra temporalium bonorum felicitatem fructumque pendere. Primo enim loco; cum Chamus ipse in summum tunc Pontificem, parentemque suum, & omnium Noe fuisset iniuriosus pater, nam benedictionem non meruit. D

Secundo, eius posteritas infeliciores ex omnibus terras est
forti-

A. sortita, nempe Africam, quæ respectu Europæ, à Iapheti liberis possessa, aut Asiæ, quæ obtigit Semi familiæ, longe est deterior solitudinibus horrens, ac bestiis dirissimis

Tertio, gentes Chami prope omnes breui sunt adductæ in potestatem nepotum Semi, ac Iapheti. Semi quidem in Arabia, & Africa intima, ut supra ostendimus: Iapheti autem in Mauritania, Lybia, & Aegypto. Sola supererat Palæstina, suo tempore diuinitus puniendæ.

Quarto, considerandum nobis est, Palæstinae gentes, ut super ostendimus, satis fuisse religiosas, ac Melchisedecho veræ religionis Pontifici, obediens: quin federatas cum Abrahamo, ac posteris eius, sinceræ religionis custodibus. atque ob id non modo, dempta Pentapoli, felices, verum etiam sui iuris, ac libertatis, Regique proprii generis subiectas. B

Quinto, posteritas Chami fuit in causa, ut gentes dispergerentur, cum Nembrotus fuerit eorum dux; qui Turrim, Babylonæque ædificare cœperunt. liberi vero Semi, qui maxime veram religionem tuebantur, ac tutati sunt; & quorum parens Semus inter alios erat summus Sacerdos, patrum solum, linguamque retinuerunt; illi autem longe secus.

C. Sexto, illud hic adiiciamus, Semum cum posteris suis fuisse omnium maxime longeuum: & quamuis Deus dixerit, post diluuium non victuros mortales supra annos centum viginti, secundum terminum quendam comunem, intra quem plerique morerentur; (Sic enim multi interpretantur) Semus tamen cum suis diutius vixit. Sed, siue is fuerit terminus comunis, siue non fuerit, diutius certe quidem vixere isti, quam reliqui mortales. Nam Semus vixit annis sexcentis, post diluuium quingentis duobus.

Arphaxadus, Semi filius, trecentis sexaginta octo.

D. *Sal, proles Arphaxadi, quadringentis triginta tribus.*

Heber; Sale progenies, quadringentis sexaginta.

Phaleg; Heberi grauis, ducentis triginta nouem.

Reu & Phaleg; orrus, ducentis triginta nouem.

Sarug; è superiore natus, ducentis triginta nouem.

Nachor; ab hoc genitus, centum quadraginta octo.

Thare; Nachori filius, ducentis quinque.

Abraham; Thare liberis, centum septuaginta quinque.

Isaac; Abrahami soboles centum octuaginta.

Iacob; Abrahami proles, centum quadraginta septem.

Cum vero Iacob interrogaretur à Pharaone, quot annos esset natus, respondit, centum triginta: quos tamen paucos dixit, ac malos. En igitur, ut magis religiosi in vniuersum diutius viuant.

Septimo, ostendimus iam supra satis diffusè; Abrahami posteritatem longe felicissimam, sicut etiam Semi cunctas alias vsque ad Christum videtur superasse.

Postremo, cum iam Chamì posteritas magis, quam reliquæ duæ, desciuisset à religione, sed & hæ magna ex parte, tunc dictum sæcula aurea defecisse succedentibus argenteis, ac ferreis ob innumera, & maxima mala, de quibus dicturi sumus, donec Christus nasceretur, de quo cecinit vates ex oraculis Sibyllinis.

— tunc ferrea primum

Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna

Enumerantur octo tempora, quibus veræ Religionis cultores male habiti, aut exagitati, & ad interitum vocati sunt, simulque totum genus humanum videtur ad interitum ferè perductum. ut appareat, ab illis Orbem pendere. Cap. VIII.

Eccle. ca.
24.

Pendenda valde nobis sunt illa verba, quæ in diuinis libris de se ipsa prædicat Sapientia: In omni loco, & in omni gente, primatum habui. Nam, si primas habet in omni populo sapientia, necesse est, ut sit quasi inter orbis cælestes primum mobile, à quo non modo illi, sed reliqua omnia mouentur, aut, veluti Sol inter sidera, cunctis præstans, lucemque communicans, vel perinde atque ipsum caput inter membra, imperans aliis, atque, ut bene, maleue sint affecta, efficiens. Hinc autem fieri dicet aliquis, ut omnium gentium status respondeat eorum, qui rectam religionem tuerentur, statui, atque hunc necessario sequatur, quasi ab eo pendens, neque vero est necesse, ut protinus id contingat, quemadmodum non continuo circumferuntur aeris, aquæ, ac telluris partes ad primi mobilis impulsu, sed post aliquod temporis intervallum maius, minus; uti maior, minorue est motio, & interstitium moti,

A moti, ac mouentis. Videamus, an ita sit: ac tempora, & euenta ex ordine recenseamus.

Primum tempus est igitur, ex quo contumeliose est habitus à filio Chamo summus Pontifex illorum temporum, parentisque tunc viuentium Noe, & mox contra ipsius voluntatem Chamì proles Nemrodus, auctor, ac Dux extitit extollendæ ambitiosæ turris, & amplificandæ Babylonis. Tunc enim late dispersi sunt homines, confusæ ipsorum linguæ, & plurimorum mentes alienatæ a bonis artibus, ac disciplinis inciderunt in stuporem, & ignorantiam summam.

B Secundum tempus est, cum iam Chaldæi colere idola cœperunt. ob quam causam Deus Abrahamum seuocauit à Chaldæa. Tita neque spreta iurisdictione, à Saturno dissenientes impiam pollicitationem extorserunt, Abrahamusque sinceræ religionis patronus factus est extorris à suis, à patriosolo. Tunc enim bellum mouerunt Orientis Reges quattuor aduersus alios quinque Palæstinæ, & mox Pentapolis infamis est exusta, atque ita, male habito veræ pietatis cultore, ob exilium, & deinde eius nepote Loth, clades illæ contigerunt.

Tertium. Cum iam mortales colere simulacra cœperunt; Græcique Heroibus, quos existimabant, parentare, aut etiam loco Deorum reputare; Aegyptii vero auersari omnino Hebræos veræ religionis custodes; tunc adeo in deterius prolapsa sunt omnia, ut præterita tempora dicta sint aurea, sed, quæ secuta sunt, ob malitiam crescentem, miseriaeque inualescentes, argentea, & ferrea, silentioque, & obliuione, quæ contigerunt, videntur inuoluta, ac sepulta. In hoc tamen tempus incidere videntur, quæ de terræmotu illo horribili narrat Plato in Timæo, ac bello à Rege Atlantidis in Græciam commoto. Ac de Terræmotu quidem sic ille, aegyptium Sacerdotem cum Solone loquentem inducens. Traditur enim vestra, inquit, Ciuitas restitisse olim innumerorum hostium copijs, quæ ex Atlantico mari profectæ, prope iam cunctam Europam, Asiâq; obsederant. Tunc enim fretum illud nauigabile, habens in ore, & quasi vestibulo eius insulam, quas Herculis columnas cognominatis. Ferturque insula illa, Libya simul & Asia maior fuisse, per quam ad alias proximas insulas patebat aditus, atque ex insulis ad omnem continentem è conspectu iacentem vero mari uicinam, sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur. Pelagus illud verum mare, terra quoque illa vera.

Ii 2 erat

erat continens. In hac Atlantide insula maxima, & admirabilis A
 potentia extitit Regum, qui toti Insulæ illi, multisque alijs, &
 maximè terræ continentis parti, præcerea & his, quæ penes
 nos sunt, dominabantur. Siquidem tertiæ mundi parti, quæ
 Libya dicitur, vsque ad Aegyptum imperauerunt: Europæ ve-
 rò vsque ad Tyrhenum mare. Horum vis omnis vna collecta
 nostram (Aegyptiacam) ò Solon, vestramque (Atticam) re-
 gionem, & quidquid intra columnas Herculis continebatur, in-
 uasit. Tunc vestæ ciuitatis virtus in omnes gentes enituit. Quæ
 cum omnes magninimitate, bellicisque artibus, antecelleret,
 partim vna alijs Græcis, partim sola, cæteris deserentibus, ex-
 tremam discrimina subiit, hostesque expugnauit, amicis seruata, B
 vel reddita libertate. post hæc, ingenti terræ motu magna diei
 vnus, & noctis illa uione factum est, vt terra dehisceret, vestros
 illos vna omnes bellicosos homines absorberet, & Atlantis in-
 sula vasto gurgite megeretur. Quam ob causam in nauigabile
 pelagus illud propter absorptæ insulæ limum, relictum fuit.
 Hæc Plato. Quæ necesse est contigerint post Saturni, & Iouis
 imperium: & e versibus etiam Sibyllinis scimus, nullum fuisse
 bellum, quod tam multas gentes, ac Reges complecteretur
 ante illud, quod Saturnus cum Titanibus, & mox Iuppiter cum C
 Saturno gessit. Deinde, post obitum Saturni, videtur maximam
 extitisse bella, in Latio potissimum: sicut ex Virgilio refereba-
 mus illud carmen.

Tum belli rabies, & amor successit habendi.

Amplius, post hoc in Italiam venere ex Hispania Sicani, vt
 Thucydides lib. 6. Dionysius primo, Plin. 3. cap. 5. & Aufones,
 siue ex Hispania, siue aliunde ante Deucalionis diluuium, quod
 extitit post huiusmodi terræ motum, vt infra aperiemus: atque
 idcirco post illud nihil de euentu huiusmodi mentio fit apud
 scriptores. Fauet his, quæ diximus, quod, Iosepho Aegyptum D
 gubernante, metus fuisse videtur à bellis. iccirco enim ten-
 pori conuenientia loquens ipse, vti sapientem decebat, atque
 e recentibus occasionem captans, obiecit fratribus suis, quasi
 exploratores essent, qui venirent inspecturi, qua parte faci-
 lius occupari armis Aegpti Regnum posset. Adiuuat has con-
 iecturas: quod sterilitas illa annorum septem contigisse vide-
 tur e nimia siccitate, quando præsignificata est in somnio Pha-
 raonis, e spicis vredine percussis; ac terræ motus similiter eue-
 nire solent ob nimiam siccitatem.

Quar-

A Quartum tempus est, cum Iosephus Aegypti leges dedit,
 ac tanta erat potestate, vt ad eum Pharaon dixerit, Num inueni-
 re poterimus talem vinum, qui spiritu Dei plenus sit? Dixit
 ergo ad Iosephum: Quia ostendit tibi Deus omnia, quæ locutus es,
 numquid sapientioram illi, & consimilem tui inuenire poterò?
 Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus
 populus obediet. Vno tamen Regni Solio te præcedam. Dixit
 que rursus Pharaon ad Iosephum: Ecce, constituam te super vni-
 uersam terram Aegypti, tulitque anulum de manu sua, & de-
 dit eum in manibus eius, vestiuitque eum Stola byffina, & collo-
 torquem auream circumposuit, fecitque eum ascendere super
 curram suam secundum clamante præcone, vt omnes coram
 eo genuflecterent, & præpositum esse scirent vniuersa terræ
 Aegypti. Dixit quoque Rex Aegypti ad Iosephum: Ego sum Pha-
 raon: absque tui Imperio non mouebit quisquam manum, aut
 pedem in omni terra Aegypti. Hæc Pharaon. Deinde cæperunt,
 inquit Diuina Scriptura, venire septem anni inopia, quos
 prædixerat Ioseph, & in vniuerso orbe fames præualuit in-
 cuncta autem terra Aegypti panis erat, omnesque Prouinciæ
 veniebant in Aegyptum, vt emerent eses, & malum inopia
 temperarent. E quibus habemus, post arumnas, à Iosepho,
 ac patre ipsius Iacobo exantlatas, ex quo venditus est ille a
 fratribus, & inseruitatem miseram abieptus in Aegyptum
 neque à cultu veræ religionis destitit, quod eum reputarent
 Aegypti iprofanum, & impium, & postquam simul infami calum-
 niæ criminis oppressus in carcere biennium fuit, ac pater eius
 ipsum à bestijs dilaniatum credens, in acerbissimo luctu erat,
 cū tamen væerque sincere pietatis inter omnes mortales esset
 studiosissimus, orbem eorum calamitate maxima percussam
 non per alios fuisse subleuatum, quam consilijs, opera, meri-
 ritque Iosephi, & Iacobi, quasi mandus tunc totus, omnisque
 D temporalium bonorum felicitas: ab his duobus penderet, vt
 omnium rerum motus à primo mouente, lux Stellarum à So-
 le, ac sanitas cuiuslibet membri à capite existit.
 Quintum tempus est cum defuncto Iosepho, ac Rege Aegyp-
 ti memorato, successit is, qui sibi proposuerat excindere fun-
 ditus Hebraicam gentem, iuberetque, vt omnes mares occi-
 derentur, simul, ac nati forent, aut, nisi tunc interfecti essent, in
 flumen proiicerentur. Reliqui porro Hebrei, in edificandis
 molibus, & vrbibus, atrocissime sunt vexati. Cum vero post
 obitum

obitum Iosephi velint multi, atque in his Eusebius in Chronico, permanisse Hebreos in Aegypto centum quadraginta quattuor annis, atque Aaron esset annorum octuaginta trium, & Moyses octuaginta, cum locutus est Pharaoni de liberandis illis, atque educendis ex Aegypto, colligitur, hanc vexationem contigisse antequam complerentur annis sexaginta quatuor post mortem Iosephi. His namque exactis, ortus est Moyses, quo tempore iam maxime sauebat in Hebræos Aegypti Rex, destititque ab enecandis infantibus post natum Moysen: Hebræi namque egressi innumeros eorum secum duxerunt, qui non fuerunt interempti, atque innumeri quoque erant, qui non attingebant aetatem Moysis, varioque ab illa interuallo distabant sed nihilominus operibus nimis affligebat Hebræos.

Atqui si quo vnquam tempore ad interitum vocati sunt veræ religionis custodes, hoc seculo fuit. Ac, simul etiam, si quo totus orbis, atque humanum genus visa sunt ruere. Nam scimus, quot modis Aegyptus tota fuerit diuinitus percussa. nemo est, qui ignoret illius decem Plagas, primogenita omnia perempta, exercitum Aegyptiorum maximum cum Rege suo rubri maris fluctibus obrutum. Rursus istis iisdem temporibus, vt notat Eusebius in Chronico, fuit diluuium Deucalionis, cuius tanta clades extitit, vt creditum fuerit, periisse illo totum genus humanum, quo tempore Umbri in Italia imperium latissimum constituerunt, quod aquis plurimæ gentes fuerint ab sorptæ, ac siquæ superfuissent ad altissimos eorum montes con fugere, atque in eorum potestate fuerunt Neque multo post extitit incendium Phatontis, vt idem notat: quo conflagraffe orbem totum pæne existimarunt mortales. ac per eadem tempora e Græcia aduenientes Pelasgi multas Umbris ciuitates, & castella ademerunt, multas Italici clades attulerunt quæ nos late persecuti sumus libri de antiquo, & nouo Italia Statu primi capite tertio, fusiufque explioabunt ut Deo iuuante in annalibus antiquitatum. Sub idem seculum Aegyptus, Danausque fratres Aethiopes occuparunt Aegyptum, quam cum tot ruinis desolatam reperiret ille, de suo nomine vocauit, Danausque in Græciam profectus, eiecto Stheleno, Argos expugnauit, ac de se Danaos populos itidem dixit. Quæ narrat Eusebius in Chronico, Herodotus libro septimo, Apollonius in Argonauticis libro secundo, Euripides, atque eius interpes Orestis atque tertiu

Aegy-

- A Aegypto vero occupandæ auxilium videri posset t ulisset Aegypto Regi Hercules, cognomento, inquit Eusebius in Chronico, Desinas, qui in Deorum numero à Phœnicibus est habitus, Busyridemque Aegypti Tyrannum post expulsos Hebræos crudelissimum, qui e Libya profectus omnia diritatis exempli atrocissime in omnes edebat occidit, de quo idem, Sic igitur hic est alius à Libyco, & Græco, vt est apud eundem, Iosephumque libro primo contra Apionem, Diodorum, & Ciceronem. Per hæc eadem tempora, cum, regnante in Græcia Deucastione, Lycaon in Arcadia rerum potiretur, & Cecrops Athenis, quod
- B etiam Pausanias in Arcadicis libro octauo refert, Oenotrus, Lycaonis filius, è patria in Italiam, cum maxima suorum manu est fame cogente profectus, eamque adducens in potestatem, à se appellauit Oenotriam. Quid igitur, hoc tempore, quo sunt atrocissimis modis veræ pietatis obseruatores vexati, non est euersum? Quid, non ruinam traxit? Necessè est autem in Palestina, ac finitimis locis, longe dirissima contigerint. Adonibezech enim Rex Chananæorum, & Pherezcorum, fatetur, cum fuit à Iuda post Iosue mortem debellatus, septuaginta Reges, amputatis manuum, pedumque summis partibus, sub mensa
- C sua micæ cadentes collegisse. Sicut aut Pharaon iussit Hebræorum mares occidi, aut in flumen projici. Sic, præter Aegyptios innumeros mari obrutos, aliud institutum sauisimum videtur in mores late inductum, ex quo ante Moysen natum cœpta est in Hebræos persecutio. Nam, cum Iacob in Aegypto commoratus est, nondum legimus, solitos Idolis homines immolari. Sed, postquam Moyses est egressus post annos minimum octuaginta à cœpta persecutione, multis in locis tantum scelus frequentabatur. quod constat è Leuitici cap. 18. & 20. Busyris similiter è Libya, post expulsos Hebræos, veniens, ac vicina
- D Nilo loca occupans, homines sacrificabat. hinc illud Latini uatis:

Aut illaudati nescit Busyridis aras.

Georg.

In Arcadia Lycaon, Deucalioni, Cecropique equalis, vt narrat Pausanias, Ioui Lycæo infantes ad altare mastravit, cū tamē, inquit idem, nihil vita præditum Cecrops sacrificandum duxerit Ioui supremo, sed liba tantum patria, vel, vt supra ex Eusebio referebamus, bouem. Quamobrem probabile existimari potest, ex quo Lycaonis filius Oenotrus in Italiam nauigauit, ab illo hunc allatum morem, vt homines Saturno, ac mox etiam

Ioui

Ioni sacrificarentur. Quid illud? Sub hæc tempora videntur A
regnum suum fundasse, ac sedem Læstrigones Formis, Sirenes
propè Cumas in Italia; Cyclopes in Sicilia, à quibus homines
comedebantur; in bellas immutabantur, omni mentis usu
prorsus exuti: adeo cuncta ruinam ducunt, ubi religioni, ac re-
ligionis vera conservatoribus bellum indicitur.

Sextum tempus est, quo sæpius Hebrei sunt in potestatem
alienigenarum redacti, atque ad tributa iis soluenda compulsi,
à morte Iosue vsque ad Sampsonem, quod est spatium annorum
ducentorum octuaginta, quo sex præcipue temporibus Hebræi
seruierunt exteris gentibus, nimirum Chusam Regi Mesopota- B
miæ, Aeglon Moabitarum, Iabin Chananzorum, Madianitis,
Ammonitis, Philistæis. Per autem dicuntur maxime ob idola-
triæ crimen afflicti: nam, tributum pendere, id tolerabile fuisse.
Primum quidem, cum parebant Iabin, Regi Chananzorum,
nimis vehementerque oppressi ab hoc fuisse scribuntur annis viginti,
quod accidit post Moysem defunctum centum quadraginta
quattuor. Hinc alia calamitas, paulo post, haud leuior,
successit, cum seruierunt Madianitis annorum septem spatio,
ac fuerunt ita oppressi, vt habitarent in antris, & speluncis.
Hanc mox excepit alia, cum feruntur ab Ammonitis, ac Palæsti- C
nis vehementer, ac nimis afflicti, & oppressi annis decem, &
octo. reliquæ oppressiones habentur quasi leuioræ à Diuina
Scriptura. Post hanc igitur contingere bella in orbe, & ærum-
na, quales antea nunquam, nisi superiores memoratis tempori-
bus. Græcia namque tota commota est aduersus Asiam, ad re-
gni Troiani ruinam. Huic Oriens propè totus futebatur, illi fi-
nitima insula, ac gentes, sed euerfio Troiæ, ac Troiani imperii,
quæ nunc decennio bellum durauerit, leuior videri posset, nisi
gentium migrationes, atque à patriis sedibus eiectiones, innume- D
ræ accidissent confectò bello Troiano, Diomedes in Iapygia
gentes Dardorum, Monadorumque, cum duabus urbibus,
Apinæ, & Erica delent, & ab ipsius Iocero Dauno, Apulia
Lauonia, Messaporumque Neapoliæ dicitur, quæ Plinius scribit
idem Spinam diuisis suis accepit, urbem in Hadriatico Mar-
eandem occupauit. Beneuentum præterea vultu in Italia
liab eo conditum Iohannis, ac Mersino Scylacæum, Pisas
& Metapontum, Pyllis, quod Serabon episcopus, Quopiroa videntur
turo occupasse in Italia. Græci quidquid est ultra Lirim, & Cæ-
riton occupauerit Latinus poeta:

Has

A
Has autem terras, Italiq; hanc litoris oram,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graiis,
Hic & Naritii posuerunt mœnia Locri.
Et salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibæi
Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

Alia vero ex parte Troianorum multi in Italiam concesserunt.
Antenor namque, Venetis adductis, Euganeos expulit,
Patauiumque ædificauit. Aeneasin Latio confedit. Ac, nequid
Italia colonis lugubre his temporibus deesset, cum Pelalgi an-
te annos septuaginta Tyrrhenis, atque Aboriginibus se se- B
adiunxissent, atque in Etruria, Sabina, Umbria, Latioque mul-
tas oras tenerent, innumeris cladibus, ac vastitatibus attriti,
sedes antiquas deseruerunt, atque in Græciam profugere, vt re-
fert Dionysius lib. 1. qui recenset Vrbes ipsorum vndecim sub-
uersas, Thucydides, & Plutarchus libro de claris mulieribus. Ac
que hæc quidem contigerunt in Italia.

Iam vero, Græcis ipsis victoribus Asia direpta, & euerfa, non
minores his clades obtigerunt. Nam Teucer à fratre Telamo-
ne haud receptus, Cyprum petiit, partemque illius occupans
Salamina ædificauit, & mox ab Oreste est occisus. Philippus C
Ephyram. At Regum Rex Agamemnon, cum Regnum heredi-
tarium recipere haud valeret, Creram inuasit, paulo post ab Ae-
gisto est interfectus, quæ narrat omnia Velleius Paterculus,
initio historiarum. Vt merito inducatur Diomedes à Virgi-
lio loquens:

D
Quicumque Ilicos ferro violauimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simois premit ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miseranda manus, scit triste Minemæ
Sidus, & Euboicæ cautes, vltorque Caphareus.
Militia ex illa diuersum ad litus adacti,
Atreides Protei Menelaus adusque columnas
Exulat, Atæos vidit Cyclopes Vlysses.
Regna Neoptolemi referam, versosque penates
Idomenei, Libycoue habitantes litore Locros?
Ipse Mycenæus magnorum ductor Achium
Coniugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetit.

Kk

Neque

Neque vero minora contigerunt aliis regionibus mala. Eusebius vult in Chronico, Troiam dirutam, regnante in Aegypto Thuroi, ultimo decimae nonae Dynastiae Rege: post quem volunt Diodorus, & Herodotus, Rhemphim, Cheopem, Chephrenemque imperasse; & Rhemphim quidem cumulandis duntaxat pecuniis intentum. Cheopes vero, & Chephrenes Aegyptios opprefferunt, Pyramidibus extruendis defatigarunt, atque omni calamitatum genere onerarunt. Quocirca, inquit Herodotus, nominari illos Aegyptii vetuerunt, in scelestissimo numerum retulere, ipsorum corpora, cineresque exhumarunt, ac proiecerunt in ventos, & dissiparunt. In reliqua porro Asia quid contigerit, ignoramus, destituti testimonio clariorum scriptorum.

Illud autem minus obscurum, regna Orientalia temporibus hisce subiecta fuisse Aethiopibus, ut supra referebamus. Memnon namque Thithoni filius, opem tulisse dicitur Troianis, atque hos tributum soluisse illis, uti Regibus supremis: quod habetur apud Diodorum. Illorum vero imperium non fuisse post haec tempora diuturnum, colligimus e multis. Verum nihil affirmamus, quod non sit instituti praesentis haec examinare.

Septimum tempus est, ut caetera mittamus, cum diruta est a Nabuchodonosoro Hierosolyma, Hebraeique abducti in Babilonicam regionem ex omni Iudaea. Nam leuiora sunt, quae cunque tristitia contigerunt a Samsonem usque ad hanc ruinam. Sed, quando hoc tempus est omnium maxime memorabile, & plurima habet valde insignia, iccirco in sequens cap. reicitur.

Vltimum sit itaque tempus Machabaeorum, cuius tamen afflictio breuissima fuit omnium, temporisque exigui, licet a scriptoribus longa narratione gestorum diffusum, longa, inquam, si caetera Hebraeorum, de quibus agimus, euenta consideremus. Nam Mathathias annis duobus, Iudas tribus vixerunt. Atque, his viuentibus, Hebraeorum clades illae extiterunt, de quibus habetur in libris Machabaeorum. Ac post haec tempora, intra vnius aetatis spatium, ut apparet in Chronico Eusebii, Fastisque Romanis, Charthago in Africa, Numantia in Hispania, Corinthus in Graecia, Thebe in Aegypto, nobilissimae omnium ciuitates, a fundamentis dirutae. Inde legimus Romanos concisos bellis ciuilibus, & Italicis. Nam Sotiale illud, funestissimumque bellum est exortum, mox Sullanum, ac Marianum ciuile, propter quae plurimae, praecipueque sunt in Italia ciuitates excisae.

A cisa. Secuta sunt bella Pompeii, & Caesaris, triumvirosum, Celsique, & Bruti, denique Octauiani, & Antonii: de quorum atrocitate diximus libris de antiquo, & nouo Italicae statu. Legimus praeterea, subuersa omnia prope totius orbis Regna, Regias stirpes, atque ad Romanos omnia redacta. Tunc Iuba, & Iugurtha Reges in Africa sublati, Perseus in Macedonia, Gentius in Illyrico, Seleucidae in Asia, Ptolemei in Aegypto, ipsum denique Persarum Regnum concidit, ac Parthi Scythica gens, in antiqua Persarum Regna irrumpens, nihil, non immutauit. Mithridates Ponti, ac Tigranes Armeniae Reges, cum suis extincti, ita, ut in orbe quidem Romano, quod complectebatur quidquid ex cultum foret in terris, ut in prooemio lybici refert Apianus, nullum foret illustrius, ex antiquis Regnum post ipsum Romanum, quam Hebraeorum: quod quamuis Augusto imperante, post Actiacam victoriam, peruenerit ad Herodem, Iudaeorum placita sequentem, atque ex Abrahami stirpe, ab Esau deducta, prognatum, sed qui non foret e genere Iacobi, aut vlla duodecim tribuum, tamen adhuc remanebat. penes septuaginta duorum confessum maximarum rerum legitima potestas, qui confessus constabat e senatoribus duodecim tribuum, e qua libet deligebantur seni, sublatusque est trigesimo Herodis anno, & Charistus deinde trigesimo secundo, aut tertio est ortus, ut in Chronico notat Eusebius.

Ex his apparet, vbi contingit aliquid mali cultoribus fincerae religionis, finisque est malo illi impositus intra eiusdem vel aetatis, vel seculi spatium, maiora multo, & acerbiora consequi in alios. iudicium namque summi Dei solet incipere ab ipsius domo, ut ait S. Petrus prospiciens futuram in christianos persecutionem, sed in hostes eorum diriora; quod explicauimus signo de cladibus, & prodigiis. Ut appareat scilicet, religionem, cultoresque illius esse in orbe

D tamquam primum mouens in caelo, aut solem inter stellas, vel caput inter membra, ac reliquis male esse postea in temporibus vbi illi male est in iisdem.

Recensentur maximæ calamitates, quibus oppressi sunt cuncti mortales, quo tempore Iudæi fuerunt excisi Hierosolymis, in Babylonica seruitute. Cap. IX.

NON elucescit id tamen cæcutientibus nobis, nisi cum maximæ clades, ac vastitates eueniunt. Ac, ne quis dicat non contingere ob eas, quas attulimus, causas, quamuis id supra libro i. explicauerimus, quærimus, cur tam vaste, lateque pertinentes clades eiusdem modi contingunt? cur con antea? cur semper id euenit? licet plerumque satis esset. quod, si daretur nobis vniuersitatem rerum perspicere, singularumque euenta conferre, sine dubio intueremur, quam vere apta sint omnia, sic inter se se coherentia, vt à primis deriuetur in subiecta, quidquid est mali, vel boni, ita tamen, vt semper veritas cum suis potentior emergat. Nunc ad illud veniamus, quod septimo loco à nobis erat supra explicandum. Sed antea nobilissimam Ieremiæ, atque Ezechielis prædictionem referamus, qua palam fit, euersa à Nabuchodonosoro Hierosolyma, futurum, vt gentes Orbis totius, post annos septuaginta, qui remissioni, aut castigationi quasi terminus quidam dari solet, incidere in maximas ruinas. Sic igitur ille Deum verba facientem inducit: Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super Regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum, & ponam illam in solitudines sempiternas, & adducam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunque prophetauit Ieremias aduersus omnes gentes, quia seruiuerunt eis, cum essent gentes multæ, & Reges magni, & reddam eis secundum opera eorū, & secundum facta manuum suarum: quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Sume calicem vini furoris huius de manu, & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te, & bibent, & inebriabuntur, & insanient à facie gladij, quem ego mittam inter eos, & accipiet calicem de manu Domini, & propinabit cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus Hierusalem, & Ciuitatibus Iudæ, & Regibus eius, & principibus eius, vt darem eos in solitudinem, & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem, sicut dies ista est Pharaoni Regi Aegypti, & seruis

Jer. 25.

A seruis eius, & principibus eius, & omni populo eius, & vniuersis generaliter, cunctis Regibus terræ Ausitidis, & cunctis Regibus terræ Philistiim, & Ascalonis, & Gazæ & Accaron, & reliquijs Azoti, & Idumææ, & Moab, & filiis Ammon, & cunctis Regibus Tyri, & vniuersis Regibus Sidonis, & Regibus terræ Insularum, quæ sunt trans mare, & dedan, & Theman, & Buz & vniuersis, qui attonsi sunt in comam, & cunctis Regibus arabia, & cunctis Regibus Occidentis, qui habitant in deserto, & cunctis Regibus Zambri, & cunctis Regibus Aelan, & cunctis Regibus Medorum, cunctis quoque Regibus Aquilonis de prope, & de longe, vnicuique contra fratrem suum, & omnibus Regnis terræ, quæ super faciem eius sunt, & Rex Sefac bibet post eos, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, bibite, & inebriamini, & vomite, & cadite, neque surgatis à facie gladii, quem ego mittam inter vos. Hæc Ieremias, prænuncians, post euersam Hierusalem septuagintaque annos, fore, vt euertantur singula totius orbis terrarum Regna, gentesque perdantur. Eadem cum Ieremia prædicit Ezechiel, inquit, Et factus est ad me sermo Domini dicens. Fili hominis, pone faciem tuam in Hierusalem, & Stilla ad Sanctuarium, & Propheta contra humum Israel, & dices terræ Israel. Hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego ad te, & eiciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te iustum, & impium, pro eo autem, quod occidi in te iustum, & impium, iccirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem, ab Austro vsque ad Aquilonem, vt sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irreuocabilem. Hæc Ezechiel, & Ieremias. Videamus, an ita contigerit, & an vastitatem, clademque populi sancti sequantur aliarum gentium ruina. Et, quando Itali sumus, incipiamus ab Italia. Igitur, post idem tempus, Galli eruptione facta occuparunt quidquid est Italia, vsque ad Aesim fluuium, siue Senogalliam, quam Galli Senones de suo nomine vocarunt, ac deletis incolis omnibus antiquis, omnia redegerunt ad vastitatem. Cumque Tyrheni duodecim præclaras vrbes trans Apenninum condidissent, quarum Metropolis erat Felsina, cunctas illi, excepta Mantua, subruerunt, ac solo æquarunt. Inter has Melpum, Spinamque ad Hadriaticum mare fitas, opulentia, Plinius ait, præcipuas. Hæc Dionysius, Polybius, Liuius, Strabo, ac Plinius ipse. Ab istis porro Gallis expulsæ, aut deletæ præcæ gentes, e-

Ezec. 21.

quibus

quibus aliqui, duce Rato, in Alpes confugere, easque, de nomine ducis, Retias nominarunt.

Per idem tempus Priscus Romæ Rex, ab Anci filiiis est interfectus, Seruius deinde Tullus à Tarquinio genero, cumque Tarquinio superbus Romanos acerbissima Tyrannide opprimeret, electus, cum filiis, miserime vixit. Aristodemus autem, Cumas, potentissimam tunc Urbem, lateque dominantem, cuius plerosque ciues dirisime interfecit, cum diu vexasset, deinde est trucidatus. Romæ autem Coriolanus exul patriæ bellum intulit, ac Tolerinos, Polam, Labicos, Pedum, Bouillasque Vrbes, Romæ propinquas, ac subiectas, excidit. Neque multo post, orto inter Crotoniatis, ac Sybaritas bello, è quibus hi tercentum millia militum produxerunt in aciem, illi centum millia, deleti sunt ad internecionem Sybaritæ: Sybaris ipsa funditus euersa, cuius, ædificia secundum flumen protendebantur stadia quinquaginta. Perpetua porro bella ardebant in Italia, non modo pugnantibus inter se funestissime Italicis, sed etiam cum externis, vt profecuti sumus libris de antiquo, & nouo Italiæ statu: vt appareat verissimum, quod prænuñtiauit Hieremias, pessime futurum Regibus, gentibus, ac toti orbi, postquam Iudæis male fuisset Hierosolyma diruta, abductis ipsis in exterarum, quibus tamen postea summo cum imperio secundum Regem, vt annotauimus, præfuerunt.

Videamus post hæc, quid acciderit Græciæ, & Græcis. Pisistratus dirisima Tyrannide Athenas opprimebat, Periander Corinthum, & Corcyram: Lacedæmonii perpetuo cum Tegeatibus bello atterebantur; Macedones cum Illyriis. Hoc autem tempore, quod ex Herodoto habemus, nulla Græcis erat Vrbs insignis, præter Athenas. Quin vult Tucydides, in singulis prope Urbibus Græcorum fuisse Tyrannos, non multo ante Medicum, siue Persicum bellum, qui sane omnes vel interfecti sunt, vel expulsi, adiuuantibus maxime Lacedæmoniis. Inde, à Dario, & Xerxe, Græcia tota vastata, incensæque Athenæ, tandem bellum illud decennale Peloponensiæ, quod innumeris modis Græcos afflixit, pestilentiaque vniuersalis est exorta, quam funestissimam omnium fuisse, Tucydides, qui fuit temporibus illis, testatur. Sic igitur omnes urbium Græcarum Tyranni vel interempti, vel expulsi, ipsæ vastatæ, Græci variis calamitatibus afflicti, eodem sæculo, quo fuit euersa Hierosolyma.

atqui,

A Atqui multo diriora contigerunt Asiaticis Græcis. Nam, Croesus, eiusque maiores, aut libertate ipsis erepta, aut Tyrannibus omnibus depulsis, eos maiori Tyrannide, post innumera illata damna, oppressit: Hi fuerunt, inter alios, Iones, Doræ, Aæoles, quorum plurimæ erant, opulentissimeque ciuitates. Verum non multo post, Cyrus, deuictò Cræso, direptisque omnibus, eosdem similiter adduxit in suam potestatem, evertens, inquit Herodotus, vniuersam gentem, nihilque relinquens, longe antequam caperet Babylona, vt idem scribit, & Iudæos libertati restitueret. Sardis vero expugnatis, Harpagum Medum reliquit, à quo Græca vrbes occuparentur, Atque, hoc tempore Phœnices, patria relicta, colonias duxerunt in Hadria, Tyrrenia, & Hispania. quod Herodotus scribit: quin Mæsyliam condiderunt in Gallia, vt Strabo, Liuius, & alii tradunt: Lycii vero vxores, liberos, atque pecunias, vna cum tota familia, cogentes in vnum, cuncta admoto igne incenderunt: Eadem Caunii peregerunt. Teii vero, patria relicta, nauibusque conscensis, in Thraciam traiecere, urbemque ibi abderam condiderunt; atque ita, post abductos è Iudæa populares alios, agricolis relictis, contigere in aliis locis multo acerbiores clades.

C In reliquam porro Asiam Scythi à Cimæriis Nomadibus eiekti, se se effudere, ipso, vt aliqui volunt, Nabuchodonosoro regnante, Mediamque, & Asiam viginti & octo annis tenuerunt, cum quinquaginta annis antea patrium solum deseruissent, cuncta prædationibus, & incendiis sædantes, processeruntque vsque ad Aegypti fines, ac Sardinum, Cyaxare inter Medos, Psammythico inter Aegyptios, Ardyque, Sadyatte, & Halyatte inter Lydos regnantibus. Auferebant autem, præter tributum, & exactiones, à quibuslibet, quæcumque possedissent, ait Herodotus.

D Iam vero Cyaxares, Cyri auus, Scytharum primoribus conuiuio dolose exceptis, ac per insidias obruncatis, Ninuam adortus cepit, ac solo equauit, totius orbis Urbem nobilissimam simul, atque innumeris incolis frequentissimam. Clarissimum porro est, quemadmodum Sardanapalus, vltimus Nini, siue Ninues Rex, perierit, incendioque se, ac sua concremauerit.

Notissimum similiter est ex historia sacra, à Nabuchodonosoro euersam, non modo cum multis alis Palestinæ Urbibus, Tyrum: pulcherrimam Ciuitatem, cuius admirandū decus pluribus extollit Ezechiel, describens vicinam ipsius, finitimarumque gentium su-

Her. l. 4.
Liu. 5.

tiū supremā ruīnam; sed Aegypti præterea multas, Africam, Hispaniamque, ut Iosephus aduersus Apionem scribit, occupatam, quæ propter huiusmodi clades adeo redacta est in solitudinem, ut referat Herodotus, ante captam à Cyro Babylonia, cum Phœcenses in Hispaniam nauigassent, Argathonium Regem illius contēdisse multis, ut in Regni quacunque uellent parte illi deligerent sedes, & colonias ducerent: quin ad eos alliciendos pecunias adnumerasse, quibus harpago in eos exercitum mouenti obsisterent, adeo uiduata erat habitatoribus Hispania. Idcirco Hieremias, ut supra adducebamus, canebat, Reges Occidentis habitasse in deserto.

Verum, defuncto Nabuchodonosoro, liberisque ipsius interfectis, ut alibi lib. 23. de signis Ecclesiæ palam fecimus, euerſoque Medorum Regno, ac Lydorum, Cyrus Babylonios adduxit in potestatem, neque multo post fertur, expeditionem fecisse in Massagetas, quorum Regem cum maximo exercitu obtuncauit, ipseque à Tomyri Regina, cum copiis innumeris est, interfectus. Cambyses autem, filius, suscipiens ipsius Regnum dirutis omnium Aegyptiorum sacris ædificiis, multisque illatis vastitatibus, à Magis est interemptus.

Ante hæc autem, captam fuisse Aegyptum à Nabuchodonosoro, constat è Iosepho aduersus Apionem, Strabone, atque Hieremia: à quo discimus etiā, multis cladibus miserrime afflictam, colonosque in seruitutem abductos. Sic enim propheta ille: Verbum, quod locutus est Dominus ad Hieremiam prophetam, super eo, quod venturus esset Nabuchodonosor, Rex Babylonis, & percussurus terram Aegypti, &, ista, & præparare, (Aegypte) quia deuorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt & uasa transmigratiōis fac tibi habitatrix filia Aegypti, quia Memphis in solitudinem redigetur, & ecce ego uisitato super tumultum Alexandria (non hebraicæ) & super Pharaonem, & super Aegyptum, & super Deos eius, & super Reges eius, & super Pharaonem, & super eos, qui confidunt in eo, & dabo eos in manus quærentium animam eorum, & in manu Nabuchodonosori Regis Babylonis, & in manu scætorum eius. hæc ille de Nechao, quem uult in potestatem Nabuchodonosori uenisse. Quin idem, uisitato, inquit, habitatores terræ Aegypti; sicut uisitati super Hierusalem in gladio, & fame, & peste, & ad finem. Ego tradam Pharaonem Ephreë Regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in manus quærentium animam illius, sicut tradidi Se-

dididi Sedeciam Regam Iudam. Hæc Hieremias de Aprienepote Nechaonis, qui Sidonē diruit, Phœniciā subegit, Cyprios nauali prælio uicit, quem deinde Amasis rebellis captū strangulauit, ac plurimas Cypriorum ciuitates euertit. Postea uero Cambyses Amasis filium Psammenitum tauri sanguine epoto, mori coegit; ut Herodotus scribit. Ex hoc nullus in Aegypto Rex diu uixit. Ac multo fauiora contingere illius Regibus, & habitatoribus, quam Iudææ. Non omittamus, quæ contingere Sicilia. Eusebius enim testis est, oppressam maxima ex parte eam miserrime fuisse à Phalaride Agrigentino, non multo post euerſam Hierosolimam. Tanta uero hic sæuitia fuit, ut Athenæus lib. primo ex Clearcho referat, ab ipso lactantes infantes cōctos, & comestos. Interfectus est tandem, populi seditione concitata. Iam uero diximus, in quanta solitudine esset Hispania temporibus Hieremiæ, cuius uerba spectant eodem modo ad Galliā, in qua diximus conditam fuisse Massiliam à Phœrensibus eiectis ab Harpago Medo Cyri duce ante captam Babylonia. Regnabat in Galliis eo tempore Senanus, cuius cum filius, ac successor Commanus strueret insidias Phœcensibus, detecta fraude, cum suis est interemptus, quod Iustinus refert. A quo, & habemus Gallos Idcirco per hæc tempora, ut supra dicebamus, in Italiam uenisse, undecimque ciuitates in locis Pado finitimis diruisse, quod intestinis discordijs, & assiduis defensionibus uexarentur.

Reliqui uidentur Pœni. Sic enim liquebit, uniuersum à nobis orbem terrarum peragratum. Atqui sub hæc tempora innumeris Græcorum Cyrenas occuparunt, expulsisque dominis antiquis, Urbes multas ædificarunt, ac perpetuis bellis ita Pœnos exercuerunt, ut Aegyptijs, Apriique eorum Regi, se se subiecerint, sed irrito conatu. Nam fusi sunt omnes, ac profligati, agrorumque multum Pœnis ademptum. Mox tamen Arcesilaus Cyrenarum Rex uictus, cum decumberet à fratre Aliarco est strangulatus, eiusque Regnum filius Battus excepit, cui succedens Arcesilaus filius, Cambise regnante expulsus, Samum profugit, copiisque collectis, ac regno recepto, inimicorum partim occidit, partim eiecit. quorum deinde nonnulli eū Barcæ agentem pereimerunt, & cum eo simul Barcæorum Regem, socerumque Arcesilai Alazerim. Quocirca Pheretima coniux Arcesilai, Persas aduocauit, à quibus Barcæ capta est, ac,

Hier. l. 1.

Hier. 49.

c. 44.

Her. lib. 3.

Iust. lib. 43. c. 20.

Herod. 4.

paucis exceptis, Barcei omnes abrepti sunt in seruitutem, quibus Darius Cambysis successor, Persiæ Rex, vicum Bactrianæ regionis incolendum dedit, ut Herodotus narrat.

Per hæc similiter tempora contigisse videntur illa luctuosa simul, atque indignissima, quæ prosequitur Iustinus, ad Carthaginienses pertinentia, cum scilicet Machæus eorum Dux, filium Carbalonem strenuum copiarum ductorem, cruci affixit, plurimos civium suorum peremit, alios exilio multavit, ac mox ipse interfectus est, Tyrannidis affectatæ insimulatus. Neque vero dirum minus erat illud, quod filii nobilium solerent à Carthaginiensibus atrocissime sacrificari, donec id facere à Dario primo Persiæ Rege vetiti sunt, quamvis institutum postea repetierint: ut habemus à Diodoro. Post Nabuchodonosori vero obitum fuisse multas à Carthaginiensibus in Hispaniam colonias ductas, ac bella ob id multa gesta, & multa persuadent, & alii testantur.

Ex his omnibus, quæ narrata sunt, illustrissimum fit, quod spectat ad argumenti propositi explicationem, nobilissimamque Jeremia prædictionem.

Primum quidem Reges cunctos, qui quacunque in parte orbis dominarentur, in Græcia Asia, Media, Assyria, Persia, Aegypto, Africa, Sicilia, Italia, Gallia, Scythia, miserabiliter interfectos fuisse eodem sæculo, quo Hierosolima est eversa.

Secundum, deletam similiter omnium prope ipsorum posteritatem.

Tertium, nobilissimas civitates à fundamentis eversas.

Quartum, multas nationes ex antiquis, & Patrijs sedibus expulsi aut ad interitum perductas.

Postremum, bellis ubique atrocissimis sanitum.

Quamobrem, licet Iudæis infausta multa contigerint, eorum tamen miseria iucunda multa sublevarunt, in quibus illos Deus præcipue fovit, ac gentibus cunctis preposuit, ut Hieremias prædixit.

Primum vero est illud, quod, ipsis in aliena Regna abductis longe à patrio solo, ex eis tamen aliqui post Principes totius orbis Reges loco secundo Regna omnium maxima moderabantur, ut Daniel, Socrus, alique, de quibus supra à nobis est actum.

Secundum, Rex eorum Ioachimus, qui fuerat abreptus in-

quan-

A quandam seruitutem, à filio Nabuchodonosoris Euilmerodacho subleuatus est, eiusque Thronus positus super omnes omnium Regum, qui Babylone essent à Nabuchodonosoro capti, Thronos.

Tertium, late disseminata est ipsorum religio, ac multis modis amplificata, ut aperuimus supra loco suo.

Quartum, restituti ipsi denique ad omnes honores, omnia bona, redierunt ad patrium solum.

Quintum, Hierosolyma iterum condita totius Orientis, ait Plinius, vrbis nobilissima evasit, templumque instauratum est magnificentissimum.

B Denique Regia soboles adeo non defecit, ut non modo Principes multi superstites extiterint, sed etiã per Christum, modo leges det potissima totius orbis parti, evidentissimumque sit, per veram religionem stare orbem terrarum, & concidere ad extremum, si concidant religionis veræ studiosi.

Enumerantur quinquaginta quatuor nationes, à quibus Hebræi sunt vexati, & quæ ad internecionem deletæ fuerunt. Cap. X.

C At et propositum, male habito Dei populo, quoad temporalia, pessime deinde haberi populos ætate, vel sæculo eodem: quin gentes illas, a quibus eidem est aliquid illatum molestiæ, ob id evertendas prædixerunt sacri vates; Iudæos autem subleuandos, & ad pristinam temporalium bonorum felicitatem reducendos, quoties eorum facerent aliquam iacturam propter sua peccata. everti autem dicimus; non quod nemo superstit omnino ex eis, sed quod rerum præcipuum dominium non retinent, exteris subiiciuntur, legibus eorum viuunt, aut ablegantur in remotas oras, ac disperguntur. Nam, veluti dicimus everti ædificium quamvis supersint lapides eius, aliudque alterius formæ construatur, sic everti dicimus gentem. Audiamus itaque Hieremiam. Noli, inquit, timere serue meus Iacob, ait Dominus, quia ego consumam cunctas gentes ad quos eieci te; te vero non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocenti parcam tibi, & idem. Tecum ego tum, ait Dominus, ut saluem te, faciam enim consummationem in cunctis

Li 2 genti-

Cap. 30. gentibus; in quibus disperſi te, te autem non faciam in conſumationem, ſed caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innocens, & mox omnes, qui comedunt te deuorabuntur, & vniuerſi hoſtes tui in captiuitatem ducentur, & qui te vaſtant vaſtabuntur, cunctoſque prædatores tuos dabo in prædã. obducam enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis ſanabo te, dicit Dominus. Sed & Iſaias: Veh, qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis, & qui ſpernis, nonne & ipſe ſperneris? cum conſumaueris deprædationem, deprædaberis, cum fatigatus deſieris contemnere; contemneris. Et alibi: Hæc dicit Dominus, equidem & captiuitas à forti tolletur, & quod ablatum fuerit à robuſto ſaluabitur, eos vero, qui iudicauerunt te, ego iudicabo, & filioſtuos ego ſaluabo, & cibabo hoſtes tuos carnibus tuis, &, quaſi muſto, ſanguine ſuo inebriabuntur; & ſciet omnis caro, quia ego Dominus ſaluans te, & redemptor tuus fortis Iacob. Hæc Iſaias. Eadem reliqui prope omnes Prophetae.

Videamus autem ſigillatim, quænam Regna, & gentes Iudæis infeſta conciderint omnino intra hoc tempus uſque ad ortum Chriſtum totiuſorbis terrarum, cælique Regem, Principem ſummum religionis, ac virtutum.

Prima gens eſt Niniuitica, ſiue Aſſyriaca, quæ ante ætatem Nabuchodonofori amiſit omne imperium, deleta vrbe magnificentiſſima, populoque illius exterminato vt prædixerat Ionas. Tanta ruinae meminit Herodotus, & alii. ea præceſſit ruinã Hebræorum, à vera pietate, Chriſtoque deſciſcentium, ſeptingentiſ prope annis. Prædictum eſt, euenturam ob peccata: vt eſt in Thobia li.

Secunda eſt Babylonica. adducta in poteſtatem à Perſis, deinde à Græcis, poſtremo à Parthiſ, vt nunquam poſtea vel proprias leges, vel generis proprii Regem, magiſtratus ve naſta fuerit. Capta porro eſt Babylon à Cyro, ſexcentis fere annis ante Chriſtum natum: & hanc ob ſcelera contigiſſe, volunt ſacri libri, ſicut aliæ ſequentes.

Tertia eſt Macedonica Seleucia. Seleucus enim condidit ad Cteſiphontem fluuium, magnificentiſſimo opere urbem Regiam, quam Parthi ceperunt, incolæque Macedonum progeniem, ſub imperium ſuum miſere, omni Græcorum poſteritate exciſa.

Quinta eſt Pentapolitana, infamis, iniurioſa in Lothi domum, quæ conflagrauit igne cælitus demiſſo, & ingentes alias exercitus inſtruebat aduerſus Reges Meſopotamiæ, Ponti, Aelamitarum: vt habemus in Genefi.

Sexta,

A Sexta, eſt Hethæa; Septima, Pherezeæ; octaua, Gergeſſæa; nona, Iebuſæa; Decima, Amorrhæa; Vndecima, Hæc vna cum triginta, & vno Regibus, qui receſentur libro Iofue, & plurimas gigantum copias in aciem producebant, Vrbeſque præclaras imperio continebant: euerſæque ſunt omnes à Iofue, populi interfecti, quod eorum peccata vltionem diuinam pro-uocaffent.

Duodecima, eſt Accaronitarum; Decimatertia, Azotiorum; Decimaquarta, Getheorum; Decima quinta, Aſcalonitarum; Decima ſexta, Gazæorum. A quibus quinque Satrapia Philiftiorum, ſeu Paleſtinarum conſtituebantur, perpetua bella exercentium aduerſus Hebræos: vt habemus è libris Iudicum, & Regum: ſunt quæ adductæ in poteſtatem à Dauide, Salomone, Regibus Aegyptiis, Babylonis, Græcis, ac ruruſ à Ioanne Hyrcani, Alexandro, Alexandra Machabæis, atque Herode primo. Nunc earum urbium vix tenues, & exiguæ reliquæ ſuperſunt. Gentes deletæ, & quæ ſuperuenerunt poſt illas, in eadem loca, prioribus dominis, & habitatoribus vel interfectis, vel abductis in ſeruitutem exciderunt ab omni libertate, quam nunquam recipere potuerunt ad aliquod iuſtum tempus à Dauidis ætate. Iccirco poſt obitum Salomonis vix vlla habetur mentio, à Philiftæis vllum fuiſſe bellum memorabile commiſſum, vt prius ſæpe acciderat, cum tributa crebro imponerent deuictis Hebræis.

Decima ſeptima, octaua, ac nona, eſt Moabitica, Ammonitis, Amalachitis, Vigefima, Madianitis. Quarum ſane gentium multa facta leguntur inſignia in Diuinis libris, & earundem ruinae prædicuntur à vatibus ſacris. Temporibus autem Romanorum & Macedonum, vix nomina ſuperfuerunt, omnibus earum rebus ad interitum perductis.

Quamobrem nulla illarum mentio reperitur in libris Machabæorum, quamuis Vrbeſ earum, ne loca nuda dicamus, relictae fuerint, verbi gratia, Rabba ſedes Ammonitarum Regia, nonnullis eſt Philadelphia, cum tamen eius populum David trucidauerit, exciſa Ammonitarum gente omni.

Vigefima prima & ſecunda, eſt Sidoniorum, Tyriorumque gens, antiquiſſima, ſimul & plurimis egregie patratis illuſtriſſima apud omnes ſcriptores. Et Tyrum quidem ſubuertit, populumque inde abduxit Nabuchodonoforus, vt eſt apud Iſaiam & Ezechielem. Cumque ruruſ extructa fuiſſet, eam ſimiliter

Alexan-

Alexander Magnus incendit. Nec modo Tyrum, sed etiam Sidonē Nabuchodonosorus diruit: quod similiter est apud memoratos prophetas, & Ioelem. Igitur Tyri, ac Sidonis, quæ olim Resp. florentissimæ, ac potentissimæ Europam, atque Africam coloniis repleuerunt, modo vix ipsum solum manet. Nam quæ vocantur Tyrus, ac Sidon non eodem loco sunt ædificatæ: neque ab antiquis ciuibus, aut eorum nepotibus, nisi pauculis forsitan aliquibus. Ac Strabo testatur, quæ nunc vocatur Tyrus distare ab antiqua stadiis triginta, & Ezechiel aperte pronunciat fore vt nunquam restauretur vlllo tempore. Quocirca his Urbibus est antiquum quidem nomē, vicinitas eadem loci, sed non sunt alia, quæ ciuitatem vere faciunt, vt idem locus, posteritas eadem, potestasque administrandi publica, & quamuis Vlpianus genere Tyrius velit quodammodo eandem, non tamen id asserit, ac definit aperte, cumque coloniam fateatur manifeste non vult esse ex antiquo tempore eosdem ciues, sed aliunde à Romanis adductos, euersa est autem Tyrus, ac Sidon à Nabuchodonosoro sexcentis prope annis ante ortum Christum.

Sequuntur has Aegyptiorum populi multi, atque Vrbes, & gentes, vt Thebarum, Taneos, Heliopoleos, Diospoleos, Bubasti, Mempheos, cum plurimis alijs Urbibus, quæ regum sedes erant ac gentium coeuentium ad eam. Remp. constituendam, quæ per Dynastias regebatur vt est apud Eusebium, ex his aliquæ euersæ, reliquæ omni libertate spoliatæ à Nabuchodonosoro, deinde à Cambyse, & alijs Regibus Persarum, qui cuncta vastarunt, atque incenderunt, vt ex Herodoto, ac Diodoro apparet. sic enim predixit multis in locis Hieremias Denm inducens loquentem, visitabo habitatores terræ Aegypti, sicut visitauis super iherusalē in gladio, fame, & peste & alibi, Annunciate Aegypto, & auditū facite in Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis dicite ista, & prepara re, quia deuorabit gladius ea, quæ in circuitu tuo sunt, & Memphis in solitudinem redigetur, & deseretur, & inhabitabilis erit. Hæc ibi. Quod autem putant aliqui Cairum esse antiquam Memphim falluntur, quamuis non longe sit ab illius situ. Illud tamen verum, sumpsisse Aegyptios aliquando arma aduersus Persas, atque ab imperio illorum defecisse, vt notauimus libris de robore bellico. Vingt Dynastias gentium Aegyptiacarum numerat Eusebius in chronico, quæ corruerunt ab omni libertate, ac propria tempora

A poralium bonorū felicitate tum prius aliqua, tum denique omnes ætate Nabuchodonosori. Quocirca omittimus siquando Aegyptij seruierunt Aethiopibus, id enim sapius contigit, vt è Diodoro, Herodoto, atque Eusebio, quæ nos aperuimus late signo de infelici posteritate alienorum lib. 23. cap. 14. & infra aperietur. Ad summam viginti septem gentes Aegyptiacæ corruerunt à propria temporalium bonorum felicitate Regem suigenis non habentes, & in aliorum iura translate.

B Quinquagesima gens igitur est Aethiopica, cui Regia sedes erat in Meroe, è qua Vrbe, inquit Plinius, educebantur alias armatorum, ducenta quinquaginta millia. Gens autem traxit tantæ felicitatis temporalis ruinam regnante Cambyse quingentis fere annis ante Christum natum. Nam Persis, deinde Græcis, ac denique Romanis quidquid Aethiopiæ fuit excultius obediit prorsus, ac subiectum fuit.

C Quinquagesima prima est gens Damascena. Quæ cum fuisset à Dauide & Salomone sub imperio missa, defecit ab obedientia quo tempore Salomō à sincera pietate desciiuit. atque ex eo proprium sibi Regem constituit, sed aliequot postea annis Theglat phalasar Assyriorum Rex euocatus ab Achaz Rege Iudeorū Damascum expugnauit, exussit, Regem Rasim occidit, ciues Cyrenem transfudit, loco illorum Colonos Assyrios adduxit septingentis annis & amplius ante natum Christum, sed neque gens Assyriorum diu stetit. Nam Babylonii, deinde aduenientes incolis omnibus exterminatis Damascum funditus euertunt aceruis lapidum duntaxat relictis, quod Amos, Ilaias, Hieremias & Zacharias predixere. Instaurata est deinde ab alijs gentibus cum Græci Alexandro Magno cuncta vincente regnarē ceperunt.

D Quinquagesima secunda est Medorum gens, quæ desciscens ab Assirijs per aliquod tempus habuit proprium Regem, sed in Persarū potestatem transit omnino regnantibus Cyro, & Cābyse Persis, deinde paruit Græcis, mox Parthis, inde alijs multis.

Quinquagesima tertia est Persica quæ tercentum prope annis stetit, a Græcis deinde adducta est in potestatem, hos Parthis expulerunt, Parthos, aliosque alii multi.

Quinquagesima quarta est natio Macedonica in multas gentes diuisa, ac per Asiam victam dispersa, ad interitumque adducta à Parthis, Tigiane, Mithridate ac Romanis.

Hæ sunt igitur gentes, quas Deus euertit, idcirco quod vere reli-

3. Reg. 2.

4. Reg. 1.

rae religionis cultoribus infestae fuissent, ut ab illa sciamus pendere omnem temporalium bonorum felicitatem. **A**

*Aegyptus, quae prima & maxime a vero religionis cultu de-
sciuit, & maxime illius cultores oppressit, omnium ma-
xime Regibus exteri sanguinis paruit, &
calamitatibus innumeris est affli-
cta. Cap. XI.*

Vid autem si ostendamus pro modo iniuria-
rum, quae fuerint illatae vel cultoribus verae **B**
religionis, vel ipsi religioni nationes esse di-
uinitus quoad temporalia bona punitas? Vi-
deamus, an id aliquo modo sit verum. Co-
stat autem duas nationes maxime Haebreis
aduersatas Aegyptiacam, & Cladaicam. Nam
prima Rex Pharaon iussit occidi omnes Haebreorum mares ad
ipsum profus exanguendos. Secunde Nabuchodonosorus non
modo Hierosolymam diruit, sed Haebros etiam transtulit in ex-
teras regiones, abduxitque a patrio solo. Rursus in Chaldaea, &
Babylonia cepit Idolorum cultus, in Aegypto cepit auersio a **C**
populo Dei, ob quam prophanus reputabatur, neque ad ean-
dem mensam recipiebatur, ut merito in Apocalypsi, & alibi in
diuina Scriptura Babylon, & Aegyptus significet impiorum col-
luuiem. Et quamuis Babylonia, & Aegyptus fuerint fecundis-
sima regiones, & omni temporalium bonorum copia diffuen-
tes, Vtraque tamen plerumque seruiuit, ut videbimus, exteris
Regibus, ita ut indigenae cum patria terra felicitatem maxime
pararent alijs, sibi non haberent, donec, & ipsa tellus ad vastita-
tem maximam redacta, si comparatur antiquis temporibus ex
magna parte miserime nunc horreat, & squallens vere videat-
ur deserta. **D**

Igitur ut ab Aegypto incipiamus. Iam diximus supra Iose-
phi tempore, aut non admodum multo post Aegyptiis impe-
rante, Osyrim (qui, & Apis) Graeci sanguinis, hominem cui quae
nam fuerit soboles, nondum nobis est exploratum, sicuti quo-
que an ante ipsum Iuppiter, aliusue ab illo ortum ducens regna-
uerit, ut multa quae nunc omittimus id suadere possent, sed ali-
qua differendo infra afferemus.

Secun-

A Secundo loco post expulsos Hebraeos, cum vastata esset Aegy-
ptus ob immixtas diuinitus calamitates Busyris Lybicus eam
magna ex parte occupauit, ut est in chronico Eusebii

Tertio cum regnaret inter Hebraeos Roboam, & inter Aegy-
ptios Smendis, hos cum suo Rege sibi tributarios videtur fecisse
Sefac. Eusebius enim aliam delineat huic, & Regibus Aegy-
pti successionem, ne quis putet hunc a Regibus Aegypti natum

Quarto cum regnaret a sa Roboami Nepos, ac Salomonis
pronepos, Zara Aethiopum Rex cum decies centenis armato-
rum millibus Aegypto, ut videtur, occupata in Iudeam perue-
nit, quod habetur in libris Regum. **B**

Quinto Ezechia regnante in Iudaea Sabachus Aethiopum
Rex eamdem cepit ut in chronico Eusebius narrat.

Sexto Sargon Assyriorum Rex paulo post eandem, Aethio-
pianque simul occupauit, & multis modis afflixit, ac diripuit
captiuos plurimos abducens, ut habetur apud Isaiam. **C**

Septimo Sebichus, Tharachus, cuius meminit Strabo, ac
Merres Aethiopum Reges eandem tenuerunt, quod in chroni-
co Eusebius tradit.

Octavo cum regnaret in Hierusalem Ioachim eandem sube-
git Nabuchodonosorus: quod scribit Iosephus libro primo ad-
uersus Apionem Strabo lib. 15. & habetur apud Hieremiam.

Postremo post mortem Cyri Cambyfes eam vastitatibus, ac
ruinis repleuit, quod Herodotus late refert, atque ex hoc Per-
sa Aegyptiis, quamuis breui tempore excusserint iugum, domi-
nati sunt, usque ad Alexandrum Magnum, deinde Graeci, ac Ro-
mani post Graecos. Mox Saraceni, Arabes, Mamaluchi, Turcae.

Constat igitur ex his omnibus Aegyptum fuisse prope sem-
per in potestate alienigenarum, ita ut indigenae seruerint ex-
teris, illorumque, si qua extitit, felicitas temporalis ad hos tota
deuolueretur, ab his penderet. Enimuero cum Sacerdotes ha-
bitaret Heliopoli, atque incolae illius, conditoresque Arabici ge-
neris essent, ut supra ex Plinio referebamus, atque hi, quod Dio-
dorus narrat, ac libro secundo explicauimus, leges Regibus
praescriberent, hinc fiet Aegyptios omnino subiectos exteris
fuisse. Iam vero Graeci, Persae, Assyrii, Chaldaei, multas ac pra-
clarissimas Regum suorum genealogias producant; Aegyptii
vel nullas, vel breuissimi temporis afferre in medium poterunt.
Hoc autem facere ad temporalem gentium felicitatem nemo
ambigit. Amplius insanis Obeliscorum, Pyramidum, Laby-
rintho-

M m

rintho-

2. Pars 14

Isa. c. 20.

rinthorum, moliumue huiusmodi ambitiosarum constructionibus oppressos à Regibus Aegyptios fuisse, testis est Herodotus libro secundo, Plinius, ac Diodorus.

Quod autem mirandum sit, cum Sacerdotes Aegyptii iactarentur ab antiquis veluti sapientes, ac docti, atque ob id ad eos philosophorum multi sint peregrinati, quo rum nomina Diodorus singillatim recenset, nullus tamen prope eorum scriptor excepto Mercurio Trismegisto nomen ad nos suum transmisit, aut librum. Quin cum supersint Chaldaica, Syriaca, Persica, Arabica, Græca, ac Latina monumenta, & linguæ adhuc floreant; Aegyptiacæ vix tenuia vestigia supersunt. Quid illud? Numerabat Aegyptus olim, si Diodoro, Plinio, multisque alii credimus urbium decem, & octo millia. Nunc neque sunt in illa decem & octo Urbes, vt apparet è Ioannis Leonis diligentissima descriptione. Cumque olim Thebæ ac Tanis essent amplissimæ, vix vbi fuerint hodie dignosci potest, ita vt quidam scriptor absurde prodiderit quondam Thebas, ac Tanim fuisse easdem, cum tamen illæ in extremis Aegypti oris Aethiopiam versus essent, hæc ad Ostia Nili. Denique cum velit Herodotus ætate sua Aegypti aerem salubrem fuisse; idem Ioannes Leo noxium nunc esse tradit.

Ad summam nulla Regio magis excidit ab omni temporaliu bonorum felicitate, nulla magis nudata est illis, atque Aegyptus, & quamuis afflueret omni prope bonorū copia priscis temporibus; ea tamen alienigenis seruebat: quorum multi eius casum melioribus doctrinis, ac sanctiori religione, vt Aethiopici ab Abrahamo prognati sustentarunt. Atque hæc est illa Aegyptus; cuius indigenæ omnium maxime auersati sunt Hebreos rectæ religionis cultores, neque admittebant ad eandem mensam; cuius Reges impii contenderunt omnium maxime eos excindere, neque erubuerunt animalia rationis expertia, cæpeque & allia colere, atque, vt inquit ille vates, omnigenum Deorum monstra, ut appareat scilicet à religione existere, & conseruari omnem temporalium bonorum felicitatem, sic enim futurum prænuntiarunt ob has causas Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alii vates.

A Babylonij, qui post Aegyptios maxime infesti fuerunt veræ religionis cultoribus, post eosdem maximis sunt cladibus afflicti, & oppressi. Cap. XII.

Secundo loco ponebatur à nobis Babylonia (sic enim Babyloniæ regio vocatur) ob eas quas attulimus causas. Quocirca plerumque & illa Regibus exteri sanguinis paruit, vt è subiectis apparebit.

Primo autem loco temporibus ipsius Abrahami colligimus Regem Sennar, quæ est Babylonia regio dicta à Babylone metropoli, paruisse Regi Aelan siue Persarum. Huic enim tributa pendebant Palestinæ Reges, ac terræ illæ, quæ Mesopotamiam, Babyloniæque contingebant, ita vt Babylonia media foret inter has terras & Persiam: cumque defecissent à Rege Aelan, siue Persarum. tunc in exercitu Regis huius contendenti aduersus Palestinos militauit quasi minor, ac subiectus ipsi Rex Babyloniæ siue Sennaar. Secundo cū Moyses ex Aegypto discessit admodū Babyloniā nō, multo post tenuit Belus, ac post eum filius ipsius Cephæus, quod libro septimo scribit Herodotus. Hos autem fuisse Aethiopici generis supra è Plinio, & Cornelio Tacito referebamus, Quamobrem Persæ olim vocabantur Caphæni, vt eodem libro tradit Herodotus à Caphæo Rege Aethiopiæ, atque Aethiope Beli Regis prole.

Tertio temporibus Iephthæ Iudicis ante Dauidis Regnum centum quadraginta annis plus minus Persiam, Mesopotamiamque tenebat Theautnus, cuius filius Memnon Aethiopici, & ipse vna cum patre generis erat, vt supra explicauimus, atque ad hos forsitan pertinet Adramalech Aethiops Sennacheribi tritranus (sic enim quidam legunt) vt scribit S. Theophilus libro secundo ad Antiochum.

Quarto temporibus Theglarphalasar, & Salmanasar Regum Niniuiticorum Babylonia subiecta erat ipsis, atque iccirco Israelitas isti transfulerunt in Babyloniæ, Babyloniæ vero in Samariam contigit hoc regnante Achaz Ezechia patre.

Quinto post adductos in Babyloniæ Iudæos Darius Medus illa potitus est, quod habetur apud Danielem.

sexto, neq; multo post, ei successit Cyrus Persa, successoresque illius vsque ad Alexandrū Magnū: quod Iustinus, aliiq. narrant.

Septimo post Alexandrum Magnum Græcosque Parthi occuparunt eam: quod idem refert, atque Appianus in Syriaco, & Parthico, Arianus in Parthiis.

Octavo post Parthos Romani Babyloniam partem ceperunt, constitutusque est limes imperii Romani, ac Perfici Euphrates, ut in Iyrico docet Appianus, qui sane Euphrates mediam Babylonem intersecabat, quod Strabo post alios testatur libro decimo sexto asserens eam suo tempore eversam partim quidem à Persis, partim à Græcis.

Nono post ipsos iterum Persæ eam ceperunt, deinde Saraceni, Coraxani, Turcæ, Tartari, Medi, Tartarique rursus, ac Turcæ.

Sic igitur, ex quo Babyloniam regio nomen aliquod habere cepit plerumque alienigenis paruit. Quin ipsi Babylonii translati sunt ex aliqua parte in Samariam, Deique summi cultum receperunt imperantibus Niniuiticis Regibus, ex quo tempore Babylon iterum caput attollere cepit. Nam cum Salamanasaro successisset Sennacheribus filius, atque huius exercitus fusus mirabiliter à Deo fuisset Ezechia regnante, atque ipse mox à filiis occisus, ex eo Rex Babyloniorum nominatur in diuina Scriptura, qui prius Rex Sennaar vocabatur. Erat autem tempore illo Rex Merodach baladan filius baladan Babyloniorum Rex, qui ad Ezechiam munera misit. Cumque antea Babyloniorum Deus foret Sochet benoth, ut est in libris Regum, inde cepit esse Belus, Merodach, & Nabo, ut habetur apud Isaiam & Hieremiam. Atque à Nabo appellati sunt reges Babyloniorum Nabopolassar, & Nabonassar de quibus est mentio sæpe in Alma gesto Ptolemei, & Nabuchodonosorus, cuius non modo Scriptura diuina, sed & Strabo meminit. A Merodach autem dictus videtur Mardocempadus, quem nominat idem Ptolemæus, & à cuius anno secundo usque ad Adriani decimum nonum vult lib. 4. c. 7. esse annos Aegyptiacos octingentos quinquaginta quattuor, videnturque Babylonis reges nomina sua confluxisse non solum ex hoc Idoli nomine, sed à nomine etiam Niniuitarum regum, quod plerumque aut incipiebant aut desinebat in Asar, quasi ab Assur primo Nini, siue Niniues conditore deductum, ut Theglathphalasar, Salamanasar, Asaraddon, de quibus in sacris libris. Atque ita ex Nabo, & Asar fit Nabopolassar, Nabochodonassar sic enim vertunt aliqui; Ex altero eorum, Nabonitus, Niglissar, labofardach. A Merodach autem Equilmerodach

4 Reg. 20

Isa. c. 51.

E 46.

Hier. c. 50

E 49.

dach, quorum meminere diuini libri, Ptolemæus, Alexander Polyhistor, Alphæus, Iosephus, ac referente Eusebio, Berofus Chaldaeus, qui merito redarguit erroris, ac mendacij Græcos apud Iosephum libris contra Apionem, quod dicant à Semiramide cuiusdam Beli antiquissimi coniuge amplificatam Babyloniam, cum fuerit à Nabuchodonosoro, vel à Semiramide Nabuchodonosori vxore, quæ fuit ante vltimum Regem Nabonitum, siue Labinitum, ut perperam legitur apud Herodotum quinque ætatibus virorum, quod idem refert assignans ætati cui libet virili annos viginti quinque paulominus. Atque à Nabuchodonosoro scribit Berofus exitatum Beli templum.

Igitur cum Babylon antea foret Vrbecula tenuis, ut neque nominaretur ætate Moysis, aut ante ipsum, regnante Ezechia cepit emergere, eamque Nabuchodonosorus maxime extulit, ita ut se iactet apud Danielelem capite quarto. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego edificauit in domum Regni, & conciditque ex quo Persæ eam ceperunt, atque in Persia sedem Regiam fixerunt. Alexander autem Magnus statuerat eam restaurare, ut inquit Strabo, morte autem præuentus haud potuit. Nunc adeo diruta est, ut qui nouissime fuit in ijs locis, atque illam describit, ita dicat, ex aspectu ruinæ Urbis antiquæ Babylonis iudicari potest illam subuersam diuino consilio ob aliquod grande crimen. Ex quo à Felugia vsque ad nouam Babyloniam cum terræ appareant bonæ & fecundæ, non extat vlla arbor, aut herba viridis. Sed totus ille tractus est desertus, ac sterilis, desolatusque absque vilo pago, aut vico. à Babylone vero antiqua ad nouam, quæ appellatur Bagadat, est iter diei: Sic ille refert pleraque omnia latronum, leonumque plena, ut idcirco necesse sit cum multa armatorum manu iter facere. Atque ita quæ vocatur hodie Babylon noua longe omnibus in rebus est diuersa à veteri, ut neque retineat nomen illius, ac regio quondam pulcherrima, & fecundissima ad sterilitatem, solitudinem, squalloremque magna ex parte sit redacta, ac factus sit locus prædictioni, quæ legitur apud Isaiam verbis huiusmodi loquentem ad Babylonios, consula est mater vestra nimis, & adæquata pulueri quæ genuit vos, ecce nouissima erit in gentibus, deserta, inuia, & arens. Ab ira domini non habitabitur, tota in solitudinem, omnis qui transibit per Babylonem stupebit, Hæc Isaias.

Iam vero scimus Babylonicorum Regem Breuissimas esse succes-

Cap. 50.

successiones, eorumque genealogias. Nam quæ proferuntur apud Eusebium sunt Niniuiticorum, qui in Sardanapalo defecerunt multo antequam Babylon à Medis, & Persis expugnaretur. Imperium porro Babilonycorum duravit ex quo non paruit Niniuiticis post mortem Sennacheribi annis ducentis plus minus, usque ad Cyrum.

E dictis igitur constat Babylonem, Babyloniosque in omnium maximas miseras præcunctis mortalibus corruisse, quod ad huc magis è subiectis apparebit.

Quibus pœnis impij pios oppræsserunt. eisdem sunt illi multo miserabilius a Deo puniti. Cap. XIII.

Primi mobilis est non modo generatim, sed etiam speciatim motum suo consentientem transmittere in orbis inferiores, & capitibus eodem modo suis convenientes qualitates in subiecta membra, Solisque est etiam suo simile lumen impartiri circumpositis stellis. Similiter & veræ religionis observatores non modo generatim, sed speciatim quoque, quando sunt inter mortales instar mobilis, primi capitis, ac Solis, traducunt euenta, suis similia in alias atque alias gentes, ac, ne quis dicat, fortuito id evenire, in illas ipsas, à quibus maxime luctuosa, & tristitia perpepsi sunt.

Et quidem vindictam talionis olim Deus in eos constituit, qui crimen aliquod admisissent aduersus alium, ut crimini scilicet pari eodem modo par pœna responderet, ac, si quis oculum nequiter alteri excussisset, ei similiter oculus excuteretur, atque ita equali ratione mulcraretur: Sic etiam, cum veræ religionis custodes fuerint ab impijs vexati, vel ut purgentur illi ab aliquo scelere perpetrato, vel ut ad maxima tum bona temporalia, tum sempiterna perducantur, non finit in terris Deus impios inultos. Verum punit, ac supplicio non dissimili miserabiliter punit, cuius nos etiam aliqua oracula maxime ad hanc rem facientia attulimus. Nunc autem propositum nobis est, hanc rem dilucidius, ac distinctius enucleare. Quocirca, e temporibus quæ supra memorauimus, selegimus quattuor duratiora tempora, quibus accidit, ut atrocius exagitarètur Hebræi à Regibus, ac populis, & quæ clariora historiarum monumenta habent, perpendemus,

Amus, proponemusque ex aduerso similitudines malorum, quæ contigerint ex vna parte Hebræis, ex alia vero inimicis Hebræorum. Ac primo inspiciamus de Regibus, ac populo Aegypti.

Constat igitur in primis, iussum fuisse à Pharaone Aegypti Rege, ut omnes Hebræorum mares interficerentur. Atque eodem modo Deus omnes Aegyptiorum primogenitos occidit. Cur autem non omnes filios Aegyptiorum Deus intereret? Quod scilicet ab huiusmodi atrocitate Pharaon destitit, atque aliud mandauit.

B Atque hoc est, quod constituit, ut iidem mares, ubi fuissent, deprehensi, in undas proiecerentur. Atque itidem Deus fluminibus Rubri maris obruit Pharaonem cum toto exercitu suo, qui conflatus erat è fortissimis, ac nobilissimis quibusque. Sed, quando non profectus videtur Pharaon huiusmodi edictum, neque illud est effectus suos sortitum, nam sententiam mutans præstare indicauit, si permitteret Hebræos crescere, ac filios educare, ut ipsis vteretur ad opera, & moles construendas.

C Iccirco, quemadmodum sunt oppræssi Hebræi ab Aegyptiis in plurimis ædificandis, eodem modo sunt à suis Regibus incredibilem in modum plenumque oppræssi Aegyptii in Pyramidibus innumeris vanissime attollendis, in obeliscis, in Labyrinthis, ac multis huiusmodi insanis constructionibus, quas nimis longum sane foret sigillatim recensere, ac facile foret ista omnia colligere ex Herodoto, Plinio, Diodoro, Strabone. Vnum sit attulisse, à duobus Regibus, Cheopre, & Chephrene, per annos centum, ac sex, plus minus, ita fuisse vexatos Aegyptios, ut Aegyptii deinde ossa, ac cineres eorum eruerint, ac disperferint, & abominabile esset ipsorum nomina referre, ut Herodorus libro secundo narrat. Hæc autem contenderunt Aegyptii, quod viderent augeri Hebræos, atque ex eis alibi potentissimos Reges imperare, ob id enim Rex timebat vna cum suis consiliariis, ne fumerent arma aduersus ipsos Reges, atque indigenas, & imperium sibi vindicarent. Ac Deus permisit, ut ex hoc tempore Aegyptus plerumque esset, sitque adhuc in alienigenarum potestate, Argiurum, Aethiopum, Assyriorum, Chaldæorum, Persarum, Macedonum, Romanorum, Saracenorum, Mamaluchorum, Turcarum, ut à nobis est explicatum.

Denique & hæc ab Aegyptiis in Hebræos est afflictio profecta, ut hi reputarentur ab illis profani, Deoque, ac superis iniusti ob

uifi ob impietatem, & superstitionem. Deusque eodem modo A
permisit, vt omnium maxime Aegyptii reuera, & impii forent,
atque existimarentur ab omnibus, Diuinos nimirum honores,
atque omnium supremos, attribuerunt abiectissimis animali-
bus, allis, apsis, & cepis.

Aegyptum, atque Aegyptios Niniuitici Reges sequuntur, hi
namque primi Hebræos, qui Samaria Regibus obediebant, in
Mediam, & Assyriam transtulerunt: & quamuis Salmanasar eos
bene haberet, Sennacheribus non ita, vt è libro Thobia con-
stat. Neque multo post à Medis ita subuersa est Ninus a fun-
damentis, vt solum remanserit, opes cuncta asportata: inco-
las vero oportuit alibi sedes suas collocare. Neque sane ciui-
tas vlla memoratur, quæ tantæ magnitudinis, atque opulentis,
tam breui funditus excisa fuerit, vt illius nihil remanserit.
Diodorus id testatur Antiquarum rerum libri secundi Capite
septimo.

Ac veluti Reges Israelis occiderunt Niniuitici Reges, sic
nullus ex his, qui imperaret, superstes fuit.

Rursus, quemadmodum Sennacheribus corpora Hebræorum
vetuit sepeliri, ita Sardanapalus, qui ab illo genus duxisse me-
moratur, igni se tradidit cum tota domo, & suis, vt neque
sepeliri posset, licet aliquis voluisset.

Amplius, quemadmodum Sennacheribus in Deum verum
multas iniurias iactauit, eodem modo Deus permittit, vt maxi-
mâ cum iniuria Dei sui falsi occideretur a filiis in templo
istius Dei.

Post Ninivitas, & Assyriôs, sunt Babylonij cum Rege suo.
Sicut autem Babylonij illud in primis execrandum videntur
admississe, Quod templum diruerunt, ac vasa sacra asportarunt,
& vicissim deus hoc rependit illis, vt templum Beli a Daniele,
ac Persis euerteretur: ac de Daniele quidem constat, e capite
ultimo vaticiniorum ipsius: de Persis, e Strabonis libro deci-
mosexto, volentis a Xerxe dirutum, quod fuerat a Dario, & Cy-
ro, vt habemus e Daniele.

Babylonij rursus Hierusalem magna ex parte euerterunt, &
Babylona similiter, post aliquot annos, ac non multos euertere-
runt Persæ, vt idem scriptor eodem libro testatur.

Quin videntur Persæ vsi magna in Babylonia crudelitate,
ac filios ipsorum paruulos ad saxa, allisisse, ita enim futurum
prædicatur Psalmo centesimo trigesimo sexto, & a Ieremia ca-
pite

A pite quinquagesimo. Sic igitur simili peccato similis pœna
respondet.

Amplius, quemadmodum Babylonij adduxerunt Hebræos
in miserrimam seruitutem, sic illi semper postea seruiuerunt
alienigenis Regibus, Persis, Macedonibus, Parthis, Saracenis,
Coraxanis, Turcis, Medis, atque iterum Turcis. Quin anti-
quitus omnium grauissima tributa pendebant Persis, vt Hero-
dorus scribit libro secundo, affirmans illa æquasse tertiam par-
tem tributorum, quæ ex Asia tota soluebantur Persis.

Babylonij, Nabuchodonosoro iubente, iugularunt filios Sede-
cia Regis in conspectu Patris, at ipsi Sedecia eruerunt oculos,
quin occiderunt Principes omnes Iudæ Tribus. At Persæ, qua-
muis parcere solerent Regibus, ac Regiæ soboli, quin eis regnû
paternum relinquere administrandum, modo tributum pen-
derent, quod Herodotus libro tertio sic esse testatur, cum Baby-
loniis non ita egerunt, sed Balthasarem cum suis obruncarunt.

Babylonij vasa templi abstulerunt, quæ à Balthasare Rege
violata sunt, quod cum illis libaret falsis Diis. Ac Deus, ob iniu-
riam suis vasis illatam, Balthasari eadem nocte intulit mortem,
& quando conuiuium fuit in causa, vt Balthasar in Deum contu-
meliosus esset, & conuiuium fuit in causa, ut Babylon à Persis
eadem nocte caperetur, quod Herodotus libro secundo refert.

Post Babylonios est Antiochus Epiphanes cum suis, qui Iu-
dæorum plurimos occidit dum conatur eos à patriis legibus,
veraque religione ad impietatem, ritusque abominandos tra-
ducere. Ac mirum sit, ipsum quidem, quamuis respiscere vide-
retur, non multo post diuinitus perculsum fuisse, ac miserabi-
liter interiisse vermibus è corpore ebullientibus exesum, ac fe-
tore intolerando repletum, quod habetur capite nono libri se-
cundi Machabæorû. sed illud omniû sane est mirabilissimû, ple-
rosque omnes Epiphanis lib. ac successores, aut ferro, aut igni-
sublatos, sicut ipse ferro sæuij in Hebræos. Ostendamus sic esse.

Alexander, Antiochi Epiphanis filius dictus, vt habetur Ma-
chabeorum libro primo capite decimo, à Demetrio Epipha-
nis filio, est interfectus. quod Iustinus refert libro 35.

Demetrius Soter & ipse Epiphanis filius, ab hoc Alexandro
est occisus. vt idem libro eodem narrat.

Demetrius Soteris filius ab Alexandro quodam, qui se se fi-
lium adoptiuum Antiochi Sedetis faciebat, est interemptus.
quod libro trigesimo nono idem refert.

Antiochus Sedetes Epiphanis Nepos, & ipse necatus est à A
Parthis in acie, quod idem memorat libro trigesimo octauo.

Seleucus Demetrii superioris filius, à matre est peremptus,
quod Regiam coronam sine ipsius iussu accepisset.

Hinc inter istius Seleuci fratres Antiochum Cyzicenum, &
Antiochum Gryphum perpetua bella fuerunt, quibus se se
inuicem consumpserunt. At Seleucus, Gryphi filius, ad aram Mo-
psi est combustus: vt in Syriaco Appianus docet. Ex hoc regnū
Syrię tenuit Tigranes: quo deuicto, cum Lucullus illud Antio-
cho Cyziceni filio restituisset; atque hic à Mithridate expulsus
esset, Pompeius reddere noluit, atque ita post annos ab obitu B
Epiphanis septuaginta Regnum transiit omnino ad Romanos,
neque ad Epiphanis abnepotes peruenit, aut in ijs constitit, fer-
roque eorum, plerique omnes miserabiliter interempti, sicuti
eodem fuerat vsus in Hebræos istorū omniū pater Epiphanes.

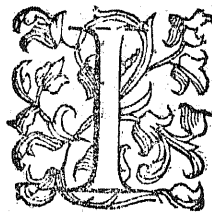
Ac, veluti hic iussit cogi Hebræos ad comedendas carnes
Idolis immolatas, sic idem coactus est adhuc viuens pati ver-
mes carnibus ipsius vescentes.

Idem præterea mandauit, Hebræos multos occidi ad aras
Idolorum: & pronepos ipsius Seleucus Gryphi filius ad aram
Mopsi occisus, & combustus est. C

Et, quando ipse Hebræis vsus est aduersus Hebræos, cogna-
taeque gentes in suos concitauit, sic ipsius posteri se se mutuis
caedibus absumpserunt.

En itaq; vt impii subeant cōsimiles pœnas, quas in ipsos pios
moliti aliquādo fuerūt. Quod scilicet omnia, quæ principatum
tenens, transmittant in subiecta disposita eadē, quas patiuntur
ab ipsis, affectiones, vt appareat, Religioni principatum deberi
ac pios esse instar primi mobilis, capitique inter mortales.

Per quæ pios impij contenderunt extinguere, per eadem sunt ipsi di- D
uinitus ad interitum miserrime vocati. Cap. XIV.

Illud vero, & admirabilius videtur, ac maxi-
xime testificans pios omnibus dominari,
quod aduersarios suos configunt non aliis,
telis, quam illis ipsis, quæ in bonos torquent
impii. Summæ enim potētix videtur, pro-
priis armis hostē perimere, idque maxime
pertinet ad Deū cui seruiant, nolint, velint,
omnia, vel quæ maxime aduersantur. Ecce enim Pharaō iussit

rat

A rat infantes Hebræorum recens natos in flumen prolici: atque
e proiectis fuit Moyses, qui seruaret Hebræos omnes, atque
educeret ex Aegypto. à feminis obstetricibus mandauerat idē
Rex, eosdem suffocari, simul atque in lucem venirent, ac femi-
na soror Pharaonis fuit quæ Moysem ex vndis ereptum studio-
se, atque amanter educauit. Ille idem contendebat opprime-
re operibus Hæbræos, ne scilicet auerentur, sed, viribus exte-
nuati, in morbos inciderent. Sed istud ipsum confirmabat ma-
gis eorū corpora, ac semen genitale fecundius, & potentius red-
debat, quod medici attestatur laboribus corporis magis corro-
borari, vt recte Diuina Scriptura asserat, Hebræos magis au-
ctos, quo magis oprimebantur. Sic Magos adduxit Pharaō ad
Moysem confundendum: atque hoc magis adduxit Moysem in
admirationem cunctorum, qui videbant re ipsa non esse, qui pos-
set Moyse obistere. Hinc scriptum est, fuitque Moyses vir ma-
gnus valde in terra Aegypti coram seruis Pharaonis, & omni
populo. Quod autem Pharaō vetabat, ne proficiscerentur oues,
vel armēta auerentur secū, mox istud fuit in causa, vt cladibus
nimis vndique prostrati Aegyptii non modo: fuerent abduci
greges, & armēta, sed quidquid argenti, auri, vestiumque pre-
tiosarum petiissent ab ipsis Hebræis. Denique, cum crederet
Pharaō conclusos vndique Hebræos, neque illis, amplius vllum
fugiendi aditum superesse, atque ob id eos insecutus est cum
maximo exercitu, confidensque eadem sibi viam patere per
mare Rubrum, se se itineri eidem commisit. hoc assecutus est de-
nique, vt obrueretur vna cum tot suorum fluctibus miseros ope-
rientibus. Atque hæc, quantum ad Aegyptios. Videamus,
quid acciderit Madianitarum copijs, è diuersarum gentium
multitudine collectis. Nam, cum de nocte expergefacti, audis-
sent ex omni castrorum parte buccinis personare, & clamores
atrolli existimauerunt vndique se ab innumera militū manu con-
clusos, arma igitur corripientes atque in fugam se dantes, cum
se se haud dignoscerent, quando è variis populis conflabantur
ab inimicis amicos non poterant distinguere, atque ita mutuis
vulneribus inter se confligentes absumpti sunt. Iam, quid de
Chaldæis dicemus? Iussit Nabuchodonosorus pueros Regij se-
minis in aula educari, ac disciplinis Chaldæorum diligenter
imbui, vt abduceret eos ab omni Hebraicarum rerum amore.
secus tamen euenit. atque hoc ipsum commendauit illos Chal-
dæis, Chaldaicarumque rerum peritissimos effecit, neque pau-

EXO. I I.

Ind. 7.

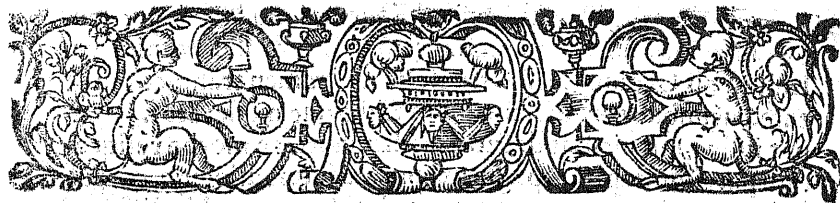
cam dedit ansam, vt Daniel summis imperij Chaldaici rebus à Nabuchodonosoro præficeretur. Eodẽ modo statua fuit erecta iussuque, vt ab omnibus adoraretur, &, qui nõ adoraret, in fornacem coniceretur: atque hæc omnia ad perdendum Danielẽ. Quæ tamen id præstiterunt, vt Daniel quidem coniectus in ardentes flammis mirabiliter non vreretur, tantiq. spectaculi admiratione commotus Nabuchodonosorus Rex mandaret æmulos Danielis in eas iactari. Idemque contigit, cum datus est idem famelicis Leonibus deuorandus. Nam, cum pepercissent illi, neque ausi essent Daniele contingere, euentu stupefactus Rex Persarum Darius, inimicos quidem Danielis obiecit eisdem feris dilaniandos, ipsumque in honore, & estimatione multo maiori, quam prius, habuit. Iam scimus, antea fuisse vasa sacra à Chaldæis asportata in Babylonem, ne possent amplius Hebræi Deo suo sacra facere, ac spes omnis præcideretur Hierosolimæ repetendæ: atque id occasione dedit, vt abulus illis Rex balthasar diuinæ sententiæ iudicio priuaretur imperio, hebræisq. reditus in Iudæam concederetur à Persis, qui balthasarem nocte eadem necarunt. Babylonemq. ceperunt. Quid hic afferemus, quæ contingere Aman, & Mardocheo? atque, vt hic euectus fuerit cum Iudæis omnibus illa ipsa via, qua machinabatur Aman omnes exterminare, crucique hic fuerit eidem miserabiliter affixus, quam parauerat, vt illi affigeret Mardocheum? Epiphanes, certe quidem conatus omnes adhibuit, viresque intendit, vt Hebræorum gentem sibi subiectam profus è terris deleret, ac ni id egisset, cælestis vindictæ verbera expertus non illa in honorem Iudæorum verba protulisset, affirmans se Atheniensibus Iudæos æquales facturum, templum sanctum, quod expoliauerat, optimis donis ornaturum, sancta vasa multiplicaturum, pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum, Iudæis se fauturum, omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem. Ni similiter molitus esset ipsis ruinam, Diuinamque ultionem tenuisset, Alexander eius filius, perspicuus, ex hoc quam metuendi essent Hebræi, haud tanta in Ionatham Machabeum Iudæorum ducẽ munera contulisset, coronã Regiãq. illi insignia largitus. Sic igitur, vt plurima huiusmodi, quod clarissimum sit, quod agimus, omittantur, imperat omnibus Religio nõ modo suis, ac sibi subiectis, sed maxime aduersariis, in suas partes nihil nõ trahens, & in hostes eadem retorquens tela, quæ in ipsam

*Joseph. hist.
ant. l. 13. c. 3*

A in ipsam fuerant illi ausi iaculari. Eodemq. modo primum mobile inferiores orbis, quamuis in contrarium suopre nisu voluntur ab Occidente in Orientẽ, secum tamen trahit eos in ortum, cursusque eorum iuxta suum dirigit, ac moderatur. Et caput ipsum, nisi viribus destituatur, languori, ac morbo reliquarum partium capiti repugnantium medetur, alioquin corpus ipsum concideret, ac moreretur, veluti & mundus hic dissoluetur cum religio maxime extenuabitur. Denique & Sol obstistentes sibi nubes ita dissipat, vt repercussis ex earum corpore radiis, & concalectis solidioribus illarum partibus, magis, & fulgeat, & ferueat in aere, ac terris, ita, vt in altissimis montibus, æthereque tenuissimo, æstus, & lux sit semper longe minor.

FINIS LIBRI QVARTI.

DE RVINIS
GENTIVM,
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS.

Liber Quintus.

Tria tempora memorantur, quibus Persæ temporalium bonorum felicitate floruerunt, cum scilicet pietati seruiuerunt, a qua descendentes exciderunt simul ab omni felicitate.

Cap. I.

VIDIMVS quæ ruinæ consequantur illas nationes, quæ affligunt, contemnumtue sinceræ religionis cultores, ut proinde non possint non officere religioni ipsi, qua depressa, & conculcata, necesse est deprimi, & conculcari totum genus humanum; quod verè pietati seruire omnino debet: cum propter eam cuncta sint facta, & cuncta conferuentur. Nunc ostendamus quæ temporalium bonorum felicitas consequatur illos populos, ac Reges, qui religionem veram re ipsa colunt, aut eius cultoribus fauent, vel denique omnium minime contemnuerunt; siue contempserunt. Sic igitur inuocato Dei summi au-

A mi auxilio exordiamur. Antiquissimum, latissimumque omnium simul in Asia, quantum constat è Diuina Scriptura (nam reliqua, si comparentur huic, sunt incertissima) est Regum Persarum, siue Aelam. Prius quidem fuit Babylonicum Nimbroto regnante: sed illud non ita constat fuisse amplum, cum fuerit nondum gentibus dispersis, & fabulosa sunt, quæ Ctesias refert, ac Ctesiam postea secuti multi tradiderunt, ut infra latius aperietur. Quod vero Aelaniticum, quod postea dictum est Persicum, fuerit huiusmodi, colligitur è Genesi, cum scribit Palestinæ Reges tributa soluissè Regi Persarum, siue Aelamitarum, arque in eius exercitu militasse tres Reges, nempe Regem Ponti, Gentium, & Sannaar, siue Mesopotamiæ, quod non solet esse nisi Regum aliquo modo subiectorum, ut militent in castris externi Regis; & sane vix fieri poterat, ut Palestinæ Regi Persarum subiecta esset, nisi & Mesopotamia, in qua Babylon erat, tempore gentium dispersarum disturbata à Deo paruisset Aelanitarum, siue Persarum Regi. atque hic magna ex parte imperio tenebat Persiam, Mesopotamiam, Pontum, ut vèrtit interpretes, & Gentium regnà, cum tamen Reges alios in Asia tam late eo tempore dominatos haud constet. Recte igitur Diodorus Tarsensis Episcopus, ut est in cathena Græca, vocat omnes hos Reges Persas, quod scilicet, omnes obedirent Regi Persarum, & in exercitu Persico militarent. Videamus autem quo tempore id contigerit. Anno ætatis suæ Abrahamus septuagesimo egressus est ex Haran, cum defunctus esset Noe anno ipsius Abrahami sexagesimo nono, vixit namque ille post diluuium annis trecentum quinquaginta, & Abrahamus est natus anno post diluuium ducentesimo nonagesimo secundo. Prælium vero inter Reges Palestinæ, & Regem Persarum commissum est, antequam Abraham genuisset Ismaelem: quod contigit anno ipsius octuagesimo quinto, Ante annum vero quartumdecimum Rex Aelan subiecerat sibi Palestinæ Reges & loca finitima, quod euenit anno Abrahami saltem septuagesimo primo, qui est post defunctum Noè secundus. Necesse autem fuit, ut multo ante parerent eidem Regi Aelan Rex Sennar, qui est medius inter aelan & Palestinam. Ac proinde sub extremos annos Noe Rex Aelan late imperabat. Semî vero primogenitus erat Aelan, cui contigit Asia habitanda ex maxima parte, ad eundemque uti primogenitum maxime pertinebat sacrarum curatio, ut mirum non sit

Gen. c. 14

Gen. c. 12

Gen. c. 9

Gen. c. 11

Gen. c. 16

Gen. c. 14

non sit, si illius posterorumque latissimum foret inter fratres A
minores, ac Nepotes imperium. Non legimus autem Aelami-
tis, qui postea dicti sunt Persæ, fuisse vnquam simulacrorum
cultum, quod Strabo testatur libro decimo quinto. Cælum col-
uerunt illi, astra, atque elementa, quod esse magis tolerabile,
ait Salomon in libro sapientiæ, quam colere simulacra. Viden-
turque ex hoc tempore id Aelamite cæpisse, hos enim primos,
numerat Salomon eorum, qui res creatas adorarunt summo
honore. Vt res sit, certè hoc tempore isti minus peccabant,
etiã si talia venerati essent, in Asia namq. idola colere cæpe-
rant aliæ gentes, atque inter eas ipsi Chaldæi, vt habetur Iosue
capite vigesimo quarto, quod est à nobis supradictum. Atque B
hoc est primum tempus Persici Regni late patentis. Postea nã-
que cæpit imminui, cum legamus Reges Aelan, sociorumque
eius exercitum profligatũ fuisse ab Abrahamo, atque ab illius
obediẽtia descivisse Reges Palestina. Quin annis post hæc gesta
plus minus quingentis Belus Aethiops Cephei pater Persiam
tenuit, ac post eum Cepheus filius, vt scribit Herodotus libro
septimo. Atque hic est Belus, quem Thali historia, quod refert
S Theophilus libro secundo ad Autolycom, scribit fuisse ante
bellum Troianum annis tercentem viginti duobus, quod ita
esse apparet è Chronico Eusebii. ac proinde non est hic Belus C
ille fabulosus, vt aliqui recentiores putarunt, quem Nini pa-
trẽ faciunt, sed Cephei pater, qui imperio latissimo potitus est
vsque ad Ioppẽ. Cepheo deinde successit Perseus Græcus ma-
ritus Andromedæ, ac gener ob id Cæphei Regis, vt scriptor idẽ
narrat reliquis consentientibus libro eodem, qui & literas Xer-
xis id fatentis ad Græcos scriptas refert. Hinc dicti Persæ à
Græcis, antea Cepheni, ab indigenis Artæi nominati. Ab hoc
autem Belo septimus est a Cadmo genus ducens Palamedes,
qui bello Troiano interfuit annis, vt diximus, ex historia Tha-
li post Belum, tercentum viginti duobus, vt interpres Virgilii D
tradit in iis versibus.

Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures

Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama

Gloria.

Sic igitur Aelamitæ, aut Persæ Regibus exteris Aethiopici
sanguinis, ac deinde Græcis obedierunt. amplius belli Troia-
ni temporibus erant in potestate Aethiopum. Nam Memnon
Aethiops erat, ac Persiæ dominabatur, vt supra è Strabone, &

aliis

A aliis explicauimus. Memnonia namque in Persidæ erat, quod
ille testatur.

Quid plura, vult S. Theophilus libro secundo ad Autolycom,
Triarchum Sennacheribi Aethiopem fuisse, nomine Adrama-
lech, quod si ab hoc est septimus Sennacheribus, omnino veri-
simile est Sennacheribum uixisse annis ducentis post illum,
quæ pertingunt ad tempora Sesac, ac Taræ Aethiopum Regis,
de quibus est mentio in diuinis libris, & qui fuere tempori-
bus Roboami, Abiæ, & Asæ Regnũ. Sennacheribus autem, maio-
resque illius, non modo Persiam tenuerunt, sed etiam quidquid B
est vsq; ad montes Sepharuim. vt est in libris Regum, & Isaia,
qui protendebantur vsque ad Indiam, vt vult S. Hieronymus.
Post Sennacheribi posteros, & successores Medi dominati sunt
Persis, quod cuncti scriptores tradunt; Iustinus libro primo.
Herodotus item primo, Diodorus, cæterique omnes. Per tot
igitur sæcula annorum mille plus minus, aut semper, aut ple-
rumque in alienigenarum potestate Persæ fuerunt, ex quo à ve-
ra religione descivere redacti ad pauperrimum & abiectum vi-
uendi genus, vt à libro Herodoti primo constat, at nullo pro-
pe semper habitati sunt loco.

C Secundum tempus, est quo Persæ maximam temporalium
felicitatem sunt adepti, cum Cyrus natione Persa ab Achemene
ortus, quod vult Herodotus, ex obscuro genere inquit Iusti-
nus libro primo, Mediam, Lydiam, cum finitimis Asiæ locis, Ba-
byloniã, Syriamque, & cuncta vsque ad Indiã deuicit. Atque hic
quum fauerit veræ religioni, non est quod referamus. est enim
notissimum, cum restituerit cuncta ablata Iudæis, libertatem
reddens, ac potestatem faciens redeundi ad patrias, & auitas
regiones, templique rursus ædificandi, edictum proponens in
hec verba, vt habetur in fine Paralipomenon, & Esdræ initio.
D Hæc dicit Cyrus Rex Persarum, omnia Regna terræ dedit mi-
hi dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei
domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa, qui ex vobis est in omni
populo eius, sit dominus Deus suus cum eo, & ascendat. Hæc
Cyrus. ampliavit imperium Persarum. Cyri filius Cambyles,
Aegypto, ac magna Aethiopiæ parte adducta in potestatem;
quæ refert tertio libro Herodotus. Idem tamen ædificationem
templi vetuit & ciuitatis, vt refert Iosephus libri xi. capite se-
cundo antiquitatum, interruptaque est vsque ad annum secun-
dum Regis Darii. Quamobrem cum fuisset à Magis interfectus

O o

post

*Isa. c. 36.
4. Reg. 29
S. Hieroni-
mus. lib. de
tradit.
Hebr. in
Genes.*

post annos septem Cambyfes, omnia Regna ac nationes defcuerunt à Perfis, vt narrat Iuftinus libro primo, fic igitur vbi refrixit fauor Cambyfis, Perfifarumque in veræ religionis obferuatores, concidit eorum felicitas omnis temporalis.

Tertium tempus eft cum Darius Hyftafpis filius edicta Iudæis fauentia renouauit, vouerit enim fe adiuturum templi ædificationem, fi regnum iniret, vt fuprà retulimus libri tertii cap. feptimo. Quamobrem longe plura Iudæis eft largitus, quàm Cyrus, nec modo recepit, quæ defecerat ab imperio regiones, fed multo plures acquifuit, vt ex Herodoto cõstat. In Europam namque transfrefus, multa Scythiæ, Thraciæq. loca occupauit, Pannonios, fiue Pæonas priftinis regnis adiecit, ac multos Græcorum populos fibi adiunxit, vt late profequitur Herodotus libro quarto. Stetit Perfifarum felicitas temporalis ab anno primo Darii Regis, vfque ad vltimum Darium, cuius præfecti multa finceræ religioni, cultoribusque illius damna intulerunt, vt fuprà explicauimus, circiter annos centum nonaginta. Amplificata eft felicitas cum pietati feruirit, cõcidit cum defitum eft huic faueri. ac translata eft ad Macedonas per Alexandrum magnum.

Referuntur duo tempora, quibus Niniuitici Reges temporalium bonorum felicitate præstiterunt, rectæque religioni, aut eius cultoribus fauere, ac fomnia Ctefiæ Cnidii refelluntur. Cap. II.

Niniuiticum Regnum, quod Affur, & Affyriorum vocatur in diuinis libris, eft Regno Perfia, fiue Aelan contiguum, ac vetuftiffimum. Nam ficut Semi primogeniti inter filios Noe primogenitus Aelan Perfico regno dedit initiũ, fic Affyriaco, & Niniuitico, quod fecundas tenuit, Affur fecundo genitus eiusdem Semi. Multi è fcriptoribus profanis contendunt huius conditorem veluti, & Niniues Belum, Belique filium Ninum, quod fi efferet, idem foret, vel Sem, vel Affur, ac Belus, quod videtur innuere Sanctus Auguftinus libro de Ciuitate Dei sextodecimo capite tertio, proferuntque Niniuiticorum Regum perpetuam quandam fucceffionem, nominaque illorum. Enimuero nos affentimur Sancto Theophilo qui libro

A libro tertio ad Autolycum fic fcribit, Affyriorum Reges, qui multis annis interiectis (post Affur) regnarunt, fientium, & obliuio oppreffit. omnes enim folum pofremorum meminere temporum. Affyriorum, quod fcimus, Reges fuerunt Theglatphalafar, Salmanafar. Huius triarchus fuit Adramelech Aethiops, qui etiã Aegyptiaci tenuit gubernacula regni. fic ille, & fane qui dicunt Nini conditorem, vel Belum, vel Ninum non aduertunt, fe loqui contra Diuinam fcripturam, quæ clariffime dicit conditorem Niniq. fuffe Affur, non aut Belum, aut Ninum, & interpetres plerique omnes confentunt hunc Affur effe filium Semi fecundo genitum: fic S. Auguftinus adducto loco. S. Hyeronimus libro de locis Hebraicis, Iofephus antiquitatum libro primo.

B Duotamen in dubium reuocantur. An Reges Niniuitici fuerint Abrahami temporibus, ac paulo antequam nafceretur, adeo potentes, vt Afiam totam continerint imperio excepta India, vxorq. Nini Semiramis Babylona ampliauerit, & condiderit è manubiis gentium deuictarum, quod Ctefiæ Cnidius memoriæ ptodidit, & an omnes ex eadem ftirpe fuerint, ita vt femp. filius patri fuccefferit. Quod Velleius paterculus fcripfit.

C Quantum ad primum conftat è Diuina Scriptura annis fexaginta post obitum Nini, quem voluit primum latiffime imperium propagaffe, & qui fuperfuit annis post Abrahami ortum vndecim, vt vult in Chronico Eufebius, Perfifarum Regem dominatum Paleftinæ, atque vt probabiliter colligitur, Regibus Ponti, quæ regio eft trans Affyriam, Mefopotamiæ, in qua eft ipfa Niniue, & gentium. Quocirca exiguo tempore ftetit huiufmodi imperium, fiquidem fuit aliquando inter mortales tam latum. Sed neque vnquam fuffe vult S. Theophilus, qui afferit, & Affyriacorum Regum nomina ignorari, ita vt falſum fit de fententia ipſius fuffe vllum, quod fcatur, cui nomen fuerit Belo Niniues Regi, aut Semiramidi, aut Niniæ. Amplius antiqui omnes exiftimarunt ifta omnia fabuloſa, quamuis aliquid certi illis inefſet, hoc difertiffime tradidit Diodorus iis verbis in proemio, primi ſex libri, inquit, antiquorum geſta, quæ illi fabuloſa appellant, ante bellum Troianum continent. Sic ille, Quod igitur aliqui dicunt iis credendum, quæ de Nino ac ſemiramide narrantur, quod Prifci hæc referant, tãquam credibilia, potius dicendum fuerat, iis non credendũ, quod antiqui omnes fabuloſa afferat, fabulis nimirum multis admixta, ita vt fides

illis adhibenda sit, quatenus inter se, & cum aliis historiis consentiunt, maxime verò cum Diuina Scriptura. At multi crediderunt. Non id disputamus. Sed an credere deberent, ac nos credere debeamus. Videamus autem, an credendum fuerit ei, cui crediderunt omnes, qui sunt hæc secuti. Qui primus hæc tradidit fuit Ctesias Cnidius. Atqui is apertissime ineptissima, ac repugnantia veritati rerum naturalium pleraque scripsit, vt liquet è Photii bibliotheca. Nulla igitur est illi fides habenda, ac multo minus eis, qui illum sequuntur. Quid? nonne Berofus Chaldæus apud Iosephum libro primo contra Appionem testatur, ea quæ à Græcis tradita sunt de Semiramide, & eius operibus esse falsa. Atqui si quis illa affirmare debebat, tamquam vera, hic erat Berofus, & qui si quis poterat scire, vera nec ne essent, est idem. Nam cum spectet ad gloriam suæ gentis illa credi (Chaldæa namque est vna cum Ninive in Mesopotamia, aut eius finibus) sine dubio Berofus siquid illa veri similitudini habuissent, nullo prorsus modo confutasset quasi patriæ suæ, prouinciæq. hostis: silentio saltem præteriiisset, neque fidem; vel illis adiecisset, vel abrogasset. Non potuit ferre assertor veritatis impudentissima mendacia. Herodotus Berolo consentiens, quæ de Semiramide Nini, vt volunt, vxore, Ctesias est somniatus attribuit Semiramidi, quæ post hæc tempora fuit annis mille, & amplius. Dionysius Halicarnassensis initio historiarum suarum tradit ab Assyrijs Regibus, quo nomine Niniuitici vocantur, Asiæ modicam partem possessam. Non igitur tam late patuit, vt quidam volunt hoc imperium, ac possedit vel excepta India, quod volunt, Asiæ totam, vel illius magnam partem. Amplius autem Sybilla Erythrea, vt supra ipsius versus recitauimus, testatur primum inter mortales bellum fuisse Saturni & Titanum, id verò contingit sub Abrahami ætate. approbat Sybillæ narratione Lactantius Firmianus testimonio multorum. Hinc ore omnium vatum canitur post Saturnum bella incepisse, cum nulla prius fuissent. Atqui hæc omnia falsissima essent, si Ninus bello finitimis in omnem regionem gentibus illato tam longe regni confinia protendisset. Nam fuit ipsius Saturni tempore, vt è Chronico Eusebii liquet, ac S. Theophili libro tertio ad Autolycum, ceterisque scriptoribus. Cumque verum sit temporibus Theglathphalafari, Salmanafari, & Sargon. Assyriorum regna fuisse vt ostendimus, amplissima, atque hæc isti attribuant, Nini ac Semiramidi-

A miramidis fabulose primis temporibus veritate mendaciis confusa decepti sunt, & falsa hæc fateri suis historiis coguntur. Vult enim Iustinus ante Ninum possessam fuisse Asiæ per annos mille ac ducentos à Scythis. Enimvero à diluuiio vsque ad Abrahami ortum cum latissime Ninus imperabat, vt isti volunt, non colliguntur nisi anni ducenti nonaginta duo. Qui fieri potuit igitur, vt Ninus iste antiquus tam late dominaretur, si Scythæ tenebant omnia? Rursus Herodotus libro primo vult Heraclidas Lydia, maximaque Asiæ parte vsque ad Halym potitos annis quingentis, & quinque. Post hos vsque ad Cræsum Gygis posteros annis centum sexaginta. Inde Cræsum vsque ad Cyrum. ante Heraclidas, & Gigæos ponit ille Cymerios Scythas, cui Strabo consentit libro septimo, volens ab eis ortos Phrygas, Bythinos, & consona Iustino scribens. qui locus igitur Assyriis est relictus? Herodotus idem tradit ab Assyrijs Asiæ partem vsque ad Halym possessam quingentis viginti vsque ad illud tempus, quo Medi ab ipsis defecerunt, id autem tradunt ipsi accidisse non admodum multis annis ante Cyrum. Igitur supra illud tempus nullum fuit insigne Assyrii regnum, quod quidem recte consentit cum Diuina Scriptura, quæ ponit illud floruisse imperante Assyrijs Phulio, Iudæis vero Azaria. Nihil est igitur, quod non detegat istam falsitatem à Ctesia proditam, quam sine dubio nonnulli ex historicis, & ecclesiasticis scriptoribus exhibuissent, si vel examinassent hæc omnia, vel examinare ad ipsos in primis pertinuisset. Vt mirum sit quid venerit aliquibus in mentem dicere, non esse vllum probabile argumentum, ex quo sit à Ctesia somnijs recedendum. Sed adhuc plurima & sequenti capite, & hoc referuntur. Quantum pertinet enim ad Assyriacorum Regum seriem, liquet è superiori capite Tres Aethiopum Reges diuerso tempore Assyrijs dominatos, & in his Belum Cephei patrem post Moysis ætatem, Assyriacis Regibus nihil fuisse, sed ipsorum cuncta sæpius ad Aethiopas deuoluta, veluti & ad Aegyptios, ac Scythas de quibus nunc propositum non est agere. Agathias præterea libro secundo tradit, quamuis Ctesiam sequatur, longe secus, veluti, & Herodotus, quod nos signo nonagesimo secundo explicauimus. Ad summam Assuri regnum satis illud quidem magnum fuit, vt ea tempora ferebant, quietem ducentibus, cum pauci

Lib. I.

Gen. c. I I

4. Reg. I I

pauci forent, mortalibus, ipso Assur viunte. Tres enim ciuitates magnas tenebat Nininem, Chale, Chesen, vt est in *Gen. c. 10.* id autem paucis accidebat, quod habitarent homines in Pagis, ac Vicis. Post hæc Aethiopes, Aegyptii, ac Scythæ sapius dominati videntur.

Secundum tempus est à Phulo Rege vsque ad Sennacheribum. florebat Phul anno trigesimo nono Azariæ Regis Iuda. inde vsque ad Sennacheribi mortem sunt anni quinquaginta nouem. Tenuisse autem videntur imperio quidquid erat ab Occidente in Asia cis Halym fluuium. Nam reliqua vsque ad Hellepontum tunc Heraclidæ tenebant, postea Gigæi, vt constat ex Herodoto. Ad Orientem videntur possedisse vsque ad Indum, siue Sephar, quod scribunt esse Indiæ montem. Quin Sargon Assyriorum Rex Aegyptum, atque Aethiopiam cæpit, ac multa præda facta, plurimisque captiuis abductis expoliavit, vt est apud

Isa. c. 20. Isaiam. Reges uero hi fuerunt Phul, Theglathphalasar, Salmanasar, Sargon, Sennacheribus, Asaradon. Ex his quatuor primi Regibus Iudæ veram pietatem colentibus fauerunt. Quin, Salmanasar videtur amplexatus rectam religionem. Nam cum Phul patrocinium suscepisset Phacee filii Manahen Regis Israel, atque hic occisus fuisset ab alio Phacee filio Romeliæ Idolatra pessimo, Tunc successor Phuli Theglathphalasar denicto hoc transtulit Israelitarum populos aliquot idolatras in Assyrios. Hic autem Theglathphalasar defendit Acaz Regem Iuda, Iudæosque aduersus Rasim Syriæ Damascenæ Regem. Theglathphalasar successit Salmanasar. hic transtulit omnes Israelitas, qui maxima ex parte ad Idola colenda deflexerant in Mediam. Contra vero in Samariam transtulit Babylonios, Hæueos, & Cuthæos, iussitque vt colerent Iudæorum Deum, quin his temporibus Ionas predicauit in Ninie, ac rex ipse siue Theglathphalasar, siue Salmanasar cum populo omni amplexatus est verum Dei cultum, quod habetur in ipsius prophetæ prædicationibus. Salmanasar quidem multa largitus est Thobiz, quem semper habuit in magno honore dans potestatem, quocunque vellet proficisci. Cumque hi potētissimi omnium Reges essent, nihil vnquam tamen Regibus Iudæ nocuerunt. quamuis ob maximas vires facile iis foret exercitus mouere aduersus illos, & confidere à se illos debellandos. Sennacheribus duntaxat est ausus aduersus Ezechiam & Hierusalem suos exercitus ducere, & execranda multa in Deum iactare: quo tempore contigit, vt ex

4. Reg. 15 16.

Thob. 1.

illis

A illis diuinitus interficerentur ceterum octuaginta quinque hominum millia. atque ipse paulo post multis modis Hebræos diuexans à proprijs filijs in templo occideretur, successitque illi Assaraddon filiis duobus alijs in Armeniam profugientibus. Atque ex hoc concidere cæpit imperium Niniuiticum, siue, Assyriorum, cumque prius Babylon esset Niniuitico Regi subiecta, nam Babilonios transtulit in Samariam Salmanasar Nini Rex, Ideoque necesse est dicamus illi eos obediuisse, ac Sennacheribus esset hostis Ezechiam Regis, Hebræorumq. omnium, ex hoc tempore illa discessit ab obedientia Niniuitici Regis.

B Nam Merodach Baladan Rex Babylonis misit nuncios ad Ezechiam Regem Hebræorum cum libris, & muneribus, quod non egisset vlllo modo, si Niniuitico Regi hosti Regis Ezechiam paruisset. Quin Babylonicum regnum sic est euectum, vt Nabuchodonosorus Rex omnia sibi subiiceret, vt infra ostendemus.

Discessisse præterea à Niniuiticis Regibus aliarum regionum gentes ex alio constat, Nam qui peremerunt Sennacheribum filij receperunt se in Armeniam. quod si hæc paruisset Niniuitico Regi, illi eo non concessissent. Ex historia denique, Iudith cognoscimus apertissime Medos, ac reliquas gentes Niniuitico Regi Nabuchodonosoro haud paruiffe, & quamuis hic amplificare imperium conatus fuerit, tamen ei non respondit euentus Holoferne profligato, ac turpiter eius exercitu in fugam conuerso, Neque multo post Ninie capta est a Medis sub extremis annis Regis eorum Ciaxaris, antequam Cyrus Persarum Rex Astyagem filium Ciaxaris, auumque suum Regno expelleret annis triginta quinque, ac paulo plus, vt clarissime è libro primo Herodoti constat, dirutaque est, cum Rex eius Nabuchodonosorus ad tantam mentis elationem venisset, vt

D statueret omnes Deos Terræ exterminare, atque ipse solus haberi pro Deo, vt capite tertio Iudith narratur, vt sciamus omnem bonorum temporalium felicitatem existere à vero religione, ac simul vtraque intercidere, initiumque fieri à contemptu, & interitu religionis.

*4. Reg. 19
Isa. c. 36.
73.*

ostendi

Ostenditur Babylonicos Reges veræ religioni, aut eius cultoribus studuisse, cum maxime temporalium bonorum felicitate præstiterunt, ac falsa quædam confutantur. Cap. III.

Ost Niniuiticum Regnum, quod in sacris libris Assur, siue Assyriorum vocatur, est Babylonicum, quod in illis tum Babylonia, tum Chaldæorū solet appellari. & Babylonia quidem nulla est omnino in iisdem mentio, postquam fuit diuinitus eius ædificatio disturbata, Nembroto regnante, nisi post multa sæcula imperante Assyriorum, siue Niniues Rege Salmanasaro, cui tunc illa obediebat, ac paulo post hoc tempus, fuit illius Rex Merodach Baladan, ut est apud Isaiam. ante hoc tempus neque Rex Babylonia, neque Babylonia in diuina Scriptura nominatur, sed illius regionis Rex appellatur Rex Sennaar, ipsa regio Sennaar, sic legimus sepe in Genesi. Aut etiam terra illa Hebraicè nuncupatur Nararain Græce Mesopotamia, Latine Inramna, quod inter duos amnes sit collocata Euphratem, & Tigridem, ita est in Deuteronomio, cum dicitur è Mesopotamia accersitus Balaam, atque in libro Iudicum Chusam vocatur Mesopotamiæ Rex. eodem modo vocatur Padanaran in Genesi cum missus est Iacob ab Isaaco patre ad Bathuelem in Mesopotamiam, sic enim vertit interpres latinus. E quibus colligi potest per multa sæcula nullam fuisse Babylonia post homines late dispersos. Alioquin quemadmodum terræ illius Rex in diuina Scriptura per mille ducentos atque amplius annos vocatur Rex Sennaar, vel Nararain, vocaretur Rex Babylonia, aut contra cum postea nuncupetur Babylonia, non ita, sed ut prius nuncuparetur. Quod si quis dicat dirutam fuisse Babylonia post ætatem Nini, Semiramidis, aut liberorum ipsius, istud erit ariolari, & cõtra illos ipsos erit, qui volunt Niniuiticos Reges potentissimos vsq; ad Sardanapalum fuisse, & nihilominus illa regio non multo post Abrahamam mortem vocatur Padan Aram ac latinus interpres Mesopotamiam vocauit. Sic etiam dicitur sapius Abraham seuocatus à Deo, ex Vr Chaldæorum. neque tamen cum sepius incidat occasio nominandæ Babylonia vsquam fit illius mentio, nisi temporibus Ezechia, & quidem si tam cito post homines à Deo dispersos, ac disturbatam Babylonia,

4. Reg. 17

Isa. c. 39.

Gen. c. 10

Deut. cap. 23.

Iud. ca. 3.

- A bylonis, ac Babylonicæ turris molitionem Babylonia extructa tam magnifice fuisset, irritus Dei conatus omnis extitisset, & tamen scriptor diuinus ostendit enixam, vehementemque Dei voluntatem fuisse ne procederet, aut esset hæc Babylonicæ Turris ædificatio, atque ob id inquit homines dissipatos in remotissimas oras, eorumque linguas confusas. atque concludunt omnes Hebræi mortaliū dispersionem contigisse sub extremos Phalegi annos Abrahamo iam nato annis post diluuium vniuersale ducentis nonaginta duobus. Heberumque imposuisse illi nomen præuidens hanc dispersionem, sequuntur eandem sententiam Sanctus Hieronymus in Hebraicis traditionibus in Genesim, & Chryostomus homilia trigesima in Genesim. multi præterea ex aliis. At isti volūt extrasse Abrahamo orto sub annum quadragesimum tertium regnantis Nini, Babylonia magnificeque à Belo & Nino conditam, magnificentiusque à Semiramide vxore ornatam. Cum tamen orto Abrahamo non euenisset perfecta dispersio, & probatur hoc apertissime ex vndecimo Genesim capite vbi dicitur, Thare Abrahami patrem secessisse ex Vr Chaldæorum cum familia sua Abrahamo scilicet filio suo, Sara vxore ipsius, ac Lotho Nepote. In his autem
- C lingua Hebraica confederat, quæ differt à Chaldaica, & tamen tunc dicuntur eodem loco sedes habuisse eos, qui Hebraica & Chaldaica lingua utebantur. Non igitur separatæ erant omnino gentes, vel cum duxisset Abrahamus vxorem, & nihilominus, qui Ctesia Gnidij somniis decepti sunt volunt à Belo, post gentes dispersas, conditam Babylonia, ab eius filio Nino è gentium deuictarum spoliis ampliata, quo tempore natus est Abrahamus, magnificentissime vero exornatam à Semiramide. Quæ necesse est esse falsissima, quando verissimi sunt diuini libri.
- D Certissimumque est ex aliis, longe post ortum Phalegum contigisse dispersionem. Natus namq; est ille anno post vniuersale diluuium centesimo primo. Atqui necesse est ipse adoleuerit antequam dispersio contingeret. Constituit enim linguam, & ipse suam, præterea vero & gentem, ut è Genesim capite vndecimo liquet, neque poterat linguam constituere, qui fari nesciebat, neque gentem, cui filii non essent. Atque, ut apparet è capite sequenti, non solebant coniugem ducere, nisi qui iam vicini essent anno ætatis trigesimo. Quocirca opus est longe post annum centesimum primum ab vniuersali diluuiio eueniret
- P p disper-

dispersio, cum iam linguam potuisset expedire Phalegus, & è filiis iam natis familiam constituere. Quid quod Phalego frater erat Iectan, & huic tredecim filij, & vltimus ex his linguam propriam gentemque constituit. igitur oportuit, & vltimum hunc habuisse filios, e quibus familiam propriam conderet, quod vult diuina Scriptura. ex ijs fit multo post ortum Phalegum gentes dispersas, quod è subiecta Tabella colligitur.

Sem genuit Arphaxad anno post diluuium	2.
Arphaxad Sale ætatis anno	35.
Sale Heberum	30.

Heberus Phaleg trigesimo quarto, quod si prius genuit Iectan, & vsitatus gignendi mos non immutatur, Iectan ortus est anno trigesimo. Heberi patris, quamuis Iectan videatur natus post Phalegum, si sequamur ordinem scripturæ capite 15. sed tamen demus natum anno Heberi trigesimo

Iectan genuit primum filium similiter anno trigesimo, sed vltimum, qui est tertius decimus, quoniam dicemus verisimiliter anno natum? Num dare volumus cuilibet filio tres annos, ita, vt sint præter primum, ac tertium decimum filium triginta nouem anni. Demus tantum annos triginta, & notemus ita.

Iobab vltimus filius Iectan, qui linguam propriam, gentemque constituit, necessario loquebatur, & habebat filios, alioquin, qui confusa effet ipsius lingua? Qui condidisset vllam gentem? Ab his enim diuina Scriptura cap. 11. inquit diuise sunt gentes. ergo & hic habebat gentem suam cum reliquis antea coniunctam, à quibus est diuisa, ac saltem vnum infantulum, ac proinde cum Phalegus ageret ætatis annum octuagesimum sextum erat Iobab anno ætatis

Summa annorum est centum octuaginta septem, ante quos nullo modo potuit esse gentium dispersio iuxta historiam diuinæ Scripturæ. Sed antequam gentes istæ diuise peruenirent ad vltimas Africæ, Asiæ, Europæque oras insumpserunt aliquot annos, antequam coquerent calcem, saxaque ad Vrbes attollendas colligerent multo plures, antequam diuitias compararent, è quibus volunt isti à Belo, quod ille spoliarit omnes, conditam Babylona longe plurimos. At postremo necesse est Belum peragrauerit omnes regiones, spoliarit, reuersus fuerit, ac Babylona ædificarit. At Belum volunt obiisse priusquam nasceretur Abrahamus annis quadraginta tribus.

Sic

- A Sic notat in Chronico Eusebius, dabunturque tantis rebus efficiendis tantum sexaginta duo anni. Hi namque dumtaxat intercedunt inter annum ducentissimum quadragesimum nonum, quo Belus obiit, ac centesimum octuagesimum septimum, quo Iobab vltimus filius Iectan poterat linguam propriam, gentemque constituere, quæ sane omnia tam breui fieri non possunt, & maximas continent absurditates, quasi Deus tam acrem vindictam exercuerit in omnes mortales ad disturbendam Babylonis ædificationem, ac mox tam breui, tam mirabiliter fuerit amplificata, ac magnificentissime exornata. Stet itaque Babylonem iacuisse omnino vsque ad Reges Iudæ. Nam temporibus Salamanasari Babylon extabat regnante Achaz Ezechie patre, Ptolomeusque Almagesti libro quarto capite septimo meminit Mardocepadi, quem vult distasse ab anno decimonono Hadriani annis octingentis quinquaginta quatuor, ita, vt incidat hoc tempus in Ezechiam. Rursus idem scribit libro quinto capite decimo quarto distare Nabonassarum ab anno septimo Cambyfis, annis ducentis viginti quinque, qui incidunt in Achaz patrem Ezechie. Denique ait libro quinto capite decimo quarto Nabopolassarum distare ab anno septimo Nabonassari superioris annis centum viginti septem, qui incidunt in tempora Iosie Regis, sub quo fuit deinde Nobuchodonosorus eius filius, vt refert e Beroso Iosephus libro primo contra Appionem, fueruntque omnes hi Reges Babylonis, vt ex eodem Ptolomæo cognoscimus. Ex hoc itaque tempore Babylon post annos mille, ac ducentos, & amplius cum disturbata esset à Deo ipsius ædificatio, rursus capit inter homines aliquod nomen habere. Quocirca obseruationes astrorum, quæ potissimum traditæ sunt à Babyloniis, atque omnium sunt antiquissimæ non superant annos quadringentos octuaginta, quod constat ex Almagesto Ptolomæi, ac tradit Berosus ipse Babylonicus, astrologiæque peritissimus, ac proinde dignissimus, cui fides habeatur, aliisque inepta asserentibus abrogetur, vt à Plinio docemur, sic etiam Berosus historicus & ipse Chaldæus (ni sit idem cum superiori) mendacij Græcos arguit apud Iosephum libro primo aduersus Appionem, qui dicant secuti Ctesiam Gnidium à Semiramide Nini uxore factum, quod Nabuchodonosorus egit in construenda

da Babylone, aut vxor Semiramis cuius nomen, ac facta antiquissima fabulator Ctesias tradidit, quod etiam refert Herodotus Berofo. consentiens, libro secundo. Quamobrem iactat se merito apud Danielelem Nabuchodonosorus Babylona à se constructam, quasi prius aut nulla esset, aut propè nulla. Atque hæc sint satis quantum ad Babylona. Quantum vero spectat ad ipsius regnum, non extulit se illud nisi regnante Nabunassarò, ac deinde filio Nabuchodonosoro, qui Hierosolymam cum templo diruit, atque Hebræos in Babylona captiuos abduxit. causæ excisionis extitere. Prima quidem, quod in templo ipso colebantur omnia reptilia, eorumque spurcissima simulacra in eius parietibus depicta haberentur, colebanturque hæc à supremo septuaginta virorum coeßu, atque ipsorum Principe Scriba, thure adhibito, vt habetur apud Ezechielem. In porta præterea illius Aquilonari sedebant mulieres Adonidem flentes. In Orientali autem inter vestibulum, & altare viginti quinque viri dorsa habentes obuersa contra templum, faciem vero ad ortum, quod Solem colerent, in ipsoque templo palam Diis gentium sacrificabant, vt legimus apud Hieremiam. Secunda, filios suos Diis immolabant, atque incendebant, vt est apud eundem Prophetam, & Isaiam, quod sane à Babyloniis haud legimus ita factitatum. Tertia secundum numerum ciuitatum Deos sibi constituerunt, vt est apud eundem. In ipsa porro Hierusalem singulis erant arae dedicatæ Baalim, quod idem vates lamentatur, omnique militiæ caeli sacrificabatur. Talpæ ac Vespertiliones erant in numero Deorum, atque ita Iudei non modo impietatem Chaldæorum, sed Aegyptiorum quoque amplectebantur. Hierusalemque iam sentina erat cuiuslibet impietatis. ob id Hieremias ait, alloquens Hierusalem principes quoque Memphæos & Taphneos constuprauerunt te vsque ad verticem. Quarta est Iudei se se nullo non scelere obrinxerant, ita vt Isaias eruperit in illa verba. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorræ, & Oseas male dictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Hæc propheta sanctus.

Iam

- A Iam vero cum fuerint inter Iudæos iusti, pessime accipiebantur ab illis. Isaiam namque serra medium dissecuerunt, vt post alios scribunt Origenes, & Chrysostomus in caput x. Epistolæ ad Romanos, Hieremiam lapidibus obruerunt, quod S. Hieronymus tradit. Chaldæi contra. iussu enim Nabuchodonosori honorificentissime est habitus Hieremias, ac muneribus honestatus. Ac licet ipse Nabuchodonosorus ab initio veræ pietati non fuerit addictus. Ita tamen eam postea coluit, vt edicto proposito verum Deum confessus fuerit, pœnamque adiecerit, si quis aliud in eum contumeliæ dixisset, Danielelemque constituit Principem super omnes Prouincias Babylonis, & Prefectum magistratuum super cunctos sapientis Babylonis. Hinc illa eiusdem Regis verba. Ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cæli, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare. hæc ille, è quibus vult. S. Augustinus Nabuchodonosorum peruenisse ad eternam salutem. Continuit autem Nabuchodonosorus imperio quidquid est vsque ad Herculis columnas, Hispaniam, regiones Asiaticas ab Haly ad Indum, quod refert Iosephus libro primo aduersus Appionem, & indicat Strabo libro decimosexto. atque ita Babylonicum Regnum floruit, atque omnium bonorum temporali felicitate præstitit, cum Rex eius rectam religionem coluit. Excidit ab illa, cum liberi ipsius hanc spreuerunt, & maxime, vt supra dicebamus, Balthasar siue Nabonitus, qui à militibus Cyri est obruncatus. Florere cæpit, cum Merodach baladan, qui videtur esse idem cum Marcedompado Ptolomæi libros, munera, & legatos ad Ezechiam Regem misit. Atque ita, quo propius abfuit à sinceræ pietatis cultu, ac studio piorum, felicitatem temporalium minus, magisue est adeptum, quod omnia scilicet temporalia pendeat à religione.
- D

Tria

Tria Aegyptiaci regni felicia tempora memorantur, quibus Aegyptij vel Aegyptiorum Reges minus absuerunt a vera religione, & aliquibus discussis plurima falsa confutantur.

Cap. IIII.

Aegyptiacum Regnum, varia, mendacis que multis, atque obscuritatibus inuoluta euenta complectitur. Nam si qua gens fabulis est delectata, hæc est Aegyptiaca. Ab ea in Deos conficta, quæ carminibus mandarunt Orpheus, Hesiodus, Homerus, & à quibus impia multa in Deum superosque iactata. Et tamen idem Deus nunquam destitit vijs omnibus illius populum reuocare ad veritatem, sinceramque religionem. A qua quominus recessit, eo magis temporalium felicitate abundauit.

Primum tempus Aegyptiaci Regni cum præstitit felicitate temporalium est, cum Iosephus Iacobi filius Aegyptum gubernauit, trigintaque esset annorum, vt habemus è Diuina Scriptura. Præfuitque annis octuaginta, nam vixit centum ac decem. Defuncto deinde illo fratribus ipsius, & cognatione illius ætatis, deiectione sunt ex omni dignitatis loco Hebræi, Regnauerunt autem temporibus his, vt Eusebius notat, post annos duodecim, ex quo Iosephus est Aegyptio præpositus, Amasis annis viginti quinque, Chebron tredecim, Amenophis viginti vno, Mephres duodecim. Nono huius obiit Iosephus. Atque hic Mephres omnium primus Obeliscos erexit somnio monitus. Quod Plinius memoriæ prodidit. Regnabatque hic Heliopoli, inquit idem, qua ex vrbe vxorem duxerat Iosephus, quod est in Genesi, ædificatamque vult Plinius ex Iuba id referens ab hominibus Arabici generis, ac Sacerdotum sedem fuisse, eos autem solertissimos extitisse, vt Herodorus libro secundo narrat. Aduertendum autem illud, haberi latine Heliopolim, cum sit Hebraice On, quæ ciuitas à Ptolomæo ponitur non longe ab Heliopoli, ita vt hæc è ruinis illius condita videatur, atque ex illa in hanc commigratum fuisse à Sacerdotibus. fauit autem maxime sacerdotibus Iosephus, immunisque iussit esse à tributis, atque iis cibaria præbuit e domo Regia. Coniux namque ipsius erat filia summi Sacerdotis inter Aegyptios, ac tanta illis fuit potestas, vt Reges nihil agerēt, nisi ex ipsorum præscripto, quod supra libro secundo aperiebamus. Hæc vero omnia fuerunt in-

A runt instituta ab ipso Iosepho, vt est in psalmo centesimo quarto, & Genesis capite quadragesimo primo.

In Vrbe autem Tani plerumque Reges Aegypti habitabant, eademque hæc est cum Sai, quod Srabo refert libro decimo septimo, & hebraice vocatur Soah, quasi Sais, atque est prope ostium Ianiticum, vt idem narrat. Ac mirifice labitur, sicut in multis, qui Italicè librum scripsit de Obeliscis, qui Thæbas, ac Tanim vult esse easdem, cum sit hæc non longe à mari in extremis oris in Aquilonem spectantibus, illæ in finibus Aethiopiæ ad Austrum, quod idem cum Plinio, & Herodoto narrat, Saim-

B que, & ostium Saiticum vocat, quod alii Tanim, & Taniticum, distare asserens à Thebis stadia sex millia centum viginti. Atque in hac Tani sedem habebat tum Rex ille, qui cum loquutus est Moyses, nam mirabilia fecit in Campo Taneos, quod est in psalmo septuagesimo septimo, ac refertur inter antiquissimas Ciuitates, vt habetur in libro Numerorum. Anno autem duode-

C cimo, quo Iosephus est Aegyptio præpositus, desit pastorum Dynastia, quod Eusebius obseruauit, atque adnotauit. Ac tunc incepit Politanorum exosissima illa Aegyptijs fuisse videtur. iccirco habetur in Genesi, detestantur Aegyptii omnes pastores ouium. Cum vero Iosephi fratres, & ipsi pastores fuerint, licet illa desierit tribus vltimis annis, cum sunt ingressi Aegyptum, posteaque incæperit Politanorum Dynastia, hinc accidit, vt Manethon libris aliis infectatus Hebræos, iisque præteritam attribuens, vtramque, & eorum tempora confuderit, aliis vero distinxerit, vt recte Eusebius etiam distinxit, quamuis hic suspicetur, ideo superiorem ex ordine decimam septimam Pastorum vocatam, quod in exitu illius postremo, tribus scilicet annis vltimis, in Aegyptum Iosephi fratres commigrariant, qui pastores erant, & tamen apertissime scimus è sacra Scriptura iam tum fuisse inuisos Aegyptiis Pastores: eorumque Dynastiam, cum perstiterit annis ceterum duobus, non durasse, ex quo aduenerunt fratres Iosephi, nisi tribus, vt ipse adnotauit annis. Ac sequentem Dynastiam, qua commorati sunt in Agypto Hebræi, annis ducentis quindecim, ex ordine decimam octauam permanisse annis tercentum quadraginta octo, dictamque hanc Politanorum, siue Urbanorum, veluti oppositam præteritam, quæ appellata est Pastorum. Felicissimum vero fuit Aegyptiacum Regnum, quandiu Iosephus præfuit, per annos octuaginta, & quandiu post illum per alios quinquaginta plus minus nihil est

Hebræis

Plin. l. 5. c. 10

Her. l. 2. c.

Num. 13.

Gen. 46.

Gen. c. 47
& vlt.

Plin. l. 8.
c. 36.

Gen. c. 47

Hebræis illatum molestiæ. Quod est tempus annorum centum triginta. Non enim solummodo pauit orbem maxima annorum septem sterilitate afflictum, doctrinamque sacrarum rerum, & ciuiliū percepit, sed etiam quod Osyris, siue Apis ille, vt supra adnotauimus, videtur vixisse, qui terras omnes peragravit, & plurima optima passim fertur effecisse. Ob quæ absurdissime postea cælestes illi honores dederunt. Decidit ob hac felicitate, commota in Hebræos persecutione dirissima, cum variis, vt habetur Exodi initio, est calamitatibus prostratum, & euersum. Rexque, & exercitus eius maximus Rubro mare est summersus. Ac paulo post Regnum est discissum. Epaphus enim, iactans se Iouis, & Ius filium, Aegyptum secundam occupauit, Memphimque condidit anno decimo octauo post Aegyptios submersos, vt Eusebius adnotauit. Memphis porro erat vbi Nilus diuiditur, Aegyptumque in formam Deltæ, quo nomine est ab aliquibus vocata, redigit, quod inter alios Herodotus libro secundo scribit, ac Strabo decimo septimo. Post Epaphum deinde regnauit in Aegypto secunda Busyris illi crudelis eius nepos, vt Eusebius notat. Amplius autem Danaus, & Aegyptus, qui & Remesses, ambo fratres, post annos viginti tres ex oppido Chemi Aethiopici, aut arabici generis, vt infra aperiemus, Aegypti reliquum ceperunt, atque ita iacuit discerpta Aegyptus per annos centum quinquaginta plus minus. Non videntur autem Remesses, ac Danaus fratres nefandis, quibus Aegyptij, superstitionibus inuoluti. Nam Danaus cum magna suorum manu profugit in Græciam, Argosque occupauit, ac de suo nomen Græcis fecit, neque tamen attulit vllas in Græciâ superstitiones Aegyptiorum, sine dubio illaturus, siquidem deditus eis fuisset. Neque Græci leguntur vnquam coluisse aliquod animalium, quibus Aegyptij diuinos honores dabant. Cumque Aegyptus hic nomen Aegypto dederit, vt omnes consentiunt, neque tenuerit, nisi vsque ad Memphim, vt diximus, patet, olim terminos Aegypti non pertinuisse nisi vsque ad Nili diuisionem.

Secundum tempus decimæ nonæ Dynastiæ, quo maxime floruit Aegyptus, fuit imperante Sesostris. Hunc putauit Iosephus esse eundem, quem nominat Diuina Scriptura Sefac, & exercitum ingentem duxit aduersus Hierosolymam, eamque cepit ac pecunias templi, scuraque aurea diripuit. atque hæc opinio mihi aliquando non displicebat. Mouentur, qui eam sequuntur duobus

- A duobus argumentis. Prima, inquit, syllaba Sesostris, & Sefac est eadem. sed infirma est coniectura: cum sint innumera vocabula, quibus est eadem prima syllaba, & tamen eandem rem nullo modo significant: alioquin absurda multa acciderent. Quod si id attendendum foret, cur non Sethosis, ac Sesostris iidem sint, quibus prima, & vltima est eadem, vtrisque autē tres? Addunt aliā coniecturam. quod Sesostris Palæstinam cepit, & Sefac Hierusalem. Atqui plures alij Reges Palæstinam ceperunt, vt ille idem Sethosis, quod libro primo aduersus Apionem Iosephus è Manethone scribit, & Iudæa, in qua est Hierusalem, Syriae magis mediterraneæ, quam Palestine maritime adnecti solet. Quod autem Sefac non sit idem, qui Sesostris, ordo temporum nos cogit fateri. Aristoteles enim diligens, & grauis auctor libro Politicorum septimo capite decimo clarissime ait, Sesostrim fuisse multis temporibus ante Minoem Regem Crete. Hic autem vixit multo ante bella Troiana, Herculem, Theseumque, & Argonautas, bellaque illa exarserunt sub temporibus Iephte, vt è Chronico Eusebij: constat, igitur longe ante hæc fuit Sesostris. Eodem modo Herodotus antiquissimus scriptor, qui diu fuit in Aegypto, ac diligenter est facta Regum, temporaque illorum percunctatus, vult inter Sesostrim, bellumque Troianum duos Reges vixisse intermedios Pheronem, & Protheum, quo regnante Paris Helenam rapuit. Similiter, & Diodorus remotissimum facit à temporibus Sefac, & Iosia, Sesostrim volens fuisse multo ante excidium Troiæ. Valerius item Flaccus canit, Argonautas in Colchidem profectos, ex quo Sesostris reliquit in ijs locis plurimos e suis militibus, quibus assignauit ea loca inhabitanda, ac tenenda, veluti opulentissima, & ad imperium, perpetuandumque accommodatissima. Atque ita vult eo venisse ante res Troianas, ita scribens:

— vt prima Sesostris

Intulerit Rex bella Getis, vt clade suorum

Territus, hos Thebas, patriumque reducat ad annem

Phasidos hos imponat agris, Colchosque vocari

Imperat.

Rursus, ex alio fieri non potest, vt ille Sefac sit Sesostris. Nam scribit Diodorus, ab hoc regnatū triginta tribus annis, cū Aethiopas, Arabas, Palæstinos, Asiaticos, Reges omnes vsque ad Gangē, Mediā, Scythiā vsque ad Tanaim, Thraciamque in Euro-

pa, Cycladas infulas ex maiori parte in suam potestatem redigisset, quibus ingenti cum gloria confectis, in Aegyptum redigisse; cumque plurimos Reges bello captos secum duxisset, cervicibus eorum trahi currum suum voluit, forte singulis diebus educens, quinam traherent ex illis. ob id Lucanus ita cecinit:

Venit ad occasum, mundi que extrema Sesostris,

Et Phairos currus Regum cervicibus egit.

Atqui tempore Salomonis, & Roboami Heraclidæ Reges Asiæ tenebant, ac pacifice tenuerunt vsque ad Gygem. Iones similiter, atque Aeoles a nullo vnquam deuicti vsque ad Cræsum, quod libro primo Herodotus narrat. Quæ falsa essent, si Sesostris hac ætate vixisset. Illud æque falsum foret, quod in Chronico Eusebii notat. Roboamo, Abia, & Asa regnantibus Thracas obtinuisse imperium maris. Tenuit enim Sesostris quâdiu regnavit. Quid illud? post annos viginti ex quo Sefac templum diripuit, Zara Aethiopum Rex cum decies centenis armatorum millibus iter arripuit in Iudæã, acieque certavit cum Rege Asa. qui vero id moliri, nedum perficere valuisset imperante, rerumque omnium summam per tot annos tenente in Aethiopia, & finitimis locis alijsque Sesostris? Videamus quid probabilius possit adferri. Atque illud in primis admiratione aliqua dignum consideremus. Neque à Manethone, neque ab Eusebio, qui sigillatim Regum nomina ac tempora, quibus vixerunt, recensuere, Sesostrim nominari. Necessè est igitur huius nomen apud illos aliquo modo varietur, quod euenire solet ob diuersas linguarum pronuntiationes, aut quod ab aliquo scriptore sit paulo dissimilius relatam, paulatimque immutatam, quamuis, & aliquibus plura fuerint nomina, vt Romanis prænomen, nomen, agnomen, cognomen. Quantum porro ad Sesostrim. Ille nobis est Sesostris existimandus, in quem nomen haud omnino diuersum, tempus, ac facta, similia, ac sine dubio minus differentia cadent.

Igitur Sethosis nomen omnium maxime conuenit Sesostris, ita eum vocat Iosephus ex Manethone, qui asserit ab eo deuictos Cyprios, Phænicas, Assyrios, Medos, Zethos appellatur vltima syllaba detracta ab Eusebio, scribitque initium dedisse decimæ nonæ Dynastiæ. nomen bene conuenit. regnare cepit ante bella vltima Troiana centum octuaginta septem annis plus minus, eiusque filium Rhampsem (ita vocat Eusebius. Nam cõmuni Regibus Aegyptiis nomine appellat illum Herodotus

A dotus, Pheronem, siue Pharaonem) Cornelius Tacitus refert libro annalium amplissime dominatum, quia à patre parta Regna exceperit imperas Lybiæ, Æthiopiæ, Medis, Persis, Bactris, Scythiis, Armenis, Cappadocibus, Lydis, Bythinis scribit. similiter Eusebius ait Zetho regnante primû suo imperatore vsos Aegyptios, & Herodotus Sesostrim solum ex Aegyptiis imperio potitum. Quocirca nonæ Dynastiæ, quæ est decimanona Aegyptiorum dicta, principium fecit. Viuente patre Sesostris bella multa gessit, vt ait Diodorus, iccirco anni amborum regnantium coniunguntur. solus quidem regnavit annis triginta tribus, quod inquit Diodorus, cum patre quinquaginta quinque, vt refert Eusebius. Eius filius Rhampses Pheron dominatus est annis sexaginta sex, vltimisque illum captum videtur ab Hercule, & sociis, quod narrat Plinius. Post annos deinde sexaginta sex plus minus ab obitu Rhampsis extitere vltima aduersus Troianos bella. Sic igitur omnia consentire videntur. Fuit autem Thebanus Sesostris, vt è Diodoro, ac Valerio Flacco apparet. Thebæ, vt diximus, sunt in extremis Aegyptiaci Regni, & Aethiopicis oris, neque ascribebantur olim Aegypto, quod hæc inciperet ab Vrbe Elephantina, quæ distat à Thebis octingenta viginti stadia, quæ scribit Herodotus. Aegyptus porro Nilo amne separabatur à Syria, & Arabia. Hinc Strabo libro decimo septimo Thebarum partem, quod interfunderet eam Nilus, Arabia attribuit, ac Plinius ex Iuba tradit à Meroe ad Syenem cunctos Nili accolos fuisse Arabas, atque ab his etiam Heliopolim, quæ extra Nilum erat, adificatam. Nam extra Pelusiacum ostium est Arabia, inquit Solinus, ob id Mela, Pelusium ait, Arabia ipsas oras sequat. Cum foret itaque Thebanus Sethosis, seu Sesostris, atque Vrbs ista non minus Aethiopiæ, Arabiæque, quam Aegypto ascribi iam inciperet in confinibus posita, iccirco Herodotus narrat à se in Palestina, & Ionia visos titulos à Sesostris positos armatura Aethiopica, & Aegyptiaca simul. Quod ipse non minus Aethiops, quam Aegyptius foret. Thebani porro minus abfuisse videtur à vera Religione, quâ reliqui Aegyptii, erantque apud eos duo templa. Alterum quidem maius Ioui caelesti caelitum supremo, atque omnium Domino, alterum minus Ioui mortali, ac mortalium, vt vocabant, Deorum parenti, quod refert Diodorus libro primo, antiquarum rerum capite secundo. Neque tot Thebis fere primis maxime temporibus simulacra, aut iam abiecta, vt reliquis

Pli. lib. 36.

Pli. lib. 6. c. 29
Ecl. c. 35.

ciuitatibus Aegypti, vt infra latius adhuc aperietur.

Sesoftris autem videtur fauiffe gentibus iis potiffimum, quæ verum Dei cultum ex aliqua parte retinuerunt. atque ab Abrahamo ortum ducere videri possunt. Nam regiones Colchidis dictas occupauit, atque hæc feliciffimæ omnium tēporibus illis erant, sic enim Plinius, regnauerant in Colchis Saluces, & Esubopes; qui terram virginem nactus plurimum argenti, auri- que eruisse dicitur in Sannorum Gente, & alioqui velleribus au reis inclito regno. Sed & illius aureæ Camera, & argentæ tra bes narrantur, & columnæ, atque parastatæ victi à Sesoftre Rege. Hæc Plinius. Mendose autem legitur in nōnullis codicibus, victo Sesofstre, cum cuncti scriptores testentur à Sesoftri, & victos, & abductos indigenas, ibique relictos alios, quos se allocutum refert Herodotus, afferentes ibi se à Sesoftri collocatos, testaturque ab iis circumcissionem seruata, crispo capillo, & atro colore fuisse, sicut Æthiopes, Ægyptiorumque, & Arabum sunt plerique. Sic igitur Sesoftris circumcissionem seruantibus optimas omnium terras dedit. Similiter, & hi nō videntur fuisse ex Ægyptijs, cum non colerent aliquod animalium, quæ colebant Ægyptii. Nam memoraret id, cum sit memorabile vnus saltem è tot scriptoribus, qui res Colchorum narrant. & in primis Herodotus, qui vult Colchos esse Aegyptios, & affert quæcumque potest argumenta ad id probandum, allaturus & hoc, si adfuisset, tanquam certiffimum.

Quin iis plurimum fidere se ostendit ille. Imperium namque orbis sibi diuturnum proponēs, loca illa maxime occupauit, ac muniuit, vt irruptiones Scytharū coerceret, eosdem vero pretio conciliatos immittere posset in quascunque nationes ab obedientia desciscentes, aditusque ipsi pateret ad Mare Caspiū in omnes populos circumpositos, ad pontumque Euxinum in omnes oras, quas abluit mare Mediteraneum. Quocirca in Colchide olim fuit oppidum Diocenas, in quo fuerunt aliquando tercentum nationes dissimili lingua vtentes ait Plinius. Ac videri potest admodum veriffimile à Sesoftri non modo in Colchide Æthiopas relictos ad imperium suum stabiliendum, sed in alijs etiam locis, & maxime ad cōfinia positis, Regesque plurimos creatos, quando omnes consentiunt, Plinius, Diodorus, Lucanus, pristinos Reges in Ægyptum, Thebasque abreptos curribusque suis adiunctos, vt speciem triumphi, quoties ipse in publicum procederet, illustriffimam cunctis exhiberet.

Idem

- A** Idem Sesoftris non multi facere visus est Aegyptios sacerdotes, qui à recta religione iam magis post Hebræos expulsos descuerant. Nam cum prius ex illorum præscripto nihil non administraretur, atque ab eorum consilijs, ac nutu Rex penderet, vt refert Diodorus. Hic, vt supra retulimus, absolutū in se Aegypti imperium transfudit; Ac licet ipse coluerit ignem, nam Vulcano templum condidit, admirandæ tamen nauis donum Deo summo rectori omnium, qui Thebis colebatur, obtulit, mirificeque laudatur ob egregias quasdam virtutes à Diodoro. Illud impium post adepta tot bona, quod singulis singularum ciuitatum Dijs templa in ijs Urbibus condidit, in quibus potiffimum colerentur, suamque vxoris, ac filiorum statuam in templo Vulcani posuit, siue ad memoriam duntaxat posteris commendandam, quod probabilius videtur, siue ad opinionem simul, cultumque diuinitatis comparandum, cuius aliqua illi cupido fortasse attigerat. Quamobrem veluti feliciffimus antea fuit, sic extrema vita luminibus est priuatus, idemque contigit eius filio Rhampsi, qui & patris nomen assumpsit, quod scribunt Herodotus, ac Diodorus, & supra ipsum patrem visus est omnes superbiam terminos excedere, vt apparet ex inscriptione obelisci relata, ab Ammiano Marcellino libro decimo septimo. Neque ampliffimi imperij dominatus diu permansit in successore. Æthiopes namque ante bella Troiana late imperitarunt, ac Thebas, Persiamque ceperunt, Memnone imperante, cuius, & Thabis, & in Persia refert Strabo libro 15. & 17. persistisse monumenta magnifica, quæ Memnonia dicebantur, ac Minos imperium maris, maritimaque cuncta in suam potestatem redegit, quod initio historiarum Thucydides refert, fuisse autem Minoa similiter, & Argonautas non multo post quam Rhampses iniit imperiū, tradit in Chronico Eusebius. Atque ita veluti a recta pietate non omnino descens Sesoftris latissime amplificauit imperium, sic vbi ab illa magis desciiuit, excidit cum filio suo a summo felicitatis temporalis culmine. Persistitque hæc Dynastia Aegyptiorum, proprie vocata, atque ordine decima nona, centum quadraginta quattuor annis.

Ex hoc tempore vsque ad Amasim, postremumque vigesima sexta Dynastia tempus, non leguntur Aegyptij late admodum regnasse, quamuis Sefac Aegypti Rex Hierosolymam ceperit Roboamo regnante, ac nihil amplius gestum sciamus, Nechus

autem

autem Iosiam proelio vicerit mox; ipse victus à Nabuchodonoro, captaque est Aegyptus; quæ complexi sumus superiori libro.

Tertium sit igitur, atque vltimum tempus Dynastiae vigesima sextæ, quo regnauit Amasis annis quadraginta quattuor, vt Herodoto, vel quinquaginta sex, vt Diodoro placet. Eius tempore quamuis ingentem vastitatem perpessa, floruit adeo Aegyptus, vt Herodorus, qui non admodum multo post hæc illo concessit, narret, in ea tunc fuisse Vrbiū viginti millia, quod etiam tradit Mela. Dicitur est Amasis cognomento sapiens. Hinc Diodorus libro primo capite quincies ita scribit. Hunc admodum perspicacem fuisse narrant, æqui iustique amatorem, & mox Polycratem Samiorum Principem, qui secum societatem cõierat, cum & ciues & externos conuincitantes violentius tractaret, per legatos ad modestiã horatus est, quo sua consilia aspernante, per epistolam societate diremit, scribens, cū sciret illū breui impia Tyrannidis penas daturum, nolle ex amici casu dolere. Admirati sunt Græci viri prudentiam, cum Polycrati, quod prædictum fuerat, breui euenisset. Hæc Diodorus. Occupauit Amasis Cyprum, tributariamque fecit, cum

Her. li. 3. ad
finem.

Ier. c. 44.

Ezech. c.

29.

nullus, ait Herodorus, mortalium ante ipsum hoc egisset, videtur, & Sidon Pheniciaque ipsi paruissci. Apries enim, cui successit, cepetat, & magna ex parte euerterat, vt prædixerunt Ieremias, & Ezechiel. ipse licet idola coleret, Hebrais tamen fauit, qui ex multo tempore emigrarant in Aegyptum, diruta à Nabuchodonosoro Hierosolyma, annis antequam imperium iniret, viginti tribus. Floruit maxime imperantibus Nabuchodonosori successoribus Cyres, & Cambyste, huius tamen regnantis initio vita migravit. & quando Amasis ceterique Aegyptij Iudæis ita fauebant, vt tamen omnium maxime ad abiectissima Idola ipsos inuitarent, atque hortarentur, ac spem facerent iccirco eis melius in Aegypto futurum, neque cogitandum de reditu in Hierusalem, temploque & illius instauratione, & cultu, Deus vltimam Aegypto ruinam immisit, has excidij causas, vii commemorauimus, Ezechiele referente. Nam sic ille, inter cetera regna erit (Aegyptus) humiliata & non eleuabitur ultra supra nationes, & iamnuam eos (Aegyptios) ne imperent gentibus. Neque erunt ultra domui Israel in confidentia docentes iniquitatem, vt fugiant, sequantur eos, quia ego Dominus Deus. eadem Ieremias.

Tria

A Tria tempora, vel potius duo referuntur, quibus Aethiopes late dominati sunt, ac minus a vera religione abfuisse videntur. Cap. V.

Icturi de Aethiopico Regno, referemus hic illa, quæ supra omisimus huc reijcientes, quod aptior locus videretur. Iam primum conuenit inter omnes rerum diuinarum. Scriptores, ac multis modis comprobatur Chus Aethiopiæ nomen dedisse, Melraim vero Aegypto. fuit ille primus Chami filius, hic

Gen. 11.

B secundus. ab eo prognati Saba, Heuila, Sabatha, Regma, & Sabatheca: Filii Regma, Saba, & Dadam. Belle hæc conueniunt cū nominibus locorum. Ptolemæus enim tradit non modo esse in Arabia Sabam, sed in interiori Lybia, quæ adnectitur Aethiopiæ, esse & Sabam. Idemque in Aethiopia ponit auilam & Auailitem finum, & emporium, similiter & Sabatham in Tabula Lybiæ secūda. Regmam vero in extremis Arabiæ locis, Aethiopiam freto angusto diuisam respicientibus. Chusij porro Hebraice, qui Græce Aethiopes ab exusta facie dicuntur, solent aliquando vocari non modo geniti à Chus, sed ob eandem faciei similitudinem, quicumque atro colore in Australibus locis degunt. Verbi gratia, coniux Moysis erat filia Iethro Sacerdotis Madian, & tamen vocatur Chusit Aethiopissa. Nos hic agemus de Regno Aethiopico, quod est Aegyptiaco finitimum. atque Abrahami liberis è Cethura susceptis obdiisse olim supra ostendebamus. ex Iosepho, Alexandro Polyhistore, & Cleodemo. Anrea sane Thebæi videntur dominati Aegyptiis, vt in Chronico Eusebius tradit, antiquissimos fuisse hos Aegyptiorum, refert Diodorus. Nam Chus, à quo prognati sunt Aethiopes, erat primus inter Chami liberos, vt verisimile sit, hunc fratribus veluti maiorem quodammodo imperasse.

Ptol. lib. 4.
tab. 4. Lyb.
interioris

Exo. 2.

Num. 12.

Sed Aethiopicum Regnum, quod est in Africa ultra Aegyptum, præcipuam sedem solebat habere in Oppido, & insula Meroes. Hæc sita est media inter Equinoctialem circulum, & tropicum cancri. Cumque rerum potirentur Aethiopes armorum ducenta quinquaginta millia, inquit Plinius, dare solebat, artificium quadringenta millia alere; & quidem si credimus Artapano historico, cuius verba recitat Eusebius libri de præparatione Euangelica noni capite quarto, dicta est hæc à

Pl. lib. 6. c.
29.

matre.

matre Moyſis Meroe, non à Cambyſis ſore, qua multo poſt A
fuit, quam Meroe floreret. additque ille Aethiopibus circun-
ſiſionem à Moyſe traditam. bellum quidem fuiſſe à Moyſe ge-
ſtucōtra Aethiopus, miſſumq. aduerſus hos à Pharaone, placet
etiam Iosepho. Videamus qui fuerit in illa religionis cultus
longe poſt Moyſis ætatem, cum iam religio prolapſa eſſet. Inco-
læ, inquit Herodotus, ſolos Deorum colunt Iouem, & liberum,
eoſque magnopere venerantur. Ioui etiam conſtituerunt ora-
culum, cuius reſponſis, poſteaquam iubentur, eo ſumunt expedi-
tionem. Hæc Herodotus de Aethiopiis, nomen Iouis auctori, B
attribuētibus. Hinc in vniuerſum de Aethiopiis Strabo libro
decimo ſeptimo, Deum putant alterū immortalē, alterū mor-
talē immortalē quidem eum, qui rerū omnium cauſa ſit, morta-
lis vero apud eos incertus eſt, & nomine caret. Hæc Strabo,
& Herodotus. è quibus colligimus Idola ab Aethiopiis cul-
ta non fuiſſe, neque tot Deos, vt ab alijs gentibus, a vulgo ta-
men poſtea ſecus factitatum videtur. ſic enim Strabo, qui mul-
tis poſt Herodotum ſæculis vixit, ſed frequentius eos a quibus
beneficium acceperunt, pro Diis habent. Hactenus Strabo, &
tamen duos tantum vult Herodotus in Deorum numero ab C
Aethiopiis reputatos: Ita olim. poſtea ſecus. Subiicit Diodo-
rus, qui in Meroe ſunt circa Deorū ſacra, cultumq. dediti Sacer-
dotes (& hi quidem maxima apud omnes pollent auctoritate)
cum eis viſum fuerit Regi nūciant, vt mortē oppetat, ita enim
Deorū iubere reſponſa, neq. fas eſſe immortalū voluntatem, à
mortali homine contemni, aliasq. addunt rationes, quibus ex
veterē inueterataq. conſuetudine Regi ſuadeant mortem. Et
ſane ſuperiores omnes Reges Sacerdotibus non armis, neque
vi coacti, ſed ipſa victi ſuperſtitione ſponte paruerunt. Hæc ille
libri tertii capite primo. ſequentibus deinde temporibus Inco-
læ Meroes in deteriore ſuperſtitionem prolapſi ſunt, & mul-
ta Aegyptiorum ſacra infanda admiferunt. cum tamen Aethio-
pes apud Diodorum bona plurima ſe tradidiſſe, Aegyptiis ia-
ctent. Sed antequam Thæbais Aegyptiacæ ditioni adiungere-
tur, Aethiopiæ, vel Arabiæ adnumerabatur, vt ſupra diceba-
mus. & Græci quidem priſci Aegyptum non exiſtimabant in-
cipere, niſi qua Nilus in duo fluenta diuiditur late inter ſe di-
ſiſta, atque in figuram Deltæ regionem redigit. atque iccirco
Aegyptus Delta ab iis vocabatur. Refellit hanc opinionem.

Hero-

- A herodotus; Aegyptumque tradit ab vrbe Elephantū inciperē.
Sic ille libro ſecundo. Verum ſicut Aegyptiaco Regno dein-
de eſt adiuncta Thæbais, ita & Aegypti pars eſt habitata: The-
bæque dictæ Aegyptiæ, non modo quod Aegyptio erant finiti-
mæ, Aegyptiaciſque Regibus parebant, ſed quod ita gentes ip-
ſæ ſtatuebant, à quibus termini ac nomina regionum ſtatuen-
tur, aut immutantur; Et Thæbei quidem populi ſunt antiquio-
res Aegyptiis, quod omnes tradunt. Thæbarum vero Vrbs ac
magnitudo ex antiquiſſimo tempore ſe ſe extulit ſupra om-
nes. Antiquiſſimus enim poeta Homerus vult Iliadis libro
nono, ante bella Troiana Thæbis fuiſſe centum portas, & cui-
bet portarū ducentos equites cuſtodix cauſa appoſitos. & The-
bæ diuitiæ prouerbio locum faciunt apud ipſum libro quarto
Odyſſæ. Et Vrbs pars quædam (ſunt hæc Strabonis verba li-
bro decimo ſeptimo) in Arabia, vbi ciuitas eſt, pars etiam in
vltiore, vbi Memnoniū. Hæc ille Arabiæ assignans, quidquid
cis Nilum à Meroe vergit in Arabicum Mare, quod Nilus Afri-
cam diuideret ab Aſia, & Arabes, vt ſupra ex eodem Strabone,
Plinio, & Iuba referēbamus, in illas ſe ſe terras effuderunt. con-
firmantur, quæ diximus ex eo, quod Thebei olim Deum ſum-
mum dumtaxat; liberumque patrem colebant, vt retulimus, &
eodem modo Arabes feruntur Deum ſummum, liberumque
patrem dūtaxat coluiſſe. Illud etiam Thæbeorum fuit, vt regio
nem diuideret in duodecim præfecturas. vt habet Plinius eas
enumerans libro 5. cap. 9. & hoc erat Arabum Iſmaelitarum,
vt eſt Geneſeos cap. 25. quocirca Nabatheï orti a Nabaioth pri-
mogenito Iſmaelis nunquam ſupra duodena pocula bibebant,
vt libro 16. refert Strabo, conuiuiaque nonniſi per tredenos
exercebāt, vt ſcilicet vnus duodecim præſſet. mendum porro
eſt in aliquibus Strabonis libris, cum dicit decem Thæbaidi
D præfecturas fuiſſe: nominatim namque duodecim recenſet Pli-
nius. Eundem ſecuti ſunt morem Dotes, Iones, Aoles, vt eſt
apud herodotum, qui & libro ſecundo narrat Aegyptum, ex an-
tiquo tempore in duodecim partes diſtributam, more ſcilicet
ab Abrahami poſteris accepto, quin, vt iam ſæpe diximus, ex
Iosepho, Alexandro, Polyhiſtore, & Cleodemo Abrahami
nepotes è Cæthura ſuſcepti, qui Arabiæ multas terras occupa-
runt, huiusmodi loca imperio tenuerunt. Thæbarum ma-
gnificentia maxima incæpit expulſis hebræis ex Agypto.
Nam cum Tanis, & heliopolis antea celeberrimæ forent in
Rr Aegy-

Ægypto, ita vt in Diuina Scriptura istarum dumtaxat ha-
 beat mentio, cum nondum profecti essent illi ex Ægypto. A
 postea multis hæc cladibus afflicta ob vexatos Hebræos sub-
 merfoque Rege Aegyptiorum mari Rubro est occupata ab Ar-
 meo Danao, & eius fratre Rhemesse Ægypto, vnde nomē est re-
 gioni datum, quod notat in Chronico Eusebius. Fuit Danaus
 Thæbeus ex oppido Thebaidis Chemmi, vt Herodotus libro
 secundo narrat. qui deinde à fratre expulsus in Græciam cum
 suis profugit, Argos occupauit, ac Danais nomen dedit, vt He-
 rodotus ibidem refert. Eusebius in Chronico, Strabo libro se-
 ptimo, Pausanias Corinthiacorum secundo; ijdem postea Danaï B
 admixti Doriensibus vnum Spartanorum populum confecerunt,
 cuius originem referunt ipsi Spartanorum Reges li-
 bri Machabæorum primi capite duodecimo; & apud Iosephum
 ad Abrahami nepotes, non propter Dores certe, sed verifimili-
 ter propter Danaos.

Primum tēpus igitur, quo Arabibus admixti Aethiopes, at-
 que ex quo Thebæi, Abrahamo iam tum nato, vt Eusebius in
 Chronico notat, Ægyptijs imperarunt, est postquam sunt ex-
 pulsi Hebræi ex Ægypto, ac rursus Thebæi receperūt Ægypti
 imperium per Danaum, & Rhemessem. Thebæq. illustrari ma- C
 xime apud omnes, & Ægypti esse ceperunt, quod ex ipsa orti
 Ægyptijs imperarent. Tanisque, & Heliopolis diminuta, neque
 in tanta existimatione postea fuerunt.

Secundum tempus est Memnone post Sethosim, Sethosiq. aut
 Sesostris ætatem regnate, quem volunt Troianis opem tulisse.
 hic namque Ismandes etiam, Smandius, & Osymandias dictus,
 vt Strabo, ac Diodorus scribunt, Thebis regnauit, in ipsa Me-
 roe, & Aethiopia, similiter, & in Persia, & Asia, quod Strabo li-
 bro decimo quinto, ac decimo septimo narrat. Herodotus quin-
 to, & septimo, Diodorus antiquarum rerū primo parte secūda D
 capite primo, & libro secundo capite sexto. Quamobrem viden-
 tur hoc tempore Aethiopes latissimo imperio potiti. floruit
 Memnon ante tempora Iephte iudicis, qua de re latius infra a-
 gemus, quod si credimus Hesiodo in Theogonia, & Probo Grā-
 matico, Aemathion Memnonis frater fuit, atq; in ea parte Eu-
 ropæ imperauit, quam de suo nomine vocauit Aemathiam, de-
 in vero Macedonia est appellata.

Zara hic interponendus esset, quem refert Diuina Scri-
 ptura, cum decies centenis armatorum millibus contendit
 se ad-

A se aduersus Asam Regem Indæ, sed quando fusus est eius e-
 xercitus nullo modo verifimile est aliquid imperii sibi acqui-
 sisse.

Tertium tempus est Sabacho, Sebicho, Taracho, & Merrhe
 Aethiopibus imperantibus. Hi namque dominati sunt Ægypto,
 Achaz Ezechiaque regnantibus inter Hebræos in vigesi-
 ma quinta Dynastia, vt Eusebius notat. Tarachus autem lon-
 gissime protendit imperii cōfinia; illud hic de Sabacho Aethio-
 pe mirandum referam e Diodoro. Hæc sunt illius verba. eius,
 inquit, Sabachi egregiam pietatem, & à principio vitæ institu-
 tionem facile quis ex visione somni perspiciat. Visus est ei B
 Deus, qui Thebis colitur in somno dicere, regnum ipsius in Æ-
 gyptios neque felix, neque diuturnum fore, nisi sacerdotibus
 Ægypti omnibus occisis per media ipsorum cadauera cum
 suis transfret. Hoc somnio sæpius oblato, omnes vndique Sa-
 cerdotes conuocauit, narratisque, quæ per somnum acceperat,
 nolle se, inquit, in Ægypto manentem alicui perniciem strne-
 re. Hæc Diodorus. Eadem paucis variatis Herodotus af-
 firmat, illi cum in Aethiopia ageret, oraculis, quibus vtuntur
 Aethiopes respondisse Deum, fore, vt in Ægypto quinquaginta C
 annos regnaret. Hæc isti. Ostendimus autem supra ab
 Aethiopibus ac Thæbanis Deum summum, qui sit omnium
 causa, in primis cultum, qui videtur huc Regem monuisse, qua-
 si re vera vellet exscindi impietatis omnes ritus ex Ægypto.
 ad tantæ autem rei clariorem explicationem, sciendum ex He-
 rodoto ante Sabachum regnasse in Ægypto Cheophem quin-
 quaginta annis, Chephrenemque eius successorem quinquagin-
 ta sex, à quibus omnia templa per annos centum sex occlusa
 fuerunt, neque vllus impiis diis datus cultus. ea deinde cum re
 ferasset Micerinus eorum successor, & in quasdā calamitates D
 incidisset, breuemque sibi vitam futuram ex oraculo cognouisset,
 quasi conquerens cum Diis, quod sibi hæc mala acciderent,
 cum pius in ipsos foret, oraculū consuluit rursus, ac responsum
 tulit, iccirco illi hæc euentura, quod oporteret Ægyptios centū
 quinquaginta annis affligi, ex quibus colligimus Deo propositū
 fuisse ex Ægypto exterminare his temporibus impios demonū
 cultus per Aethiopicos Reges, qui minus aberant à veritate,
 prolapsis in omnes superstitiones Ægyptiis. Tharaci meminit
 Strabo libro decimo quinto scribens ab illo imperium produ-
 ctum vsque in Europam, atque Herculis columnas, atque hic

est Taracus ille, qui auxilium tulit Ezechia Regi Iudaorum cum Semnacheribus oppugnaret Deum, Hierusalemque obfedit.

4. Reg. 19. Sed quonam reuicimus imperium Cephei, Belique quos fuisse Aethiopus, ac latissime dominatos nulla non monumenta antiquorum restantur? Ita Xerxes ipse Persarum Rex apud Herodotum libro septimo, ita Herodotus ipse paulo ante eodem libro. Plinius libro sexto capite vigesimo nono, Mela, Diodorus, aliique multi: atqui considerandum nobis est Cepheum, quem volunt Aethiopem fuisse, eiusque patrem Belum regnasse filio Sesostris Rhampse imperante, similiter, & Theutanum, ut vocat Diodorus, & Eusebius, sine Thytonum, ut alii; Memnonaque Theutami filium, & ipsos Aethiopus post Cepheum. Vixit enim Rhampses in regno annis sexaginta sex latissime, ac pater eius Sesostris quinquaginta quinque, quibus tamen adnumerantur anni Rhampsis filii. Quamobrem probabile apparet Sesostrim, sicut Colchidi imposuit Regem, populosque atro colore & crispo capillo, inquit Herodotus, Aethiopus, aut Aegyptios, ita & dedisse Reges, eodem modo Persidi, Assyriae in Ninive Vrbe, Babyloni, ac denique ipsi Palestinae. Ac necesse est ita dicamus: Nam Sesostris abduxit, ex omnibus locis antiquos Reges in Aegyptum, atque iis ad currum suum trahendum velati iumentis est usus. Cumque filio ipsius tributa à cunctis nationibus praestarentur, ut supra è scriptoribus antiquis dicebamus, opus fuit, ut exercitum, locoque ipsius alios Rectores, aut Reges apposerit, quando pristinos amouit, ac gentes exteræ in officio permanerunt. Neque solum Reges captiuos abduxit in

Aegyptum, sed populos etiam multos, quod Diodorus, & Herodotus scribunt, ut facile fuerit illi, ac necessarium suos ibi relinquere ad continendos in fide reliquos. Cepheus igitur, cum Perseo Graeco viuente imperauit, ut memorati scriptores narrant, incidit in annum, ut Eusebius notauit, Sesostris, aut Zethosis regnantis quadragesimum, & sequentes, quo tempore Cadmus & ipse Thæbus, si velimus aliquos scriptorum sequi, in Phœnicia regnauit, ac mox in Græciam profectus Thebas, & Phœnix eius frater Bythiniam possedit, ac patri agnori successit. Quin Perseus ipse cum genus duceret à Danao Thæbo, ut diximus, sextusque ab illo, ut constat è Pausaniae Corinthiacis, non immerito expeditionibus Cephei, rebusque Persi-

A Persicis interfuit, ac post mortem Cephei foci Persiam tenuit, quod se genere Thebæum, Sesostrisque gentilem faceret. Quocirca Herodotus refert libro secundo Persæum fuisse è Thæbaide Aegyptiaca regione. apparet itaque à Sesostris variis locis Reges è sua gente delectos assignasse. Illud non ommittendum, Madianitas appellari à diuinis libris Chusios, siue Aethiopus ob colorem, & cognationes initas cum Aethiopibus, alioquin Madianitæ, ut libro superiori explicauimus, ortum ducunt ab Abrahamo, eorumque regiones adscribuntur Arabiae, quæ Casio monte, Pelusique hostis ab Aegypto distinguitur, & ad Ioppem, quæ spectabat ad Cephæi ditiones, ut iidem scriptores tradunt, protendebatur. Defuncto autem Sesostris, ac Rhampse eius filio regnante sub annum quadragesimum imperii, Madianitæ late dominabantur, & Hebræos in potestatem redegerunt, ab illorum vero seruitute sunt hi vindicati, Gedeonis virtute, exercitusque eorum cæsus ad interuentionem constans e variis orientalium gentium populis, qui se mutuis vulneribus conciderunt cum de nocte turbatis castris nemo suos comilitones agnosceret: cæsaque sunt hominum centum triginta quinque millia, è quibus omnibus colligitur Aethiopus reuera dominatos latissime hoc tempore, ac variis in locis eorum Reges imperasse, qui tributa Rhampsi Sesostris filio Thebis inconfinio Aegypti, & Aethiopiae positae penderent. Quod si quis dicat iccirco Susios Persarum populos, & Cilsios dictos, quasi Chusios, quod libro decimo quinto refert Strabo, non male videbitur coniecisse. Operæpretium porro est cognoscere (nam spectat ad argumentum propositum), quæ fuerit Madianitis Religio ducentis annis ante hanc pugnam, & quæ tempore hoc Rhampsis, & Gedeonis. Iethro, itaque, Sacerdos Madian Moyfis focer, sic generum est affatus, Benedictus dominus, qui liberauit vos de manu Aegyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Aegypti: Nunc cognouimus, quia magnus Dominus super omnes Deos, eo quod superbè egerint cõtra illos, obtulit ergo Iethro cognatus Moyfis holocausta, & hostias Domino, veneruntque Aaron, & omnes seniores Israel, ut comederet panem cum eo coram Deo. Hactenus Iethro, è quibus habemus bene eum de Deo sensisse cum suis. Tempore autè Gedeonis Madianitæ colebant Baal, qui videtur aliquibus esse idè cum Bel, & Beel, aut Beilo, quem Cephei patrè statuunt scriptores, ut Herodotus libro septimo

Iud. ca. 8.

Exo. 18.

septimo refert. fuerunt autem plures Beli habitati loco Dei, A quos scriptura sancta vocat Balaim numero plurium iuxta inflexionem Hebraicam.

Sed, vt redeamus vnde digressi sumus: Aethiopes in ipsa Aethiopia cum late dominantur, minus aberant à vera religione, quam vel Ægyptii, vel cæteræ gentes, vt ex Herodoto, Diodoro, ac Strabone apparet. Quod duos tantum Deos crederent. Primumq. immortalẽ, & auctorem omnium rerum. secundum vero huic subiectum mortalem, & quod circumcisionem seruant. Mox tamen & ipsi prolapsi sunt ad impia multa, ac plerique ex ipsis diuinitatem summam. Regibus attribuebant, simulacra colebant, & quæ Aegyptii infandissima superis ascribere. B Quas ob causas extrema in eos ruina cælitus est immissa, atque in Aegyptios simul. Hinc Ezechiel corruent, inquit, de Aethiopiis, fulcietes Ægyptum & destruetur superbia imperii eius à Turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum, & dissipabuntur in medio Terrarum desolataram, & Vrbes eius in medio ciuitatum desertarum erunt, & scient, quia ego Dominus, cum dedero ignem in aegypto, & attriti fuerint omnes auxiliares eius. In die illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus ad conterendam Aethiopiae confidentiam. Et dabo terram Aegypti in solitudines gladio dissipatam à turre Syenes vsque ad terminos Aethiopiae. C

Ezech. ca.
30.

Explicantur tria tempora, quibus Græci temporalium felicitate maxime floruerunt, minusque a vera pietate abfuerunt; quam cæteræ gentes. Cap. VI.

Nam diximus supra Græcos à Iapheti stirpe prognatos, simulque illis imperium fuisse latissimum, Ioue imperante filio Saturni: Verum prolapsi per eundem Iouem in eam superstitionem, vt Heroas cælo ascriberent, ijs templa exedificarent, ac parentarent, quamuis hostias non cederent, exciderunt à magna temporalium felicitate, sequentibusq. temporibus ex aegypto multi ad nauigarunt in Græciam. In his Cecrops primus anno, vt Eusebius notat, octauo antequam Moyses, & Hebræi desererent Aegyptum, Athenas occupauit. Actei Regis filiam sibi D

A sibi matrimonio iungēs: quod in Atticis Pausanias tradit, idemque in Arcadicis addit hæc verba. Eadem vero ætate, & Cecropem Athenis, & Lycaonem in Arcadia regnasse comperio. Prudentia tamen rerum diuinarum multo Lycaonem inferiorem fuisse censeo. Ille enim cum primus Iouem (nomen à Iehoua Hebraicæ ductum) cognomine supremum (non terrenum, ac mortalem) appellasset, nihil vita præditum ei immolandum duxit, sed liba tantum patriæ, Pellanos Attici vocant, vt ad aram porricerentur sanxit. At hic ad Iouis Lycæi aram infante mactato humanum sanguinem libauit. Hæc Pausanias, Eusebius tamen in Chronico ita scribit, Primus Cecrops bouem B imolans Iouem appellauit, & Cecropia Regio ab eo appellata sic Eusebius, cui reliqui scriptores magis assentiri videntur. anno deinde, vt idẽ numerat, quinquagesimo post expulsos ex aegypto Hebræos. Danaus Regis Aegypti frater Thebeus ex oppido Thebaidis Chemmi, quod testatur Herodotus libro secundo, in Græciam cum magna suorum manu venit, Argos cepit, ac Danais nomen reliquit. successit ei Lynceus ex Aegypto fratre Nepos, maritusq. Hypermnestræ filia, ac proinde illius gener, quod Eusebius in Chronico refert, Pausanias in Corinthiacis. Licet autem Cecrops, ac Danaus cum suorum C multis ex Aegypto appulerint in Græciam, nullo tamen modo Aegyptiaci generis fuerunt. quod patet e sacris. Tempore enim Moysis Aegyptii colebant animalia quæuis, oues, boues, capras, & cætera huiusmodi, ac pro Diis habebant. Nam sic ipse ad Pharaonem, si mactauerimus ea, quæ colunt Aegyptii coram eis, lapidibus nos obruent. potissimum vero vitulum colebant Apim vocantes. Nã propterea cõsulanit Aaron in solitudine aureum vitulum, colendumq. proposuit Hebræis. At tale quidpiã nihil vnquã cultum legitur à Cecropiis, aut Danais. Danaï postea sese Dorientibus adiungentes populum Spartanum confecere, vt D libro sexto Herodotus tradit, quiquidẽ populus ad Abrahamum refert originem suam, quod est in libris Machabeorum, ac narrat Iosephus, vt supra meminimus. centum post hæc, & quinquaginta annis plus minus Cadmus plurimos Arabas secum ducens, e Phœnicia profectus, Thœbas Boeoticas occupauit, vt multis placet, nam dissentiant aliqui in tẽpore, sed vt patet e Genealogiis, Cadmi aduentus hoc tẽpore euenit. Ac viginti post aduentum Cadmi annis Pelops e Phrygia discedēs, copiasq. militares aduehēs Danaos, expulit, Peloponerumq. de suo nomine vocauit. Ob id

Exod. 8.

Ob id inter Heraclidas Danaorum, siue Spartanorum Reges, ac Pelopidas de imperio perpetuum bellum fuit, quamuis affinitas inter eos contracta fuerit.

Secundū tēpus igitur, quo Græcia cœpit florere extitit post Rhamphsem Sefostris filium defunctum. Tunc enim Perseus a Danao septimus, & nepos è Semele filia Cadmi Liber, siue Dionysius, ac Minos latissime dominati sunt, vt Thucydides initio historiarum scribit, Strabo libro primo, & decimo, Eusebius in Chronico. Inde Hercules Persei pronepos propter Electriorem auum, & Alemenam matrem Italiam peragrauit, Gallias, Scythiam, & Hispaniam, Iason, & Argonautæ Illyriam, Colchidem, & multas Asiæ regiones, & Hercules quidem cum Persei pronepos ab omnibus ponatur, decimus erit a Danao Aegyptio, propterea namque eum scribit Herodotus libro secundo genus ducere ex Aegypto. Quod si Spartani pertinent ad Abrahamum propter Danaum, Danaosque (nam quomodo alioquin pertineant, haud videmus siquidem vera est assertio Spartiatarum in libris Machabæorum, & Iosephi) Hercules, & Heraclidæ in Abrahamum referent originem suam. Mirum vero quot sibi gentes regiam suorum Principem stirpē reuocent ad Herculem. Audiamus Ammianum, qui sic libro decimo quinto de Gallis & Hispanis, loquens: Regionum autem, inquit, incolæ id magis omnibus asseuerant. (Quod etiam nos legimus in monumentis eorum incisum) Amphytrionis filium Herculem ad Gerionis, & Taurisci sæuorum Tyrannorum perniciem festinasse, quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat, superatisq. ambobus coisse cum generosis fæminis, suscepisseq. liberos plures, & eorum partes, quibus imperitabant suis nominibus appellasse. Hæc ille. eodem modo Scytharum Reges ad Herculem reducūt suorum progeniem, apud Herodotum libro quarto, ac Germani ipsi apud Corneliū libro de moribus Germanorum profitentur Herculem fuisse apud ipsos, eumq. fortissimū virorum ituri in prælia canunt. Quin gens Fabia inter Romanos nobilissima auctorem suum faciebat Herculem, si Plutarcho credimus in Maximi vita. Ab hac quatuor Illustrissimæ familiae Vibulani, Ambusti, Maximi, Pictores. E quibus præstantissimi Duces prodierunt. Sed, & antonia gens eundem Herculem sui generis auctorem ciebat, quod Appianus libro de bellis ciuilibus tertio, & in Antonio Plutarchus refert. Heraclidæ similiter Lydiam tenuerunt annis quingentis ac viginti, vt initio

A vt initio historiarum narrat Herodotus. Ab illis ortus Tyrrenus Italiam petiit, eiusque vna cum Tyrrenia, cui nomen dedit, maximam partem tenuit, vt idem, cum multis aliis scribit, ita ut Italia tota à Græcis quandoque Tyrrenia nuncupetur, quod libro primo de antiquo, & nouo Italiæ statu explicauimus. Spartæ Reges eodem modo ab Hercule prægnati sunt, quod libro sexto, & octauo Herodotus tradit, eorum seriem recensens. Alexander denique Magnus, quod cæteris consentientibus in eius vita memorat Plutarchus. Ptolemæique, & Seleucidæ ab Hercule sunt oriundi. Innumeræ porro Ciuitates, portus, ac loca ab Hercule eodem nomen sortita esse in Europa constat, vt in his immorari superuacaneum videatur. Cum vero plures fuerint hercules, & nonnulli eos confundant; Atque in his tres memorabilissimi, Libycus sub ipsa Abrahami tempora, Tyrius sub ætatem Moysis, Græcus Gedeonis tempore, & sequentium Iudicum, quæ sunt in Europa gesta ad hunc referuntur, & habent probatissimos auctores ac certissima monumenta. eodem tempore, quo Hercules, vixit & Iason Græcus. Strabo multæ diligentie grauitatisq. maturæ scriptor lib. xv. contendit Medis à Iasone filium Regem datum, cum contra sit. Iasonem quidem dominatum in Armenia, & finitimis locis hoc argumento nititur confirmare, quod plurima sint loca, quæ Iasonia nominantur. Argonautas quidem volunt in Italiam venisse. Euganeos eorum populos esse, à quibus triginta quattuor oppida ædificata tradit ex Catone Plinius, in his Bergomum, & Comum, ab iisdem Pola, Lepontia, Graia Alpes; igitur post Iouis Cretensis ætatem, si quo vnquam tēpore visa est Græcia florere, hoc videtur fuisse. Quo sane infandissima passim sacra, infandissimi mores excreuerant. Nullo enim non loco impiis Dæmonijs immolabantur à parentibus ipsi filii, atque ignibus comburendi tradebantur. In Arcadia fuerat hic ritus à Lycaone inductus, quod in Arcadicis Pausanias refert. Romæ atque in Latio à Fauno Rege, quod Lactantius tradit, institutum fuerat, vt quotannis e ponte in Tyberim triginta homines in honorē Saturni proiicerentur, inde contigit vt Pelasgi, qui Italiæ magnam partem occupauerant, ad auertendam quandam cladem vouerint se se decimum quemque è filiis suis ad aram sacrificaturos. Id Dionysius libro primo scribit. Adhuc in Sicilia Cyclopes, in Campania Læstrygones erant, à quibus homines, vt iis pro cibo vescerentur, mactari solebant. Multo autem fædiora, ac truculentiora

culentiora in Hispaniis, Galliisque ab huiusmodi hominum co-
luuie patrata dicuntur Geryone, & Taurisco Regibus. vstitatiffimum namque Borealibus fuit, & Gallis homines sacrificare, ac perdurauit hoc vsque ad Cesarem, vt est in eius commentarijs, ac multis etiam populis Hispaniæ, quod Strabo libro tertio refert, quæ plurimis in locis ab Hercule sublata predicant. Hinc in fastis Ouidius de Latio canens:

Donec in hac venit Tyrrinibus arua quotannis.

Tristia leucadio sacra peracta Deo.

Et in vniuersum de Hercule Venusinus.

Notaque fatali portenta labore subegit

Atque hæc quidem quantum pertinent ad Europam. Iam vero in Aegypto confederat omnis superstitionum spurcicies, atque atrocitas, ex quo Sethosis vel Sesostris omnibus omnium gentium Dijs templa vel ædificauerat, vel abductis in seruitutem populis construi libens annuerat, ac facta est Aegyptus sentina totius impietatis. Cumque incidant hæc in tempora Gedeonis, scimus è Diuina Scriptura Madianitas plurimum tunc potuisse, eorumque imperio diuersarum linguarum populos obedisse, illis Deum fuisse Baal. Iccirco enim Gedeon vocatus est Ierobaal, quod statuas eius comminuisset, cui solebant consecrari filii, filiarumque per ignem, vt est in libris Regum. Passim porro exercebantur latrocinia, neque erat aliquid Prædonibus tutum, quod initio historiarum Thucydides narrat, ac Plutarchus in Thesei vita. Per Minoem vero, Herculem, & Argonautas magna omnibus securitas est parata, moreque efferi plurimis è locis exterminati, quod memorati scriptores memoriæ prodiderunt, & quamuis multa confundant, quæ sunt vel Herculi Lybico, vel Tyrio tribuenda, distinguunt tamen facillime possunt temporum distinctione seruata, quæ dignoscuntur è multis. Sed illud occurrit ambiguum. Nam scimus Herculem multis fuisse criminibus obnoxium, multis istos omnes. Verum si comparentur aliis, qui tempestate illa viuebant laudabiles isti existimabantur, adeo cuncta erant deprauata, adeo Christus omnia nunc in melius restaurauit, vt merito reputemus istos facinorosos, quibus Deus ob aliqua bona ab ipsis profecta non exiguam temporalium honorum felicitatem largitus est. Cum totius prope Europæ regionibus vel dederint Reges, vel aliquo modo imperarint. Breuia sane fuerunt hæc omnia, sicut extremo vitæ prolapsi sunt isti, quos vocarunt

A carunt Heroas, in enormia crimina cum primo maxima virtutum dedissent exempla. Græci porro ipsi cum numero Heroum non Deorum duxissent illos post obitum, in his Herculem. Tamen hunc paulopost diuinis honoribus impie sunt profecuti. Et ei quidem primi Marathonij sacra instituerunt, quod in Atticis Pausanias tradit, qui, & in Eliacis prioribus refert Iphitum alterius Herculis, qui Olimpios ludos restaurauit, post annos à Troiæ ruinis quadringentos quinque aut sex, vt aliqui numerant, parentem, suasisse Eleis, vt Herculi huic imolarent, atque hi videntur omnium postremi recepisse Herculem pro Deo.

B Corruerunt itaque Græci breuissimo temporis curriculo ab hac felicitate, atque omnia redacta sunt ad pristinas prope miseras, vt cognoscimus ex initio historiarum Thucydides, ac Plutarcho in vita Thesei. extremam ruinam maxime duxerunt cum vates illi Hesiodus, atque Homerus centum, & amplius annis ante Olimpiadam primam plurima Deorum nomina genealogias, fabulas, & infanda multa ab Aegyptijs accepta ad Græcos transtulerunt, vt libro secundo Herodotus tradit. Casum sustinuit Lycurgus, qui Spartam legibus ex magna parte bonis munivit. Non abfuit hic admodum longe ab ætate Hesiodi, atque Homeri. Quocirca Lacedemonij maxime omnium tuti fuerunt inter Græcos à communibus ærumnis, quod Thucydides refert, quamuis Atheniensis Atheniensibus plurimum tribuere velit.

C Tertium tempus est ex quo vnus Dei cultus magis agnosci, excipi, & amplificari reiectis fabulis, & infandis multis, quæ fuerant in cælitibus conficta, incæpit. Id accidit ex quo Thales, ac Pherecides è Phænicibus oriundi Philosophorum sectas illas nobilissimas Ionicam, & Italicam instituerunt temporibus Cyri Regis. Ab his, quæ conficta fuerunt in superos, explosa omnia, ac derisa; quamuis multitudini nimium dantes, aliter aliquando loquerentur, atque sentirent, & impia nonnulla ipsi affirmarent. Omnium maxime profligauit hæc Aristoteles, qui minus à vera religione recessit, vt apparet ex ipsius libris bene expositis. Huius discipulus Alexander ad summum perduxit Græcorum temporalem felicitatem, ac veræ religioni fauit, sed cum postea desciscens à pristinis virtutibus diuinitatem sibi asserere vellet, breui extinctus est ipse, ac posteritas eius omnis ad interitum deleta. Græci tamen in-

vniversum plerique à recta pietate rectisque moribus per hæc tempora minus abfuerunt. ex illis autem maxime fauerunt Hebræis Spartani, qui se ab Abrahamo genus ducere afferebant, è regibus autem, post Alexandrum Seleucus Nicanor, à quo Seleucidæ omnes originem duxerunt Antiochus Magnus, atque huius successor Seleucus Asiæ dominantes, Ptolemæus item Lagi filius, à quo Ptolemæi, & Philadelphus in Aegypto imperantes, vt supra ostendimus è Iosepho.

Supl. 2. c. 8.

E quibus omnibus iam liquet Græcorum temporalem felicitatem maxime tunc floruisse, cum minus à religione vera abscessere. concidisse autem religione eadem penitus cadente, ac prostrata.

A quibus condita fuerit noua Tyrus. Eius tria tempora felicia, quibus aut rectam religionem fouis, aut eius cultores, ac totidem, quibus contra egit, explicantur. Cap. VII.

Yriorum gens ac Respublica vetustissima simul ac nobilissima omnium videtur fuisse, iccirco dicturi de illa prius monere volumus, geminam fuisse olim Tyrum veterem, & nouam. Ac de veteri mentio fit in libro Iosue, appellaturque munitissima veluti & Sidon magna. Noua autem condita est potissimum Gedeonis ætate, vt notat Eusebius in chronico, annis ante conditum templum ducentis quadraginta. Quamobrem vetus dicta est Palætyrus Græco nomine. extrabatque adhuc Salmanasaro Rege, ac noua, sicut & Sidon obediebat, vt Menander Ephesius in annalibus scripsit, quos citat Iosephus libri antiquitatum noni capite vltimo. distabat vetus, quam scribit ab Alexandro omnino dirutam Diodorus, à noua triginta stadiis, vt notat Strabo. ædificatam nouam consentiunt omnes ab Agenore Cadmi & Phænicis patre, Beli filio, Cephei fratre, quorum sane omnium meminit Herodotus multis in locis. Iustinus, Quintus Curtius. Operæpretium est inquirere vnde esset Agenor, Cadmus, aliique, à quibus conditam nouam Tyrum volunt, quin ipsam Sidonam nouis colonis repletam. Strabo diligentissimus auctor, quidam, inquit, Phænicas, & Sidonios, qui nobis propinquiores sunt, ex Oceano in Colonias dedu-

Ios. ca. 19.

Diod. 16.
Sora. li. 16.

Her. li. 22.4
5.7. lib. 18.

Iust. 18.
Q. Curt. 4.

Str. lib. 1.

- A deductos esse tradunt, & quia à Mari Rubro sunt Phænicæ, id est rubros vocatos fuisse adiiciunt. Hæc Strabo. Herodotus vero initio historiarum, Phænicæ, ait, qui à mari, quod rubrum vocatur, in hoc nostrum proficiscentes, & hanc incolentes regionem, quam nunc quoque incolunt, longinquis navigationibus incubuerunt. Ita Herodotus. & Iustinus Tyrionum gens inquit condita à Phænicibus fuit, qui terræmotu vexari, relicto patriæ solo, Assyrium stagnum (Asphaltitem scilicet lacum) primo, mox mari proximum littus incoluerunt. condita ibi Vrbe quam à piscium vbertate Sidona appellauerunt.
- B Nam piscem Phænicæ Sidon vocant. Post multos deinde annos à Rege Alalonitarum expugnati nauibus appulsi Tyrum Urbem ante annum Troianæ Cladis condiderunt. Hucusque Iustinus, quantum ad originem vocis Sidoni impositæ non bene, in reliquis non male. Tyrus enim noua non admodum multo ante Troianam cladem condita memoratur. Ex his constat ab accolis Erythrei maris nouam Tyrum constructam, Sidonemque veteribus denictis, aut eiectis habitatam. Consentit his Plinius inquiring. Ab eò latere, quod Hispaniam spectat, passibus fere centum, altera insula est longa passuum ter mille, mille lata, in qua prius oppidum Gadiū fuit. Vocatur ab Ephoro, & Philistide Erythia, à Timeo, & Seleno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis. maiorem Timæus Cotinussam apud eos vocatam ait. nostri Tartesson appellant, Pæni Gadem, ita punica lingua Sæpem significant. Erythia dicta est, quoniam Tyrii, ab origine quorum orti, ab Erythreo mari ferebantur. Hæc tamen Plinius. & tamen idem cum cæteris fatetur istos tyrios fuisse eosdem cum Phænicibus, quod scilicet, vt supra memorati scriptores narrant, Tyrus noua fuerit ab Accolis Erythrei, seu rubri maris ædificata, deductosque Sidonem colonos. fidem facit his, quod in mari Rubro, quamuis hoc videatur Persicum ad quod imperio pertinebant Idumæi, rubrumque Herodotus lib. 15. vocat, Tres insulæ sunt Tyrus, Aradus, Sidon, quarum incolæ iactant insularum, & Urbium, quas eodem nomine Phænicæ habent, suos esse colonos. Ita Strabo post alios. quod scilicet abducti fuerint antiquæ Tyri, Sidonis, Atque Aradi habitatores (veluti in Mediam Babyloniamque olim Samaritaniam) in tres illas insulas Erythrei maris, atque ex istis (vti in Samaritaniam, Medi, Babylonique) in has nostri maris. ita tamen, vt ex Erythreo profecti, quemadmodum Medi Samaritanis, imperarent.

Iust. li. 18.

Pl. li. 4. ca. 22.

Str. li. 16.

rarent. Videamus autem, quando constat Phenicas inde aduenisse, quæ dominarentur gentes inter Erythreos, atque vnde hi dicti. Et quidem sitæ erant è regione Thæbarum, Thæbaïque tractus in littore maris Erythrei, tres præcipue Vrbes Madian, Afiongaber, Ailath. Madian Vrbs erat, vt notant Regia gentis Amalech, qui quidem fuit nepos Esau, siue Edon e

Gene. 25.
36.

Exod. 17.

Num. 31.

Deut. 2.

3. Reg. 9.
22.

2. Paral. 8.

4. Reg. 14.

Strab. lib. 16.

Plin. lib. 6.
58.

Herod. lib. 5.

Strab. 10.

Gen. 38.

Ezech. 25.
27.

filio Eliphaz. Madianque erat filius Abrahæ è Cethura, Afiongaber Ciuitas erat Idumeorum, equa Salomon, & Iosaphat Israelitici Reges classes mittebant gubernantibus eas Tyriis. Elat, siue Ailath, vel, vt Strabo vocat, Ailan, vnde ait Alaniticum sinum (quod ex vtraque littoris parte iuxta Plinium lib. 5. cap. 11. habebat Ailan) dictum, aut Aelaniticum, sic enim vocant aliqui, quod coniungant æ, & i. ac diphthongum constituent alii vero disiungant, similiter ad Idumeos pertinebat, quæ constant è diuinis libris. E quibus apparet ad Idumæis habitata Arabiæ, marisque rubri littora. Cumq; Edon (vnde Idumæi, siue, vel, vt vocat Iustinus, Edumæi variata inflexione, sunt dicti) sint eidem, qui Græce Erythæi, aut Phenices, latine rubri, dicuntur. Hinc colligitur ab illo nomen Erythreo mari datû. Et quod volunt aliqui Erythram fuisse filiû Persei, & Andromedes, vnde ita fuerit appellatum mare, falluntur. Nam prius ita appellabatur argumento est, quod Cadmi comites, vt videbimus ex Herodoto, & Strabone, Arabes Erythram in Euboea insula condiderunt de nomine patriæ suæ. Cadmusque fuit, antequam Perseus ex Andromeda filios suscipere posset, quin duabus ante Perseû generationibus. falsum similiter à Phenice inuentum purpuræ colorem; cum fuerit Phenix multo post ætatem Moysis, qui sapius purpuræ mentionem facit, ideoque purpura erat in vsu longe ante Phenicem, sed quoniam Phenices illam comportarunt in multa loca, iccirco nomen gentis traduci cœpit ad colorem. Quod si agamus de Coccineo; & hic temporibus Iacobi cognitus erat. obstetrix namq; cum pareret eius nurus Thamar, alligauit ad manum Tare infantis coccinum. Quod igitur Amos vocat Tyrios fratres Idumæorum, vel Iudæorum, siue vtrorumque (Nam sensum hunc omnem lectio recipit) id non pertinere solummodo videtur ad arcæ amicitia vincula, sed ad eandem quoque cognationem, quod ex eodem genere Abrahæ magna ex parte nati essent, vt è superioribus liquet. Quocirca Ezechiel alloquens nouam Tyrum, Regemque illius manifestissime, vt aperiemus, testatur à principio bene fuisse

- A fuisse illam de rebus diuinis, ædificata mque à finitimis. Vel itaque Iudæi fuerunt, vel Idumei. his enim solis contigit utrumque, vt religioni rectæ adhererent, ac finitimi essent. obseruandumque nobis est, quod ait Mela lib. primo, Cepheo Regi Ioppes fuisse fratrem Phineum, amborumque aras ostendi summa cum religione ab incolis loci. dignoscimusque Phinei, Cadmi, Beli, Cephei nomina Hebraicis esse quam simillima, & gentilitia, nam sæpe in sacris literis mentio fit Phinees, quod Phinei, Phenique est geminum, reueraq; est Hebræorum, è quorum stirpe sunt Idumei. nomen Cadmi clarius ab Hebraico est deductum. in Tribu enim Zabulon est torrens Cadumi, cuius est mentio in libris Iudicum. Belæ autem nomen, quod attribuebatur auo Cadmi, apertissime est Regis Idumeorum, quod habetur in Genesi, & libro Paralipomenon primo, in quo narrantur octo Reges, qui imperarunt in Idumea, prius quam Rex daretur Hebræis. Quod si cui libet Regi assignentur anni triginta singulis scilicet plus minus, conficiuntur, vt in similibus Regum successionebus etiam contingit, ducenti quadraginta, quorum finis cum tangat initium Saulis regnantis, principium tanget tempora Aod Iudicis, ac Deborah, quibus necessario quod in chronicis adnotatur, Belus Cadmi auus, Cephe, Phinei, Agenorisque pater late regnabat, vt videatur esse idem cum Bela Idumeorum Rege. Et quidem prophani scriptores videntur Belum facere Arabici generis, è quo sunt Idumei, ita enim poeta, vt eum citat Strabo.

Καὶ κόρη Ἀράβων τῶ Ἑρμαῶν ἀκατήτα
Γέναιτο καὶ θρονίη κόρη Βήλοιο ἄνακτος.

Et puella Arabis, quam Hermaon puram
Genuit, & puella regalis Beli domini.

- D Sic igitur Belus Arabs ex Hermaone genuit puellam. Quin idem Strabo libro decimo Cadmi Comites, qui in Græciam venerunt, ait, Arabas fuisse, a quibus tum is, tum Herodotus libro quinto conditam volunt Erethriam, siue, vt in Boeothicis Pausanias vocat, Erythram. Iam vero quumadmodum Belus, Cadmus, Phenix, Hebræorum, Idumeorumque voces esse videntur, ita & Cepheus, nam Cephe Hebraicæ est petra, & Agenor, quod cum Afion ciuitate Idumeorum maritima habet aliquam similitudinem, similiter Hiram, qui tempore Salomonis Tyris imperabat est Idumeorum nomen, vt è Genesi, ac libro

Mel. lib. 1.
cap. 6.

Gen. 36.
1. Par. 1.

libro Paralipomenon constat. Scribit autem Strabo ab Homero vocari Arabas Erembos eo versu:

Ἀθιοπῶδες δ' ἰνὸν ἴλιον καὶ Σουσίους, καὶ Ἐρέμβους.

Aethiopsque adii deim Sidonios, & Erembos.

Quocirca Zeno reponebat *Aphase*. Hebræi namque, & ipsi non Arabas sed Erebas dicunt, ut apparet ex Isaia. Nigri autem coloris extitisse plerosque Arabas, illud ostendit, nigra sed formosa filia Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, ideoque Sephora coniux Moysis appellatur Aethiopsa, quamvis ex Arabia foret, & Homerus coniungit Aethiops, & Arabas, ac Cepheus Andromedæ pater Aethiops vocatur à scriptoribus.

Ex his omnibus, ut apparet, conficitur novam Tyrum conditam fuisse ab Idumeis Arabibus, qui Rubrum mare incolebant. Phœnicæque, & Idumeos eiusdem generis esse. Quocirca Tyrij ab initio plerumque de rebus divinis optime senserunt. Nam sic Ezechiel alloquens novam Tyrum, Tyrique Regem. Hæc dicit Dominus Deus, tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, ac perfectus decore. In delicijs paradisi Dei fuisti omnis lapis preciosus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, & Onyx, & Beryllus, Sapphyrus, & Carbunculus, & smaragdus, aurum opus decoris tui, & foramina tua, in die qua conditus est, præparata sunt. Tu Cherub extentus, & protegès, & posui te in monte sancto, in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vijs suis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te, in multitudinis negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate; & peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidisti te à Cherub protegens de medio lapidum ignitorum. Hæc Ezechiel de nova Tyro, Regeque ipsius, attribuens illi sapientiam, perfectionemque divini cultus, ac religionis ex eo tempore, quo condita illa fuerat, atque ita persistisse usque ad ædificationem templi videtur innuere, cum dicat positam fuisse in monte sancto Dei, qui non alius vocatur à Divina Scriptura, quam ille, in quo templum Salomon ædificavit. Iccirco omnia, quæ templo, & summo sacerdoti conveniebant, propheta Tyro, Regique eius ascribit. nimirum quod sit Cherub extentus, ac protegès, quod pertinet ad Cherub, à quo arca protegebatur alis extensis, quod habet easdem gemmas, quæ gestabantur à Pontifice maximo ad pectus. Denique quæcunque maxime sacra, & religiosa loci, arcæ, & Sacerdotis in templo iam

A iam condito erant Salomone regnante, Tyriis assignantur, dictumque merito esse eos ambulasse in medio lapidum ignitorum, ut appareat iam tum templum è lapidibus fuisse constructum, cum Tyrii sapientia caelesti arderent, quæ consentiunt litteris ab Hiram Tyriorum Rege ad Salomonem scriptis, quia dilexit dominus, inquit, populum suum, iccirco te regnare fecit super eum, & benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cælum, & terram, qui dedit David Regi filiorum sapientem, & eruditum, & sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino. Hæc Tyri Rex Hiram, è quibus apparet eum bene sensitisse de vero Deo, rebusque ad ipsius cultum pertinentibus. Quod alio quoque argumento confirmatur. Nam Salomon dono obtulit Hiram Regi oppida viginti Galileæ, in quibus habitabant sine dubio Israelitæ. Non videtur autem vilo modo dicendum, datos illos à Salomone in potestatem Regis male de re divina sentientis, eo tempore, quo, & ipse bene sentiebat; cum foret hoc contra legem Dei. Sic igitur videntur tyrii cum suo Rege maxima ex parte veræ religioni adhesisse usque ad Hiramii suprema tempora. non enim negamus aliquos eo confluisse (cum civitas maritima foret negotiatorum plenissima, & advenarum) qui multa impia sectarentur. Numerantur porro à nova tyri ædificatione, ad conditum templum ducenti quadraginta anni, quibus recta pietas in ea stetit aliquo modo videtur. Sic etiam post adventum Cadmi in Græciam, vera religio capit in ea maxime corrumpi, cum testetur Herodotus libro secundo Hesiodum, & Homerum, qui multis post Cadmum Agenoris filium læculis fuerunt, tradidisse prolem Deorum, cognomina, honores, diversa artificia, & figuras, quod etiam Pythagoras testatur, ut refert in eius vita Diogenes Laertius, quod esse verum cognoscimus è Græcorum Theologia, quam refert Eusebius libri secundi capite secundo de præparatione evangelica, in quibus apparet Cadmi nepotes cælitibus ascribi, non ipsum, vel ipsius maiores, aliosve vel supra illius ætatem. eodem modo non legimus ab eo, vel eius comitibus villos habitos honores Astarthi Sidonorum Deæ, quam tyrii postea receperunt, ut ostendimus, neque Phœnicum theologiam, quam refert Eusebius libri primi capite septimo de præparatione Evangelica, Græcis ex vlla parte ab ipso traditam, quæ sane omnia inveniunt à Cadmo Agenoris filio veram religionem cultam. Quod nisi Eusebius sibi, Herodoto, & aliis dissentit, cum scribit à Cadmo inuectas

T t in Græ-

in Græciam simulacrorum consecrationes, Deorum festa, & himnos, dicendum nobis est id pertinere ad Heroas, quos etiam diuina Scriptura interdum Deos appellat, ac si Thasi Phenices dicuntur Herculi templum construxisse, uti Heroi, non uti summo Deo, vel cæli id egerunt, quantum fieri potuerit, ut e Cadmi Comitibus aliqui & in his Thasi non coluerint rectam religionem, quod e variis populis eum multi fuerint secuti; Cadmoque adscribitur, quod eius Comitibus perpetrarunt, nisi aliquid ipse errauit. probauimus enim iam ex Ezechiele, ac literis Hirami, ipsos Tyri Reges, a quibus est ortus Cadmus, & Tyri nouæ incolas ab origine Urbis veram pietatem secutos. fidem facit his omnibus, quod Erythrea Sybillæ carmina clarissime omnium quæcunque ad veritatem diuinorum pertinent, Christum, pietatemque sinceram prædicunt, quod Lactantius non vno in loco testatur. (Nam siue illa Erythris est nata, ut contendit Appollodorus, siue alibi ante Cadmum, vel postea, nil refert) eius certe carmina religiosius conseruasse, quod Erithrei a Cadmo comitibusque eius orti fecerunt, ostendit sine dubio veram religionem magis ab illis, quam a reliquis cultam. His positis, & explicatis, quando videmus Tyrios, Tyrique Reges veram pietatem ab initio usque ad Hirami Regis tempora amplexatos, videamus, quæ fuerit istorum felicitas temporalis. Cadmus igitur, ac Phenix Tyrii fratres, a genoriisque filii diuersi a Thebanis (nisi quis eos confundat cum temporibus, aut eosdem faciamus, quod non est loci præsentis discutere) latissime dominati dicuntur. Nam Cadmus Armeniam subegit, Phenix Ciliciam, & Bythiniam, quæ notat in Chronico Eusebii. Cumque Græci & Cretenses abstulissent a genori Europam filiam, Cadmus uentus in uentum raptæ sororis classe in Euboëam venit, insulam cepit, Eretriamque siue Erythram, ut in Beoticis Pausanias vocat, inuitatis i. & τ in affines litteras, & θ in ea condidit, adduxit in suam præterea potestatem Callistam, quæ post octo ætates Theras est dicta, ut Herodorus libro quarto refert, ac Thasum, quod secundo, similiter & Boeothiam, in qua Thebas ædificauit, prius Cadmeas dictas, quod quinto tradit. Quinetiam nonnulla Illyrii loca, quod scribit Pausanias post alios multos in Beoticis, ex eplæ Erythrea, plurimæ deinde Erythrea aliæ sunt ædificata in Græcia, & Asia, quas enumerat Strabo libro decimo. Adde his Erithriam insulam in freto Gaditano, ut supra ex

*Veritas de
fal. vel. cap.
6. & lib. de
tra. Dei cap.
22.*

pra ex Plinio referebamus. Post conditam deinde Tyrum ducentis viginti annis plus minus, Dauide regnante Cumæ in Italia condita sunt ab Eretriis Euboëæ incolis. ignoramus an Tyrii aduerine, dubitationem facit, quod Solinus. Nolam Cumis propinquam narrat a Tyrii ædificatam. Post Cumas etiam Carthaginem constructam refert Eusebius. Neminem vero moueat, quod variis temporibus legantur Urbes eadem a diuersis condita. Nam sapius alius incipit, alius autem prom sequitur, aut exilis est aliqua habitatio ab initio, deinde ad iustæ Urbis formam dilatatur, vel etiam destruitur, siue deseritur, deinde restauratur, & inhabitatur. Igitur Tyrii multis in locis prope littus portuosum solebant arcus excitare, ut essent ipsis nauigantibus tuto profugio, & in Lybia condiderunt Viticam, & Leptim, quod Plinius tradit. Carthaginem quoque eo quod diximus tempore, ut Eusebius notat, quæ deinde in Urbis iustæ formam fuit a Didone amplificata post templi fabricationem, quod optime colligit Iosephus libro primo aduersus Apionem. Quin dicuntur in oris Africa maritimis Atlanticum Oceanum spectantibus oppida trecentum condita a Tyriis. ealittora circumnauigantibus. Arces vero, ut prefati sumus, ab antiquis Urbium inuicem vocabantur, ut Cecropia, & Cadmea, quod in Poplicola Plutarchus notat. Ac videri merito potest alicui fuisse excitata illa, cum classes Salomonica moderantibus eas Tyriis in remotissimas, ac diuersas oras triennii spatio tendebat. Nam, quod alii volunt in Orientem nauigasse, alii in Occidentem, vel denique circumlegentes Africam peruenisse, in Thartessum, vel Tharsis, siue Hispanicas Gades, ac terras, quid impedit, quin peterent omnes hæc regiones aliis, atque aliis nauibus varium cursum tenentibus ad omnigenas merces deferendas? Nam & Lusitani in austrum ad Promontorium bonæ spei, in Orientem ad Moluchas, in Occidentem ad Brasiliam medium mare secantes pergunt. Igitur naues Salomonis ibant in Tharsis cum seruis Hiram in annis tribus semel, & deferabant inde aurum, & argentum, & Ebur, & Simias, & pauos, atque hæc est diuersa nauigatio ab illa, quæ refertur alio loco cum scribitur, serui Hiram, cum seruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna Thiyna, & gemmas prætiosissimas, in hac enim non eadem merces, quæ in illa aduehebantur, neque simul instituta memorantur, neque idem tempus in vtraque insumptum narratur, ac diuersa loca sunt Ophir

Serab. 2. 3.

ac Tharsis, tanta vero argenti copia scribitur fuisse in Tharsis Hispanica, ut stabula aliquibus foret argentea, quod refert Strabo omnem metallorum copiam Tharsis de scribens, sicuti, & Herodotus. Igitur ut ad propositum redeamus, probabile est tyrios Salomone regnante una cum Hebraeis, & Idumeis a mari Rubro soluentes Africæ littora circumnavigasse, atque illa, quæ dicuntur oppida sine arcibus trecentum in maritimis Atlantici Oceani locis edificasse; addidimusque his, quod Herodotus tradit libro quarto à Necho Aegypti Rege missos Phœnicos, qui ex Arabico sinu soluentes Africam circumlustrarent; & ab ijs consumptum triennium in navigatione, quod transgebant etiam Salomonicae classes, donec transuicti Herculis columnas redirent, reliqua tanta bonorum temporalium felicitas tyrijs fuit, usque ad suprema tempora Salomonis.

Verum quemadmodum Salomon miserime in Idolatriam cecidit, ac sana Assartha Sidoniorum Deæ, & aliis falsis Dijs edificauit, eodem modo Hiram, & illi Deæ, & aliis multis extruxit, quod à Menandro Ephesio narrat Iosephus adducto libro. Quocirca tyrus ex hoc tempore in multitudinem negotiationis repleta est iniquitate, atque eiecta est à monte Dei, ac perditæ ac veluti Hierosolyma fuit à Nabuchodonosoro excisa, sic à fundamentis euerfa est tyrus, quod clari simel non modo Isaias, sed Ezechiel etiam tradit ut mirandum sit, quid venerit in mentem, secus asserere interpretibus Isaias, quamuis historiarum veritatem non aduertens affirmet eodem loco ab Alexandro Magnodenuctum Cyrum Persarum Regem Tyrumque expugnatam post captam Persiam, denictamque Orientem, quorum utrumque est falsum. Nam Cyrus tribus prope seculis fuit ante Alexandrum, Tyrusque ab hoc diruta est ante occupatam Persiam ac reliquas orientis terras, quas recenset, ut ex omnibus historicis apparet excisa à Nabuchodonosoro Tyri tres afferuntur causa. Primam refert Amos, quod Tyri non modo desciuissent ab amicitia, & federatione fratrum suorum siue Idumeorum, siue Isidorum, sed eos etiam vendidissent in seruitutem.

Secundam memorat Ezechiel pro eo quod dixit tyrus (de Hierosalem à Nabuchodonosoro diruta) Euge facta sunt portæ populorum conuersa est ad me, implebor, deserta est. Tertiâ subiicit idem, quod in superbiam sic est euecta, ut diuinitatem suis arrogaret, veluti Beryti, Assarthis, & aliis sapientiæ pristinæ obliu. Cum vero euerfa esset à Nabuchodonosoro Tyrus,

plu.

A plurimique Phœnicum sunt adducti captiui in Babyloniam, quod Iosephus contra Apionem libro primo refert. Tunc etiam Thaletis Milesi parentes, genere Phœnices è Thelidarum familia, à Cadmo, & Agenore prognati, inquit Diogenes Laertius, Miletum commigrarunt, ab illoque Ionica philosophia, quod ait idem manauit. Similiter Pherecides Syrus paulo post in Græciam venit, à quo Italica philosophia capit initium, quod idem scribit. Ab vtraque philosophi omnes celebriores profecti. Videtur autem Thales longe melius de Deo, ac rerum veritate sensisse, quam Pherecides, sic igitur à Phœnicibus Iudæorum fratibus, ac fœderatis, ut vocat Amos, non modo inuictæ per Cadmum litteræ in Græciam, sed omnis etiam Philosophia deriuata. Viguerunt autem maxime sapientiæ studia in Thaman præcipua Idumæorum Metropoli, quod testantur Hieremias, & Baruch. ob id in libro Iob inducitur quasi sapiens disputator Eliphaz Themanites, ut merito e Theman in alios siue Tyrios, siue Phœnicas eadem studia videantur allata; cum mercaturæ potius, quam sapientiæ dedisse operam cuncti Phœnices videntur. propter hæc vero omnia non immerito Plinius dixit, ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inuentiones, & Syderum naualiumque, & bellicarum artium, & Mela, Phœnices, ait, solers hominum genus, & ad belli pacisque munia eximium literasque & literarum operas aliasque etiam artes, & Herodotus libro quinto Phœnices isti, qui cum Cadmo aduenerunt, quorum Gephyrei fuere, dum hanc regionem incolunt, cum alias multas doctrinas in Græciam introducere, tum vero litteras, quæ apud Græcos, ut mihi videtur, antea non fuerant.

Mirabile est autem Tyrum fuisse restauratam post annos septuaginta, sicuti eodem modo Hierusalem, quod Isaias prænuccianit, & quando excisa est illa ob violatum fœdus amicitiae cum Habreis sic eodem renouato legitur renouata. Nam Duci Iudæorum Zerobabeli ad templi edificationem cedri materiam Tyrii miserant, atque in Esdra legimus temporibus Neemiæ Hierosolymis habitasse, mercimoniaque exercuisse, ex hoc igitur tempore ad quemdam pristinae felicitatis statum redierunt. Nam maximæ Phœnicum classes Persarum Regibus adfuerunt semper in bellicis expeditionibus, ut legimus apud Herodotum, atque Diodorum. atque ita hoc erit secundum felicitatis huiusmodi, tempus, à quo tamen excidisse videntur, atque in duas miserias infelicitate corruisse ob eam, quam refert Isaias hæc prophiciens,

Diog. l. 7. in Thal. & Ph. l. 8.

Ier 25. 48 Bar. 3. Iob. 3.

Plin. l. 5. c. 12

Mela c. 6.

1. Esdr. 3. 2. Esdr. 13.

Hisc. 33. spiciens, causam. Quod scilicet Tyrus meretricia quæque con-
 sectaretur, & impura omnia proponeret ad alliciendos in-
 tra Urbis sedem mortales, ac sibi conciliandos populos. Nam
 sic propheta sanctus ad Tyrum, fume cytharam, circui ciuita-
 tem meretrix obliuioni tradita, bene cane, frequenta can-
 ticum, vt memoria sit tui, & mox, & rursus fornicabitur. cum
 vniuersis Regnis terræ super faciem terræ. Consentit his, quæ
 scribit Iustinus referens Tyrios in tantam mollitiem luxum-
 que effeminatissime prolapsos, vt serui fuerint ausi arrepto
 ferro Dominos occidere, Rempublicam inuadere, omnem-
 que illius administrationem in se transferre. Atque hæc est
 prima clades. Cum non multo post Alexander Magnus Tyriis
 indignatus, quod eum nollent recipere, obsidione Urbem con-
 xisset, ipsaque capta, omnes viros, nisi, qui fuga sibi cõsuluerunt
 interfecit, ignem tectis iniecit, quod Iustinus, Quintus Curtius,
 alique narrant. Atque hæc secunda clades, ac secundum feli-
 citatis, & miserix tempus. Redit tamen ad aliquam pristinx felicitatis formam cum
 Romani Orientem tenerent. Hi namque illis auitam liberta-
 tem restituerunt, ac tutati sunt, quod scribit idem Curtius, ac
 Strabo. quo tempore paratissimi leguntur fuisse ad Christi
 mandata suscipienda. Ob id enim Christus dixit veh tibi Coro-
 zaim, veh tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent
 virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœni-
 tentiam egissent, & alibi idem de muliere egressa è finibus
 Tyri dixit, O mulier magna est fides tua, & non inueni tantam
 fidem in Israel. Quin euangelio adhæsisse plerosque omnes
 Tyrios post obitum Christi discimus ex actis Apostolorum.
 Atque ex eis quæ testatur Eusebius. Sed hæc pertinent ad Chri-
 stiana tēpora. de quibus agetur sequentibus libris, appa-
 retq. ex iis, quæ diximus, pro modo rectæ religionis,
 aut magis cultæ, aut minus contēptæ procedere
 temporalem felicitatem. Atque hæc qui-
 dem quantum ad Tyrum. Nam Sidona
 constat dirutam fuisse à funda-
 mentis, incensamq. ab Ar-
 taxerse, vt Diodo-
 rus Siculus nar-
 rat libro

Iust. lib. 18. Q. Curt. 14

Strab. lib. 16. Matt. 11. Luc. 10. Mar. 9.

Act. 21. Eus. l. 5. c. 7.

A
B
C
D

A Duobus temporibus Carthaginienses maxima sunt potiti felicitate, ac minus a vera religione abfuerunt, a qua recedentes in multas ruinas inciderunt. Cap. VIII.

Arthaginensium Respublica latissime ali-
 quando imperauit, vt videbimus. regnante
 enim Cyro, Hispanix multas terras, Lybiæ,
 Corsicæ, Sardinixque, & Siciliæ plurima lo-
 ca tenuerunt illi, vt apparet ex Herodoti li-
 bro primo, Strabonis decimo septimo. Ve-
 rum cum bella gererent in Sicilia Duce Ma-
 cheo, pestilentiaq. vexarentur, cruenta, inquit Iustinus, sacro-
 rum religione, & scelere pro remedio vsi sunt. quippe homines,
 vt victimas, immolabant, & impuberes aris admouebant, pa-
 cem Deorum sanguine eorum fuso exponentes. Itaque aduer-
 sis tanto scelere numinibus, cum in Sicilia diu infelicitate dimi-
 cassent, translato in Sardiniam bello, amissa maiore exercitus
 parte graui prælio victi sunt, & ab Afris coacti sunt tributum
 pro solo Urbis pendere. Atque ita in maximas angustias reda-
 cti sunt, dum sacrificiis huiusmodi impijs vtuntur, quæ Iustinus
 idem tradit.
 Verum, Dario regnante, humanas hostias immolare vetitum
 fuit, Maurisq. ex hoc est illatum bellum, aduersus Numidas est
 pugnatum, & Afri compulsi stipendium Urbis conditæ remit-
 tere, ac Reipublicæ res melioribus sunt legibus constitutæ de-
 lectis centum senatoribus. amplificatumque est rursus latissi-
 me impèrium, quod constat ex iis, quæ vsque ad librum vigesi-
 mū nariat Diodorus Siculus. a quo habemus ab illis Lybiã de-
 uictam, Sardinã, Siciliæ multa loca. Sed enim anno Urbis, vt nu-
 merat idem scriptor, quadringentesimo quadragésimo quarto,
 rursus impia Saturni sacrificia renouarunt, atque impuberes ei
 mactare cæperunt. An profecuti fuerint huiusmodi institutum,
 non est nobis exploratum. Sed illud certius. anno Urbis, vt alii
 numerant quadringentesimo octuagesimo octauo, primum à Ro-
 manis aduersus Carthaginienses est initum bellum, varioque
 euentu semper ad extremum sunt horum vires accisæ, ditiones-
 que imminutæ, ter instaurato bello, donec anno sexcentésimo
 septimo, qui est centesimus ac vigesimus à primi belli initio,
 Carthago à fundamentis est euerfa.
 Illud autē fuit, quo Carthaginienses maxime religionem vio-
 larunt

Iust. l. 18.

Iust. l. 19.

Diod. l. 15.

Diod. l. 20.

16.

Duobus

larunt quod iusiurandum superis, ac diuinitati præstitum maxime omnium frangere soliti scribuntur. Quod non modo ceteri scriptores testantur, tum vero Polybius libro sexto. quocirca prouerbio factus est locus, ac passim dictum, Punica fides, & quoties aduersus Romanos commoto bello foedus rupere, toties denique incredibilem temporalium bonorum iacturam fecerunt, donec omnino deleti sunt. Antea tamen semper ubi ab impietate magis abfuerunt magis amplificati sunt, minusque, ubi minus ab eadem recesserunt.

Referuntur gradus, quibus Romani corruerunt in impietatem, cladesque, quibus ob illam sunt afflicti, & contra

Cap. IX.

Vamobrem si cunctas nationes à sincero Dei cultu alienas contempleris, & quanto quaque interuallo abesset à veritate perpendas, Romanam cognoscemus postremis temporibus ab illa longe minus recessisse. In primis enim, licet plures Deos crederet, vnum tamen, qui imperaret omnibus, omnipotentem, creatorem, dominumque vniuersorum statuebat. Deinde Græcorum fabulas cunctas, quibus ignominiosa, & infanda plurima cælitibus ascribebantur, omnino reiciebat, quod Dyonisius Halicarnassæus libro secundo refert, quin Numæ regnante neque imagines superis affingebat, quod illos corporis expertes esse decerneret, vt in vita Numæ Plutarchus tradit. Sed hoc postea quantum ad imagines non retinuit. Et quamuis sacra multa peregrina admiserit intra Urbem, tamen à Peregrinis illa curari ac celebrari, non ab ipsis Romanis volebat, vt idem Dyonisius scribit. Eadem præterea iurandi, in quo Deus testis, & vindex adhibetur, semper obseruantissima fuit, quod Polybius libro sexto admiratur, idemque hac in re nimium supersticiosam vult illam fuisse, quod certissimum reputaret malos diuinitus puniri, bonos autem subleuari, ac remunerari. Ab eadem sancitum, nequa gens imperii sui posset hostias humanas immolare, vt Eusebius libro de Evangelica preparatione scribit. Denique nulla æque fauit Hebræis eorumque rebus vsque ad ortum Christi, ac Romana, vt infra aperiemus. fecerunt autem Romani maiores impietatis, ac supersti-

A perditionum progressus in sequentibus sæculis, quod peregrina sacra adsciscerent, aut novos Deos ineptissime consecrarent, superabantur tamen hac in re ab aliis gentibus, quod ita esse colligi potest ex iis, quæ late explicauimus lib. xii. cap. xv. & sequentibus de signis Ecclesiæ Dei.

Iucundissimæ tamen est cõtemplationis intueri, qui gradus facti sunt superstitionis à populo Romano, & in quas hic erumnas iccirco inciderit, quamuis aliæ gentes multo maiori in dies impietate implicari viderentur.

B Primus est igitur, cū Romulus est in superos relatus, fana dedicata Pallori, Timori, Sterquilinio, Cloacinæ, diuiniq. habitus honores, vt libro primo Titus liuius, secundo, ac tertio Dionysius, alique tradunt, ac tum præter alia Romani inciderunt in scruissimam Tarquinii superbi Tyrannidem, à quo nobiles quique ac diuites, & potentes obruncati; plebs omnis operibus miserime oppressa, donec illis eiectis, grauissima bella suscepta, & in extremum sæpe discrimen Romani multis cladibus acceptis adducti sunt, quæ libro secundo Titus Liuius, & Dionysius quarto scribit.

C Secundus est, cum Floræ Meretrici sacra sunt instituta, ipsaq. cælitibus ascripta, excisisq. Veis simulacrum Iunonis est Romanam translatum, ac sexto anno post hæc a Gallis est Roma capta, direpta, incensa, innumeri trucidati, & ad vltimum prope interitum Romanæ res adductæ anno tercentesimo sexagesimo tertio, quæ Liuius prosequitur libro quinto.

D Tertius est, cum quadragesimo sexagesimo primo anno Epidaurius anguis Romam fuit aduectus, ac diuini honores eidem, proliques ipsius sanciti, quam rem describunt late Valerius Maximus libri primi capite octauo, Liuius libro decimo, Florus vndecimo. Ac paulo post, exorta bella Punica multis Romanos cladibus affecerunt: omnium vero atrocissimum fuit secundum, quod incepit anno quingentesimo trigesimo quinto, in quo Annibal Romanos ad extrema queq. adduxit, quod est omnibus notum.

Quartus est, cum quingentesimo quadragesimo sexto, siue, vt alii numerant, nono anno, Cybele Deorum mater Romam maximis cū ceremoniis est aduecta, ierunt illi obuiam ad mare. P. Scipio Nasica vir optimus omnium iudicatus cum matronis omnibus Romanis, Dea vero illa erat lapis quidam, quæ Pessinuntis incolæ in Phrygia vocabant Idæam matrem Deorum, excepta que est

Vu ab omni

ab omni ciuitate effusa in occursum thuribus ante ianuam positis, accenso thure, atque in æde Victoriæ collocata, ac prid. Id. Aprilis instituti ludi, ac sacra Megalesia vocata. refert hæc Liuius libro vigesimo nono. veruntamen Megalesia non sunt acta, nisi anno quingentesimo quinquagesimo septimo. omittimus Bachanalia spurcissimis, & atrocissimis ritibus peracta per annos multos Romæ, & Italia tota. de quibus idem lib. 39. quod inuito, & ignorante senatu fuerint celebrata. Igitur inducta in Urbem Deorum multitudine, ac diuisa, discissaq. Diuinitatis simplicitate, & intima coniunctione, & ciuitas ipsa, populusq. Romanus diuidi, ac discerpi incæpit, ita vt maxima ex parte priscae familiae delerentur, nomen, ius, imperiumq. Romanum, ad Tyrannidem, quam Romanus vnus in omnes exerceret, redigeretur, ac denique exterus quouis, qui nihil Romani sanguinis haberet nisi nomen, ac potestatem; & primum quidem tantæ, ruinæ, ac dissensionis initium dederunt honestæ contentiones in senatu, aut populo. quarum fuerunt ab initio Principes P. Scipio Nasica, & Cato, qui cõtrariis inter se sententijs nunquam non pugnant, diuiso in duas partes plerumq. & senatu, & populo, sed hæc sine armis, ac seditione, vsq. ad annum sexcentimum vigesimum, quo Tyberius Gracchus agrariam legem repugnantibus cunctis optimatibus omni ope conatus est ferre, ac Duce Scipione Nasica est oppressus in Capitolio, corpusq. illius in Tyberis undas est proiectum, eodemq. anno in Sicilia, Italiaq. atrocissimum intestinumq. à seruis est illatum bellum, quod Orostus testatur, & Obsequens his verbis, in Italia multa millia seruorum, quæ coniurauerant ægre comprehensa, & supplicio cõsumpta. Anno autem sexcentesimo vigesimo octauo, cum M. Fuluius Consul primus Italicos populos in spem romanæ ciuitatis erexisset, occasione dedit, vt Fregellani sociiq. nominis latini in Romanos arma sumerent, ac trigesimo secundo populus vtriusq. armatus in duas partes est diuisus, commissosq. prælio intra Urbem C. Gracchus, & Fuluius Flaccus vir cõsularis cum multis aliis occisi sunt, quam rem late prosequitur Appianus, ac Plutarchus. Rursus quinquagesimo tertio cõcitata à L. Appuleio Saturnino seditione, populus in duas partes diuiso sumptis armis cum C. Marius consul Glaucium Pretorem, Saturninum Tribunum Pl. & Saufeium Tribunum ite plebis cum senatoribus eorum obsedisset in Capitolio atq. ad deditionem compulisset, omnes contra datam fidem peremit, vt Appianus, ac Plutarchus tradunt. sexagesimo autem secundo

A cundo Italici populi cum Romanæ ciuitatis iure, quod ambibant, ac sperarant, excluderentur, coniuratione facta ad internecionem prope Romanos adduxerunt, plurima hinc inde prelia commissa, quæ describit Appianus, inde sexagesimo sexto exortum ciuile bellum inter consules ipsos L. Cinnam, & Cn. Octavianum, quo prope Roma est euersa. Tandem septuagesimo ciuile aliud est inflammatum inter Syllam, & Marium, quo quid funestius, aut perniciosius Romæ fuit, quot excisæ Romanorum familiae? Hæc nos complexi sumus fuscæ admodum libris de antiquo, & nouo Italiae statu. exitus harum seditionum fuit hic. Nam Sylla nouo exemplo Reipublicæ totius in se imperium transtulit assumpta Dictatura, quæ postea dimittens pediculis absuptus interiit.

B Sed quamuis Romani in religionem peccarint admittentes sacra Cybeles, quæ falso omnium Deorum mater appellabatur, licet ipsi ea non peragerent, verum Phryges Romam adducti. Anno tamen quingentesimo nonagesimo quinto, vt aliqui numerant, fœdus, societatemq. inierunt cum Iuda Machabeo, & Iudæis, eisq. aduersus Seleucidas, Asiaticos, Ægyptiacos, & Pharthicos Reges opem semper attulerunt, atq. ita maxime omnium veræ religionis cultoribus fauere, vt est in libris Machabeorum, in quibus ita habetur inter alia: Lucius Consul Romanorum Ptolomæo Regi salutem. legati Iudæorum venerunt, ad nos renouantes pristinam amicitiam, & societatem missi à Simeone Principe Sacerdotum, & populo Iudæorum. attulerunt autem, & Clypeum aureum minarum mille. placuit itaq. nobis scribere Regibus, & Regionibus, vt non inferant illis mala, neq. impugnent eos, & ciuilitates eorum, & regiones eorum, & vt non ferant auxilium pugnantibus aduersus eos. Visum autem est nobis accipere ab eis Clypeum. si qui ergo pestilentes fugerint de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni Principi Sacerdotum, vt vendicat in eos

C secundum leges suas. Hæc eadem scripta sunt Demetrio Regi, & Attalo, & Arethæ, & Arfaci, & in omnes regiones, & sãpsamæ, & Spartiatis, & Delo, & Mylo, & Sicyoni, & Caræ, & ad Samum, & Pamphilyam, & Lyciam, & Alicarnasum, & Rhodum, & Phaselida, & Coos, & Sidoni, & Arado, & ad Cortynam, & Gnidum Cyprum, & Cyrenem. Hactenus libri sacri. Igitur quemadmodum dissidiis intestinis dissecti sunt Romani simplicitatem religionis diuidentes, multipliciumq. Deorum matrem venerati. Sic ob initam cum veræ religionis cultoribus amicitiam, auxiliumq. ipsis præstitum quoad ipsa bona temporalia sunt aucti; amplio rem materiam fe-

licitatis nacti, à forma ex vna parte deficientes, ex alia vero magis illam quodammodo consecuti, quam cæteræ gentes, quæ vel Iudæos oppugnabāt, vel eis haud fauebant. ex illo enim tēpore, Carthagine diruta, omnino Africam, Lybiāq. cæperūt, & euersa Corintho Achaiā, Græciāq. deniq; quidquid est Asiæ vsq. ad Euphratē, Hispaniā, Illyriū, Dalmatiā, plurimasq. alias regiones.

Quintus est cū Pompeius plurimis quidē beneficiis Iudæos affecisset aduersus Mithridatem, Tigranem Reges, ac finitimos populos bella gerens, sed exorta inter Aristobolum, & Hyrcanum contentione, cum perfidus Aristobolus appareret, & in Urbem Hierosolimam templumq. se recepisset, hac expugnata, tēploq. vna capto viginti duo millia Iudæorū sunt occisa, horumq. multi ante aras ipsas. ac tunc Pompeius cum multis inaccessa templi loca inspexit; quamuis pecunias sacras contingere noluerit, & Aristobulum quidem vincitū cum suis Romam perduxit, Hyrcano principatum detulit. Verum tributariam Hierosolymam, cuius muros diruit, Iudeamq. fecit, plurimas Vrbes, ac regiones, quas enumerat Iosephus, exemit ab imperio Iudæorū.

Ioseph. l. 10.
c. 8.

Tunc inquit hic scriptor, libertatem deposuimus, & subiecti Romanis sumus, & prouinciam, quā armis possedimus à Syrijs ablatam, Syrijs compulsi sumus denuo restituere. Insuper decem millia talenta paucō tempore Romani à nobis exegerunt, & regnum, quod antiquitus secundum generationē principibus sacerdotum dabatur, populare factū est. Hæc Iosephus. Post hæc Crassus in Iudæam veniens omne è templo aurū abstulit. quod fuit vsq. ad octo millia talentorū, trabem quoq. aureā septingentarum quinquaginta librarū. Hæc igitur in Iudæos Romani partim bene, partim male. Et quidem cū templum fuit à Romanis captum, multorumq. sanguine commaculatum, Catilina cū suis atrocissimā coniurationē iniit, ac Romana Respublica in triū potestatem deuenit, Pompei, Cæsaris, & Crassi, atq. hic, eodem quo templū spoliavit anno, exercitū florentissimum amisit, ipse à Parthis sædissime victus, atq; interfectus, maxima Romani nominis ignominia, & damno: donec exortū est ciuile illud inter Pompeiū, & Cæsare bellū, Pompeiūsq. fusus, ac fugiens in Mōte Casio prope antiquos Iudææ fines illata morte est sepultus, Cæsar autē victor Hyrcanū sacerdotū Principē, Iudaicāq. gētis Restorē secundū leges Hebræorū constituit, ei cōcedēs, vt patriæ mania reficeret, ad posteros suos omnē potestatē trāsmitteret, Hebræi forent à cunctis oneribus, ac tributis immunes, Iop-

pem,

A pem, Sidonemq. eis tributarias efficiens, atque, vt Hyrcano, & misis ab eo locus esset inter senatores in ludis, neque in vlla ciuitate prohiberentur cætum conuocare, militiae nomen dare ne cogentur, ac pro ciuibus Romanis haberentur in iis Urbibus, quæ Romana Ciuitate donatæ essent. Sic itaque Cæsar maximis Iudæos prinuilegiis amplificauit, pristinamque eis libertatem restituit. Verum Cæsare interfecto Cassius, & eius Sectatores plurima ab iis tributa exegerunt. Herodique promiserunt eum Regem creare, si vicisset. Cumque Antigonus Parthos adducens Pacoro duce Iudæam cæpisset, atque Hyrcanus ab his in seruitutem cum plurimis fuisset abductus; vt supra referebamus libro tertio ad finem, profugiens Romam venit Herodes, & adiuuante Antonio Triurniuro factus est à Senatu Rex, quamuis non putaret Romanos, inquit Iosephus, sibi Regnum daturus, quod soliti erant generi Sacerdotali donare, sic ille. Idem vero Antonius Cleopatram impulsu multa abstulit Iudeorum Regno, quæ deinde victor Octavianus ample restituit, ac pristina Iudæis iura concessit, sic itaque apparet ex dictis amplificatam maxime Romanorum temporalem felicitatem post initam cum Iudæis societatem, dataque illis ad aliquam libertatem tuendam auxilia, & communicata Ciuitatis Romanæ iura, ob quæ Paulus Apostolus Romanum se asserens ciuem coardi virgis haud potuisse iactabat. Quo circa aut feliciores, aut minus infelices fuere Cæsar, & Octavianus cum Priscis Romanis, qui magis fauere Iudæis, quam Pompeius, Crassus, Cassius, & Antonius, vt omnes norunt, qui minus fauerunt, quod è memoratis constat.

Idem li. 10.
c. 10.

Lib. 14. c. 23

Lib. 15. c. 4

Et de bello
Iudaico lib.
4. c. 14 & 15

Act. 22.

Iam vero supremis temporibus Romanorum sapientiores agnoscebant irridenda esse, quæ vulgo de Diis credebantur, vt colligimus è libris Ciceronis de Natura Deorum. Veritatemque diuinorum patefaciebant apertius carmina Sybillina, è quibus Eclogam sextam Christi euenta continentem Virgilius contexuit. Quamobrem multi Romanorum Iudæorum placitis adhærebant. in quibus Cornelius Centurio cohortis Italicæ, qui primus è gentibus Christum colere cum tota domo cæpit, ita, vt Romani omnium primi ex alienigenis iecerint christianæ religionis fundamenta, eorumque fides, inquit Sanctus Paulus, in vniuerso Mundo annunciaretur, quo tēpore Imperium Romanum latissime patebat, neque per Neronem fuerat aliquid molestiæ Christianis illatum.

Rom. 1.

Imperia

Imperia qualibet tunc ad summum perueniunt, cum sinceræ religioni, aut veris eius sectatoribus fauerunt. Cap. X.

Superioribus colligi videtur, illud re vera admirabile. Imperia quarumlibet gentium tunc ad summum perducta, vel cum veram religionem coluerunt, vel minus eam, cultoresque eius sinceros, quam ceteræ gentes, quibus aliquid virium fuit, contempserunt, ac læserunt. Persicum namque, exempli gratia, fuit amplissimum Cyro, Dario, Artaxerxe, & Assuero imperantibus, quorum quidem edicta supra libro tertio recitauimus ad verum Dei cultum propagandum inspectantia.

Niniuiticū latissime patuit Theglatphalasarō, & Salmanasaro dominantibus, vt huius libri capite secundo apparet, quos veræ religioni, studiosisque illius haud aduersatos, verum fauifse, aperuimus.

Babylonicum potentissimum fuit, cum Nabuchodonosorus est amplexatus sinceram pietatem, vt capite tertio est explicatum.

Aegyptiacum cum Iosephus omnia moderabatur, Sethosisque temporibus & Amasis, qui sapiens est dictus.

Aethiopicum Ismande, & Tharaco maxime, quem Thearconem nominat Strabo, est dilatatum, cum proprius abfuisse à germano Dei cultu supra differebamus.

Græcanicum pertinuit, vt illa Prisca omittamus, amplissime Alexandro, Macedonibusque imperantibus. Placet vero hic ascribere, quæ S. Thomas ex Iosepho, & aliis scriptum reliquit ascribens gesta ab Alexandro Magno fidei cuidam diuinæ, sic igitur ille libro de regimine Principum, fides inquit, in bello corporali, & spiritali triumphare facit homines etiam Demonas vincēs Hæb. xc. fide muri Hiericho corruerunt, fides à Deo fortitudinem recepit 2. Par. 16. prebet fortitudinem his, qui perfectō corde credūt in eum ibidem. c. 20. Credite in Dominum Deum vestrum, & securi eritis, & mox sicut fides in bello corporali facit triumphare iuxta illud Iosue c. 1. Cōfortare, & esto robustus, noli metnere, & noli timere, quia tecum est Dominus Deus tuus, sic defectus fidei facit hominem vinci iuxta illud Eccles. 2. veh. dissolutis corde, quoniam non credunt Deo, & ideo non protegentur ab eo. etiam fides infirmos facit triumphare,

Ios. li. 1. c. 3.
Lib. 8. cap. 2

A phare, sicut accidit in Alexandro, cui per somnium Deus apparuit in habitu summi sacerdotis, dum ad huc ipse in Licia ciuitate Macedoniae esset constitutus, dumque cogitaret quomodo Asiam posset obtinere, iussit eum confidere, nam ipse exercitum eius perduceret, & Principatum Persarum ei traderet, qui promissioni eius credidit, & secundum fidem suam factam est ei, & cum Alexander iratus veniret Hierosolymam, & Pontifex Iudæorum præcepto Domini Pontificalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo stolis legitimis induti exirent obviam ei extra Ciuitatem, Alexander intuens Antiflitem Pontificali stola insignem, & super cidarim laminam, in qua scriptum erat nomen Domini, descendit de equo, & adiit eum solus, & nomen Domini adorauit, & Pontificem veneratus est, & obstupuerunt Principes exercitus, putantes mentem Regis iudificatam: Solus Parmenio quæsiuit, cur Sacerdotem gentis Iudææ adorasset, & respondit non hunc adorauit, sed deum, cuius Principatum Sacerdotii gerit. Nam in tali habitu per somnium Deum conspexi. hæc Sanctus Thomas ex Iosepho. à quo habemus etiam fauisse Alexandrum vero Pontifici, vereque religioni, & eius sectatoribus, vt supra aperiebamus.

C Alexandri imperium exceperunt Seleucidæ, & Ptolemæi. è quibus Anthiocus cognomento magnus omnium latissime imperauit, vt è Syriaco Appiani apparet, ac Iustino. Hic autem mirifice Iudæis fauit, eorumque rebus, vt narrat Iosephus libris Antiquitatum Iudaicarum. è Ptolemæis omnium maxime Iudæos amplificauit, eorumque res sacras Ptolemæus Philadelphus, vt idem testatur, & hic similiter omnium Ptolemæorum latissime regnauit. quamuis autem Ptolemæus Lagi filius ab initio vexauerit Iudæos; postea tamen eis factus est amicus, eorumque sacris, quod idem scribit.

D Tyrij similiter amplissime dominati sunt, cum Tyro noua ædificata bene sentirent de religione, vt supra fufius est explicatum.

Romani denique, vt proxime aperuimus, ad imperii summum pertigere, cum veræ cultoribus pietatis fauere cæperunt, vt iam clarissime ex omnibus hisce appareat, ab illa pendere temporalium bonorum felicitatem.

Antiqui Reges in moderandis amplissimis imperijs vias humano consilio convenientissimas ad illa conseruanda, aut perquam maxime dilatanda visi sunt inire. uerum cum fuerunt hæ contrariæ pietati sinceræ, per eas conciderunt. Cap. XI.

perepretium uero est inspicere Regibus ac Reip. moderatoribus initas esse vias rectæ pietati cōtrarias. quæ si spectes humana consilia, perducerent omnino ad amplitudinē multo maiorem regna, & Imperia ipsorum, & nihilominus ab illa ipsa miserabiliter concidisse redacta ad exiguam tenuitatem. Nā, uerbi gratia, Cambyses impediit ædificationem templi Hierosolymitani, nequando scilicet Hebræi coire possent prætextu uisendi templi, quod ter quot annis agebant, & arma sumere in Persas, quorum minuebatur auctoritas, ac potestas apud subiectos, cum religio Iudæorum crescebat, ac maior fiebat, illorumque ob id necessario extenuabatur. auctoritate autem ac potestate Imperia continentur, atque amplificantur. Et nihilominus secus euenit. Nam simulatque disturbauit instaurationem templi, ipse est occisus, Imperium ipsius discerptum. Idem contigit cum Duces ultimi Darii summo ueræ religionis antistiti coeperunt aduersari, & alium constituere sunt conati. quem sibi affinitate deuinxerant, quod sane ad imperii Persici stabilimentum faciebat, ut Religioni, ac Reip. Iudaicæ præesset, qui Persas affinitate attingeret. Eodem modo augebat opes Persarum, potentiamque, per solui ex hostiis singulis tributum, dignitatemque augebat, si quis eorum præfectus ingredi penetralia Templi alij inaccessa posset, quasi pari cum summo Pontifice Iudæorum, qui solus illa adhibat, loco foret, ac nulla in re minor, & tamen cum Senabatlus hæc ausus est, corrui imperium Persarum.

Sic etiā Sennacheribus niniuitici siue Assyriaci Imperii Rex, existimabat augendam sibi potentiam, si Iudæos expugnaret, quos ipsius maiores non fuerant ausi uia in re offendere, attollendamque multo magis, si nullum sibi Deum posse obsistere ab omnibus crederetur, perinde ac si deo maior esset, ideoque iactabat, Deum nihil profuturum Iudæis, neque eum ualere aduersus acies suas. Ac tunc exercitus eius miserabiliter est concisus,

A cibus, ipse à filiis suis in templo Dei sui est atrociter interfectus.

Quid autem de Babilonico dicemus? Nabuchodonosorus enim Babylonem maxime ampliauit, ut ab ipso condita uideretur, Templumque Belo, a quo sibi genus assererebat, magnificentissimum construxit, ut è Berolo refert Iosephus aduersus Apionem libro primo. Id uero maxime ipsi auctoritatem, qua firmantur, & augentur Imperia, conciliabat. Nam dignoscere experimento, plurimum ualere aliquem, facit, ut nihil in illum moliar, credere à Diuinitate ortum, timore animos replet ac subiectos reddit. Hoc totum tamen nihil illi profuit. Idcirco enim captus est insania, discerptumque ipsius Imperium, quod denique est euersum, cum Balthasar uasa Deo uero consecrata adhibuit ad honorandos suos Deos in conuiuio, quod sane in animis populi babilonici spem magnam poterat ingenerare, quasi consideret Diis, quos magis, quam prius, coli uidebat; iisque Hebræorum Deum cedere, ac proinde etiam non esse metuendum ab oraculis Isaiæ, uel huiusmodi aliorum, si qua iactarentur de interitu Babilonici Imperii, cum uiderent omnes eorum sacra contemni, ac nihili fieri.

C Aegypti Rex opinabatur potentie plurimum sibi accessurum, si Hebræis quasi mancipiis ueretur ad munitissimas Urbes constituendas, quæ cum non possent expugnari, neque Aegyptus occupari poterat. Auctoritatem præterea falsæ religionis tuebatur magorum uanis ostentis, atque ubi illa deerant, obstinatione, & peruicacia sua. Actumque uidebatur de uniuersis Israelitis, sed eodem momento, quo visi sunt isti miserissimo interitu absorpti, absorptus est ipse uia cum suis, occupata ab exteris Aegyptus, Regnumque discissum. Quod cum Sethosi, siue Sesostris imperante ad amplitudinem magnam rediisset; atque hic, ut Aegyptum populis replet, celeberrimamque efficeret, gentes varias in eam duxisset potestatem faciens

D cuilibet colendi proprios Deos, quo eueniebat, ut cuncti allicerentur ad illam inhabitandam, ac mortalium multitudine, quæ posset exteris copiis licet immensis obsistere, amplificandam, mox tamen imperium latissimum concidit, quamuis uideretur ille Orbi toti Reges suorum fidissimos imposuisse Persis, Chaldæis, Syrisque Belum, Assyriis, & Asiæ Theutanum, siue Thithonam, cuius filius Aemathion Macedoniam tenuit, Memnon Asiæ partem, Colchis uero suorum studiosissimos, ut supra est

explicatum; similiter Amasis cum Iudæos alliciebat ad Aegyptiacas superstitiones, spemque in eis ponendam, si pensemus humana instituta, regnum suum muniebat, adiectione, ac numero hominum in eandem mentem, quo ad terrena, & cælestia coeuntium, & tamen eodem tempore, quando hoc erat contra Germanam religionem, ruinam duxit omnino ipsius imperium.

Eodem modo scilicet Aethiopes corruerunt, qui cum prius non ita se abieciissent, ut Aegyptii ad ineptissima, & abiectissima quæquæ colenda, ac superis ascribenda, aut intra suas terras excipienda huiusmodi in sacra, simulatque id egerunt ab omni temporalium bonorum felicitate exciderunt, & tamen ista egisse nihil aliud esse videbatur, nisi plures homines in vnum cogere ad idem regnum tuendum, simulque eodem vinculo religionis, quo nil potentius ad animos coniungendos arctissime colligare.

Iam vero cum late regnaret Græcanicus Iuppiter, posteris suis credidit Imperium firmissimum, quod nunquam dissolveretur, se traditurum, si maximos sibi honores ritu religioso institueret. sic enim contingebat, ut mortales ipsum iam defunctum reueriti magis obedirent ipsius posteritati. Atqui non ita contigit. Nam varias in partes est ipsius Regnum discerptum, atque ut ars arte eluderetur, quicumque multis post ipsum mortuum seculis nascebantur, ab illo, quem comminiscabantur in Cælo regnare, se se ortos prædicabant, ut eadem superstitione sibi homines astringerent, ac subiicerent. Quod quidem maxime est factitatum post Herculis, Argonautarumque mortem. Ac tum Græci predationibus, commigrantiumque in Græciam gentium, vel Tyrannorum, latronumque rapinis valde obnoxij fuerunt, quod Thucydides initio historiarum refert. Sic ubi Alexander diuinos sibi honores usurpare cœpit, ipse miserime interiit, eius soboles indignissime trucidata, Imperium amplissimum in varias partes est discerptum, & tamen nihil æque in officio populos poterat continere, & in amore erga filios ipsius, atque opinio diuinitatis, ut Plutarchus in eius vita notat.

Idem Tyrijs enenit. ex quo enim maxime coluerunt Astarthim, Reges ipsorum (quorum nomina recenset Iosephus libro primo aduersus Apionem, deducta ab ipsa Dea, cuius sacerdotio fungi gloriosum ducebant) spoliati sunt antiqua illa temporalium bonorum largissima affluentia, factique sunt

A sunt instar meretriculæ compita circum euntis ad libidinem, suosque amplexus quemlibet pellicientis. ut Isaias hanc bellissime adducens similitudinem describit.

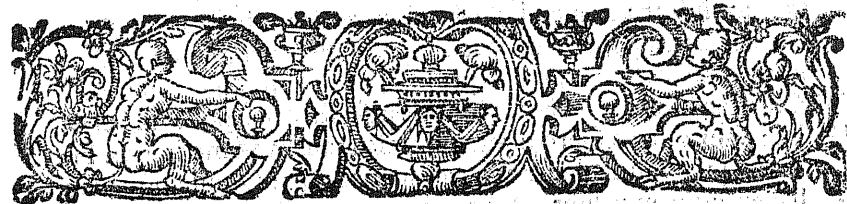
B Romani denique, ne simus longiores, accommodatissime illi quidem ad externos in Urbem inuitandos, aut alibi positos eiusdem cultus similitudine conciliandos, extera illa sacra aliquo modo induxerunt, sed quamuis amplificarentur latissimis ditionibus, ex quo veræ religionis cultoribus fauere cœperunt, ipsi inter se tamen atrocissimis bellis ita sæuierunt, ut ad interitum remp. perduxerint, & in vnius Tyranni dominatum miserabiliter inciderint omni libertate exuti, quæ longe omnium felicissimos ipsos efficiebat.

C Cōstat igitur ab istis omnibus initas fuisse accommodatissimas, ut quilibet asserere posset, vias ad amplificanda imperia. Nihil autem profuisse, cum sinceram religionem magis imminerent. Sed eodem tempore miserabilissimam temporalium bonorum factam ruinam, quod scilicet illa pendeant in primis à sincera in Deum pietate.

Nunc quando summatim perstrinximus tempora, vel infelicia, vel felicia quarumlibet gentium, regnorumque, quantum patiebatur obscuritas antiquitatis, quam conati sumus illustrare, ac peruenimus ad Christi ætatem; aliunde nobis erit, altiufque principium repetendum.

FINIS LIBRI QVINTI.

DE R V I N I S
G E N T I V M ;
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS.

Liber Sextus.

*Christus, ut homo; prepositus est omnibus rebus creatis regendis,
ac propterea melius est post eius resurrectionem non modo ho-
minibus, sed omnibus etiam rebus. optimus est enim gu-
bernator. Et quid pertineat ad optimum guber-
natorem. Cap. I.*

A

Rgumenta, quæ supra adduximus, ex
omni loco desumpta, ostendunt quo-
libet sæculorum statu bona tempo-
ralia pèdere a virtutibus, præsertim
uero à Religione, & sapientia. siue
illa sint ante Christianæ religionis
amplificationem, siue post illam. Ni-
hilominus, quando secus esse posset
alicui videri, nos hic propria quædã
proferemus in medium, palamque
faciemus post Ecclesiam Christianam constitutam, multo ma-
gis temporalia pendere a Religione, & virtutibus, vniuersita-

Y y temque

temque iustorum quoad illa feliciorum, quam impiorum. Quo-
circa illud imprimis constituimus. Christo subiecta omnino
fuisse omnia creata, quęcunque sunt, aut esse possunt. Sic enim
Matth. 28. Christus ipse. data est mihi omnis potestas in cęlo, & in terra.
Ioan. 12. Et: Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Et:
13. 16. Scięs, quia omnia dedit ei pater in manu. Et: Omnia quęcunq;
Ioan. 5. habet Pater, mea sunt. Neque enim pater iudicat quemquam;
sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, si-
cut honorificant patrem. sicut enim pater habet vitam in semet-
ipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis
est. Paulus autem scribens ad Ephesios, ac de Deo Patre lo-
quens, ait, operatus est in Christo suscitans illum a mortuis, &
constituens ad dexteram suam in cęlestibus supra omnem prin-
cipatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & om-
ne nomen, quod nominatur non solum in hoc sęculo, sed etiam
in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. & ad Colossenses,
in omnibus ipse primatum tenens. & ad Philippenses, humilia-
uit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem au-
tem crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi
nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne
genus flectatur, cęlestium, terrestrium, & inferorum. & ad He-
bręos, quem (Iesum Deus) constituit hęredem vniuersorum, &
mox. Non enim angelis subiecit Deus orbem terrę futurum,
de quo loquitur. Testatus est autem in quodam loco quis di-
cens, quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis,
quoniam visitas eum? minuisti eum paulominus ab angelis glo-
ria, & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera
manuum tuarum. Omnia subiecasti sub pedibus eius; in eo
enim, quod omnia subiecit, nihil dimisit non subiectum ei.
Nunc autem nondum videmus omnia subiecta ei. Hęc ad Hę-
breos scribens Paulus, quę illustrantur ex alio ad Corinthios
loco. Deinde, inquiens, finis, cum tradiderit regnum Deo, &
patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, &
virtutem, oportet autem illum regnare, donec ponat omnes ini-
micos sub pedibus eius. nouissime autem inimica destruetur
mors. omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autem di-
cat omnia subiecta sunt ei, sine dubio preter eum, qui subiecit
ei omnia. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse
filius subiectus erit ei, qui subiecit ei omnia, vt sit Deus omnia
in omnibus.

Hęc

A. Hęc Paulus asserens Christo fuisse omnia dono Patris subiecta,
vt ipse patri subijciat omnia, ac Deus sit omnia in omnibus.
Non est autem, quia non omnes agnoscunt, & colunt, & iccirco
non omnia in omnibus subiecta sunt Patri, & Christo quoad a-
gnitionem scilicet, ac cultum; & quę ab his quouis modo pen-
dent, atq; hęc sequuntur. In reliquis subiecta sunt, ac ius est illi
in omnia, potestasque suprema gubernationis, & dominij, cui
si non obediunt, non agnoscentibus, & colentibus eum pluri-
mis, maximo id contingit ipsorum damno. Post vltimumque
iudicij diem cunctę mentes, velint nolint ex eis aliqua, Chri-
stum, Patremque agnoscent, ac venerabuntur, quę ex amore, & ca-
ritate ad æternę beatitudinis pręmium, quę ex necessitate, &
compulsione, ad perpetui supplicij cruciatum.

B. Hinc apparet, quā de causa Isaias illa pronunciauerit, & fa-
ctus est principatus super humerum eius (Christi) & vocabitur
nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri
sęculi, princeps pacis. multiplicabitur eius imperium, & pacis
non erit finis. super solium Dauid, & regnū eius sedebit, vt confir-
met illud, & corroboret in iudicio, & iusticia a modo, & vsque in
sempiternum. Hęc ille prędicens Christum sęculi futuri pa-
trem, atq; ideo temporum, motuumque celestium, hęc namque
se se inuicem consequuntur. Neque hoc ignorauerunt Sybillę,
a quibus acceptum cecinit illud vates latinus, quamuis more
suo fabulas audeat immiscere, & alio rem detorqueat.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Magnus ab integro sęclerum nascitur ordo.

Iam redit, & virgo, redeunt Saturnia regna.

Iam noua progenies cęlo demittitur alto.

Et: *Pacatumque reget patrijs virtutibus Orbem*

C. Ac paulo post cuncta illius potestati tradita agnoscens, & cun-
cta ab ipso pendere.

Aggredere o magnos aderit iam tempus honores

Chara Deum soboles, magni Iouis incrementum.

Aspice conuexo nutantem pondere mundum

Terrasque tractusque maris, cęlumque profundum.

Aspice venturo latentur vt omnia sęclo.

Igitur Christo subiecta sunt omnia creata, & a Christo gu-
bernantur non modo vti Deo, sed etiā vti homine, quia sibi hęc
omnia habuit, atque hęc omniū Patrum constantissima senten-
tia, a qua recedere est hęreticum, sic enim tradunt. ss. Irinęus,
Iust.

Yy 2

Iusti-

Ir in. l. 4. c.
37.
Iust. g. 140.
Ath. s. 4. in
Ar.
Basil. p. 1. 2.

Cyr. cat. 10. Iustinus Cyrillus Hierosolomitani, Athanasius, Basilus, Na-
Chry. c. i. ad zianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Chry-
Eph. c. 1. ad sostomus, Cyrillus Alexandrinus, quos reliqui deinde omnes
Heb. Græci, ac latini sequuntur.

Amb. ep. ad Cum sit autem Christus omnium quæcunque sunt, gubernator,
Heb. propter obedientiam, quæ præstari cœpit illi, ut homini,
Aug. p. 109. ac Deo simul, adiunctamque sibi humanam naturam, hinc factum,
l. 2. de con. ut longe melius sit post ortum Christum toti uniuersitati
en. rerum, quam prius, ut recte Scotus dixerit, & ex hoc deducitur
Hip. lib. 2. ulterius, cum per redemptionem generis humani uniuersaliter
Mat. in iio. tota natura melioretur, ut habetur Col. i. pacificans per
Cyr. l. 11. c. sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt,
17. in Ioan. ideo non solum super homines, sed super omnem creaturam
Sc. in 4. dif. Christus per suam passionem dominium promeruit, & ita iudiciariam
48. q. 1. potestatem. vnde Matthæi ultimo, data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Hæc Scotus solum negans Christo homini omnipotentiam, ac primæ causæ non aliunde pendentem potestatem. at S. Thomas, & quia, inquit, per redemptionem humani generis non solum homines reparauit, sed etiam uniuersaliter totam creaturam, secundum, quod tota creatura reparato homine melioratur, ut habetur Col. i. pacificans per sanguinem crucis eius siue quæ in terris, siue quæ in cælis sūt. ideo nō solum super homines, sed super uniuersam creaturam Christus per suam passionem dominium promeruit, & iudiciariam potestatem Matthæi ultimo, data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

Hæc summi Principes scholarum. Quæ cum verissima sint omnia, neque fas vllō modo sit ab illis dissentire, quatuor alicui forsan videntur necessario sequi. Primum quidem, quando Christus toti mundo præest, ac propterea felicius est illi, non contingere tot ac tantas clades, & vastitates, quæ ruinam quodammodo faciant, ut prius. Secundum, si amoueretur ille per homines peruersos a mortalium gubernatione, genus humanum corrueret cum suis omnibus, quasi deiciatur e curru auriga, nauita e nauis, depelleretur enim is, per quem deriuantur in nos omnia bona. Tertium, bona temporalia distribuet ijs potius, qui sciunt uti ad bonum, quam ad malum, merita singulorum perspiciens, & ad meliora inuitans, ac perducens. Quartum, prouidebit, ne tot, ac tanta scelera admittantur, quod si ob hominum nimiam corruptelam admittantur, citius, atque efficacius adhibebit medicinam, malosque coercebit. Sic igitur omnino

videri

A videri posset alicui dicendum. Nam finis, in quem creata sunt, & ad quem tendunt omnia pro viribus suis, est Deus, Deiq. participatio. A quo nos abducunt peccata, ijs igitur occurrendum quantum datur ex ordinatione sempiterna Diuinitatis, vel ne fiant, vel ut facta corrigantur, atque iccirco temporalia bona auferenda, aut largienda. Conciderent autem mortales cum suis rebus, nisi tenderet aliquo modo in Deum; sublato enim fine, cuncta in illum facta cessant. Sic itaque melius erit, aut peius tum mortalibus ipsis, tum cæteris rebus, quatenus præest optimus gubernator, qualis est Christus, cuius humanitas intime, ac maxime colligat mortales, uniuersitatemque omnium rerum creatorum cum Deo, quippe quæ nobis cognata sit, eademque in persona diuina subsistens naturæ diuinæ sine vlla confusione, & admixtione sit arctissime connexa, neque dissolui possit. Non potest autem fieri (sic enim Deus statuit, ac iurauit) ut Christus amoueatur ab hac gubernatione, & quo magis impij conabuntur, eo magis contrarium denique continget. Quamobrem videamus, quid pertinens ad hoc argumentum possit adferri, ac dilucidius adhuc explicari. Nam forsan quædam contraria considerabit aliquis non temere hesitans in tantis nondum bene, ac satis vllō modo examinatis.

Ostenditur e dictis sanctorum, & aliorum, atque ex euentis aperitissimis post Christum felicius esse, quoad temporalia, toti Orbi terrarum, quam prius. Cap. II.

Non est dubitandum, inquit S. Thomas, etiam hoc iudicium, quo in mundo reguntur homines ad Christi potestatem iudiciariam pertinere, vnde etiam ad ipsum introducuntur in psalmo centesimo nono verba patris dicentis, sede ad dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. asidet enim a dextris Dei secundum humanam naturam, in quantum ab eo recipit iudiciariam potestatem, quam quidem etiam nunc exercet antequam manifeste appareat, & omnes inimici pedibus eius subiecti sint, vnde, & ipse statim post resurrectionem dixit Matthæi capite ultimo, data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Est autem, & aliud Dei iudicium, quo unicuique in exitu mortis suæ retribuitur, quantum ad animam, secundum

In compen. Thec. 242.

cundum quod meruit. Ita sanctus volens omnia temporalia distribui uiuentibus a Christo, ex quo resurrexit, Deo scilicet hoc dante. Hinc S. Basilius homilia nona explicans Deum non esse auctorem malorum, Ciuitatum vero, inquit, interitus, terræ motus, inundationes, exercituum clades, naufragia, & omnes denique calamitates illæ, quibus magna hominum multitudo simul absumitur, siue ex terra, siue ex mari, aere, igne, siue quacumque nascuntur causa propter superstites ad sobrietatem reducendos eueniunt. Hæc sanctus: Atqui ex quo Christus resurrexit vera pietas magis elucescere, ac dilatari inter mortales capit, ita ut breui toto prope orbe terrarum fuerit in gentibus alienigenis amplificata. Sic igitur e superioribus colligeretur, minores ex illo clades Orbi terrarum contigisse. Et ita sane asseueranter affirmat Tertullianus in Apologetico aduersus gentes, & tamen, inquit, si pristinas clades comparemus leuiora nunc accidunt, ex quo Christianos a Deo Orbis accepit. Ex eo enim, & innocentia sæculi iniquitates temperauit, & deprecatores Dei esse cæperunt. Et mox alloquens Christianæ religionis hostes. Vos igitur, ait, importuni rebus humanis, vos rei publicorum incommodorum, vos malorum illices semper, apud quos Deus spernitur, statuæ adorantur. etenim credibilius haberi debet eum irasci, qui negligatur, quam qui coluntur, aut næ illi iniquissimi, si propter Christianos etiam cultores suos lædunt, quos separare deberent a meritis Christianorum. Hæc ille, post innumeras, quæ contigerant olim, memoratas clades. Eadem tradit S. Augustinus lib. 3. de Ciuit. Dei, capite ultimo ad finem, enumeratis multis antiquorum temporum, quæ præterierant ante Christum, vastitatibus, ac malis horrendissimis, quorum nihil simile deinde euenit, & tamen, inquit, Diis suis (gentiles) non ista tribuunt, quorum ideo cultum requirunt, ne ista vel minora patiantur, cum ea maiora pertulerint, a quibus antea colebantur. Hucusque sanctus volens post Christum accidisse minora hominibus mala. Sed, & Orosius initio historiarum suarum, nactus, ait, sum præteritos dies non solum æque, ut hos, graues, verum etiam tanto atrocius miseros, quanto longius a remedio veræ religionis alienos, ut merito hac scrutatione claruerit, regnasse mortem auidam sanguinis, dum ignoratur religio, quæ prohibet a sanguine: ista illucescente, illam obstupuisse: illam concludi, cum ista iam præualet: illam penitus nullam futuram, cum hæc sola regnabit. Ita

Orosius

A Orosius a Christianæ religionis cultu volens id fieri, ut mundus leuioribus calamitatibus concutiatur. Consentit Orosio Arnobius, qui libro primo maximas antiquorum temporum miseras, & clades recensens, longe pauciores, ac leuioribus post ortum Christum contingere affirmat. Sed, & Constantinus Imperator oratione ad sanctorum cætum, quam recitat Eusebius capite xx. verba Eclogæ quartæ Virgilij.

Aspice ventura latentur ut omnia sæclo.

huc refert. ait enim Christus Orbem terrarum afflictum aduentu suo leuabit, & aspice, immensi Orbis, & omnium elementorum aspectus, Dei descensum, non hominis alicuius conceptionem indicat. Atque ita cum præsideat Christus vniuersitati toti rerum, quæ sunt a Deo, modereturque illam, ipse in terris ab hominibus colatur, felicius est omnibus, tempora sunt feliciora, Regnante scilicet sapientissimo, & optimo, qui pro nobis intercedit apud Deum, nosque illi mirabiliter adnectit, patronus ac supremus moderator.

Et quidem nos multis in locis librorum de signis Ecclesiæ Dei tractauimus hoc argumentum. Nam libri primi capite decimo sexto ostendimus nullas eluionum, quas prisca scriptores atrocissimas narrant post Christum accidisse: at libri decimi quinti capite decimoseptimo narramus horrendas vastitates, quæ obtigerunt ante Christum, quarum nulla similis deinde memoratur. Amplius autem capite sequenti explicamus, & omnibus modis corroboramus hanc veritatem, torridam zonam cum duabus frigidis nullo modo ante Christum fuisse commodas habitationi humanæ, postea vero factas tolerabiles, & cum prius non incoherentur, ex eo fuisse cultas, ac frequentatas. Præterea vero vigesimi secundi capite nono ad finem demonstramus non ita cultas, ac frequentatas, quæ possidentur ab hostibus catholicæ religionis, quod etiam concluditur vigesimiquarti capite secundo, sicut etiam decimiquinti capite decimo octauo aperimus terras, quæ tenentur ab inimicis Christianæ pietatis amisisse plurimum bonitatis a prisca celebrata, ac decantata. Denique libris de antiquo, & nouo Italiæ statu palam facimus miserrime illi fuisse ante Christum, quin ante exceptum Christi cultum vsque ad Constantinum. id liquet duobus primis libris. Tertio deinde manifestum fit, ex eo terræ Italiæ plurimum fœcunditatis, ac bonitatis adiectum, & alibi ponimus ob oculos legentium, quantum felicitatis ac-

tis acquisuerint Hispania, Gallia, Britannia, ac reliquæ ad Aquilonem vergentes terræ, postquam Christi omnium Domini ducum sequuntur, quod latissime, quantum spectat ad Borealia loca, explicamus toto libro vigesimosecundo de signis Ecclesie, & vigesimi capite septimo.

Ex his igitur omnibus confirmatur, quod S. Augustinus, Orosius, Arnobius, ac Tertullianus affirmant, esse verissimum. Atque imprimis toti Orbi terrarum felicius esse post Christi religionem, quod scilicet per eum prouecta sit in melius vniuersitas tota creaturarum rerum, quod asseruere post alios S. Thomas, & Scotus. Per alios enim Deus antea gubernabat a se producta longe inferiores meritis Christo, cuius humana natura habet adiunctam diuinam, atque in persona diuina subsistit, & qui superat vnus vel uti homo mentes cunctas benignitate, sapientia, & potentia, ut valeat, sciat, ac velit efficacius, ac beneficentius, & humano generi, & omnibus rebus consulere pro conditione, & appetitu illarum. Hinc, quæ se adiungunt illi per cultum, meliori sunt statu; quæ recedunt, infeliciori. Hinc legimus prædictum de Christo, quem Deus alloquatur, postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, Reges eos in Virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. sed quosnam? Nonne eos, de quibus idem Deus verba ad eundem facit Dauide canente, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos suos scabellam tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion dominare in medio inimicorum tuorum, & mox. Dominus a dextris tuis cõfregit in die iræ suæ Reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.

Recte etiam S. Hyppolitus Martyr, cui consentiunt diuina oracula, & reliqui scriptores hac de re solidius agentes, aiebat fore, ut cum mortales maxime abiunxerint se a Christo, & Antichristus latissime dominetur, innumeris modis omnia vastentur in terris, omnia mala contingant pollicitante hoc longe contraria, donec iam contractus Orbis elementorum, ac veluti quadam senectute, ut aiebat Trismegistus, vndique debilitatus, & concidens cum suis omnibus miserrime corruat, & intereat a Christo renouandus, & in æternam, nobilissimamque formam restituendus, detrusis ad infera inimicis veræ pietatis, & omni ornamento, ac prope omni bonorum genere in æternitates sæcurum spoliatis.

Tria

A Tria dedit Ecclesie suæ potissimum Christus, ut errare non possit in his, quæ sunt æterna veritatis vniuersali lege sancientis, habeat semper sanctissimos viros, ac summum Pontificem, qui in vniuersalibus æternorum sanctionibus haud erret nanciscatur. Cap. III.

B Oderator igitur omnium rerum, quæcumque sunt, ac Rex a Deo constitutus Christus, ut rebus humanis bene prospiceret, quando homo finis est omnium, quæ videntur; cum sine diuinarum rerum veritate felicitas esse non possit, nam bonum primum mentis per quam sumus homines, est verum, ac summum bonum verumque, quod nos beat, est diuinum, prouidit iccirco ut ipse locum teneret in terris, qui ut in aliis faciendis, iubendisque erraret, tamen nullo modo labi posset in legibus vniuersalibus imperandis, quæ ad mores, ac veritatem celestium pertinerent. Atque hic est Petri successor, Christi Dei Vicarius, Pontifex Romanus, cui clauës regni cælorum tradidit, & quem Orbi terrarum præfecit. Qua de re late egimus signo de Petri cathedra octuagesimo libri decimioctauo. Non est, quod agamus actum. Huic autem ius est in omnia temporalia, non ut pro arbitrio verset, sed quatenus ad vniuersale bonum conducit, quæ est omnium Theologorum sententia communis, ut libro quarto ad finem de antiquo, & nouo Italiae statu docuimus, e Sanctis Ignatio, Epiphonio, Paulino, Ephrem, Chrysolto, Cyrillo, Macario, Procopio Gazeo, Thoma Aquinate, Bonauentura, Alexandro Halensi, & innumeris alijs, quos Scholasticos vocat, siue qui S. Thomæ, siue qui Scoti doctrinam sequuntur. Hoc igitur Ecclesie primū, maximumque priuilegium, ut errare non possit in doctrina morum, diuinarumque rerum per Pontificem Romanum sancita, & imperata, Quamobrem nemo certo credere tenetur, nisi vel hæc, vel quæ necessario præcedunt, aut sequuntur ista. Quod siquid aliquis præterea credat, nondum constitutum vel à se cognitum, quamuis constanter, aut etiam, præfracto, & obstinate credat, in Pontificem tamen lege lata iubentem, quid in ea re sentiendum sit, illud reicere debet, credere id paratus, quod ille per vniuersalem constitutionem decernat, Hoc enim modo is agit Pontificem. Quamobrem cum propter Deum cuncta sint, ac generentur, ut illum nos a-

Z z

memus,

Psal. 2.

Ign. ad Phil.
Ep. her. 29.
Pau. ad. Cit.
Ep. sc. d. tra.
Cyr. li. 2. de
sacer.
Cyr. in Tbe.
Marc. bo. 26.
Prec. 15. c.
16.
Th. l. 3. de
reg. Pr.
c. x. & 2. d.
44.
q. 2. Bon. in
4 d. 37 du. 4
Al. x 4 q. u.
par. 2. §. 2.

memus, & cognoscamus, atque huic rei præsideat Pontifex Romanus, nihil nõ huic subiicietur, quod est in hominis potestate, cum nihil nostrũ vel minimum sit, quod ad Deum referre non debeamus, ac propterea Pontificis Romani potestati, quatenus adhuc, cui præest ipse, finem tendet, non subiiciatur.

Verum, quãdo satis non est intellectu verum tenere, nisi nosmetipfos ad illius normam componamus, felicitas namque humana est, cum mens virtutibus cunctis exulta Deum contemplatur; Iccirco Christus hoc Ecclesie largitus est, ut habeat semper homines sanctissimos ac vere Heroas, quod ita esse constat è signo de perpetua sanctorum successione vigesimo quinto libri octavi. Ab his eorumque studiosis innumera gentes barbaricæ, & efferæ ad omnes humanitatis artes, disciplinas ac mores in Europa, Africa, Asia, Indiisque Orientalibus, & Occidentalibus expolitæ atque excultæ sunt. Religiosissimi præterea sapientum cætus instituti, ut signo de gentibus efferis ad humanitatem perductis, & de religione apparet.

Christus itaque Populum suum cælestium rerum doctrina, ac vitæ sanctimonia munivit undique ac replevit, ita ut nõ posset vel intellectu sibi persuadens aliquid falsum, vel moribus propter enormitatem vitæ aberrãs, excidere à felicitate. Vidimus enim iam ruinam quoad bona temporalia duci a gentibus, & ad interitum, quo deleantur omnia, earumque memoria, vel aboleatur ex animis mortalium, vel in terris obscuretur, ob hanc causam perueniri, quod imperfecti non habeant, quibus innitantur perfectis, vel ab his discedant; Atque ut altissimas in electis à se radices ageret sapientia, ac proinde felicitas, voluit idem Christus ita credi ab ipsis, quæ ad diuinorum scientiam pertinent, ut nihil omnino hæsitarent, ac potius millies emori, acerbissima, quælibet perpeti vellent, ac paratissimi essent, quam vel leuissimam significationem darent, in iis ullo modo sese nutare. Atque ita intellectum fide hac firmissima, voluntatemque simul fortitudine inuicta, & inconcussa armavit, & corroborauit.

Tertium præterea largitus est societati suæ, ut toto Orbe cognito diffunderetur, neque esset vlla peruiæ telluris pars, aut gens, è qua non esset aliquis ipsi adhærens. Hoc enim summæ bonitatis est latissime se se, ac sua communicare, & effundere, Hoc latissime est regnare, ac dominari, ac proinde nulla erit natio, quæ non aliquo tempore, vel aliquem Christo dederit afsectã, vel ipsa è maxima parte non sit ipsum sectata, ita ut opus

fit Or-

A fit Orbem terrarum totum subiici, dedicari, ac consecrari potestati, Maiestati, ac Diuinitati ipsius. Contrarias autem gentes radicitus euelli, bonis omnibus expoliari, conteri, aboleri, euanescere.

Mirabilissimum sit igitur post annos mille quingentos sexagintatres, qui numerantur ex quo Petrus post illapsum Spiritus sancti in Apostolos prima sua cõcione ex omni prope gente habitati Orbis aliquos perduxit ad Christum, sic adfuisse Christianæ Ecclesie Tria hæc, ut nullus è tot Romanis Pontificibus Petri successoribus, & Christi locum tenentibus dissenferit, vel ab uno è reliquis in scienda æternorum veritate, ac legibus vniuersalibus imperanda, quamuis variatum sit in ijs, quæ propter varietatem temporum, gentiumque diuersitatem variari debent quoad morum, rituumue obseruationem. In cæteris qualia sunt diuina, & vniuersimodi semper, nihil inuenitur discrepans nihil dissonum, nihil dissimile, quod est illustrissimum veritatis clarissimæ signum.

Mirabilissimum sit etiam semper Ecclesie catholicæ in hac, illaue gente adfuisse viros altissimæ sanctitatis, qui diuinis operibus humanam potentiam superantibus, atque ad Humani generis vtilitatem edicis oculos in se mortalium conuerteret, & quò magis Ecclesia sancta diris est tempestatibus agitata, eo sanctiores protulit viros, atque ex illa parte potissimum, cui magis consultum Deus volebat, maioremque temporalium bonorum felicitatem præparabat, quod septimo libro de signis Ecclesie Dei latissime aperietur, & libro secundo de imperio virtutis cap. xiv.

Quid illud postremum? Nullum fuisse sæculum, nullum lustrum, nullum prope annum, mensemque, aut diem, quo non ex alienigenis gentibus, & interdum valde in cognitis accesserint multi ad Ecclesie cultum, non illi se se addixerint, & quo maioribus aliquando visa est cladibus affigi, ac pene opprimi, & sepeliri, eo clarior paulò post fulgentior; ac plures sibi, quos diuinæ veritatis luce splendidissima illustret, aggregans emerfit, quod quarto, & decimo septimo libro de signis Ecclesie Dei liquet.

Hec vero tria nunquam defuisse Christi Populo longe admirabilissimum videri debet, quod nullus umquam Populus tam diros, tam crebros, siue potius perpetuos, tam potentes habuit hostes, ut ille, quod manifestissimum sit è signo nonagesimo pri-

Zz 2 mo, de

mo, de summa catholicoꝝ pace, & capite decimo tertio libri secundi de imperio virtutis. **A**

Adfuerunt autem tanta Ecclesiæ catholicæ, non parta, & conseruata in primis armorum pænarumue metu. hoc enim spectat ad malos, de quibus est dictum.

Oderunt peccare mali formidine pænæ.

Sed adfuerunt ipsius virtutis, Religionis, sapientiæ, ac denique ipso Dei summi amore, atque intimo impulsu, contra aduersentibus, ac nulla non ratione contendentibus contrariis multis, vt vere de Christianis dicendum sit.

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Quamobrem Pontifex summus Christianæ societatis dominatus est in mediis inimicis, eiusque sanctionibus obedierunt in extremo Orbe positi, vel Regibus alioquin alienis subiecti, obedieruntque in singulis actionibus, quando singulæ ad Deum referri debent, potissimumque in potissimis, quales intimæ sunt, neque illis defuerunt bona temporalia, quatenus non modo necessaria, sed vtilia quoque sunt ad virtutes hæc enim simpliciter cadunt sub merito inquit S. Thomas, alioquin quomodo durassent? Durarunt autem quæcunque perstiterunt in obediētia, periere ab hac desciscētes, at illi inimicos omnes adduxerunt in suam potestatem, sub Imperium suum misere, vt nulla vniquam natio fuerit, aut etiam futura sit tam magna, tandiu permanens, in vnam omnino doctrinam consentiens, vni Pontifici parens, virtutibus diuinis vndique circumfulgens, omni corporis, atque externo bono sublimissime, vt aperiretur, amplificata.

2. q. vi. art. ult.

Afferuntur argumenta, quibus comprobatur in Ecclesia futuram largissime temporalium bonorum copiam, & summum temporalis felicitatis culmen. Cap. IV. **D**

Ed aderunt huic Ecclesiæ duo inter se remotissima, non quidem semper, verum aliquando. Propter perfectos adierit aliquibus inopia summa temporalium bonorum, vt elucescat in illis penitus operans diuinitas absque vllis prope instrumentis, excelssimum, quodque; & admirandum. Nam tales diximus esse Heroas perfectissimos, qui nullis externis adiumentis exem-

- A** exemplo Dei, cui sunt coniuncti, indigeant ad efficienda maxima inter mortales, Quos cum necesse sit eminere in Ecclesia Christi, & omnium maxime in terris effulgere multo apertius quam foret ante Christum, pluresque, & excellentiores, simul etiam necesse id appareat, ex eo quod dicimus, atque à nobis est explicatum fufius primo libro, quod scilicet non egeant instrumentis externorum bonorum. At propter imperfectos siue in Ecclesia comorantes, ac tuendos, siue extra illam positos alliciendos opus est, adfit etiam summum felicitatis temporalis in omni bonorum genere, summum, inquam, quoad copiam, **B** & amplitudinem, & quoad temporis diuturnitatem. A summa enim virtute, hoc summum nascitur. Altissima est in Ecclesia Christi sapientia, Religio, virtus, ergo attinget fortiter à fine suo vsque ad finem temporalium, quæ à se pendet, atque oriuntur, ac disponet omnia suauiter non ab extremo profundissimo imperfectiois, insipientiæ, & nequitia protinus trahens homines ad aliud extremum celssimum bonitatis, sapientiæ, ac perfectionis, sed modo quodam suauiter per ea temporalia, quæ conueniunt imperfectis, rerumque largitionem, ut perducantur ad fastigium sanctitatis, alique subinde, & alii inuidentur, & attrahantur. Nam, & hoc etiam est trahere in funiculis Adami, quod à Christo faciendum prædixit vates. **C** Ac pertinent ad maximam virtutem maxime indulgere, & accommodare se se imperfectissimis, quantum fieri potest ad ipsos in bonum promouendos, imperfectissimi egent affluentia maxima temporalium bonorum, capiuntur illa, confirmantur in aliquo virtutum statu, eam, vel ipsi habentes, vel aspicientes esse in Ecclesia Dei. Nunquid igitur non adierit illa aliquando saltem perquam abundantissime inter Christianos? An forsitan Christus ad sanandos sanos venit? Et quid opus est his medico? Propter ægrotos asserit se venisse, & quidem maxime ægrotos, Quid igitur ob istos non ageret amantissimus Pater? Cur non **D** obiiciat istis temporalis etiam felicitatis splendorem, quo deinde pelliciat ad contemplandam virtutis hæroicæ nuditatem multo rutilantius coruscantem, quam fluxus color & adscititius caducæ felicitatis. Non enim per se mala est illa. Ac pertinet ad supremam bonitatem comunicare beatitudinem suam, non modo degentibus in arctissima paupertate, & ærumnis in altissimo tamen virtutum statu, sed etiam viuētib; in culmine temporalis felicitatis, modo referant illam ad Deum

Os. c. xi

Deum, ut per eam simpliciora ingenia, quæ non æstiment, nisi A
 quæ aspiciunt, conseruentur in fide, aut ad hanc vocentur.
 Id sane bonitatis, sapientiæ potentiaque est summæ, ne dica-
 mus infinitæ, qualis est diuina, scire, posse, ac velle mortales ad
 se aggregare non vno modo, sed plurimis, atque omnibus, qui
 sua natura virtutibus non aduersentur, atque iccirco etiam lu-
 ce quadam felicitatis temporalis amplissimæ. Id certe affir-
 mat de se Christus totius sapientiæ fons, nullo modo futurû, ut
 homo vllus conqueri possit non omnes rationes initas in Ec-
 clesia sua à se, qui Dominus est, ac Rex omnium rerum, quibus B
 homines ad amorem virtutum, sapientiæque moueri possent,
 & hec igitur haud omittetur ineunda ratio temporalis felici-
 tatis amplissimo modo elargiendæ, ut in singulos effundî queat,
 & quælibet pro suo captu capere. Alioquin quomodo appare-
 bit in effectû, & huius esse Dominum, largitoremq. Christum
 creatis omnibus iam præsentem, nisi suis eam donet? Recte
 enim S. Augustinus argumentatur in libris de Ciuitate Dei, ic-
 circo ad Christianos Imperium Romanum deuolutum, quod sa-
 ne videtur fuisse totius boni temporalis compendium, siue Em-
 porium, ut scirent omnes à Deo donari summa regna, & Impe-
 ria, ut Christus homines sibi adiungeret, ijs benefecit, pertran- C
 sivit, inquit Euangelista, benefaciendo, ac multa miracula pa-
 trando, Quidni & hac ratione beneficiat, conciliet sibi morta-
 les, cum sit ipsa omnium maxime consentanea naturæ illorum,
 neque ipse destruat naturam, sed perficiat. An non igitur Chri-
 stus omnium rerum dator suis dabit effusissime, ut sint illi effu-
 sissimi instar Constantini, & Caroli magni in vsus Religiosos,
 ac pios? Compelli vult aliquos ad virtutem Christus, cum scri-
 ptum sit in Euangelio, compelle intrare. Multo igitur magis vo-
 let suauitate amoris, a quo magis inseruntur virtutes, inflam-
 mari, amoremque hunc excitari beneficentia temporalium, D
 quæ suis ipse dominus omnium distribuat. Et quando Chri-
 stus est nobis à Deo Patre datus, nonne omnia similiter cum
 ipso nobis ille est elargitus, ait Paulus? An forsitan minus amans
 est suorum Deus post ortum Christum, quam fuerit ante? Et
 quibus igitur cõueniēt hæc bona dabit, sicut prius. Nō enim da-
 bat impulsus odio Iudeis, quos magis amabat, quã gētes alias, &
 ideo magis eos amplificauit honesta tēporaliū copia, amore per-
 citus tradebat illis. Refrixit hic amor? Nemo hoc dicat. Amat i-
 taq. Deus Christianos ad esētīā sumā, purāq. virtutū, & beati-
 tudinis

A tudinis humanæ, in qua stāt absq. vllis extraneis. Nō est hoc om-
 niū, quāuis in Ecclesia sint modo plures, ac præstantiores quam
 prius. Igitur amabit etiā Deus Christianos in virtutibus quidē
 potissimū, sed quibus ad sint huiusmodi additamenta, quasi cir-
 cūpositæ frōdes ad obtegenda ac defendenda quædā poma deli-
 catiores, & per quā tenerrima. Quāuis adesse possint & infirmis-
 simo ad opera virtutis efficienda, & potentissimo ad eadem. Illi
 quidem, ut ex illis cōfirmetur ipse, huic, ut alios debiles corro-
 barare possit, aut inimicos arcere, & aduersantia quæque perū-
 pere, disijcere, ad nihilum redigere, & quibusnam magis com-
 mittenda sunt temporalia bona, quam bonis? quam virtutum
 B studiosis? Cum Christus itaque sit omnium rerum Dominus,
 diuidat ipse omnia, nunquid malis dumtaxat ea diuidet, non
 bonis quoque, ac multo magis, quam malis; quibus quidem
 quæ parte sunt boni, ac boni aliquid agunt, non sunt, vel ne-
 ganda, vel auferenda temporalia quæque. Regia, Principalia, &
 cuiusuis gradus; multo abundantiora tamen Christianorum
 iustis tradēda sunt, quod si aliter eueniat, nequitia fit, ac peruer-
 sitate hominū, siue illi Christiani sint, siue alieni prorsus à Chri-
 stiani nominis professione, nisi Deus disposuerit ob summā sa-
 C pientiam suam propter iustorum bonum temporalia bona eis
 non conferre. Ex quo fit, ut omnia conturbentur non sequen-
 tibus nobis Christi voluntatem, quæ non est alia, nisi, ut sapien-
 tissimis omnia credantur, qui sunt in statu virtutis acquisitæ,
 quæ ne exerceatur, & actus multos producat ob opum, dignita-
 tum, potestatisque inopiam, fit ex eo quod sapientes ad huius-
 modi statum non eliguntur, multis, quæ sua sunt, non quæ Dei, &
 Christi quærentibus. Quamobrē necesse est sapius, ut Christus
 manifeste se prodar, aut potius ordinem rerum naturalem, &
 D ordinarium commutet, ac veluti prudens. Agricola ferro ter-
 ram sapius proscindit, ac versat omnia sursum, deorsumque, ut
 noxias herbas vndique pullulantes radicitus extirpet, ac bono-
 rum semina iaciat, quin flammis aliquando campos exurit spi-
 nentis horrentes, dumisque ex omni parte implexis opletos.
 Eodem modo Christus, qui per homines, quos ipse homo amat,
 terras moderatur, ut in meliorum statum, suaque Regna & res
 publicas reducat, ferro, ignique mandat mortalia, ut ad religio-
 nem, religionisque, & sapientiæ Præfectos, ac studiosos omnia
 reuocet, ut infra suo loco aperietur. Quocirca in fine sæculorum
 sic omnia destruet oppressis omnibus fere sapientibus, ut in no-
 uam,

nam, atque imutabilem formam terras renouet, totamque A
vniuersitatem rerum.

Post argumenta adducta adducuntur prædictiones Prophetarum, quibus prænunciatum fuit Ecclesiæ Christi futurum temporalis felicitatis culmen. Cap. V.

Cap. 60.

Inspectamus, an prædictum fuerit, Ecclesiæ Sanctæ futuram felicitatem temporalium bonorum maximam, quæ contineat, ac superet alias omnes, quæcumque mortalibus obtigerunt: Sic igitur Isaias alloquens Ecclesiā Sanctam. Videbis, & affluēs, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium uenerit tibi. Inundatio Camelorum operiet te, Dromedarii Madian & Ephraim omnes de Saba uenient, aurum, & Thus deferentes, & laudem Domino adnunciantes. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, Arietes Nabaioth ministrabant tibi, offerentur super placabilem altari meo (eo scilicet modo quo fas erit offerre) & Domum maiestatis meæ glorificabo. Qui sunt isti, qui, ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? me enim insulæ expectant, & naues Maris in principio, ut adducam filios de longe, argentum eorum, & aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui & Sancto Israel, qui glorificauit te, & edificabunt Peregrini muros suos, & Reges eorum ministrabant tibi, in indignatione enim percussi te & in reconciliatione mea miseratus sum tui, & aperientur portæ tuæ iugiter, die, ac nocte non claudentur, ut adferatur ad te fortitudo gentium & Reges earum adducantur. Gens enim, & Regnum, quod non seruiert tibi peribit & gentes (notentur hæc) solitudine vastabuntur, gloria libani ad te ueniet, abies & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo, & uenient ad te curui filii eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt uestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi, & vocabunt te Ciuitatem Domini Sion Sancti Israel. pro eo, qui fuisti derelicta, & odio habitata, & non erat, qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum (audi quam magna) gaudium in generatione, & generatione, & fuges lac gentium, mamilla regum lactaberis (Quid hæc sibi uolunt?) & scies quia

A quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob. pro ære afferam aurum, & pro ferro argentum, & pro ligno æs, & pro lapidibus ferrum. Hucusque Isaias pretiosa quæque, pulcherrima, honorificentissimaque Christianis affluentissime ad futura prædicens, quasi cuncta bona in unum coeant, ut Ecclesia repleatur, perituras autem gentes, & regna ad solitudinem redigenda, quæ non seruiant ipsis. Hæc uero omnia intelligi de temporalium summa felicitate, ac prædici scribunt Cyrillus Alexandrinus, Procopius Gazæus, Hieronymus, & omnium clarissime doctor Angelicus, qui distincte, ac late uerba Prophetæ exponit: & alibi in summa sua scribit diuini uatis oracula intelligenda de superexcessu, sic ipse loquitur, temporalium bonorum, qui continget Ecclesiæ. In primis igitur ait affutura Christianis pretiosissima quæque, argentum, iquit, & aurum eorum cum eis, iucundissima etiam, fuges, ait, lac gentium, & mamilla Regum lactaberis, omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth, honorificentissima addidit, Reges eorum ministrabant tibi, Reges gentium adducuntur, gloria libani ad te ueniet, uenient ad te curui filii eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt uestigia pedum tuorum. Adicit potētissima, afferentur ad te fortitudo gentium, fortitudo gentium uenerit tibi. Vult esse abundantissima e remotis, ac vicinis, maritimis, ac mediterraneis locis, conuersa fuerit ad te multitudo maris, me enim insulæ expectant, & naues maris à principio, ut adducam filios de longe, argentum eorum, & aurum eorum cum eis. Quid est autem, qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ super fenestras? numquid alludit ad nauium uela instar nubium candida, & uolantia? numquid ad nomen latinum Christophori Colūbi, cum dixit, quasi Columbæ? Atque hæc ad mare pertinent; illud ad terras, è quibus undique conuehenda optima quæque abundantissime afferit, inundatio Camelorum operiet te, Dromedarii Madian, & Ephraim omnes de Saba uenient. huiusmodi adhuc omnia perpetua scribit futura, non quoad omnes Ecclesiæ partes, sed quoad præcipuas, aperientur portæ tuæ iugiter nocte, ac die, non claudentur, ut adferatur ad te fortitudo gentium, Reges earum adducantur, & mox, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generatione, & generationem, atque ita nullo non sæculo, nulla non generatione habebit Ecclesia, quo gaudere possit, ac iure quodammodo superbire, Verum cuncta hæc ad religionem

2.2.9. 162.
ar. I. ad I.

referantur, ei subiiciantur, argentū ait eorū, & aurum eorum **A** nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, gloria libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis tuæ, & vocabunt te Civitatem Domini Sion Sancti Israel, & scies, quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Israel. Rursus idem capite sequenti de Sacerdotibus catholicis ait, sacerdotes Dei vocabimini, ministri Dei nostri dicetur vobis, fortitudinem gentium comedetis, & in gloria eorū superbieris. Hæc *Isaias*, qui multis in locis eadē canit. Cui consentiens *Daniel* refert à *Nabuchodonosoro* in somnis visam statuam, cuius caput erat aureum, brachia pectusq. argenteum, venter, & femur, æreum, tibiæ ferreæ, pedes partim fictiles, partim ferrei. Postea, fuisse abscissum e monte lapidem sine manibus, qui percussit statuā in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi fauilla æstiuæ aræ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inuentus est eis, lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. Hucusque somnium *Nabuchodonosoro* diuinitus immissum, cuius interpretationem volunt esse hanc ex eodem *Daniele*, vt *Assyriacum* regnum notetur aureo capite; *Persicum* argenteo pectore ac brachiis; *Græcancum* æreo ventre, ac femore, *Romanum* tibiis ferreis, ac parte ferrea pedum, nam fictilis pertinet ad eos, qui Romano se se Imperio adiunxerant, non bene tamen cohæserunt, sicut non bene lutum ferro adglutinatur.

At lapis est *Christus*, qui comminuat hæc omnia regna, ad nihilum redigat, ipse excrescat in montem, atque occupet vniuersam terram. Quæri tamen potest. An *Christus* regno suo terras occupabit, cum mundus vniuersali incendio conflagrauerit, an etiam simul antea, & quamuis *Tertullianus*, qui longe ante *Cōstantinum* fuit, videns opprimi *Christiana* nos non longe prospiciens existimauerit, tum dumtaxat futurum.

Doctiores tamen, & sancti *Theologi* secus tradiderunt, clarissimeque id apparet è verbis *Danielis*, qui sic ait. in diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur. En igitur vt *Christi* regnum sit excitandum stantibus aliis. Præterea prius inquit Imperium *Romanum* conterendum, deinde reliqua. Amplius antea.

Chri.

A *Christus* fiet mons, mox vniuersam terram occupabit, *Romano Pontifice* ipsius *Vicario* presidente, qui *Imperatorū, Regū, Principum*, mortaliumque cunctorum bona. & actiones quaslibet omnino ordinet ad Deum, beatitudinemq. ipsius supra naturæ vires collocatam, nobisque impartendam, atque ita contemns quoad alia, huic ex omni parte, ac proinde in hunc finem sibi, siue *Christo* subiiciens.

Audi *Augustinū*, qui sic contra *Judæos, & Arianos*. Ipse enim (*Christus*) est lapis ille abscissus de monte sine manibus concidentium, idest, *Christus* natus de *Virgine*, sine manibus completentium, qui tantum creuit, vt mons magnus fieret, & impleret vniuersam faciem terræ, & mox hunc cognouit *Petrus*, dicens, Tu es *Christus* filius Dei viui, agnouit motem, & descendit in montem testimonium dixit veritati, & dilectus est à veritate, supra *Petram* fundatus est *Petrus*, vt montem susciperet illum amando, quem ter negauerat timendo. & tract. ix. in c. 2. *Ioannis*, mons ille vnde præcisus est, non impleuerat vniuersam terram, non enim tenuerat regnum *Judæorum* omnes gentes; & vniuersum *Orbem* terrarum cernimus occupare. Hæc *S. Augustinus*. At *S. Hieronymus* interpretans illud *Isaiæ* capite secundo, erit in nouissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium, & eleuabitur super omnes colles, quod sane oraculum respicit hoc, quod tractamus, inquit abscissus lapis de monte sine manibus creuit in montem magnum, & regnum, & repleuit omnem terram, à quo, & Princeps in *Ezechiele* dicitur vulneratus. Hic mons in domo domini est, & mox super vnum montium *Christus* fundat *Ecclesiam*, & loquitur ad eum, Tu es *Petrus*, & super hanc *Petram* fundabo *Ecclesiam* meam. Hæc sanctus. Eadem tum multi alii, tum vero *Ortho-Frisingensis* hoc argumentum speciatim tractans libri sexti cate octauo, *Hefychius* similiter psalmo secundo, à regno inquit *Christi*, & ab eius possessione in terminos vsque terræ diffusa finem terreni principatus impositum. Hæc ille. *Dilucidius* autem *Guimundus Auerfanus* libro tertio de sacramentis, interpretans illud *Danielis* cap. 2. In diebus regnorum illorum suscitabit Deus Cæli regnum, & mox, comminuet autem, & cōsumabit vniuersa regna hæc, *Danielis*, inquit, locus de nostra *Ecclesia*, luce clarius constat. Ipsa enim Imperium cum adhuc ferreum esset, & cætera regna contriuit.

Apparet itaque prædictam vniuersam omnium bonorum.

Aaa 2 tempo.

temporalium copiam iustorum cœtui affuturam, Imperiaq. illis omnia paritura, eadem multis in locis idem vates, & Zacharias capite sexto de Regia potestate, ac sacerdotali simul iuncta loquens, & ibi S. Hieronimus alios citans interpretatur. Eadem Dauid plurimis psalmis, ac præcipue secundo, quadragesimo quarto, quadragesimo primo, octuagesimo octavo, & centesimo nono, e quibus omnibus apparet Ecclesiæ sanctæ pronuntiata, quod euētus comprobauit, quoad bona temporalia supremam felicitatem, nisi quis dicat (horrendum scelus) diuinam Scripturam, totamque simul antiquitatem falsam.

E dictis Christi, Apostolorumque ipsius confirmatur, Ecclesiæ Christi futuram supremam temporalium bonorum felicitatem. Cap. VI.

Mat. 10.

Non autem Christus ipse iustis, ac sectatoribus suis eadem promisit euentura, quamuis hæud loqueretur de Imperiis, ac regnis? Audiamus eum discipulos suos, vt est in Euangelio Marci, alloquentē. Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut Patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, aut fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam. Hæc Christus apertissime de temporalium felicitate suis impartienda, nam dicit agros, & domos, exponuntque sancti ac docti viri, quantum ad Monachos, vt in communi potiantur innumeris fundis, domibus, ministerioque amantissimo plurimorum, qui sint instar propinquorum, ita Cassianus inter alios collatione vigesima quinta de mortificatione. Præterea vero tradunt ex his verbis iidem, vt Deus aliis, qui reliquere omnia propter Euangelium prouidentia sua multiplicet ad omnes vltus necessarios, & expedientes quicquid opus est temporalium, sic Paulus ait, Apostolos nihil habuisse, sed omnia possedisse, quod spectare ad temporalia vult S. Ioannes Chrysostronus eo loco. Postremo ex iisdem verbis iidem concludunt, Deam imperfectis, qui non omnia reliquere, sed aliquid propter Euangelium, multiplicare illud centies. Idque promittat in fide, & iustitia permanentibus ad omnes allicient dos pro

A dos pro natura singulorum, vt imperfectis imperfecta, perfectis perfecta proemia proponantur, ita interpretantur ea verba ss. Ioannes Chrysostronus, ac Thomas post Origenem, alique in commentariis huius loci, & S. Ambrosius libro septimo in Lucam capite primo.

Quamobrem si quis dicat tunc Christum locutum cum apostoli erant imperfecti. Is etiam consideret, quando Christus semper loquitur in Ecclesia, nunc esse multo plures, ac multo magis imperfectos in Ecclesia, quam forent eo tempore Apostoli, ad quos verba Christus faciebat.

B Addiq. potest huiusmodi hominibus à Christo reponi, quandoque in his etiam terris inter mortales maiora, & centies multiplicata bona temporalia, vt cum contemnit aliquis honores ob diuitias, potentiamue humanam dandos, recipitque honores ob religionem, sanctitatemque perpetuo tribuendos, eodem modo spernit aliquis opes, auctoritatemque humanam, recipit auctoritatem, quæ defertur illi, vt homini diuino, ita vt diuitiæ, & quicquid magni fit à mortalibus ad eius pedes proiciantur, in eius manus adhuc viuentis perueniant, quamuis fluxa omnia, nisi quantum perducunt nos ad Deum, nihili ducat.

C Hoc in ipsis Apostolis dilucidissime apparet. Nam qui fuissent quæso Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, ac reliqui? Illi piscatores erant, piscatu sibi victum tenuem comparabant, ac pauperime degebant. Verum posteamque sunt Christum secuti, Apostolique ipsius effecti, quot, ac quantis illi in honestimos vsus abundabant opibus, quas vltro innumeri ad eos deferrebant, ipsi vero conuenientissime partiebantur? Quot hominum millia primis post illapsum Sancti Spiritus diebus illi aletant? An non eorum numerus ipsas legiones Romanorum superabat? & tamen Crassus diuitem statuebat esse, qui vnâ dumtaxat aleret. Iam qui, quantiq. honores iisdem tribuebantur? D Ex actis Apostolicis habemus eos pro diis habitos, ac ne sacra sibi fierent, vti Diis, ipsos vetuisse. Ex historiis autem scimus eos Orbem terrarum peragrasse, exceptos hospitio à nobilissimis viris, à Principibus, Regibusque honestatos. In varia loca misisse plurimos Episcopos, qui potestate ab ipsis accepta præfederunt, ac leges toti terrarum Orbi dederunt, eorumque successio iam super quindecim sæcula perdurat inuicta aduersus omnes hostium quorumuis impetus. At illorum corpora vitali motu casta, cineres ipsi quâto passim sunt in honore apud Principes

ad. 2. Cr. seq.

ad. 14.

cipes, Reges, Imperatores. An non igitur bona temporalia, haud dicam centies, verum millies millies à Christo, Deoque sunt ipsis multiplicata in terris inter mortales? Sed quæ reliqua sunt horum, postea dicemus. Recitemus hic alia testimonia Euangelii, Apostolicorumq. voluminum. Sic igitur idem Christus de temporalibus bonis verba ad suos faciens. Non potestis Deo seruire, & Mammonæ, Ideo dico vobis ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima nostra plus est, quam esca, & corpus, quam indumentum? & mox, quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Hæc Christus asseuerans aperte futurum, vt omnia bona temporalia dentur bonis pro additamento quodam, & hæc esse, vt indumentum corpori, vel vt corpus animæ, ac veluti indumentum sequitur corpora, corpora autem sequuntur animas, ita, & diuitiæ virtutem siue Regnum Dei, iustitiamque eius. Ita clare interpretantur hunc locum tum cæteri omnes, tum centum quinquaginta Episcopi sextæ Synodi ad Papam Vitalianum scribentes.

Matt. 6.

Eph. 6. 6.

S. Th. 1. 2. q. 100. ar. 7. & 2. 2. q. 122. ar. 5. S. Bo. ser. de decem præc. Alex. Alex. in summa.

S. Tho. 2. 2. q. 122. ar. 5. in resp. ad 4.

1. Pet. 3.

Haud dissimilia Christo S. Paulus asserit ad Ephesios inquires, honora Patrem tuum & Matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis lógeus super terrâ. Hæc sanctus, cuius verba intelligenda esse de bonis temporalibus, vitaque hac, nemo est, qui inficiari possit, ac post alios ita declarant Alexander Alensis, & ss. Thomas, & Bonauentura, vt supra dicebamus. Eodem spectat, quæ late affert S. Paulus, ac differit in Epistola ad Hebræos extollens fidem, fideique potentiam, in quibus est illud, sancti per fidem vicerunt regna. Volens illa expugnari per ipsam fidem, quo freti Deo aggredimur aliquid ad ea, vel consequenda, vel nobis concilianda. Ita illum locum Vigilius Papa interpretatur, vt infra aperiemus. Eandem veritatem continent illa Apostoli eius verba in prima Epistola ad Timotheum capite quarto, pietas ad omnia utilis est promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ, quod pertinere ad vitam longeuam venerantibus maiores ac propinquos (in hos enim pietas) nemo est, qui dubitare possit, atque inter alios ita declarat illum locum S. Thomas in sua summa subiiciens quandoque secus accidere ob occulta Dei iudicia, sed illud esse spectandum, quod plerumque contingit.

Eadem cum Paulo tradit S. Petrus in Epistola ad Christianos ita scribens, non reddentes malum pro malo, nec maledictum

A tum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & faciat bonum, inquirat pacem, & sequatur eam, quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala. Hucusque S. Petrus manifestissime loquens de temporalibus bonis. Iccirco enim subiicit, & quis est, qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? sed & si quid patimini propter iustitiam beati. Hæc ille, quæ nullo modo, nisi de temporalibus, & malis, & bonis intelligi possunt. E quibus omnibus concluditur post Euangelium promulgatum sequentibus illius leges promitti, ac dari bonis quidem bona temporalia, malis autem mala, quod si bonis aliquod malum temporale contingit, vel redditum est, vel reddetur eiusdem generis temporale scilicet aliquid maius. Hoc autem satis est, si plerumque eueniat, quamuis non semper, vt optime aiebat S. Thomas. Nam multa possunt accidere nobis occultissima, quæ sint in causa, vt aliquid ex natura sua omnino futurum, nullo modo contingat.

C E signis, & cladibus, quæ contingebant Orbi terrarum, cum vexabatur ab impiis Olim Christi Ecclesia, comparationeque Imperatorum quoad mortem, & ignominias, & Pontificum Romanorum palam fit à bonis pendere temporalium felicitatem infelicisq. fuisse ante Constantinum Romanis Imperatoribus, quam Pontificibus Romanis, quoad vitæ diuturnitatem, mortem, & honores.

Cap. VII.

D Ccirco cum perturbatur ordo rerum naturalis, atque institutus à Deo, totus simul Orbis, tota vniuersitas rerum commouetur, concutitur, labem ducit, ac ruinam minatur; Omnia nanque sunt inter se apta, connexa, & coherentia. Causa vero finalis, & meritoria sunt potissimæ, propter quas stat mundus, atque humanum genus, atque vbi fit aliquid contra illas pro modo illius inuertitur mundus. Quod si magnum sit, maxima sit omnium labefactatio, & confusio. Sic vero esse nos ostend-

ostendimus late libro ultimo de signis Ecclesiæ Dei palam facientes, quoties aduersus Christi Vicarium Pontificem Romanum, studiososque ipsius concitatae sunt ab hostibus Christi, vel sedis ipsius, quatenus est in terris suprema, maximæ tempestatibus ad eam conuellendam, tunc elementa omnia commota sunt, atque, ut Christus prænuñciauit, facta sunt signa in Sole, Luna, & Stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, arescentibus hominibus præ timore. confurgit enim gens in gentem, & reguum in regnum, ac sunt pestilentia, & famines, & terræmotus per loca.

Luc. 21.

Matt. 24.

Enumerauimus autem viginti quatuor tempora, quibus hæc acciderunt, neque est quod eadem repetamus. Hic enim, quæ ibi omisimus, explicanda nobis latius videntur, faciuntque maxime, ac propiè ad rem propositam. Primumque sit illud, quoties in mala temporalia per impios, ac malos, boni, piique coniecti, ac raptati sunt, plerumque Orbi terrarum funestissima & dirissima contigerunt adnotauit hoc etiam S. Ioannes Chrysostomus, cuius nos testimonium non attulimus libris de signis Ecclesiæ Dei, nunc placet afferre, ac verba ipsius recitare, sic igitur ille homilia quarta in Euangelium S. Matthei, postquam retulit exempla multa, & euenta ad illud, quod erat dicturus comprobandum. Mos siquidem, inquit, Dei est certissimus (nota hoc verbum) ut cum mala ad cumulum suum venerint, cumque viderit grauiter, & suos affligi, & aduersarios Tyrannide quadam contra se impietatis extolli, vel potius mentis ebrietate bacchari, diuinitatis suæ potentiam per signa declarare, quod etiam propter Iudæos in Babylone legitur implese. Hæc sanctus, cum multa tēpora enumerasset, quibus ad suorum, qui ab impiis vniuersi opprimebantur, defensionem pugnavit admirabilibus portentis ac signis, eademque repetit multis verbis libro demonstrationis aduersus gentiles, quod Christus sit Deus. Nos autem, quod ille generatim, sed vere dixit, distincte singula tempora recensentes, euentaque ipsa allatis in medium verbis historicorum ob oculos lectorum præposuimus. Hic autem sit satis ostendisse esse hoc à S. Ioanne Chrysostomo obseruatum, memoriæque proditum. Quod confirmatur ex eo, quod supra libro secundo disseruimus Deum solere modis inusitatis cum desunt solita, punire flagitiosos, idque auctoritate multorum, simulque exemplis confirmauimus. Quamobrem secundum sit illud huic, quod diximus, affine Deum solere inimicis

A micis veræ religionis irrogare maiora, ac diriora supplicia, ubi studiosos illius affligunt, ac bonis temporalibus nudant. Id etiam libro quarto multis euentibus, atque admirandis esse verum palam fecimus, explicantes à religione circumuehi quodammodo orbem totum. Nunc illud adducamus, quod contingit Imperatoribus Romanis, Senatoribus, Plebeijs, Diuitibusque Imperio Romano subiectis, quoties Ecclesia Christi impetebatur, Christiani occidebantur, & cunctis opibus spoliabantur, aperiamusque multo diriora accidisse hostibus eorum, nimirum Imperatoribus istis, Senatoribus, Popularibus, quibusuis, Diuitibusque.

B Igitur postquam Romæ Sedem Pontificiam Petrus fixit anno 44. vsque ad Constantinū tenuerunt Imperiū Romanū, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus, Domitianus, Nerva, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Antoninus Philosophus, Lucius Antoninus, quibus regnātibz in Oriente arripuit Imperium Auidius Cassius, post hos est Commodus, Pertinax, Septimius Seuerus, Albinus, Niger, Antoninus Geta, Antoninus Caracalla, Macrinus, Diadumenus, Heliogabalus, Alexander Mameæ, Maximinus pater, & filius, Gordiani tres, Maximus, Balbinus, Philippus pater, & filius, Decius pater, & filius, Valerianus pater, & filius. Inde Tyrāni, qui tamen alicubi gessere Imperiū, Cyriades, Posthumi duo, Lollianus, Victorini duo, Marius, Ingenuus, Regillianus, Aureolus, Macriani duo, Quietus, Odenatus, Herodes, Mæonius, Balista, Valentes duo, Piso, Aemilianus, Saturninus, Tetrici duo, Trebellianus, Herēnianus, Timolanus, Celsus, Zanobia, Victoria, Titus, Cælorinus. His addiciuntur, qui sunt habiti legitimi Imperatores, Gallienus pater, & filius, Gallus, Hostilianus, Volusianus, Claudius, Quintillus, Aurelianus, Tacitus, Florianus, Probus, Firmus, Proculus, Bonosus, Carus, Numerianus, Carinus, Diocletianus, Maximianus, Herculeus, Galerius, Cōstantinus Chlorus, Maximinus, Seuerus, Maxēcius, Licinius, omnes hi sunt supra nonaginta, è quibus quinquaginta, & nouē plus minus videtur habiti pro legitimis à Senatu. Cuncti autē fuerunt interfecti, exceptis duodecim, Vespasiano scilicet, Titō, quē tamen aliqui volunt à fratre Domitiano necatum, Nerva, Traiano, Adriano, Antonino Pio, Philosopho, Lucio, Septimio Seuero, Maximino, qui miserabiliter excruciatu interit, sicuti & Hadrianus, Claudio, Chloro, Mirandum sit itaque tot Imperatores, quorum plerique, vel

hostes fuerunt Christianæ religionis, vel nihil curarunt, vt Christiani vexarentur, ac perimerentur, occisos fuisse, cum tamen nihil ipsis deesset ad vitæ præsidium, & militibus vndique munitur. Atque, vt toti interimerentur, id fuit in causa, quod eorum culpa catholici tot iniuriis onerarentur.

Hinc S. Hieronymus in cap. 14. Zachariæ, nos autem, inquit, dicimus omnes persecutores, qui afflixerunt Ecclesiam Dei, vt taceamus de futuris cruciatibus, etiam in præsentis sæculo recepisse, quæ fecerunt. Legamus Ecclesiasticas historias; quid Valerianus, quid Decius, quid Diocletianus, quid Maximianus, quid fauissimus omnium Maximinus, & nuper Iulianus passi sunt, & tunc rebus probabimus, etiam iuxta litteram prophetiæ, veritatem esse completam, quod computruerunt carnes eorum. Huc vsque sanctus, citans exempla Imperatorum proxima ætati suæ.

Et S. Ioannes Chrysostr. contra Gentiles libro secundo. è superioribus, ait, Imperatoribus ij, qui similia (cum Iuliano) atterunt multis, atque intolerabilibus calamitatibus acceptis, fœda, ac miserabili morte interierunt, ita vt cuiusdam, dum adhuc viueret, sponte ex oculis pupillæ exiliret. Maximinus hic fuit, alius autem furor, alius alia id genus calamitate vexatus, mortem cum vitæ commutauit.

Sed etiam dicit aliquis, & ipsi Pontifices Summi miserabiliter interempti sunt. Hic igitur apparet aliud longe admirabilius. à Petro vsque ad Constantinum numerantur hi Pontifices Romani; Petrus, Linus, Cletus, Clemens, Anacletus, Euaristus, Alexander, Sixtus; Thelesphorus, Hyginus, Pius, Anycetus, Sother, Eleutherius, Victor, Zephirinus, Calistus I. Urbanus I. Pontianus, Antheros, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Sixtus II. Dionysius, Felix, Euthychianus, Caius, Marcellinus, Marcellus, Eusebius, Milciades, Siluester: Omneshi triginta quatuor, e quibus viginti quatuor tantum necati, vt enumeramus si gno de prudentia politica. Sic itaq. triplo plures, & amplius ex Imperatoribus eodè temporis intervallo fuerunt interfecti, quàm Pontifices Romani, quàmuis essent illi tot vndique militibus circumsepti nocte, diuq. custoditi. At Romani Pontifices nulla habebant militum præsidia. Vno tantum Dei patrocínio proteguntur. Et, quod caput est omnium, maxime, primique è Christianis ad necem querebantur, quod essent Ecclesiæ totius moderatores in terris supremi. An non hoc admirandum? Quid ad

hæc dici

A hæc dici potest? Adiciamus aliud. Pontifices Romani eligebantur senili ætate: Imperatores non ita, sed, qui plerumque militares adhuc labores ferre possent. En, vt prolixior nostris senibus sit vita, quamuis ad mortem quærerentur, insidiis omnium paterent, quam vel iuuenibus, vel confirmata etate viris, non tamen inclinata. Non omitramus denique Imperatores istos tribus, aut quatuor, credo, exceptis, fuisse trucidatos à militibus ipsis Romanis, quorum se fidei, ac defensionis committebant, neque, quibus magis fiderent, habebant, & ab istis ipsis interficiebantur. An non igitur felicitas malorum temporalis breuior? An non fallacior? Nunquid in minima re? in omnium maxima, qualis est vita, & tamen hic infelicissima nostra tempora cum felicissimis modo comparamus.

B Apparet autem propositum supplicia diriora in terris existere aduersus eos, qui iustos affligunt. Quod si quis dicat Pontifices Romanos cum reliquis catholicis iniuriose tractatos, publica nanque sententia condemnati sunt, veluti impii, ac publico postea supplicio sunt affecti. Quin Petrus cruci affixus capite deorsum verso, quod erat infame, ac seruile. Calixtus in Puteum proiectus est. Marcellus, vt bestiis inferiret, in ergastulum detrusus interiit. negari non potest. Verum multo indigniora, pluribus Imperatoribus euenere, & quidem à suis. Atque vt omittamus probra in Tiberium, Caium, Neronem, Domitianum Galbam, Caracallam, Hadrianum, Maximinum, Valerianum Gallienum, Aurelium, Carinum, Maxentium publice à populo cuncto, & senatu iactata, ita vt parum abfuerit, quin aliqui ex his per vias Urbis raptarentur, atque in Tiberim proiicerentur. Vitellius certe, inquit, Suetonius, religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum tractus est inter magna rerum, verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spatium reducta coma à capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subiecto, vt visendam preberet faciem, neve submitteret, quibusdam stercore, & cenoincessantibus, aliis incendiarium & patinarium vociferantibus, parte vulgi etiam vitia corporis exprobatè, tandem apud Gemonias, minutissimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, & inde vnco tractus in Tyberim. Eadem, atque etiam multo fædiora, contigere Heliogabalo. Valerianum, scribunt, à Persarum Rege Sapore captum seruisse illi pro scabello, quoties equum conscenderet, & in omnibus habitum indignissime.

Bbb 2 Hac

Hæc igitur Imperatores isti, quæ in Romanos Pontifices, qui cuncta hæc pro Christo toleranda summæ gloriæ duxissent, licet habeantur summa dedecora, nunquam sunt patrata. Illud autem quid? Nullus non Imperator conabatur diuinos sibi honores asciscere, Christo autem, Christianisque, & Pontificibus ignominias omnes reponere. contra accidebat, protinus his cultus habebatur à Christianorum Ecclesia toto Orbe diffusa, & hucusque habetur, illisq. omne opprobrium relictum. Quam obrem, cum honor, & gloria primis bonis temporalibus annumerentur, ita ut diuinum aliquid dixerit esse Aristotiles, ac vitæ in multis antepontatur, & hac parte Romani Imperatores adeo sunt diuinitus puniti, ut illustrissimum fiat maximis onerari poenâ eos, à quibus iusti affliguntur, & quando his est iucundissimum pati aliquid pro Deo, apertissimum fit nihil esse inter eos comparandum.

Et collatione senatorum, nobilium, plebeiorum, diuitumque gentilium, & Christianorum, ante Constantinum, comprobatur illos fuisse infeliciores, quoad vitam, honores, opes, ac tranquillitatem, in quibus est potissimum felicitas temporalis. Cap. VII.

C ne quis existimet Imperatoribus solis infelicitate fuisse quoad temporalia, quoties Ecclesia Christi, ac iustorum vexabatur, non autem Senatoribus, Populo reliquo, aut diuitibus, explicemus his pessimam, miserrimamq. simul conditionem fuisse, atque, ut dilucidissima, omnia fiant, consideremus Christianis fuisse Episcopos, qui Senatoribus, aut decurionibus responderent in qualibet Ciuitate. Romæ autem Præbiteros, & e nostris quidem multi sunt occisi. An non autem multo plures in Vrbe senatores ab Imperatoribus interfecti? Atque quatuordecim legimus excitatas persecutiones in senatores, nempe à Tiberio, Caio, Nerone, Domitiano, Hadriano, Commodo, Septimio, Caracalla, Macrino, Heliogabalo, Maximino, Aureliano, Carino, Maxentio; quorum multi omnem prope senatum, quin omnem è gentilibus bonum sustulerunt, ut nos antiquorum testimoniis, verbisq. ipsis in medium productis, ostendimus libri de antiquo, & nouo Italiæ statu secundæ capite secundo. Et tamen isti senatores secundæ erant post

Impe-

A Imperatores, ac Prouincias, Magistratus, & iura administrabant, ipsique erant, qui cædes in Christianos exercebant, verum diuinitus, & isti, ut vidimus, acerbiusque puniebantur. Hinc ad Scapulam Tertullianus de quibusdam eo tempore notissimis, Saturninus, inquit, qui primus gladium in Christianos egit, lumina amisit, Claudius, Herminianus, Cælius, Capella, & alii peste vastati interierunt. Ita ille.

Nunquid autem tranquillius erat ignobilibus gentilium, qui nobis per annos prope tercentum fuerant infesti? Videamus, & hos peiori fuisse conditione, quam christianos. Imperatores enim duodecim sæuierunt atrocissime, ac supra omnem fidem in omne hominum genus, Tiberius, Caius, Claudius, Nero, Vitellius, Commodus, Heliogabalus, Maximinus, Gallienus, Aurelianus, Carinus, Maximianus. In primis autem Tiberius innumeros, leuissimis de causis, omni genere crudelitatis, inquit Suetonius capite sexagesimo primo, occidit, neque supplicio cuiusquam pepercit. damnatos post longa, & exquisita tormenta precipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contis, atque remis elidente cadauera. Caius maxima ex parte militum ducenta quinquaginta millia necauit, cum deficiebant dannati ad bestias corripere spectatores iubebat, ac bestiis obijci. cum pontem trium milliariorum inter Puteolos, & Baias edificasset, plerosque socios ponte deiecit, alios è nauibus rostratis in profundum iaciebat, magnam auri, & argenti uim cultellis admixtis, in Populum confertissimum sparfit, ex quo plerique, dum colligerent, interfecti sint, & alia multa huiusmodi patrauit, quæ Suetonius, ac Dion narrant.

Eadem, multoque diriora quandoque alii memorati admiserunt, ut cum uiuos defodiebant, mortuis alligabant, parietibus includebant, recentibus coriis animalium circumdatos vinciebant, feris dabant, quæ nos recitauimus libris de antiquo, & nouo Italiæ statu, & iccirco ab iis recitandis supersedemus. His adnumeramus, qui absumebantur seuissime bellis ciuilibus, quæ creberrima erant, & a quibus abstinebant christiani, ut auctor est inter alios Tertullianus in Apologetico, & ad Scapulam, ita ut luge plures ex alienigenis, quam è christianis interficerentur, siue in pace ab Imperatoribus, siue seditio-nibus, ac proeliis ciuium. Verbigratiâ: Nerone Imperante a Britannis interfecta sunt Romanorum, sociorumq. septuaginta millia, pugnaq. inter Vitellianos, & Othonianos comissa vtrinq. militum

militum quadraginta millia perierunt, Rursus ad Cremonam bello inter Vitellium, & Vespasianum quinquaginta millia, & Romæ quinquaginta item millia. cum bella Ciuilia gessit Septimius contra Albinum, & contra Nigrum desiderata sunt vtrinque hominum plusquam centum millia, neque cædes minor fuit Romæ inter Pretorianos, Maximino studentes, ac Romanos Balbino. Gallienus quidem suorum militum quandoque terna, & quaterna millia singulis diebus occidebat. Innumerae porro occisi sunt digladiantibus inter se Tyrannibus triginta, de quibus proprio libro Trebellius, Hostilianoque, & Volusiano, quos vna cum exercitu Aemilianus Maurus interemit, ac denique Diocletiano aduersus Carinum, Constantino aduersus Maxentium pugnantibus. Mittimus copias innumeras à Barbaris deletas, vt cum Gothi Decium peremerunt, Persæ Valerianum ceperunt, aut alios aliorum Imperatorum Duces fuderunt, quod varijs in locis euentu vario sæpe accidebat.

His aliud admirabilius est subiiciendū, quotānis ob innumera scelera gentiles innumeros ad metalla dannatos, ad bestias; ad opera publica, ad omne suppliciorum genus. Ex his vero nullus prope Christianus erat, nisi cum persecutiones commonebantur. Tanta vero illorum multitudo erat, vt incredibile foret. Exprobat autem Tertullianus id gentibus in Apologetico his verbis. de vestris (gentilibus ò gentiles) estuat carcer, de vestris semper metalla suspirant, de vestris semper bestiarum faginantur, de vestris semper munerarii noxiorum greges pascent, nemo illic Christianus, nisi plane tantum Christianus, aut si & aliud, iam non Christianus. Hæc Tertullianus. Iam vero aduersus Christianos decem tantum numerantur persecutiones, quibus aliquæ adduntur repetitæ ex edictis Imperatorum, superiorum, vt quindecim sint ad summum, quindecies igitur accidit Christianis, vt aliquot eorum dannarentur, at gentilibus id contingebat per singulos annos vsque ad Constantinum, quod est spatium annorum tercentum. Vide quanto crebrius gentilibus eueniebat, vt innumeri ipsorum damnarentur ob scelera. Christianis, quando innocentes erant ab omni crimine primis Ecclesiæ nascētis temporibus ob pietatem, & religionem, id non ita crebro eueniebat.

Quid ego hic commemorem spectacula gladiatorum, quæ sæpius per annum toto Orbe Romano edebantur in singulis urbibus insignioribus, illorumque innumeri occidebantur, ita,

vt

A vt Traianus eorum dena millia munere vno dederit in vna vrbe Roma. Nullus autem Christianus poterat esse gladiator, si Christianus esse vellet.

Non omitramus illud, Tiberium, Caium, Claudium, Neronem, Vespasianum, Domitianum, Commodum, Septimium, Caracallam, Maximinum, Carinum, Maxentium, Hos tredecim Imperatores fuisse rapacissimos, atque ob id ab istis innocuos innumeros interfectos, vt eorum diuitiis potirentur. quod nos eodem libro de antiquo, & nouo Italiæ statu, ex antiquorum scriptis, ostendimus, ita, vt crimen foret esse diuitem.

B Quamobrem Christianis felicitati erat bonorum temporalium mediocritas, quod illis haud inhiarēt Imperatores, quando nihil faciebat ad explendam ipsorum ingluuiem. Neque ob hoc tantum felices erant, quod ob modicas opes tuti foret, sed ob aliud etiam, ex quo dici poterant opulentissimi non proprio vel Dominio, vel possessione, & usufructu, sed libera omnium, quæ toto orbe haberentur & ad victum facerent, communicatione. Nam Christianis cuncta erant, vbi opus fuisset mutua benignitatis largissimo subsidio, communia, quamuis sua quisque curaret, vt Tertullianus in Apologetico testatur. Quocirca cuius Christianus quocumque se contulisset, habebat a quibus exciperetur, & aleretur cunctis in locis, cum secum litteras Episcopi sui tulisset; quibus testimonium fieret ipsius rectæ fidei, quod libro de præscriptionibus idem refert, ac Lucianus in Peregrino, qui narrat aliquos Christianam religionem finxisse, vt quocumque proficiscerentur haberent à quibus excepti alerentur. Alii studebant id, vt in Carcerem conicerentur ob Christi cultum, nam protinus vbi à reliquis id Christianis resciebatur, tot, ac tanta iis donabantur, vt omnibus abundarent, ac diuites fierent, quod eodem dialogo idem testatur.

C Cum vero per Apostolos, & alios Christianos non modo intra Romani Imperii confinia, sed toto Orbe innumeri se se Christo adiunxissent, vt ex Irinei libri primi capite tertio, ac Tertulliano aduersus Iudeos constat, hinc oriebatur, vt opes Christianorum, Christianis omnibus paterent, innumerae essent, ac felicissimo loco forent gentilibus comparari.

Magis adhuc elucescet, quam meliori denique conditione Christiani essent, quam gentiles ipsi, vel ante Constantinum, si consideremus ab Imperatoribus ipsis, maxime tandem sauitū in proprios consanguineos, & intimos quosque, ita vt omnes fundi-

funditus excinderēt. Incredibile namque est quanta fuerint di-
ritate, Tiberius, Caius, Claudius, Nero in propinquos, constat
id ē Suetonio. ac nos omnia colligimus capite ultimo libri pri-
mi de antiquo, & nouo Italiae statu.

Igitur quemadmodum supra vidimus pro vno Romano Pon-
tificis tres Imperatores occisos, pro vno Episcopos plures sena-
tores, aut alioquin Ciuitatum praefectos, ita si spectes multitu-
dinem reliquam, tam Christianorum, quam gentilium, collige-
re possumus ex iis, quae dicta hucusque sunt, pro vno Christiano
illorum millia trucidata, neque iis, aut nobilitatem, cognatio-
nem, potentiam, diuitiasue profuisse ad euitandam mortem, fe-
licitatemque temporalium conseruandam, verum multo magis
obfuisse, quod ab istis ipsis maxime extimescerēt Imperatores,
eos vellent depressos, aut sublato, & quando per factiones Im-
perium conferebatur, hinc fiebat, vt nemo non paulo audacior
ad illud occupandum profiliret; & innumeros secum traheret,
quod plerique omnes alieni à Christiana religione seditioni-
bus, ac tumultibus gauderent. Christiani autem cum pacem
sectarentur, atque ea, quae sunt pacis, aurea mediocritate con-
tenti tranquillius degebant, neque se periculis huiusmodi obii-
ciebant.

Quod si rursus intuearis multitudinem eorum, qui bellis Ci-
uilibus, veluti perduelles interficiebantur, & quorum corpo-
ra insepulta feræ deuorabant, si criminum reos, si gladiatores,
videbis istos habitos infames, non modo à Christianis, sed a
gentilibus etiam. Martyres autem Christiani à gentilibus dun-
taxat, verum neque ab horum benemoratis. Imperatores enim
boni coercebant persecutiones commotas in Christianos, aut
non iubebant, quamuis aliquando vexarentur ex edictis gene-
ralibus, vix ex Apologijs Iuliani, & Tertulliani apparet. Restat
itaque, vt Christiani infames haberentur à gentilibus malis,
non bonis. Hinc à Dione veluti laudabile refertur de laudatissi-
mo Imperatore Nerua, quod reos impietatis absoluerit, ne-
minemque accusari permisit, vel impietatis, vel Iudaici ri-
tus, quae pertinere ad Christianos cuncti interpretantur. Atque
ita siue opes, siue honores, siue tranquillitatem, seu denique
vitam, vitaeque conseruationem respicias, meliorem erant dan-
que conditione Christiani, quam gentiles, quamuis à principio
non ita viderentur exitum rerum nescientibus, aut non exami-
nantibus, quoties Christiani vexabantur.

Eccle-

A Ecclesia Christi siue sanctorum quo magis opprimitur, eo magis dila-
tatur quoad numerum, & denique etiam quoad bonorum temp-
ralium felicitatem, quod Prophetiis, sanctorum dictis, &
euentis comprobatur. Cap. VIII.

Vo iam perscrutati sumus, atque in apertam
lucem produximus. Primumque illud, Orbē
totum simul commotum, perturbatumque si-
gnis, prodigijs, cladibusque horrendis, quasi
ruinam minaretur, quoties Ecclesia Chri-
sti est vexata, & vna ipsius Pōtifex Summus.
Secundum vero magis postea diuinitus puni-
tos, qui christianos exagitabant. Atque his infelicis demum
fuisse quoad temporalia, quamuis à principio non ita foret. Ter-
tium sit illud, quod inuimus, ad extremum longe maximam
gloriam contigisse christianis post exantlatas ærumnas; Nam,
quo honore post tot annorum secula non modo habentur ipsi
toto Orbe terrarum, sed eorū leuissimi cineres, eorū tenuissi-
mæ reliquæ? Non est quod huiusmodi de re verba faciamus.
Notissima namque res est, veluti & illud, Imperatores, qui sunt eos
persecuti cum suis rebus omnibus, suisque Dijs ignominiarum
nunc esse plenissimos, nomen, memoriamque ipsorum passim
proscindi, ac dilacerari. Igitur ad quartum veniamus, quod
accidebat, vbi Christiani vexabantur. Nam quoties christiani
occidebantur magis, & quoad numerum, & quoad temporalia
diuinitus amplificabantur, & quo longior, ac sauior erat per-
secutio, ita vt cuncta ipsorum radicibus extirpari viderentur,
eo maior, ac sublimior erat amplificatio. Sunt huius euenti
oracula innumera, illud est instar omnium, quod certissimo per-
tinet ad bona temporalia, vt ē verbis liquet, & auctoritate san-
ctorum Cyrilli, Thomæ, Hieronymi, & aliorum nos probauim-
us ab Isaia desumptum, cum prædicit illa, inducens Deum
loquentem ad Ecclesiam pro eo, quod fuit derelicta, & odio
habita, & non erat, qui per te transiret, ponam te in superbiam
saeculorum, gaudium in generatione, & suges lac gentium &
mamilla Regum lactaberis, & scies quia ego Dominus saluans
te, & redemptor tuus fortis Iacob. pro aere afferam aurum, &
pro ferro argentum, & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum.
Hæc Isaia. eodem spectat somnium Nabuchodonosori diuini-
tus immisum, vt interpretatus est Daniel, fore vt petra ē mon-
te excisa

Ccc

te excisa

Cap. 60.

re excisa cresceret semper, nunquam coangustaretur, atque im-
 minueretur, sed occuparet vniuersam terram, sibi subiiceret
 omnia regna. qua sane Petra Petri successorem, Petræque, qui
 est Christus, Vicarium Petrum Pontificem Romanum signifi-
 cari ostendimus è SS. Augustino, Hieronymo, nec non Hesy-
 chio, Othone Frisingensi, & Guitmundo Auerfano. Nunc igitur
 speciatim probemus hanc Petram continentem Christianos
 omnes, veluti caput continet membra, ac perinde Eccle-
 siam christianorum, quo magis tunditur, premitur, & ad nihi-
 lum redigi videtur, eo maiores vires fumere, latius, ac subli-
 mius amplificari. Sic igitur S. Iustinus in Dialogo: Quanto ma-
 gis in nos sæuitur, tanto plures pietatem, fidemque per nomen
 Iesu profitemur, haud secus, quam si quis vitem putatione
 prouocet ad vbertatem. Et S. Irenæus: Opprobrium eorum, qui
 persecutionem patiuntur propter iustitiam, & omnes pœnas
 sustinent, & mortificantur propter eam, quæ est erga Deum, di-
 lectionem, & confessionem filii eius, sola Ecclesia pure sustinet
 sæpe debilitata, & statim augens membra, & integra fiens. Et
 Tertullianus ad Scapulam: Non deficit hæc secta, quæ tunc ma-
 gis ædificari scimus, cum cædi videtur. Et ad finem Apologeti-
 ci: Plures efficimur, quoties metimur. semen est sanguis chri-
 stianorum. Et S. Augustinus libri vigesimi secundi de ciuitate
 Dei capite sexto: ciuitas christi, quamuis haberet tam magno-
 rum agmina populorum, nunquam aduersus persecutores suos
 pro temporali salute pugnavit, sed potius, vt obtineret æter-
 nam, non repugnauit. ligabantur, includebantur, cædebantur,
 torquebantur, vrebantur, laniabantur, trucidabantur, & mul-
 tiplicabantur. Eadem S. Hieronymus epistola ad Theophilum.
 Quod vero ex prædictione Isaïæ, Danielis, & aliorum post supe-
 ratas inimicorum oppressiones peruenierit semper Ecclesia ad
 supremum temporalis felicitatis verticem, liquet ex eo, quod
 cum perductum est Imperium Romanum ad maiorem, quam
 fuisset, vnquam amplitudinem, redactum est in potestatem Chri-
 stianorum Constantino Imperante, qui tenuit illud multo latio-
 ribus ditionum suarum finibus, quam superiorum Imperato-
 rum vllus, vt aperimus libro de Imperio virtutis, ac robore
 bellico. Quo sane libro explicauimus nullam fuisse vnquam na-
 tionem, quæ conuenerit in vnam rerum diuinarum fidem, qua-
 lem signo de vna fide descripsimus, vni Pontifici in cultu diuino
 parens, quæ tam lata Imperia, & regna diuersis Principibus o-
 bedien-

A bedientia gubernarit, vt Ecclesia Christi. Quinque autem tem-
 poribus maxime ad amplitudinem maximam ditionum perdu-
 cta est. Ac primum quidem fuit Imperante Constantino.

Secundum regnante Mauritio, cum Persica regna occupauit,
 & Æthiopici reges Christo se se addixerant, Iustino, ac Iustinia
 no viuentibus. Visigothi præterea, Longobardi, Angliq. chri-
 sto, & catholicæ pietati nomen dedere, cum Populo Christia-
 no Gregorius Magnus præsideret sub annum Christi 600.

B Tertium, cum similiter Heraclius eadem regna Persica ce-
 pit sedere Bonifacio Quinto sub annum Christi 618. His enim
 temporibus Catholici tenebant quidquid erat in Europa excul-
 ti vsque ad Danubium, in Africa vsque ad atlantem, locaque
 Nili fontibus propinqua, in Asia quodcunque peruium erat vs-
 que ad vltimas Imperii Persici regiones, Iberumque, & O-
 ceanum.

C Quartum, quod superat superiora, fuit regnantibus quinque
 Tartaricis Regibus, qui Christo se se dederant, ac Romani
 pontificis Imperium agnouere, ii fuere Mangus, Cobila, Halo-
 on, Nicolaus, Baidus, qui vixere post annum 1254. ac tenuerunt
 plerumque, quicquid est ab vltimis Serum, siue Sinarum termi-
 nis, quos Oceanus alluit vsque ad Syriam, & Armeniam, vt a-
 peruimus capite quinto de robore bellico, & constat ex histo-
 riis Haitonis Armeni, & Marci Poli. Atque eodem tempore
 Catholicis erat subiectum Imperium Constantinopolitanum,
 Germanicum, cum Regnis Hungariæ, Poloniæ, Daniæ, Norue-
 giæ, Suediæ & Scotiæ. Atque omnes horum Reges Pontificis
 Romani religionem colebant.

D Quintum, vincens omnia memorata, est ab anno millesimo, &
 quingentesimo vsque ad ætatem nostram, postquam detenti, &
 acquisiti sunt Indiæ Orientalis, atque Occidentalis latissimi
 tractus, depulsi que ex Hispania Saraceni.

Interiectis autem temporibus Ecclesia in magnas est reda-
 cta euentuum diuersorum vicissitudines, & angustias. Nam
 primo tempore vsque ad Constantinum per annos fere tercen-
 tum, quid non erumnarum pertulit? Notissimæ sunt Imperato-
 rum gentiliū oppugnationes.

Secundo autem, Tertioque à Constantino, vsque ad Mauri-
 tium, & Heraclium multi fuerunt in Oriente hæretici Imper-
 ratores, Ariani quidem Constantius, & Valens, Eutychniani Ze-
 no, Anastasius. tunc etiã Visigothi, Hispanias, Vandali Africam,

Ostrogothi Italiam occuparunt omnes hæretici Ariani: at è gentilibus Franci Gallias, Angli Britanniam, primisque annis Heraclii Persæ Asiaticas prouincias.

Quarto ab Heraclio vsque ad Tartaricos Reges, idest ab anno 630. vsque ad 1260. in Oriente fuerunt hæretici Imperatores Heraclius supremis annis, & hunc secuti Constans, Iustinianus ii. quamuis hic resipuerit, & Philippicus Bardanes monothelita. Post hos Leo Isauricus, Constantinus Copronymus, Leo Copronymus Iconomachi, Nicephorus generalis Manicheus, Leo Armenus, Michael Balbus, Theophilusque Iconomachi. Quibus Imperantibus Mahometani totum pene Orientem, cum magna Africæ parte, Hispaniamque occuparunt.

Postremo à Tartaricis Regibus post annum. scilicet millesimum, & tercentesimū, vsque ad annum millesimū, & quingentesimum, Turcæ præter Asiaticas Terras, Aegyptum, Lybiæ maximam partem, Mauritaniam nonnulla loca, quæ iam Mahometani detinebant, occuparunt, Græciam, Illyrium, Mysiam, Pannoniarumque, & Dalmatiæ plurima loca. Denique hoc ipso nostro sæculo abominandæ hæreses ex Inferis enatæ, Septentrionis maximam partem alienarunt ab obedientia Pontificis Romani.

Sicut autem Populi, qui sunt amplexati ipsius religionem ab anno tercentesimo, ac sexto, quo Constantinus Romam cœpit, vsque ad ætatem nostram sunt aucti omni temporalium bonorum felicitate, vt patet e signo de catholicorum decenti felicitate nonagesimo tertio, cultu desertorū locorum octuagesimo octauo, felici exitu Regum catholicorum octuagesimo nono, & pace summa nonagesimo. Sic quæcunque gentes à Pontificis Romani auctoritate descuerunt ad interitum properantes ab omni bonorum temporalium felicitate, quod videmus, ac legimus in Græcia, miserime exciderunt, vt aperuimus vigesimo tertio, & quarto de signis Ecclesiæ, quod nos sigillatim percurrentes omnia regna, ac tempora mox infra clarissime explicabimus, vt euidentissimum fiat a recta religione oriri illam, repudiariaque hac intermori, sicuti nunc offendimus, nunquam tam lata Imperia, ac regna in vnam fidem, Pontificisque vnus obedientiam, & doctrinam conuenisse, vt appareat illud oraculum verum. Reges terræ congregati sunt, cōuenerunt in vnum, & in conueniendo populos in vnu, & Reges, vt seruiant Domino, & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei; Contra autem ad Ecclesiam dictum de inimicis eius,

gens,

Psal. 47.
Psal. 101.

A gens, & regnum quod non seruiert tibi peribit, & gentes solitudine vastabuntur. Neque vero quemquam moueat, quod Mahometani teneant, Asiæ, Africæ, & Europæ magnam partem. Africæ enim per Aethiophicos, & Hispanicos; Europæ autem per alios multo maiorem catholici possident. Asiæ porro non tenent illi decimam partem. Nam reliquas Indi habent à Mahomete alieni. Nihil porrò habent in occidentalibus Indiis, & Insulis, quas Oceanus circumfluit, quæ tertiam sine dubio partem terrarum conficiunt. Sed & qui Mahometem colunt non conueniunt in vnam doctrinam. Verum diuersis Pontificibus parent, inter se dissentientibus, vt apparet è scriptis Ioannis Leonis. Neque est vllus ex ipsis, cui tot, ac tanti Reges, Imperatores, ac populi, tanta animi demissione, reuerentiaque, & obedientia obtemperent, vt catholicorum tot, ac tanti Romano Pontifici, subiectisque ipsi Episcopis tanta cum potestate, & auctoritate obedierunt, quod apparet e signo octuagesimo sexto de Regum summa reuerentia, & septuagesimo quinto, & sexto de prestantia, & admiranda progressionem sacræ potestatis.

Denique omnes, qui nostram religionem non sequuntur, aliquo temporalium bonorum maximo carent, vt infra hinc inde singulorum collatione facta aperietur, cum nostris omnia pateant, atque exposita habeantur, ita vt participare possint Imperia suprema, quale est Pontificium, cui parent alia, quale est Episcoporum, quorum multi Reges, & Imperatores eligunt, iisque leges, ac Iura constituere, ac præscribere possunt, ac solent. Quod si de vno vnus Principatu prophano agatur, illud est etiam certum nulli Populo tam lata, ac tam diuturna simul Imperia in vnus potestatem Principis redacta vnquam fuisse, vt Catholico. Quod apparet ex iis quæ late disseruimus capite quinto, & sexto de robore bellico agentes de Imperio Romano, quantum diu continuat Occidentem, & Orientem, de Orientali separato, & de Occidentali, Gallicano, Germanico, Tartarico, Lusitanico Castellano, ac duobus hisce coniunctis, quæ nunc moderatur catholicæ religionis gloria florens Philippus Secundus, qui tenet Imperium omnium, quæ memorentur ex omni æuo latissime patens, Idemque Pontificæ Religionis maxime parens.

Testimo.

Testimonio S. Augustini comprobatur, malis plerumque temporalia mala, bonis autem bona contingere, ac Sancti

Thomæ bonis dari bona vitia ad virtutes.

Cap. IX.

S. Aug. l. 20.
c. 2. de Civi.
Dei.

Non igitur male S. Augustinus est locutus, cum dixit bona temporalia plerumque ipsis bonis contingere, non malis, Audiamus eum loquentem, & quomodo intelligenda sunt quæ dicit exponamus. Nunc autem, & mala æquo animo ferre discimus, quæ patiuntur, & boni, & bona non magni pendere, quæ adipiscuntur, & mali. Ac per hoc etiam in his rebus, in quibus non apparet diuina iustitia, salutaris est diuina Doctrina. Et mox: Nunc vero, quando non solum in malo sunt mali, & boni, quod videtur iniustum: verum etiam plerumque, & malis mala eueniunt, & bonis bona proueniunt, magis inscrutabilia sunt iudicia eius, & in inuestigabiles viæ eius. Hæc Sæctus: aperte asserens malis mala temporalia plerumque euenire, bonis autem bona. Si fiat collatio scilicet eorum, qui sunt eiusdem conditionis, vt serui cum seruo, pauperis cum paupere, Regis cum Rege, ac denique infimi cum infimo, ac summi cum summo, vt capite vltimo libri primi distinximus. Comparatio nanque est inter pares. Enim vero falluntur homines in huiusmodi rebus, cum plures sint vitiosi, quam boni: iccirco plerumque malis contingere bona temporalia multi existimant, neque vident plures etiam malos esse pauperiores, atque in numero æquali, vel pro ratione multitudinis bonos quoad temporalia semper esse feliciores. Verbi gratia sint centum senatores, ex iis decem boni sint, vt hi dicantur alios bonis temporalibus superare, satis erit si non à nonaginta reliquis, quamuis ab octuaginta superentur, ipsorum namque vnus est pro nouem ex illis, ac nisi sit pauperior singulis istorum, cœtui bonorum victoriã adiudicabit. Ideoque si è malis sumantur pauperiores, ac similiter boni: ex illis pro numero vtriusque cœtus, longe plures erunt inopes, quam ex his. Vt si tertia pars iustorum tēporalibus bonis egeant, multo maior malorum egebit, veluti dimidia, aut etiam sesquimidia. Eodem modo, si vnus è probis adeo bonis tēporalibus abundet, vt quemlibet prauorum vincat, vniuersitas iustorum palmam feret.

Deci-

A Decipimur nimirum, quod respicimus nō omnes malos, sed aliquos duntaxat in tanta ipsorum turba, oculosque coniciamus in temporalium copiam, quam cupimus, non in omnes improbos qui nudi sunt. Quod si hoc S. Augustinus sensit, nemo non diceret ipsum nihil aberrasse a veritate. An etiam voluit sibi illud? malis esse aliquando diuitias, verum non hæ tantum conficiunt temporalium felicitatem, nam plures æstimantur veri amici, auctoritas in negociis explicandis, prudentia, fauores, dignitates, ac sex illa, de quibus est dictum libro primo, quæ bonitatem consequi solent. mittimus vires corporis, quas debilitat vitiositas, virtus autem confirmat. Quamobrem, licet vna parte temporalium flagitiosus videatur beatus, longe pluribus eorundem miser est iudicandus. Nunquid illud etiam significauit, omnibus sceleratis temporalia bona esse fugacissima, vt supra experimentis quotidianis manifestum facimus, probis autem maxime diuturna, ita ut nihili sint illa, si comparentur istis, vt vrceus, aquæ reputatur nullus, si conferatur fonti perenni quamuis paruulo. Igitur hæc omnia respexit S. Augustinus, ac vere definiuit, bona temporalia plerumque distribui bonis, malis autem mala. Audiamus post ipsum quid asserat S. Thomas, qui solitus est omnia reuocare ad trutinam. Sic igitur ille articulo vltimo quæstione vltima prima parte secundæ. Illud quod sub merito cadit est præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autem hominis est duplex, vnum simpliciter, aliud secundum quid. Bonum hominis simpliciter est vltimus finis eius secundum illud psalmi septuagesimi secundi, Mihi autem adhærere Deo bonum est, & per consequens omnia illa, quæ ordinantur, vt ducentia ad hunc finem, & talia simpliciter cadunt sub merito. Bonum autem secundum quid, & non simpliciter hominis est, quod est bonum ei, vt nunc, vel quod ei est secundum quid bonum, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secundum quid. Secundum hoc ergo dicendum est, quod si temporalia bona considerentur prout sunt vitia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directe, & simpliciter cadunt sub merito. Sicut & augmentum gratiæ, & omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem, post primam gratiam. Tantum enim dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam, & in tantum sunt

sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia, vnde dicitur in psalmo trigesimalotertio. Timentes autem dominum non minuentur omni bono, & alibi, non vidi iustum derelictum psalmo trigesimo sexto. Hæc sanctus, afferens dari bonis temporalia, non modo quatenus necessaria sunt, sed etiam quatenus vtilia sunt. Quædam esse necessaria constat, similiter vtilia, vt supra ostendimus ratione, experimentis, auctoritatibus. non aderunt itaque iustus bona superuacanea. non enim patitur hoc virtus, vt aliquid sit ociosum, & inutile, cum perducatur ad Deum, qui semper operatur, sed commoda ad virtutum functiones haud deerunt. Si quando autem negentur ob hominum peruersitatem, vti Christo, Apostolis, ac Sanctis sæpe hominibus denegata sunt, ac denegantur adhuc, Deus ipse aliunde subministrat eis etiamnum viuentibus abundè alia temporalia, velint nolint iniqui, quod supra dicebamus, ac fusius explicauimus libro primo. Hinc illud verè dictum. Beatus vir, qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris, quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Ita diuinus scriptor, vt sciamus temporalium felicitatem non oriri, nisi ab ipsa pietate, ac virtute, ac sine hac illorum copiam diu stare non posse. Quod vitiosi sit omnia disperdere, atque ob id bona temporalia plerumque ipsis bonis contingere, malis autem mala, si neque initia, neque imaginem rerum primam cõsideremus, sed intueamur progressus, exitus, atque ipsam rerum naturam, & quota pars malorum quoad temporalia sit felix, aut infelix, & quota bonorum, & qui ad summum perueniant, vel felicitatis, vel infelicitatis.

Vniuersalia concilia multis in locis testantur bonorum temporalia felicitatem dari à Deo Regibus, ac Regnis ob rectæ religionis cultum. Cap. X.

Quamobrem clamant omnia propè Concilia collecta ex vniuerso Orbe felicitatem temporalium bonorum nasci a pietate, ac rectæ religionis cultu. Audiamus eorum testimonia.

Concilium Chalcedonense Episcoporum sexcentorum triginta, multas continet Epistolas ad Imperatorem Leonem scriptas ab omnium prouinciarum

A ciarum Episcopus, in quibus asseritur Imperium Romanum stare per fidem Catholicam, ac per eam superari hostes omnes: nam sic Episcopi Phœnicia. His bene dispositis, manus hostium vertitur in timorem, & qui pridem imprudenter resistere didicerant, propter vestræ fidei magnitudinem confusi venient ad ruinam. Imitatores enim eorum principum constituti, qui iustitia, & æquitate claruerunt, facillime rebus præsentibus præualebitis. & Episcopi Mesopotamiæ. Hæc cum sacerdotibus Christi pietas vestra tenens, atque confirmans in pace Imperii gubernacula moderabitur. & Iulianus Episcopus Coensis. Martianus, inquit, amoris diuini diademate coronatur spiritualem quoque suscipiens veritatem festinauit Apostolorum dogmata cõfirmari a præsulibus Ecclesiæ desiderio fidei accensus orthodoxæ, quæ cum vestra pietas imitatur, & victoriam contra barbaros adipiscitur, & veritatis quoque destruit inimicos.

B Sexta synodus vniuersalis habita Agathone sedente à centum quinquaginta Episcopis sic actione iv. in fine ad Imperatorem Constantinum iv. Rex, & Propheta Dauid ad Deum loquitur, Zelus domus tuæ, inquit, comedit me. Vnde pro tali Deo placito Zelo collaudatus, illam beatam vocem audire à creatore omnium meruit, Inueni Dauid secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas, cui & in psalmis pollicetur, Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo unxi eum, manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum, vt, cuius causam conflagranti studio elaborat Christianæ Clementiæ vestræ piissimus principatus efficere, reauerationis gratia omnes actus fortissimi eorum Imperii felices, & prosperos faciat, qui in suis sacris Euāgeliis repromittit, inquit, Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.

C Septimum Concilium generale tercentum quinquaginta Episcoporum ad Constantinum, & Ioannem Imperatorem, qui illud colligi studuerant, ita scribit. Saluator omnium Deus, & qui nobiscum regnat Ecclesiæ suæ pacem pro præmio suo tribuat, vestrum autem Imperium cum Senatu, & ducibus, & fidelissimo militum exercitu in multos annos conseruet, & victoriam vobis concedat, ipse enim dixit, Viuo ego, dicit Dominus, glorificantes me glorifico, ipse est, qui accingens vos potètia omnem hostilem impressionem à vobis auferet, obedientiam autem apud omnes conciliabit. Ita Concilium volens pro præmio stabilitæ fidei Catholicæ dari Imperatoribus vitam longam.

uam, victorias, obedientiam populorum.

A Concilium Romanum Martino i. præfidente ad Imperatorem Constantinum: Solet enim vna cum Orthodoxa fide status Reip. florere, ac vestra potestati merito hostes subiugabit Dominus a vestra serenitate recte creditus ad vindictam inimicorum creaturam armans. Induet enim lorica iustitiæ pietatem vestram, galeaque muniet iudicio vero, ac simulationis experte, & clypeum præbebit inexpugnabilem religionem ad subiiciendum pedibus eius Barbaras omnes gentes, quæ bella volunt.

B Concilium Parisiense Ludouico, & Lothario imperantibus habitum in proœmio, & toto libro secundo late ostendit, à Catholicæ religionis obseruantia pendere omnia bona temporalia, & regnum.

Concilium Toletanum tempore Theodori Papæ i. regnante Sisenando anno 643, sic ait: Multa regna terrarum cælestis iracundia ira permutauit, vt pro impietate fidei, & morum alterum ab altero solueretur. Vnde & vos cauere oportet casum huiusmodi gentium, ne similiter plaga feriamur præcipiti, & pœna puniamur crudeli. Hæc illud Conciliū, septuaginta annis antequam Saraceni occuparent Hispanias regnantibus Vitziza, & Roderico impiis pronuncians futuram ruinam.

C Concilium Aquisgranense collectum Ludouico I. imperante anno 833. Magis, inquit, Christianum regitur ac propagatur imperium, dum Ecclesiastico statui per omnem terram consulitur, quam cum in parte quacunque terrarum pro temporali securitate pugnatur.

D Concilium Meldense habitum Carolo Iuniore Francorum Rege anno 845. enumerat quatuor Concilia, quæ regibus prædixerant futurum, vt maximæ à Deo clades immitterentur in omnem temporalem statum, nisi curarent, vt status Ecclesiasticus religioque conculcata defenderetur, ac subleuaretur. Eandem prædictionem repetit Concilium, & adesse ostendit.

Episcopi Hispaniarum quoties vngebant Reges, sic ad illos post multa, vt habetur in tomo Conciliorum Toletanorum nuper excuso. liber quoque Iob ore Domini sacratus de hoc ipso testis est, maxime de Regibus dicens, Nō aufert à iusto oculos, & Reges in folio collocat in perpetuum, & illuc eriguntur. releuat quoque aurem eorum, vt corripiat, & loquitur, vt reuertantur.

A tantur ab iniquitate, si audierint, & obserauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria: si vero non audierint, transibunt per gladium, & stultitia cōsumetur. & in fine: O quæ beata est vita Regum iustorum, quæ & hic temporalibus rebus fulsa nitescit, & in æternum cum Angelis immortaliter requiescit. hic terrenis nutritur deliciis, illic gloria vestitur decoris. hic populorum constipatur cateruis, illic choris comiratur Angelicis; hic hominum multitudine lætatur, illuc cum Angelorum choro lætatur. Hæc illi constituentes temporalem felicitatem Regum, Regniq. in ipsa iustitia, siue obseruantia perfectæ Catholicæ religionis.

Testimonia sanctorum Ecclesiæ Doctorem. Cap. XI.

C Sanctus Ambrosius ep. 30. sic inducit Valentinianum præsentem loquentem cum Valentiniano filio: De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena non fides mea seruauit imperium. Hæc ille, volens Imperium Romanum seruatum per fidem Catholicam.

Idem ep. 31. ad Valentinianum testatur aperte propter fidei constantiam, qua multi Martyres occisi sunt, datum Christianis Imperium Romanum, sic inquit de illo, Nunquam nobis amplius contulerunt (gentiles) quam cum verberari Christianos atq; proscribi, ac necari iuberent, præmium fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. & mox: Hæc est caritas expectanda: hæc est caritas maior imperio, si fides tuta sit, quæ seruat imperium.

D Sanctus Hieronymus in Epitaphio Nepotiani Nostris peccatis barbari fortes sunt, nostris vitijs Romanus superatur exercitus. Infelices nos, qui tantum displicemus Deo, vt per manus barbarorum illius in nos ira defauiat. Ezechias egit penitentiam, & centum octuaginta quinque millia vna nocte ab vno Angelo deleta sunt. Iosaphat laudes Domini continebat, & Dominus pro laudante superabat, Moyses contra Amalech non gladio, sed oratione pugnavit. Non intelligimus prophetarum voces, fugiunt mille vno persequente, nec amputamus causas morbi, vt morbus auferatur.

Sanctus Augustinus lib. 22. c. 38. de Ciuitate Dei affirmat imperium

perium Romanum datum Ecclesiæ Christi Dei sponsæ, quod **A**
Reges, & Imperatores eam conati sint violare, fidem catholi-
cam contendentes euertere. Regnū, inquit, terrenum sæculi hu-
ius, cuius figuram Reges gerunt, qui sacra polluere permitti nō
sunt, non expertum est, nec inuenit Ecclesiam esse coniugem
Christi, nisi cū eam violare tentauit, ac propterea correctū est
in posterioribus Regibus, ac eam honorauit munere, quam cor-
ruptionis suæ subdere in prioribus non eualuit.

Idem lib. 5. de Ciuitate Dei cap. 25. affirmat Constantinum
fuisse omnium Imperatorū felicissimum, quod Christianam reli-
gionem coluerit. Bonus Deus, inquit, ne homines, qui eum **B**
crederent propter æternam vitam colendum, has sublimitates, &
Regnā terrena existimarent posse neminem consequi, nisi Dæ-
monibus supplicarent, quod hi spiritus in talibus multam vale-
rent, Constantinum Imperatorem non supplicantes Dæmoni-
bus, sed ipsum verum Deum colentem tantis terrenis impleuit
muneribus, quanta optare nullus auderet. Cui etiam condere
ciuitatem Romani imperio sociam velut ipsius Romæ filiam,
sed sine aliquo Dæmonum templo, simulacroque concessit, diu
imperauit, vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit,
& defendit, in administrandis, & gerendis bellis victoriosissi-
mus fuit, in Tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est, **C**
grandæuus ægritudine, & senectute defunctus est, filios impe-
rantes reliquit.

Idem explicans Prou. 21. Si cor Regis in manu Dei est, non
feruatur armorum robore, sed diuino adminiculo, & ductu, est
autem in Dei manu non quiuis, sed hoc Regis nomine dignus.
Idem lib. 5. cap. 27. de Ciuitate Dei dicit vnum Deum colen-
dum, quod ipse sit felicitatis dator.

Sanctus Gregorius Theodorico Francorū Regi, Studete esse
soliciti, vt per hoc quod Dei nostri inimicis fideliter repugna- **D**
tis, & hic feliciter ipsius protectione regnetis. Rursus ad eundē:
Regno vero per omnia proficit, si, quod cōtra Deum in illis par-
tibus geritur, emendatione vestra Excellentia corrigatur. &
ad Brunehildim Reginam. In terrenis etenim rebus semper
causa damni est origo peccati. Vos igitur, si eminere aduersan-
tibus gentibus vultis, si earum auctore Deo victrices existere
desideratis, eiusdem omnipotentis Domini cum timore præ-
cepta suscipite, vt ipse pro vobis contra aduersarios vestros pu-
gnare dignetur, qui per sacrum eloquium pollicitus est dicens,

domi-

A dominus pugnabit pro nobis, & vos tacebitis: & ad eandem:
Cum scriptum sit, iustitia eleuat gentem, miseros autē facit po-
pulos peccatum, tunc regnum stabiliri creditur, cum culpa, quæ
cognoscitur, citius emendatur.

Idem ad Mauritiū Imperatorem, Tūc magis dominorum
(Imperator) exercitus contra hostes crescit, quanto Dei exer-
citus ad orationem creuerit.

Hucusque quatuor Sancti doctores Latini, Sequuntur Græ-
ci.

B Sanctus Athanasius in Apologia ad Imperatorem Constan-
tium: Veritas, inquit, in Concilio adsit, quæ regum, & in primis
Christianorum tutela est, per eam vos regna administrare tutis-
simum est, cum dicat sacra Scriptura, Misericordia, & veritas
Regi pro custodia est.

Idem ad Iouinianum Imperatorem: Decet Deo, inquit, amabi-
lem Principem discendi habere voluntatem, desideriumq; cæ-
lestium. sic enim vere, & cor habens in manu Dei, & imperium
cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Hæc San-
ctus. At Iouinianus breui regnavit, octo scilicet mensibus? Ita
fane. verum multo breuius plurimi alienorum a nobis, vt Gal-
ba mensibus septem; Otho tribus, Pertinax diebus octuaginta
C duobus, vt alios omittamus. In omnibus vero his, quæ differi-
mus, quod plerumque accidit, illud est spectandum. Nam ve-
re Aristoteles, Illud est a natura, quod aut semper, aut plerum-
que euenit.

Sanctus Gregorius Nazianzenus oratione prima in Iulia-
nū, Cum Christianorum, ait, rebus Romanorum (id est Imperii
Romani) res simul increuerunt, simulque cum aduentu Chri-
sti imperium ingressum est.

D Idem in eadem oratione: Salutifera doctrina (Christi) longe
lateque fusa, ac circa nos maxime vigente religionem Christia-
nam inuertere ac labefactare conari, nihil aliud fuerit, quam
Romanorum Imperium conuellere, omnibusque Reip. parti-
bus periclitari, eaque, quibus ne hostes quidem grauius quid-
quam nobis imprecari possint, a nobismetipsis accipere.

Idem orat. 2. alloquens Imperatorem Iulianum, inquit: Futurum
quoque tempus, mihi crede, suscipiet te, tuaque scelera,
proscindens, ceterosque omnes erudientem, & admonentē,
ne eadem audacia aduersus Deum efferantur, ne alioquin ea-
dem crimina iisdem quoque pœnis mulcentur.

Sanctus

Sanctus Ioannes Chrysostomus hom. in verba Isaia, Vidi Dominum; Haud rite se habent Principū negotia. de his plerumque loquimur. ingēs periculū. quid autē in causa est? eorū, inquit, qui principatum gerunt, incogitantia. non est principum incogitantia, sed nostra iniustitia p̄na est pro nostris sceleribus exacta. illa nihil non sursum deorsum miscuerunt, illa quidquid est calamitatum inuexerunt, illa armarunt hostes, illa fuerunt, ut victi descenderemus, non aliunde malorum examen inundauit, quam ex hac causa. Hæc ille, tota homilia late rem explicans.

Testimonia aliorum Sanctorum. Cap. XII.

Hucusque antiqui Doctores. Addamus his, quos postremo addidere Pontifices Summi. Sanctus Bonauertura introductione speciali Dominicæ primæ post pentecostem, portæ abiegnæ in templo magnates sunt, atque potentes in Ecclesia Dei, hi autem postibus nituntur oliuarum, quia nisi pietatis operibus fulciantur, cadant necesse est. & mox: Mathathias Dauidici regni perpetuitatem assignat misericordiæ dicens, Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. & Isaias, Idem regnum ob misericordiam asserit stabiliendum, & deinde: coniungit vero misericordiam cum scientia Dei, quia dilectio proximi, & cognitio dei simul currunt.

Sanctus thomas libro de eruditione Principum cap. 2. Fides in bello corporali, & spiritali triumphare facit hominem, etiam dæmonas vincens. Heb. xi. Fide muri Hierico corruerunt fides à Deo fortitudinem recipit. 2. par. 1. 6. Præbet fortitudinē his, qui perfecto corde credunt in eum. ibi. 20. Credite in dominum deum vestrum, & securi eritis. & mox: Sicut fides in bello corporali facit triūphare iuxta illud Iosu. 1. Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quia tecum est dominus deus tuus, sic defectus fidei facit hominem vinci, iuxta illud Eccl. 2. v̄x dissolutis corde, quia non credunt Deo, & ideo non protegentur ab eo.

Idem lib. 4. c. 8. In mundo isto punit deus raptos multipliciter, paupertate, sterilitate, mortis acceleratione, & quod gladio moriuntur filii, & eorum mendici fiunt, & gladio pereunt.

Hæc

A Hæc ille qui deinde hæc multis probat.

Sanctus Cyrillus lib. de recta in dominum nostrum Iesum Christum fide ad Imperatorem Theodosiū: Præclari, inquit, imperii vestri summum præsidium est Dominus noster Iesus Christus. Nam per illū reges regnant, & potentes scribunt iustitiā, sicut scriptum est, estque illius potentissima voluntas; solusque modus boni operis impletio. distribuit autem prompte diligentibus se omnia quæque admirabilia, & laudabilia, atque eximia. Ad hæc, quæ diximus, demonstranda sufficiūt vel ea, quæ vestræ maiestatis donata sunt, & ad huc danda, ut credimus. Quod

B autē gloriosa in deū pietas Regiis honoribus immobile sit fundamentum, etiam ex ipsa sancta, diuinaque Scriptura docere attemptabo, idque quāta fieri potest breuitate. Nam plurimi olim fuere, qui Iudæorum terræ præfuerunt, & regni illius gloriam rexere, sed qui ex illis impiū reuerentiam in deum nihili faciebant, & legem indicij administratricem contemnebant, sibi que in amore sui indulgebant, plurimum miseri, & mali male perierunt, grauissimum enim est offendere deum, & offendendum illum, vel in illo ab æquo deficere. qui vero ex illis pietatis in deum cultores erant, & fideliter, quæ illi placent, obseruabant, sine labore vincebant inimicos, & aduersariis præualebant. Hæc sanctus, qui pluribus deinde exemplis ea probat.

Sanctus Hilarius in psal. 137. Elifens absolutissime docuit. humanas infirmitates Angelorum auxiliis defendi, & in omnibus periculis, si fides maneat, in nobis adesse spiritalium virtutum defensionem.

Sanctus Bernardus ad Ludouicum Francorum Regem: Dico vobis, inquit, non erit Deo inultū, si hæc ita facere pergitis, & ideo Domine mi Rex amabiliter moneo vos, & fideliter consulo vobis, ut citius ab hac malitia desistatis, si forte iam

D ferire parantis manum Niniuite Regis exemplo penitentia, & humilitate præuenire possitis. Rursus ad eundem, Regna terræ, & iura regnorum tum sana suis Dominis, atque illæsa persistunt, si diuinis ordinationibus, & dispositionibus non resistunt.

Testi-

Sanctus Leo I. ad Imperatorem Theodosium : Quid enim rebus, ait, humanis ad exorandam misericordiam Dei efficacius suffragetur, quam si vna gratiarum actio, & vnus cōfessio Maestatis eius ab omnibus offeratur.

Idem ad eundem : Obsecramus corā vnus Deitatis inseparabili Trinitate, quæ tali factio læditur, cum ipsa sit vestri custos, & auctor imperii, & corā Sanctis Angelis Christi, vt omnia in eo statu esse iubeatis, in quo fuerunt. Et mox: Cum enim Ecclesiæ causas, tum vestri regni agamus, & salutis, vt prouinciarum vestrarum Christi dextera defendat imperium. Eadem repetit multis aliis Epistolis ad eundem Imperatorem, & ad Pulcheriam Augustam.

Idem ad Martianum Imperatorem : Profectus charitatis, & fidei vtrorūque armorum insuperabilem facit, vt propitiato per vnā confessionem Deo simul, & hæretica falsitas, & barbara destruat hostilitas. Ita Sanctus Leo. Quam vero feliciter imperarint Theodosius, ac Martianus, qui volet cognoscere, legat Sozomeni, ac Theodoretis historias; ac videbit Leonem oracula fuisse.

Sanctus Ioannes Papa ad Iustinianum Imperatorem. Quamobrem gloriosis Principum votis omnibus exorabitur diuina prouidentia, vt pietatem vestram in hoc ardore fidei, in hac deuotione mentis, hoc integro religionis studio, sine defectu sui, in longiora tēpora conseruet. hoc enim, & sanctis credimus Ecclesiis expedire. scriptū est enim: Labiis regit Rex, & iterū: Cor Regis in manu Dei est, & vbi voluerit inclinabit illud, hoc est enim, quod verum firmat Imperium, hoc, quod vestra regna conseruat. Nam pax Ecclesiæ, religionis vnitas, auctorem facti in sublime prouectum grata sibi tranquillitate custodit: neque enim pauca ei vicissitudo a potentia diuina tribuitur, per quæ nullis rugis Ecclesia diuina tecernitur, nullis insertis maculis variatur scriptum est enim, quia cum Rex iustus federit supra sedem, non aduersabitur ei quidquam malignum.

Sanctus Symmachus ad Anastasium Imperat. hæreticum, qui fulmine percussus interiit, prædicens illi huiusmodi euentum. Nos autē humani generis conscientiam contestati, qua possumus voce nullatenus restamus omnipotentem Deum suis euen-

tis

l. inter claras. C. de sum. Trin.

A tis minime defuturum, & quantacunque sit humana præsumptio, quantacunque potentia, sub diuino nutu huius atrocitatis censuram sine dubitatione vindicandam. Nam tale ausum neque hic confidimus euasurū, & in illo magno Dei iudicio recepturum, quod iis temeritatibus diuina retributione debetur. Hæc nos nequaquam tacuisse, sufficiat, & cum superna fuerit vltio subsecuta, & vera nos protulisse consideratio humana cognoscat, & pœnam non inaniter pronunciaffe venturam, & proposuisse præmonitionis formam, qua huiusmodi præcipitiis de cetero temperetur.

B Sanctus Cælestinus papa ad Augustum Theodosium. Maior vobis fidei causa debet esse, quam Regni: ampliusque pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si primitus, quæ Deo sunt cariora, seruentur. Abraham fide floruit, omnemque orbem gloria suæ prosperitatis impleuit. Moyses populi liberator, zelum Domini contra eos, si quos à Dei cultu recessisse probaret, armavit. David Regem sua præcepta seruantem in regno, vt ille inimicos suos subderet, Dominus custodiuit. His rogo exemplorum vallati præsidio, fide, C obseruatione, virtute vniuersalis Ecclesiæ in Deum nostrum piissimum cultum, ne sibi aliquid dissensio vindicet, custodite. Pro vestri enim Imperii salute geritur, quicquid pro quiete Ecclesiæ, vel sanctæ religionis reuerentia laboratur.

Sanctus Simplicius ad Zenonem Augustum antequam rueret in apertam hæresim: Absit, vt temporibus vestris diuini cultus integritas & antiquitas roborata fidei catholice putetur interpellanda sinceritas. Atque, ut hæc prospera valeant permanere, propitiandum esse censete autorem muneris, non lædendum.

D Idem eidem, cum de recepto gratulatur Imperio, atq; expulso hæretico Basilisco, qui illud inuaserat, Respicite, quæso, Augustæ memoriæ Martiani, atque Leonis omni mūdo conspicuam Catholicam deuotione constantiam, & salubri consideratione, perpendite. cum in eodem loco stare nequiverint, qui ab eorū rectitudine deuiarint, successorem Regiæ potestatis legitimū, ac diuinitus attributū eum fore sine dubio, qui illorū fidei fuerit imitator. & mox: Ipsa est quippe, sicut experti estis, Catholica fides, quæ potentes de sede læsa deposuit (Constantium, Iulianum, Valentem, Anastasium, Basiliscum) & exaltando hu-

Eec

miles

miles custodita seruaunt, Valentinianum, Theodosium, cum posteris, Martianum, Leonem. quare satis agendum est pietati tuæ, vt. qui huius autor est doni, sit ipse etiam propagator.

Idem inducens Ecclesiam loquentem, cum iam Zeno se hæreticis fauere aliquo modo proderet, Ego Piissime Imperator te de Imperio expulsam rursus introduxi, & malignos, & inobedientes meis diuinis dogmatibus dedi pro sepultura tua, viâque potentia aperui ante te, inimicos tuos percussi, vna cum iniquo eorum dogmate. Hæc Pontifex. Atqui non multo post, cum Zeno in hæresim incidisset, datus est ipse tanquam inobediens diuinis dogmatibus pro sepultura aliorum. Viuus enim defossus suis se dentibus lanauit.

Sanctus Hormisda ad Iustinum Imperatorem. Non est dubium ideo ad rerum summam cælesti vos prouidentia peruenisse, vt vestris temporibus impacta religioni in Orientis partibus (per Anastasium, & Zenonem hæreticos) aboleatur iniuria. Et mox: Vbi Deus recte colitur, aduersitas non habebit effectum. Sic prædixit Hormisda, atque ita fuit.

Agaperus ad Iustinianum Imperatorem. Hinc est quod vsque ad principalis coronæ fastigia, & ultra nunc vsque prospicis vestra tranquillitas successibus gloriatur, nec vnquam cælestibus fraudabitur adiumentis, quia scriptum est: Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum.

Vigilius Papa ad Iustinianum Imperatorem: Docet Apostolus, quia sancti per fidem vicerunt regna. qualia enim regna plus armis fidei, quã corporea fortitudine viceritis, docet immensitas gentium subiectarum, quæ quanto maior assurgit numero, tanto mystici solius perfecta operatione miraculi superatur.

Vitalianus Papa ad Osuuium Saxonum Regem: Festinet igitur quæsumus vestra Celsitudo (vt optamus) totam insulam suam Deo Christo dicare. habet enim profecto protectorem humani generis redemptorem D.N. Iesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiet, & vti nouum Christi populum coaceruet, Catholicam ibi, & Apostolicam constituens fidem. scriptum est enim: Querite primum regnum dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. nimirum enim querit, & imperabit. & ei omnes suæ insulæ, vt optamus, subdentur.

Beatus Nicolaus i. cognomento Magnus ad Imperatorem Michaellem. Petrus denique à firmitate Petræ, quæ Christus est, stru-

est, structuram vniuersalis Ecclesiæ inconcussam, & fidei robore solidatam ita precibus suis munire non cessat, vt errantium vesaniam rectæ fidei norma reformare festinet, nec non intrepide eam consolidantes remunerare procuret.

Idem ad Cæsarem Bardam, horrendæ, & cito apparebit vobis, quoniã iudicium durum his, qui præsumunt, fiet. exiguo enim conceditur misericordia. potentes autem potenter tormenta patientur. quas voces sedulo tractans, & mente reuoluens pietas tua pauet, ò Cæsar, quoniam secundum Apostolum horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hæc Sanctus Bardæ impio prædixit, qui mox est miserabiliter trucidatus.

Beatus Hadrianus ad Imperatorem Basilium: Quoniam tranquillissime Imperator, audisti vocem Dei per Apostolicæ Sedis officium tibi delatum, & honorasti eximios eius Apostolos, & restituisi Ecclesiæ Constantinopolitanæ Throno proprium pastorem. (Ignatium) repellens adulterum, (Phorium) Benedictus sis ab omnipotenti Deo, & videas subiectionem inimicorum, & temporum longitudinem, ac in folio tuo de lumbis tuis hæredem, atque in futuro vitam perpetuam, si tamen ab his, quæ bene cœpisti, non discesseris. Hæc Sanctus Pontifex. atqui Basilium Imperator maxima felicitate est usus. Mahometanis eripuit omnia, quæ cis Euphratem tenebant, Syriamque, & Phœniciam. Præterea vero nullus Imperator tot posteros habuit Imperij successores. quin eius posteritas feminea non defecit, vt alibi explicauimus.

Idem Hadrianus ad Carolum Regem, antequam tam late extēdisset imperium, in Hispania, Italia, Germania, Pannonia: Si vestra, inquit, à Deo præfata Regalis excellentia erga eius sanctam Catholicam, & Apostolicam Rom. Ecclesiam, & nos, vt cœpit, vsque in finem in amore, & dilectione fideliter existet, non solum eum ab omni peccati macula abluens eripiet, sed etiã in hoc mundo super omnes barbaras gentes cum ea committentes suffragiis suis victorias tribuet immensas, in super & regnum calorum sine fine.

Ioannes viii. ad Ederedum Archiepiscopum Anglorum: Admoneri, inquit, exhortarique curauimus Regem vestrum, vt si tibi pro Iesu Christi D. Nostri amore, in omnibus, quæ Sanctæ Ecclesiæ tibi commissa vtilia sunt obedieris, & adiutor deuotus sicut antecessores tuos piissimos Reges Anglorum (narrantur historia) fuisse recolimus, adistere non prætermittat, si

Ecc 2 & Re-

Fig. de fol.
post. casib. 10.

2.

& regnum sibi temporaliter concessum voluerit retinere seculum, & vitam postmodum regni percipere sempiterni.

Idem Michaeli Regi Bulgarum: Reuertimini ergo ad beatum Petrum Apostolorum primum, quem amastis, quem elegistis, quem quaesistis, cuiusque in necessitatibus patrocinium percepistis.

Idem Carolo Regi: Si per vos Sancta Romana Ecclesia fuerit exaltata, atque defensa, vester honor, & gloria, hic & in futuro sine dubio coram Domino multiplicata manebit.

Beatus Gregorius vii. ad Alfonso, & Sanctum Reges Hispaniarum. Postquam vesania Priscillianistarum diu pollutum, & perfidia Arianorum deprauatum, & a Romano ritu separatum irruentibus prius Gothicis, & demum inuadentibus Saracenis regnum Hispaniae fuit, non solum religio est dimissa, verum etiam mundanae sunt opes separatae.

Idem ad Philippum Regem Francorum: Attendere nobiscum, & diligenter considerare volumus in quanta dilectione Sedis Apostolicae, quantaque gloria, & laudibus fere per Orbem terrarum antecessores tui Reges clarissimi, & famosissimi habiti sunt, dum illorum Regia Maiestas in amplificandis, & defendendis Ecclesiis pia, ac deuota consistit, in tenendo iustitiam libera, ac restricta permansit. Postquam vero diuina, & humana iura subuertendo tanta virtus in posterioribus coepit hebescere, totius regni gloria, decus, honor, & potentia, cum peruersis moribus immutata sunt, & nobilissima fama, & status regni a culmine suae Maiestatis inclinata sunt. Et mox: Ut igitur eorum, quorum successor, es in regno nobilitatis, & gloriae apud Deum, & homines singularis, & indiduos haeres existas, virtutem illorum summopere te limitari, & iustitiam Dei totis viribus exequendo Ecclesias quantum potes restaurare, & defendere exhortamur.

Idem ad Salomonem Hungariae Regem, conquerens, quod illud regnum spectans ad Ecclesiam Romanam subiecerit Imperatori, & abstulerit Apostolicae Sedi: Qualiter, inquit, gratiam beati Petri, aut nostram beneuolentiam sperare debeas, tu ipse, si iustitiam vis attendere, non ignoras, videlicet te non aliter eam habiturum, nec sine Apostolica animaduersione diu regnaturum, nisi sceptrum regni quod tenes correcto errore tuo, Apostolicae non regiae Maiestatis beneficium recognoscas. Sic Sanctus mense Octobri, & non multo post Salomon expulsus est

Mirabilis
pradictio, &
mentum.

sus est a Geysa Rege, vt liquet ex Epistolis eiusdem datis mense Aprili sequentis anni.

Hac Gregorius Septimus, a quo deiectus est imperio, Henricus tertius, qui cum per aliquot annos victor extitisset, a filio proprio est omni honore, & ope spoliatus, ita vt ab omnibus desertus fame quodammodo perierit, & eius corpus sepultura caruerit.

At Gregorius, quamuis multa passus in sanctorum numerum relatus, post obitum, sicut viuens multis miraculis claruit, teste illorum temporum scriptoribus Lambetro Schafnaburgensi, ac Petro Damiani, sic eius corpus honorifice sepultum post annos quingentos, est integrum, illa sumq. repertum Salerni.

Innocentius iij. ad Imperatorem Constantinopolitanum. Vt autem firmiter, inquit, & fortius imperium tuum in huius fundamenti firmitate persistat, oportet, vt Deum vniuersis tuis affectibus anteponas, & sponsam eius Rom. Ecclesiam.

Idem scribens ad Regem Portugalliae, vt soluat annum regni celsum Sedi Apostolicae debitum. Ex quo, inquit, praeter aeternae remunerationis praemium, temporaliter quoque sibi, & regno tuo per Apostolicae Sedis protectionem, & gratiam multa prouenire poterunt incrementa.

Idem Regi Hungariae, qui Episcopum Vuaciensem multis iniuriis affecerat, eius bona inuaserat, cum multas temporales poenas sacrilegorum narrasset, Sano, ait, igitur ductus consilio per condignae satisfactionis effectum tantae praesumptionis reatum studeas abolere, ne praeter canonicae restrictionis rigorem, quem debes merito formidare, Deus ultionum Dominus, qui reddit retributionem superbis, in eac regnum tuum iniurias dicti Pontificis, immo suas potius grauiter vlciscatur.

Testimonia Imperatorum, Regumque Catholicarum idem probantia. Cap. XIV.

Constantinus Imperator oratione ad Sanctorum coetum. Ego certe, & prosperam meam fortunam, & meas res omnes pietati acceptas refero. testis est etiam rerum omnium ex animi sententia euentus. testes sunt praeter clara facinora. testes Victoriae contra hostes, & trophaea.

En, 6b. 6. 22.

Impera

In Synodo
Ephesina.

Imperatores Cæsares Theodosius, & Valentinianus. Cum A
magnam omnium, quæ ex Rep. sunt curâ habeamus, tum vero
maxime illorum, quæ ad pietatem, religionemque conseruan-
dam pertinere arbitramur. Per ea namque cætera quoque bo-
na hominibus suppeditantur.

Iustinus Imperator ad Hormisdam Papam: Tanto flagra-
mus religionis officio, tanto affectamus studio pacem Catholi-
cæ fidei, pro remuneranda celeriter pace nostræ Reip. pro con-
ciliando subiectis meis superno præsidio.

Constantinus iv. Imperator Georgio Patriarchæ Constanti-
nopolitano: Omnes Reip. nostræ à Christo dilectæ curas ponimus B
in sequendo nostram Christianam fidem, quam & in bellis
tam nostræ, quam nostrorû exercituum a Deo dilectorum pro-
pugnatricem habemus.

Idem Constantinus omni habitanti in Occidète scribēs: Fir-
mamentum, inquit, ac fundamentum superno nutu creditæ no-
bis Christianissimæ existit Reip. fides in Deo inflexibilis, & in-
concussibilis, in qua Christus Deus noster tanquam propriam
domum suam construxit Ecclesiam, & sicut Rex omnium im-
perii nostri sedem constituit.

Act. 18.

Sec. Syno.

Iustinianus ii. ad Ioannem Papam: Magnam sollicitudinem C
nos habentes pro stabilitate immaculatæ Christianorum fidei,
dehinc namque clementissimum nostrum deum adiutorem, &
susceptorem nostræ serenitatis esse confidimus aduersus om-
nem inimicum Christo dilectæ nostræ Reip.

Carolus Magnus ad Elipandum Toletanæ Sedis Episcopum,
& alios Hispaniæ Episcopos, qui inciderant in heresim, Sara-
cenorumque Imperio opprimebantur: Nunc vero, inquit, du-
plici pro vobis affligimur mærore, diabolica fraude deceptis
in corde, & inimica seruitute oppressis in corpore. sed redite,
obsecro, ad vnitatem Sanctæ matris Ecclesiæ, vt vos eruat de
angustia seruitutis terrene. Et mox: Expellite vincula diaboli-
cæ deceptionis de cordibus, quatenus Deus Christus, qui sol- D
uit compeditos, excutiat catenam gentis inimicæ de mani-
bus vestris. Habetis nos, diuina auxiliante gratia, cooperato-
res gaudii nostri, si vos nobiscum Catholicæ fidei vultis esse
Prædicatores. Certissimum itaque ibi erit diuinæ miseratio-
nis auxilium, vbi vna est totius Ecclesiæ caritas, & vna veræ fi-
dei confessio.

Honorius ad Arcadium: Quis enim in facinore tam cruen-
to Dei

A to dei Omnipotentis non timeret offensam? aut quo pacto ex-
tra summum Romani Orbis, omniumque mortalium putaret
esse discrimen? cum ipse auctor nostri Imperii, & Reipub.
quam nobis credidit Gubernator Omnipotens Deus funestis
admodum execrabilibusque commissis crederetur irasci. Hæc
ille, ob uexatum Ioannem Chrysostomum, sacerdotesque vio-
latos.

Senatus Populusq. Romanus ad Anastasium Imperatorem:
Pax illa regnorum tunc scitur prodesse subiectis, si hæc religio-
nis cum populo suo proficit auctori.

B Franciscus Galliarum Rex aiebat regnum illud tandiu stare
posse, quamdiu coleretur in eo fides Catholica, iuxta formam a
Pontifice Rom. Sancitam. Sic refert doctor Nauarra conf. xxv.
lib. v. de sententia excomm.

Testimonia Imperatorum, Regumque impiorum, aut Gentilium,
cum sane mentis fuerunt, idem probantia. Cap. XV.

C Eno Imperator. Imperii nostri initium, conseruatio-
nem, tum autem opus, & armaturam inexpugnabi-
lem persuasum habemus esse solam rectam, & ve-
ram fidem, & deinde addit, Ecclesiam matrem Im-
perialium sceptrorum esse, a qua Imperia defendantur.

Niceph. li. 6.
c. 22.

Athalaricus Victorino Episcopo: Fauete, ait, orationibus fa-
cris, nostris libenter auspiciis, vt rex cælestis humana nobis re-
gna confirmet, gentes externas atterat, peccata absoluat, cõso-
lidet, & confernet propitius, quod parentibus nostris dignatus
est præstare gloriosus.

Lib. 3. ep. 8.

D Antoninus Pius ad Ciuitates Asiæ. De terræmotibus por-
ro, vel præteritis, vel præsentibus libet mærorem vestrum ad-
monitione iusta solari: quandoquidem compertum habeo vos
in huiusmodi rebus communes casus referre ad eorum (Chri-
stianorum) inuidiam. quapropter eorum magis augetur erga
Deum fiducia, vobis interim per ignorantiam, & reliquorum
hominum cultum negligentibus, & summum illum aspernanti-
bus, cuius cultores odiis capitalibus persequimini. Hæc Anto-
ninus Pius, communes clades in Orbe Rom. ascribens genti-
lium peccatis.

Antoninus Philosophus, cum narraffet victoriam se consecu-

tum

tum nobilissimam precibus Christianorum, qui fulmina in hostes barbaros impetrarant, iam nunc igitur, ait, permittimus esse Christianos huiusmodi hominibus, ne forte contra nos tale quodpiam telum postulando impetrent. Hæc iste: asserens, diuinitus puniri in hac vita inimicos Catholicæ religionis.

Maximianus, ac Maximinus Imperatores cum post commotas in Catholicam Religionem persecutiones viderent se plurimis modis affligi, eorum res in deterius labi, palam confessi sunt, iccirco se temporalibus pænis affici, quod Catholicam Religionem impeterent, ait Eusebius in vita Constantini.

Lib. I. c. 51.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE

DE RUVINIS
GENTIVM,
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS

Liber Septimus.

Tria tempora referuntur, quibus imperium Romanum magis est visum felicitate temporalium florere, ac magis etiam religioni vera, & eius Præfectis sanis. & contra. Cap. I.

Onsequens est, ut inspiciamus, An huic doctrinæ consonent euenta gentium, & regnorum. Quod ut clarissimum fiat, quid acciderit Imperiis, ac regnis clarioribus post Constantinum, sigillatim discutiemus. Alibi namque ostendimus, ante illum quid obrigerit Imperio Romano: duoque manifestissima fecimus. Primum quidem, calamitatibus plurimis Orbem Terrarum concussum fuisse, quoties Ecclesia Christi vexabatur. Secundum vero, e gente in gentem fuisse illud Imperium translatum, donec ad Constantinum peruenit. Atque hæc ultimo libro de signis Ecclesiæ Dei. Igitur hoc reliqua-

Fff tempo-

tempora complectemur, eaque ordine suo enumerabimus, ut A
omnia fiant illustriora; neque possit aliquis effugere vim veri-
tatis &, quoniã Constantinus diuisit Imperium, in Occidenta-
le, & Orientale, ab illo exordiemur.

*Primum tempus, ab anno 312. ad 394. a Constantino ad Theo-
dosium primum.*

Lib. 5. c. 25.

Constantinus Imperatorum omnium, qui fuerant ante ip-
sum, felicissimus, ut libris de Ciuitate Dei vult S. Augu-
stinus, felicissime illud per annos multos administravit, floren-
tissimumque ad posteros transmisit. labefactare cœpit eius fi-
lius Constantius Arianus bello sæpe fusus à Persis. Hic est, qui B
quantum potuit conatus est Catholicam fidem radicibus ex-
tirpare, hæresimque Arianam stabilire, Liberium Papam Ro-
ma abductum relegauit in Thraciam, e primariis Ciuitatibus
Episcopos Catholicos deiecit, Arianos substituit; cumque Cæ-
sarem creasset Iulianum, atque hic arrepto Imperio in ip-
sum cum exercitu contenderet, impatiens doloris Constantius
incidit in morbum, quo quasi igne calitus immisso depastus in-
terit. quæ late persequitur illorum temporum scriptor Am-
mianus Marcellinus, atque e nostris Theodoretus, Sozome-
nus, Rufinus, Euagrius. Atque hæc prima aduersus rectam C
religionem commissa piacula. Hinc Iulianus anno 361. cum
desciuisset à Christiana pietate, atque in pristinum statum re-
stituisset Idolorum superstitiones impias, ac variis modis
Christianos afflixisset; in acie virtus à Persis, atque interfe-
ctus, in causa fuit, ut illi quinque Transgiritanis Prouinciis,
Nisibique & Singara Imperium Romanum spoliarent anno
sequenti. Inde, paulo post, Iouiniano defuncto, Valentinia-

Lib. 6. Cod.
Theod. tit. de
ep. eccl. &
sler.

nus, Valens, & Gratianus legem tulere religiosiis damnosissi-
mam, ne viduæ scilicet aliquid Clericis aut Ecclesiæ legare
possent. Atque haud multo post Valentinianus infeliciter ad-
modum, ut scribit Ammianus, Brigittione moritur anno 365. D
Rurfus a Valente, & Gratiano Religionis iura imminuta. statu-
tum namque ab illis est, ut sacerdotes criminum rei trahi pos-
sent ad illustres personas Valentē V. & Valentianiano Coss. eo-
demque anno Gothi cis Istrum a Valente collocati in romano
solo sunt, atque ab iis anno trecentesimo septuagesimo octauo
victus ipse, & concrematus est, suffectusque illi à Gratiano Theo-
dosius in Occidente. Post hæc anno trecentesimo octuagesimo
quæto Valentinianus Iunior Arianus à Gratiano euectus ad Im-
perium

Aperium Iustina matre impellente Ambrosium, Catholicosq.
omnes Mediolani vexare cœpit, quo tempore Gratianus à
Clemente maximo, qui Imperium in Britannia occuparat, ad
Lugdunum victus, & occisus est. Denique idem Valentinianus,
quamuis ab hæresi resipuisset, constituit anno trecentesimo no-
nagesimo primo aduersus Ecclesiæ iura, ne quid à Diaconissa,
Clericis, aut Ecclesiis legaretur, ne fieret Diaconissa nisi post
annum sexagesimum, qui secus fieri permetteret Episcopus, di-
gnitate moueretur, Monachi ne in Urbibus morarentur, sed in
vastis solitudines se se abderent. Atque anno sequenti, aut
eodē, ut aliqui volūt, Valentinianus hic laqueo suffocatus ab Ar-
gobaste apud Viennam, Eugeniusque Christianæ religionis ini-
micus Imperium sibi Occidentale arrogauit, ac tenuit vsque
ad annum trecentesimum nonagesimum quartum.

li. co. tit. 27.

Ab anno igitur trecentesimo, ac duodecimo vsque ad hunc
Imperantibus hæreticis Cōstantio, ac primis annis Valentiniæ
no ii. deinde Iuliano, atque Eugenio Christiani nominis hosti-
bus, denique Iurium religiosorum violatoribus Gratiano, &
Valentiniano primo Occidentale Imperiū ruinam facere cœ-
pit. Picti namque, & Scoti partem vltimam Britannia cepe-
runt, quæ dicta est à Scotis ex Hibernia profectis Scotia. Quin
Insula tota ab Imperio romano est auulsa, cumque à Maximo
prius occupata fuisset, inde variis seditionibus est agitata.
Franci vero loca rhæno proxima armis acquisita incolere
cœperunt, ac frequentibus Gallias irruptionibus fatiga-
re.

Pol. Vir. l. 3.
Gre. Tur. l. 5.
hisor. Frac.

*Secundum tempus, Ab anno trecentesimo nonagesimo quarto,
ad quadringentesimum vigesimum quintum, siue a Theo-
dosio Seniore ad Iuniolem.*

Verum Theodosius Senior ex Oriente mouens ad Aquile-
iam mirabiliter Eugeniū deuicit, Imperiumq. Occiden-
tale in antiquam formā restituens anno eodem moritur, atq;
illud Honorio filio reliquit, adiungens tutorem Stilichonem,
quo viuentē, atque omnia regente iura sacra sunt maxime
euerfa, vna cum Imperio Occidentali, quod ablatum Honorio
quærere studebat Eucherio filio iactanti se excisurum Christia-
nam religionem, & antiquis Idolis priscos honores redditu-
rum, quod Orosius testatur. Igitur paulo post initium Impe-

*C. Theo. c. 9
iii. 45. c. 3.
& lib. 16. c.
32. 33.*

rii, constitutum fuit, ne Episcopi cognoscere possent nisi causas religionis, cum prius ex lege Constantini omnes liceret, ut habetur in Codice Theodosiano. & anno tercentesimo nonagesimo octavo constitutum est, ut quisquis ad templa confugisset quacumque de causa, abreptus ab altari poenas grauiiores persolueret; ne Clerici nisi e Monachis eligerentur, ut è vicis duntaxat, ubi sunt Ecclesiæ, quibus præficiuntur, isque Clericorum numerus adscriberetur Ecclesiis, qui possent e fundis Ecclesiarum tributum soluere. Atque hæc usque ad annum tercentesimo nonagesimo nonum. Sequenti autem, qui est sexcentesimo, Alaricus Gothorum Dux Dalmatiam, Pannonias, Epirumque sædissime vastauit usque ad Alpes Iulias. & postero Italiam, usque ad Thusciam, victo, & fugato Stilichone. & quadringentesimo sexto Vandali, & Alani traiecto rheno Gallias sunt ingressi, ut scribunt Cassiodorus, ac Prosper. In Britannia vero Constantinus per factionem creatus Imperator Gallias occupat, Arelate sedem figit, cæsis Honorii ducibus, Hispanias sibi adiungit, Imperiumque in iis locis tenuit usque ad annum sexcentesimo decimum tertium. Vandali præterea, ut e Prospero habemus, in Africam transferunt, quo tempore Roma est ab Alarico capta, & direpta. Sed anno quadringentesimo decimo tertio Honorius cum Stilichone prodicione detecta, ut Iornandes, Orosius, Numatianus, ac reliqui illius ætatis scriptores testantur, occidi mandasset, Ecclesiasticæ potestati multa restituit. In primis sanxit, ne prædia Ecclesiastica tributis vllis onorarentur, nisi visum fuisset Imperatori, ut præstaretur aliquid e fructibus, ubi omnes conferunt ob aliquam repentinam necessitatem, præterea ne Clerici nisi apud Episcopos accusarentur. Ex hoc Imperium fede discerptum redintegrari coepit. Nam pace cum Barbaris facta, sedes eis assignatæ sunt, in quibus quieti degerent, Burgundionibus ultra Rhodanum, Vandalis in Hispania, Gothis in Gallia: Tyrannique in iis locis, Britanniaque exorti omnes sublati sunt. cumque ipse obiisset anno quadringentesimo vigesimo tertio, Ioannes Imperium arripuit. Verum Theodosius Iunior victum, captumque interemit, ac Valentiniano tertio, uti Honorius constituerat, illud mandauit anno quadringentesimo vigesimo quinto. Atque ita Occidentale Imperium, rebus, iuribusque sacris discerptis, est miserime & ipsum di-

*C. Theo. lib.
16. 51.*

scer-

A scerptum, restitutumque ex parte illis, & hoc ex parte est restitutum.

Tertium tempus, a Valentiniano tertio usque ad Augustulum Momyllum, siue ad ultimam illius ruinam, que contigit anno quadringentesimo septuagesimo sexto.

V Erum paulo post Valentinianus tertius omnia confudit, Ecclesiastica iura omnia subuertit. Nam sanxit, ne Episcopus vllius haberet iudicii potestatem, neque in ipsos clericos, nisi Clerici in ipsum compromittant. Si quis è Clericis litiganibus dissentiat, ad eundem iudicem profanum, Clericos à laicis ad Iudices profanos trahi posse, presbyteros quoque, & Episcopos, neminem vllius vrbs inquilinum collegio alicui obstrictum fieri posse clericum. Atque ex hoc Vandali Africam ceperunt, Visigothi Hispanias, Franci Galliam, Angli Britanniam. Sola Italia remansit. Ipse autem Valentinianus, cum vim intulisset vxori Maximi, est ab ipso interfectus anno quadringentesimo quinquagesimo quinto. Atque hic arripiens Imperium, cum Genserico ex Africa euocatus Romam diripisset, ab inimicis est occisus. Cui succedere ex ordine Auitus, Maiorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Iulius Nepos, ac denique Momyllus Augustulus.

His imperantibus Religio maximam ruinam duxit, præter illam quæ diximus, duas ob causas. In primis enim diuersæ hæreses diuersis in locis exortæ, sic omnia repleuerunt, ut Saluianus horum temporum scriptor disertissime testetur, plures fuisse hæreticos, quam Catholicos. Sic ille libro septimo de prouidentia. & sanè ita verisimile est. Nam Donatistæ, Manichæique in Africa quid non conturbant? In Hispania Priscillianistæ, de quibus Seuerus Sulpicius; in Britannia, & Gallijs Pelagiani plurimum poterant. Accessit aliud multo flagitiosius. Bellicæ enim res Imperii commissæ Vandalis, Gothis, atque aliis huiusmodi barbaris hæresi Ariana contaminatis. Quocirca Ricimer militiæ magister Imperatores Maiorianum, Anthemiumque aperte, Seuerum veneno per dolum sustulit, ut è Cassiodoro, & Iornande constat. Fuit autem Ricimer Arianus Gothus. postremo autem magister item militiæ Orestes, & ipse Arianus deiecto Iulio Nepote, Momyllum Augustulum filium suum Ariannum creauit Imperatorem, aduersus quem veniens Odoacer, Herulo-

*In nouel. C.
Theo. iii. 12.*

Herulorum Rex, Oreste interfecto, atque hoc spoliato finem A
dedit Occidentali Imperio.

Ex his porro omnibus liquet, eosdem factos ad Imperii interitum gradus, qui facti fuerant per Imperatores ipsos, ac gentes, ad religionis Catholicæ ruinam. Creatoque Imperatore hæretico, ac militibus hæreticis bellica administrantibus, tum denique omnia perdit.

Octo temporibus Orientale imperium maxime felix fuit, ac maxime simul religiosum, alias infelix. Cap. II.

Ideamus, quid Orientali Imperio contigerit, & cognoscamus, quo tempore fauit Catholicæ religioni, floruisse, & illi quoad bona temporalia Deum fauisse, contra autem cum secus euenit.

Primum tempus, à Constantino ad Valentis obitum, ab anno 323. vsque ad 378.

Primum tempus est à Constantino, cum priuauit Imperio Orientali Licinium anno tercentesimo vigesimo tertio, rectamque religionem mirabiliter extulit, Nicenum Conciliū C
aduersus hæreses congregari studuit, Episcopis iudiciorū quorūlibet potestatem supremā cōtulit, vt è Codicis Theodosiani titulo de Episcopali audientia, iisdemque in omnibus primas detulit, vt è Concilii Romani, & Niceni vltimis actis constat.

Aduersus hæc fecit primus Constantinus, deinde Iulianus, vt supra diximus, quo tempore Persæ, illo sæpius profligato, atq, hoc occidit, multa Imperio Orientali loca abstulerunt. Post hos Valēs anno tercentesimo sexagesimo quarto iniuit Imperium, sectamque Arianam complexus, variis modis Catholicos vexauit, multos occidit, relegauit, ac nihil non est conatus, vt hæresim stabiliret. Gothos recte antea sentientes illa contaminauit, ac cis Istrum collocauit in Romano solo, qui deinde ipsum seditione commota bello fuderunt, & in fugam compulsū, tugurioq, inclusum combusserunt & omnia late occuparunt, maximo Orientalis Imperii dedecore, ac detrimento. Atque hic scilicet est hæresum, impietatumque fructus. Accidere hæc anno tercentesimo septuagesimo octauo. Auctores sunt Ammianus Marcellinus, Theodoretus, Sozomenus, Euagrius, Cassiodorus, & qui post hos scripserunt.

Secundum

A *Secundum tempus, à Theodosio maiore vsque ad obitum Imperatoris Anastasii, annumque quingentesimum decimum octauum.*

Theodosius maior excepit Orientale Imperium, Episcopos Catholicos ab exilio reuocauit, legē pro Catholicis tulit, hæreticos oppugnanit, Gothos deuicit, occupata ab iis recepit, ac felicissime regnans Orientale Imperium Arcadio reliquit, multis præclare gestis Magni cognomen assecutus. Arcadio Theodosius successit. huic Pulcheria Augusta, Pulcheriæ Marcianus, huic Leo maior, atque hoc defuncto minor, & Imperiū tutati sunt per annos nonaginta octo, vt nihil illi detractum fue-

Euag. lib. 3.

B rit, quin nobilissimas de Persis, ac Barbaris victorias retulere, vt Sozomenus, & Euagrius inter alios tradunt. contra Zenō, Basiliscus, atque Anastasius hæretici. Nam Zenō pœnam statuit in professores Concilii Chalcedonensis, eos miris modis exagitauit, ac Legatos Apostolos indignissime habitos in carcerem coniecit, hæreticos Episcopos in primariis Orientis urbibus fouit, ac protexit, eis bene sentientes de fide compellēs communicare. Quamobrem non modo exactus est summo cum dedecore à Basilisco, sed & eo regnate, vt refert Euagrius, Barbari Scenitæ in Oriēte omnia populati sunt, atque Hunni Massagetæ Græciā, Græciāq, finitima loca, nemine resistente. Ipse autē viuens est sepultus, ac præ rabida fame digitos inuētus est comedisse. Basiliscus porro, cum Zenonem Imperio expulisset, edidit ipse etiam constitutionem contra Concilium Calcedonense. verum postea à Zenone deiectus cum suis fame periit, eoque Imperante, ait Euagrius, à Theodorico Gothorum Rege multæ vastitates illatæ sunt finitimis Græciæ locis: Anastasius denique multis, ac diris modis Catholicos uexauit, Acta concilii Chalcedonensis cōbussit, Acephalos mirifice defendit, apostolicos legatos per iniuriam summam tractauit. Illoque Imperante Hunni Hauares, vt scripsit Paulus Diaconus, e Caspiis portis erumpentes Armeniam, Cappadociam, Galatiam, Pontumque late sunt depopulati, neque minora perpeffus est à Vitaliano Anastasius in Græcia. Zonaras addit, à Bulgariis Illyrium vastatum, copiaq, Anastasii miserime trucidatas. Ipse demum percussus fulmine infeliciter obiit anno quingentesimo decimo octauo. Sic igitur his Imperantibus foedissima Imperio Orientali detrimenta sunt allata.

Euag. lib. 3.

C
D

Tertium

Tertium tempus, a Iustini Thracis Imperio vsque ad alterius Iustini annos.

Iustinus Thrax iniuit Imperium anno 518. ac feliciter simul, & Catholice regnavit, Persas multis cladibus affecit, ut è Zonara constat. Successit illi Iustinianus, qui multis modis religionem Catholicam, & Iura sacra promouit, atque amplificauit primis decem annis, ac tunc Africam, Vandalis expulsi, Italiamque recepit. Inde, ab antiqua pietate desciscens, Siluerium papam roma expulit, Vigilium malis artibus euehere contendit: Hunc deinde captiuum Constantinopoli perducere iussit, & indignissime tractauit. ac tunc totus Orbis est innumeris vastitatibus afflictus, ac prodigiis plurimis omnes exagitati. Quæ nos omnia collegimus ultimo libro de signis Ecclesiæ Dei. Quin idè constituit contra omne ius, ne Romanus Pontifex, quamuis rite lectus, cõsecrari posset, nisi prius consulto Imperatore Constantinopolitano. Atque ex hoc semper in peiora Imperium prolapsus est, sustinere tamen eius casum supremum viri sanctitate præstantes, atque Imperatores maxime pii, ut aperiemus. In primis defuncto Iustino, cum Iustinus Curopalates esset substitutus anno 565. paulo post Longobardi maximam Italiæ partem Imperatoribus Orientis eripuerunt, quæ nunquam recuperari potuit ab illis. Quin Paulus Diaconus libro xvii. in vita Tiberii scribit multas Vrbes, ac regiones ablatas fuisse Iustino, ac Iustino, & à Persis adductas in potestatem. Atque hæc prima Imperii Orientalis labe, cum religionis iura imminuisset in Pontificis Romani consecratione.

Quartum tempus, a Tiberio ad Constantis obitum.

Visi sunt tamen non nihil Orientale Imperium recreare Tiberius, qui imperare cœpit anno 576. Mauricius, & aliquo tempore Heraclius. & Tiberius quidem miris laudibus ob pietatem effertur à Paulo Diacono, ac Persas exiit nonnullis Urbibus ac regionibus, quas abstulerant illi Iustino, ac Iustino, Mauricius autem, cum primis annis egregium sui specimen dedisset, Persasq. debellasset, atque eis Regem dedisset, à semetipso deinde deficiens, extremis annis ausus est Gregorium Pontificem Romanum litteris suis irridens simplicem vocare, Ioannisque Patriarchæ superbiam se se Oecumenicum vocantis aduersus eum fouere, quo tempore a Bauaribus, Bulgariis, & Sclauinis toties est superatus eius exercitus, ac tan-

ti pro-

Ati progressus facti, Vrbes, ac Regiones captæ, ut de relinquenda Europa cogitatum dicat Paulus Diaconus, ac tunc Sclauini Dalmatiam, quam de nomine suo Sclauoniã vocarunt, videntur cepisse, ut ex epistolis S. Gregorii, & Paulo Diacono colligitur. Atque hæc altera Orientalis Imperii ruina, quæ nunquam potuit refarciri. Denique anno 602. Phocas concitata seditione Mauritium cum coniuge, ac quinque filiis atrocissime interemit: cumque arrepto Imperio sæuissime regnaret, ac nihil boni ageret, magna à Persis, & Auaribus damna passus est, & ab illis Mesopotamia, Syriaque est occupata, reliquæ Asiaticæ Prouinciæ vastatæ, sicut in Europa à Barbaris aliis aliæ. & quamuis Heraclius anno sexcentesimo vndecimo Phocam peremerit, & Imperator factus fuerit, nihilominus Persæ vsque ad annum ipsius duodecimum, ut numerat Paulus Diaconus, occuparunt non modo omnes prope Asiaticas regiones, sed Ægyptum præterea totam, Libyã, Carthagineque ipsam. Post hæc tamen Imperator in Persas mouens eos multis præliis fudit, erepta recuperauit, captæque Persiæ Regem dedit. Quibus victoriis insolentior factus, anno Imperii vigesimo, qui est Christi sexcentesimus trigessimus primus incidit in hæresim Monothelitarum. Ac tunc Saraceni Mahomete nefandissimo Duce, & impurissimo legislatore, Arabiam, Syriamque, & Ægyptum ceperunt. Scribit autem Nicephorus lib. 18. c. 45. hoc tempore Orientem plenum fuisse hæreticorum, Iacobitarum, Georgianorum, Theopaschitarum, Monophysitarum, Agnoetarum, Stauroblatarum, Monothelitarum, Seueritarum, Aphotarum, Phantasiatarum, Manichæorum, Tetraditarum, Arianorum, Nestorianorum. Ut mirum non sit, traditum fuisse in potestatem hostium, iam cum Heraclius anno sexcentesimo quadragesimo primo vita migrasset, & sequenti Constantinus eius filius, inde Constans accepit Imperium, qui tantæ temeritatis fuit, ut Martinum Papam capi iusserit, captumque contumeliose habitum in Cheronesum relegarit. Ac tunc Mahometani Africam ceperunt, aradum Insulam inhabitabilem reddiderunt, Cyprum vastarunt, Isauriam cultoribus viduarunt, cunctis in seruitutem miserrime abreptis. Atque hæc vsque ad annum sexcentesimum sexagesimum tertium, quo Constans hæreticus Monothelita interfectus est à suis in Sicilia, ac suffectus illi Constantinus cognomento Pogonatus.

Quintum tempus, a Constantino Pogonato ad Michaelis tertii Porphyrogeniti Imperium. A

R Vinam labentis Imperii Orientalis cohibuit Constantinus Pogonatus, licet primis annis aliqua incōmoda ab hostibus pertulerit, Catholicus tamen fuit, & Pontificia comitia iussit esse libera. Quin eo procurante, ac præsidentibus Papæ Agathonis ligatis habita est sexta Synodus vniuersalis, in qua hæresis Monothelitarum est damnata. Imperante vero illo tantus terror inuasit animos Saracenorum, vt summoti vltra Armeniam, Cappadociam, Ciliciam, Libanumq. pacem fecerint, ac pacti sint anno Imperii nono tributum auri librarum tria millia, captiuos quinquaginta, totidemque equos. at decimosexto nummorum tercentum sexaginta quinque milia, seruos sexaginta quinque, totidemque equos. quod refert Paulus Diaconus libro decimonono. Successit Cōstantino Patri Iustinianus secundus filius, anno sexcētesimo octuagesimo sexto, qui primis annis adeo Catholicus fuit, vt sextæ Synodo non modo ipse publice subscripserit, sed, vt primarii ei subscriberent, curarit. Amplius autem, cum forent in Calabria, & Apulia multi Ecclesie Romanæ fundi, atque ex eis tributa Imperatori soluerentur, remisit omnia. atque hoc tempore per duces suos ipse subiecit Imperio Armeniam, Albaniam, Iberiam, Mediam, Hircaniam. quod scribit Paulus Diaconus libro decimonono: & Beda, qui sub hæc tempora scripsit, Africam receptam tradit. C

Desciuit posthæc a semetipso Iustinianus. Anno enim nonagesimo secundo Conciliabulum quoddam coegit contra Ecclesiasticum ritum, subscribereque illi Legatos Pontificios coegit: repugnantem vero impiis conatibus Sergium Pontificem Romanum capî mandauit per Ioannem Exarchum Rauennæ anno 693. ac sequenti ob eam causam misit Zachariam protopatarium. Ex illo, Saraceni, commissa cum Imperatore pugna, ipsum, copiasque ipsius profligarunt, Armeniam proditio ne occuparunt, atque, vt ait Zonaras, Orientem totum direptionibus, & incendiis nunquam vastare destiterunt. Mox ipse Iustinianus anno sexcentesimo sexto pulsus est à Leontio, nasusque ei præcisus. deinde a Tiberio Abismaro depulsus anno sexcentesimo nono; donec septingentesimo sexto reductus est in imperium Iustinianus: qui tamen vndecimo vita spoliatus est à Philippico. Interim tamen Saraceni, Leontio regnante, D

agnante, Africam subegerunt, vt Zonaras, & Paulus Diaconus scribunt. At, Philippico hæretico rerum potito, Bulgari Thraciam fœdissime vastarunt, ac diripuerunt. Saraceni vero totum Orientem, capta Mistia, & Antiochia Pisidiæ, inquit Paulus Diaconus libro xx. subegerunt.

Philippicus porro deiectus est Imperio, atque excæcatus. Illicque Artemius, qui, & Anastasius, suffectus, rerum desperatione fractus, hostiumque oppugnationibus, Monachum induit. Eodemque modo illi substitutus Theodosius Adramitenus. conspirante Leone Isaurico, qui & Conon, cum Saracenis, à quibus occupatum est Pergamum. Init Imperium Leo Isauricus, Iconomachus hæreticus, anno 717. ac sæpe insidias Gregorio Secundo molitus est, vt eum vel caperet, vel occideret. Ex quo contigit, vt Populi, Exarcho obedientes, ab ipso deficerent, vna cum Romano Ducatu, ac nihil iam retineret Imperator Orientis in Italia, nisi extremos Calabriae, & Apuliae tractus. Saraceni præterea Caesaream Cappadociae ceperunt, totamque Asiam sæpius incurfarunt, & fœdissime omnia deprædati sunt. Quin Mediam, finitimasque regiones, quas à Iustiniano Secundo diximus recuperatas, cum Catholice sentiret, ab iis occupatas, narrat Paulus Diaconus libro 21. Decessit Leo anno 741. Imperiumque Constantino Copronymo reliquit, qui fuit hæreticus flagitiosissimus, non modo imaginum sacrarum inimicus, sed omnium præterea sanctorum, ipsiusque etiam Sanctissimæ Virginis. eoque regnante, Gizidus Saracenorum Princeps Cyprios omnes in Syriam transtulit, Turcæ e Cappis portis erumpentes, Armeniam populati sunt, Sardiniam denique Mahometani occuparunt. Defunctus est, igne quodam quasi cælitus immisso, se amburi exclamans, anno 774. Successit illi filius Leo, qui, cum Catholicum se ab initio simulet, extremo anno Imperii Catholicos est infectatus, & filio Constantino Imperium reliquit, vxorique Irenæ: qui, licet Catholici fuerint, inauditam tamen crudelitatem inuicem dirisime exercuerunt. Quibus etiam succedens Nicephorus, omnium flagitiosissimus fuit. ac, sicut Irenæ, & Constantino nullæ à Saracenis ablatae regiones leguntur, sic Nicephoro non nullæ Asiaticæ per illos ereptæ sunt. Tenuit Imperium Nicephorus vsque ad annum 812. ac post eum Michael Rangabe vsque ad annum 813. Quibus suffectus Leo Armenus, Iconomachus, à Bulgaris ita superatus est, vt illi omnem Thraciam ceperint, Ggg 2

perint, Hadrianopolimque Urbem primariam, Constantino-
polimque obsederint. quod Landolphus sagax refert. Leonis
Armeni Imperium Michael Balbus hæreticus & ipse, occiso
Leone, excepit: ac tunc Mahometani Creram, Siciliamque, &
aliqua Calabria, atque Apulia loca adduxerunt in suam pote-
statem. Michaeli Balbo patri successit Theophilus filius, &
ipse Iconomachus, qui ter cum maximis copiis à Saracenis est
profligatus, ut vix ipse potuerit effugere. Amorium, ipsius pa-
tria, captum. quantus vero Populus, ait Zonaras, fuerit abdu-
ctus, dici non potest. mulierum, puerorumque millia multa
abrepta.

E superioribus constat, hoc temporis interuallo à Catho-
licis Imperatoribus redditas Orientali Imperio, Africam, Me-
diam, Albaniam, Iberiam, Hircaniam, repulos ultra Arme-
niam, Cappadociam, Ciliciamque Mahometanos, tributum-
que his impositum. Contra autem, regnantibus hæreticis, ab
Imperio Orientali diuisæ sunt Africa, Media, Hircania, Arme-
nia, Cappadocia, Pisidia, Pergamum, Cyprus, Sardinia, Sicilia,
Creta, Amorium. Ut sciamus, à religione, gentium, regno-
rumque temporalem felicitatem pendere.

*Sextum tempus, a Basilio Macedone vsque ad Nicephorum Botonia-
tem, ab anno scilicet 867. ad 1081.*

Theophilo hæretico Imperatori filius fuit Michael, qui,
cum luxui foret addictus, & ebrietati, sæpe minacia verba
per temulentiam iactabat in suos. Quam rem pertæsus Basilius
Macedo, ac sibi timens, ipsum denique confodit, Imperium-
que arripuit, & cum Catholicus foret, octauum Concilium cu-
rauit habendum, cuius extant nonnulla. Imperium præterea
in aliquem pristinae dignitatis statum, plurimis receptis, repa-
rauit. In Syria namque, profligatis Mahometanis, multas Vr-
bes cepit. Russos bello fractos religioni Christianæ adiecit. **D**
Ei successit Leo filius. Huic Alexander frater. Alexandro
Leonis soboles Constantinus, cui Romanus Lecapenus, qui
Hugonis Italiae Regis, filiam habuit in matrimonio, & cum
essent omnes Catholicis, Imperium non infeliciter administra-
runt. Hic vero Armeniam, Melitenemque cepit, Mesopota-
miam præterea, deletis, inquit Zonaras, Agarenis. Quocirca
Oriens, qua parte subiectus prius erat Imperatori Constanti-
nopolitano, prope totus est receptus. Romano Lecapeno suf-
fectus est Romanus, adhuc puer: cuius duces Creram prope
omnem

A omnem ceperunt. Romano puero successit Nicephorus Pho-
cas, à quo Cilicia fere tota est recepta, Cappadocia, Cyprus-
que ex omni parte, ac Romani Imperii fines, ait Zonaras, lon-
ge lateque propagati. Post Nicephorum regnavit Ioannes Zim-
mises. Inde Basilius Porphyrogenitus, cum fratre Constan-
tino, anno nongentesimo septuagesimo septimo. Hic Iberiæ
vlterioris, Phœnicia, Syriaque Damascenæ Principes Impe-
rio tributarios fecit, Bulgariam, Croatiam, Syrmiumque sub-
iecit, Abasgiam deuicit. Post hæc anno 1029. Romano Ar-
gyropolo Imperante, cuius soror Theophania nupsit Othoni
B ii. Imperatori Occidentis, capta est Edessa, Mesopotamiaque
ab eius Ducibus. Romano successit Michael Paphlago: ac po-
stea Michael Calaphates anno 1041. & post annum Constanti-
nus Monomachus, quo tempore pluribus hæresibus Græci se
contaminauerant. eas refert Sigebertus. **Q**uin Michael Pa-
triarcha prorupit in hanc audaciam, ut Latinos excommu-
nicauerit, & Constantinopoli expulerit, quasi hæreticos: quod
apparet e litteris Leonis ix. ad ipsum scriptis. Hoc igitur im-
perante, & Oriente, Græciaque, non bene de recta fide sentienti-
bus, Asia prope tota, inquit Zonaras, a Turcis est subacta, Nor-
D thmani Apuliam, Calabriamque Imperio Orientali subiectas
occuparunt. & quamuis ob Legatos Leonis ix. Constantinopo-
lim missos, ac litteras Græci visi sunt respuisse, alienato ta-
men ex magna parte animo remanserunt: ut apparet e scri-
ptis ipsorum, Theophylacti, Zonaræ, Nili, & aliorum. Post
Monomachum regnavit anno 1054. Theodora Augusta: ac dein-
de Michael Stratioticus, Isaacius Comnenus, Constantinus du-
cas, Michael. Quo regnante, iam Croatia, Bulgarique desci-
uerant. **Q**uin hi sunt ausi, deuicta Macedonia, & Thracia, ob-
sidere ipsam Constantinopolim. Huius autem successori Ni-
C cephoro Botoniatæ Turci eripuerunt Nicæam Bithyniæ. Sic
igitur Orientale Imperium, recta religione proculcata, scdifi-
sime discerptum, & vndique coangustatum, mutilatumque ia-
cebat, vsque ad annum 1095.

*Septimum tempus, ab Alexio Comneno vsque ad Ioannem Theodori
Lascaris Iunioris.*

Alexius Comnenus imperare cepit anno 1081. pellens Im-
perio Michaellem ducem, qui confugit ad Robertum
Guiscardum, & S. Gregorium Septimum, ut ipsi opem ferrent
aduersus Alexium. vterque eum, quantum potuit, adiunxit: &
Rober-

Robertus quidem, litteris Gregorii maxime impulsus, in illum copias mouit, Dyrhachium cepit, atque aliquot oppida Thessaliæ, victo in acie Alexio: mox tamen, vt opem S. Gregorio vii. ferret aduersus Henricum iii. Imperatorem, reuocatus, inceptum dimisit.

Hoc autem tempore Græci nos hæreticorum loco hand reputabant, neque Ecclesia Catholica illos, quamuis in aliquibus dissentirent, vt è Codice Iuris Orientalis apparet. Ab obedientia tamen Romani Pontificis, quoad multa, recesserant. Quod potissimum contingere cœpit, cum Otho Primus, Secundus, ac Tertius, & sequentium Imperatorum multi inuasere Apuliam, Calabriamque, & transfudere in se Romani Pontificis electionem. Quamobrem refugiebant ab hoc, quasi studioso inimicorum suorum, vt opinabantur. Ac tunc Michael Patriarcha est ausus Occidentales excommunicare, & Constantinopoli eicere cum Pontifex Leo Nonus, ab Henrico Secundo datus, Romæ sederet, 1053.

Cum tamen respuissent, vt diximus è Sigeberto, Græci, non multo post est habitum sedente Urbano ii. Bari Concilium, in quo Græci nobiscum consensere. interfuit illi Cōcilio S. Anselmus, vt est in ipsius vita, atque e scriptis eius liquet. Sic autem vifi sunt nobis adhærere cum suo Imperatore Alexio Græci, vt hic anno 1112. Legatos Romam cum litteris miserit, quibus iniurias ab Henrico iv. Pontifici Paschali Secundo, ac Romanis illatas doluit, deinde gratias egit, ac laudes præcipuas Romanis tribuit, quod eximia virtute conatibus Henrici iv. obstitissent, ac Pontificem tutati essent: se se summopere desiderare, si illi probarent, Coronam Imperii à Pontifice sumere, aut filio Ioanni tradere. Cui Romani, sese ad eius nutum paratissimos, responderunt; ac mense Maio sexcentos è suis, qui illum deducerent, miserunt. Sed hoc ipso anno migravit e vita. Antea nihilominus anno 1095. fœdus, societatemque cum nostris iniit aduersus Mahometanos in Orientem tendentibus; pecunia, comæatuque ipsos adiunxit; ac per eos Asiæ minoris prouincias eripuit e potestate Mahometanorum, suæque adiecit, vt in eius vita referunt Zonaras, & Glycas, atque e nostris scribunt Robertus Monachus, & Gulielmus Tyrius in historia sacri belli.

Ex hoc igitur tempore melius nobiscum, & cum Pontifice Romano Orientis Imperatores, ac Græci senserunt; ac felicius eorum

corum res processere: quamuis non omnino, vel à maleficiis abstinerint, vel ad mentem redeuntibus nobis sint, ac rectæ pietati reconciliari. affinitates tamen cum nostris iungere studebant, eos in multis promouere, vt opera ipsorum, adhibere ad maximarum rerum consilia. Ob id Alexio succedens Ioannes filius, filio Manuelli Alemanam coniugem, Regina Gertrudis sororem, inquit Otho Frisingensis libro septimo cap. 28. iunxit, genere Imperatorio natam; qui deinde, hac defuncta, filiam Principis Antiocheni, stirpisque Italicæ duxit, filiam vero suam collocavit in matrimonio Marchioni Montisferrati, vt habet Nicetas libro primo.

Quin Adrianus Quartus sub annum millesimum centesimum quinquagesimum quartum misit ad Manuelem Imperatorem Legatos, Balduinum, & Baldizonium, scripsitque de rebus fidei ad Basilium Achridenum Metropolitam Thessalonicensem: qui benignissime Pontifici respondit asserens, nihil dissidii esse in fidei doctrina inter nos, & Græcos. Extrât litteræ vtrinque missæ in Codice Iuris Orientalis, inter responsa Patriarcharum. Ac paulo post Alexander Tertius curauit, vt, præter alios, Constantinopoli esset Hugo Eterianus Imperatori gratus, cuius extant scripta subtilissima aduersus Græcos de Spiritu Sancti processione. Ac testis est Gulielmus Tyrius, Alexium, postremis annis, Ioannem, & Emanuelem, quamuis ob aliquas suspensiones aliquando pessime, ac scelestissime nostrorum copias in Orientem aduersus Mahometanos profectas tractarint, Latinis tamen, atque eorum rebus plurimum studuisse.

Quocirca, cum multa, vt diximus, per nostros Alexius in Asia recepisset, eius deinde filius Ioannes, Turcis in phrygia deuictis, Laodiceam repit, deinde Zozopoli Seruios, seu Triballos adductos in potestatem, transfudit in agros Nicomediæ, Persarmeniis multas vrbes abstulit. Sed, cum Raimundo Principi Antiocheno, quod fidem datam violasset, iratus, multa nostris damna intulisset, quod refert, præter Coniatam, Otho Frisingensis, eodem anno defunctus Imperium filio Emanuelli reliquit. à quo plurima in Conradum Imperatorem, eiusque copias, atrocissima perpetrata. Quæ refert Græcus scriptor Coniata. Similiter & in rebus sacris aliqua non satis deceter attentata, ita vt nihil ei felix admodum fuerit: decessitque anno 1172. filium prope impuberem Alexium sibi successo-

cessorem relinquens: qui, cum Annam Francorum regis filiam **A**
 haberet uxorem, Latinos maximis honoribus afficiebat, vt Ty-
 rius refert. Quocirca Andronicus Comnenus eius consobri-
 nus, qui, abiurata Christi religione, Mahometi sese addixerat,
 & mox ad Christum redierat, arripiens Imperium, Latinos aut
 occidit, aut mahometanis uendit, ossa defunctorum, tunc ex-
 humata, in mare proiecta sunt, Ioanni, Pontificio Legato caput
 abscissum, atque ad ignominiam, caudæ canis immundæ alliga-
 tum, & per vias Urbis est raptatum. Ac tunc Isaacius Ange-
 lus Cyprum occupauit: cuiusque Siciliæ Rex, à Com-
 neno Alexio aduocatus Dyrrachium, Thessalonicam, Epidam- **B**
 num, Amphipolim, Mosinopolim. Iamque Siculi Constantino-
 polim pergebant obsessuri Urbem, cum, seditione concitata,
 Isaacius Angelus creatus est Imperator. Andronico capto,
 dextra præcisa, oculi effossi, ipse camelo, fœdissimo imposi-
 tus, ac per Urbem ductus, caput clauis confixum: stercoribus
 proiectis omni ex parte conspurcatus, aqua feruenti perfusus,
 denique pedibus suspensus animam miserrime emisit. Isaa-
 cius autem Friderico Imperatori, exercitum ducenti aduersus
 Mahometanos in Orientem, struxit insidias, ac plurima mala
 machinatus est, teste illorum temporum scriptore, qui his in- **C**
 terfuit, Coniata. Tunc à Vualachis multæ captæ vrbes. In
 quos cum mouisset Isaacius, à fratre Alexio Comneno, siue An-
 gelo, priuatus est oculis, & Imperio. Sed post annos octo, Ale-
 xius, filius Isaacii, Flandris, ac Venetis in societatem ascitis, in-
 genti classe, ac valido exercitu Constantinopolim capit. Ve-
 rum Alexius ducas, cognomento Marzuffus, summo scelere
 eum strangulauit, & Imperium inuasit. Quibus flagitiis com-
 moti Latini, Constantinopolim redegere in suam potestatem,
 Balduinumque Imperatorem crearunt. Venetique tunc Cre-
 tam, Euboeam, Lemnum, Corcyrâ, insulas prope omnes Ægæi **D**
 maris, multasque in Peloponneso, & reliqua Græcia, Vrbes oc-
 cuparunt. Thessaliæ Rex declaratus est Bonifacius, marchio
 montifferrati. Theodorus autem Lascaris, Alexii Comneni
 Imperatoris gener, in Asiam traiciens, Vrbes omnes Orienta-
 li Imperio subiectas sibi adiungens, Imperatorium nomen, &
 potestatem assumpsit, occupatis Latinis tum bello Vualachorû,
 tum ceteris bellicis expeditionibus, in reliqua Græcia. Regna-
 uit hic annis decem & octo. Post quem filius Ioannes ducas
 triginta tribus. Atque ex hoc ortus Theodorus Iunior, cum
 parum

A parum supernixisset, Imperium reliquit Ioanni filio sexenni,
 sub tutela Michaelis Palæologi. Atque hæc accidere Impe-
 rantibus Constantinopoli Balduino Primo, Henrico, Roberto:
 cui deinde successus est Balduinus Secundus.

Sic igitur, cum vires pristinas ex aliqua parte Orientale
 Imperium recepisset, & Græci Imperatores cum suis aliqua
 ex parte Pontifici Romano, ac rectæ religioni se se adiunxis-
 sent, postquam ab illa omnino descuerunt, simul illud etiam
 concidit, concisumque, ac prope euersum iacuit.

Octauum tempus, à Michaelis Palæologo ad vltimum Constan-
tinum.

B Diuiso in tot partes, ac dilacerato Orientali Imperio, Mi-
 chael Palæologus administrabat tutelam Ioannis Ducæ:
 acciditque, vt per id temporis agerentur quæstiones, in qui-
 bus dissentiant à nobis Græci, Nicephorusque Blemmydes vir
 maximæ apud omnes existimationis, ob sanctitatem, & doctri-
 nam multa collegerit, è quibus concludebat, male Græcos sen-
 tire. Is à Theodoro Iuniore inuitatus, vt Patriarchæ onus ac-
 ciperet, recusauit. Næc multo post, Theodoro defuncto, capta
 est à militibus Palæologi Constantinopolis, & expulsus cum
C suis Balduinus. At is Imperatorem se designari vna cum
 pupillo curauit, ipsum deinde oculis, & Imperio priuatum Mo-
 nasterio inclusit, Europeasque, & Asiaticas Vrbes in vnum Im-
 perium coegit. Ac post aliquod tempus missis ad Pontificem
 Romanum Gregorium x. Legatis, in Concilio Lugdunensi Ca-
 tholicæ religioni se deuouit, conueniens, vt liceret cuius Ro-
 mam veterem, quæ Curia maior, ac perfectior esset, appellare,
 vtque illi Principatus in omnibus deferretur, perfecitque, vt
 Patriarcha cum reliquis Episcopis in idem consentirent.
 quod Nicetas libro quinto late narrat. Enimvero quamuis
D membra Imperii discissa Michael in vnum corpus collegerit,
 nihil tamen magni egit. Quamobrem, cum defuncto Patri-
 filius Andronicus esset substitutus, atque is ad hæreses pristinas
 rediens recte sentientibus Episcopis folio deiectis, Patri iusta
 persolui vetuisset, vt Nicetas libro sexto narrat, protinus Im-
 perium labem ducere extremam cœpit. Nam septem Turca-
 rum Satrapæ omnes Asiæ Prouincias inter se fortibus partiti
 sunt, quod narrat idem libro septimo. Ex his vnus fuit Athman
 siue Othomanus, cuius posterii ab anno tercentesimo sunt ita
 amplificati, vt Asia deuicta in Europam transgressi, disidiis
 Hhh hæreti-

hæreticorum Palæologorū confisi, quin sæpe acciti ab ipsis, & annua tributorū præstatione, aut mutua fœderatione sint aucti, nihilq. Turcis prope superesset obtinendū, præter vnā Constantinopolim. retardauit illud Imperii totius ruinam. Nam Tamerlanes Scytha Baiazetem regem, qui iam decennium Constantinopolim cinxerat obsidione prælio cruentissimo superatum cepit, ac Turcarum vires maxime attenuauit. Neque minus id fuit, quod Eugenius, Pannonicis exercitibus commotis, eosdem maxime fatigauit, cum Græcorum multi iam rediissent ad fidem, & obedientiā in Concilio Florentino; quod imperante Ioanne est habitum. Sed, cum, defuncto illo, fide violata abiēcissent omnem obedientiam, contigit, vt Mahometes anno 1453. expugnata Constantinopoli, & mox Palæologis omnibus vel occisis, vel eiectis, vltimum Imperio Orientali, Græcorumque nobilitati excidium fœdissime attulerit.

Ex his euidentissime apparet, Orientale Imperium tum floruisse omni temporalium bonorum felicitate, cum floruit in illo religio pura; corruisse, simulatque hæc corruit: rediisse in aliquem dignitatis, potentie, opumque statum, cum rediit ad antiquam pietatem. Vt nemo ambigere possit, a vera religione existere temporalia bona.

Quinque temporibus regnum Germaniæ temporalium felicitate præstitit, ac simul studuit sinceræ pietati, a qua toties excidit, cum simul excidit a vera pietate. Cap. III.

Regnum, & Imperium Germanicum post Gallicum, & italicum fuit. Sed, quando hoc nullius erat prope existimationis, illud autem considerabitur a nobis, cum de Gallicano regno agemus, iccirco reseruabitur in locum proprium. Quod pertinet itaque ad Germanicū regnum, quæ acciderint illi ante ortum Christum, late sumus persecuti libro vigesimo secundo de signis Ecclesiæ Dei; referentes etiam, quæ postea contigerunt. Hic autem tempora distinguemus, quibus illud præstitit maxima temporalium honorum copia, aut excidit aliqua ex parte ab illa, ostendentes, id euenisse, cum vel Catholica religioni adhæsit, vel ab illa recessit.

Primum

A Primum tempus, a Lodouico primo Germaniæ Rege, Ludouici primi Imperatoris filio, ad Carolum Crassum.

Germaniam domuit Carolus Magnus, ac liberis suis reliquit omnia vsque ad Oceanum, Vistulam, Daciam & Illyricum, vt refert inter alios Eghinartus in eius vita. Tenuit eandem cum cæteris Ludouicus pius. Hoc defuncto atrocissima bella exorta sunt inter eius filios, Lotharium, Carolum. Ludouicum, anno, vt quidam notant, octingentesimo quadragésimo primo. Commisso autem prælio, cum superatus fuisset Lotharius imperator, pax facta est, vt Carolus Gallias possideret ab Ibero ad Mosam, Lotharius à Mosa vsque ad Rhenum, Prouinciāque totam, & Italiæ ditiones, Ludouicus à Rheno vsque ad extremos Imperii auiti fines, quod continebat Germaniam totam, Boemiam, regionesq. vsque ad Vistulam protensas, Pannonias, Dalmatiam, Triballos, Dardanos, ac Mysiæ partem. Atque ita Lodouicus omnium primus rex Germaniæ totius est appellatus, cui seruebant terræ, quas memorauimus amplissimo tractu se se porrigentes, vt Otho Frisingensis narrat. Eadem Rhegino, & Ademarum. Bella gessit Lodouicus aduersus Sclauos, eorumque Principem rastrum cepit, ac luminibus priuauit, Lotharingiæ præterea partem sibi attribuit, Lothario defuncto; ac feliciter regnauit, obiit anno octingentesimo septuagesimo sexto, eius elogium splendidissimum scribit Rhegino. Tres illi filii fuerunt. Carolomanno, Baioaria, Pannonia, Carentanum, boemia, Morauiaque, & his finitimæ regiones, in quibus, & slauī, obtigerunt; Ludouico Fræcia, Thuringia, Saxonia, Frisia, Lotharingia, in qua erat Colonia, Treueris, Maguntia; Carolo, qui dictus est Crassus, Alemania, & aliquot Lotharingiæ Ciuitates, vt refert Otho, ac Rhegino. Verum, cum, defuncto Carolo Caluo Imperatore,

D Carolomannus Italiæ Regnum, quod cisalpinam Galliam potissimum continebat, occupasset, Lambertus Spoleti Comes, auctoritatem ipsius pretendens, pontifici romano Ioanni octauo maxime infestus fuit anno 878. vt Sigonius refert. Decessit Carolomanus anno octingentesimo octuagesimo, Arnulfum nothū reliquēs, cui patruus Ludouicus Carentanum dumtaxat relinquens nomine Ducatus reliquas sibi regiones attribuit. Eodemque Carolus Crassus Italiam petens Imperator coronatus est à Ioanne octauo, ac vixit vsque ad annum octingentesimum octuagesimum octauum, quo fuit illi abrogatum regnum,

Hhh 2

regnum, datumque Arnulpho.

Verum multo ante, anno scilicet octingentesimo trigesimo te rtio, causę religionis male tractari cęperunt. Nam sic Episcopi clamant in Concilio Aquisgranensi, quod hoc anno est habitum, principalis potestas diuersis occasionibus interuenientibus, secus, quam auctoritas diuina se habeat, in causas Ecclesiasticas profiliuit. Rursusque anno octingentesimo nonagesimo quinto in Cōuentu Triburiensi, ait Rhegino, nonnulla sunt constituta aduersus multos, qui Episcoporum potestatem conabantur imminuere. quin eodem, quo spoliatus est, regno Carolus Crassus, alioquin bonus Imperator, sed iners, apparet ex actis Concilii Triburiensis iam pridem fuisse auctoritatem sacram conuulsam, & imminutam. Quamobrem Northmanni ab anno octingentesimo octuagesimo primo Coloniā, Treuerim, Aquisgranumque, ac finitimas regiones flammis, ac ferro per multos annos atrocissime vastarunt. Ex alia deinde parte anno octingentesimo octuagesimo nono Hungari e Scythicis sedibus expulsi Pannonias occuparunt.

Secundum tempus, ab Arnulphi Imperio vsque ad Henrici Aucupis primos annos.

Arnulphus Carolo Crasso patruo suffectus, ab initio visus est fauere sacrosantę Episcoporum, sacerdotumque potestati, vt apparet e Concilio Triburiensi, annoque eodem, quo Concilium Triburiense postremo est habitum, redditaque Episcopis sua potestas, prope Galliam totam Cisalpinam subegit, Lotharingiā recepit, Alpes Pœninas, Burgundiāq. adduxit in suam potestatem. Sequenti autem, ferens opem Formoso Pontifici Romano, a Romanis aliquot oppresso, coronatus est Imperator, & quicquid ad Imperatorem spectabat, in Italia deuicit, atque ita Germanicum regnum latissime propagauit.

Verum post hęc sacrilegiis omnia contaminauit, vt auctor est, qui vixit his temporibus, Luitprandus Tricinensis. quamobrem, pediculari morbo absumptus, scēdissime obiit: quod idem scribit. Atque ex hoc in Germania labe simoniaca miserrime sacras res commaculauit, regnantibus Ludouico filio Arnulfi, Conrado, atque Henrico Aucipe Othonis primi parente, auulsaq. a Germanię Regno Lotharingia & Burgundia. nam regiones Italicę, propter Imperii dignitatem, quę conferebatur a Pontifice Romano, attribui solebant Germanię.

Verum,

A Verum, quod infelicissimum fuit, Hungari Morauiam, Bauriamq. ceperunt, ac Dalmatiā; Germaniam vero perpetuis incursionibus, ac populationibus, miserrime vastarunt, ac dilaniarunt, ita, vt a nongentesimo septimo vsque ad nongentesimum trigessimū quartū quolibet propē anno cuncta incendijs, & gladio subuerterent. At trigesimo quarto, siue vt notat Sigebertus, vigesimo secundo Henricus in hęc verba votum cōcepit, vt Luitprandus refert: Simoniaca hęcstis Deo inuisa, & a beatissimo Apostolorum Principe Petro damnata, quę ab antecessoribus nostris hactenus est temere custodita, modis omnibus a nostro sit Regno expulsa. Quo facto, sic Hungaros memorabili victoria prostrauit, & attriuit, vt nihil postea grauius, veluti antea, potuerint in Germaniam moliri.

Tertium tempus, ab Henrici Aucupis extremis annis ad Othonis tertii mortem.

Post hoc votum, memorabilemque victoriam Sigebertus, cui consentit Otho, vult anno nongentesimo vigesimo tertio redditam fuisse Henrico Regi Germanię Lotharingiam, aut etiam Galliam Belgicam. idem Dalmaras Tributarios fecit vigesimo nono, Boemos postero, Danos trigesimo quinto, ac trigesimo septimo decedens Othoni filio Regnum reliquit. Hic anno nongentesimo quadragesimo octauo Concilium, pręsidente Romani Pontificis Legato, congregari curauit in Inghelēym, in quo iura Episcoporum maxime stabilita, Sacerdotibusque suis honor, vt decebat, redditus: quod notat, qui prosequutus est annales Rheginonis. Addit Sigebertus, anno sexagesimo supra nongentesimum, industria Othonis aucto Imperii, & Ecclesię statu, multa monasteria, & coenobia ad laudem Dei, & honorem Sanctorum restaurata, ampliata, ædificata. Sequenti autem, vocatus a Ioanne duode-

Dmo in Italiam aduersus impia Berengarii facinora hoc deiecto Italię maximam partem sibi adiecit, a Ioanne Papa coronatus est Imperator: sed, cum contra iurisiurandi a se pręstiti formam populos ecclesię Romanę subiectos obedientiam sibi iurare compelleret, Ioannes id conquestus, cum videret eum nihilominus in proposito durare, cępit aliqua aduersus illum moliri. Qui vbi rescitit Imperator, Romam conuolans, aduocato Conciliabulo, Papam deponit anno nongentesimo sexagesimo tertio, Leonemque octauum substitui curauit, a quo donatus priuilegio Pontificis legendi, inuestitura

Episco.

Episcoporum, atque Abbatum.

Ex hoc tempore imminui reuera cœpit Germanicum Regnum. Nam Dani discessere ab obedientia, quod Vuitichindus libro tertio & Saxo decimotestatur. Belgica omnis ac Burgundia paulatim concessere in potestatem gallicorum Regum, quod multi annales Francorum probant. Quin Othonis primi posteritas, Otho secundus, ac tertius post obitum patris annumque 972. vsque ad 1000. infelicissime imperarunt, multæque gentes ab ipsis descivere. Quamobrem sic is, qui S. Adelberti vitam scripsit. Otho, inquit, secundus, qui tum loco patris rapidis curibus montem Imperii scandit, sed non dextro omine, nec viuo, maturæ sapientiæ signo Remp. rexit, & dum omne, quod vult, Regem oportere sequi non bene putat, collectum Orbem amisit, & quam Patris terror peperit, pacem interfecit, sensit Theutonum tellus mortuum nautam maris, sensit dormientem aurigam Orbis. Hæc ille. Qui mox fufas Germanorum copias à Polonis, Sclauis, Francis, Græcis, ac Saracenis refert. Cui quidem, cum viueret, hoc tempore magis est habenda fides, & maxime, quod aliis ætatis eiusdem scriptoribus consentiant, quam reliquis ab hoc sæculo longissime remotis. Nam Lambertus schafnaburgensis, qui sub hoc tempus vixit, Danos, Boemos, Polonos, Baiarios in Othonem secundum conspirasse narrat, iterumque Boemis aduersus Othonem, iii. fuisse anno 986. bella scribit, quamuis anno 978. Boleslaus Boemorum Rex plurimis muneribus oneratus ab Othone ii. placatusque domum rediisset. Sic igitur, cum Otho primus acceptum à patre Germanicum Regnum perduxisset ad amplitudinem summam, quandiu studuit Pontificiæ potestati, ex quo tamen eam minuere cœpit, nihil Germanico Regno accepsit, sed illi plurimum est detractum.

Quartum tempus, ab Henrico primo sancto, ad Henricum quartum.

Imminutum ex aliqua parte Regnum Germanicum secundo ac tertio Othonibus Imperatoribus Henricus sanctus excepit anno 1002. qui sane illud supra omnes videtur amplificasse, sicut omnes vitæ sanctimonia superauit, neque vel Pontificis Romani legendi, vel aliquo Iurium sacrorum, quæ sacris viris adempta transfulerant Othones, vti voluit. Hic igitur anno, 1003. Sclauos Vuinidos tributarios sibi fecit, quod Sigebertus memorat. Otho quidem Frisigenfis libro vi. cap. xxviii. Regem

A Regem Poloniae Boleslaum tradit ab Henrico ad tributa præstanda adactum. Idem narrat Venceslaus Hagecus, vt eum refert, non sequitur tamen quoad Poloniam libro tertio Cromernus, ac Mutius, Lambertus certe Schafnaburgensis bis ab Henrico exercitum ductum in Polonos refert. Marianus autem Scotus, qui proximus fuit his temporibus ita anno 1004. Henricus Rex Italiam, boemiã, & boeslaum Ducem cum omni Sclauorum gente subiugauit. Constat autem Polonos gentem esse Slaucam & habuisse hoc tempore Ducem, seu Regem boeslaum. Eodem modo Helmoldus lib. primo cap. 17. & 18. victos Sclauos omnes Henrico se se dedidisse scribit, Iacobus autem Meyrus in Annalibus Flandricis asserit, post aliquot bella anno 178. Balduinum Flandriæ Comitem, Lotharingiæque Ducem factum beneficiarium Henrici Imperatoris, donoque accepisse, quasi Imperii Germanici Clientem Zelandiæ insulas Valachias, & Valentianas, quæ videntur magis confirmata inita pace inter Henricum Imperatorem, & Robertum Francorum Regem anno 1023. Rursus Henricus idem, cum, recepta Italia, quæ post obitum Othonis iii. defecerat, coronatus esset Imperator, à Benedicto viii. anno 1014. eadem repetens 1025. Apuliam, Capuam, finitimasque Vrbes cepit, atque ita Regnum Germanicum maxime auxit, & 1024. Conradum Franconiæ Ducem sibi substituendum procurauit. Ab hoc debellatos non modo Sclauos, sed Hungaros etiam vult anno 1029. Sigebertus, collatumque Lotharingiæ, & Mosellanorum Ducatum 1033. Gotheloni, ac postero Regnum burgundionum traditum fuisse Conrado à Rege Rodulpho. Ab his non dissentiant æquales prope horum temporum scriptores, Schafnaburgensis, & Scotus. Otho Frisigenfis addit lib. 6. cap. 27. ab hoc Conrado Poloniam sectam tributariam, filioque ipsius Henrico Burgundiæ Regnum relictum, similiter Apuliam, beneuentum, Capuam, finitimasque Vrbes subactas, ex quo coronatus est à Pontifice Romano Imperator. Obiit Conradus anno 1039. relicto successore filio suo Henrico tertio Germaniæ Rege. Qui anno 1042. Hungariam sibi tributariam fecit, quod notant Sigebertus, Schafnaburgensis, & Contractus, quos Otho sequitur. Atque ita his temporibus erant latissima Germanici regni confinia.

Post hæc annu 1046 cum Romam venisset, coacto aliquorū Concilio, Gregorium Sextum vito factum Pontificem pronun-

nuntiauit, sede deiecit, Clementem secundum deligi curauit, ac, ne inconulto ipso Pontifex Romanus consecraretur, edixit.

Ex hoc tempore discessit ab obedientia Henrici secundi Rex Hungariæ & quamuis multa hinc inde tractata promissaque fuerint, nunquam tamen Hungariæ regnum, veluti prius, subiici potuit. Similiter Gottefridus Lotharingiæ, Cassimirus Polonorum, Conradulque Baiouariorum Duces, ac Sclauorum nonnulli populi se se ab eodem separauerunt. quæ Hermannus Contractus horum temporum scriptor late persequitur, ac post eos Sigebertus, Scotus, Schafnarburgensis narrant. Obiit Henricus anno 1056. Henricum filium quinquennem sibi successorem relinquens, conciso, vt apparet ex omni parte, Regno. Quod magis est adhuc mutilatum, cum sacrilegia multa hic admittens est ausus Gregorio septimo aduersari, ab rogare Pontificatum, bellumque inferre. Hungari namque omnino rebelarunt. Polonorum Dux, vt omne obedientiæ signum reiiceret, nomen Regis assumpsit, Saxones arma in illum sumentes Rodolphum sibi Regem proprium crearunt: & nulla non pars Germanici Regni fuit, quæ non in varias partes distraheretur. quæ Scotus, Schafnarburgensis, Dodechinus, Otho, cæterique late scribunt. Vt omittamus, Sigebertum Regis Henrici studiosum, donec anno 1066. Henricus filius copiis in patrem conductis eum spoliavit Imperio, ipse autem destitutus ab omnibus Leodium concedens, curis, & ærumnis confectus, obiit, & insepultus iacuit. Verum nihilo melior parente fuit Henricus iv. Imperator, quamuis ab initio pietatem præferulerit. Anno enim iiii. contra omnem fidem Romæ cepit Paschalem secundum, cum Cardinalibus, eumque compulit sibi concedere inuesturas, & Imperii Coronam. Postea tamen multis in ipsum conspirantibus, perterritus, anno 1122. inuestituris renunciauit, atque ex omni parte mutilatum Imperium relinquens 1126. decessit.

Quintum tempus, ab Imperatore Lothario vsque ad Friderici. i. mortem.

Mirum dictu sit, quam breui Lotharius Imperator Pontificum Romanorum studiosissimus Ecclesiastico Iuri, ait continuator Sigiberti, deuotus, ac sacrosanctæ potestatis, amplifactor, auxerit Germanicum Regnum. Nam, cum iniisset illud, eodem, quo Henricus quartus anno migravit e vita, ac

Ata, ac se acerrimum Ecclesiæ defensore professus esset, Innocentiumque secundum, pulso Anacleto Antipapa, Romam reduxisset, in Saxoniam diuertens, inquit Otho Frisingensis lib. 7. cap. 19. Polonorum Ducem cum multis muneribus obuium habuit, quem tamen non ante dignatus est suo conspectui præsentari, quam tributum duodecim annorum, idest quingentas libras ad singulos annos persolueret, & de Pomeranis, ac Rugis homagium sibi faceret, subiectionemque perpetuam sacramento confirmaret: Regemque Daniæ in signum subiectionis ad decorem Imperialis reuerentiæ gladium sibi sub corona, deferri fecit. Atque ab Hungarorum Rege terrore percusso multa, & magnifica munera suscepit. Hæc Otho. Clarius explicat rem, quantum pertinet ad Regem Daniæ, Helmodus libro primo cap. li. asserens, ipsum Lothario Imperatori hominum, vt loquuntur, fecisse, sicut etiam Boemiæ Ducem, nondum namque Rex erat, fecisse narrat Otho lib. i. cap. 20. parte secunda. Sic igitur Dania, quæ post Othonis primi mortem nunquam Germanico Regi subiici voluit, hoc tempore sese illi addixit. Hungaria, & Polonia redierunt ad fidem. Rursus idem Lotharius Italiam prope deuicit, cum secundam pro Innocentio secundo aduersus Anacletum Antipapam fecisset expeditionem, in qua Neapolitanum, quod nunc vocatur, Regnum totum armis subegit: quod à Caroli Magni obitu nunquam fecerat vllus Imperator, ait Otho. Cumque in confederando Apuliæ Ducatu lis orta esset inter ipsum, & Papam, composita est discordia, vt ambo coniuncti vexillum Ducatus conferrent Duci creando. quod idem auctor refert libri septimi cap. 20.

Sic igitur amplificatum Germaniæ Regnum relinquens Lotharius, est defunctus anno 1137. terribilis, inquit Vspersensis, inimicus Dei, & Sanctæ Ecclesiæ, & qui, ait Petrus Damiani, Sacerdotes honorabat, vt Patres. Substitutus est illi Conradus Gibellinæ factionis, atque Henrici quarti ex sorore nepos, quo imperante Rogerius Siciliae Rex Neapolitanum Regnum, Germanis expulsis, recepit. mortuus est Conradus anno 1152. regnumque excepit Fridericus primus, qui qualis à principio fuerit, ita describitur à Radeuico libri quarti capite octuagesimo: Antelucanus Basilicam, & Sacerdotum suorum, cœtus, aut solus, aut minimo comitatu expetit, eosque tam grandi sedulitate veneratur, vt omnibus Italis erga Episcopos

& Clericos seruandi honorem, & reuerentiam ipse formam, & exemplum tribuerit, officii diuinis tantam præbet uenerationem, ut omnem horam, quæ coram ipso Deo pfallitur, competenti ueneretur silentio, neque ullus interim eum audeat de quolibet sollicitare negotio. & mox. pecuniarum suarum decimam Ecclesiis, & Monasteriis fideliter diuidit. Hæc ille.

Igitur Dania Regnum principio sui regni Fridericus Germanico magis subiecit. orta namque de illo controuersia inter Petrum, & Guotonem, ambos ad se venire præcepit, & Guoto relictis sibi quibusdam Prouinciis regium nomen per porrectum gladium abdicauit. Est enim consuetudo, inquit Radeuicus, Curia, ut Regna per gladium, Prouinciæ per vexillum à Principe tradantur, vel recipiantur. Petrus uero, accepto ab ipsius manu Regno, fidelitate, & hominio est obligatus. ita, Corona regni per manum Principis sibi imposita, in die sancto Pentecostes, ipse coronatus gladium Regis sub corona incedentis portauit. Hæc Radeuicus. Rursus hoc defuncto, qui substitutus est, ad eundem Fridericum nuncios misit, postulantes, inquit idem scriptor, quatenus inuestituram de Regno suo Regi mittere, atque electionem de ipso factam rati habitione confirmare dignaretur. exaudiuitque eos Imperator, præbito,

Lib. 2. c. 5.

Lib. 3. c. 24.

Lib. 3. c. 4.

Lib. 3. c. 12.

& accepto ab eis sacramento iurifurandi. Hæc ille. Eodem modo Boleslaus, Polonia Rex, illi obedientiam, tributumque præstare iurauit. At Labeslaus ex duce creatus est ab eodem Boemia Rex. Amplius autem Stephanus, Viennensis Archiepiscopus, Hæc sunt Radeuici uerba, Et Archicancellarius de Burgundia, Heraelius Archiepiscopus, & Primas Lugdunensis, Otho Valentinus Episcopus, Gaufridus Auenionensis, & Siluio magnus Princeps, & præpotens de Claria, tunc ad Curiam uenientes, Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominum, & beneficia sua de manu illius susceperunt. Arelarensis autem Episcopus, & alii omnes Archiepiscopi, Episcopi, Primares, & nobiles uenissent, idemque fecissent, nisi mora Principem aduendi compendio sue breuitatis præstitisset impedimentum. missis tamen per honestos ualde, & industrios nuncios litteris, omnimodam subiectionem, & debitam fidelitatem Imperio Romano com promiserunt. Hæc Radeuicus Germanicus scriptor. Quæ si uera sunt, latissime patuit hoc tempore Imperium Germanicum.

Post hæc orta est inter Fridericum primum, & Adrianum Pontificem

A Pontificem discordia, ob quam non satis honorificis uerbis ille hunc appellauit quæ refert Radeuicus. Deinde autem, cum duo creati essent Pontifices Romæ, e quibus Alexander, ut uerus Pontifex, habuit aduersarium Fridericum i. fauentem Octauiano, qui se victorem nominabat, bellaque inter Pontificem, & Imperatorem plurima, & ualde atrocita gesta sunt, quod hic Papas falsos ab anno 1160. usque ad 1176. Victorem, Paschalem, Calixtumque aduersus Alexandrum tertium tueretur: & quamuis à principio feliciter procederet, postea tamen, turpiter victus ab iis, qui obediebant Alexandro iii. suppliciter pacem petiit, eumque humiliter Venetiis est ueneratus. Imminutum tamen est maxime Germanicum Regnum post orta diffidia inter Pontificem, & Imperatorem. Dania namque Rex ab eius obedientia, & auctoritate abscessit. quod refert Arnoldus libri tertii capite secundo, & Saxo libro xiv. Quidquid præterea potuit in Gallia ad ipsum pertinere, ueluti Arelatensis Regni, aut Burgundi, Prouinciæue membra, id postea non legimus illi obedisse. Cumque Imperator quædam uellet obtinere à Pontifice Lucio i i. haud legitima rursus inter utrumque simultas est orta. & aliqua ille est in papam molitus, ut idem narrat libri tertii capite decimosextimo. Ac tunc Danorum Rex multas oras Germaniæ finitimas ab ipso auertit, sibi que adiunxit, atque in his Thiethmarsos, ut iidem scribunt, donec ille in Orientem pergens, dum lauaret in flumine, aquis abreptus, atque absorptus, miserrime interiit, anno 1190.

Post hæc Germanicum Regnum numquam rediit ad amplitudinem primam. Dania namque, Polonia, & Hungaria nunquam leguntur se se ullo modo subiecisse Imperio, quod quibusdam quasi gradibus properauit ad ruinam, quam retardarunt quidam Catholica religionis studio florentes Imperatores, ut ostendemus: enumerabimus uero istos gradus ruinæ contingentis.

Primusque est, cum Fridericus secundus sic arma in Apostolicam Sedem mouit, ut illam funditus euertere habuerit in animo, & omni ope fuerit conatus, atque ita uersibus illis fuerit professus, quos recitat Albericus.

Roma, diu titubans, longis erroribus acta,

Corruet, ac mundi desinet esse caput.

Quocirca, defuncto Cælestino quarto, duobus annis Roma-

*Ar. 1. 3. c. 26
Cf. Saxo
lib. xvi.*

na Sedes vacauit, detinente plurimos & Cardinales, & Episco- A
pos Friderico, qui fecerat eos captiuos anno 1241. ac nihil nõ
molitus est, vt Ecclesiasticam potestatem conuelleret. quod
nos alibi fusius persecuti sumus, & illorum temporum scripto-
res testantur. Atque ex hoc tempore Italia in maximam se li-
bertatem recepit; atq; a iugo Imperii Germanici se subduxit.
Antea nanq. pleræq. Ciuitates Italiae vellēt nollēt, cogebātur,
vbi Imperator in Italiam veniebat, præstare omnia ad exer-
citum necessaria, soluebantq. quoddā tributi genus, quod fo-
drum vocabatur, omnes magistratus vacabant, omnes digni-
tates, & vniuersa ex Imperatoris iudicio tractabantur, vt Otho B
Frisingensis narrat. Igitur, post obitum Friderici, quin, adhuc
eo viuente, hæc omnia cessauerunt, & Imperio, quod Regibus
Germanicis est attributum, decessit quicquid vi conabantur
isti retinere in regno Neapolitano, Etruscis, Ligusticis, & Gal-
liæ Cispalinæ, Aemiliæ, Flaminiaque plurimis Urbibus. Idem
que contigit de iis, quæ in Gallia transalpina Regno Arelaten-
si, vt vocabant, assignabantur. Amplius autem, Flandri se se
Regibus Gallia dediderunt, eorumque Curia in iure dicendo
subiecerunt, vt in Annalibus explicat Iacobus Meyerus libro
octauo.

Secundus gradus est, cum Ludouicus Bauarus in Ioannem C
xxii. bella commouit, & aduersus eum creauit Antipapam Pe-
trum Corbariensem anno 1327. & omni via conatus est illud
impietatis decretum stabilire, Nihil esse iuris Pontifici Roma-
no in profana. quod late Villaneus, temporibus iis æqualis, re-
stificatur. Atque ex hoc tempore in multis Italiae Ciuitati-
bus excitati Principes, qui, licet feudi Imperialis nomine eas
retineant, Imperatori tamen vix aliquid, nisi quatenus liber, eis
deferunt. Vt bene scribant nostræ ætatis scriptores, Imperii,
quod Germanico Regno attribuitur, vix vmbra nunc extare. D
adde, à Venetis plurimas, ac præcipuas in Gallia Cispalina, Fo-
ro Iulii, Istria, finitimisque oris Vrbes in potestatem sic addu-
ctas, vt Imperatori nihil omnino tribuant. Similiter Heluetii,
Raetique pleriq. omnes ab Imperatoris Germanici obedi-
entia descuerunt.

Tertius gradus est, postquam tot hærefes in Germania sunt
obortæ, vt earum nullus videatur finis. Videmusque ex hoc
tempore abalienatas ab Imperatore multas prouincias, Prus-
siam, Liouoniam, & alias, quin adeo nunc Imperatoris tota
testas

Lib. 19.
Sig. 81. c. 4.
de sig. Eccl.

A testas est extenuata, viresq. omnium Germanorum sunt acci-
sæ, vt ad desperationem res eorum videantur adductæ, ac nihil
aliud, nisi, quam Pontificiæ potestati moliebantur hæresibus ad
dicti ruinam prorsus vltimam, facere, appareatque clarissime,
à Catholicæ religionis cultu fælicitatem temporalium pende-
re. Superfedemus autem recensendis sigillatim bonis, malif-
ue Germaniæ, tum quod sint ante oculos omnium, tum quod
nolimus doloris intimi, quo opprimimur, inspicientes nobilif-
simæ nationis casum, vulnera magis refricare.

B Proponuntur quatuor tempora, ac tres obseruationes, e quibus
dignoscitur, tunc Hispania feliciter fuisse, cum pietatem
germanam magis est amplexata, a qua recedens con-
trarium sortita est. Cap. IV.

Vnc, quando aperuimus quæcunque perti-
nent ad imperia, vel Regna Imperiis ple-
rumque adnexa, percurremus euenta cele-
briorum Europæ totius Regnorum, quæ
post Imperii Occidentalis ruinam sunt ex-
citata; ac videbimus, quæ singulis huiusmo-
di Regnorum prouinciis fælicitatis, aut in
fælicitatis mala, bonæ acciderint; ac tempora sigillatim re-
censebimus, exordiemurque ab extremis partibus ad Atlanti-
cum Oceanum sitis, Hispania scilicet, cuius antiquas clades, &
vastitates alibi retulimus.

Primum tempus igitur, quo maxime floruit Hispania, fuit,
imperante Theodosio Magno, ac sedente per idem tempus
Damaso, ambobus Hispanici generis. Ex antiquis sane, pri-
misq. tēporibus Iberi Asiatici, Turduli, Afri, e quibus ceryon,
D fuisse dicitur, Hispanias tenuerunt, inde à Græcis, Troianis
Tyriis, quin ab ipso Nabuchodonosoro, vt Iosephus libro con-
tra Apionem, mox autem Celtis, vnde Celtiberi, Carthaginen-
sibus, & Romanis, sed & variis temporibus occupatæ illius Re-
ligionis fuere à Lydis, Thracibus, Rhodiis, Phrygibus, Cypriis,
Aegyptiis, Milesiis, Caribus, Lesbiis, Phocensibus, si scripto-
ri Hispanico credimus. Hæ nanque gentes Imperium Ma-
ris obrinuerunt, vt ex Eusebio constat, & Colonias deduxe-
runt. Spartanos denique ipsos nonnulli volunt in intima
Hispania peruasisse. Atque ita decem, & nouem nationes ex-
teras il-

Fra. Tarap.

teras illa habuit, à quibus ante Imperium Romanum detenta fuerit: neceſſe eſt autem maximas clades ſubierit, tot exteris in illam irrupentibus, ac priores incolas, vt nos erat antiquus, exturbantibus, aut in ſeruitutem rapientibus, per annos mille quingentos. tot enim numerant plus minus aliqui ab irruptione Iberorum vſque ad Imperium Romanum. Vnus porro inferiori tempore Tiberius Gracchus dictus eſt à quibusdam ſubuertiſſe in Hiſpania trecentas Vrbes, vt eſt Polybio narrat Strabo. quod quamuis ipſe irrideat libro Geographiæ tertio, Florus tamẽ in Epitome ait, in Celtiberia ſola dirutas Vrbes à Tiberio centum quinquaginta: illudque certum, Traiano imperante à Romanis euerſam à fundamentis nobiliſſimã Lamacenorũ Urbẽ, Emporiũque, vt aliqui volunt, Norbeam prærea in Pompeianis, Illiturgiũ, Caſtulonem, Carthaginem veterem, Numantiam, Iberiam, Bilbilimque, & à Carthaginẽſibus Saguntum. Atque, vt omittamus bella à Carthaginẽſibus aduerſus Hiſpanos in Hiſpaniã medio geſta, Romani eos variis præliis conciderunt per annos ducentos quinquaginta, vt Paternus teſtatur. Cum vero tot in illam nationes extera irruerint, in ea conſederint, Romani eandẽ ſub Imperium miſerint, Coloniiſque inductis antiquos fundorum dominos plurimis in locis exuerint; Mauri poſt hæc imperante Marco Antonino Hiſpanias prope omnes, inquit Capitolinus, vaſtarint; quos & Baticam populatos ſcribit Lampridius in vita Seueri Imperatoris, Germanique gallieno imperante eandẽ diripuerint, quod Eutropius refert, quin illa ſæpius ab Imperatoribus Romanis vario modo ſint vexata, & ſpoliata, vt à Caligula, & Galba, qui multas Vrbes Hiſpanicas mœnibus priuauit, Imperante tandem Constantino, maximam tranquillitatem, bonorumque temporalium felicitatem naſcã ſunt, ac potita plurimos annos. Ad ſummum peruenere, imperante, vt diximus, Theodoſio Magno, ac Damãſo Pontifice Romano ſedente, Hiſpanicã gentis hominibus Religioſiſſimis, & Ariana hæreſis proſtigatoribus præcipuis, vt Sozomenus libro ſeptimo, ac Theodoretus quinto nos docent. Imperante quidem Constantino, Oſius Epicoſopus Cordubẽſis fuit anteſignanus Catholicorum, rectãque fidei propugnator acerrimus. Quocirca Romani Pontificis nomine præſedit Concilio Niceno, celeberrimumque ex eo nomen ipſius eſt apud Eccleſiaſticos ſcriptores.

Excidere

A Excidere a tanta felicitate Hiſpani, qua per ſuã gentis homines Obi toti, quoad ſacra, & profana præſederunt, ex quo Prifcillianiſtã Hæretici religionem maxime in Hiſpania conturbarunt, ac paſſim contaminarunt. quam rem late perſequitur in Hiſtoria ſacra Seuerus Sulpicius. Ac ſub eadem tempora, Seueri, Alani, Vandali, demumque Viſigothi Hiſpanias occuparunt, ac Romanã libertatis, Imperiique Vrbes occuparunt, ac Regnum Viſigothorum conſtituerunt.

Secundum tempus, ab anno 586. ad 1216.

A Nno autem quingenteſimo octuageſimo ſexto Recharedus Viſigothorum rex amplexatus eſt Catholicam religionem, Viſigothique omnes eum ſecuti ſunt, ac perſistere in fide, atque obedientia ſincere pietatis, vſque ad annum 702. Tanta autem poſt initum regnum a Recharedo fuit Epicoſpis Catholicis, ac Principibus Hiſpanicis auctoritas attributa, vt ipſi Reges nullam legem ferre, niſi ab Epicoſpis confirmatam, ſolerent, atque, vbi in conſpectu Conciliorum veniebant, ſe humili proſternerent. quod eſt Conciliis Toletanis nuper editis apparet. quin Epicoſpi in primis, ac reliqui Proceres eligerent ipſi Reges, qui ab illis vngerentur, neque Regnum iure vllõ hereditatio a patribus ad filios tranſmittebatur, quod etiam Vaſeus adnotauit. Sed anno 702. Vitiza Rex publice multas vxores, ac multas concubinas habere cœpit, Sacerdotibusque ipſis, ac omnibus, vt idem liceret, edixit, neue legibus Pontificiis obedirent. Sinderedum Archiepiſcopum Toletanum deiecit, Oppam fratrem ſubſtituit, Indæos reuocauit, eos maioribus priuilegiis, quam Eccleſias, ornauit. quã Vaſeus idem poſt alios ſcribit. Tenebant his temporibus latiffime Hiſpanici Reges quidquid eſt a Tingi Africa Vrbe vſque ad Rhodanum. verum, poſtquam Vitiza hec perpetravit, neque illi diſſimilis fuit Rodericus ſucceſſor, anno 714. Saraceni euocati a Iuliano quodam Comite, cuius filia Rodericus intulerat ſupruũ, fuſo in acie, perẽptoque Roderico, & exercitu maximo ipſius concifo, Hiſpaniã prope omnẽ, Galliãque Narbonenſem, quã Viſigothis obediebat, occuparunt. Neque ex Hiſpaniã terminis expelli potuerunt, niſi anno milieſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo. collapsas ta-

men

men Hispaniæ res excitauit, ac subleuauit, extincto Roderico, Pelagius, filius Pafila, Cantabriæ Ducis. Cui succedentes deinde Reges, quamuis euenta varia perpeffi fuerint, tamen Hispaniæ Catholici maiores in diem progressus fecere, ac vires sumperunt, non ita tamen. vt ad antiquam felicitatem rediisse aliquo modo dici possent.

Tertium tempus, ab anno 1216. vsque ad annum 1492.

A Nno deinde millesimo ducentesimo decimo sexto Ferdinandus tertius, Alfonsi noni filius, omnium maximam felicitatem reddidit Hispanis Catholicis. Nam Saracenos cunctos vel expulit ex Hispania tota, vel tributarios fecit, veluti Regem Granatæ vocatum. Tantæ autem virtutis fuit hic Ferdinandus, vt sanctis adnumeretur. Ipsius res gestas maxima ex parte describit, qui tum vixit, Rodericus Toletanus, ac profectus est Sanctius. Hoc autem tempore viuebat S. Dominicus. nam decessit anno millesimo ducentesimo vigesimo tertio. Vixere S. Antonius Vlyssiponenfis, aliique multi sanctitate præstantes viri. A Dominico præterea est institutus, pro tuitione Cathoicæ religionis aduersus hæreticos, ordo fratrum Prædicatorum. Vt cum maxime floruit in Hispania pietas, maxime floruerit etiã felicitas temporalium bonorum. Cum vero Ferdinandus tertius obiisset anno 1252. Alfonsusque illi filius successisset, hic, quemadmodum valde absuit à parentis virtute, sic etiam longe fuit à felicitate. Tantæ enim dicitur elationis fuisse, vt inter alia protulerit aliquando illa verba, In Mundo fabricando multo melius fuisset, si diuinis ipse, consiliis interfuissem. Ita Rodericus sanctius, qui infortunatissimum vocat hunc Regem, à quo non modo Algarbii Regnum datum fuit dotis nomine Lusitanis, sed etiam Portugalliæ Reges immunes facti ab omni tributo, atque onere Regibus Castellæ præstando. ad quorum solennes, publicasque curias accedere obligati erant, vt idem refert, ac Tarapha. Euentis post hæc variis bella gesta sunt inter Mahometanos, Hispanicam terram detinentes, & Catholicos Hispanos, ita tamen, vt hi plerumque victoriam reportarent, paulatimque ad antiquam, multoque maiorem felicitatem prouherent Hispaniæ gentes.

*Tol. l. 9. c. 15
Sanct. c. 39.*

*Rod. San.
p. 4. c. 4.
& s.*

Quar-

Quartum tempus, ab anno 1492.

A Nno igitur millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo ad magnam felicitatem rediisse Hispaniæ Regnū videtur. Ferdinãdus namque ex illo Mahometanos omnes eiecit, ac paulo post Occidentales Indiæ sunt detectæ, Neapolitanum Regnum acquisitum, deuolutis deinde ad Austriacam familiam Philippū primum, Carolum quintū, & Philippū secundum tot, ac tantis regnis eo peruenit Imperium Hispanorum, vt eo nullum memoretur extitisse ab Orbe condito, sicuti etiã nullibi prope in Europa magis florere Catholica religio videtur, eiusque cultus. atque in primis, eodem, quo ad Indias occidentales, aditus est apertus anno, Ferdinandus instituit Inquisitionis sanctissimæ Tribunal, cui vel ipsos Reges subiici constituit. Ex Hispania præterea prodierunt viri sanctissimi, quorum nomina recensimus tomo primo de signis Ecclesiæ Dei, vbi egimus de sanctitate Ecclesiæ nunc militantis. Illustrissimi ex his fuere Martinus Valentiæ natus, qui cum duodecim sociis Indias Occidentales petiit, & mirabilia multa effecit. Ex ijs fuere Antonius à Nauo, Ferdinandus Cortesius, Bernardinus à Sagunto. Post hos est Andreas ex Olmo, franciscus Colmenarius, Franciscus Solus, Martinus Iesu, Laurentius à Rapariego, Ioannes Araidius, Ioannes nauarreses, Raymundus de Penna Fort. Ludouicus Bertrãdus, nicolaus Factor, Denique Societatis Iesu Institutor Ignatius Loyola, ex hac ortus Frãciscus Xauerius. E quibus apparet, quam verissimum sit, de quo disputamus. Nunc veniamus ad aliquas obseruationes ad argumentum propositum facientes.

Prima Obseruatio.

Tria potissimum contingere, cum, Theodosio maiore imperante, ac Damaso sedente, Hispanici generis vtroque, peruenerunt Hispaniæ ad maximam felicitatem, quibus religio Catholica maxime est stabilita per Hispanos. Primum quidem, quod Osius Cordubensis in Concilio Niceno præsidens, Arianam perfidiam profligauit. Secundum, quod Romani Pontificis auctoritatem firmissime stabiliiuit. Tertium, quod sacerdotum castitas in eodem Concilio similiter est sancita, vt ex illo constat. Cū vero maxime est Hispania ad infelicitatem maximam depressa, Saracenis inuadentibus, iã Visigothici Reges Vetiza, & rodericus tres holce gradus, quibus ad cultum felicitatis euecti fuerant Hispani, disiecerant. Nam Visigothi in Arianam.

K k k hære.

hæresim relapsi sunt. Iccirco Alfonso, cognomento Catholicus est dictus, cū regnare cœpisset anno 1739. qui est post irruptionem Sacacenorum vigesimus secundus, quod iterum suos ab hæresi Ariana ad fidem Catholicam reuocasset, & Veriza, cui moribus similem faciunt Rodericum successorem, cunctis Sacerdotibus potestatem fecit, vt, quot vellent, vxores haberent, ac deniqua vetuit, Ne quis ad Pontificem Romanum posset appellare.

Post hæc Arabes, Hispaniis occupatis, incolas aut miserima seruitute oppræsserunt, aut vexare per aliquot sæcula, haud destiterunt, à summa felicitate deiectos, gradibus deiectis, per quos euecti fuerant ad illam.

Secunda Observatio.

TRia Regna præcipua fuerunt in Hispaniis diuisa inter se, Castellanicum, Aragonense, Lusitanicum. E quibus hæc duo Episcopis, & Ecclesiæ potestati sic olim detulere, vt Alfonso primus Portugalliæ Rex singulis Episcopis singulas dederit Vrbes regendas, & Apostolicæ Sedi à Regno censum solui mandarit, atque, vt loquitur Rodericus Toletanus, Regnum censuale constituerit. Aragonense autem Regnum, cum Barchinona, & Nauarra, Caroli Magni Imperatoris, ac Lodouici filii ipsius armis de potestate Saracenorum liberatum Regi eodem modo sanxerunt: quo per Episcopos cunctas eorum ciuitates in Capitularibus regi mādârunt, vt hi scilicet causas omnes definirēt, quod infra aperietur. quæ fuerūt ablata Ecclesiis, ac secundo sunt illa loco post Castellanicū.

Tertia Observatio.

E Regibus Castellæ, vt aliqui numerant quinquaginta, & vno tres tantum narrantur occisi, Froila primus, Ordonius quartus, Petrus cognomento Crudelis. Et Froila quidem primus à suis est interfectus, quod Vimarandum fratrem, multis uirtutibus excellentem, canctisque gratissimum, propriis ipse manibus occidisset, non alia de causa, nisi quod metueret, ne Populi ad illum deficerent. Ordonius autem quartus cæsus est ob multa scelera & mala. At Petrus Crudelis non modo seruit in suos, sed in aliquot etiam Præsules sacros, excommunicatusque est a Pontifice Romano, ac Regno priuatus. Aliqui scriptores eum voluit hæreticum fuisse: eorumque assertio nos aliquando ambiguos effecit. Sed Historici ætatis illius, Froissardus, Matthæus Villaneus, quamuis illius vitia sigillatim recensent, nihil tale dicunt. Addunt aliqui, Ferdinandum quartum

Rod. l. 7. c. 6.

Tolet. l. 4. c. 6.
6. l. 3. c. 10.
Sancti. p. 4.
c. 18.

A tum morte subita sublatum. Nam, cum duos iniuste mandasset occidi, dicta ab ipsis die, miserabiliter obiit.

Atque hæc, quantum ad Reges Castellæ. Aragonensium porro Ranimirus primus à fratre Ferdinando Castellæ Rege est interemptus, quod regnum Nauarræ præter ius occupasset, occiso perduellis manu vtriusque fratre Sanctio. Secundus deinde Aragonensium Rex Sanctius, cum Garziam patrum Nauarræ Regem prelio vicisset, occidit, & ipse mox in obsidione Oseæ, a Mahometanis percussus, sagitta est occisus. Petrus vero secundus, cum Raimundo Albigenensium Hæreticorum Duci aduersus Simonem Comitem Montisfortis, opem tulisset, non quod hæreticis faueret, sed quod occupata ab hoc aliqua sua non restituerentur, in acie peremptus est. Illud memorabile ad propositum nostrum, quod de Petro quarto, qui dictus est Cæremioniosus, narratur. Nam citatus ad Christi Tribunal, vt inquit Vasæus, intra sexagesimum diem a procuratoribus Ecclesiæ Tarraconensis, cuius patrimonium per summum nefas occuparat, ipso sexagesimo die, cum nihili faceret eam citationem, vita migravit. sic igitur illi occisi qui mali erant.

C Septem tempora, decemque observationes adducuntur, è quibus palam fit, Gallicanæ nationi, ac Regiis eius genealogiis, feliciter tunc fuisse, cum veræ religionis, præfectoque ipsius adhæsit. & secus, cum contra. Cap. V.

NASCENTE Christiana religione Gallici diuisi erant in tres nationes, lingua, & moribus differentes, Aquitanos, Belgas, Celtas, qui & Galli dicti sunt. In singulis Urbibus, Pagis, ac prope domibus erant factiones. Immolabant homines, atque iis complebant immania simulacra è viminibus contexta, quæ mox iniecto igne comburebant. in funeribus eremabantur non modo serui, quos a dominis dilectos esse constabat, sed etiam clientes ipsorum: ad limina domorum suspendebant hostium occisorum capita: quin ex his pocula conficiebant adhibenda in conuiujs lautioribus: domus ædificabantur cratibus, & paleis: humi cubabant, in stramentis edebant, literarum tenuis vsus ipsis erat, doctrinæ liberaliores nullæ. in obsidionibus dicti sunt quandoque homines publico

decreto comedisse. Intra Rhenum, & Alpes non erant Vrbes A
centum quinquaginta, quibus & nonnulli vici adnumeraban-
tur. Hæc omnia Caesar lib. 6. Strabo Geographiæ lib. 4.

A Romanis Põtificibus fuisse missos, qui in Galliis primum
Christi cultum disseminarent, ipsi Gallorum Episcopi testan-
tur in Epistola ad Leonem Magnum, quæ attexitur Concilio
Chalcedonensi, ac nos explicauimus alibi, signo de propaga-
tione fidei. Summum certe Galliarum Patronum S. Diony-
sium missum liquet à S. Clemente Papa, vt Ilduinus in Areopa-
giticis tradit, & habetur in eius vita.

Ex hoc autem tempore sublati sunt efferi illi mores. Adria- B
no nanque imperante deletus est mos immolandi homines, vt
Eusebius libro de præparatione Euangelica scribit. Athenis-
que relicta, Massiliam se conferèbant Itali, ac Romani ad ar-
res bonas addiscendas. Hinc Phavorinus, Philosophus haud
ignobilis, e Gallica stirpe exitit, de quo sæpe meminit Gel-
lius. Tota porro natio coiit in vnam, moribus, ac lingua con-
sentientem. agri, & vrbes magis excoli coeperunt, ob studia
pacis, & (quod inter bona humana summum existimatur) An-
toninus Pius Nemausi in Gallia, natus fuit Imperator totius
Orbis Romani, idem vero amicissimus Christianorum, vt ex C
eius rescriptis, quæ recitat Eusebius, apparet. Sic igitur vna
cum Christiana religione incrementum cepit Galliarum felicitas.
Passa est aliquid detrimenti ob crudelitates, ac rapinas atro-
cissimas Caligulæ, Claudii, Neronis, Galbæ, Vespasiani, ac Do-
mitiani, sicuti etiam Religio Christiana.

Verum Christi cultus maxime est vexatus anno Christi 170,
qui est septimus Antonini Philosophi. sic enim notauit Euse-
bius in Chronico: Plurimi in Gallia gloriose ob Christi nomen
interfecti: quorum vsque in præsentem diem condita libris cer-
tamina perseverant. Hæc ille. Eorum nomina recitat Gre- D
gorius Turonensis lib. de gloria martyrum cap. 49. Atque haud
multo post innumeræ Borealium gentes irrupere in Galliam,
ferro, & igni cuncta vastantes. triennio toto est pugnatum a-
pud Carnutum, (nunc Ciarres), quod testatur ipse Antoninus
in litteris, quas Panuinius refert lib. 2. Fastorum, & Eutropius.
lib. 8. Reiectæ sunt tandem ultra Rhenum, & in Germania de-
uictæ precibus legionis Christianæ, quæ dicta est Fulminatrix,
vt est in litteris illis, ac narrat Eusebius, & Xiphilinus in vita
Antonini apud Dionem. tantæ vero erant illæ, vt sub signis ha-
berent

A berent hominum nongenta millia. Atque hoc fit infestum Gal-
liarum tempus.

Rursus illata sunt multa Gallis damna imperante Com-
modo, Septimio Seuero, cum bella gessit aduersus Albi-
num. cruentissimæque horum strages factæ apud Lugdunum,
Caracallaque sicuti & Christianæ doctrinæ. Sed omnium ma-
xima fuerunt ab anno 255. Valeriani Imperio vsque ad 275.
Aureliani tempore, à quibus dirissimæ omnium tempestates
in Ecclesiam concitæ sunt. Atque his annis maximi exerci-
tus ex Aquilonaribus locis in Gallias irruerunt, liberè il-
las peruagati, ac prædati sunt, incendiis omnia subuerterunt,
ac sexaginta vrbes nobiliores in potestatem redegerunt, mul-
tas exciderunt, neque finis est factus tantis cladibus, nisi Pro-
bo imperante, circiter annum 280. Referunt hæc Vopiscus in
vita Probi, Trebellius in vitis Posthumorum.

Tranquillitatem post hæc aliquam nactæ sunt Galliarum, vna
cum Christi cultu, potissimum vero imperante Caro, quem vo-
lunt aliqui Gallici sanguinis fuisse Narbonæ ortum. Sed anno
286. Maximianus in confinibus Galliarum plurimos Christianos
occidit, atque in his milites Thebæ legionis prope Agaunum,
C & finitima loca. Eodemque anno Alemanni, Burgundi, Heruli,
Chaiboni in Gallias irruerunt, & sequenti Germani, & 291.
Franci, iidemque postero, & 296. Germani in Lingones, & Vin-
donenses, excursionibus, ac populationibus multis, ferro, igni-
que plurima euerterunt: finis est factus imperante Constantio,
amicissimo Christianorum, qui primus omnium fixas in Gal-
lia sedes Imperii collocavit, defunctusque est anno 304.

Primum Galliarum tempus, ab anno 304. vsque ad 495.

I Gitur Gallia maxime est euecta ad omnia bona, & omnem
dignitatem, cum Christianæ religioni per Constantinum
D Imperatorem pax, & tranquillitas est restituta. Nam Constanti-
us & Constantinus vsque ad annum 306. in Galliis confede-
re: similiter huius filius, atque illius nepos. Constans, qui da-
tus est Galliis à Constantino præfectus Pretorio, qui summus
erat post Imperatorem, neque ab illo dabatur appellatio, eique
parebant Hispaniæ, ac Britannia. plurimi præterea Gallorum
sunt admissi ad alios maximos magistratus, veluti Consulatam,
Præfecturam Vrbis, ac senatum. Imperii præterea sedem te-
nuerunt in Galliis post Constantem Magnentius, Gratianus,
Maximus, Constantinus, quin Auitus fuit Occidentis Impera-
tor.

tor, natione, aruernus, inumerique floruerunt in omni gene-
 re doctrinarum. quod liquet ex Aufonii scriptis, Sidonii Apol-
 linaris, Paulini, Seueri Sulpitii, & aliorum. Vrbes denique ad
 maximam nobilitatem peruenere, ita vt in comparationem
 venirent cum pulcherrimis, quę celebrarentur in Africa, Eu-
 ropa, & Asia, vt ex Aufonii carminibus apparet. Tantę felicitatis
 facta est iactura ob hærefes, quę sic late excreuerunt inter
 Gallos, vt Saluianus Massiliensis libro 4. de prouidentia teste-
 tur, in Galliis plures fuisse hæreticos, quam Catholicos. Quin
 Cæsareus Arelatensis ab obedientia Pontificis Romani disces-
 sit, cum foret totius Galliæ Episcopus primus: ideoq; ausus est
 Episcopos creare, ac deiicere inconsulto Romano Pontifice: ad
 uersus quę clamant, edita sanctione, Theodosius, ac Valentinianus
 Imperatores, quę extat in Codice Theodosiano. Quocirca
 sub hæc tempora plurimi Borealium Populi sæpius in Gallias
 irrupere, vt late post alios exequitur Sigonius libris de Impe-
 rio Occidētis, donec ad extremū diuisa est rursus omnis gallia
 in tres, lingua, ac moribus ob diuersam religionem differentes
 nationes, vni Imperio non subiectas, Burgundos, Visigothos,
 Francos: & Burgundi quidem Galliæ Lugdunēsis loca plurima,
 Visigothi Narbonensis, reliqua Franci tenuerunt.

Secundum Galliarum tempus, ab anno 495. vsque ad 750.

A Nno 495. Clodoueus à S. Remigio vna cum potissima
 totius Franciæ gentis parte est baptizatus, atq. vnctus
 Rex, professusque est ab illo se accipere galliæ Regnum de au-
 thoritate Romani Pontificis, à quo eligendi, & consecrandi
 Regis potestas in primis data est Archiepiscopo Rhemenfi, qui
 est Franciæ primus par. Idque in omni Regis consecratione il-
 le asserebat. Ex hoc omnes extirpatæ hærefes in Gallia, quę
 rursus in vnum coiere, deuiētis Burgundis, atque expulsis Vi-
 sigothis. Adiecerunt autem Franci, tum Regno Gallico, tum
 Christianæ Religioni Alemaniam, Thuringiam, Sueuiam, ma-
 gnā Bauariæ, Saxoniamque partem. Ex stirpe autem Clodo-
 nei prodierunt duo Reges Sancti, Guntrannus, & Sigibertus,
 filius Dagoberti. Atque huic stirpi, ac per eam ceteris est
 Regibus Fræcis diuinitus datum, vt strumas manuum tactu sa-
 narent. Verum post obitum Dagoberti, ac Sigiberti ex ipso
 geniti labem cœpit facere hæc felicitas, vna cum pietate Ca-
 tholica. Nam Clodoueus, Dagoberti filius, vt alia mittamus,
 tanta fuit audacia, vt brachium S. Dionysii præciderit. Hinc,
 in amen-

Papir.
 Masson. in
 vita Hér. I
 lib. 3. Ann.

A in amentiam versus, miserabiliter decepsit. Haud illi dissimilis
 fait Chilpericus. Tantus autem fuit passim contemptus sacro-
 rum, vt à Drogone S. Lambertus Episcopus Traiectēsis occisus
 fuerit, & ab Ebroino maiore domus præfecto S. Leodegarius
 augustodunensis. At Carolus Martellus, qui pro Regibus cun-
 cta administrabat, Episcopatus, & bona religiosa; quibus vole-
 bat profanis militibus elargiebatur, sacris auferebat. Quamo-
 brem dicitur ad Inferos asportatus. Ex hoc Phrysi, Saraceni,
 Vuinidi cuncta in Galliis ferro, & igni vastarunt. & quidem
 Saraceni euocati ab Eudone Duce Aquitaniæ, & Mauritio Du-
 ce Prouinciæ, Auenionem, Narbonam, Arelate, Nemausum-
 que occuparunt, præter alias vrbes, & ab anno 729. ad 739.
 continuatum per eos est bellum, cladesque decennio, multæ
 illatæ: Phrysi vero ab anno 734. idem fecere. Denique Vuinidi
 vsque ad Senonas cuncta euerterunt. Atque ita per annos vigin-
 ti quatuor nihil luctuosum defuit Gallis, omnia plena incen-
 diorum, & cladum; vt viderentur rursus in tres efferos Populos
 diuisi. & ab anno 662. vsque ad 750. perpetua fuere inter pro-
 ceres Francorū disidia, ac proelia per annos octuaginta octo.

Tertium Galliarum tempus, ab 750. ad 987.

E Merfit è tantis ruinis Gallia cum Pipinus, & Carolus Ma-
 nus habuere duo Concilia, præfidente Bonifacio Archie-
 piscopo Moguntino, & Apostolicæ Sedis Legato, in quibus cura
 runt, vt Ecclesiis ablata bona redderentur, pietas Catholica
 restitueretur in integrum, ac multa ad id pertinentia perfece-
 re. ac mox de auctoritate Zacharię Papæ, abdicatus est Re-
 gno Chilpericus stupidus in Monasterio conclusus, Pipinus
 vero vnctus est Rex anno 750. ab Archiepiscopo Bonifacio, &
 septingentesimo quinquagesimo secundo rursus est vna cū filiis
 Carolo mano, & Carolo coronatus a Stephano Papa, qui in gal-
 lias profugerat, vt auxilio iuuaretur aduersus Aistulphū Regē.
D Bis in Italiam Pipinus venit, ac vicit Aistulphum Regem Lon-
 gobardorum, coegitque, vt ablata Pontifici restitueret, ac pare-
 ret. filius porro ipse Carolus Magnus eadem molientes Lon-
 gobardos aduersus adrianū deiecit Imperio Italiæ, & erepta
 Pontificibus restituit, atque iterum Leonem i i defendit ab
 iniuriis Romanorum, tantæque fuit moderationis, vt ablatam
 Papæ designandi, Episcoporumque facultatem noluerit acci-
 pere, quin ius dandi beneficia Ecclesiastica, & Episcopatus ca-
 pitulis dederit. Quocirca hoc tempore gallici Reges ad sum-

Sigiber.
 Rhigino.
 Aimoi.

num latissimarum ditionum, maiestatisque sunt euecti. Nam Carolus tenuit Imperio quidquid est ab Ibero amne in Hispania, usque ad Vistulam fluium Sarmatiae, quae nunc Polonia vocatur, Daciam, Moesiam, Liburniam, Dalmatiamque, praeter oppida quaedam maritima, cum tota Germania, & Gallia, Italiae praeterea quodcumque est usque ad Apuliae & Calabriae extrema, exceptis ditionibus, quae Pontifici parebant, ut refert in eius vita Eghinartus. Ipse porro factus est Occidentis Imperator, & ad liberos eandem dignitatem transmisit. Parisiense, ac Ticinense gymnasium instituit. Suum testamentum, quo regna inter filios partiebatur, a Pontifice confirmari voluit. Episcopis ius dedit, ut omnes ipsi causas ab omni iudice possent auocare, ac definire.

Tantae felicitatis casus incepit anno 833. ut apparet e Concilio Aquisgranensi, in quo conqueruntur Episcopi, a profanis hominibus iura sacra usurpari. idemque constat e Conciliis Meldensi, Sueffionensi, Valentino, in quibus asseritur, bona sacra diripi, & auferri Ecclesiis, distribui militibus, ac laicis. Quamobrem Northmani, anno 845. ex Aquilonaribus terris exciti, cuncta euerterunt, circa burdigalam, Sanctonas, Meledunum, Namnetum, Andium, Turonos, Pictauium, Trecas, neque cessarunt a vastitatibus per annos fere centum, donec assignatae sunt ijs sedes in locis, quae ob id Normaniae nomine modo nuncupantur. Ex his factum, ut multi abscederent a Christi cultu, & iis se se adiungerent, & in his proceres aliqui. dissentiebant inter se praeterea Franci, & Galli electis ex aliena stirpe Regibus Odone, Roberto, ac Rodolpho aduersus Caroli Magni posteros Reges. Amplius autem fuere, qui Regio nomine Prouinciam, & qui simili modo burgundiam per haec tempora occuparent. Hinc Germanici Reges postea non solum Germaniam sibi omnem arrogarunt, sed etiam Lotaringiam, Burgundiam, Regnumque Arelatense, cum tota Prouincia, quibus temporibus per diplomata Regia fundi Ecclesiastici profanis hominibus assignabantur, ut habet Aimoinus lib. 5. cap. 34. & 41. Sic itaque ab hac Caroli Magni agnatione ademptum Regnum multis partibus mutilatum, & languidum ad Hugonem Capetum est translatum anno 987.

Quartum Galliarum tempus, ab anno 987. ad 1300.

Hugo Capetus obedientissimus fuit Apostolicae Sedi, ita, ut voluerit Archiepiscopatum Rhemensem restitui Arnulpho

Arnulpho inimicissimo suo, quamuis eo fuisset in Synodo exutus, quod multa contra iusurandum machinatus esset in Hugone, ut Regnum Francia rediret ad Lotharium Ducem Lotharingiae, ad quem iure haereditario spectabat, cum solus superesset e posteris Caroli Magni: restitui autem voluit, quia sic placuit iustis de causis Pontifici Romano, idemque in id praecipue incubuit, ut ablatae Ecclesiis, & Ecclesiasticis hominibus restituerentur. quamuis multae itcirco dissensiones oborirentur, ac turbae. At Robertus, eius filius, primus omnium Regum publicis flammis haereticos nouem comburi iussit Aurelius, anno 1022. ac voluit ipse adesse supplicio. tot vero, ac tantis vere pietatis operibus abundauit, ut in Sanctorum numerum referatur a nonnullis. Hae autem stirps omnium maxime tutata est Pontifices Romanos, ea namque regnante, in Galliam se receperunt anno 1095. Urbanus ii. & 1106. Paschalis ii. & 1118. Gelasius ii. & 1131. Innocentius ii. & 1146. Eugenius iii. denique Alexander tertius, atque Innocentius iv. qui omnes vel a Gallica natione, uel a Gallicis Regibus protecti fuerunt aduersus potentissimos Reges, & Imperatores, Henricum iii. & iv. Fredericum primum, & ii. Othionem iv. Floruerunt maxima pietate Galli, regnantibus Lodouico Sancto, & Carolo Rege Neapolitis, Siciliae, & Hierusalem. Quocirca temporibus his Galli Normanni tenuerunt Siciliae, Neapolisque regnum, tributariumque sibi fecerunt Tunetense, & in Graecia multas Vrbes acquisiuerunt, quae omnia deinde Carolus frater S. Ludociui sibi armis acquisiuit erepta Manfredi Friderici ii. filio, & adiecit Imperio suo nonnullas Vrbes in Syria, cum iure regni Hierosolymitani. Rursus iidem Normanni Gallici Angliam subiecerunt, ac post ipsos Henricus Comes Andegauensis, cuius posterii ad nostra saecula peruenierunt. Ab iisdem Gallis captae bello plurimae in Asia minori regiones, quas Imperatori Constantinopolitano ex foedere Turcis ereptas restituerunt, Cilicia, Syriaque, & Hierusalem Gothifredo Bollione, & Hugone Philippi i. Francorum Regis fratre Ducibus, Cyprus a Lusitanis genere Pictonibus diu possessa. ut Robertus Monachus in historia propria, Gulielmus Tyrius narrant.

Ex alia deinde parte Henricus Comes Bisuntinus in Gallia, ex Comitibus Bononiae Celticae prognatus, eiusque posterii Lusitaniam Regio titulo, & innumeras in Asia, Africa, & Indiis ditiones acquisiuerunt. Valsus id scribit.

*Bel. l. 3. c. 1.
Et sequ. Pa
pp. Mal. l.
Annali. 3.*

*Colem. l. 40
Et 5.*

Polid. Ving.

At in Chronico Carolus è liberis Caroli, qui fuit S. Ludouici frater, Hungariam Regio nomine possedit. eius autem filius Ludouicus Hungariæ, & Poloniæ Rex fuit.

Paul. Acemil. in uita S. Lud.

Postremo Balduinus, Flandriæ Comes, Imperium Constantinopolitanum sibi armis comparauit anno 1209. ac tenuerunt eius successores Henricus, Petrus Altisiodorensis, Robertus, & Balduinus secundus, e profapia Hugonis Capeti.

Concidere cœpit tâta felicitas Gallicani Populi circiter annum 1300. cum Philippus Pulcher decimas Ecclesiasticis fundis, reclamante Pontifice Romano Bonifacio octauo, conatus est imponere: Nuncios eius in carcerem coniecit, ipsum denique in custodia detineri Anagninæ procurauit. Quin malis artibus eligi studuit Clementem V. Sedemq; Pôtificiam transferri Auenionem, Templariorumque ordinem euertere. Quas ob res ipse, vna cum tribus liberis, breui est extinctus. Quibus Philippus Valefius succedens, ab Anglis, Eduardo Rege, cruenrissimo pœlio fusus est. Neque multo post, ipso defuncto, filius Ioannes Rex acie victus, atque vna cum filio Philippo, ac plurimis procerum Francorum captus est, atque abductus in Angliam. Anglici porro Reges maximam Regni Francici partem ceperunt: atque ex hoc tempore Reges Franciæ se nominant, Liliaque suis insignibus adiungunt. Papius Massonus lib. 4. Polydorus Virgilius lib. 19. hæc tradunt.

Quintum Galliarum tempus, ab anno 1367. vsque ad 1419.

In tanta calamitate iacuit Francicum Regnum, donec anno 1367. Urbanus V. Romam rediit, ac suæ potestati restituta est Apostolica Sedes; simulque eodem tempore sumpta sunt arma à Rege Francorû Carolo Quinto, qui Sapiētis cognomen tulit, aduersus Petrum cognomēto Crudelem Castellæ Regem, quem Clemens V. excommunicauit, ac regno priuauit, misitq; ille Ioannem Borbonium: quem secuta sunt præter alios prædonum triginta millia, (tot scilicet latronibus Gallia scatebat, quo tempore illius Reges in pontificem Romanum fere iniuriosi) Regno spoliatus est, petrus Crudelis, ac vita substitutusq; illi Henricus frater euectus armis Francorum. Simulatque igitur Francici Reges pontificiam Sedem iuri suo restituerunt, arma expediuerunt pro religione Catholica, protinus omnia felicissima illis euenerunt. Bis enim classis Anglorum profligata est à Francis, Sanctones, Cadurci, Lemouicensis, Pictones, Aquitani, & cunctæ Vrbes, quæ parebant Anglo, exceptis

Aptis Nouem populis, Burdigala, Baiona defecerunt, & in fidem Galli se contulerunt, ac paulo ante Flandri, ac Burgundi redierunt ad officium Regi Francorum præstandum, data scilicet vxore philippo. Caroli V. Francorum Regis fratri, Margarita, Flâdriæ Comitissa, ac defuncti Ducis filia. Quamobrem latissime floruit Galliæ regnum per hæc tempora. Vt non immerito ob hæc omnia Carolus v. omnium primus inter Gallicos reges cognomine Sapiētis apud omnes fuerit honestatus. Verû non diu durauit hæc felicitas. Anno enim 1380. cû Romæ creatus esset Urbanus, Gallici Cardinales, cuth non ferrent ab ipso deprauatos eorum mores corrigi, facta secessione Clementem, qui dictus est Septimus, Antipapam fecere, Auenionem petierunt. hæsitatum est à Carolo V. cui nam foret adhærendû, tandem fuit exceptus Antipapa, eiectus è regno sapientissimus quisque, quod Schismatico nollet adhærere; ac mox Carolus V. obiit anno 1380. impuberemq; filium Carolum VI. reliquit. hic adultior factus, in furorem incidit. Anglorum rex Henricus Northmaniam, Rothomagumque cepit: quin, ferilibus bellis inter principes Regii sanguinis exortis, adduxit in suam potestatem Parisios, infantum regem, cum coniuge ipsius Isabella, ac filia Catharina, quam sibi matrimonio copulauit, atque ab impote mentis rege scriptus est Francici regni hæres; eoq; spoliatus Carolus VII. filius, qui aduersus Henricum diu bella gessit: cui fauebat Burgundiæ Dux philippus, quamuis regiæ stirpis, ac Francorum regi Carolo VII. agnatus. Igitur, quamdiu schisma durauit à Gallis excitatum, & confirmatum, tamdiu iacuit Gallici regni vis, ac forma, Sapiētis regis filius factus est stultus, exitialia bella inter regem, principesque Regii sanguinis exarserunt.

Sextum Galliarum tempus, ab anno 1419. vsque ad 1524.

Anno 1418. in Concilio Constantiensi creatus est Martinus V. Papa, eique obedierunt tum reliqui omnes, tum vero Francorum Rex Carolus Septimus. Ex hoc felicitas nonna Gallico Regno mirabiliter affulsit. extitit namque Virguncula quædam Joanna Tullenfis, quæ se cælitus missam dicebat ad Gallicum regnum restituendum in antiquam felicitatem. Huic itaque Rex copias tradidit. Ab illa fusi sapius Angli, Northmania recepta, Aquitania, & quicquid in Gallis Angli possidebant, excepto Caleto, & aliquot finitimis oppidulis. Capta est per insidias puella, & inaudito crudelitatis exemplo

ab Anglis cremata, quasi magicis artibus tot egregia patraf-
 fer. Verum Calixti iij. Pontificis iussu dati Iudices, examina-
 tique testes omni exceptione maiores, acta confecta, senten-
 tiaque lata est, ac fama suæ restituta est puella. Quocirca ex-
 plodendi omnino sunt quidam Scriptores nouitij, qui volunt,
 procerum quorundam Francorum dolis adductam puellam,
 vt se affereret Diuinitus, missam, quo mirabili ratione excita-
 ret animos languentes, ac prostratos, hæc nãq; assertio est, con-
 tra illius temporis, Scriptores: ac merum profecto est somnium,
 post tot armorum curricula, istud effugere. Angli certe, tum
 Gallico nomini, gloriæque infensissimi, non sunt ausi negare sa-
 tis illius, Virginis fuisse supra humanas vires: ac, si res foret, vt
 nuper illi comminiscuntur, sine dubio non tacuissent. Angli.
 Atque, vt posset imponi hac via, aliquibus, quo modo puella,
 poterat tam cito edoceri, equis insidere, eos regere, arma tra-
 ctare, incurrere in hostes, acies inferere, nihil ab inimicis ex-
 timescere, consilia bellica explicare ac tot, tantaque ad exitum
 perducere? Cumque hinc inde à Gallis, & Anglis certaretur te-
 stibus examinandis, vel in vituperationem, & dedecus Virgi-
 nis, vel in laudem, gloriamque ipsius, quomodo illa ætate non
 in lucem prodisset, ridiculum, commentum? Fixam sit igitur,
 sublato schismate per Gallos conflato, redditaque vero Ponti-
 fici obedientia, rediisse mirabiliter in antiquum robur, & glo-
 riam Gallicos Reges. Amplificati maxime sunt, cum Ludoui-
 cus xxi. sustulit Pragmaticam Sanctionem, quæ licet aliquid bo-
 ni contineret, in magnis tamen Pontificiæ potestate valde ad-
 uersabatur. atque hoc tempore, cum Carolus Burgundia Dux
 occisus fuisset ad Nansim, Burgundia rursus est Gallico Regno
 adiuncta, Atrebatas, ac viciniore Belgicæ populi, amplius An-
 gauensis Comitatus amplissimus in Prouincia Renato defun-
 cto, denique Armoricæ Ciuitates ob annæ matrimonium, quæ
 primo nupsit Carolo viii. deinde Ludouico xii. His autem re-
 gnantibus bis regnum Neapolitanum venit in ipsorum pote-
 tatem, Semel armis Caroli octauis anno 1494. atque Lodouici
 xii. adiunctis Hispanicorum auxiliis, ac partito cum ipsis Re-
 gno. Quin hic diu tenuit Mediolanensis Ducatus, & Genuen-
 sis Reip. amplissimas ditiones. Nauarræ etiam Regnum fuit
 in potestatem Principum Regij sanguinis Gastoni Phoxensis,
 Phœbi, & Ioannis Alibreti ab anno 1479. ad 1512.

Ruinam ducere cœpit hæc felicitas, cum Lodouicus xii. an-

A. nõ 1512. arma in Iulium secundum sumpsit, eius exercitum
 fudit ad rauennam, Pisis Concilium cogere ad eum sibi subii-
 ciendum, vel dignitate, ac potestate amouendum procurauit,
 quod in alia deinde loca transtulit. Quamobrem galli ex om-
 nibus Italiæ finibus expulsi sunt, spoliati ab Hispanis Regno
 Nauarræ. Ab Anglis vero nonnullis Urbibus ad fines Caleti-
 positis. Et quamuis post obitum Lodouici xii. Franciscus. i.
 conciliato sibi Leone x. Ducatum Mediolanensem receperit
 anno 1515. amisit tamen, incurrens in offensionem illius anno
 1521. quem rursus adortus, cum teneretur à Carolo v. qui tum
 B. fœderatus Clementi septimo erat, licet Pontifex in neutram
 postea partem propenderet, captus est nihilominus Rex Heroi-
 cæ stirpis, ac mentis, anno 1524. ad Ticinum, in Hispaniamque
 abductus, neque prius est libertati restitutus, quam cederet
 multis Regni iuribus, ac ditionibus. Ex hoc autem tempore
 Flandri, atque adiuncti illis Populi desierunt appellationes in-
 terponere ad supremam Regis francorum Curiam.

Septimum tempus, ab anno 1527. usque ad ætatem nostram.

Liberatus est Franciscus primus e custodia, ac libertati re-
 C. stitutus anno 1527. ac misit anno 1528. exercitum maxi-
 mum in Italiam, cum Clemens vii. obsideretur, direpta iam
 Roma, in Arce S. Angeli. Incesserunt tamen aliqua offensio-
 nes cum Regibus Francorum, Pontificibusque Romanis. Vt
 cum vetuit Henricus ii. ne quis Episcoporum Gallicæ accede-
 ret ad Concilium Tridentinum Iulio iiii. sedente, eiecit e con-
 spectu suo Apostolicum nuncium, prohibuit, ne quis Romæ im-
 petraret à Pontifice Ecclesiastica beneficia, mitigatis tamen
 animis reditum est ad obedientiam, ac floruit maxime Galli-
 cani Regni gloria, & potentia, adiectæque illi multæ ditiones,
 & Vrbes: Tullum, Viridunum, Metis, Caletum, depulsi que ex
 D. omni prorsus Gallia Angli, qui maxime omnium semper Fran-
 cici Regni, quietem conturbant, potentiamque oppreserunt,
 multæ in Insularibus, ac Cisalpinis Vrbes acquisitæ, quarum
 rerum cum sit recens memoria, non est, quod multis immo-
 remur.

Labefactata est hæc felicitas, ac prostrata ab anno 1562.
 quo hæretici plurimum valere cœperunt, atque omnia tumul-
 tibus, & incendiis miscere. occasionem dedit his, quod Reges
 ad tuendam potentiam suam aduersus æmulos Reges, hæretico-
 rum factiones in Germania fouerunt, eos in Gallis exceperunt,

impetrarunt à Pontificibus Romanis beneficiorum, dignitatū-
que Ecclesiasticarum nominationes. ex quibus accidit, vt per
incuriam promouerentur indignissimi, ac sacra omnia despi-
cerentur, & proculcarentur, ac species aliqua, atque vmbra re-
uerentiæ in Pontificem romanum retineretur à quibusdam
Catholicis, res, & officia genuina obedientiæ non multi fierent.
Hinc clades, & vastitates innumeræ, quas continenter deplo-
ramus, regno nobilissimo illatæ.

Ex his omnibus apparet, tum Gallico Regno felicissime
fuisse, cum paritum est à Regibus Pontifici Romano. Contra
autem contigit, quoties est illius auctoritas neglecta, obedien-
tiæque abiecta. Quæ magis adhuc elucescent ex obseruationi-
bus subiectis.

Prima Obseruatio.

Nemo Gallicorum Regum, si facta singulorum separatim
cōferamus, aut plura gessit pro Sedis Pontificiæ dignita-
te, aut plura largitus est illi, & Ecclesiastico statui, quam Caro-
lus Magnus, vt e superioribus apparet: ac nemo vel illo latius
inter eos est dominatus, aut felicior fuit: vt est notum.

Secunda Obseruatio.

Cum tres agnationes Regum Galliarum regno sint potitæ,
tunc earum quælibet latius est dominata, ac felicior fuisse
videtur, cum magis Catholicæ religioni fauit, ac Pontifi-
ciæ potestati. De Carolo Magno iam vidimus. Clodouei proge-
nies maxime floruit Dagoberto regnante. Hic Gallias omnes,
a pyreneis vsque ad Rhenum tenuit: propterea vero cuncta
Germaniæ loca vsque ad Albim, & extremos Batiariæ fines,
quin Slauis trans Albim imposuit tributum, quocirca nemo
ante imperiū latiores ditiones habuit, nemo post imperium vs-
que ad Carolum Magnum. Fuit autem Dagobertus Sancti Ar-
nulphi Episcopi Merensis alumnus, eique obediit, quan-
diu vixit ille. post eius obitum prolapsus est in multa, neque
mediocria scelera. resipuit: & innumera pietatis opera ad ex-
piandas admissorum criminum culpas edidit. huic filius fuit
Sigibertus Sæctis adscriptus, & Austrasiarū Rex. Vgonis Capeti
genus amplissime imperavit S. Ludouico regnante, cum fra-
ter eius Carolus arma pro Pontificibus romanis aduersus Mā-
fredum sumpsit, ac sibi acquisiuit Neapolis, ac Sicilia Regnum
multas in Epiro, achaia, Peloponnesoque Vrbes, Tunetense
regnum sibi tributarium fecit, atque aliquot Vrbes in Syria,

cum

A cum regni Hierosolymitani iure. rursus eodem tempore ro-
bertus, ac Balduinus secundus ex eodem sanguine Imperium
Constantinopolitanum tenebant. Numquam vel antea, vel
postea fuere huic stirpi Imperii maiora confinia. Sic ex ea nū-
quam fuit, qui S. Lodouicum pietate superaret, fratremque ha-
beret tantæ religionis excellentia florentem, quanta erat Ca-
rolus, aut agnatum, qualis extitit robertus, omnes maxime
pii. atque ita, vt apparet, tres agnationes, Clodouei, pipini, &
Hugonis Capeti, tunc latissime imperarunt, cum maxime pon-
tificibus romanis studuerunt.

Tertia Obseruatio.

EX his porro tribus agnationibus omnium diutissime
regnauit, Hugonis Capeti, Prosapia, quæ iam durat su-
pra annos sexcentos, veluti neque vlla, aut crebrius, aut pe-
riculosius pro Romani pontificis auctoritate aduersus poten-
tissimos Reges, & Imperatores pugnavit, verbi gratia Lodo-
uicus Crassus pro Gelasio aduersus Henricum IV. & Henri-
cum Angliæ regem, Lodouicus septimus aduersus Frideri-
cum I. Daniæque & Boemiæ reges pro Alexandro iii. Philip-
pus Augustus aduersus Othonem iv. & Ioannem Angliæ regem
pro Innocentio iii. Lodouicus Leo aduersus plurimos Princi-
pes Albigenes, S. Ludouicus aduersus Fridericum ii. pro Inno-
centio iv. Idem cum Carolo fratre aduersus Manfredum Nea-
polis, ac Sicilia regem. Caroli deinde huius liberi, atque ip-
sius consanguinei aduersus Lodouicum Bauarum. Sic etiam
nulla agnatio tot reges edidit, qui remotiores expeditiones
pro amplificatione religionis Christianæ susceperint, quot Hu-
gonis Capeti, e qua Philippus Augustus, Lodouicus septimus,
& S. Ludouicus in Orientem cum maximis exercitibus perre-
xerunt aduersus Mahometanos, quibus adnumerantur alii mul-
ti, qui regis Francorum nomen haud tulere, sed ex eadem sunt
familia, atque ad eadem bella sunt profecti.

Constat itaque, huic agnationi merito datum, vt omnium
diutissime in Gallijs regnarit, quod scilicet adeo fauerit Pon-
tificibus romanis, eorumque siue Christi religioni. Quin nul-
lo in regno, quod fuerit ita celebre & potens, memoratur vlla
agnatio tandiu regnasse, nisi fabulas, quas alibi confurauimus,
amplecti velimus.

Quan-

Quarta Observatio.

Regia stirpes Clodouei, & Pipini tum defecerunt, cum manus iniecere in Ecclesiastica bona, eorumque distributionem transferre ad se contenderunt. quod supra vidimus, vt cognoscamus, agnationum Regiarum felicitatem potissimum pendere a pietate, & sincera religione, quæ sacra sacris, profana profanis administranda relinquit, neque vtramque confundit.

Quinta Observatio.

Caroli Magni agnatio breuiori tempore imperauit, quam Clodouei, & Hugonis Capeti. Eademque, vt apparet, post obitum Caroli Magni, ac Lodouici Pii statim profluit ad sacra tractanda, & Ecclesiasticorum iurium, reddituumque distributionem, qui hominibus etiam laicis attribuebantur. quod liquet è Concilio Aquisgranensi, supra adducto, quod est habitum anno 833. quando Caroli Magni Nepos è Lodouico Pio Lotharius Italiae Rex, anno 825. sanxit, ne Pontifex Romanus consecraretur, nisi presentibus Regis Legatis, quamuis ad vitandis tumultus asseratur id factum, & consentiente Pontifice Romano: vt Sigonius refert.

Sexta Observatio.

Ex hac Caroli Magni familia, quæ ex aliis omnibus breuius regnauit, nemo extitit Rex, aut Regina, quæ sanctis fuerit adscripta: at è Clodouei duæ Reginae extiterunt Clodouei Coniux Clothildis, & Chilperici Radegundis, Duo similiter Reges superis adnumerati Guntranus, ac Sigibertus. At e consanguinitate Hugonis orti S. Lodouicus Rex, & alter Lodouicus Episcopus Tolosatium: nonnulli addunt, Robertum Regem filium Hugonis. Sic itaque elucescit causa diuina, Cur hæc diutius Regiam potestatem retinuerint, illa breuius.

Septima Observatio.

In posteritate Hugoni Capeti illud contigit semper, vt Patris Filio ac per hunc Nepoti regnum traderet, atque ita Regum successio in liberis recta linea continuaretur. Quæter hic ordo è interruptus, ac necesse fuit ad alios agnatos ex linea transuersa venientes incurrere. Primum in posteritate Philippi Pulchri, qui manus iniecit in Pontificem Romanum Bonifacium octauum, ac Sedem Pontificiam euauiit Auenionem transferri, redditus Ecclesiasticos pro libito tentauit administrare. Atque ita ipsius, ac liberorum somnium potius, quam vitam

A vitam fuisse tradit, Petrarcha, qui horum temporum fuit æqualis, neque his Nepotes fuerunt. Secundum in Carolo octauo, qui contra Romani Pontificis edicta intulit arma Italiae. Tertium in Lodouico xii. qui Concilium cogere aduersus Iulium ii. bello aggredi illius ditiones est ausus. Quartum in Henrici secundi filijs, quibus regnantibus Ecclesiastica beneficia ex ipsorum nominationibus distributa, & longe in alios versus, quam religiosos, commissa & data.

Octauo Observatio.

Illud est admirabile, per annos mille, ac centum nunquam ferro hostili fuisse vllum Galliae totius Regem peremptum, nisi vnum. Henricus enim secundus à non volente est occisus. Hoc vero est multo mirabilius, cum Gallici Reges pugnacissimi semper fuerint, ac prope in perpetuis bellis. Eorum vero, qui non toti Galliae præfuerint, sed alicui parti tres memorantur. Clodamirus Aurelianensium Rex, Chilpericus Sueffionensium, Sigibertus Mediomatricum. & quidem Clodamirus S. Sigismundum, cum coniuge, ac liberis in puteum proiici iussit. Chilpericus hæreticus Sabellianus fuit, quod Gregorius Turonensis scribit. Denique Sigibertus; cum bellum moueret in fratrem, neque ad monita S. Germani vellet desistere ab impio facinore, vt sanctus prædixerat, cõminatulusque erat, est occisus. Constat igitur, eos interfectos, qui fuerint alicuius impietatis præcipue rei, vt sciamus à pietate Catholica pendere felicitatem Francici Regni.

Nona Observatio.

Quoties Reges Francorum miserunt copias in Italiam, quibus opem ferrent auctoritati Pontificiæ, religioniue Catholice, felices plerunque exitus sortiti sunt, & Imperia magna compararunt, contra, vbi Pontifice non adficiente, exemplis id fit manifestissimum. Pipinus enim primum, deinde Carolus Magnus accersiti a Pontificibus Romanis aduersus Longobardos Italiae Regnum sibi, ac posteris acquisuerunt, ac tenere ab anno 774. vsque ad 888. cum Carolus Crassus est Imperio spoliatus per annos centum quatuordecim. Rursus Carolus S. Lodouici frater accitus ab iisdem Pontificibus Regnum Neapolis acquisiuit anno 1295. tenuerunt eius posterii vsque ad 1434. per annos centom sexaginta nouem, ad quam sane annorum summam neque Germani, neque Hispani, qui tenuerunt illud, peruenere. Germani enim cepere anno 1195. sunt expul-

si 1295. tenuerunt annis 130. Hispani habuerunt anno 1442. A
tenuere 154. qui tamen aliquando à Francis expulsi sunt. vt mit-
ramus, à Ferdinando Rege iunctis Gallis eiectum Fridericum
anno 1502. adhuc autem cum Galli amiserunt illud, sapius La-
dilao, & Ioanna Secunda regnantibus arma in Pontifices Ro-
manos, eorumque ditiones illatae sunt, quin ab hac Hispani ad-
uocati, & immissi in ipsum Regnum, cum fuit adoptatus Alfon-
sus Aragonensis a Ioanna. Sic itaque prospere Francorum res
procefferunt, cum tutati sunt Romanos Pontifices in Italia; se-
cus, ubi secus egerunt, quod quories euenierit, Italus Poeta ver-
sibus Etruscis est late complexus.

Verum enimvero, cum sapius Gallicani Populi felicitas, &
qualibet fors variarit, eo, quæ recensuimus, modo, Illud tamen
est clarissimum, post exhibitam Pontifici Romano obedientiam,
cultumque Christi traditum per eos, quos ipsi miserunt, ad ma-
xima bona euectam Galliam, quot, & quanta nunquam potuit
obtinere ab exordio generis humani vsque ad Catholicam re-
ligionem inter Gallos disseminatam: & tamen ab hoc tempore
vsque ad nos haud numerantur, nisi mille quingenti anni: at à
Mundi creatione ad illud tempus, quo Christi cultus est a Gal-
lis exceptus, quater mille, ac plures. Nam, quæ litterarum stu-
dia floruerunt tot sæculis in Gallia? qui litterati fuerunt? edan-
tur eorum nomina, quæ liberales disciplinae enumerentur, quæ
sola, singulae, & producat ad eas pertinens, in Gallis oli-
m, vel tenuissime, cognitum, quæ Gymnasia doctrinarum, qua-
lia nunc passim celebrantur in nobilissimo Regno? Nam, quid
de magnitudine Urbium dicemus, quando Lutetia veniat nunc
in comparatione omnium, quæ sunt in Orbe, at prius tamen
erat vicus insulae, quam Sequana circumfluit? Quid de tot Ur-
bium frequentia, magnificentissimis ædificiis, basilicis, tēplis?
Recenseantur ex antiquis Regiæ stirpes, & comparentur ijs, D
quæ post Clodouerem fuerunt in Gallia, nominentur Proce-
rum, nobiliumque posteritates, quales nunc innumeræ se ex-
tollunt. Affinitates omnium Regum, qui sint aliquo nomine,
consanguinitatesque, e quibus prodire omnium maximi Re-
ges, & Imperatores, qui fuerint in Orbe. Num præteribimus
tot Pontifices Summos, qui toti Orbi Catholico ius dederunt,
e quibus fuere aliquot excellenti sanctitudine? Num tot Im-
peratores præclarissimos, qui Occidentale, & Orientale Im-
perium tenuerunt? Num Regna à Gallis, & Francis in remotis
simis.

A simis regionibus parta, & excitata, vsque ad Antipodas extre-
mos? Num tot virorum, seminarumque cœtus, qui, superis a-
scripti, anniuersario cultu caelestes honores toto Orbe Ctholi-
lico per tot sæcula meruerunt. Hæc igitur omnia si accipian-
tur, ac fiat comparatio noui Galliarum status cum antiquo,
dilucide cognoscemus, prius eas in vniuersum fuisse instar da-
meti horrentis, & squalidi, e cuius tamen solo aliquid flosculi
pulchrioris extraret, nunc instar horti amoenissimi, & in omni-
bus omnino exulti.

Quid autem per hæreticos, & in Romanum Pontificem con-
B tinnaces, contendit, ageretue cum illa Dæmon? Quod cum
Græcia, Africa, Aegypto, Syriaque, & Asia, quæ discedentes
ab obedientia Romani Pontificis in summum squalorem, bar-
bariemque extincta omni nobilitate, ac decore peruenerunt.
cum prospera videntur impiis per aliquod curriculum tem-
poris euenire, vt in sublimiora elati, maiori deinde ruina alli-
si, ad terram conterantur: vt Ostrogothis, & Vandalis, & huius-
modi reliquis ad interneccionem deletis contigisse scimus.

Decima Observatio.

S Ed nihil æque atrox in stirpe Hugonis Capeti euenit, ac po-
C steritati Caroli secundi Regis Neapolis, Nam, cum sem-
per illa florisset, atque hic nouem filios mares post obitum re-
liquisset, Carolum Marcellum Regem Hungaræ, S. Lodouicum
Episcopum Tolosæ, Robertum Regem Neapolis, Philippum
Tarenti Principem, Ioannem Achaia, Lodouicum Dyrachii
ducem, Petrum Grauinæ, Tristanum, Ramundum, quid non
maxime longæuum sperari poterat e tam fecunda Sobole? &
tamen cum Roberto defuncto Ioanna ipsius filia pessimum
schisma conflauit anno 1378. aduersus Urbanum vi. Sic bellis
intestinis post multas Pontificibus illatas iniurias lacerata
D corrui, vt breui illa euannerit. Vt enim mittamus, a Ioan-
na i. strangulatum Andræam maritum, atque a Ludouico
Hungariæ Rege interemptum Carolum Dyrachii Ducem
agnationis eiusdem, Carolus Andrææ filius Neapolitanum
Regnum nactus ipsam Ioannam i. Sororemque Mariam neca-
uit. Cumque hic Urbano vi. in multis illuisset, eumque in cu-
stodia detinuisset, quin conspirasset iu ipsum, iussu Elisabethæ
Hungariæ cognatæ suæ est interemptus. At Ladislaus, Caro-
lo iij. succedens cum plurima mala in Pontifices Romanos ma-
chinatus esset, veneno amasiæ dictus est periisse. Vltima om-
nium

Co. 1.5. Eræ
l. 10. c. 13.
Cf. 1. q. in Mo

nium Ioanna ii. perpetuis agnatorum bellis conflictata, ac dolore absumpta periit anno 1434. ac finis tam nobili Profapia factus est: quæ quâdiu sumpsit arma pro Pontificibus Romanis regnantibus duobus Carolis, ac Roberto, non modo Neapolitanum Regnum, multa Græciæ loca, Hungariamque cum subiectis illi ditionibus continuuit Imperio, sed maximam præterea Italiæ reliquæ partem recepit in fidem suam, atque inter alias Vrbes Florentiam, & Genuam. Cum vero desciuit ab obedientia Pontifici romano debita, ad internecionem cœdibus intestinis dilaniata properauit.

Regni Anglici, Britanniaque quinque tempora afferuntur. septemque Observationes subiiciuntur, e quibus manifestum fit, tunc feliciter illi fuisse, cum vera religioni fauit, ac Pontifici Summo. Cap. VI.

Britannia, quæ ob Anglos deinde est Anglia vocata, qui fuerit antiquus status, antequam Caesar ad eam nauigasset, non aliunde melius expiscari possumus, quam ex ipsius Cōmentariis. Nam quantum ad mores, & religionem, videtur antiqui Britanni eadem fecuti, quæ Galli. Quantum vero ad temporalium felicitatem, loco longe deteriori fuerunt illi. Quod ex eodem Strabone, Melaque, & patrio scriptore cilda apparet, & alibi fufius diximus. liberaliores enim disciplinas ignorabant, terram non colebant, in nemoribus subter frondosos ramos habitabant. Sed, ex quo romani occuparunt Insulam, melioribus quidem moribus exculsi sunt incolæ illius, multas tamen à Nerone, ac Seuero clades acceperunt, vt è Dione apparet. Illata est in eam Christiana religio maxime anno centesimo octuagesimo secundo per Fugatium, & Damianum, quos eo miserat Roma Eleutherius Papa, ac tum multi Britannorum fidem Christianam sunt amplexati, aduersus quam bellum commouit acerbissimum Diocletianus, ac multos martyres effecit, qui maximam temporalium bonorum ciuibus suis, sibi æternorum, cælestiumque felicitatem proprio sanguine pepere-
runt.

Cof. lib. 5.
Strab. lib. 4.
Mel. 3. c. vi.
de sign. Eccl.
l. 22. c. 6. fig.
23.

Primum

Primum Tempus, ab anno 304.

Primum tempus est igitur, quo Britannia maxime floruit, temporalium bonorum felicitate est ab anno 304. quo Diocletianus Imperium deposuit, & Constantius Augustus, Constantini pater Hispaniam, Gallias, britaniamq. Imperio tenuit, ac moderatissime gubernauit diuitiis, inquit Eutropius, Prouincialium, ac priuatorum studens. Cumque Britannia à Carausio, ac deinde Allecto fuisset occupata, iis peremptis, eâ quiete moderatus est, in illa filium Constantinum suscepit, ex Helena filia Coylli Britannorum Reguli. Quocirca Constantinus in Britannia natus, ac Britannica matre, in eademque Insula creatus Imperator, vt omnibus illa bonis ob id excelleret, fuit in causa, terrâq. natalem haud dubie magnitudinis sue gloriæ, inquit Polydorus, participem effecit. ac proinde honore, auctoritate, atque dignitate longe beatissima erat, atq; ita permansit, imperantibus Constantino, Constantinique patre, ac filio Constante, Iuliano, & gratiano vsque ad annum 383. quo Maximus Britannia præpositus, Britannorumque innumeras secum copias ducens, arrepta iam Tyrannide Gratianum Lugduni extinxit. Ac videri potuisset Britannia ad summum felicitatis temporalis peruenisse imperante Maximo, quod Britannorum plurimos apud se haberet, nisi anno 388. interfectus ipse, & sequenti Victor ipsius filius fuisset, ac deletus exercitus Britannorum. Exin, inquit Gildas, Britannia omni armato milite, militaribus copiis, rectoribus licet immanibus, ingenti iuuentute spoliata, (quæ comitata vestigia supradicti Tyranni Maximi domum nunquam ultra rediit) & omnis belli vsu penitus ignara duabus primis gentibus transmarinis vehementer seuis Scotorum a Circio, Piccorum ab Aquilone calcabilis, multos stupet, gemitque annos. Hæc Gildas, qui paulo superius, quasi allaturus infelicitatis huiusmodi causam. Sic, inquit, Ariana perfidia, atrox ceu anguis transmarina nobis euomens venena, fratres in vnum habitantes exitiabiliter fecit disungi, ac sic quasi via facta trans Oceanum omnes omnino bestia feræ mortiferum cuiuslibet hæreseos (nota hæc verba) virus horrido ore vibrantes letalia dentium vulnera, patriæ noui semper aliquid audire volenti, & nihil certe stabiliter obtinenti infigebant. Hæc ille. Ex hoc igitur tempore Britannia, hæresibus variis infecta, sic est depressa, vt anno 448. Angli aduersus Piccos è Scythia Boreali, & Scotos ex Hibernia profectos

Polyd. 2. 6.

Gild. 11.

fectos à Britannis euocati Insulam ceperint; in eius angulum, A
 priscos incolas concluderint, qui Vuallia dictus, Incolæque di-
 cti Vualli. Ad tantam vero vastitatem redegerunt Angli Bri-
 tanniam, vt, viginti & octo nobilissimis Urbibus dirutis, & in-
 numeris Castellis, tempore Iustiniani Imperatoris Incolæ in
 tuguriis, ac virgeis casis vna cum pecoribus habitarent. quod
 Iornandes libro de rebus Geticis affirmat. Sic vero hæresibus
 Britanni, qui secesserant in extremas Insulæ partes, contami-
 nati sunt, vt referat Beda, non potuisse ab illis abduci per Angu-
 stinum, qui ad Christi cultum perduxit anglos, quamuis ad
 eas confutandas cæco lumē restituisset, facta sponcione cum iis, B
 vt, si per ipsum lucem cæcus recepisset, Catholico se cultui
 redderent. Erant autem, quo tempore Augustinus in Brita-
 niam venit, Angli septem regibus subiecti, per quos septem
 Regna constituebantur. Appulit vero Augustinus in Angliam
 Christi anno sexcentesimo tertio, cum vastitatibus, & cladibus
 innumeris illa afflictæ esset.

Secundum tempus, ab anno octingentesimo vsque ad annum 1042.

A Nno octingentesimo, cum iam Christi cultus in Britannia
 receptus, esset inter Anglos, paucissimique à Britannis
 antiquis iam superessent. Egbertus, Insulæ prope totius, ea par-
 te excepta, quæ, in Septentrionem procurrens, à Scotis nomen C
 accepit, Imperium ad se vnum redegit, Angliamque nomina-
 ri mandauit. Multis hic modis à Polydoro laudatur. Atque ex
 hoc tempore coeperunt maxime ad felicitatem resurgere, qui
 tenebant insulam, temporaliumque bonorum felicitatem reci-
 pere. Quocirca idem scriptor ætatem virilem Regni Anglici
 vult exordium cœpisse Egberto regnante, & amplius centum
 septuaginta quinque annos durasse vsque ad S. Eduardum Mar-
 tyrem: quo temporis interuallo imperarunt ex ordine, post
 Egbertum, Ethelulphus, Ethelbaldus, Ethelbertus, Ethelre- D
 dus, Alfredus, Edouardus I. Adelstanus, Edmundus, Eldredus,
 Eduinus, Edgarus, cui successit Eduardus secundus Sanctus,
 ac martyr. Ex his Ethelulphus Romam venit, scholamque
 in Vrbe Anglorum condidit, & vestigalem fecit Insulam Pon-
 tifici Romano, cum iam Rex Ina Insulæ partem fecisset. Alfre-
 dus autem filius ipsius, ac nepos Egberti, Romam voti causa
 profectus, ab Adriano secundo corona regia voluit honestari
 anno octingentesimo sexagesimo secundo. Virilem porro, ma-
 turamque ætatem regni Anglici scribit Polydorus fuisse Adel-
 stano

A stano regnante, Alfredi nepote: qua tempestate, inquit ille,
 fuerunt viri doctrina & sanctitate clari, Firthestanus Vinto-
 niensis Episcopus, ac Vulfstanus Eboracensis Archiepiscopus,
 quem rex Adelstanus, ob singularem eius animi virtutem, vi-
 tæquæ splendorem, vnice amauit. Atque hucusque felicitas An-
 glici Regni. Post hæc, Eduinus rex Edouardi primi ex Ed-
 mundo filio nepos, consanguineæ stuprum intulit, Dunstanum-
 que Abbatem, virum sanctum, quod ipsum redargueret erro-
 ris, ablegauit. quæ res fuit isti causa, vt Regno priuaretur, eiq;
 sufficeretur Egarus, atque huic Edouardus filius, quem sancti-
 monia florentem curauit interfici nouerca Alfreda, substitui-
 que Etheldredum, necis fraternæ conscium. Hunc Dunstanus
 Archiepiscopus Regem sacrare omnino recusabat, coactusque
 id fecit, quod ad Regnum per cædem fratris optimi venisset
 homoque esset vecors, & amator luxus. ob id prædixit ille futu-
 rum, vt Populus Anglicus, amissa libertate, pœnas miserabi-
 les daret. Quod sanè ita contigit. Nam Sueno, ac post eum
 Canutus, Haraldus, & alter Canutus Daniæ Reges, Insulam vi-
 ginti quatuor annis tenuerunt, Imperioque durissimo illius in-
 colas oppressere, vsque ad annum millesimum quadragesimū
 C secundum.

Tertium tempus, ab anno 1042. ad 1154.

R estituit post aliquod tempus Angliæ pristinam felicitate
 rem S. Edouardus, veræ pietatis obseruantissimus, expul-
 sis enim danis, Anglos Anglus ipse, Regij generis progenies,
 pacatissime est moderatus, atque æquissime: ac nulla illos do-
 mi seditio, nullumque ab exteris bellum turbauit. Verum, de
 functo Edouardo, Anglia perpetuis motibus per annos multos
 est agitata, & concussa. Haraldus enim stirpis Anglicæ, re-
 giæque, iuramento se se astrinxerat Gulielmo, qui dictus est
 D cognomento Conquæstor, Normaniæ Duci, gente Norma-
 nica, Eduardi Regis affini, heredique ex testamento An-
 gliæ Regnum se se illi cessurum. quod cum contra iurifurandi
 religionem nō præstaret, bella exitiabilissima sunt orta, in qui-
 bus Araldus ipse, Anglorumque Principes summi aut interfe-
 cti, aut acti in exilium, vel denique miserabiliter oppressi, le-
 ges durissimæ Anglis præscriptæ, tributa grauissima imposita
 a Gulielmo Rufo, & Henrico primo. His defunctis, Stephanus
 ex Adela filia Gulielmi primi nepos, homo Gallici generis, An-
 gliæ rex factus, in Anglia continuis est bellis vexatus. Idem-
 que

que cōrigit ipsius successori Henrico II. Henrici I. ex Mathildi A filia nepoti. Quamobrē sic in Stephani vita Polydorus; cū Anglia tam multos annos intestinis motibus fluctuaret, essentq. matres familias passim violatæ, virgines raptæ, tēpla spoliata, villæ, & oppida direpta, greges ouium, reliquiq. pecoris cæsi, in quibus potissimū populi vita cōsistit, homines sine numero interfecti, Deus tandem voluit tot miserijs Anglos liberare, quarū iam vicinas gentes mirum in modū miserebat: & quia omnis malī causa Stephanus erat, qui confidenter in alienas fortunas inuaserat, iccirco fecit, vt ille pacem concupisceret. Hæc ille. Sedenim, quemadmodum Gulielmus primus in res sacras aliquando iniuriosus fuit, ita multo magis secundus. B Nam sic Neubrigensis, Rex autem Gulielmus, prolongans iniquitatem sibi, & in exitium proprium contra stimulum calcitrans, venerabilem Anselmum, cum modestia eum corripientem, & enormia, quæ ab eo, vel sub eo gerebantur, corrigere volentem, non pertulit, sed spoliatum rebus fere omnibus, tanquam Regno contrarium, ab Anglia expulit. Hæc ille. qui deinde, referens, Gulielmum sagitta occisum, subiicit: Completumque in eo est illud, Vidi impium superexaltatum, & eleuatum, sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. De Stephano autem, successe C re Ruffi, sic idem. Post hæc Rex, Oxenefordiæ constitutus, pessimis consiliis est deprauatus, vt, Ecclesiasticorum virorum inhiādo pecunijs, impias eis manus iniiceret, & sacris nō deferendo ordinibus, personæ Regiæ inexpiabilem n̄uum inureret. Hæc de Stephano, qui decessit anno 1154.

Quartum tempus, ab anno 1154. vsque ad 1399.

H Enricus secundus, quod aduersus Thomā virū sanctissimū Archiepiscopum Cantuariensem fuerit iniuriosus, & occasionem dederit aliquam, vt interficeretur, impius hac parte D habetur, quamuis expiare admissum delictum multis modis contenderit: similiter, quod Episcopatum vacantium redditus in fiscum redigeret, atque iccirco eos vacare diu permetteret. Nihilominus viros, inquit Neubrigensis, religiosos specialiter honorauit, & res eorum æquo cum suis dominiis iure conseruari præcepit. Quamobrem posterī quidem ipsius varijs semper casibus, & ærumnis afflictati sunt, & plerique, vt prædixerat S. Bernardus, occisi domesticis insidijs, ac bellis, ipse autem filijs ad hostes transfugientibus, bellaque commouentibus est

A bus est afflictatus intra ipsius Angliæ fines. Anglicanum tamen Regnum se se artollere, eo viuento, ad magnam felicitatem cœpit, quam nactum est summam richardo ipsius filio regnante. Nam, cum foret Henricus Normaniæ, Bononiæque Dux, accessit ad Anglicanum Regnum, tanti Ducatus potentia: ipse præterea Hyberniam magna ex parte subegit, concedente id Pontifice Romano, ad quem spectabat insula illa, quod Hyberni à recta pietate in plurimis discederent, vt est auctor Polydorus in vita ipsius. Cumbriam similiter, Nothumbriam Lib. 13. quæ Scotorum Regi eripuit, & hunc captum iurare in verba sua coegit. At Richardus eius filius ex hereditate materna. præterea dominatus est Cenomanis, Turonis, Aquitanis; & quamuis Philippus Galliarum Rex adduxisset in suam potestatem Cenomanos, ac Turonos, recepit tamen eos Richardus, ita vt præter memoratos, Britanniam, cuius Dux erat frater Arthurus, Pictonesque, Bononienses Andegauenses Imperio contineret, atque, vt erat ardoris bellici Dux, Orientem petens, Cyprum inuasit, quod Choniatas testatur, eamque subegit, Guidoni Lusiniāno vendidit, eius loco Iura, Titulumque Regni Hierosolymitani recipiens. Reuerfusq. ex illa expeditione, Aruernos, Vasconesque in Gallia C sibi subegit, ac talis denique fuit, vt ausus fuerit de illo Polydorus asserere, cunctis examinatis, aut omnino nulla, aut pusilla in eo vitia fuisse. Non ita Ioannes, Richardi frater, ac successor, a quo impium decretum manauit, vt, qui Romam profisceretur, hostis esset, Monachosque Cantaurienses egit in exilium, quod Episcopum Cantauriensem legissent. Ob id Innocentius Pontifex Ioannem Regno priuauit, cui iam prope omnia Galliarum Rex abstulerat in Gallijs posita. Hyberni defecerant, bellumque Scotus intulerat. absolutus ab excommunicatione Ioannes, & ad obedientiā rediens aliqua recepit, à sacrilegijs tamen adhuc abstinuit, bellaq. intima à Gallorū, Scotorū D que Regibus in Anglia perpeffus, veneno creditur obiisse, transfmissio ad posteros Regno vndique conciso, ac mutilato. Ioanni suffectus est anno 1217. Henricus iii. cultor religionis, inquit Polydorus, & aduersus inopes liberalis. Huic Edoardus, ex hac stirpe primus, religionis, ait idem, studiosissimus. His admodum dissimilis memoratur fuisse Edouardus ii. quem deuium tradit ille, præcipitemq. nihil non præpostere egisse. quo circa Scoti eo regnante se in libertatem receperunt, ac mul-

ta Anglis damna intulere, ipse vero Edouardus, suorum bellis A
 exagitatus, a proprio filio captus, & in custodiam missus est, in
 qua, veru per clunes adacto, transfixus, interiit. Edouardus
 autem, filius ex ordine tertius, patris excipiens Imperium,
 multis virtutibus excelluit. Quãobrem, celeberrimis victoriis
 vsus, Ioannẽ Gallia regem acie superatum cepit, ac, pace facta,
 eoque dimisso, multa in Gallis recuperavit. Verum nihil firmum
 fuit. Nam paulo post Pictones, Aquitani, Britannique
 prope omnes ad Gallia regem defecerunt, quo iam tempore
 Edouardus legem promulgari studebat, ne quis a pontifice ro-
 mano beneficia Ecclesiastica impetraret, neq; ad illum causas, B
 nisi per appellationem, deferret, quã quidem lata est, apposita,
 que immanis poena non obseruantibus. Ac, duobus post hæc
 annis vita defunctus, successorem filium Richardum reliquit,
 qui variis domesticorum bellis vexatus, & in acie captus ab
 Henrico quarto Sobrino, huic regnum concessit, ac fame neca-
 tus obiit, Gallicanis quidem rebus ad Anglia regnum spectan-
 tibus omnino accisis, ac prope funditus euerfis anno 1399.

Quintum tempus, ab anno 1399. ad ætatem nostram.

I Nciderat iam maxima in Ecclesia Dei secessio. Gallici enim
 quidam Cardinales, coniuratione aduersus Urbanum C
 sextum facta, falsum Pontificem crearunt, qui se Clementem
 septimum vocauit. Adhæsit huic Gallia Rex Carolus quintus
 ac sextus; Vero autem rex Anglia cum suis. Quo tempore
 maxima pars Galliarum venit in Angli potestatem, vnam cum
 rege Carolo sexto, filiaque ipsius Catharina, quã Henrico quin-
 to nupta: Regni que Gallicani successio post obitum Caroli sex-
 ti patris in dorem data, quamuis superstes esset filius Carolus,
 qui septimus, est vocatus. Tunc etiam, propter huiusmodi pacta
 regni administrationẽ suscepit Anglus, ac Frãcia, siue Galliarũ
 Reges est appellatus, ac plerique Galliarum proceres in ipsius
 verba iurarunt. Quamobrem, cum Lutetia, cum primariis Re-
 gni Urbibus. obediret Anglo, solique ex illustribus Bituriges D
 Franco, hinc factum, vt hic Biturigum rex, ille autem Gallia
 nuncuparetur, atque ita quamuis Anglus pontifici romano, sa-
 crorum summo Præfeto, plurimũ iuris, vt supra afferebamus,
 ademerit, cum tamen verum, non falsum secutus fuerit, Gallus
 autem falsum fouerit ante omnes, Hinc euenit, vt Deus Anglo
 magis, quam Gallo, fauerit. postquam vero Schisma est subla-
 tum anno 1418. mirabili modo recreata sunt res Gallici Re-
 gis.

A gis. Obit namque Henticus quintus non sine veneni suspicio-
 ne, vir, inquit Polydorus, quo nemo animi celsitate, & magni-
 tudine, ac virtute, clarior natus, nemo pietate præstantior. suc-
 cessitque illi filius Henricus sextus anno 1423. bellis autem
 magis in diem sæuientibus inter Gallos, & Anglos anno 1429.
 puella quædam Ioanna, vt supra memorabamus, extitit, quã,
 se diuinitus missam dicens, arma tractã, aciem ducens, prælio
 sæpe Anglos denicit, ac breui maxima patrauit. Ex eo tota fe-
 re Gallia sunt exacti Angli. anno enim 1451. Normania tota à
 Gallo est adducta in potestatem, post annos triginta, quam
 B Henricus quintus Anglia rex eam ceperat, Aquitania simili-
 ter anno 1452. illi celsit post annos ducentos nonaginta nouẽ,
 quam Henricus secundus illam nomine dotis Leonorã vxoris
 acceperat possidendam, ac post annos ducentos viginti duos,
 quam Henricus tertius Ioanni Patri ademptam receperat.
 Quã notauit Polydorus. Post hæc ab Edouardo quarto Henri-
 cus sextus regno spoliatus est, quod viri sapientes, inquit idem
 scriptor, diuinã iustitiã adscribendum iam tum existimarunt
 quod regnum ab Henrico quarto, sexti Henrici auo, per vim
 quãsitum non potuisset per diu ab ea possideri familia, atque
 C ita aui peccatum ad nepotes redundasse. Hæc ille. Fuit autem
 moribus admodum sanctis Henricus sextus, magna que incu-
 ria contigit, vt libri de imperio Virtutis primi capite quarto
 Henricus hic appositus fuerit veluti simulator, cum fuerit ap-
 ponendus richardus tertius, & tamen flagitiose dicitur inter-
 pus sextus. Quocirca Diuina vltione exigente eius successorẽ,
 qui eripnit ipsi regnum, Edouardum quartum veneno interif-
 se creditum fuit, eiusdemq. filii per summum scelus à Richar-
 do tertio fratre, qui regnum inuasit, sunt interfecti, ipse au-
 tem peremptus in prælio ab Henrico septimo, Henrici sexti
 D nepote, ex Edmũdo patre vterino septimo. substitutus est filius
 Henricus octauus, qui, cum virtutibus multis ab initio præsta-
 ret, mox, Annã Bolonia flagitioso amore irretitus, miserrime
 incidit in hæresim, cancroq. depastus, obiens, Eduardum re-
 liquit heredem, qui cum foret hæreticus, sicuti & Pater, hære-
 sibus Angliam totam corruptit, ac veneno, vt Lazius testatur,
 est à Duce Northumbria sublatus. Huic successit Maria, Ca-
 tholica illa quidem, sed quã Anglis imperaret, maxima ex par-
 te pietatem Catholicam simulantibus, hæresique variã occulte
 addictis, in quam meditabantur aperte erumpere, vbi illa

decessisset. quo tempore exacti è Galliis, & continenti terra A
 Angli omnes, amisso Caeto, qui defuncta Maria prodierunt
 in hæreses patentes, substitutaque Elisabetha, in Catholicos
 anglos acerbissimum bellū concitarunt: ac nunc videntur sibi
 gna temporalium felicitate perfrui. neque vident, quam mise-
 re exciderint ab illa olim Britanni antiqui imperante Maximo
 inuadentibus Anglis Insulam hæresibus contaminatam: quam
 misere Angli ceciderint, cum Rex in Dunstanum fuit iniu-
 riosus, ac factus est per Anglos, aduersante Dunstano rex, qui
 fratrem peremerat. Et mox Dani sæuisimo dominatu oppres-
 serunt Anglos. Non vident item, quod, cum, contra iurifurā- B
 di religionem, Sanctique Edouardi propositum, fauerunt Ha-
 raldo, & aduersati sunt Northmannis, hos irritatos dominosq.
 durissimos perpeti sint compulsi, Insula ab ipsis occupata. Non
 vident similiter, hos ob sacrilegia, & iniurias Catholicis illa-
 tas concidisse, ac Francis Insulam celsisse. quibus tum felicif-
 sime fuit, cum pietatem Catholicam sunt amplexati, uti fecere
 Richardus, Henricus tertius, atque Edouardus primus: non ita,
 cum lex auctoritati pontificiæ aduersaria promulgata est. De-
 nique cum pro vero pontifice aduersus Gallos falso Pontifici
 studentes, steterunt, tunc maxime sunt amplificati, & euecti; C
 conciderunt autem, cum Galli resipuerunt, Et adhuc stabat
 lex Pontificiæ potestatis inimica, atque hæreses paulatim fur-
 timq. in Insulam proreperunt. Nunc aliqua adhuc ad idem ar-
 gumentum spectantia discutiamus.

Prima Observatio.

Cum post Romanos Britanniam tenuerint Angli, Dani,
 Northmani, Francique, aut Galli, numquam maiores illa
 clades, ac vastitates est perpessa, quam cum, varijs hæresibus
 contaminata ab Anglis est occupata. Tunc enim diruta om-
 nes vrbes, & castella, ita, ut in virgeis casis homines habitaret. D
 quod Ioannes libro de Geticis rebus tradit, sic etiam nunquam
 magis ad internecionem deleti Britanni, ut ex Beda supra refe-
 rebamus. Nam & ex illo tempore vsque ad Henricum octa-
 uum numquam magis insula hæresibus est infecta, ac sceleribus
 alijs, quæ Gildas proprio libro deplorat: atque ita maiori deli-
 cto maior pœna responderet.

Secunda Observatio.

Cum sanctissimus vir Thomas Cantuariensis ab Henrico
 secundo exagitaretur, atque ex eius dictis arripuerint sce-
 lesti

lesti ansam, hominis illius occidendi, contra Henrici volunta-
 tem, qui multis modis expiare si quid admisset in eum crimi-
 nis est conatus, prædixissetque S. Bernardus, fore, ut posteritas
 Henrici secundi inter se perpetua bella exerceret, mirum sit,
 fere protinus id post obitum Henrici contigisse. Ioannes nam-
 que ipsius filius, Arthurum ex fratre nepotem, ad quem Regnū
 spectare dicebatur, regnandi causa interfici curauit. quod in
 eius vita refert Polydorus; atque, ut videbimus, numquam gla-
 dius hostilis e manu agnationis istius potuit auferri.

Tertia Observatio.

Q Vocirca ex Henrico tertio, Ioannis huius filio, atque ex
 eo secundi nepoti, prodierunt duæ familiæ, quarum alte-
 ri rubra, alteri vero alba rosa fuit insigne, quæ perpetuis inter
 se dissidiis digladiatæ sunt, agnatique inuicem se se Regno ex-
 pulerunt, ac vita spoliarent. alterius, princeps fuit Edouardus,
 Henrici patris successor; alterius autem, frater istius Edmun-
 dus, ambo geniti eodem parente.

Quarta Observatio.

O B id Henricus quartus, ex Edmundi stirpe ortus, Richar-
 dum secundum e nepotibus Edouardi bello captum, car-
 cereque inclusum, fame enecauit, Regnumque inuasit: Edouar-
 dus autem quartus e genere Edouardi Henricum sextum solio
 deiecit, ac cepit, qui in carcere mox est interfectus, donec Edo-
 uardi genus ab Henrico septimo, per affinitatē genus ducente,
 ab Edmundo est exturbatum.

Quinta Observatio.

S Ed enim nati adhuc ex eadem familia, siue rubræ, siue albæ
 rosæ, sæuius inter se forsitan pugnasse videbuntur, atque ob
 regnandi cupidinem nihili iura cuncta fecisse. Edouardus enim
 secundus, Henrici tertij ex Edouardo primo nepos, à propria
 coniuge, filioque ipsius adouardo iii. captus, & in custodiā tra-
 didus veru scribitur per clunes adacto transfixus. At Richar-
 dus tertius, cum tutor esset filiorum edouardi quarti fratris,
 eos per summum scelus interfecit, ut in se Regnum transferret.
 quod fecit, quamuis ab Henrico septimo sit ipse postea ne-
 catus.

Sexta Observatio.

Q Vamobrem, cum Reges decem numerentur ex agnatio-
 ne Henrici secundi post illum, Richardus primus, Ioan-
 nes, Henricus iii. edouardus primus, edouardus ii. edouardus
 iii. Richardus ii. Henricus sextus, Edouardus iv. Richardus iii.
 ex his.

ex his occisi sex feruntur, Ioannes veneno, Edouardus ii. veru
transfixus, Richardus ii. fame, Henricus vi. gladio, Edouardus
iv. veneno, Richardus tertius ferro.

Septima Observatio.

Omnium diutissime regnarunt Henricus tertius annis
quingenta sex, Edouardus iii. quingenta & vno. et
Henricum quidem tertium sic laudat Polydorus, quod cultor
religionis esset, atque aduersus inopes liberalis, Edouardum
vero iii. his verbis: Huic regi inquit, ingenium fuit prouidum,
perpicax, ac mite. nihil porro non sapienter, non considerate
agebat: & homo permodestus, ac frugi, illos summe diligebat,
honoribusque ornabat, & amplificabat, qui probitate, mode-
stia, ac vitæ innocentia alios antecederent. Hæc ille. Sic ita-
que e cœtu bonorum fuerunt, qui diutissime imperarunt. Om-
nium porro breuissime dominatus est Richardus, qui, nepoti-
bus trucidatis, Regnum inuasit, atque annis duobus haud in-
tegris tenuit. Atque ita in eadem Regum successione boni
diutius, quam mali imperarunt. Vt enim quispiam bonus bre-
uius, quam malus aliquis; tamen, qui longissime, bonus.

*Dania tribus temporibus maxime præstitit temporalium bono-
rum felicitate, quibus amplexata est maxime sinceram
pietatem. Cap. VII.*

Angliam sequetur Dania, non admodum lato
mari diuisa, cuius antiquissimas res describit
Saxo: quamuis eum labi putemus in asseren-
dis quibusdam nimium vetustis. ad hanc ita-
que veluti viciniorem transeamus, eius tem-
pora felicitate recensentes.

*Primum tempus, Chanuto regnante, anno millesimo post or-
tum Christi.*

Chanutus omnium maxime prouexit ad summam felicitate
tem Daniæ Regnum. late enim victor cum suis Danis im-
perio continuit non modo patriam terram, sed Angliam quo-
que, & Noruegiam, felicissimusque, ac religiosissimus simul
fuit. Quamobrem sic de illo Saxo libro decimo: Hunc Cha-
nutus exilium habuit, quo nemo nostrorum regum, tametsi
plura alii victoriis illustrauerint, splendidior fuit. Adeo enim
operum eius magnitudinem propitiæ famæ fides auxerat, vt,
quos

A quos rerum gestarum gloria pares habuerat, amplitudine cla-
ritatis excellat. Cumque aliorum splendorem ignorantia ob-
scuritas, ac vetustatis rubigo perederit, huius decus longa fa-
mæ usurpatione submissum perpetuis memoriæ fructibus reui-
rescit. Si quidem, sanctitate, ac fortitudine instructissimus, non
minus religionem, quam regnum proferre, curæ habuit. Qui-
ppe cum bellicis late titulis inclaruisset, placidiore studio vsus;
ex fisco suo compluribus in locis priuatorum clericorum con-
uictu instituto, cellularum frequentiam nouis conuenticulis
auxit, sacrorumque venerationem, quam maximam semper exhi-
buerat, Regiarum opum impendio stipendiis multiplicauit,
Monachalem quoque ordinem vberiore reliquit, ne ferociæ
propior, quam pietatis officiis, videretur, æquam sibi vtriusque
laudem adiicere cupiens. Hæc Saxo. Subiecit autem sibi An-
gliam Chanutus, cum S. Edouardus à suis est interfectus, vlti-
moque supplicio interfectores ipsius affecit. Quamobrem sic
de illo Polydorus: Chanuto paulo ante mortem nihil alienius
fuit, quam extrinsecus, aut bene, aut male viuendi suspensas ha-
bere rationes: quippe qui non aliunde, quam ex pietate, pende-
bat: id quod præcipue demonstrat eius facinus, cum primum
memorable. sane vsu ita venit, vt animi causa aliquando secun-
dum Oceani littus, haud procul a Huthantonensi portu ambu-
lauerit, ibique per otium à milite auribus seruiente appellatus
fit rex regum longe omnium potentissimus, qui hominibus,
qui mari, qui terræ imperitaret: tum ille, tacitus, animo repen-
te ad Dei potentiam contemplandam erecto, vt suorum vanas
assentationes aliquo argumento coargueret, vestem exiit, ac
ea globum fecit, superque sedit quam proxime aquam, æstu-
tum forte ex alto se incitante, ac inquit: Vnda, tibi iubeo, vt ne
pedes meos tangas. quæ vbi est fatus, suis demirantibus, quate-
nus ista faceret, vnda infurgens totum madefecit. Tum, illa
retro progressa, En, inquit, Principes, vocatis me Regem, qui
hanc paruulam vndam meo imperio cohibere, vel remorari ne-
queo? Nullus nempe mortalium est tali nomine dignus, est Rex
vnus, Pater Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille regnat,
cuius nutu cuncta reguntur: hunc veneremur, hunc Regem ap-
pellemus, hunc Regum, hunc Populorum omniū dominū, hunc
Caeli, Terræ Maris rectorem non solum confiteamur, sed etiā
profiteamur, præterea neminem. Post hæc, Vintoniam pro-
fectus, coronam, quam gestabat, capiti simulacri Christi Cru-
cifixi,

cifixi, quod in templo Apostolorum Petri, & Pauli pendeat, A
 suis manibus imposuit, nunquā post hac eiusmodi ornamēto
 capitis vsus insigni. Hæc Polydorus. Defuncto Chanuto, con-
 cidere cœpit Daniæ Regnum, Chanuto tertio, Magno, Suenone
 secundo, Haraldoq. quinto ex ipsius stirpe prognatis imperan-
 tibus. Nam Sueno, contra iurifurandi religionem, bellum Ma-
 gno consobrino mouit. reiectus est ac victus, eo tamen defun-
 cto regnum inuasit: & quamuis operum priorum studiosus
 fuerit, luxui contra deditus, ac libidinibus, incestas nuptias est
 amplexatus, a quibus vix recessit, Episcoporum primo contem-
 ptis monitis, deinde auditis: quibus postea sic paruit, vt in
 magnæ felicitatis tranquillitate regnum Daniæ, Noruegiæque
 gubernarit. Cui successit deses atq; iners filius Haraldus. Huic
 substitutus est Chanutus quartus, sanctitate præstans, ac San-
 ctis ascriptus, qui Danico Curorum, Sembonum, & Estonum
 Regna adiecit, Antistitibus primas in cōselsibus, & honoribus
 inter Principes asiguari constituit, decimas eis solui. Quas
 ob res odia multorum subiit, suorumq. fratrum machinationibus
 impiis est interfectus, ac miraculis multis illustratus, in sãctos
 est relatus. Ex illo res Danicæ vehementer afflictæ, ac prope
 funditus euersæ sunt, domesticis, exterisque hostium bellis C
 miserrime dilaniatæ. Nam breui tempore sex hi Reges inter
 se plerumque pugnâtes imperarunt, Olauus, S. Chanuti frater,
 & parricida, Henricus secundus similiter, & Nicolaus, eiusdem
 Chanuti fratres. Henricus tertius secundi filius, & huius frater
 Sueno.

Secundum tempus,

*A Vualdemaro Chanuti filio, qui dictus est cognomento Magnus;
 ad Vualdemarum tertium.*

R Es post istos Danicas maxime subleuauit, atque amplifi-
 cavit Vualdemarus, S. Chanuti filius, pietate, religione, D
 ac meritis sui parentis. Nam Regna diuisa in vnum coniunxit,
 Rugiam, Vuandaliæque magna ex parte deuicit, ac Daniæ
 subiecit; ac sãlix, si varios superiorum casus, atque ærumnas
 inspicias, dicendus, quamuis & primis, & extremis annis ali-
 quid aduersi passus fuerit, Regnum tamen potentissimum pos-
 teritati suæ reliquit, Friderico primo imperante. Defuncto
 Vualdemaro, substitutus est filius Chanutus Danorum, Vanda-
 lorumq. Rex, ac Nordalbingiæ Dominus. Verũ, defuncto hoc,
 eiusque filio Chanuto quinto, & Vualdemaro secundo, quem
 non

A nonnulli volunt Vualdemaro natum, alii Chanuto quinto, di-
 scordix domesticæ inter Henricum quartum, Abelem, & Chri-
 stophorum primum, mox Henricum quintum, sextum, &
 Christophorum secundum tot, ac tantæ exortæ sunt, vt Regnũ
 miserrime concisum diu iacuerit, ac plurima sit detrimenta
 perpesum, Vuandalis desciscētib. Scania, Noruegiaque
 iam pridem amissa. Atque hæc non ob aliam causam, nisi quod
 parum pii Reges, in semetipsos, suosque agnatos obliti præ-
 cepta sacrosanctæ religionis arma acciperent, ac fauissent.

Tertium tempus, a Vualdemaro tertio, vsque ad Christiernum

Secundum.

B **V** Valdemarus Rex, ab initio vna cum Patre in magnas est
 adductus angustias. diu namq; exul vitam traduxit, quãdiu
 Lodouico Bauaro Pontificis potestatis inimico fauit aduersus
 Carolum quartum verum Imperatorem. Sed, vbi ab illo di-
 scessit, huic adhæsit, maximam tranquillitatem nactus, Got-
 landiam regnis avitis adiunxit, ac, pietate adductus Anenionẽ
 venit ad Pontificem Romanum. Successit illi, cum decessisset
 anno 1375. Margarita filia, quæ nupta Aquino Noruegiæ Re-
 gi, susceptoque filio Olauo, qui non multo post obitum patris
 C est mortuus, Regnum Noruegiæ tenuit, mox capto Alberto Rẽ-
 ge, Suetiæ regnum pristinis adiecit: atque ita nunquã post Cha-
 nutum primum magis Dania floruit, quã Margarita femina
 regnante, tanti generis illustrissimo ornamēto, quæ cum sine
 filijs esset, adoptauit sibi Pomeraniæ Ducem. Decessit hic an-
 no 1438. abiectis ob intestina diffidia trium regnorum curis.
 Quocirca à trium regnorum proceribus est delectus Christo-
 phorus, ex Bauariæ Ducibus ortum ducens. Eodemque absque
 prole defuncto, delectus est Christiernus Aldeburgenfis, qui
 tria Regna moderaretur: cui Fridericus Imperator Ducatum
 D Holsatiæ, Stormatiæ, & Thietmarsicæ subiecit: atque ita tribus
 regnis est hæc facta adiectio. Idem Rex Christiernus Romam,
 pietatis causa, ad Sixtum quartum venit, Apostolorumque li-
 mina inuisit: Sueci tamen ei, Thierharsicæ non omnino parue-
 runt. Successit huic filius Ioannes anno 1481. Cui substitutus
 Christianus secundus è Regibus primus fuit, qui Lutheranis
 adhærens, ab auita religione descisceret, ac proinde desciscen-
 tibus ab eo Suecis ipse cum suis regno expulsus, mox ca-
 ptus, caueaque ferrea inclusus, miserrime vita migravit. Atque
 ex hoc Suecia se se prorsus à Daniæ Regibus distinxit: hique

hæresibus adhæserunt: Christianus scilicet tertius, Fridericus secundus, & Christianus quartus. Sic igitur, quoties Danici Reges, ac populi, veram religionem proiecerunt, temporalis felicitatis damnum maximum pertulere. Ut appareat, ab illa hanc pendere.

Polonia quinque tempora afferuntur, quibus, quoad bona temporalia, maxime excelluit simulque pietati veræ magis adhæsit, & contra. Cap. VIII.

Mittamus Sueciæ, Noruegiæque Regna, quod hæc aliis hodie sint adiuncta: & ad Poloniam transibimus, in cuius rebus describendis Cromerum sequemur, quod hic diligentius eas fuerit persecutus. Igitur, cum Polonorum nomen antea fuisset obscurum, Poloniaque ipsa maxima ex parte inculta esset, deserta, nemoribus horrens, & inuia, attollere se se maxime cœpit, Ex quo Miecislavus nomen Christo dedit anno nongentesimo sexagesimo quinto, ad summam vero felicitatis alicuius dignitatem, potestatemque euecta videtur filio Miecislavi regnante.

primum tempus, à Bosleslao, annoque 1001. ad 1043.

Igitur primum tempus sit ab anno 1001. quo Boleslaus, Miecislavi filius, Regium nomen assumpsit, concedente id Othone, ut vult Cromerus, tertio, coronamque impoluit uncto à se Regi Gaudentius Archiepiscopus Gnesnensis; subegit, ac tributariam sibi fecit Boleslaus Boemiam, Silesiã, Moraviamque, Pomeraniam, regiones omnes, usque ad Albim, Salamque fluuios, & Cimbricam Chersonesum, quæ a Slavis, ac Vinidis tenebantur, qui iurarunt cuncti in verba Polonici Regis, Prussiam similiter. sicut autem Miecislavus deditissimus Christianæ religioni fuit, sic & ipsius filius Boleslaus. Nã sic de hoc Cromerus: Nulla autem in re Boleslaus erat seuerior, quam in contemptu religionis, templorum profanatione, & Sacerdotum iniurijs, atque contumelijs vindicandis. ad quæ facinora, cum plerique equestris ordinis homines, partim pristinae impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur; & decimarum quoque onus detractarent, Sacerdotesque pulsarent, in auctores quidem pœna capitis animaduertit, ceteros partim verberibus, partim verbis, atque minis castigavit.

Episco.

A Episcopos, & Sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omnibus coli volebat, nec sedebat, stante, aut veniente Episcopo, nisi & ille assedisset. Et post; Hominibus Ecclesiasticis omnium onerum, laborum, & pensionum, Regi, & Reipub. præstandarum immunitatem sempiterno iure concessit. Hęc ille. Obijt Boleslaus anno 1025. Cui succedens Miecislavus filius, torpori, inquit idem scriptor, ac desidia, se dedit, voluptatibus iis, quæ gustu, tactuque percipiuntur, leuitate iuuenili, & iuuenum, atque vxorum consilia plerunque sectatus. Sic ille. Quibus factum est, ut Boemia, Moraviaque se ab Imperio Polonico disiunxerint. Eo vero defuncto, Rixa ipsius vxor, Casimiri paruuli filii tutrix, quamuis videri vellet religiosa, ac pia, sed tamen audax, & auara, sic Regnum totum conturbauit, ut omnibus confusis; neque ministris sacrorum, neque ipsis templis, quod idem testatur, aris, ac sacris parceretur, & in pristinam barbariem, atque impietatem Polonia relapsura videretur. Quocirca profugit Regina, filius Casimirus monachum induit in Monasterio Cluniacensi, in latebras se se addebant proceres, & Episcopi, eratque miserabilis vbique rerum facies. defecerunt itaque omnes a Polonico Imperio. ipsaque Polonia nullo regnante miserime est discerpta. Atque hæc usque ad annum millesimum quadragesimum tertium.

Secundum tempus, ab anno 1043. ad 1177.

Reuocatus est Casimirus, induitoque Romani Pontificis vxorem ducens, Rex est creatus: ac tunc decretum fuit, ut quotannis obolus vnus a singulis capitibus in lucernam perpetuo in æde Sancti Petri Romæ arsuram a Polonis pendere-tur. Ab hoc itaque Rege, maxime religioso, ac pio, non nihil recreatæ sunt Polonorum res. Rhuffi, pactis auxiliarijs copiis, in societatem recepti, Massouia, Prussiaque recuperata; Silesia similiter. eo tamen defuncto, cum Boleslaus eius filius regnum suscepisset, & infanda, impiaque multa perpetraret, Stanislavum sanctissimum virum, Episcopumque Cracouiensem, qui admissorum scelerum eum sæpius redarguebat, occidit, atque in frustra discerptum, & per agros dispersum corpus canibus, & volucris deuorandum proiecit. Quamobrem Gregorius septimus toti Poloniae sacris interdixit, Boleslaum excommunicauit, ac Regio iure priuauit. Inuisus hic igitur omnibus, cum proceres in se conspirare audisset, in Hungariam profugit, amentiaque correptus, mortem sibi miserabilem con-

Ooo 2 sciuit

sciuit anno 1081. Ex hoc Poloni exciderunt a Pristina felicitate multo magis, quam prius, Regium nomen a Pontifice abrogatum non amplius habuerunt, Ducesque, ac Principes nominati sunt Vladislaus i. Boleslaus tertius cognomento Criuoustus, Vladislaus ii. Boleslaus Crispus, Miecislus senex ter expulsi, ac ter in Poloniam reuocatus, Casimirus, Lescus Albus cum Helena matre, Vladislaus, Lasconocus, Boleslaus Pudicus, Lescus niger. & quidem Vladislaus i. obtinuit, vt interdictum relaxaretur, filiorum nihilominus dissidia, & aduersus ipsum bella commota sustinuit. & quamuis eius filius Boleslaus tertius non male fuerit moratus, huius tamen proles Vladislaus ii. cum fratribus perpetuis odijs decertans crudelissimus fuit; ob id excommunicatus est ab Archiepiscopo Gnesnensi Iacobo: victusque insigni victoria, ac regno est exactus: eique substitutus frater Boleslaus Crispus, ac post hunc alter item frater Miecislus, truculentus, & auarus. quam ob causam, cum plurima ab ipsius ministris atrocita patrantur, Gedeonque Episcopus eum multis monuisset, neque respiceret, sed peiora tum in Episcopum, tum in alios minaretur, eiectus est frater ipsius Casimiro suffecto. Per quod tempus, in possessiones, inquit Cromerus, & facultates morientium Episcoporum, ac eorum Sacerdotum inuadebant, easque diripiebant: quin & praefecti Principis idein faciebant, discissis Polonia latissimis ditionibus, ac Principibus antiquis. Atque haec vsque ad annum millesimum centesimum septuagesimum septimum contigerunt.

Tertium tempus, ab anno millesimo centesimo septuagesimo septimo, vsque ad millesimum tercentesimum decimum.

C Casimirus ii. itaque, expulso fratre Miecislao, nihil prius habuit, post quam Cracouiae pacatus confedit, quam vt sacras res constitueret. quod habita ab Episcopis anno millesimo centesimo octuagesimo in vnum Zenticiae coactis synodo perfecit, Silesiamque armis, Pomeraniam, Massouiam, Ruffiam, ac Prussiam polonico Imperio restituit, ac subiecit; ac, post multa pietatis opera, ob quae mirifice laudatur a Cromero, defunctus est anno millesimo centesimo nonagesimo quarto: successoremque reliquit paruulum filium Lescum Album sub tutela Helenae matris. Sed tamen, post eius obitum religionem concidisse, ex eo liquet, quod a Caesare tertio missus est in Poloniam Petrus Capuanus Diaconus Cardinalis, qui, syno-

Cro. lib. 7.

dis an-

dis anno millesimo centesimo nonagesimo septimo conuocatis, cum alia quaedam, inquit Cromerus, quae aduersa religioni Christianae, & constitutionibus Ecclesiasticis in sacro pariter, & profano ordine inoleuerant, correxit, tum Sacerdotibus imperauit, vt concubinas, & vxores, quibus tunc passim libere utebantur, a se abdicarent. His peractis, cum Miecislus patruus, qui fuerat Principatu deiectus, Helenam dolo circumuenisset, iureiurando interposito, se bona fide administraturum ditiones omnes Lesci albi pueri nomine promisit. quorum cum nihil praestaret, bella fuere perpetua, seditionesque inter Miecislum, & studiosos pueri. Et quamuis anno millesimo ducentesimo secundo obierit Miecislus, tamen eadem bella fuerunt inter Vladislaum Lesconogum Miecislai filium, & fautores Lesci Albi, ipsumque Lescum album. Quo tempore, religiosa, & sacra indignissime tractabantur. Ad profana enim tribunalia viri religiosi, & causa trahebantur, & a Sacerdotibus concubinae quasi vxores habebantur, circiter annum 1219, quo Synodum ad haec tollenda coegerat Henricus Archiepiscopus Gnesnensis, Ducumque, & procerum auctoritate haec firmavit. Ecclesiasticis tamen viris adhuc suum non fuisse honorem tributum, sequentia declarabunt. post haec enim Lescus albus est occisus a Suentopolco anno 1226. Atque haec de Polonia statu scribit Cromerus; nullam prope modum uim, & auctoritatem Lesci albi Principatus inter ceteros duces Polonorum habuit, nec fere in quemquam, nisi in suae ditionis homines, perinde atque caeteri, potestatem exercebat: suane id ignauia, & angustia animi, an illorum contumacia, an vero utroque non querimus. Ceterum, post mortem eius maior etiam confusio, & perturbatio consecuta est, ita, vt vix aliquod summi Principatus, & communis Reip. vestigium in Polonia extaret.

D Haec Cromerus initio libri octauae. Ac, paulo post, substitutum referens Lescum Albo filium Boleslaum Pudicum, subiecit, Ecclesiam solummodo Gnesnensi, ac Poseniensi concessas, aut potius relictas fuisse immunitates Ecclesiasticas debitas, quamquam fecus, vt supra ostendimus, iam sancitum in conuentu totius Poloniae fuisset, iuxta diuinum ius, gentiumque omnium benedicturarum, & tamen Paulus Episcopus Poseniensis paulo post per iniuriam summam captus est, ac bona Ecclesiastica ipsius direpta, Petrusque Archiepiscopus Gnesnensis sacris interdixit Diocesi Plocensi, quod quidam presbyter indignissime

Cro. lib. 8.

fine

me occisus fuisset à Conrado Massouiorum Duce ac Plosci. **A**
 Quin ipse etiam Boleslaus Pudicus, quamuis admodum pius, in
 carcerem coniecit paulum Episcopum Croconensem, conta-
 minatæ vitæ hominem. Quam ob causam Ioannes, Archiepi-
 scopus Gnesnensis, toti Prouinciæ sacris interdixit. Talis ita-
 que Poloniæ status perturbatissimus fuit, perturbato etiam
 statu religionis, vsque ad annum 1778. Sub quem vita migra-
 uit Boleslaus Pudicus. Cui Lescus niger ex fratre ipsius patrue
 le ortus, imperauit, vsque ad annum 1289. Imperium ipsius ex-
 cipiente post aliquod interregni spatium Presmisslao, qui Re- **B**
 gium nomen post rot annos repetens, a Marchione Brande-
 burgensium dolo interfectus, Vuladislauum Loeticum successo-
 rem nactus est, qui cum Posnaniensis Episcopi bona inuaderet
 ab illo est excommunicatus, ac paulopost aduersus eum voca-
 tus, vnctusque est a Iacobo Archiepiscopo Gnesnensi Vencesla-
 us Bohemiæ Rex anno 1300. sed quinto post hæc, cum mortuus
 esset Venceslaus, iterum Vuladislauus regnum repetiit, ex omni
 parte concisum, iuribus sacris vndique impetitis, atque euer-
 sis. Ac tunc Polonia Silesiæ totius, Pomeranicarumque aliquot
 regionum palsa est detrimentum.

Quartum tempus, ab anno 1331. vsque ad Sigismundum Primum. **C**

A Nno autem millesimo tercentesimo vigesimo Poloni im-
 petrauerunt a Ioanne vigesimo secundo, vt Gregorij se-
 ptimi interdictum relaxaretur, quo nominis Regii dignitas fue-
 rat iis interdicta, coronatusque, atque vnctus est Rex Craco-
 niæ ab Archiepiscopo Gnesnensi Vuladislauus, qui nactus est, in-
 quit Cromerus, Poloniam magna ex parte vastatam, & incul-
 tam superioribus bellis, reuocare eam cœpit ad amplitudinẽ,
 dignitatemque pristinam, & antiquam. nam, cum defunctus
 esset anno 1331. successorque illi extitisset filius Casimirus se-
 cundus Rex, cognomento Magnus, recepta est, ac Polonicis di- **D**
 tionibus adiuncta Massouia, russia, Pomeraniæq; magna pars.
 & quamuis Casimirus hic ob occisum Presbyterum fuerit ex-
 communicatus, respuit tamen, & multa Ecclesiastico ordini
 vtilia constituit, & quam plura templa ædificauit, de quibus la-
 te Cromerus libro duodecimo. Successit Casimiro sine ma-
 ribus defuncto Ludouicus Hungariæ Rex maxime pius, qui
 magis iura sacra firmavit; amplificauit, vna cum Polonicis
 rebus. Verum maxima accessio facta est ad amplitudinem
 Polonici Regni, post obitum Ludouici, cum filia ipsius Hedui-

gis,

gis, Poloniæ Regina designata, matrimonio iuncta est Jagello-
 no Lituaniæ Duci. Nam tunc Lituania tota, cum latissimis
 ditionibus, adiuncta æquali iure est Polonico Imperio, nomi-
 que, & cultui Christiano, Jagelloque creatus, coronatus, atque
 vnctus est Rex anno 1386. atque Vuladislauus est dictus, qui
 maxime pietatem Christianam coluit, Polonicaque ditiones
 non modo tutatus est, sed etiam latissime amplificauit, vt à
 quintodecimo libro ad vigesimi finem Cromerus tradit. Re-
 gnauit autem quadraginta octo annis, ac decessit anno mille-
 simo quadringentesimo trigesimo quarto. successoremque,
 accepit Vuladislauum filium, Regem nominis huius tertium, **B**
 qui creatus est etiam Rex Hungariæ: cumque multa fortiter,
 ac præclare aduersus Turcas egisset, eisque multa loca abstulif-
 set, ac deinde contra interpositum iuramentum, cuius reli-
 gione Iulianus Cardinalis, Pontificius Legatus ipsum absolue-
 rat, in eisdem bellum mouisset, acie consilgens, ad Varnam cæ-
 sus est, anno millesimo quadringentesimo quadagesimo quar-
 to. Imperio tamen Polonico nihil est detractum. Substitutus
 est Vuladislao frater Casimirus tertius rex, quo regnante im-
 minuta est felicitas latissime pateus Polonici regni, ex adiun- **C**
 ctione Lituani, sicut etiam facta est aliqua per Casimirus
 discessio ab obedientia Catholica pietatis. Anno enim mille-
 simo quadringentesimo sexagesimo septimo, cum defunctus es-
 set Georgius Hulsita Boemorum Rex, ac Mathias Hungariæ
 pugnaret aduersus hæreticos, a Pontifice Romano ad id suusus
 & impulsus & Regnum Boemiæ sibi comparaturus iam iam fo-
 ret, tum Casimirus visus est pro hæreticis Huscitis stare, ac
 bellare aduersus Mathiam, vt Regnum filio suo Vuladislao pos-
 set acquirere, quod sanè acquisiuit illi, condicionibus quibus-
 dam hæreticorum potentiam stabiliens, & pietati Catho- **D**
 lica repugnantibus. Ex quo contigit, vt à Pontificis legato Ca-
 simirus cum suis excommunicaretur. Hinc etiam factum est,
 vt ad bella sustinenda aduersus Mathiam, Catholicis fauentem,
 Casimirus egeret plurimis pecunijs, quas non poterat villo ex
 loco corradere, iccirco permisit militibus Ecclesiastica bona
 diripienda, vtque illi in bona Sacerdotum inuaderent, inquit
 Cromerus, non solum obuia quæque agentes, & ferentes, verũ
 etiam abstrusa perscrutantes. Sic ille. Post hæc igitur Molda-
 uia, quæ pertinebat aliquo modo ad Poloniam, capta est a Tur-
 cis. Massouia similiter magis est à Polonico Imperio ab alie-
 nata.

Cro. l. 27.

28.29.

Dubra. l. 31.

Cro. l. 18.

Cro. l. 30.

nata. Dux Moscoviæ Ioannes, cæpit Albã, Rusiam, Nouogradũ que opulentissimum totius Septentrionis, amplissimumque Emporium, similiter, & Seueriensem Prouinciam, cum septuaginta arcibus, quæ spectabãt omnia ad Lituanicas ditiones, Polonicis adiectas. ac tale detrimentum passa perstitit Polonia vsque ad Sigismundum primum, regnantibus Casimiro, ac filijs eius Ioanne Alberto octo annis, & amplius, Alexandro autem quinque.

Quintum tempus, a Sigismundo primo, vsque ad obitus Sigismundi Augusti.

Init Imperium Polonicum Sigismundus primus anno millesimo quingentesimo septimo; & cum post annum millesimũ quingentesimum decimum septimum Germania, Britannia, Hungariaq. cũ toto Septentrione sint hæresum variarum colluuiem fœdissime amplexatæ, suas ipse ditiones omnium magis intactas, & illas ab huiusmodi peste conseruauit. religiosissimus & alijs in rebus fuit, ac magnificentissima templa construxit. cumque Gdani Lutheranas opiniones aliqui inducere conati essent, ipse eos, in urbem concedens, ultimo supplicio affecit, religionemque posstratam restaurauit. quod Bernardus Vapouius testatur. vetuit, ne quis suorum Vitembergam studiorum causa accederet, quod hæresis Lutherana ibi uigeret. Prussiam totam, quæ iam magna ex parte à vera religione defecerat, auitis regnis adiunxit; Moldauiam similiter ac Massouiam, certis inuitis pactis, recepit, ac, magnis victorijs relatis, Moscorum, Tartarorumque ingêtes exercitus profligauit. annoque 1548. vita migravit, successorem suum relinquens Sigismundum Augustum, qui Liouoniam, cum iam descuisset & ipsa ab antiqua pietate, ditionibus suis adiecit. Huic defuncto substitutus est Henricus Valefius. Cui, Gallicũ regnũ petenti, suffectus est Stephanus Battorius. Hic Proceres multos ob nimiam libertatem, qua ex antiquo tempore abutebantur, in hæresim lapsos, multi modis sapientiæ plenis ad fidem reuocauit: maximosque terrarum tractus à Moscouiæ ducibus olim Polonico Regno ademptos armis recuperauit; Moscũq. ab omni maris Baltici portu, ac possessione deiecit, & intrã intimas Moscouiæ partes conclusit. Stephano mortuo successit electus ab vniuersali Conuentu Polonorum Sigismundus tertius, Sueciæ, Gothiæque Rex, qui latissime omnium nunc in Septentrione dominatur, ac studio religionis Catholicæ pacif-

A

B

C

D

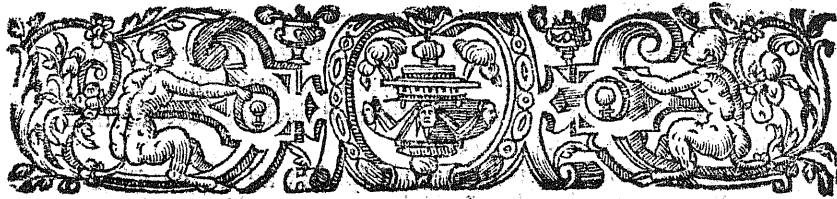
A que laudatissima cultu floret, ac præstat. Ex his omnibus apparet, Polonicum regnum tunc ad felicitatem bonorum temporalium maximam peruenisse, cum religionem Catholicam maxime coluit, deiectum vero ab illa, cum recessit ab huius vero cultu.

Atque hæc sint satis, quantum spectat ad regna Christiana. nam de rebus Italicis proprijs libris de antiquo, & nouo Italiæ statu locuti sumus; de reliquis non est necesse, superuacaneumque videtur, quando tot, ac tanta ad illustrandam veritatem sint a nobis adducta.

B

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE RVINIS
GENTIVM,
ET REGNORVM
ADVERSVS IMPIOS POLITICOS

Liber Octauus.

Ante Constantinum Christiani feliciores erant Gentilibus quoad vitam, opum mediocrium securitatem, caelestes honores defunctis exhibendos, amicos, amplitudinemque auctoritatis ac potestatis sacræ. Cap. I.

SI velimus felicitatem populi Christiani quoad temporalia bona cū reliquis gentibus à Pontificis Romani obedientia alienis conferre, oportet aduertere illud, eam non esse diu dicandam ex vna re, neque ex vno tempore, loco, & gente, sed ex vniuersis. Quemadmodum non vocamus felicem, qui parte aliqua vitæ est huiusmodi, vel vna in re, sed qui maiorem partem vitæ est felix, atque in præcipuis rebus. facillime autem dignoscitur, quod cupimus, vter vtri præstet, si summa summis componamus, & infima infimis, vt supra libro primo dif-

Amo diserebamus. Nam sicuti necesse est, quemlibet hominem, quod eodem libro explicabamus, iacturam facere minoris boni vt maius acquirat sibi, vel aliis, æternum, vel temporale. Eodem modo necesse est aliquando Ecclesiam dei (veluti ante Constantinum) subire detrimenta minorum, qualia sunt temporalia, vt adipiscatur maiora, vel suis iam, vel iis, qui sui sunt futuri, suisque associandi: Videmus porro in quolibet populo esse ordines hominum, & eorum, qui sacra curant; & eorum, qui profana; atque in vnoquoque ordine esse supremos, medios, atque infimos. Igitur videamus

B quanta sit felicitas inter Christianos eorum, qui sacra curant, ac deinde inspiciamus, quæ sit aliorum cuiuscumque status.

Et quidem quantum pertinet ad prima tempora Ecclesie Christianæ vique ad Constantinum, discussimus aliqua, ac modo non nulla adiiciemus illud præfati. Tempus illud fuisse Christianis quoad temporalia calamitosissimum, neque in comparationem modo villo vocandum cum felicissimis, aut etiam felicibus aliarum gentium. Nam Christiani tunc minorum subibant damna, vt meliora compararent, tum sibi,

C tum vero aliis. Et tamen ostendimus, quoad tria maxima temporalium, fuisse feliciter Christianis illorum temporum, quam rerum Dominis Romanis, quoad vitam, pro qua nihili fiunt omnia; nam si vnus Romanorum Pontificum fuit interfectus, Imperatorum tres occisi fuerunt, atque ita de reliquis, infimi, mediique ordinis idem ostendimus; quoad opes etiam feliciter erat nostris; nam licet nostri superarentur à Gentilibus, quantum ad superuacanea, non tamen quantum ad vtilia edendis operibus virtutum, quod singulorum Christianorum diuitiæ paterent cuilibet Christiano cuiusuis loci, siue imperio Romano subiecti, siue extra illius confinia positi, & quodammodo omnium Christianorum forent omnia cõmunia, singulique opes vniuersas Christianorum toto Orbe terrarum dispersas ad honestos vsus paratas haberent. amplius autem, quoties Christianus aliquis in carcerem coniciebatur, tot ad illum deferebantur vndique bona, vt colloclupetaretur ex eo, quod incidisse videretur in paupertatem, atque ex hac fieret diues, quocirca Lucianus refert in Peregrino a nonnullis hinc arreptam ansam, vt se Christianos fingerent, in carcerem ducerentur, & eleemosinis copiosissimis ditarentur. Romanis autem Pontificibus

ficibus tot aderat opes, ut Dionysius Episcopus Corinthiorum **A** apud Eusebium, & Eusebius ipse testetur solitos ab illis excipi hospitio aduenientes Romam Christianos, mittique pecunias ad subleuandam egentium omnium inopiam, quocumque iis fuissent in loco. Idemque scribat à Cornelio Papa mille quingentos inopes sustentatos in Vrbe. Denique cum Romani Imperatores inhiarent ingentibus diuitiis aliorum, quod ibi diximus, ut in eas inuolarent, multorum criminum dominos insimulabant, ob quæ vita miseri spoliabantur & omnibus bonis. Christiani vero quoad mediocres, quibus potiebantur, tuti erant, ac securius debebant à rapacitate Imperatorum, similiter quoad honores erant Christiani Gentilibus feliciores, quod illi à cordatis viris, & sapientibus haberentur viri innocentes, & iusti, & quoties ab impiis rapiebantur, quasi impii ad supplicia, a reliquis Christianis loco cælitum reputabantur, ac cælesti ex illis temporibus cultu afficiuntur, atque hæc quidem late libro sexto. Hic igitur aliqua de reliquis bonis temporalibus addemus ex illis deducta, & primum quod spectat ad amicos. qui secundum vitam, & honorem primas tenere dici possunt inter bona temporalia; Ac patet sane ex iis, quæ ibi disputauimus, amicissimos fuisse inter se Christianos; eorumque amicitiam cunctis aliis præstitisse. amabant enim propter Deum, diuinaque penitus inter se ex animo purissime communicanda. Amabantque ardentissime, atque alter pro altero vitam, & quidquid habere poterat vltro, ac libentissime profundebat, eratque iis, quod est in actis Apostolicis cor vnum, & anima vna, Sacerdotes vero, & Episcopos veluti Angelos, cælitus delapsos, quod ait Paulus, ac locum Dei tenentes in terris excipiebant, ac summo amore complectebantur, vehementissime diligebant, ad eorum pedes omnia proiiciebant, ita ut Petrus Pontifex summus, siue Pastor omnium Christianorum paulo ante Piscator haberet in vna vrbe Hierosolyma supra hominum decemmillia, quos aleret ex iis, quæ ad eum alioquin pauperimum, & qui manu victum quæreret, deferebantur. Quod non nisi ex amore maximo in ipsum poterat oriri, cum nullo illi voluptatum genere, nullo proposito rerum terrenarum præmio, nullo vilius rei blandimento ad durissima quæque lætissime obbeunda, quæ primi Apostoli ipsi subibant, honores allicerentur, ita animati, ut Paulus dicat, testimonium enim perhibeo, quia si fieri posset, oculos vestros emissetis, ac dedissetis mihi.

Hinc

Euseb. li. 4.
c. 22. li. 6. c.
35.

Act. 2.

Gal. 4.

A Hinc fiebat, ut Imperatores vndique armis circumsepti nihilominus ab intimis suis occiderentur, Christianorum vero nullus legatur à suis occisus vsque ad Constantinum. Quod si Pontifices Romani, Episcopi, sacrique viri interficiebantur ab hostibus Christianæ pietatis nullis armorum, vel latebrarum,munitionumque cincti præsidii, vicissim tres Imperatores pro vno Pontifice, tres aliorum ordinum ex inimicis, pro vno nostris, illi à necessariis suis, nostri ab hostibus, illi vndique armati, nostri inermes perimebantur. Adeo amicitia nostrorum præstabat amicitia fucata extraneorum. Et nunc etiam quanto præcellat ostendimus signo de amicitia quadragesimo primo.

B Cum vero Gentiles intuerentur tam arcta amicitia vincula inter Christianos sæpe illud vsurpabant, quod refert Tertullianus, en, ut amant inter se?

Apparet itaque Christianos olim præstitisse gentilibus quo ad hoc bonum temporale, nimirum quoad amicitiam, quod tanti est, ut maximus latinorum orator dixerit, Solem & Mundo tollere videntur, qui amicitiam e Mundo tollunt, qua nihil à Diis immortalibus melius habemus, nihil iucundius, & alibi decernit, omnium rerum, quas ad bene viuendum, sapientia comparauerit, nihil esse maius amicitia, nihil vberius, nihil iucundius, & Philosophus Græcus memoria prodidit, amicis vitam carentem nemini esse optabilem, etiam si cæterorum bonorum omnium copia circumfluat. Hæc ille. & hæc igitur parte olim nostri feliciores. Sic vero Romani Pontifices, Episcopi, & sacri omnes viri amabantur, ut hos ad mortem ductos innumeri comitari solerent parati, & cupidi vitam loco eorum ponere, quod ex actis pontificum Martyrum liquet, & Epistolis Cypriani de Cornelio Papa loquentis.

D Reliqua est auctoritas persuadens aliquid aliquibus pertinens ad diuina, quæ in Romanis Imperatoribus, si consideremus ipsos ut Pontifices antiquæ superstitionis, nulla erat, ac nemo illis obediebat, aut credebat, ut Pontificibus maximis, metus non diuinitatis, sed cædis intentatæ, ac vis erat in causa, ut obedirent, assensumque præberent, quicumque ijs parebant, atque assentiebantur, alioquin, & Imperatores, & alii dissentientia, contrariaque omnino, & sanciebant, & credebant, quod est clarissimum. Hæc porro auctoritas in Pontifice Romano porrigebatur vltra Imperij Romani pomeria, inquit Tertullianus, in Episcopis, quacumque eorum Diocesæ pertinerent, at-

que ex

Cic. de ami.

De fin.

Arist. Ethic.
8. e. 1.Cyp. epist.
57. 58.

que ex eo, quod adiuncti erant Pontifici Romano, in omnes religioni Christianæ addictos. Et Pontifex itaque Romanus Romanis Imperatoribus, quatenus erant summi Pontifices falsarum superstitionum, felicior quoad hoc bonum pertinens ad auctoritatem, & Episcopi nostri feliciores erant sacerdotibus alijs vnicique Ciuitati præpositis. Hæc porro auctoritas potest esse absque gratia diuina, & perfecta virtute, & quamuis ipsa spiritualis sit, habere tamen eam, temporale est bonum.

Huic auctoritati Romani Pontificis adnexa erat potestas, qua Pontifex Romanus poterat in varias Vrbes Episcopos mittere, electos confirmare, aut si opus fuisset loco mouere, atque ab Ecclesiæ Christianæ cætu pellere. Atque hæc protendebatur ultra limites Imperii Romani in omnes Orbis partes, id vero sic esse palam fecimus de signis Ecclesiæ Dei lib. xviii. cap. iv. signo octuagesimo adducentes Irineum testem, Cyprianum, Theodosium, Valentinianumque Imperatores, & Iustinianum. Hæc autem nunc satis fuerit consignasse illustri exemplo. Cum fuisset Paulus Samosathenus Episcopatu Antiocheno deiectus ob hæresim, Dominusque ei substitutus Imperante Aureliano a nostra religione alieno, qui iter aduersus Persas mouens in Orientem tunc faciebat, & Antiochiæ substiterat, ac nollet hereticus cadere Episcopatu, & domo migrare, imperatorem gentilem conueniens appellauit, qui totam rem, quod nihil ad se spectaret, ad Episcopos Italia, Romæque, vt ad ipsos spectantem, reiecit. Sic Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib. septimi cap. xxiv. Atqui nullus erat tunc toto Orbe Pontifex, qui tam longe ius daret, neque ipse Romanus Imperator, quasi Pontifex antiquæ superstitionis id valebat, aut conabatur, sicut autem Pontifex Romanus hæc poterat toto Orbe terrarum, similiter in sua Prouincia Metropolitæ eligebant Episcopus sibi subiectos, quorum nomina transmittabant cum Synodicis literis ad Pontificem Romanum, vt confirmarentur & quilibet Episcopus sacerdotes, ac diuini Altaris ministros ordinabat. Atque ita toto Orbe Terrarum nulla gentilium superstitio extabat, quæ tanta efficeret, ac valeret in rebus sacris. Quamobrem Iulianus Imperator contemplatus Ecclesiæ Christianæ maestatem in huiusmodi ad sacra pertinentibus eminentissime resplendentem, contendit irrito conatu instituta eadem transferre ad gentiles, quamuis contrariis inter se opinionibus discissos, quod Eunapius in vitis Philosophorum S.

rum S Gregorius prima, & secunda oratione in Iulianum, Iulianus ipse in Epistolis suis, Sozomenus lib. v. cad. xv. tradunt. Sic igitur apparet ordinis Ecclesiastici Præsules nostros, quoad temporalia ad cultum Dei relata, fuisse feliciores Præsulibus prisicis impiarum superstitionum.

reliqua est igitur potestas imperandi tributa, cogendi exercitus, bellandi aduersus hostes, decernendi, quæ respiciunt suam naturam statum mortalium temporalem, capitales pœnas infligendi, quæ spectabant ad Imperatorem, non vti Pontificem maximum, sed vti vel Imperatorem, vel Consulem, vel Tribunum

Plebis, nam quatuor has dignitates Imperatoris, Pontificis Maximi, Consulis, ac Tribuni Plebis in se vnum transfulerat Augustus, vt transferret omnium rerum summam. Et nunc in primis agimus de comparatione eorum, qui sunt ordinis Deo, sacrisque ministerijs dedicati.

Enimvero quamuis opes, dignitates, & ipsius Imperij sublimissima, & amplissima Maiestas & potentia sint materies, & instrumentum felicitatis humanæ temporalis, olim tamen sine virtutibus, ac religione ipsis Dominis nihil aliud struebant, nisi infelicitatem temporalem, quocirca pro vno è Pontificibus Romanis, ac nostris interficiebantur plures ex Imperatoribus, &

alienis à cætu nostro, atque his præterea tenuiores, ac pauciores re vera amici & honores erant, breuior, & angustior auctoritas, res familiaris fugacior, ac rapinæ magis exposita, animique solidæ demptis belluinis oblectationes erant. Ac

proinde in vniuersum nostri feliciores, quoad ipsa temporalia, & hoc quidem conferendo infelicissima nostrorum tempora in bonis temporalibus cum felicissimis alienorum; quod scilicet nostri tunc

minorum facerent iacturam, vt acquirerent maiora sibi, & alijs cætui suorum coniungendis.

Pontifex summus, ceterique huic subiecti Pontifices, virique sacri, quoad bona temporalia sunt longe feliciores aliis huiusmodi alienarum gentium. Cap. II.

Am vero post Constantinum nostris fuisse maiorem temporalium bonorum felicitatem nemo potest ambigere, siue ordinem sacerdotalem, siue popularem respiciamus. Imprimis enim Constantinus ipse Imperator merito appellatur a sancto Augustino Imperatorum, qui fuerint vnquam felicissimus, quod imperium scilicet Romanum nactus fuerit multo; quam fuerit prius vnquam, latissimum quod victor semper extiterit, ac pacatissime gubernarit omnia, natus patre Imperatore, Imperatores filios reliquerit, nunquam morbo tentatus fuerit, nisi cum decessit, Urbem condiderit æmulam Romæ, amplissimamque, & ornatissimam de suo nomine vocatam, in qua sedes imperii fuit, vt nunquam tam lati, ac potentis alibi tandiu fuerit, quorum nihil vlli superiorum, tam feliciter adfuisse narratur. ex illo omnium latissima Imperia felicissima Christianis adfuerunt, qualia nunquam gentilibus vllis eandem religionem sequentibus, vt ostendimus libris de robore bellico, sed hoc non pertinet ad ordinem sacrorum, de quo nunc agimus. Igitur hoc institutum prosequamur. Post Constantinum Christi religio latissimum sumpsit incrementum, plurimique illius legibus sese adiunxerunt. Ordo autem sacerdotum temporalium felicitate circumfluere in omnem partem magis, ac magis in dies caput, licet aliquando deprimi maxime, atq; imminui re vera sit visum, quod vlt. lib. de nouo, & antiquo Italiae statu aperuimus.

Imprimisq; Imperator ipse tam magnus Pontifici Romano obedientiam professus, vltimumq; post episcopos locum tenete contentus, vt in Concilio Romano apparet, cui Constantinus interfuit, rerum sacrarum curam, causasq; nihil ad se pertinere obtestatus est in concilio Niceno, quod Sozemenus, & alij narrant, ac Rufinus a Constantino refert illa in eo dicta, Deus constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de vobis quoque iudicandi, & ideo nos a vobis recte iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari. Hæc omnium summus Imperator, sic itaque itaque ex hoc tempore primas om-

Soz. l. i. c. 16.
Ruf. l. i. c. 2.
hist.

mas omnino quoad honores in terris Episcopi habuerunt; maxime vero Pontifices Romani. Nam qui fuerunt vnquam romanis Imperatoribus potentiores, ac maiores? Quod si isti primas honorum dabant illis. Iam nemo se se ipsis, quantum ad hoc aut potest, aut potuit æquare è Priscis Ægyptiis, Aethiopiis, Persicis. Ex illo in mores est inductum, vt Imperatores summi, ac Reges maximi pedibus Pontificis osculum darent, quod ab Isaia prædictum fuerat. Ascendenti equum frænū tenerent, ac lorum, quo pedes sustententur, stratorisque officio fungerentur. Quin maximi Reges, Imperatorumque multi religiosiores, ad pedes Episcoporum procumberent, neque prius assurgerent, quam signo dato, quod innumeris exemplis comprobauimus lib. 20. cap. 5. de signis Ecclesiæ Dei. Non igitur, aut antiquorum Sacerdotes, & Antistites vlli, aut aliorum veluti Mahometanorum possunt cum nostris comparari hac parte.

Post obitum vero, si qui fuerunt sanctimonia vitæ præstantes superum numero ascribuntur ac cælesti, omniumq; præposito honore quotannis toto orbe catholico adorantur, eorum corpora, & cineres ipsi coluntur. quod quidem commune est sanctis omnibus Christianorum. Quod quibusnam contigit alienorum à fide Christiana? Vbi namque cineres eorum? quæ veluti cælestibus reuerentia per tot seculorum spatia, per tot oras, quas in Europa, Africa, Asia, Americaque Indiis Occidentalibus, & Orientalibus catholici incolunt, vllis à nostra religione auersis exhibetur? Atque hæc quidem quantum spectat ad honores.

Videamus de auctoritate ac potestate. & quidem quod spectat ad Episcopos creandos, aut confirmandos, ac decernenda ea, quæ ad mores, & religionem referuntur, iam satis est à nobis dictum. Nunc illud explicandum restat. primum quidem non licuisse à principio nascētis Ecclesiæ Christianis inter se de rebus vllis litigare nisi coram Christianis, quod S. paulus epistola ad Corinthios tradit. iccirco causæ omnes ad Episcopos deferri solebant, vt e multis antiquorum testimoniis liquet. Igitur Constantinus lege, quæ in Codice Theodosiano adhuc extat, sanxit, vt quælibet causæ possent ab Episcopis cognosci, & per eos ad se auocari à quouis prophanorum Magistratum tribunali in quacumque iudicii parte illæ forent. tantumq; Deo dedicatis viris deferebatur, vt Monachi, & Clerici sæpe ad supplicia damnatos, ac raptos sola auctoritate, & dicto liberarent, quod deinde Imperatores Arcadius, & Honorius iis ab-

1. Cor. 6.

Tit. de ep.
and. l. 16.

L. addictos.
C. de Episco.
aud.

stulerunt. Episcopis vero nequaquam, quod est in Codice Iustiniani. Constantini legem postea confirmavit Carolus Magnus. Episcopi tamen plerisque in locis hoc solum sibi ius reseruarunt, ut cum iudices aduersus iustitiam committunt aliquid possent illos adigere pænis Ecclesiasticis ad eam seruandam. Nihilominus in multis aliis locis ipsi præponunt rebus omnibus iudicandis, vel ordinarios, vel delegatos Magistratos.

Illud autem longe maius. Imperante enim Pulcheria videtur institutum, ut Imperator Orientis haud intelligeretur, nisi, qui coronatus esset ab Episcopo Constantinopolitano, quem Pontifex Romanus de more electum confirmabat, atque ita ab Episcopis, quos Pontifex Romanus approbabat, Imperator approbatur, ita ut non haberetur Imperator, nisi qui ab illis coronaretur. Dein vero cæperunt Episcopi ipsi in Hispaniis, Galliisque, & mox Germania, & Anglia Reges eligere, aut vngere. Pontifex autem Romanus Imperatorem coronare, qui nõ existimaretur, aut esset Imperator, nisi post Romani Pontificis coronationem, prius quidem vel Rex, vel electus. Quocirca videmus vngi Reges in Galliis, & Anglia, Episcoposque in regni administratione optimatum loco esse, communicatamque iis Regni gubernationem, at in Germania deligi, ac deponi interdum Reges, qui futuri sint Imperatores inter alios ab Episcopis, eodem modo in Polonia, Bohemia, & Hungaria, ac proinde Episcopi à Pontifice Romano comprobati non modo vngunt in potentissimis regnis, coronantque Reges, sed etiam creant ipsi, iurisdictionesque habent amplissimas, & ius aliquod moderandi regni, ut omnibus est notum. De his autem late nos signo 76. de signis Ecclesiæ Dei.

Atqui nullus fuit vsquam Pontifex, neque est inter omnes Orbis totius gentes, cui forent Episcopi subiecti, a quibus tam magna, & ampla regna administrarentur, ac darentur, & a quo simul Imperatores adeo potentes, vel ab iisdem delicti, vel coronati confirmarentur, aut etiam delicerentur, ubi opus fuit, & quidem è tanto tempore. Numquid est aliquid huiusmodi inter Mahometanos, numquid in Aegypto, Persia, Mesopotamia? Apparet itaque Pontificem summum, nostrisque Episcopos esse, quoad hoc maximè inter bona temporalia, lōge feliciores alijs, qui sint, aut fuerint vnquam. Nūquam porro licuit Imperatoribus, Regibusve vllis violare sanctiones

in con-

A in conciliis vniuersalibus ab Episcoporum conuentu, quæ Pontifex Romanus approbasset, infringere, aut immutare, vel etiã Pontificias leges in ijs, quæ pertinent immobiliter ad bonos mores, vel caelestium rerum doctrinam. ob id vbi Pontifex aliquis creatur è toto Orbe catholico spondetur illi obedientia, non modo ab Episcopis omnibus, sed a cunctis summis Imperatoribus, Regibus, Dynastis, Rebus publicis, Populisq; honorificè ad ipsam legationes mittuntur, quibus illi cultus amplissimus exhibetur, & omnis obedientia promittitur, & præbetur. Quid autem de Cardinalibus, qui Regibus æquiparantur, dicemus, & à quibus tantus Pontifex creatur, & à quorum numero idem deligi solet, an non ipsi felicissimi, quoad tantum bonum temporale? Est aliquid huc simile inter sacerdotes aliarum gentium? Qui sunt illi in pace, qui sunt illi in bello?

B Quid illud? cum Pontifex Romanus in toto Orbe catholico, aut solus conferat, aut vnacum Episcopis tot beneficia & Episcopatus, quorum fructus sunt vberrimi, ita ut quolibet anno largiatur annuorum reddituum decies centena millia aureorum plus minus, Episcopique vnà cum Pontifice Romano in suis Diocæsibus eodem modo magis minus opulentæ; Nunquid aliquid par habent sacerdotes Mahometani, cætera gentes, aut habuerunt vnquam?

C Et vbinam sunt tot Ecclesiasticæ dignitates, tot Præsules, his minores, tam diuites, tam multi, tantæ exultationis, atque honoris? Quibus & illud est omnibus commune, ut ex his Episcopi, atque ipsi Pontifices summi deligi possint, aliquibus vero, ut eligant ipsi Episcopos maximos. Mitto latifundia Clericis quibuslibet largienda, mitto ordines religiosorum in omnes totius mundi oras disseminatos, quibus amplissima sunt ædes ad Austrum, Boream, Occidentemque, & Orientis extremas oras, e quibus constituuntur antistites præclarissimi, & ad

D quodlibet gradus, vel omnium summos euehi possunt, ac sapienter enchantur. An aliquid est tam magnificum, tam late patens, tam sublime inter exteras gentes? Apparet itaque, quod Episcopi inter Christianos esse longe omnium felicissimos, qui sunt diuinis ministerijs consecrati, quoad temporalia bona, neque vnquam ab alijs, & in eorum comparationem, vllis violari posse, vllomodo venire.

Imperatores nostri fuerunt, quoad bona temporalia feliciores
Imperatoribus Gentilium. comparanturque in his sum-
mi summis, & infimis infimi. Cap. III.

Vidimus quod pertinet ad viros Deo dedica-
tos, considerauimusq. omnium supremos, siue
medios, vel denique infimos ex vlla natione
non esse, qui comparari nostris possint, quoad
felicitem temporalium bonorum. Videamus
de popularibus quibusque, ac prophanis &
primo a summis exordiamur, Imperatori-
bus scilicet, ac Regibus omnium, qui fuerint, maximis: ac sum-
me felices nostrorum conferamus iis, qui summe felices alie-
norum sunt habiti, eos autem qui summe infelices iis, qui sum-
me infelices existimantur. Igitur siue Imperium Romanum ve-
limus exordiri a Iulio Cesare, siue ab Octauiano Augusto vs-
que ad Constantinum numerantur sexaginta tres Imperatores
plures, aut pauciores; Iulius scilicet, Octauianus, Tiberius, Ca-
ius, ac reliqui, quos recensuimus supra lib. 6. cap. 6. Ex his duo-
decim tantum non sunt interfecti intra annos tercentum quin-
quaginta plus, minus. Sed ab initio Constantini imperantis ab
anno scilicet tercentesimo sexto ad quadringentesimum septua-
gesimum sextum intra annos 170. numerati solent viginti quin-
que Imperatores Christiani in Occidente. quorum tamen ali-
qui in Oriente etiam tenuerunt Imperium. Sunt hi Constanti-
nus, Constans, Constantius, Constantinus, Iouianus, Valentinia-
nus I. Valens (sed hic haereticus, haud Christianus) Gratianus,
Valentinianus II. Theodosius, Arcadius, Honorius, Constanti-
us ab Honorio factus Augustus, Theodosius Iunior, cum Pul-
cheria sorore, Marcianus, Valentinianus III. Maximus, Auitus, D
Maorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Iulius
nepos, Momyllus; Ex his occisi septem Christiani, Constanti-
nus, Constans, Gratianus, Valentinianus secundus (Nam Va-
lens & ipse interemptus, & concrematus fuit haereticus) Maxi-
mus, Maorianus, Anthemius. Atque ita e tribus quibusque
vnus occisus inter Christianos Imperatores, at inter alienos
longe secus, e quinque quibusque occisi quatuor, atque ita vnus
dumtaxat ab illata morte intactus. Sic igitur alieni a nobis tri-
plo possent infeliciores nostris videri, quoad vitam, mortemque.
Hac porro nos exactius libri de Imperio virtutis primi cap. 2.
& li-

A & signo 89. lib. 20. ac 97. 23. Constatque impios nostris longe
infeliciores hac parte. Inspiciamus quoad honores, & confe-
ramus infimos infimis, summisque summos. Ex alienis hi mul-
tis ignominijs onerati sunt; Tiberius, Caius, Nero, Domitia-
nus, Galba, Caracalla, Adrianus, Maximinus, Valerianus, Gal-
lienus, Aurelianus, Carinus, Maxentius. Tot vero, ac tantis, vt
nihil omnino simile nostris acciderit. Vitellius porro, vt cap. 6.
referabamus per Urbem totam tractus, laqueo cernicibus inie-
cto, seminudus, religatis post terga manibus, reducta coma a
capite conuicia cunctis in eum iactantibus, nonnullis etiam,
B stercora, caenumque conijcientibus, tandemque minutissimis
ictibus excarnificatus obiit, per urbem raptatus, & in Tyberim
proiectus est. Eadem multoque foediora contigere Heliogabalo.
Valerianum scimus a Sapore Persarum Rege captum, ferreaq.
cauea conclusum pro scabello seruisse, quoties ille equum con-
scenderet. Atqui horum nihil contigit Imperatorum, Regum-
que vlli e nostris, Quemcumque in medium producas, ac proin-
de non modo si comparemus infimos infimis, sed etiam si me-
dios ac mediae fortis Reges accipias, ab huiusmodi ærumnis im-
munes extiterunt.

C Nunc proferamus felicissimos ex alienis Imperatores, atque
hi visi sunt antiquis Octauianus, & Traianus, iccirco acclama-
batur electo felicior Augusto, melior Traiano. At ex his neuter
æquauit felicitatem Constantini, Theodosij Senioris, ac Iunio-
ris, aut, quæ cum hoc simul imperauit Pulcheria. singulis nam-
que horum, si duos dumtaxat vltimos excipias, liberi Impera-
tores fuere; Octauiano, ac Traiano nulli. Imperium præterea
Romanum multo amplissimum, & florentissimum, quam fuisse
vnquam prius, nostri exceperunt, ac si ceteros, maxime vero
D Octauianum respicias, pacatissimum, Pulcheria vero donis om-
nibus animi præstantissima, ac supra omnes totius æui Regina
laudatissima, vt alibi profecuti sumus, meruit, vt anniuersariis
honoribus a Catholicorum cætu celitibus summis ascripta.
Martyrologij lectione coleretur, atque in vota suppliciter inuo-
cetur. Quod etiam Constantino Græci attribuerunt, cui, sicuti
etiam Theodosio primo, Magni cognomen est merito assi-
gnatum, ille porro æqualem Romæ urbem de suo nomine ædi-
ficans hoc diuinitus est fortitus, vt nulla hucusque Ciuitas
tanti imperij sedes fuerit tam diuturna, vt Constantinopolis,
ac iure omnium felicissimus, quod supra e S. Augustino asere-
bamus,

Plin. lib. 7.
cap. 49.

bamus, prædicetur. Quomodo autem conferri superioribus poterit Octavianus, de quo sic Plinius? in Divo quoque Augusto, quem vniuersa mortalitas in hac censura nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta; magnâ sortis humanæ reperientur volumina, repulsa in magisterio equitum apud auunculum, & contra petitionem eius prælatus Lepidus, proscriptionis inuidia, collegium in triumuiratu pessimorum Ciuium, nec æqua, saltè portione sed prægrauâ Antonio, Philippensi prælio; morbus, fuga, & triduo in Palude latebræ ægroti, & (vs fatentur Agrippa, & Mæcenæ) aqua subter cutem fusa, turgida latera, naufragia Sicula, & alia, ibi quoque in spelunca occultatio, iam Nauali fuga vrgente hostium manu preces Proculeio mortis admotæ, cura Perusinae contentionis, sollicitudo Martis Artiaci, Pannonici belli, ruina è turri, tot seditiones militum, tot accipites morbi corporis, suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ obligatio, toties petita insidiis vitæ, inculsatæ liberorû mortes. luctusque non tantum orbitare tristes, adulterium filia, & consilia parricidæ palâ facta, concumeliosus priuigini Neronis successus, aliud neptis adulterium, iuncta deinde tot mala, inopia stipendij, rebellio Illyrici, seruitiorum delectus, iuuentutis penuria, pestilentia Urbis, fames sitisque Italiae; destinatio expirandi, ac quatruidi inedia, maior pars mortis in corpus recepta iuxta hæc Variana clades, & Majestatis eius fræda sigillatio, abdicatio posthumi Agrippæ post adoptionem, desiderium post relegationem, inde suspicio in Fabium, Arcanorumq. prodictiones, hinc vxoris, & Tiberij cogitationes, suprema eius cura, in summa Deus ille, calumque nescio adeptus magis, an meritis, hære de hostis sui filio excessit. Hæc Plinius de felicissimo ex alienis Imperatore, quarû sane ærumnarum cumulus neque Constantinum, neque Theodosium, neque Pulcheriam modo vlllo obruit, aut attingit ex vlla parte. Constat igitur nostros longe felicissimos, siue infimos infimis, siue summis summis, quoad felicitatem conferamus.

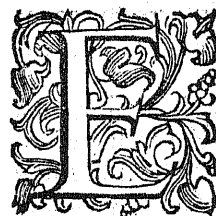
Iam vero manifestissimum fecimus alibi, post Constantinum nostros obtinuisse plerumque omnium summa Imperia, quæ fuerunt in terris: Orientale, Occidentale, vel diuisa, vel simul iuncta; regnum Gallicanum cum peruenit ad amplitudinem suam, Germanicum, Tartaricum, Lusitanicum, Hispanicum, quibus omnibus præsedit eo quo diximus, modo Pontifex vnus. Ita, vt nulla huiusmodi natio possit illi vlllo modo conferri

quod

A quod late disseruimus libri de robore bellico cap. v. explicantes facta collatione cum externis, hæc omnium maxima extitisse, & amplissima, diutiusque conseruata à nostris, quam ab alijs.

Rursus toto libro 21. & 23. aperuimus catholicas gentes Regiasque nostrorum posteritates multo feliciores alienorum posteritatibus, ac libris de Imperio virtutis patefecimus Reges impios, ac malos hostili manu sapius interfectos, ijs breuem fuisse in regno vitam, regnis expulsos in miserijs vixisse, in magnis animi cruciatibus, varijs erumnarû plerûque euentibus agitados, perpetuis disidijs domesticoꝝ vexatos, expertos ferales suorum cædes, infamia post obitum notatos, inania fuisse ijs gloriæ monumenta, breuem posteritatem, quæ se mutuis cædibus absumeret, ipsorum regiones ad vastitatem redactas. Igitur acta non agemus. Illa tantum nunc afferemus in medium, distinctius aliqua omissa, & dilucidius explicantes, quæ possent alioquin alicui dubitationem mouere, nostra cum reliquis haud conferenti.

Confertur Othomanica familia cum Austriacâ, & Turcica natione cum Christiana. Et aperitur, quanto sit hæc illa longe felicior. Cap. IV.

Tausi sunt aliqui vocare in comparisonem familiae Austriacæ Othomanicam, Turcicâ nationem Christianæ, quoad felicitatem temporalium bonorum? Videamus, quam recte. Adducatur in medium, qui est beatissimus ex Othomanis, & qui ex Austriacis, qui ex his ærumnosior, & qui ex illis; qui denique sunt inter istos medij. Nam diximus supra necessario faciendam in his inter pares comparisonem.

Tres videntur infelicissimi ex Othomanis Reges Baiazethes i. Moses, Musulmanus, quem vocant alij Orchanem, nam Baiazetem secundum, Orchanem, Amurathem secundum reuicimus in mediorum turbam, quamuis sæde perierint, vt aperiemus.

Igitur Baiazethes primus à Tamerlane victus in acie ducenta suorum millia amisit, captus est, cauea ferrea inclusus circumducebatur cathenis aureis vinctus, atq; vbi ille equum

conscen-

A conscendere volebat, miser hic dorso incuruo pedes victoris excipiens pro scabello illi erat, cumque in amplissimo Procera Tartaricorum, Regisque conuiuio adductus, vti ferreis clathris detinebatur, aspiceret suam coniugem, resectis ab umbilico ad pedes vestibus, ignominia magna ministrare, doloris impatiens, caput saepe ad cancellos ferreos percutiens, in conspectu omnium tandem sibimet hac via mortem conscuit.

Atqui ex Austriaca familia nullus huiusmodi arumnas subiit. Vnus Albertus a nepote est interfectus, nihil habens vilo modo simile cum tanta Baiazethis foeditate. ceteri in complexu suorum placidissime vita migrarunt, sed quid ego Baiazethis miseras in collationem ducam, quando nulli catholicorum Regi, ex quo Constantinus Christo nomen dedit, talia contigerunt? Certe Austriaca gens imperare coepit latissime anno 1272, cum lectus est Imperator Rodolphus Habsburgensis antea Comes. Othomani autem regnant ab anno 1300. Sic igitur Austriacorum potentissima felicitas multo antiquior, neque tamen vllus ex eis incidit in eas, in quas degenerare Othomani, calamitates. Nam post Baiazethem, Primus Moses a Musulmane, Musulmanes a Mahomete, fratres a fratribus occisi sunt imperium breue sortiti, Orchanes in obsidione Prussiae vulnus accepit, atque ex illo perijt, Amurathes in pugione confosus est a Myso quodam milite. Baiazethem secundum veneno sustulit Selymus filius, vt patre interfecto regnaret. sex itaque Othomanici Reges infeliciter obierunt, & aliquis horum turpissime, vt Baiazethes primus.

Num vero hic ego memorem atrocissimis inter se modis istos sauire? Num repetam, quod alibi collegi ab Orchane filio primi Othomani tres fratres occisos, ab Amurathe ipsius filio vnũ, a Baiazete septẽ, a Musulmane vnũ, a Mose hunc, a Mahomete Mosẽ, ab Amurathe vnũ, similiterq. a Mahomete, a Selimo ipsum Patrem Baiazethem, fratres duos, nepotes quinque, a Solimano filiu, & ex eo nepotẽ, a Selimo secundo quinque, tum fratres, tum nepotes; ab Amurathe quinque fratres strangulatos, multo autẽ plures ab hoc Baiazethe, qui nunc regnat. En bella Othomanicæ familiæ felicitas, quã viri sapientes admirentur ac laudent. An talis infelicitas euenit vllis Austriacorum?

Iam si medios consideremus, nullos habemus ex Austriacis, quos infelices vocare possimus, nisi minus felices nominemus respectu felicissimorum.

Venia.

A Veniamus ad felicissimos Othomanorum Reges. Nescio tales ne fuerint mahometes ii. Selymus, ac Solymanus, quod omnium maxime dilatarint imperij confinia: & Mahometes quidem secundus Constantinopolim, Trapezuntemq. cum latissimis oris occupauit, Selymus Aegyptum, & Syriam, Solymanus Mesopotamiam & Hungariam.

B His oppono Philippum Primum, qui acquisiuit Austriacis regna Castellæ, Legionis, Toleti, Hispalis, Murciae, Andaluzae, caeteraque his adiuncta, Canarias Insulas, Indiarum Occidentalium, Burgundiam praeterea, quindecimque Flandriae attributas prouincias? Carolum Quintum oppono, qui caetera Hispaniarum loca, praeterea vero Sardiniam, Siciliam, Neapolitanum regnum, Ducatum Mediolani, ac latissimas Indiarum Occidentalium, siue Americae regiones, postremo oppono Philippum secundum, qui praeter innumeras alias earundam Indiarum plagas, atque in his de ipsius nomine dictas Philippinas Insulas, Orientales etiam Lusitaniaeque regnum posteritati suae parauit.

C Quis autem conferre audebit vrbes Turcici Imperii, ac terras cum Terris, & Urbibus Flandriae, Italiae, & Hispaniae. risũ mouebit peritis, qui hæc proponet, nihil est Turcis, quod asequatur ex vlla parte opes, magnificentiam, nobilitatẽ, frequentiamque istarum regionum. Nam quid de amplitudine verba faciemus, cum Turcica omnia loca non æquent partem centesimam Indiarum, quas Austriaci possident ad ortum, occasum, & Austrum cum Ciuitatibus maximis, & opulentissimis auro, argento, gemmis, margaritis, & omni aromatum genere abundantissimis, quale est Armuzium in sinu Persico, aliaque multarum Vrbes in Arabia & Persia, Coa, Cochinum in India eis Gaudem, Malacha trans eũ in aurea Chersoneso, Molucha Insula.

D At in Occidente Vrbs S. Dominici, Cuzcum, Caxamalca, Mexicum, & alia, quarum numerus iniri non potest. In quibus omnibus acquirendis eo maior fuit Austriacorum felicitas, quo felicius omnia sine multo militum suorum sanguine, & cadibus per ipsos parta esse scimus.

En igitur, vt nihil habeant æquale felicissimi Othomanorum cum felicissimis Austriacorum In quibus est aduertendum, quod Solymanus potentissima classe, quam Barbarussa ducebat, ac regno Tunetesi est exutus a Carolo v. hic nulla simili est affectus clade a Solymano. Quod si Philippus secundus multas

naues amisit ad Insulam Meningem, longe plurimas Selymus ad Echinadas, si coletthā ille expugnauit, hic arcem Pignoni, si rhegium mox Amurathes incendit; & Aphrodisium multo ante in Africa Philippus.

At Hungariam dicit aliquis caput Solimanus, quæ Austriacis aliquando paruit & aliquot exercitus eorum fudit, vere quidem, sed comparationis fines haud sunt transiliendi. Solymanum diximus felicissimum, & cum felicissimo Austriacorum contulimus. Carolo v. ad quem non pertinebat Hungaria; quam Ferdinandus frater Caroli v. frustra conatus est acquirere bellans contra Ioannem, Isabellam, Turcas. comparetur hic itaque cum medijs Othomanorum Regibus, ad quam comparationem vocentur Rodolphus primus, Fridericus iij. & iv. Albertus. ij. Maximilianus i. Quinqueque in collationem venire debet Ferdinandus cum posteris suis, vnum nanque agnationis alterius germen cum alterius germine esse conferendum: quod si duo, tunc cum fratribus Caroli v. posterorumque eius conferendi sunt Othomanicorum regum fratres, quos a regnantibus fratribus atrocissime strangulatos scimus. ita ut si cum linea Ferdinandi Imperatoris hi comparentur, videas quo loco sint hi, quo loco illi. Enimuero post Rodolphum singuli ex Austriacis vsque ad Carolum v. semper aliquid adiecerunt auitis ditio-

Quod si agamus de nobilitate gentium subiectarum, ridendus erit, qui mancipia Turcica velit conferre cum proceribus ac Dynastis Italis, Siculis, Sardis, Burgundis, Flandris, & Hispanis. Felicior autem, qui felicioribus dominatur.

Cum vero temporale sit bonum regnandi antiquitas, constat multo ante incepisse Imperium Austriacorum, quam Othomanorum. Illud enim sub annum 1272. hoc sub 1300. exordium suum cepit in terris habere, atque ita longe est diuturnius: Eodem modo Austriaci nunquam non leguntur nobiles fuisse, atque a nobilibus ortu ducunt. Comites enim prius Habspurgenses cum forent, genus suum referunt ad patritios Romanos esse familia Petrileonis, ut Nauclerus in Chronico refert.

Iam

A Iam vero laudibus, gloriaque virtutum nulla in re Otthomaniaci ad Austriacos pertingunt. Cui namque ignota est incredibilis feritas Otthomanorum? quæ quanta sit in subiectos, aut feruos, alibi ostendimus. atque hinc dignosci potest, quod simulatque Rex pater vita est defunctus, fratres inter se atrocissimæ diritatis exempla edunt, donec omnibus obruncatis, aut suffocatis, qui superest vnus Imperio potitur. Sic in vniuersū scimus ab illis omnia redigi ad vastitatem, & squallorem, neque disciplinis, artibusque vllis liberalibus esse honestū, suumque locū. Quamobrem consequitur Austriacos (quod ciuiles doctrinas, ac generi humano excolendo necessarias amplectantur, ac promoueant) gloria, splendoreque nominis multo illustrissimos in omni Orbis parte, ex quo laudentur vel ab æmulis ipsis inuidia perculsis. Sic posteritas est Austriacis nobilissima, affinitates longe clarissimæ cum primis Orbis Terrarum Regibus; ac veluti Otthomani nascuntur e vilissimis ancillis, sic Austriaci contra è præclarissimis Heroinis Regum maximorum filiabus orti faminas gignunt, e quibus nati sunt totius Europæ potentissimi Reges, & Imperatores in Asia, Africaque late dominantes. Quid igitur par habet felicitas temporalis Otthomanorum? sed aspiciamus Austriacis ne, ab Otthomanis diuturnior fuerit vita? Hec est Austriacorum genealogia: Rodolphus primus anno 1272. imperare cepit, ex illo ortus Albertus i. ab hoc Albertus sapiens, a quo Leopoldus Probus, ex hoc Henneſtus, cuius proles Fridericus 4. genuit Maximilianū primū; hic Philippū primū Caroli v. parentē, atque ex hoc auum Philippi 2. adhuc regnantis, ac videntis. Sunt igitur Austriaci nouem post Rodolphum. Numoremus Otthomanos, Primus est eadem, qua Albertus natus; Otthomanus, cuius filius Orchanes protulit Amorathem primū, a quo natus Baiazetes i. habuit successorem filium Cirifcelebim; cui succedens Proles Orchanes interfectus est a patre Mose, sed hic a fratre Orchanis Mahomete i. peremptus est, Mahometi successit filius Amorathes. ii. huic soboles Maphometes ii. a quo genitus Baiazetes ii. quem filius Selymus veneno dato sustulit, successore nactus filium Solymanum, cuius imperiū deinde excepit Solyms ii. cui soboles, atque hæres regnorum Amorathes, qui genuit Mehemetem. iij. modo regnantē, qui est quartus decimus cum Orchanes i. si eximamus e numero Orchanes i. & Mosen. Vt apparet itaque duplo prope longior vita Austriacis, quā Ottho-

Iam

Rrr 2 manis,

manis, ac manifestissimū sit Austriacos Otthomanis longissimo interuallo quoad bona tēporalia feliciores, vt pudeat me illorum, qui vocant ista in quæstionem. Ex his etiam, quæ diximus, constat Christianā nationem, Turcica longe feliciorem. Nā vidimus, iam summos nostrorū siue ordinē sacrū, siue prophanū consideres, esse feliciores, probemus, & popularē. Nunquid enim Turcis sunt tot Marchiones, Comites, vt nostris tantæ dignitatis, ac potestatis, quibus etiam sit ius eligēdi Imperatores maximos, vt in Germania? Reges potentissimos, vt in Polonia, & Bohemia? administrandi amplissima regna, vt in Gallis, Hispaniarum regionibus amplissimis? nunquid inter eos tam vetustę Principum, Dynastiarumq. stirpes? Imperitissimum se prōdet, qui affirmabit esse, aut peruicacissimum. Sic igitur, qui Turcarum mediæ sunt conditionis inter eorū summum, Regē, populūque nullo modo nostros eiūdem conditionis æquant. Nam scimus eos, qui administrāt secundo loco imperium Turcicum, esse abiectissima mancipia, quorum liberis nihil sit præclarum, nihil egregiū. Res est clara. Inspiciamus de sortis infimę hominibus. An Turcæ beatiore, quam Christiani? An illi, qui degunt immūdiſsimi in sordibus, in tectis humilibus, nihil habentibus splendidum, & decorū? qui reguntur à seruis? Nā tales Bassæ, & Sangiacchi, vt vocātur, prouinciis Imperii Turcici gubernādis præpositi, quorū cateruæ educuntur in præliū, vt iis interficiendis nostri defatigentur? quique in fossas adiguntur, vt iis repleātur, ac supra illorū cadavera, & acervos mortuorū reliqui Turcæ in muros Urbium capiendarum possint ascendere?

Nostri porro, vel hac parte felices maxime, quod est aditus ipsiſ latissime apertus, quo peruenire valeāt ad primarias dignitates, siue sacras, siue profanas, quāuis alioquin humillimo sint loco nati, iccirco quotidie videmus Episcopos, Card. summos, quin etiā Pont. ex istis assumi, Comites itē, Marchiones, Duces; In vniuersū vero scimus Turcis deesse plerasq. artes liberales, omniūq. perfectionē; quibus bona tēporalia, vel acquiruntur, vel cōseruantur, exēpli gratia, deest illis Musica, per quā voluptas quædā tēporalis, sensumq. mulcēs animo generatur, deest poetica, pictura, architectura domibus ædificandis ad incunditatē necessaria, deest medicinę peritia curādis corporibus, deest exq̄sitiore agriculturę doctrina, artē nauticā prope ignorant. quid? quod neq. in exercēda Mercatura nostros æquant

A æquant veluti Venetos, Genuenses, Florentinos in Italia, Hispanenses, & Vlyſſiponenſes in Hispania, Lugdunēſes in Gallia, Antuerpiēſes & Augustanos in Germania, Gedanenses in Polonia. Quod si quis de fæminis verba faciat, scimus Turcarum mulieres veluti pecora intra caularum septa concludi, cum nostrarum ingeniosiores regna, Imperia, populosque summa cum laude iustitiæ, prudentiæque moderari videamus. Pudeat igitur imperitos verba facere de huiusmodi rebus.

B Comparantur Sinenſium Reges, siue Chinæ Cum Austriacis, eorumq. populi cum nostris Christianis, atque hos ostenditur esse multo feliciores. Cap. V.

Maiorem posset aliquibus dubitationem face re quod pertinet ad Regem Sinarum, nationesq. illi subiectas. Enimvero quamuis eorū gesta, atque euenta non sint nobis bene cōperta, ac plurima fabulosa proferantur; tamen, vt admittamus admiranda quædam, veritatem Deo iuuāte illustrabimus, atque in apertum splendorem producemus. Igitur vt ab ipsa vitæ diurnitate exordiamur. Austriaci longius vitam produxere, quam Sinarum Reges. narrat enim, qui de his admirabilia multa literis mandauit intra ducentos annos duodecim Reges eiūdem agnationis dominatos, Bonogumque modo viuentem esse duodecimum ab Hombuo, qui Tartaris eiectis imperiū recepit, quod illi antea annos nonaginta tres occuparūt. Id accidisse viderur anno 1270. vt colligimus ē Marco Polo inuadentibus illud Tartaris, ac proinde 1363. illud est ætate Leopoldi recuperatū ab Hombuo, quē si annumeres liberis eius, tredicim regnarūt hucusque annorū ducētorū triginta triū spatio. Atqui septem Austriaci tantū numerātur, vt supra ostendimus ab anno 1363. vsque ad annum præsentem dicto temporis interuallo, sic itaque duplo ferè longior vita Austriacis, quam Chinæ, seu Sinarum Regibus. Iam latius pertinet honor, qui exhibetur Austriacis a nostris. Tertiā namque hi prope Orbis Terrarum partem continent imperio, cuius Incolæ nullos non honores, qui mortali a mortalibus exhiberi possunt, Austriaco Hispaniarum Regi prestant, eiusque nomen peruadit omnes Orbis totius partes maximo cum splendore, quod ipsi su-

Mend. lib. 3.
cap. 1.

fi subiectæ gentes omnia maria circumnauigent, aut mercaturis exercendis, aut armis confinia dilatantes, vel defendentes, quod Sinae haud agunt, quibus est vetitum regno egredi, atque ira regum suorum nomen, ac decus angustissimis terram finibus conclusum friget. Cumq. desint tot scriptores ingenio præstantes in omni genere artium cæteris nationibus, ne dum Sinae, quot abundat latinæ linguæ periti, qui Austriaco Hispaniarum Regi obediunt. ob id longe, lateque illius nomen omnia circumsonat non modo illi subiecta loca, sed qua linguæ illius vsus, qui præ ceteris aliis maxime diffunditur, circumsonat. Atque ita felicior est ille, quoad famæ claritatem Regibus terrarum cunctis. Iam vero Austriaco sunt affinitates maximorum Regum præclarissimæ ex antiquissimo tempore, cõsanguinitatesque nobilissimæ, quarum nihil adest Sinenfi, cuius posteritas ædibus amplissimis, & ad omnes delicias, voluptatesq. percipiendas accommodatissimis, veluti quibusdam carceribus inclusa detinetur. neque inde luxu emollita, atque effeminata valet egredi vnquam, nisi si quis aliquando à Rege euocetur. Nec nisi infelicitas reputari potest, eo compelli, vt posteros suos omnes & propinquos aliquis tam dure tractet, atque acerbè. Nam quibus fidat REX, cum suis haud fidit? Et quibus amicis vtetur, cum non ineatur ea ratio, vt suis vti ad maxima quæque possit? Quamobrem neque amicis poterit vllis, qui vere sint amici, vllò modo vel abundare, vel fide vnquam re vera, atque ita præcipuis felicitatis temporaria instrumentis nudus erit, neque comparari poterit hac parte Austriacis Hispaniarum Regibus, qui conciliant sibi tum suos propinquos, tum subiectos non violentis hisce viis, atque a virtute prorsus alienis, quæ sola potest amicos ex animo inter se conglutinare, ac paratissimos efficere ad extrema quæque subeunda pro commodis, & honestate amicorum. Quamobrem videmus imperia illorum, qui modos huiusmodi adhibent ad ea gubernanda, non esse tam diuturna, aut fuisse vnquã paria paribus conferendo, quippe quæ Tyrannidem participant, vti sunt, quæ ex optimatum gubernatione, quod Aristoteles adnotauit quinti Politici capite duodecimo, & euentis certissimis ex omni antiquitate depromptis comprobatur, ac nulla non id ratio persuadet a veris principis deducta. Accirco sub annum 1269. Regnum Sinarum momento temporis à Tartaris excisum fuit, & quamuis Rex tum viuens ob iustitiã pacif-

A pacisque tuitionem maxime a suis amaretur. & in regno Ciuitates essent munitissimæ, quæ difficillime possent expugnari, vt Marcus Polus, qui vidit illas omnes, testatur, tamen simulatque Tartarorum Rex Ciuitatem Regiam cepit, omnes licet inexpugnabiles in eius potestatem deuenerunt, regnumque est occupatum spatio annorum nonaginta trium, cumque dominarentur, & illi impotentissime, & crudelissime non diuturnum fuit ipsorum regnum. Iam felicitas est maior felicioribus imperare, neque ambigi potest, vt aperietur, subiectos Austriaco Hispaniarum Regi populos esse feliciores, siue vltimæ sortis homines, siue mediæ velis considerare, quam subiectos Regi Sinarum. Iam de amplitudine imperii non est quod disputemus, cum Chinẽse Marci Poli ætate vnã tantum Proinciã Mangi contineret non multis vrbibus ornata. post depulsos deinde Tartaros est amplificatum. sed plurimis partibus longè maius Austriacum, nam circumplectitur Orbem Terrarum totum, & quamuis de romano prædicaretur illud, quasi maximum, quod Oceano tantum terminaretur, hoc non terminatur Oceano, sed illi imperat, ac præest, quacunque protenditur. Quod si Tyrannorum more Austriacus Hispaniarum rex, aut Sineses imitatus, aut Turcas, vellet ad se omnia reuocare, C Tributisque subiectos magis onerare, quot ille opibus abundaret? Quanta auri, argentiq. copia, quãta Gemmarum, quanta aromatum solus circumfluere? Nam scimus quam magna harum vis ex Indiis aduehatur, cum temporibus Marci Poli in plurimis Cinae ciuitatibus coriaceo nummo ad omnia mercimonia exercenda vterentur, quod apparet ex ipsius scriptis, sicuti etiam Turcis esse scimus exiguam metallorum copiam, maxime vero argenti, & auri. Quamobrem nullibi extra Orbem catholicum sunt tot, ac tam dites Mercatores omnia maria circumnauigantes, & omnes oras, vt Hispali, & Vlyssipone, nam mittimus ciuitates minores, e quibus colligimus populos Austriaco Regi subiectos esse opulentiores, ipsius regna opulentiora. sic etiam nullibi, ne dum in regnis Chinae est ciuitas, quæ proceribus tam multis, ac tam præstantibus nobilitate, dignitate, & opibus abundet, veluti Neapolis Austriaco parens, vt alias mittamus. Iam si generis antiquitatem respiciamus, paternum quidem Regis Austriaci à nobilissimis Romanorum Principibus deductum iam post annum 1272. latissime imperat, maternum vero deducitur longissima serie

rie à Regibus Burgundis: quod est alibi explicatum. dederunt A
 isti Christo nomen anno 491. Maiores ipsorum multo antea
 regnarunt. anno enim 370. Imperatori Valentiniano contra
 Alemanos affuerunt. sobolemque se esse Romanam iam inde à
 temporibus priscis, inquit Ammianus lib. 28. iactabant, quod
 scilicet (vt conuicio) federati populo Romano essent, atque
 ita ciere potest ille maiores suos, qui supra annos mille, ac du-
 centos late dominantur, sed aliquid amplius infra aperiemus.
 E quibus sane omnibus conficitur, non esse vlllo modo confe-
 rendos Chinæ Reges, quantum pertinet ad bonorum tempora
 lium felicitatem, cum Regibus Austriacis Hispaniarum. Quoad B
 populos autem, similiter apparet Sineses non æquare tempo-
 ralem felicitatem Christianorum, quod eadem prope, quæ de
 Turcis disputata sunt, & in Sineses quadret, quod si quid infe-
 licitatis deest his, quæ Turcos premit, Sinesibus hoc peius ad-
 est, quod e regnò non possunt egredi, nisi Rex, qui ægerrime, ac
 raro id concedit, atque ob vtilis sibi causas, indulgeat. Turcis
 id omnino licet. Sinesium præterea nemo potest artem, vel ge-
 nus viuendi vllum profiteri, nisi quod parentes, ac maiores pro-
 fessi sunt, atque ita nulli ad maiora vnquam, & præstantiora
 fas est aspirare. Iccirco vulgus omni ludibrio patet. Neque hoc C
 Turcis contingit, nam quilibet euehi potest ad gradus dignita-
 tum militarium, & Vrbanarum, quamuis è lanizeris delecti,
 ac serui primas in omnibus teneant, vt quos vocant Bassas, San-
 giaccos, Beglierbeos, atque ita nihil est in terris, quod Christia-
 nos æquet.

*Conferuntur cognationes Heraclidarum, & Mahometis, cum nostris
 quoad felicitatem bonorum temporalium, & nostros longe illis
 feliciores esse aperitur. Cap. VI.*

Vod si singula e nostris conferre cum singulis
 exterorum velimus, paria paribus componen-
 tes, maxima scilicet maximis, & humilia hu-
 milibus nihil in terris inuenietur, quod se se
 Christianorum felicitati temporali possit
 obiiicere. Nam verbi gratia opponatur genea-
 logiæ Imperatorum Romanorum, quæ fuere ante ortum Chri-
 sti iis, quæ post illū fuerunt, & cognoscemus antea nemini Im-
 perato-

A peratorum fuisse Imperatorem nepotem suæ agnationis. sed fi-
 lios infelicissimos, cum nostris fuerint filii, nepotesque felicif-
 simi, vt Theodosio Seniori, & alijs. eadem dicimus de cæteris
 profapsis, ac regnis; verbi gratia Persicum regnum fuit olim
 florentissimū, solumque, quod Romano se se opponeret Impe-
 rio, si conferamus hoc cum nostris; videbimus nihil esse simile.
 Scimus enim Persiam fuisse à Mauritio Imperato expugnatam,
 deinde ab Heraclio. Mox inuaserunt, ac tenuerunt illā Sarace-
 ni; Postea Corazani. His Turcæ successerunt. Expulsi sunt Tur-
 cæ a Tartaris, quorum quatuor Reges potentissimi Christia-
 næ religioni fuerunt addicti, cum Tartari scilicet nati sunt B
 Imperii sublimissimum culmen, vt ostendimus libro de robo-
 re bellico. Nunc Persiam tenent, qui se à Mahomete progna-
 tos volunt. sic itaque Persicum regnū cum Regiis Genealogiis,
 & dignitate antiquā concidit, nostrorum tale nullum, quod si
 Græci ab obedientia Pontificis Romani haud abscessissent eo
 statu forent, quo supra explicauimus toties fuisse, cū paruerunt
 illi. Hoc tamen fixū manet, Imperium, quod in Orbe Terrarum
 videbatur olim solum Romano ex aliqua parte posse aduersari
 bis in potestatem Imperatorum Constantinopolis adductum
 C fuisse à Mauritio primum, deinde ab Heraclio. Nec multo post
 Coraxani, ac deinde Turcæ successerūt, vt Paulus diaconus tra-
 dit, Zonaræ, alique scriptores. Verum quando nos libro 23,
 explicauimus late quæcumque pertinent ad omnium Regum,
 qui fuerunt à vera religione alieni, posteritates, & vigesimo
 primo quæ ad profapsias nostrorum singulas, qui volet poterit
 ex iis, quæ scripsimus ibi, inter se componere euenta, singula-
 rum, & magna magnis, mediocria regna mediocribus confer-
 re, verbi gratia, Castellanicum priusquam tam late pateret cum
 Fessensi, Portugallense cum Marochiano, Aragonense cum Tu-
 netano in Africa, Gallicanicum cum Aegyptiaco, Germanicum
 cum Babylonicò, Polonicum cum Tartarico, quod tamen Chri-
 stum colebat, cum summum felicitatis Temporalis attigit.
 Danicum cum Moscouitico, Anglicum, Scoticum, Suecum, Bo-
 hemicum, & huiusmodi multa cum reliquis, ac viderit nihil ef-
 se illis par cum nostris. Possimus & aliam simul inire rationem
 in comparationibus hisce faciendis, & conferre eadem regna
 cum iisdem, cum scilicet erant auersa à nobis, & cum nobis se
 se adiunxerunt, ac veræ religioni, præfectisque illius obedie-
 runt. Nam qualia quæso fuerunt Hispanicum, Gallicum, An-
 glicum,

A glicum, Scoticum, Germanicum, Bohemicum, Polonicum, Danicum regnum, priusquam colerent Christianam religionem? nunquid habuisse dicemus, vnquam talis, tantæq. felicitatis, quam post acceptâ Christianam religionem sunt adepti, vllam vel tenuem vmbra? Num Græcia tanto se Imperio, tamque diuturno supra omnes gentes extulit ante Constantinum, fidēque Christianam? Eadem dicere possumus de reliquis Prouinciis quamdiu perstitere in obedientia Pontificis Romani & in sincera pietate permanerunt. De Italia dictum est propriis libris & aliquid infra dicetur.

B Illud tamen aliquando nobis in mentem venit, quod aliquē non immerito sollicitare posset, Herculis enim profapia felicissima videtur fuisse, cum sint ex illa orti Lydorum Reges, Spartani, Macedonici, Seleucidæ, Ptolomæi, & quos supra referrebamus Hispaniæ, & Galliæ ex aliqua parte dominatos. Atque ita regnavit semper aliquis ex eius liberis, vsque ad annos mille, ac ducentos post Herculis mortem, nam tot numerantur ab obitu Herculis vsque ad Augustum. Enimvero, vt aliqua istorum concedamus, tamen vsque ad auum Alexandri Magni, quicunque ab Hercule genus sibi asserbant, angustissime imperarunt, quod constat ex Herodoti libro primo, sexto, & octavo, ita vt innumeri sint inter nos Dynastæ, quos Duces, marchiones & Comites vocamus, qui multo latius ex antiquissimo tempore dominantur. Reges nanque appellabantur quondam, qui paruulis Vrbeculis potiebantur, ipsiq. arcibus, vt Itachæ, Pyllo, & huiusmodi multis. Atque hoc est primum, quod mouere questionem posset. Secundum vero est illud e cognatione enim mahometis adhuc sunt, qui latissime dominantur. In his sunt Ismaelis Sophi nepotes, qui Persiam tenent, atque ii, qui regnum Fessense occuparunt à Sciriffo prognati, qui sane omnes ad mahometem referunt suum genus à filia ipsius Phatuma, vel aliunde ortū sibi asserentes. Atqui nos multo nobilissima habemus, quæ profapijs istis opponamus. Ostendimus enim lib. vigesimi tertij, capite decimonono, & supra innuimus durare adhuc regiam successionem, cognationemque, & progeniem regum Burgundorum Gundicarii, nepotumque, a quibus prodierunt Imperatores Orientis, atque Occidentis; Reges, & maximi Principes galliæ, aragoniæ, Nauarræ, Castellæ, Lusitaniæ, Angliæ, Scotiæ, Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, Italiæ, Siciliæ, Cypri Hierosolimarum, Antiochiæ, Occidentalium, Orientaliumque India.

A Indiarum, ita ut nihil maius hucusq; extiterit in terris, sed & omnium superiorum profapia multo altiore Regum vetustissimorum originem cient, & quidem magnorum, lateque potentium, nos tamen ex eo tempore nominauimus, ex quo Christi religionem sequi cæperunt, alioquin Regum Danicorum cognatio regnasse memoratur iam inde à temporibus primis Augusti ultra annos mille sexcentos. Quod si basilius Macedo ab Arface, vt vult in vita ipsius Curopalates, habet ortū, cum perpetuata sit stirps eius in nostris, vt alibi aperuimus, sine dubio superat illa gens mille septingentos annos, illud certius, quod superet Heraclidas, eius progeniem nostris Otthonibus insertam protulisse maximos quosque totius Orbis Reges, nam superiora fabulosa videntur, sicut pleraque antiquorum, aut quæ iactant Aethiopici Reges, quasi ab ipsa Dauidis ætate, & regnent, & è Salomone sint prognati, vt Aluarefius narrat. Hebraici enim generis esse ab Abrahamo deducti haud inficiamur. nostri quidem modo sunt, ac sapius obedientiam Pontifici Romano exhibuerunt; similiter Hungarici, qui Reges numerant ab ipso Noe, vt bonfinius habet, nonnullique de suis maioribus late regnantibus ex antiquissimo tempore nimum, vel magnifice, vel inepte predicant, quod adducto lib. xxi. disseruimus, & fecimus manifestum. veri tamen aliquid esse eorum, non abnuimus, aut improbamus. Cognatio porro Danicorum Regum, sic aliorū Regum, quos memorauimus, est insita, vt ab illa Imperatores, Regesque iidem iam relati prodierint, ac semper amplissimo, si, conferatur antiquis Heraclidis, sint Imperio potiti. Aethiopici vero temporibus Iustini, ac Iustiniani late dominabantur, quod è Paulo Diacono liquet, & nunc totius Africæ maximam partem tenent, quamuis nullæ sint illis Vrbes, vel admodum magnæ, vel magnificentius constructæ. E quibus apparet neque Herculis liberos, neque Mahometis, qui vile à principio mancipium fuit, Christianorum Regum cognationibus, quoad temporariam felicitatem, posse vllomodo æquare.

*Ecclesia Christiana est instar Reip. & Romanæ comparata aperitur
quanto sit illa felicitior, quoad temporalium bonorum felicita-
tem.* Cap. VII.

Nihil est itaq; par in Terris Christianæ Reip. vel fuit vnquam, licet antiquitas in Roma se iactet, quoad temporalium felicitatem, quod adhuc vt illustrius fiat, illud constituimus. Composita è pluribus, dissimilibusque inter se partibus. dici vna, ob ali-
quod vnum partibus singulis commune, **B** quod eas contineat, vel quasi forma naturalis, vt corpora animata aut inanima, vel artis elaboratio conglutinet, atque constringat, veluti domum, nauim, vel denique aliquid magis, minusue commune, necessariumque & intimum. Christiana itaque Resp. est vna, quia conuenit in vnam rerum immutabilium veritatisq; æternæ fidem, nec non in vnus Pontificis huic præfidentis obedientiam. Primum tanti est, vt animos omnium Christianorum viuentium, nexu omnium maxime intimo colliget in omnes ætates, neque possit aliquis credere, nisi quod ab eadem Repub. eidem Pontifici subiecta creditum fuit, quasi ab illo sancitum, paratus credere, quicquid lancietur, vt potius vitam ponere millies in hora optet, quam leuissime in his, que credit, hæsitare. Idem porro summus Pontifex eidem legi astringitur, non enim potest abscedere vlllo modo ab ijs, quæ à superioribus Pontificibus decreta sunt in his, quæ sunt æternæ veritatis, aut ista consequuntur. Hoc vero est arctissimum simul, latissime patens, atque intimum vinculum, cum nihil sit magis intimum nobis, quam intellectus, cuius est credere, quæ credenda proponuntur. Arctissimum constat esse. Nam potius nobis est emoriendum, lubeunda acerbissima quæque tormen-
ta, quam consensus hic ex vlla parte abiiciendus, vel minima significatio danda, per quam videamur illi leuissima ex parte abiicisse. Atque ita seruiunt huic consensui nostra omnia propter ipsum Deum. Cuncta ad illum referuntur. Nam pro illo vitam ponere, & dirissima cuncta perpeti sumus parati. Iccirco in hunc finem, quem Pontifex Romanus stabilire, & amplificare pro viribus est obligatus inter omnes homines, ac nationes, potest ille expedientia quæque imperare, & conari. Atque id muneris habet à Deo, vt in decretis fidei vniuersabilibus sancien-

A sancientis ac lege vniuersali, vt credantur, promulgandis, ac iubendis non valeat errare, quamuis ipse, vt singularis homo & scribere, & docere, & credere secus possit. Hoc nanque vt homo quilibet agit, illud non nisi, vt Pontifex summus, cuius est vniuersalem legem ferre, agit. eius nanque solius est vniuersalè fidei legem constituere; cuiusuis est scribere, credere, docere. Hoc autem priuilegium ne labatur, nemini valet communicare. Atque hac parte est absolutus Monarcha; neque ab vlllo iudicari, aut deponi potest, nisi ab vniuersali Episcoporum concilio ob heresim solam, alioquin eius duntaxat sunt partes vniuersalia concilia conuocare, & approbare. Ipse similiter vel **B** eligit Episcopos, vel electos confirmat toto Orbe catholico disseminatos, Ecclesiasticaque, vt vocant, beneficia confert, in sanctorum numerum defunctos refert, vt toto Orbe catholico præciborū inuocari possint, ac vota ipsis vti cælitibus offerri, cælestesque honores exhiberi. Igitur ob tantam potestatem, valet idem quemuis, vbi exigit publicum bonum, principatu, regno, Imperioque deicere, aliosque euehere. Temperata vero est eius Monarchia, neque enim pro libito hæc valet efficere, atque, vbi inciderit in animum, mutare Episcopos, & Principes aut auferre alicui, quod suum est; aut esse ei similis, de quo dictum.

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Sunt igitur instar optimatum quoad sacra administranda. Episcopi, quibus nisi legitimis ex causis auferre administratio-
nem nullo modo licet, veluti neque Episcopis fas est exuere suis iuribus sibi subiectos clericos, & sacerdotes. Similiter Pontifici summo sunt instar optimatum, quoad prophana tractanda, vt ad Deum referantur in omnibus per ipsam religionem, cui præest, Dynastæ, Reges, Imperatores, neque eodè modo potest illos loco, vel ex omni, vel vlla ex parte amouere, nisi iustas ob causas Index aliquis, Dynasta, Rex, Imperator peccent contra iura, neque est superior e prophanis, qui aut velit, aut queat emendare peccantem. fas est autem tam Pontifici summo, quam cuiilibet Episcopo, cui subiectus est peccans, inire omnes vias, quibus emendetur sapienter erratum, tenenturque omnes hac in re obedire illi ad coercendum, vel corrigendum, quod iniuste perpetratur, quod quidem non modo lacris est canonibus definitum, quantum ad iudices minores, sed vsu comprobatum, vt non modo Pontifex summus grauissimas ob causas de-
iicere

iicere possit Reges, sed ipsi totius regni Episcopi in vñ con-
 uenientes. Sic nanq. egerunt coacto concilio Episcopi Hispani-
 arum contra Shuintillam & rechimirū, Angli contra edui-
 num, Germani contra Carolum Crassum Imperatorem, Ponti-
 fex ipse summus contra Henricum iii. Otthonem iv. Frideri-
 cum, ii. Imperatores. Alioquin Ecclesiastici non profluunt ad
 prophana tractanda, nisi sint in ipsorum dominio speciali. At-
 que ita Resp. Christiana vni Pontifici subiecta, tanquam Mo-
 narchæ, cui simulatque est creatus cuncti Reges, & Imperato-
 res per suos legatos obedientiam promittunt, ac præstant, tem-
 peratur, quasi aristocratia, siue optimatum gubernatione qua
 dam, neque deest popularis quædam moderatio, cum nullus è
 populo cuiusvis sit conditionis, arceatur ab Episcoporum, sum-
 miq. Pontificatus apice assequendo. Ac sæpe videamus infimè
 fortis homines siue omnibus, siue aliqua e Virtutibus imper-
 fectis scilicet, aut perfectis ornatos ad tantas dignitates euehi,
 veluti & ad maximas Dynastias. His expositis apparet nullam
 fuisse vnquam Christianæ similem Remp. Pontifici vni subie-
 ctam, sic arcto vinculo religionis astrictam, quæ vel tandiu, vel
 tam late imperarit vt supra asserabamus libri sexti cap. octauo.
 Tenet enim modo tertiam prope Orbis totius partem, Tar-
 tarcisque Regibus imperantibus tenuit ab extrema Hyber-
 nia vsque ad vltimos Seras. Quid igitur huic, vel Romanam
 vel quamcumque comparemus? late autem de Pontificis Ro-
 mani potestate, auctoritate ac dignitate disputauimus lib. ter-
 tij cap. 4. Subijciuntur huic tam diffusæ Resp. præter imperia &
 regna minores quædam ex vnius, optimatumq. moderatione
 cõstantes resp. Nam Polonicum regnū tale est, quin ipsum Ger-
 manicum, ac prope, Gallicū, quod alii de Ciuili gubernatione
 tractates memoriæ prodiderunt, omninū tamen maxime ex op-
 timatibus conflat Veneta. At Genuensis magis, quam Vene-
 ra popularem potestatem habet admixtam, veluti olim Pisana,
 Senensis, ac Florentina. Quocirca siue velimus missis aliis Cartha-
 ginensem Remp. Venetæ conferre, Atheniensemque, & Spartanā
 Genuensis, ac Florentinæ quoad temporalium felicitatem, lati-
 tudinem, diuturnitatemque imperij, nihil esse antiquis, quod
 nostra æquet, facillime cognoscemus. Opponamus Athenas
 Florentiam Spartæ, ac videbimus nunquam fuisse Athenis a-
 deo latas, vt Genuæ modo sunt ditiones. Olim certe huic mul-
 to ampliores erant cum pertingerent vsque ad Tauricam,

Cherso-

A Chersonensum, Sardiniamque & Cycladum multas insulas ob-
 tinerent. Nam quid de Genuensium diuitiis agemus? Sed hæc
 pressius capite sequenti inspiciamus.

Confertur Veneta Resp. cum Carthaginensi, Genuensis cum Athenien-
 si, Florentinaque cum Lacedæmone, quoad temporalium bono-
 rum felicitatem, & quanto sint extera inferiores, ape-
 ritur. Cap. VIII.

B Vantum, & quam diuturnum fuerit Impe-
 rium Reip. Atheniensis explicat his verbis
 Dionysius Halycarnassensius initio historiarū,
 Athenienses, inquit, maritimum tantū tra-
 ctum tenuerunt annis duo de septuaginta,
 ac ne hunc quidem totum, sed intra Euxi-
 num pontum, & Pamphiliū pelagus, idque
 cū maxime pollerent rebus naualibus. Hæc ille: Subiicit dein-
 de quale fuerit Spartanis, Lacedæmonij vero ait poloponesum
 ac reliquam Græciam tenentes vsque ad Macedoniam exten-
 derunt imperium, in quo vix triginta annis exactis a Thaba-
 nis victi, ac deieci sunt. Sic ille Græciæ neque Epyrum, ne-
 que Macedoniam ascribens. Carthaginenses & latius, & diu-
 tius omnibus his imperarunt. Tyriorum Respub. Regibus pa-
 ruisse videtur, & quas ex ea profecti Vrbes condebant, aut
 regiones moderabatur, illæ Tyriis Regibus, aut ipsi Tyro haud
 obediebant. Tres igitur ex antiquis Resp. videntur omnium
 maxime temporalium bonorum felicitate, & copia floruisse Car-
 thaginensis, Atheniensis, Spartana. Carthaginēsi, ut mittamus
 Germanicā, Gallicanā, Polonicamq. opponimus Venetā, Athe-
 niensi Genuensem, Spartanā Florentinā. Quātum ad primā, de
 D cuius dititionibus, aliisq. multis dictū supra, nihil habuit illa, quod
 sit vilo prope modo par Venetæ, vt de Germanica taceamus. Ste-
 tit illa annis 700. hæc iam mille ac centum superat, adducta est
 illa tributum pendēs in potestatem Tharacæ, siue vt vocat Stra-
 bo, Thearconis Aethiopum Regis Ezechia regnante (nam do-
 minatus est vsque ad Herculis columnas, vt supra diximus) dein-
 de Nabuchodonofori Chaldei, postea Darii Persæ. Veneta nun-
 quam venit in alicuius potestatem, iam post tot annorum sæ-
 cula, nunquam soluit alicui Tributum, veluti Carthaginensis,
 quæ proprii, in quo ciuitas fuit edificata, soli tributum per tā-
 tum

tum temporis soluere est compulsa. Eodem modo nunquam contrariis factionibus Venetam legimus ita discissam, uti Carthaginensem. Quod pertinet ad ditiones, nunquam Carthaginensis peruenit ad eam ditionum amplitudinem, quam Veneta est adeptæ. Huic enim paruit aliquando Euboica insula cum magna Thessalia, Peloponesi, Illirij, & Epyri parte, Cyprus, Creta, cycladumque multæ; ac pariter etiam nunc Cephalene, Zacynthus, Corcyra, plurimum Dalmatiæ & Illirii, nobilissimæque Italarum ciuitates, atque oræ, quæ superant, quidquid in Lybia, Hispania, Sardinia, Siciliaque, Carthaginenses aliquando possederunt. An fuit Carthaginensi ciuis ullus unquam, qui Pontifex Maximus fuerit creatus, totque ac tantis nationibus præficeret, ut Venetæ fuere Gregorius XII. Eugenius IV. Paulus II. qui toti orbî catholico iura olim dederunt? An tot viri sanctimonia vitæ præstantes libris, artibusque ingenius excellentes, a quibus maxima Ciuitati suæ gloria comparari solet? Verum ne in re clara tempus frustra teramus: Obieciimus, rejecta Gallica Atheniensis Reip. Genuensem; quoad temporalium bonorum felicitatem. Verum tamen vnâ in re superat Atheniensis Genuensem, studiis humanæ, ac naturalis doctrinæ, non item diuinæ. Quamobrem non potest Genuensis, proferre æquale Platoni, Xenophonti, Isocrati Atheniensibus scriptorem, non potest Gymnasium simile Atheniensi, e quo prodierunt aliunde oriundi, Aristotiles, Euclides, innumerique scientiæ humanarum rerum celeberrimi viri. Verum proferet, qui diuina caluerint, ac tradiderint, ijdenique cælestes, toto Orbe catholico nacti sint honores, Valentinum, Felicem, Syrum, Romulum Genuensium, Episcopos, Desideriumque Lingonensium, qui sunt omnes ascripti superis. Hos deinde plurimi sequuntur religiosi ordinis, quos elogis propriis illustrauit non ignobilis scriptor. Vbertus Folieta. Enimuero Genuensis longissimo post hos interuallo vincit Atheniensem Remp. ditionibus amplissimis. ex antiquissimo enim tempore possidet maritimas ciuitates ab Intemelio vsque ad Spetiam, qui tractus est miliarium prope ducentorum, Corsicam similiter, tenuitque Cycladum multas insulas, in his Chium, cui gens clarissima Iustiniana vsque ad ætatem nostram dominata est, vtrâque in Ioniâ Phocæam, Theodosiam, quæ Cassa dicitur in Taurica Chersoneso, Biblumque in Phœnicia, atque ex parte Cæsaream, Aconem, Assuremque. Amplius adducta in potestatem Famagusta insulam

A insulam Cyprum tributariâ reddidit. ita ut nullo modo Atheniensis, quantum ad amplitudinem Imperii, possit in comparationem venire cum Genuensi. Ex eadem nati Innocentius IV. & octauus, Hadrianus quintus, quibus adduntur Nicolaus quintus, Xistus quartus, ac Iulius secundus Pontifices maximi, qui toti Reip. Christianæ præsidetes, Imperatoribus, Regibus, Principibusque maximis, atque omnibus denique Christianis toto Orbe terrarum longe, lateque ad Austrum, Boream, Ortumque & Occasum dispersis leges dederunt. His igitur quos dederunt æquales Athenæ? quod si de Nauticis agamus, nihil habent istæ, quod vilo modo par sit Genuensibus. vnus enim Columbus, qui Antipodas detexit, ac peruios omnibus fecit, mortales omnes hac in re longissime clarissimi nominis gloria, ac splendore post se relinquit. Iam, quid loquemur de opibus, ac diuitiis, quibus abundant adeo Genuenses, ut hominum fere nulli possint illis æquari? De libertate ciuium reliquus est sermo. Et quidem Genuam Romano Imperio paruissæ olim, siue ut sociam, sederatamque, siue alio quocunque iure nemo inficari potest; eodem modo & Gothis, ac Longobardis, quibus expulsis in libertatem quandam Carolus eam restituit circiter annu octingentesimum Christi nati, Comitem modo dedit, qui bellica administraret, atque eo tempore Genuenses Corsicam Saracenis ademerunt, Comitesque habuerunt centum prope annis. Ex illo libertatem plerumque tutati sunt per annos fere septingentos. germanici tamen Reges, & Imperatores illi fuerunt infesti, sicut Hetruriæ ciuitatibus, ac multis Italiæ, quæ se liberas afferebant ab omni Imperii potestate. Sub annum tamen 1311. Henrico septimo imperiû ciuitatis Vicennale mandarunt ad res publicas factionibus discerptas melius constitutas, veluti solebant etiam Romani dictatorem creare, cui permittebatur omnium rerum potestatem. à Gallicis tamen Regibus & Mediolanensium Ducibus Genuæ libertas est aliquando immutata. donec anno 1528. Andreas Auria sempiternis in Cælum laudibus efferendus patriam suam restituit in plenissimam libertatem. Sed & Athenæ ipsæ, cum Numæ Pompilii Regis anno trigesimo primo libertatem deficiente Imperio Regum natæ essent vsque ad ætatem Syllæ cõseruarunt per annos prope sexcentos, qui intercedunt ab illo ad hoc tempus. Sylla Athenas incedit, Atheniensibus ademit antiquam libertatem, quod præter alios in Atticis refert Panfania. eadē sæpius antea fue

rat oppressa aetate quidem Solonis, & Cræsi a Pisistrato, ac filiis eius, ut habet Herodotus libro primo. Socratis deinde a triginta Tyrannis, his autem per Trasylulum delectis, rursus Macedonum regibus Athenæ pariterunt, inde Michridate regnante Aristoni Tyranno, quem Sylla incensa urbe defecit, quæ refert Strabo post alios libro nono. Ademptam deinde ex magna parte libertatem restituit aliquo modo Hadrianus, ut vult in Atticis Pausanias, cum re vera nunquam redierint ad antiquam illam, qua potiti sunt ante Syllam. Sic igitur Genua videtur in ea præstare Athenis. Ac veluti Saraceni incederunt Genuam, sic Perla Athenas euerterunt. Direpta est illa sæpius & Athenæ eodem modo. ita ut asseri vere possit, Genuensem Remp. quod ad temporalium felicitatem longissimo post se intervallo Athenas relinquere ob amplitudinem ditionum, diuturnioremque imperii latissimi conseruationem, diuitias ingentes, gloriæ naualis splendorem, cælestes ciuium suorum multis honores datos, summi Pontificatus maiestatem delatam, ac libertatem denique diutius conseruatam. Spartanæ Reip. missa Polonica, opposuimus Florentiam, quæ a Caroli magni aetate vsque ad seculum nostrum libertatem custodiuit per annos fere octingentos. non nulli volunt Germanicis Imperatoribus eam fuisse ex aliqua parte subiectam, postea vero redemisse auro libertatem a Rodulpho Austriaco, & hanc opinionem nos aliquando non audebamus improbare. eam tamen non possumus tueri, quod nullus ex antiquis, quæ de Rodulpho posterius memoriam nullo teste prodiderunt, id asseueret. ac sciamus Italicas ciuitates plerasque omnes non nisi, vel armis coactas Imperatoribus Germanis vlla in re obsecutas, vel propria voluntate, ac nullo iure astrictas. Et Otho Frisingensis testatur eas semper obtitisse imperio Germanorum, tantumque fodri, ut vocant, nomine aliquid ei, cum veniret in Italiam, præstitisse, cum in Roncaliis ius diceret accedentibus ad illum, neque detrectantibus ipsius iudicia & decreta. Quamobrem quantum pertinet ad libertatem ciuium, non video quomodo sit Sparta Florentiæ præponenda, ac non potius contra? Nam Spartam fuisse in absoluta Regum potestate ante Ephoros institutos, & Olympiadam primam videntur consentire diligentiores, ac doctiores. in his Aristoteles, in vita Lycurgi Plutarchus, & in chronico Eusebius idem tradit, quod contigit paulo ante conditam Romam. Temperata est deinde Regum potestas, opti-

Arist. Pol. 5
6.11.

matum, populique admixta gubernatione, qua de re idem Plutarchus, Aristoteles, & Herodotus. supremis autem temporibus Nabide, ab Achæis, atque Romanis est adducta in potestatem, quod Pausanias in Achaicis refert, Iustinus lib. 31. Florentini quidem sine dubio maiores sibi opes esse, quam Spartanis, vere affirmabunt, quod his ferreus nummus plerumque olim fuerit, ac nullus vsus diuitiarum olim foret. Nam quid loquemur de magnificentia domorum, quando harum culmen a Spartanis secuti fieret, ut in Lycurgo Plutarchus narrat, bellicis credo artibus Florentinos vinci a Spartanis, quamuis habeant illi Strozios, Mediceos, Scholarios, sed in reliquis nihil est, quod Spartani obiciant Florentinis æquale, quoad temporalium bonorum felicitatem. Cunctarum nanque artium liberalium, disciplinarumque splendore sic enitent Florentini, ut Solis instar, quasi minima Sydera Spartanos obsecurent. In mathematicis enim, philosophicis, ac diuinis non facile vllis, aut certe paucis illi primas concedunt. Nam quid loquemur de Rhetoricæ, Poeticæ, Musicæ, Architecturæ, Sculpturæ, Picturæ laudibus, quibus excellunt Florentini, neque orbis totus æuunque omne Michaeli Angelo parem virum proferre valet, qui tribus hisce artibus sic excelluerit, ut ille pictura, sculptura, architectura. in quibus adeo primum locum tenuit, ut nemini ex antiquis concedat. Ex hoc itaque, ut alios plurimos omitteremus, plurimum sibi gloriæ, quod est temporalis boni maximum, vendicât. Iam Leo Battista Albertus in Architectura sibi primas deposcens inter quoslibet antiquorum primis adnumerari volet, sicut in Poeticis Petrarca. At Americus Vespucius, qui Indiarum Orientalium continentem terram detegens toti vetustati ignotam & inuiam, tertiæ prope orbis terrarum parti nomen dedit, indignabitur, si quis Spartanorum fuerit ausus caput attollere in conspectu populi sui, cum nullus est priscis tanta patriæ laudem pepererit in re sic insigni prodenda, ut Americus. An protulit Sparta vllum Pontificem summum, qui tot nationibus, Imperatoribus, ac regibus præfederit, iura sanxerit, ut Florentia multos tulit? An vllam fœminam potentissimi Regis coniugem, matremque, & filiarum, quæ primis Europæ in matrimonio collocatæ maximos ex se Principes gignant. Talis enim Catherina Henrici Galliarum Regis vxor, Henrici Poloniæ, Galliarumque item Regis mater, Philippi Hispaniarum socrus, & auia maximarum neptum. Tot igitur

Arist. Pol. 2
c. 9. & 3. c.
14.
Herod. lib. 1.
& 6.

ac tantis splendoribus Medicea gens effulgens non habebit è A
Spartanis familiam, quæ se audeat ipsi opponere in ciuitatum,
publicarumque rerum tractatione Cosmis, Laurentiis, & aliis
qui consilio non modo Italiam moderabantur, sed Europam fe-
re totam; à qua totus orbis pendet, & Barbaros longissimeque
positos reges in admirationem sui trahebant, atque ad mune-
ra, legatosque mittendos, virtutum pulchritudine alliciebant.

Sed ante hos, cum Bonifacius VIII. anno 1300. in publico
Præfulum confessu retulisset se duodecim legationes maximo-
rum Principum excepi sse, eamque duces Florentinos memo-
rasset eorum nomina, & agnomina recitās, adiecit in gloriam B
Florentinæ gens affirmo, in gubernatione Orbis terrarum,
aliud illam fore elementum.

Iam quid dicemus de viris sanctitate præstantibus, quibus toto
orbe Terrarum per tot secula cælestis cultus, honorque anni-
uersarius adhibetur, quos Florentia tulit? Tales enim sunt Za-
nobius Episcopus, Ioannes Gualbertus auctor ordinis Vallis
Umbrosæ, Philippus seruorum Virginis Mariæ, Antoninus Ar-
chiepiscopus ascripti Romano Martyrologio, quos alii multi
sequuntur moribus diuinis ornati, inter quos nobis fas non e-
rit vlllo modo omittere sanctissimæ nobis memoriæ virum C
Philippum Nerium nostræ Congregationis parentem, cuius
nos immensam charitatem, cælestis vitæ amorem, & exemplar
uiuens cognouimus in terris. Sic itaque Florentia superat di-
turnitate imperij, libertatisque, opibus publicis, ac priuatis,
ædificiorum magnificentia, studiis disciplinarum liberalium,
honoribus, qui ducuntur e ciuibus & alumnis summa dignitate
qualis est summus Pontificatus, ac Regalis potestas, ornatis,
aut denique ex iis, qui cælitibus haberi solent non vno in loco,
sed toto orbe terrarum. Iam vero scimus Germanicum regnū,
Polonicumque esse instar Reip. quibus antiquitas non habet, D
quod æquare possit. eodem modo Reip. optimatum formam
refert admirandam ordo equitum Theutonicorum, qui Prussia,
Liunionamque amplissimas regiones vicere, atque ad optimos
mores, & humanitatem ab agresti & fera vita mortales eorum
locorum traduxere, ac per tot sæcula imperarunt. Refert simi-
liter optimatum vniuersitatem ordo equitum Hierosolymita-
norum, cum multis aliis, quibus antiqui nihil equale possunt
in medium proferre: quæ omittuntur.

A Cum Martyres fuerunt in aliqua regione ex indigenis, qui vi-
tam profunderent vltro pro conseruanda inter suos sin-
cera religione aduersus hæreticos ibi vigentes, ea
regio non est data in potestatem barbarorum.
secus, vbi defuerunt Martyres. quod scili-
cet felicitas temporalis pendeat a
religionis veræ cultu, & amo-
re. Cap. VIII.

B **R** X iis, quæ disseruimus, constat nullam reli-
gionem magis esse accomodatam ad ampli-
ficanda Imperia, amplificationem illorum
tuendam, & felicitatem temporalium bono-
rum, quam Christianam, simulque hanc ef-
se veram religionem. & quidem conuenire
pietati sinceræ, vt temporalium bonorum
felicitatem modo, quo disseruimus, elargiatur, late ostendi-
mus libro primo, ac secundo. Nam qui dixerunt, quod euen-
tu sit manifestissimum, stare nullum regnum, gentemue posse
C absque religione, de vera locuti sunt, ac sensere. Itaque ratio-
nibus desumptis à morali, ciuili, naturali, metaphisicaque
philosophia, ac denique totius naturæ cōsensu id probauimus;
attulimusque cuiusuis generis argumenta. Nunc ad huc pro-
pria quædam producamus. Et sane libri de imperio virtutis
secundi cap. 14. ostendimus inter catholicos iis gentibus fuisse
ampliora imperia, quæ catholicæ pietatis studio magis excel-
luerunt: quod palam facit hanc aptissimam, quæ imperia tu-
D eatur & amplificet. Nunc aliud afferamus, eas gentes diuina
exigente id iustitia, diuinitus aut a barbaris oppressas, aut de-
letas, vbi desciscere cæperāt à religione catholica subeuntibus
heresibus, vt signo de interitu religionis decimosexto, & infeli-
citate hereticorum nationum nonagesimo nono palam feci-
mus. Verum, Siquando catholici patientia, & mansuetudine
bellarunt, non armis aduersus hæreticos istos, ac vitam pro-
funderunt, vt catholicam religionem conseruarent inter suos,
tunc recepta est felicitas aliqua temporalium, neq; traditæ sunt
gentes illæ prorsus in efferarū gentium potestatem. Contra acci-
dit, vbi non adfuerunt Martyres, qui vltro vitam darent pro
catho-

catholicæ religionis tuitione inter suos, quod scilicet temporalium bonorum veluti causa efficiens, siue meritoria sit in primis religio, ac se se pro religionis cultu deuouere, vt supra lib. primo diffiniebamus. exemplis id clarissimum faciamus, & incipiamus ab Oriente, ac tempora numeremus post Constantini imperium.

Primum tempus est igitur, ex quo Constantius Arianam perfidiam stabilire est conatus, cui se se obiecerunt multi catholicorum, qui sunt ob eam causam martyrio coronati, innumeri in exilium missi. quæ refert S. Athanasius epistola ad Solitarios. Hilarius item scribens contra Constantium. Inter hos autem Vercellensis Episcopus Eusebius est occisus, ac plurimi multis in locis interfecti, vt ex Hilarii scriptis apparet. Neque tamen quicquam decepsit imperio Romano.

Secundum videtur, cum Iulianus Idolatriam restituere est conatus, plurimique iccirco è catholicis interfecti sunt. Res est nota. Id enim testatur S. Gregorius Nazianenus tribus orationibus in Iulianum, Sozomenus lib. v. ac vi. Socrates tertio, ac Theodoretus item tertio. Ac tunc Iulianus à Persis fusus, & interfectus in acie, coactusq. est Iouinianus eis relinquere, quas occupant regiones, in quibus haud legimus ita, vt in aliis, Christianam religionem floruisse.

Tertium tempus est, cum Valens omnibus modis contendit hæresim Arianam statuere, & catholicam subuerrere, ac tunc plurimi ob fidem catholicam sunt in Oriente occisi quod lib. 4. Socrates, Theodoretus eodem, Sozomenus sexto tradunt. ac licet ipse Valens fuerit ab ipsis Gothis Arianis, & eiusdem perfidiae confortibus concrematus, ii que se se effuderint in Græciam, mox tamen a Theodosio magno victi, ac repulsi sunt. Illud est tamen obseruandum fuisse antesignanos Arianorum Vrsatium Singidonis in Mysia, Valentemq. Murforum in Pannonia Episcopos. Sirmii que in Pannonia est habitum conciliū Sirmienfe, de quo S. Hilarius lib. de Synodis, & quo stabilita est ab hæreticis impietas Ariana, Gothique istos oras tenebant Ariani omnes, neque legimus incolas vllōs istarum regionum vitam posuisse pro catholica fide, atque iccirco fuerunt in potestate Barbarorum, vastitatibusque repleta sunt omnia vsque ad annum millesimum, quæ nos persecuti sumus late signo decimo sexto.

Quartum tempus est Zenone, & Anastasio hæreticis imperanti-

A rantibus. Nam cum fauerent hi varijs hereticis Seuero pseudoepiscopo Antiocheno, ac Petro Apameensi plurimos Monachos, quod catholicam religionem tuerentur, occiderunt in Syria, vt habetur ep. 21. inter epistolas Hormisdæ Papæ, quin ipse Anastasius multos Aulicos suos non alia de causa occidit, nisi quod catholicam fidem sequerentur, vt auctor est Zonaras, & Cedrenus Annalium parte tertia.

Quintum tempus est, eum iam tota Aegyptus, Syria, Mesopotamia, finitimæque his regiones imperante Heraclio plenæ essent hæresum, pro quibus expugnandis, ac profligandis nemo legitur sanguinem profudisse, hæreses autem numerat has Nicephorus Iacobitarum, Georgianorum, Theopaschitarum, Armeniorum, Monophysitarum, Agnoetarum, Staurablatarum, Monothelitarum, Seueritarum, Aphtarhodocitarum, Phantasiatarum, Manicheorum, Tetraditarum, Tritheitarum, Ariarum, Nestorianorum, neque legimus vllōs ex Asiaticis, Aegyptijs, aut Assirijs vltro in istis locis vitam pro conseruatione catholicæ religionis fudisse, ac tunc Saraceni Mahomete Duce Aegyptum, Syriam, finitimasque regiones ferro, & incendijs omnia deturpantes occuparunt.

C Sextum tempus est, cum monothelitæ, & Iconomachi Imperatores multi sunt conati omnem sacris imaginibus cultum prorsus abrogare, ac tunc innumeri martyres extiterunt in Græcia, & Asiæ minoris multis locis, quod Paulus Diaconus, ac Zonaras tradunt. Orientalisq. imperij casus vt cunque sustentatus.

Septimum tempus est, cum Monomacho imperante Michael Patriarcha Constantinopolitanus est ausus Pontificem Romanum studiososque illius excommunicare, & nos hæreticorum loco ducere anno 1053. cum variæ forent hæreses populis Orientali imperio subiectis, quod Sigibertus notat in Chronico suo, neque tamen vlli martyres fuisse in ijs locis produntur, ac tunc à Turcis est Asia tota occupata, vt Zonaras in vita Monomachi scribit.

Vltimum tempus est, cum regnante Andronico Iunior Gre ci sese omnino ab Ecclesia Catholica disiunxerunt sub annum 1300. neque vlli è Grecis opposuerunt ita se hereticis suorum vt pro veritate defendenda mortem subirent, atque ex hoc tempore Græci omnino dati sunt in efferarum gentium potestatem, conciditque omnis eorum nobilitas, felicitasque temporalis,

Niceph. l. 18
c. 45.

Zon. tom. 3.
Pau. Diac. l.
20 ad finem

poralis, in Turcarumque seruitutem miserrime sunt adducti.

Nunc accedamus ad alias oras. Africa est à Vandalis occupata, qui quandiu nihil intulerunt molestiæ catholicis, feliciter eis omnia processerunt. Ast ubi cæperunt eos opprimere, quamuis per multos annos visi fuerint florere, & insultare ipsi veritati, nihilominus effuso multorum Martyrum sanguine, vt proprio lib. de Vandalica persecutione complectitur Victor, liberata est Africa a Vandalorum Tyrannide, cum supra annos centum fuerit ab illis occupata. Vandali que omnes intra sex menses, aut omnes concisi fuerint, aut abrepti in seruitutem perpetuam, deletumque ipsorum genus, ac nomen; quod libris de bello Vandalico Procopius refert.

Secundum tempus est Africæ, cum regnantibus Heraclii liberis est à Saracenis occupata, atque Ariani, Donatistæ que iterum late in eius regionibus omnia corruperant. Ac de Ariani quidem testatur Ioannes Leo Africanus prima parte descriptionis Africæ, vbi agit de fide antiqua Afrorum. De Donatistis S. Gregorius Magnus; qui paulo ante mahometis ortum vixit, & Gregorius Septimus in Epist. Nullibi que legimus ita repugnatum fuisse hæreticis, vt vel illi omnino fuerint conuersi, aut eiecti, vel sanguis martyrum fuerit effusus. Sic igitur Africa tota breui venit in barbarorum potestatem, barbariæque efferam gentium perditarum.

Videamus, quid acciderit Hispanijs, quarum primum tempus est cum Sueui, & Alani, dein Visigothi ceperunt illas, ac Priscillianistæ nihil non conturbant, quod Sænerus Sulpitius in historia sua refert, atq; ex Epist. S. Leonis Papæ ad Thuribiū cognoscimus eo sedente plurimū potuisse adhuc in Hispanijs Priscillianistas. Sic igitur in Hispanijs præter hos fuere & Visigothi hæretici, à quibus illæ sunt adductæ in exterorū potestatem, neque vllus legitur interfectus ex Hispanijs hoc tempore ob fidem catholicam regnantibus Visigothis, easq; detinentibus. In Africa nonnulli Hispani à Vandalorum Rege Genferico ob fidem catholicam perempti sunt anno 441. In his Arcadius, Probus, Paschasius, Euthichius, Paulillus. Hispanos autem multos peste Ariana contaminatos imperantibus Visigothis post alios refert Vassus anno 542. & 564. ac 579. donec anno 584. Leouigildus rex Hermenegildum filium, quod catholicus foret, interfecit, multosque Episcopos ob eandem causam relegauit, & anno

anno sequenti deceffit è vita, sanguine autem martyris effuso contigit, vt ei succedens Recharedus filius ab impietate Ariana resipiscens traduxerit ad fidem catholicam Visigothos omnes, ac sibi subiectos. ex illo Hispaniarum nobilissimum regnum cæpit, ac maxima populorum felicitate in vera religione conuiescens floruit in terris.

Secundum tamen tempus est, cum Vitiza rex à sincera pietate desciscens anno 702. vxores multas duxit, ad idem suos proceres est hortatus, sacerdotibus edixit, vt similiter agerent, neque Pontificiis legibus obedirent, ecclesiis omnia priuilegia ademitt, Iudæos reuocauit, ac multis priuilegiis ornauit. Successit Rodericus eisdem vitiis inquinatus anno 711. Horum nefandis conatibus nemo fuit, qui obsistens vitæ discrimen intrepidus subiret. atque anno 714. Saraceni Hispanias occupare cæperunt, Christianique suis legibus viuere sunt permissi vsque ad Almohadum aduentum, qui contigit, vt Vassus refert, Alfonso septimo regnante anno 1108. qui foret Almohades, narrat late Rodericus Toletanus libri septimi capite decimo. Hi primi omnium cæperunt ad sectam Mahometis Christianos adigere, qui recusabant, eos interficere, nisi qui relicti omnibus aufugissent. Ex illo plurimi Martyres in Hispanijs per Mahometanos occisi plurimū roboris diuino munere nostris addidere. Alfonsoq; idem septimus adeo ditiones amplificauit, vt Rex Hispaniarum primus fuerit dictus, atque Imperator. obiit anno 1159. eiusque abnepos Ferdinandus tertius omnes Mahometanos aut expulit ex Hispaniæ terris, aut qui reliqui fuerunt, tributum pendere coegit, regnare exorsus post annos sexaginta quatuor à morte Alfonso septimi, donec Ferdinandus quintus cunctos ex Hispanijs exterminauit.

Britanniam fuisse hæresum plenam cum fuit ab Anglis occupata, iam supra ostendimus è Saluiano, & Gilda. similiter Britannos in hæresibus fuisse pertinaces, quauis ab Augustino Romano conuicti fuissent. Quamobrem neque vlli Martyres existere inter ipsos potuerunt, & ad maximum squallorem solitudinemque insula est adducta, ac Britannorum periit felicitas omnis temporalis.

Germaniam, Noricum, Dalmatiam, finitimasque his regiones Ariana, atque alijs hæresibus fuisse contaminatas, ac perinde à varijs gentibus, quæ in eas irrumpebant, ad vastitatem redactas, nemine ex indigenis Martyre hæresibus sese obicien-

te aperuimus eodem modo libri quinti de signis Ecclesiæ Dei capite nono.

Quamobrem, cum videamus nõ modo Hungariæ reliquum, sed etiam finitimas regiones hæresibus abundantes, neque vllis ex earum gentibus Martyres, qui pro profligandis hæresibus illis vltro vitam profundant, aut alioquin illæ profligentur, metus est maximus, ne adducatur omnino in potestatem barbarorum, vel excidant a temporalium bonorum felicitate, qua nũc magna potiri videntur. Cum vero secus in Anglia contingat; quamuis incolæ illius videantur sibi felices, maxima tamen spes est, eam ad verum Christi cultum redituram, & ad obedientiam Pontificis Romani. è superioribus autem patet eam gentem rueri a bonorum temporalium felicitate, in qua non sunt, qui absque vllis bellis, absque vllis armis vltro dent vitam pro sincera religione tuenda, & hæresibus exterminandis, quas omnium maxime esse exosas Deo supra libro primo aperuimus. In vnuerfum vero inter catholicos nunquam defunt, qui acerbissima quæque, atque ipsam mortem subeant, pro veræ pietatis cultu, quod explicauimus signo de perpetua martyrum serix vigesimo septimo septimi lib. de signis Ecclesiæ Dei.

Excidunt a felicitate temporali homines, quod non ament inter se rerum discordijs dissoluantur, ac pereant. Nullusque hominum cætus est, qui magis amet inter se, quam Christianorum, qui intellectum fide vna, voluntatem charitate diuina arctissime coniungunt, præcipiturque ijs ardentissimus amor, quo se suaque communificent, iccirco non excidunt a temporali felicitate.

Cap. X.

Nimvero nostros cunctis præstare in cultu religionis, quæ Deo debetur ex animi intimo studio, constat ex eis, quæ signo 35. explicauimus. Eodem modo in cunctis officiis omnium virtutum, quæ fusc aperimus tomo primo de signis Ecclesiæ Dei. Speciatim vero in contemplatione diuinorum, liquet è signo

37, vbi disputatur de spiritu precum. A nostris eodem modo perc-

- A** procurari magis, quam à cæteris commune generis humani bonum ad animum pertinens, locorum cultum, & dignitatem, colligitur e signo 28. de gentibus efferis ad humanitatem perductis, 88. de cultu desertorum locorum, ac 93. de catholicorum decenti felicitate. Reliquum nobis est, hic explicare nullam religionem magis obfistere temporalium bonorum, ruinis, quam Christianam. Ac per hanc maxime stare gentes, ac regna, neque excidere à temporalium bonorum felicitate. Aut enim ruina hæc cõtingit intrinsecus, aut extrinsecus. Videamus an à primo capite, ex quo gentes inter se & regna dis-
- B** sident, atque intimo quodam morbo discordiæ separantur, diuelluntur, atque diuulsæ necessario corruunt. ob id enim, qui de politicis agunt. id maxime student, vt concordēs sint Ciues & inter se amici. Non posse à primo euenire ostendamus. Coniunguntur enim Christiani inter se diuino amore, qui est maximus, ergo omnium maxime inter se inuicem copulantur. Maximus vero Christianis proponitur amor in Deum vt ament illum præ cunctis, toto corde, ac viribus. Eorum lex nihil leuissimi criminis admittit, exigit omnem puritatem, qua mundi ab omni cuiusuis rei creatæ contagione Deo connectamur non per effectum illum contemplaturi, sed per essentiam, ad quam, conspiciendam, fruendamque contendimus. Quamobrem peruens intima cuiusque præcipit, vt in diuinis, & quæ sunt æternæ veritatis siue spectent ad cælestia, siue ad mores, ea firmissime credamus tanquam verissima, quæ iustorum cætus, atque sapientum decreuit vnanimi sanctione, neque vel leuissimam significationem demus, qua suspicari possit aliquis aliter a nobis credi, paratique simus vel acerbissimam mortem, tormenta que dirisima perpeti potius, quam vel hæsitare, vel etiam si non hæsitemus, huius rei minimam significationem dare. Constringit itaque hoc vinculum Christianos omnes penitus, atque arctissime cum mortalibus cunctis, qui iustitia, sapientiaque excellentes fuerunt, & qui erunt. Nã parati esse debemus ad ea credenda, quæ sancientur, ac si quid credamus ambigui, nondum definiti, proprii esse debemus ad illud abijciendum. vicissimque ad accipienda quæcumque constituentur.

Quamobrem neque pontifex ipse summus potest secus credere, aut immutare, quæ a superioribus fuere sancita, ac tradita in ijs, quæ fidei sunt, neque variari possunt, alioquin solio

deici posset, si à semita huiusmodi aberraret, & exolueret se a tanto nexu. Ex quo fit, vt nemo possit (quod in aliis casibus non ita seruat) sibi præscribere, quid iustum sit, aut iniustum licitumne, aut illicitum: ac proinde tam vehementer sibi quilibet persuadens quid nefas, fasve fuerit abripitur maxime ab omni scelere perpetrando, & quouis lædendo. Sic igitur amant inter sese ardentissime Christiani, neque possunt maiori amore constringi, & auocari ab hoc amore diuino, atque in Deum relato, ac quemuis referente, & quando tria sunt bona, externa, corporis, & animi, & maiora sunt animi bona, quam corporis, atque in pari lance præponderant corporis bona bonis externis, ac prima iccirco sint præferenda secundis, secunda postremis. Ob id, cum sit mihi amandus homo æque, atque amo me ipsum, iacturam facere minorum debeo, vt opum, vulgarium honorum pro vita alterius, vitæque ipsius pro virtutibus eidem comparandis. Atque ad hunc modum diligendi sunt mihi vel infestissimi homines, atque iis benefaciendum cum possum videre, ex hoc fore, vt ii desistant à uitijs, ad virtutes perducantur, & amore conciliati mihi ad Deum perducendi obsequantur, alioquin Deo committens rem totam libentissime sanguinem, vitamque pro illis deuoueam, Deoque instar hostiæ dedicem, vel in id, vbi opus est, sim paratus. Monemurque, vt iniurias inuicem quaslibet condonemus, neque violationem persequi, aut velle illarum licet, nisi cum videmus publicum ius lædi, nec consistere, nisi iniuriosus castigetur, aut vbi ille non desisteret, damnumque illatum non resarciret, atque id omnibus damno foret. Quamobrem cõmunia signa amicitie humanique amoris nemini possum denegare, nisi sit ille publico decreto excommunicatus, vel forte certissimo constet, ob huiusmodi signa haud denegata fore aliquem magis iniuriosum & insolentem, neque vlla mansuetudine, aut humanitatis ratione molliendum. proponiturque hac in re nobis Deus imitandus, qui tam bonis, quam malis ample benefacit. Sed quando videri posset hæc mensura alicui non eiusdem generis esse, proponitur nobis ipse Christus imitandus, qui Deus est, atque homo vitamque & omnia profudit vltro, ac libentissime pro totius humani generis bono, ac pro æterna beatitudine omnium iacturam fecit, vt hæc vel inimicissimis pararet. Qui fieri potest igitur, vt intestinis discordiis à frigido amore enatis concidat resp. Christianorum, quæ tanto amore incenditur, deoque inflam-

A flammata conglutinatur? Non ne magis aliarum gentes corruent, quæ non tanto amore continentur? Nam si inimicos sic amat, quanto magis qui amandi sunt amici? Num sunt alibi martyres, qui vitam posuerint nullis se se armis obtigentes, ob virtutes disseminandas, propagandas, amplificandam cælestium veritatem, dilatandum Dei summi cultum? Nunc tot hominum Deo consecratorum cætus toto Orbe diffusi? Num tot viri purissimæ vitæ innocentia præstantes ac sanctimonia miraculis consignata effulgentes? Ad quos imitandos, vt accedamus, ad quorum facta consecranda vt impellamur omnibus modis, vna cum Christo anniuersariis honoribus coluntur, eorum facta magnificentissime laudantur, in cælum feruntur, Ac sicut antiqui Romani, cum funera suorum ducebant, imagines maiorum domo eductas circumgestabant. Eodem nos modo verum nobiliori, ac vere diuino per Orbem totum quotannis circumferimus huiusmodi Heroum clarissima facta, imagines eorum passim depingimus, eosque cælitum numero ascriptos veneramur, quod iam sint vnicum Deo, diuinitate penitus oppleti ex omni parte eam spirantes, atque in omnem partem latissime emittentes, sicut autem nectimus animos arctissimo diuini amoris vinculo, inuiolabilis & inconcusæ fidei compage, caritatis ardentissimæ ligamine, Sic etiam merita communicamus. Quamuis enim sancti ob ea, quæ gesserunt, præmia diuina referant pro meritis, hæc tamen pertinere possunt ad bona in alios deriuanda ad honorem Dei, sic igitur communicantur penarum satis factiones, virtutumque functiones inter Christianos. Amicorum namque sunt omnia, quantum fieri potest, cõmunia. Iam neque opes ipsæ, neque externa quæuis non sunt nobis cõmunia. Nam cū necessitas extrema est, ac valemus subuenire oppresso ab illa, subuenire obligamur, vt egentes inuenimus quouis officio, quauis honesta opera, aut ope, quod si qua naturæ vñibus necessaria mihi supersunt, ei, qui non habet vñibus naturæ necessaria, teneor impartiri, quoties offert se occasio. Quod si decenti statui dignitatis necessaria supersunt ea, teneor impartiri iis, quibus desunt necessaria statui, dignitæque conuenienti, atque hæc constituta sunt, & communi sapientium consensu recepta; vt mittamus bona, ac latifundia religionis cõmunia, aut quæ clericis passim distribuuntur ad cultum diuinum, supra quem si quid reddituum colligunt, id in vñus pauperum tenentur erogare, adhibita, quam memorauimus,

mus, distinctione. Iam vero ecclesiastica dignitates in medio A
positæ sunt, omnium supremi honores, cuiuslibet fas est duce
virtute peruenire ad ipsas Episcoporum, Cardinalium, sum-
morumq. Pontificem primarias sedens, ac iura Principibus, Re-
gibus, Imperatoribus ipsis, ac toti catholico orbi præscribere.
fecisse vero hæc omnia, atque ab initio constituisse, vt cuiuslibet
aditus ad ista honorificentissima, ac potentissima latissime
pateret, est amoris, & amicitia magnæ effectus. vt enim sæ-
pe repetimus amicorum sunt cuncta communia, & amoris
est effundere se, suaque in amatum, nihil non conferre in
medium, quantum fieri potest, modo neque neglectus inde oria- B
tur publici boni, aut quarumlibet rerum. Quocirca est ar-
ctissimum inter Christianos amoris vinculum, quo deuincuntur
inter se, ne corruant intima diuisione, ac veluti constrin-
git amor diuinus quam maxime, vt nihil sit, aut fuerit simile
in terris, intellectum nostrum fide, voluntatem charitate a Deo
desumpta, & in homines deriuata, ac proinde animos nostros,
qui per intellectum voluntatemq. operantur, & actiones qual-
cumque ad amorem refert. nam plenitudo legis est dilectio,
& (quoad patitur ipsarum rerum procuratio, ac tutio, quæ di- C
ligentior est, si quidem sint in dominio priuatorum, & singu-
li rerum singularum Domini efficiantur) in vsus cõmunes om-
nia confert, communicatque ipsas opes & dignitates plurimis
modis. eodem modo cauit, vt coniuges, qui communicant
inter se corpora, perpetuo amoris mutui vinculo se se contin-
gant, quo nunquã dissolui possint, neque repudio sit vlli locus,
sed charitas omnem indignationem superet, atque emolliat.
remouet præterea Christi religio, quicquid hanc amicitia in-
credibile coniunctionem potest vlllo modo laxare. cum maxime
impellat exemplo Christi ad contemnendas quasuis volupta-
tes, diuitias, & honores. ob appetitionem namque nimiam ho- D
rum trium dissidia nascuntur, ac nulla vnquam lex fuit, quæ
magis animos humanos ab his alienaret, ac longissime remo-
ueret quam Christi. Itcirco, quæ arctissime, & intime colliga-
rent, adduxit, & quæ possent vlllo modo laxare, id procul fuga-
uit. Eis autem, qui reuera, & ex animo ob Deum, Christum-
que exemplar cuiuslibet virtutis effulgentissimum terrena,
& humana despiciunt in cælestibus defixi, bonumque publicum
quærentes, omnium maximi honores reseruantur; nam superis
adnumerati anniuersario cultu in terris celebrantur à Chri-
stianis

A stianis toto orae dispersis. Atque ita nulli non abiecto maxi-
mæ opes, dignitates, & honores patent, ac distribuuntur in
Rep. Christiana ad seruandum vehentissimi amoris, & neces-
situdinis consentum, nexumque indissolubilem. de quo signo de
Charitate vigesimo nono.

Cum sic igitur Christiani inter se adstringantur intime,
hinc contigit, vt nunquam Resp. ipsorum potuerit dissolui, ac
dissolui, quamuis per annos prope tercentam fuerit à poten-
tissimis Imperatoribus gentilium petita & exagitata ad inte-
ritum; dein vero ab eorum successoribus ac Regibus aliis se-
B quentibus hæreses Arrianorum, Nestorii, Eutyichis, Manetis
Monothelitarum, Iconomachorum, Nicolaitarum, Pneumato-
machorum, vel alioquin schismata in ecclesiam inducentibus.
Verum quo maior in eam tempestas commouebatur, eo ma-
gis illa ad extremum semper est aucta, amplificata, & euecta vt
supra lib. sexto differuimus, & ostendimus signo septimo de
maxima iniquis temporibus propagatione & septuagesimo sex-
to de admiranda progressionem sacrae potestatis. Hinc simili-
ter euenit vt omnium Regum familia, quæ fuerunt à nostra Re-
ligione alienæ intestinis se se cadibus absumperint, & ad nihi-
C lum redederint, quod nos late explicamus signo quinquagesimo
tertio. Quin nulla prope regia stirps ex iis, nisi fabulosa secte-
mur, potuit vnquã continere Imperio vllum Regnum supra an-
norum tercentum spatium. quod quidem fuerit ita amplum,
& exultum quale est Verbi gratia Gallicanum, Lusitanicum,
Castellanum, Aragonense, Anglicum, Bohemicum, Hunga-
ricum, Polonicum, de exiguis namque haud inficiamus, atque
inter Mahometanos nulla vnquam respublica nominis ali-
cuius fait. quod scilicet amoris, amicitiaque æquali-
tatem ferre non possunt, communionemque
D amicorum propriam respuant, ac nul-
lo modo tueri valeant, & intestino
morbo frigidae dilectionis la-
cubant, ac breuissimo
temporis spatio
concidant.
quod etiam supra libri secundi
capite nono, & sequenti
aperiebamus.

Exemplis, ac rationibus ostenditur, amore populorum, civium, domesticorumque inter se contineri, ac stare temporalium bonorum felicitatem, ac proinde legem Christi esse accommodatissimam ad illam paradisaicam, quod amorem maximum tubeat, ac præferat. Cap. XI.

Christianis itaque singulis propouitur Christus imitandus, exemplar omnium virtutum, potissimum vero amoris eminentissimi, quo Inflammatus ille subiit tot poenas, quibus vltro se se deuouit pro genere humano, pro Inimicis ipsis ad constituendam in terris Ecclesiam Religionem, virtutibus atque omnium Temporalium bonorum felicitate in Deum referenda circumfluentem; stabiliens illam nexu hoc ardentissimi amoris, qui est, vt supra libro primo ostendimus sicuti causa efficiens, siue meritorea temporalium bonorum, ac vinculo indissolubili vehementissimæ charitatis inter se populos adstringit, non adigens eos metu ad illud factum tecum seruandum, malus enim Custos diuinitatis metus, neque vllum violentum perpetuum, sed exemplo suimet Illustrissimo, diuinitatisque Inspiratione: alioquin Principes viros, qui à nemine timent, in officio non continuisset, efferos populos, qui nihili vitam, nihili cuncta æstimant (quod instar bestiarum iudicio nullo moueantur) ad humanitatem non adduxisset. Sic enim videmus antiquos Reges paulo potentiores, & Mahometanos, vt alibi ostendimus, cognationes suas stirpitis euellere, quod apparet in regibus Turcarum, Tunetensium, Marochianorum, Fessensium, Persarum: præterea vero Arabas, Tartarosque in antiqua feritate, qua belluino impetu ad omnia vastanda præcipientes eunt, & inter se Immortalibus odiis de sæuiunt, perstitisse. Et quamuis Turcæ in Ciuitatibus pacem quandam tueri videantur; Non tamen ea nascitur à Virtute solida, diuino rationis ductu firmata sed ab animi quodam languore, ac suppliciorum metu, ob id principes eorum timore amoto videmur ad internecionem delere consanguineos suos ob regnandi cupiditatem, popularium vero filii è variis vxoribus nati veneno se se inuicem occulto petunt, vt hæreditatis paternæ maiorem portionem nascantur, destituti scilicet amore illo feruentissi-

tissimo, quo nos exemplo suo, vique penitus immissa illius Christus inflammat. Neque vero tot Germanorum nationes olim vitam ferissimam degentes ex antiquissimo tempore, quas Romani licet multis præliis contractas nunquam potuerunt edomare, potuissent excoli ad humanitatem, qua nunc ornatissimas contemplantur, nisi constituta fuissent à Bonifacio Moguntino Archiepiscopo Pontificibus Romanis adniten tibus monasteria multa variis in locis, eiusque exemplo deinde idem fecissent alii, in quibus mansuetissimi Monachi degentes specimen omnium virtutum, patientiæ, obedientiæ, charitatisque diuinæ omnium bonorum parentis prætulissent, Christum representantes, amoremque ipsius in belluina pectora inferentes. Hinc euenit, vt emollirentur corda tot gentium, paulatimque imbiberent humanitatem, quod asserimus de Germanis affirmamus eodem modo de Bohemis, Hungaris, Polonis, Prussis, Anglis, Scotis, Danis, Suecis, Noruegiensibus, Lithuanis, Liouonibusque & aliis innumeris gentibus, quæ Europæ duplum conficiunt, & à Monachis ad Christum simul, atque humanitatem sunt edoctæ: vt aperuimus signo de fidei propagatio ne sexto libri quarti, quo circa sunt ab illis celeberrima regna constituta, & regiones antea squallentes, neque aliud habentes, nisi dumeta, ac lustra, sunt omnibus bonis exultæ, vt illdem cæli plagis nihil par in terris conspiciatur. Atque hæc nostri veræ Religionis cultores Christi ardentissimam charitatē diuini amoris incendia vehementissimè excitantem præferentes egerunt. Hæc religio Christi populos amore cælesti arctissime colligans, & exemplo, vique penitus infusa constringens, durissima ingenia, ferreasque mentes ad omnium bonarum, liberaliumque artium studia subigens & ad bona diuinissima in omne humanum genus deriuanda impellens egit, vt innumera multa, quæ alibi collegimus, mittantur à nobis. Videamus, quid egerint Mahometani, quid Mahometis impia supersticio, quando his non charitas diuina est potissimum curæ, neque exemplar Charitatis Christus pro summo duce; fundamentumque huiusmodi populorum nihil aliud est, quàm ferrum, bellum, cædes. ob id nulli per istos populi à barbarie ad humanitatem reuocati sunt, nulla prius horrens regio, atque inculta ad cultum ac decus aliquod est adducta. Contra autem plurimæ provincie sunt ad squallorem, vastitatemque redactæ, Mauritania, Numidia, Lybia, Cyrene, Aegyptus, Palestina, Syria, Me-

sopotamia, Media, Armenia, Pontus, Cappadocia, Bythinia cum totius Asiae singulis prouinciis, Graecia parens omnis elegantiae, disciplinarumque omnium, quae magnificentissimis prius urbibus ornabatur, ac late praestabat clarissimis edificiorum monumentis, quorum nunc admiranda tantum vestigia visuntur. Vbi enim modo sunt decem & octo millia Urbium Aegyptiacarum? vbi tot Africa? vbi tot Syria, Asia, Graeciae? Verum quando hac tota de re late est a nobis actu signo LXXIII. libri decimi quinti, nihil hic adiiciamus, eo reiciamus lectorem. Nunc alia consideremus. Duas nobis esse animi inferiores partes, quas passim vocant Irascibilem, & concupiscibilem, quae nisi virtutibus, ac rationis ductu gubernentur, actum est de genere humano; vt supra libri primi capite vndecimo ex Aristotele, ac Platone ostendebamus. Irascibilis enim fertur aduersus inimica sensui, nullam namque ex se habet rationem, toto impete, aut alioquin toto impete ab eis refugit. Concupiscibilis rapitur in obiecta amica sensibus. Quamobrem nisi mens auocet ad se harum partium gubernacula in bestias commutamus, ac sumus, quasi equi indomiti, qui se florem ducant in praecipuum, mens igitur insidebit iis, vt regat eas. Est autem disciplinae moralis praecipuum, retrahendum, quemlibet magis in partem contrariam parti illi, quae vitiose in aliquod extremum propendet. Nam verbi gratia maxime quiuis extimescit mortem subire ob officium virtutis conseruandum, docendus est hic, atque assuefaciendus, vt mortem libentissime subeat, vltro vitam profundat, occasionem, quantum virtus patitur, ac bonum commune, nullo modo auersetur, hostile ferrum, visceribus intimis excipiat, ac recondat; similiter instruetur, vt iniurias animo latissimo toleret, non ob ignauiam, sed ob idem bonum. Magis in hanc partem flectendus est homo, quam in alteram. Sicuti distortum baculum reducturi in aequam partem, magis in contrariam detorqueamus, vt in medio, rectoque consistat. quod si hostes repellendi sint, veluti in bello iusto contingit iis, qui in aciem rite bellaturi producuntur, tunc miles impellendus, vt vim vi acerrime repellat, hostium strages edat. Verum quando magis quilibet naturaliter subire mortem refugit, ac vitam ponere vltro recusat, ad hoc magis est homo exercendus, quam ad faciendas caedes: ac maxime, quod sit longe id diuinius, & ad humani generis societatem, ciuilemque consuetudinem tuendam magis conferat humanitas,

A manitas, mansuetudo, ac patientia, quam quaecunque his aduersantur, siue habitus contrarii. eodem modo magis appetimus delicata, & mollia, quam dura nobis, & aspera, instituendique idcirco sumus adhuc magis amplectenda, & excipienda, ac propterea frugalitatem, modestiam, temporariamque sectandam. cumque dederit natura plerisque animantibus ratione destitutis arma quaedam naturalia, quibus non modo se tueantur, sed etiam feriant, ac discerpant sibi aduersantia, veluti cornua, dentes, ungues, homini autem nihil tale est elargita, sed inermem produxit, quod vellet hunc non armis agere, verum ratione, haec namque in ipso est primaria, atque hanc in primis ad agenda quaeuis adhibere debet, eius omnes inire ad expedienda quaelibet vias. Sic eadem natura animal vnumquodque prudentius, produxit etiam castius, ac temperantius, vt elephantes, apes, ac si quid huiusmodi est tale, ac proinde Mahometis lex omnium maxime ferina, quae ferro decerni non consilio, & disputatione ad veritatem spectantia decernit, atque ad pugnam magis, quam ad pacem mortales impellit, patientissimosque aditus aperit libidinibus, cum longe contra sint homines instituendi. ac neutrum quidem, si de militia loquamur, omittendum. Studio tamen pacis omnino magis insistendum, quam praelii. Hoc etiam constat ex alio. Amor enim continet omnia, neque fieri potest, vt absque amore aliquid vel producat, vel consistat, quidquid molimur, aut cogitamus, id amoris impulsu exordimur. Quocirca ad amorem pertinet magis amare, quam odisse, ac si quid auersamur, ob amorem, quo ferimur in contrarium, sine dubio auersamur. Hic igitur magis excolendus, atque a nobis est nobilitandus, & extollendus, quod hic humanum genus conseruet, vt supra libri secundi capite nono fusius est explicatum. est vero hic amor excolendus, ac diuinitate, bonique communis & ad animum Deumque spectantis procuratione ornandus, quod alioquin ad solitudinem, vastitatemque omnia magis minusue pro ratione maioris aut minoris procurationis adducantur. Nam verbi gratia, si quis amat se tantum, atque omnino ad se vnum reuocat omnia, cum nemo sit sibi soli sufficiens, neque possit omnibus aequae interesse, aut aequae eisdem studere, omnia simul ac se ipsum vastat, atque in varia discerpit. Ideo, cum sit amantium se, suaeque communicare, gens illa, ac Regnum, quae charitatis ordine seruato id contendet, v semet, suaeque impartiat, pri-

mas tenebit atque amori perpurgando ac maxime dilatando, A
& in Deum referendo, dabit operam diligentiorē, quam bel-
lis, aut suarum rerum duntaxat amori, & comparationi. Iam
vero felicitas omnis humana deriuatur à Deo fonte omnium
bonorum. Cui nos conglutinat solus amor, qui nihil est aliud,
nisi vehemens quædam procliuus à voluntate dimanans, alio-
quin quomodo poterimus Deo conglutinari, nisi simus in eum
procliuus? Igitur huic amori omne studium dandum, quo com-
plectamur etiam diuinos homines, quin ad eum cunctos allicia-
mus, incitemus, ac suis quemlibet modis. Nam singulis non
sunt ijdem: ferrum vero, ac mors illata, luxus, & libido longe ab B
sunt ab hoc amore. Mors namque tunc infligenda; cum tollen-
dus est aliquis, de cuius meliori fruge omnino desperatur, ac nul-
la superest alia via, ne ceteris officiat. Ideoque Canones eccle-
siastici, potius quam necent, istos abstrusos monasterijs inclu-
dent, in quibus pane modico, & aqua per exigua contenti degāt
in lachrymis, & Ieiuniis; finemque vitæ imponant amputata
omni libidine, & perpetrandi sceleris occasione, & voluntate,
alioquin dant Curia, vt vocant, sæculari. Sic igitur Christus
est omnium Virtutum, charitatisque, qua nihil non contine- C
tur, exemplar fulgentissimum, quo stant gentes, ac re-
gna, ne corruant ab ipsa temporalium bonorum felicitate,
quod ardentissime amauerit, humilitatemque incredibili-
lem, Cum Deus Idem fuerit, & Temperantiam factis ex-
presserit, ac præsetulerit omnibus modis. Ac recte Prin-
cipes illi faciunt, qui ad edomandos, & ad quietem, pa-
cemque reuocandos populos seditionibus, ac ri-
xis deditos, construunt inter eos monasteria
religiosorum huiusmodi, qui exemplis
operaque sedula tranquillitatem
serant, ac religione effre-
nes animos tempe-
rent, ac mo-
deren-
tur.

Maxima

A Maxima patientia quam lex Christi imperat, non minuit belli-
cum rubur idque auctoritate, exemplis, similitudinibus,
rationibus, & euentis comprobatur. Cap. XII.

Vidimus amore gentes, ac Regna catholicorū
consistere, ne cadant à temporalium bono-
rum felicitate, quasi intimo quodam vincu-
lo constringantur. Inspiciamus, an discipi
possint, veluti infirma ab hoste extrinsecus
impetente, & quidem nos aperuimus signo
de inimicorū conciliatione, inimicis. Ecclesiæ Catholicæ, ca-
tholicarumq. gentiū, quamuis illi variis eas modis diuexarint,
atq. euertere sint conati, tamen ad extremum fractas, ac victas
manum dedisse, ac Religioni, Imperioq. Ecclesiæ Catholicæ vt
tro se se subiēcisse, id late explicauimus signo LXXXIII. de Ini-
micorū conciliatione. Verum propria ad huc quædam confide-
remus, quam in libro de robore bellico disputauerimus his de
rebus. Id tamen sumamus, quæ late explicat Peripateticorum
Princeps politici octauū cap. 6. bellicosos homines, neq. fieri
neq. esse ex eo quod ferocia valeant, atq. immanitate; quin con- C
tra potius, qui sint in aliis quidē māuetissimi sunt in ipsa acie
pugnacissimi, ita tamen, vt iudicium semper præfideat, ac cer-
tamini mens inuigilet, singula circumspicies. Recte ille quidē
sicut in multis. Nā virtutes animi confirmant corporis vires,
ac virtutes, cum sint coherentes, vt multis alibi est probatum.
Ac si cui sit animus ferocissimus, nisi mens ferociam modere-
tur, bellæ instar hic rapitur. Exercitusq. ex his constans, erit
quasi e leonibus lupisue, aduersus quos, si qui ratione & armis
procedēt, facillime illos dissipabunt, atq. interficient. quo cir-
ca trāquillissimis debet esse moribus miles. Idem tamen acer-
rimus in pugna. Sic enim trāquillitas efficiet, ne cæcus in præ-
ceps feratur, dū pugnat, sed animo constans prouideat semper,
quid cauendū, quid tentandū, vt accidit in ictibus gladij hosti-
lis vel repellendis, vel declinandis; eodemque tempore in pro-
priis dirigendis in hostem, vel in ipso circumueniendo, aut ad
terram sternendo; quod autem contingit in pugna singulari,
Idem simul in prælio multorum committendo, aut belli totius
suscipiendi, vel euitandi ratione ineunda, & explicanda. sed
ipsum bellicum robur animi, quod exercitatione confirmetur,
non aliunde oritur, atque accrescit, quam ab ardentissimo amo-
re, sic

re, sic enim tigres atque vrsos narrant Impetū maximo, & Infractio ferri in eos, qui pullos abse amatissimos rapuerint. Taurique inuicem sauiunt, atque equi emissarii ob expetitā feminam, qua Inardescunt. quod si alteri ex istis bestiis, dum pugnat, adesset ratio, siue dubio vinceret aduersariam, ac potissimum, si seiret arma quedam sibi comparare, isque uti in illam. Robur tamen illud animi infractum membrorum compage accedente proficiscitur ab amore, quem probauimus in Christianis esse omnium vehementissimum, atque ardentissimum, siue Deum respiciat, siue humanum genus. Patientia vero maxima, & mansuetudo, quam præcipit Christi lex, facit, ut Impetus animi in vnum colligatur aduersus hostes publicos in acie dimicantes, ac veluti flumen aggeribus contentum rapidissime fertur, ac multo rapidissime, cum fuerit alueus, ripaque obiecta hinc inde æquales, & placida, neque enim retardatur vello modo cursus fluij velocissimus, ita ut lenissime labatur, neque appareat in quamnam partem fluat, cum tamen celerissime feratur, instar solis ac siderū, quæ sint vllō Iragore cursus suos citatissime conficiunt, eodem modo vbi fuerit animus vndique pacatissimus, ac mitissimus, validissimo procurret, ac stabit similiter Impetu aduersus obstantes hostes. Hōc vero robur ab insito amore procedens, atque intra fines mansuetudinis conclusum, quasi amnis æquabilibus ripis, & alueo placiditatis substrato, ut rapidissime prouolet, à spe diuina Impellitur & Iaculi cuiusdam modo emittitur, ac dirigitur. Desperatio namque intima debilitat, frangit, ac prosternit. Spes Contra. nulla autem spes maior quam reuera reū, diuinaque amantibus ac bonam causam fruuentibus. Ac veluti è sublimi contortum relum grauisima vulnera infligit, eodem modo ex altissima Diuinæ spei statione agmem militum procurrens erit ad prosternendos hostiles exercitus potentissimum, quasi fluuius ex altiori fonte, ac loco Identidem semper erumpens. & currens. quod si animus amantis Deum, genusque humanum ab omnibus hisce terrenis est expeditum, ac segregatum, facillime cuncta intuebitur, quibus adherens & adglutinatus nihil posset intueri, cum sensile positū supra sensum faciat, nequid sentiamus, ut lapis oculo super positus. Hinc eueniet, ut mens Catholici sit prudentissima, quod soli Deo coniuncta sit; ad Reliqua, non nisi Deo mouente, quasi lumine quodam proprius admoto, accedet. Sic igitur in bello, in ipsa pugna mens orania

nia videbit, neque vllō modo retunderetur acies eius, obscurabitur, aut Impedietur, quominus acutissime cuncta intueatur. Quamobrem neque vlla re pugnandi ardor vnquam refrigescet, etiam si deficiant nummi, honores, ac voluptatis cuiuslibet perceptio, non luxus hoc robur extenuabit, non pauperies deiciet, non ignominia prosternent. Quocirca Spartani recte illi quidem cognouerunt militem bellicosum non moueri auro, & argento, cum nummos illi ferreos Instituerunt, vsumque argenti, & auri è rep. exterminarunt. Recte iidem temperatissimos educabant pueros, ne vires corporis luxu eneruarentur. Amplius patientissimos assuefaciebant, atque iccirco plagis tot onerabant, ut ad necem viderentur afflicti, quod hæc tolerare à suis non abiectos faciat homines, & animo viliori, sed excelsō, ac præstanti, Ideoque visi sunt diu fortissimi Grecorum. Verum, quod hæc examinans Aristoteles ait, agresti erant, duroque ingenio, ac feritatis aliquid habente. Quocirca sunt habiti isti quidem Pugnaces, quamdiu ceteri Grecorum non sese armis exercuerunt, aut vbi hic ciuilius exculsi, & ad mansuetiora magis accomodati, se se & ipsi exercuerunt, apparuit illos imbecilliores, atque his victoribus victos pugnando succumbere, ac feritatem nihil conferre ad fortitudinem militarem; Nam fac, ut similitudine res explicetur, prodire in aciem Leones parimodo exercitatos ad pugnam (sic enim facienda est collatio) sed hos humaniores, & qui furores soliti fuerint in acie moderari, ut quadam disciplina, & arte declinent, atque adoriantur aduersarios, edocti scilicet ab hominibus, atque ipsis etiam virgis mansuefacti ad imperata facienda, & qualibet huiusmodi patienter addiscenda. Annon hi vincunt? quæ admodum si è duobus exercitiis hic equis infideat indomitis & iussa herilia nullo modo excipientibus, verum quo magis fræno, calcaribus, virgis vrgent, eo præfaciores, ac magis obfistentes experiat, & qui aduersus ipsum sessorem pugnent, nihil mansuetudinis habentes; contra alter moderetur equos ad quodlibet herile verbum, signumque obediens, qui virgam timeant, calcar, frænum, quis vincet quæso? habet hoc aliquid ambiguitatis & questionis. Igitur maxima patientia vel ad ipsas illatas à suis plagas, facit ad fortitudinem bellicam: quod agnouere Spartani, ac multo magis si humanitas, morumque ciuilitas & ingenium tractabile, quæ deerant his, accedat, ut ceteris Grecorum. Quocirca Galli, Hispani, Cimbri, Germani, Bercaliumque

umque gentes cunctæ ferociores olim Romanis erant, ac magis asperæ & ad ferendas Iniurias nullo modo accomodata, & tamen Romani fortiores. Et nunc Tartari sunt efferi, impatientissimique; at mille à Polonis, Italis, Gallis, Hispanis, ubi fuerint in acie decies mille Tartaros haud difficulter superabunt. Ad summam Christiana lex patientiam maximam præcipiens suis, non Imminuit eorum robur bellicum, sed auget, quasi in plura dispersum colligat, ac maxime consolidet, atque confirmet, nequis ad quælibet exardescens extra se feratur ac sui sit impos aliquo modo, fidem facit his, quod paucissimi catholicorum longe plurimos hostium fuderunt, ut nulli unquam magis, quod apparet aduersus Turcas, qui cum nunquam potuerint, nisi hæreticorum, qui sunt omnium maxime ignaui, ut frustra catholici iis opem feramus, regiones occupare, ac tenere, non audent nobiscum prælium committere, nisi sint incredibili numero nobis superiores, ac sæpe illorum copiæ maximæ sunt ab exigua nostrorum manu deletæ, contra catholici plurimas nationes, quas nulla unquam gens vel bellicosissima ex omni tempore potuit edomare, domuerunt; in his Romanos ipsos, Italosque, cum pugnavit aduersus Maxentium Constantinus, & aduersus Eugenium Theodosius, Ostrogotos, Vandalos, Germanos, & innumeros Europæ Scythræ populos. Eodem modo regna amplissima, ac remotissima bellando acquisuerunt, eadem diutius, quam ceteræ gentes, conseruarunt e quibus conficitur, nullam religionem magis esse accomodatam ad amplificanda imperia, amplificationem illorum tuendam, felicitatemque temporalium bonorum, quam Christianam, atque ab hac obsisti ruinis, quæ fiunt a felicitate bonorum temporalium, siue illæ intrinsecus, siue extrinsecus contingant.

Obiecta summam confutantur, aut potius confutata ostenduntur supra suis locis, propositumque confirmatur. Cap. XII.

Ropositum nobis erat examinare, an a religione vera vel recte culta, vel minus contempta, penderet felicitas temporalium bonorum. Clarissimeque iam constat omnino pendere, alata sunt enim, cuiusvis generis probationes, ita ut, si secus futurum sit, necesse eodem modo sit Orbem destrui, veluti prorsus destruetur, cum secus maxime continget, atque ex parte destrui videtur, cum peruersitate homi-

A te hominum sit, ut religio conculcetur, & ad interitum tendat; Verumtamen si secus futurum sit, necesse est ordinem, quem conspicimus, rerum naturaliumque & humanarum commutari, & hunc, qui institutus est a Deo, tolli, aliaque euenire, quæ hucusque ab Orbis fabricatione non acciderunt. Non tamen fieri poterit, ut quæ contigerunt, haud contigerint. in quæ diuino lumine perfusi sancti respicientes & verbis, & scriptis id semper testificati sunt; Deum maxime colendum, mandata illius obseruanda, quæ Christus omnium dominus, ac Rex supremus, breuibus omnia complexus, ad duo redigebat, ut Deum præ cunctis, alios sicut nosmetipsos amaremus. Atque ita amoris sincerissimo nihil non dandum statuebat. Quod etiam cuncti sapientes decreuerunt, omnia contineri ab amore, qui si bene collocetur, bene omnia procedent, contra, si male. iuxta illius progressum, cætera progrediuntur, & qui finis est illius, idem reliquorum. Si maximus ille, & optimus, veluti ab uberrimo ac saluberrimo fonte, omnium bonorum, flumina largissima erumpent, atque in omnes se se partes latissime effundent, maxima scilicet, atque optima quæque. Cuius sane amoris exemplar viuens reliquit nobis Christus in terris, qui semper in contemplatione diuinorum defixus, nihil aliud, nisi ut Deus coleretur, dictis, ac factis perpetuis contendit, cumque omni modestia, frugalitate, & puritate vixit, ac debitas generi humane ob scelera admissa penas deprecatus in se deuoluit. Obiicit igitur hic, addubitans an a religione vera vel recte culta, vel minus contempta sit felicitas temporalium bonorum, En Christus iustitiæ totius, sapientiæ, ac Religionis caput, quam male habitus? ut cunctis bonis temporalibus nudus decessit? Sic inquiet sane æstimans ex minori parte temporariam bonorum *i. Ob.*

D felicitatem, vel dispari comparatione decertans. Ad hæc enim duo capita redeuntur, quæcumque obiici possunt; & eorum distinctione adhibita facillime diluuntur. Atqui opibus, & omni sensuum voluptate caruit Christus. Vere id quidem: sed hac potiri, nisi modo quodam non decebat; illas reiecit ipse, alioquin poterat opibus quibusuis abundare, & honestissimis gaudiis modo quolibet potiri. Quid igitur asserimus eius exemplum, qui Dominus erat omnium? cui cuncta, ubi voluisset, obediebant, ac si duodecim legiones Angelorum voluisset, non ei defuissent, ut alias ipse assererat. oblarus est, inque *Mat. 26.*

as, quia ipse voluit, & iniquitates omnium portauit. Et idem *Isa. 53.*

Y y tamen

ii tamen multis temporalibus bonis, iisque omnium maximis abundavit supra omnes qui fuerint, mortales. Imprimisque existimatione, qua credebatur esse Deus, ac Dei filius, ita ut, ex Oriente aduenerint, qui oblati muneribus eum iam tum natum veluti Deum venerarentur, atque, ut ait ille.

Thus, aurum, myrrham, Regique, hominique, Deoque.

Dona ferunt.

Sic eum Petrus palam confessus est, Martha, & alii multi passim. quamobrem præcipuum crimen inter alia, ex quo damnatus est, hic fuit, ut merito exclamauerit in morte ipsius Centurio, vere filius Dei erat iste, sciens nimirum, quod vulgo iactabatur. Id multi fuerant impiè conati ante Christum, ut iam tum viuentes Dii crederentur, ac filii Dei; sed frustra, quamuis enim vim simul, atque arma adhiberent, ac Reges essent, nihil tamen proficiebant. In his fuit Alexander Magnus: quod in vita ipsius narrat Plutarchus. Quamobrem deridebant, hos & auersabantur sapientes, ac nos abominamur, ac de testamur. Vni Christo ab omni labe purissimo id tribuimus, consentientibus litteris diuini, omnium antiquorum prædicationibus, & scriptis, accedente miraculorum gloria, & expressa testificatione, neque vlla ratione solida aduersante. Ut viuentis igitur Christus, alioquin humillimus, ac potentia nullius, si de humana & ordinaria loquamur, in tanta esset existimatione, id inter maxima bona temporalia numerandum. Inter externa enim præcipuum videtur honos in æquali rerum lance. Atque hic est diuinissimus, & omnium summus, eum nihil sit supra Deum, gloriamque diuinam. Quamobrem licet Christus nummis non abundaret, hoc adfuit inter temporalia, & externa bona supremum. Sequitur aliud præclarissimum. Potestas efficiendi altissima miracula, quæ sine Virtutibus animi potest esse, ac sine gratia, quæ nos Deo gratos efficiat. habere autem potestatem huiusmodi, quamuis fide concilietur, veluti amici, & opes, aliaque bona temporaria modis suis ac potissimum, Virtute, & industria parantur, est maximum temporaliū bonorum. Iam plurimi eum sequebantur ad imperata omnia facienda promptissimi, nulla re adducti, nisi sola Virtute, & admiratione rerum, quas diuinitus efficiebat. Ac licet eum, fidemque deseruerint, cum cruci est affixus, plurimi tamen ad officium redierunt, ac publice ipsum Deum testificati vitam ponere pro cultu ipsius, ac doctrina non dubitarunt,

iii. Potestas efficiendi altissima miracula, quæ sine Virtutibus animi potest esse, ac sine gratia, quæ nos Deo gratos efficiat. habere autem potestatem huiusmodi, quamuis fide concilietur, veluti amici, & opes, aliaque bona temporaria modis suis ac potissimum, Virtute, & industria parantur, est maximum temporaliū bonorum. Iam plurimi eum sequebantur ad imperata omnia facienda promptissimi, nulla re adducti, nisi sola Virtute, & admiratione rerum, quas diuinitus efficiebat. Ac licet eum, fidemque deseruerint, cum cruci est affixus, plurimi tamen ad officium redierunt, ac publice ipsum Deum testificati vitam ponere pro cultu ipsius, ac doctrina non dubitarunt,

iv. tamen ad officium redierunt, ac publice ipsum Deum testificati vitam ponere pro cultu ipsius, ac doctrina non dubitarunt,

A runt, quousque ipsius gloria superaret omnes, quicumque unquam fuerint. Mahometani enim statuunt Christum supra omnes superos, non tamen supra Mahometem, quem nos ad infera detrudimus. Cumque Christiani, & Mahometani cunctas prope Orbis totius oras possideant, liquet non fuisse aut esse in terris æqualem gloriam gloriæ Christi, per amicos ipsius ipsi partam. quos sane amicos, & gloriam viuens habere in terris caput, quæ sunt temporalium bonorū suprema. Neque vero deerant Christo, qui fabri lignarii filius habebatur, atque ad humilitatem, modestiamque commendandam exercuit artē lignariam decens opum facultas, qua plurimos aleret. præposuerat enim nummis tractandis Iudam, quos non paucos habebat, quot voluisset habiturus, ut e statere aureo inuēto apparet. Sed enim voluit ipse omni ope temporalium destitui, ut omnipotens ipsius virtus elucesceret, absque vllis instrumentis maxima queque efficiens, ac minorum iacturam faciens, ut maxima suis adipsiceretur, ut sup. lib. I. c. 8. & 6. quarto disseruimus, ac licet nos agamus hoc opere, in primis de ruinis gentium & regnorum, non de singulis hominibus. Ut tamēis, occurramus, qui volūt felicitatē temporalium bonorū non existere à religione, Christumque obijciunt, quasi hac parte infelicissimum, iam respondimus, omnium fuisse dominum, viuenti affuisse honores omnium maximos, maximorum potestatem supra cunctos mortales, amicos studiosissimos, ac reliqua mediocria: maiora respuisse, ut suis maiora commendaret, ac mereretur, & sine illis quantus esset appareret. diudicant igitur isti ex minori parte felicitatem temporalium, nimirum ex nummis, inerti morte, fucatis, & fallacibus amicis, honoreque ab inuitis ex torto ad breue tempus, diudicant dispari comparatione, nam si de Christo loquamur, ut hominibus apparebat, non nisi fabri lignarii filius apparebat, quod si solum penses, longe, quoad temporalia, felicissimus fuit. Neque vero possumus inficiari, aut debemus illa: omnes, qui pie viuere volunt in Christo Iesu, persecutio num patiuntur, & multæ tribulationes Iustorum. ac mille huiusmodi. Verum comitantur, aut sequuntur has angustias Iustorum multa bona temporalia, de quibus egimus libri I. c. 8. & secundi primo. ac per istos eorum propinquis multo ampliora comparantur, ut in Martyribus constat, quod huius libri cap. similiter octauo est patefactum. Certe nisi S. Ludouicus Galliarum Rex in varias ærumnas incidisset, in quibus effulit

v.

vi.

vii.

viii.

I. Ob.

2. Tim. 3.

Psal. 24.

I. Resp.

ii.

ipſius Heroica patientia, conſtantia, & charitas, niſi eodem modo peſſime ab alijs habiti fuiſſent. SS. Reges Venceslaus Bohemix, Ericus Suetix, Olauus Noruegix Ghanutus Danix, Eduardus Anglix, ſine dubio neq. in tãta exiſtimatione & auctoritate. niuêtes fuiſſet, & innumeros ſibi ſtudioſiſſimos, ac deuotiſſimos non adiunxiſſent, neq. defuncti Cœleſtes nacti eſſent honores, quæ certe ſunt maxima temporalium bonorum. ſic iraque & qui hæc opponunt, ex minori parte, aut bono felicitàte penſant. Ideo, qui dixit multæ tribulationes Iuſtorum, adiecit, ſed de his omnibus liberauit eos Dominus, cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, unum ex his non conteretur. & cum ipſo ſum in tribulatione eripiam eum, & glorificabo eum & longitudine dierum, replebo eum. Sed hæc atq. huiusmodi multa, Quid ad re faciunt? Non enim, ſi quid infelicitate cadit bonis. iccirco bene eſt malis, aut ſi quid videmus aspectu primo, proſperiflagitioſis cõtingere continuo ſunt illi feliciores. inſpiciendus eſt exitus, quamuis nihil eius aduc exiſtat. Vt enim libro quarto v. vi. ſequentibus, atque hoc ipſo aperuimus longe infelicius eſt malis ad extremum, quam bonis, ſed accidit aliquid iuſtis aut iniuſtis interdum, ex quo mens noſtra concutiatur, ac recordetur illius, qui aiebat, mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt grefſus mei, quia Zelau ſuper iniquos pacem peccatorum videns, donec in mentem redeat illud, verum tamen propter dolos poſuiſti eis, deieciſti eos, dũ alleuarentur, quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubito deſecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam, Quocirca ex minori adhuc parte felicitatem nonnulli exiſtillant non modo, quoad minus bonum, ſed etiam quoad tempus multo minus, quo mali bono aliquo temporali potiuntur. Amplius & hac in re falluntur opinioſi homines, quod inſtrumentum felicitatis exiſtillant eſſe ipſam felicitatem. nam Verbi gratia, iccirco opes bonæ, quod ad bonum felicitatis natura ſua fuerint inſtitutæ, ac natura ſua ferant. Verum cum peruertuntur ad malum, deſtruitur quodummodo ipſarum natura, neque poſſidenti afferunt, quod allaturæ eſſent, verum longe contrariæ, vt qui ob nimium vinum fit ebrius, morbumque incurrit. Ac proinde pars minima felicitatis inducit homines in errorẽ, falſamque ſententiam. inſtrumentum namque felicitatis tantum, participat illius, quantum perducit ad illam. Quamobrem perduxit Imperatores Romanos iis abuſos ad maiores miſerias, quam

A quam pontifices Chriſtianorum, qui videbantur eſſe miſerrimæ & ærumnoſiſſimæ conditionis, vt vidimus libri ſexti cap. vii. & viii. Hinc etiam contingit malos tunc præcipitari in maximas omnium calamitates, cum videntur in ſublimiſſimum cúlmen proſperitatis elati, vt maiori ſcilicet allifione conterantur, quod ſupra innumeris eſt euentis illuſtratum, vt iam communi omnium ſcriptorum, prudentumque conſenſu firmatum ſit illud prophani Vatis,
—tolluntur in Altum.
Vt lapſu grauiore ruant.

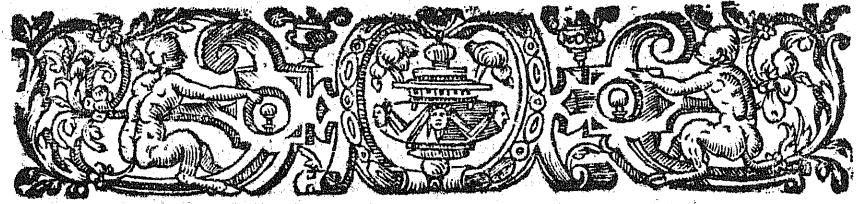
B Illud autẽ magis adhuc videtur ineptum, ſi quis dicat, reperiri in terris hominem, veluti inter Catholicos, pauperrimũ, qui tamẽ ſit optimæ vitæ, quis vero hunc dicat eſſe feliciorem Rege Turcarum quo ad temporalia bona? Hic enim ſit longe diſpar comparatio inter eum qui ſit Rex, & eum, qui ſit humillimæ fortis. In qualibet enim Rep. ac gente neceſſe eſt, vt ſint homines cuiuſuis cõditionis, idque contingit neceſſario, alioquin, vt ſupra libri primi cap. vlt. diſerebamus, oporteret, vt quiuis eſſet Rex in optimo populo, ac proinde rex nullus eſſet (quæ repugnant inter ſe) ac nulli dominaretur. Nã ſi quiuis eſt Rex, inter quos regnat? quibus imperat? faciendæ eſt igitur comparatio ſemper inter pares, atque homines eiſdem conditionis, ſiue populus cum populo, vt Chriſtianus cum Turcico, aut hæretico, ſiue homo cũ homine conferatur. Atqui ſi ita eſt, ſubijciet aliquis, innumeræ gentes fuerunt quoad temporalia bona feliciores Hebræa, vel poſteritate Iacobi, nam maximis Imperijs ſunt illæ potitæ, vt Ninuítica, Babylonica, Perſica, Aegyptiaca, Aethiopica, Græcanica, Romana. Enimuero quantum ſpectat ad Abrahami liberos, videntur harum multis hi dominati, & imperijs harum gentium potiti, vt libro tertio ad finem, & quinti cap. 4. ac duobus ſequentibus eſt explicatum. Sed quantum pertinet ad Iacobi nepotes, & horũ nonnulla hi gubernarunt ſecundo poſt reges loco, vt Aegyptiacum, Babylonicum, Perſicum, quod vltimo tertij diſerebamus. Et quamuis poſteritas Iacobi certiora haberet diuinæ veritatis monumenta, & ſcripta, atque, vt loquitur S. Paulus, eloquia Diuina eſſent ipſi credita, & Chriſtus ex ipſa natiurus eſſet, nihilominus; & gentilium multi recte ſentiebant de rebus diuinis, atque æternæ ſalutis non erant expertes, maxime vero ex his populis, qui Regnis ampliffi-

- plissimis præfuerunt, vt aperuimus libri quarti cap. 4. ita vt **A**
 Hebræi forent inter ipsos, quemadmodum religiosi inter nos,
 qua similitudine ad eorum discrimen explicandum, quo ad
 statum religionis, est vsus, S. Thom. vt ibi dicebamus. *Quam*
 S. Thom. a
 2. q. 98. ob rem non ita sunt excludendæ coetere gentes a consortio di-
 arti. 5. uinæ veritatis, ac propterea simul a consortio felicitatis tem-
 poralis, quasi religionem veram prorsus abiecerint, nam re-
 tinebant aliquo modo, sicuti contra sæpius eam repudiabant
 iii. Hebræi quorum nomen sola Iacobi posteritas retinuit, quin
 plerumque exploferunt, ac regnantibus dumtaxat Saule, **B**
 Dauidæ, ac primum tempus Salomone, Afa, Iosaphat, Ozia,
 Ionathan, Ozia, & Amasia, coluerunt. Cum tamen Reges
 viginti, & vnus eis imperarint, & omne superstitionum ge-
 nus, non vnus gentis, sed omnium fuerint amplexati: vt ex-
 plicauimus libri tertij cap. quarto, atque id quidem cum re-
 ges essent. Ante hos septem temporibus a vero Deo cultu ab-
 scesserunt, vt tertio demonstratum fuit. Sic itaque maiori cri-
 mine Hebræi, quam gentes ac proindē maioribus infelicitatis
 poenis obligabantur, vt definiēbamus libri primi cap. 16. sed
 alia fuit ordinis perturbatio aduersus diuina præcepta inter
 iv. Hebræos. Nam cū Deus constituisset, vt omnibus præfideret **C**
 Pontifex summus, quod habetur Deuteronomi cap. 17. id
 contigit solum modo viuētibz Moyse, Iosue, Heli, Sa-
 muele, aut ijs Regibus, qui propter summam pietatem dese-
 rebant ipsi primas sacerdotibus, veluti fuerunt, quos supra
 memorabamus, alias ipsi efflagitarunt aduersante ijs Deo, vt
 ipsis daretur omnino Rex, neque sacerdos præfideret. idcirco
 enim ad Samuelē Deus, non te, inquit, abiecerunt, sed me, ne
 regnē super eos. Sic etiam nos alibi. conclusimus infeliciter
 De antiq. fuisse Christianis, cum pontificia potestas est ab Imperatori-
 nou. I. tal. statut. bus, Regibus, ac Principibus alijs conculcata. ac supra li-
 l. 4. c. 3. bro septimo aperuimus tunc regnis, & imperijs quibuslibet
 sign. 81. infeliciter fuisse, cum male est habita religio, & contemptus
 l. 19. religionis Pontifex summus; eiusque, & Episcoporum potes-
 tas imminuta, obedientiaque abiecta. Et tamen Hebræis de-
 dit Deus ob conseruatum religionis verum sensum, vt cætere
 v. gentes exterminarentur ad interuersionem deletæ: ac si quid
 Hebræis infortunij contingeret, multo maius alijs eueniret,
 vt disseruimus libro quarto.
 4. Ob. Quod si quis vrgeat adhuc, addatque Christianos ante Co-
 stanti.

- A** stantium nullo non calamitatum genere oppressos, palam
 fecimus longe maximis inimicos eorum fuisse prostratos li-
 bri 6. cap. 7. ac sequenti, & huius initio. Quamquam *i. Resp.*
 Christiana iam tum nata crescere, & adolescere incipiebat; *ii.*
 Gentilium vero Romanorum felicitas ad ætatem confirma-
 tam, sui que summum culmen tunc peruenerat. Quo circa
 non est facienda collatio inæqualium temporum, quod singu-
 lis rebus singula sint. Verum summa summis, infimis infima
 componenda, neque infelicissima nationis alicuius cum feli-
 cissimis alterius conferenda, sed paria paribus, cum neque
B protinus aliquid perfectionem supremam namciscatur, velu-
 ti neque Respub. Romanorum primis temporibus felicissima
 fuit, sed innumeras est perpeffa calamitates, & ciuitas
 ipsa incensa, & a Gallis euerfa. sicuti etiam Nerone imperan-
 te ante excitatam in Christianos tempestatem fuit eodem mo-
 do inflammata ab ipso Nerone, ac Romani innumeris modis
 diuexati, & Christiani quidem primis temporibus istiusmo-
 di minorum iacturam faciebant, vt maiora tum sibi, tum suis
 adipiscerentur, & temporalia & ad virtutes producentia, ac
 sicuti Heroos, & perfecti mediocribus contenti possent, ac
 iii. scirent illis maxima, & admirabilissima perficere, atq. ad finē
 v. perducere: neque felicitas temporalis hominum posita est in
 excessu nimio diuitiarum, dignitatis, ac potestatis, sed in eo,
 vt quis conuenientia statui suo possideat, ac potiatur; vt fu-
 fusius ex omnium sapientium decreto explicauimus libri primi,
 cap. sexto.
 Superest itaque, vt singuli e qualibet gente religionem,
 maxime colant, Deoque cognito penitus adiungantur, eum
 contemplantur, ardentissime ament, sacram potestatem re-
 uereantur, eiusque Præfectis, Maximos autem maxime. con-
 tra hi virtutum splendore cunctos, seu Deo speciatim consa-
 cratos, seu prophanos ad se alliciant, charitate foueant, ac
 veluti parentes amantissimi filios amplexentur, ijs veniam
 presentur a Deo, eius iræ se se opponant, cum Moyse dicant,
 aut parce his, aut dele me de libro viuētiū, & cum Paulo, *Exod. 32*
 cupio fieri anathema pro filijs meis, quorum multiplici utili-
 tati inuigilent. & laborent, omnem modestiam, patientiāq. *Rom. 9.*
 & humilitatem præferentes, ac forma facti gregis, vt illi vi-
 cifim exhibentes omnem reuerentiam, & obedientiam legi-
 bus sacris obtemperent, ac promptissime, quidquid iubetur, *I. Pet. 5.*
 exc-

A
 exequantur, sic enim prophana potestas, & sacra maxime in-
 ter se conuenient; & conspirabunt; corpusq. cuius similitudi-
 nem sæcularis refert, animæ sapienter, & amice imperanti,
 ac prouidenti saluberrima quæq. obsecundabit, atq. anima re-
 ferens potestatem spiritualem Deum contemplans, & amans,
 præferensq. in omnibus illum, pacatissime omnia moderabi-
 tur. Sicut enim cum pars hominis vlla aberrat a ductu ratio-
 nis, & intellectus in degenerem naturam, ferinamq. transit,
 & amplius non agit, quatenus humana est, sic vbi intellectus
 optime corpus, ac subiectas animæ vires gubernat, nihil iis au-
 fert, eas potius, earumque partes, & opera confirmat. Eccle-
 B
 siasticum namque dominium, principatusq. illius non aufert
 dominium sæculare, aut prophanum, sed stabilit illud, ac sibi
 ex omni parte subordinans in Deum refert, vt maneat sem-
 per, ac perpetuetur. Sic etiam Christiani instar Hebræorum
 maximo suo malo non auersabuntur Ecclesiastica mandata, &
 quamuis irritati sceleribus Ecclesiasticorum perpetratis, vel
 nimia lenitate Heli nimium suis filiis delicta indulgentis, vel
 nequitia filiorum Samuelis indigna multa admittentium, non
 auersabuntur dominium spirituale, uel ad sæculare confu-
 C
 gient more Hebræorum, sed vtrique deferent, Ecclesiasticum
 supereminens præponent, ad hoc adducunt illud alterique al-
 terum conciliabunt, ne dum vel leuia Ecclesiasticorum pecca-
 ta, vel minus grauiâ tolerare abnuunt, grauißima laicorum
 efferatarumve gentium ferre compellantur. Nos vero infimi
 omnium, te sapientiæ diuinitus in terras delapsæ Genitricem
 Deique Christi matrem Mariam, cum superis omnibus sup-
 pliciter rogabimus, vt omnium munerum largitorem Chri-
 stum merita penitus infundentem, meritorumque & operum
 præuiam charitatem tujs intercessionibus, ac precibus ad nos
 respiciendos moueas, vt ab omni delicto expiati, ab omni labe
 D
 puri, cælesti, & Heroico amore inflammati, terrena cuncta, &
 humana despicientes Deum contemblemur assidue, ac vehe-
 mentissime amemus, pro illius cultu amplificando, atque ho-
 minibus ab omni scelere in diuinum statum vindicandis actio-
 num sanctarum lumine prælato cuncta ponere, ipsam vitam
 profundere non vereamur, Deumque optimum generi huma-
 no in cælitum sedes euehendo conciliemus.

Id. addit. inq. supra in prim. libro. i.
 FINIS.

I N D E X.

BR AH AM fecit eosdem progressus Religionis, ac temporalis felicitatis.	pag. 153
Abrabæ posteritas è Cethura, quibus locis insederit.	200
Abrahami laudes & dona summatim.	209. d
Actio perfecta, idest contemplatio Dei, est causa formalis humanæ felicitatis.	57. a
Achaz infelix ob contemptam religionem.	170. b
Aegyptij circumcidebantur.	200. c
Aegyptus plerumque Regibus externi sanguinis paruit, ac recensetur illi Reges.	272
Aegypti maxime oppressi qui Iudæos oppresserunt.	272
Aegyptus quibus temporibus maxime floruerit.	302
Aegyptiacorum Sacerdotum pompa in incessu.	102. c
Aegyptij diuidebantur redditus in tres partes	
Prima erat Sacerdotum.	} } } 103
Secunda Regum.	
Tertia militum.	
Aelan filius Seui Persiam tenuit.	219 d
Aethiopes Trogloditæ orti e filijs Cethuræ.	200
Aethiopum qui sunt Aegypto dominati.	202. c

I N D E X.

<i>Aethiopum imperium latissimum quando.</i>	311
<i>Africa nomen accepit ab Epheer Abrahæ filio.</i>	200. b
<i>Agareni vnde dicti, & qui.</i>	205. a
<i>Alexander Magnus Iudæis favit.</i>	183. a
<i>Alexander Pontifex summus, e posteris Machabæorum.</i>	191
<i>Amare Deum præstantius est quam contemplari.</i>	16
<i>Amantes Deum dilatamur in eum, contemptus ille restringitur in nobis.</i>	16
<i>Amans Deum iudicat bene per animi propensionem.</i>	19. b
<i>Amore continentur Regna, ac Gentes, & maximo, maxime continentur.</i>	519
<i>Amor nulla in gente maior, quam inter Christianos.</i>	519
<i>Amici veri bonis, licet inopibus.</i>	31. d
<i>Amici Dei nunquam defuerunt in orbe.</i>	69. b
<i>Amicitiarum plures partes, sine quibus nihil stare inter homines potest, à Religione pendent.</i>	115
<i>Anglici Regni quinque tempora, quibus maxime felix fuit.</i>	456. c
<i>Anima appetit aliquo modo videre Deum per essentiam.</i>	15
<i>Animam esse immortalem probatur.</i>	20. a
<i>Animantia quæ seruiunt homini, cæteris præstant aliquo modo.</i>	148. d
<i>Animantia homini inimica sunt infelicissima omnium.</i>	149. d
<i>Antiochus Magnus Iudæis maxime favit.</i>	161. d
<i>Antiochus Epiphanes Iudæos maxime vexavit.</i>	185
<i>Antipas siue Antipater Herodis pater, Hyrcano vero Pontifici aduersus Aristobolum fauet.</i>	192
<i>Procuratorum Iudææ habet à Pompeio.</i>	
<i>Apis qui fuerit.</i>	143. c
<i>Aram dedit Armeniæ nomen.</i>	220
<i>Arabæ adscribebatur quidquid erat usque ad Nilum.</i>	307. c
<i>Arabes felices orti e filijs Cethuræ.</i>	220
<i>Arabes, & Aethiopes numquam fuere in alienigenarum potestate.</i>	
203	
<i>Arcadum quorundam mirabile euentum.</i>	136. b
<i>Aristobulus post Ioannem Hyrcani imperauit.</i>	191
<i>Aristobolus contra Hyrcanum fratrem Pontificem mouet.</i>	192
<i>Aduocat Parthos, atque hic Romanos.</i>	193
<i>Aristoteles attribuit bonum statum cuiuslibet hominis familiæ, populi, ac virtutibus sapientiæ, ac religioni.</i>	132
<i>Arphaxad filius Semi tenuit Chaldaeam.</i>	219
<i>Arphaxadi soboles celeberrima.</i>	221. a
<i>Arimej,</i>	

I N D E X.

<i>Arimej, Aramei, & Armenij idem.</i>	221. a
<i>Aramei latissime olim patebant.</i>	221. a
<i>Artes ad summum perductæ à bonis.</i>	43. d
<i>Artaxerxes multis modis auxit Iudæos.</i>	181
<i>Asa felix ob cultam religionem.</i>	168. b
<i>Assamonæi Machabæorum posterij quamdiu regnarint.</i>	291
<i>Assyrii credebant à religione esse omne bonum.</i>	103. d
<i>Assyriacorum Regum fabulæ à Ctesia Gnidio proditæ refelluntur.</i>	29. c
<i>Ascenez filius Gomer Ascanijs nomen dedit.</i>	222. c
<i>Assuerus Amanum deiecit, Mardocheumq. extulit.</i>	181. c. d
<i>Assur filius secundus Semi tenuit Assyriam, & Ninuem.</i>	220. b
<i>Athei pessimi omnium.</i>	62. a
<i>Athei numquam potuerunt illum cætum constituere.</i>	64. b
<i>Atheniensis Respub. comparatur Genuensi in temporalium felicitate.</i>	
507	
<i>Atlantis Insula, ac Rex eius quando.</i>	252. a
<i>Auctoritas aliqua sequitur bonos licet inopes alijs bonis.</i>	31. b
<i>Austriaci comparantur quoad temporalium felicitatem cum Oibomannis, ac Sinesibus.</i>	491
<i>Auxilio Dei speciali est opus ad omnes virtutes acquirendas.</i>	14
<i>Axumitenses qui, & Adad eorum rex.</i>	203. b

B

B <i>Asa rex infelix ob contemptam religionem.</i>	174. a
<i>Babylonis ædificatio disturbata à Deo, nec nisi multo post gentes dispersas rursus ædificari cepit.</i>	218. d
<i>Babylonij plerumque exteris subiecta.</i>	275
<i>Babylonis reges, à quo nomen acceperint.</i>	276. c
<i>Babylon nulla fuit post gentium dispersionem usque ad Ezechiam.</i>	296
<i>Balaam vera de Deo Assyrios docuit.</i>	231. c
<i>Balthasar vasa templi violans regno priuatur.</i>	179. c
<i>Beatitudo est actio intellectus speculantis.</i>	19. a
<i>Beatitudinis obiectum rapresentatur per intellectum.</i>	19. a
<i>Beatior est qui in prælio iusto fortiter cadit, quam qui in lecto moritur.</i>	25. a
<i>Bellicum robur non imminuitur patientia Christiana.</i>	529
<i>Belus Cephei, & Agenoris pater Cadmi Auius fuit Idumæus.</i>	327. a
<i>Bessi mirabile euentum.</i>	137. a
<i>Bona animi quæ, & quot.</i>	7

I N D E X.

Bona corporis & externa, quæ, quot.	161.
Bona corporis atque externa sunt Christianis bona,	7
Bonarum corporis atque externorum, tantum requiritur ad felicitatem, quantum satis est ad virtutes.	21.b
Bona superiora acquiruntur si inferiora amittantur.	24.c
Bona sex temporalia contingunt bonis, qui aliorum temporalium patiuntur inopiam.	28.b
Boni sunt in quadam Dei tutela, quamvis inopes.	32.b
Bona temporalia non sunt bona vitiosis, & ea dissipant, & contra severtunt.	41.
Bona temporalia pendere à virtutibus, late probatur	
Toto libro secundo.	
Ex Scriptura Sacra.	
E sententia Platonis.	
Aristotelis.	
Medicorum Principibus.	
Ægyptiorum sapientissimis.	
Assyriorum.	
Romanis.	
Consensu omnium gentium.	
Iurisconsultis.	
Argumentis moralibus.	
Politicis.	
Physicis.	
Metaphysicis.	
Euentis malorum gentiumque & regnorum generalibus.	
Experimentis intimis.	
Extraordinarijs pœnis diuinitus inflictis.	
Extraordinaria felicitate, quam Deus bonis dat.	
Historicis summis.	
Communi omnium consensu.	
Maximi Philosophi auctoritate.	
Summi Imperatoris.	
Historia omnium rerum naturalium, totiusque naturæ consensu.	
Boni sunt vrbiũ munimenta, non turres, ait Hippocrates.	

C

C admus quando in Græciam profectus.	319.a
Arabs fuit, atque Idumæus.	327.a
Cam-	

I N D E X.

Cambyfes vetuit ædificationem templi, atque est interfectus à Magis.	289. d
Candace Regina Æthiopum Iudaicos ritus obseruauit.	204. a
Canes & equi dociles, ingeniosi, & hominibus amicissimi.	148. c
Caphionim cui nomen dedit.	226. d
Carthaginenses quando floruerunt.	337
Carthaginensis Resp. comparatur Kenetæ, quoad temporalium felicitatem.	507
Casus & fortuna sunt extra nos.	2
Casus & fortuna sunt præter intentionem.	2
Casu & fortuna contingunt aliquibus, quæ non alijs.	2
Causa finalis omnium rerum sensibiliũ est homo virtute preditus, ac religione.	38. a
Cecrops quid sacrificaret Ioui.	239. b
Cecrops, quo tempore in Græciam profectus, & qualis fuerit.	318. d
Cæli motus est propter electos, & eorum numerum.	39. c
Cæli mouentur ob amatum, & cognitum Deum hinc omnia gignuntur.	130. a
Centuplum promissum à Christo quodnam sit.	368. c
Cepheus quando.	288. c
Cepheus fuit Idumæus.	327. a
Cethim nomen Græciæ dedit, & Cytijs populis.	224. a
Cethim vocatur aliquando Italia in sacris libris.	224. b
Cham parentis, qui & Pontifex summus erat, irrisor, non fuit benedictus.	216. d
Chami posteritas breui venit in potestatem posterorum Sem, ac Iapheeti.	245
Christus mouet Angelos calorũ motores, & omnia.	45
Christus omnium rerum creaturum Dominus & Gubernator, vt homo est constitutus.	350
Christiani olim fuerunt feliciores Gentilibus, quoad mediocrem temporalium bonorum felicitatem.	479. c
Chus Chami filius nomen Æthiopiæ dedit.	226. b
Cydaris seu Tiara quid significet in summo Sacerdote.	89
Cyrus rex permotus Religione, multa Hebræis contulit beneficia diuino monitu.	180. c
Cyrus quàm late regnarit.	289. c
Clades maximæ cessauerunt post Christianam Religionem cultam.	
354	
Colchi circumcidebantur.	200. c
Compa-	

I N D E X.

Comparatio fit inter paria.	74. c
Comparatio Regum Israel hereticorum, & Regum Iuda.	175
Comparandi Reges cum Regibus, in comparatione bonorum ac malorum, felicissimique cum felicissimis, & infelicissimi infelicissimis sic medij cum medijs, plebei cum plebeis, vt late cap. 19. lib. 1.	74
Constantinus felicissimus Imperatorum omnium.	406. a
Cornelius Centurio verum Deum colebat.	234. a

D

D anaus qui, & quando in Græciam profectus.	319. b
Danici regni tria tempora, quibus illud maxime felix fuit.	466. c
Daniel religiosus actibus euectus est ad temporalium bonorum felicitatem.	179. a
Darius in sublime extullit Danielem.	180. b
Darius Cambysis successor vouit se restauraturus templum, si regnum adipisceretur.	181. a
Multis modis amplificauit Iudæos.	161
Darius primus ampliauit maxime Persica regna.	290. a
Dauid ob religionem acquisiuit, ac transmisit ad posteros Regnum.	164. a
Salomonem successorem accepit, ex quo templo, & Arcæ locum assignauit.	165. d
Dauidis vna familia regnauit, cum nouem Regum familia regnassent in Israël.	175. a
Deus est supra ordinem naturæ, vt illum perficiat, extollat.	117
Deus semetipsum contemplanis, & amans, mouet contemplatus atque amatus.	38. a
Deus speciatim bonos tuetur.	141. b
Deus cur vocetur exercituum Deus.	147. b. c
Dodanion Dodonæ nomen dedit.	124. d
Dominium spirituale subordinat sibi temporale.	71. 72
Dominium temporale non debetur alicui, nisi in omnibus spirituali subiectum ex instituto diuino, cælesti, ac naturæ.	40. c

E

E brj sunt Aristoteli, qui mundum casu agi volunt.	1
Ecclesia Christiana est instar Reipublicæ, ac Romanæ comparatur,	

I N D E X.

tur, quoad temporalium felicitatem.	304
Ecclesia Christi quo magis opprimitur, denique magis dilatatur atque extollitur quoad temporalem felicitatem.	381
Ecclesiæ futuram temporalium bonorum summam felicitatem, multis argumentis comprobatur.	360
Eleazar sacerdos summus, imprimis diuisit terram promissionis.	160. a
Elisa filius Iauani Elidi nomen, & Elisa fluuio dedit.	223. d
Ephod summi sacerdotis, quid significaret.	86. d
Episcopi Christiani, feliciores quam reliqui huiusmodi aliarum gentium.	484
Episcoporum, Senatorumque collatio, quoad temporalem felicitatem.	376. c
Erythria, & Erythra quæ.	206
Erythrei qui, & vnde.	207
Esau prole quæ, & quam late patens.	206. a
Esdra quid Artaxerxes promiserit, ac donarit.	181. b. c
Euenta octo antiquissima, quibus palam fit à Religione pendere temporalium felicitatem.	247. a
Ezechias felix ob cultam religionem.	170. b. c

F

F elicitas est omnium finis.	5
Felicitas est munus diuinissimum.	5
Non est otiosi.	161
Est actio perfectæ.	6
Non est pueri, aut vitæ breuis, sed perfectæ.	161
Ac secundum perfectam virtutem.	161
Felicitas est actio immans non transiens.	161
Felicitas actiua, & contemplatiua illa in virtutibus acquirendis & exercendis, hæc in Deo contemplando.	9
Felicitas est magis in amando Deo quam contemplando.	18. b
Felicitas temporalium est in decenti sufficientia ad virtutes.	21. b
Felicitas non potest à nobis propagari in alios, nisi per aliqua externa bona.	23. d
Felicitas temporalium pendet à religione, vt sine causa efficiente, ac formali.	47. & inde.
Felicitatem augent pericula superata per virtutem.	27. b
Felicitatem augent, vel minuunt accidentaliter euenientia post mortem.	19. d
Feli-	

I N D E X.

Felicitatem temporalem, Gentium, Regnorumque pendere à vera religione, comprobatur omnibus à cap. 6. lib. 6. ad finem.
Felicitatis summum est in contemplatione Dei. 6
Complectitur bona corporis, atque externa ut instrumenta. 6
Felicior est qui tantillo animi bono præstat, quam qui innumeris alijs. 7
Felicior est qui magis amat, quam qui cognoscit. 18. d
Felicior est accidentaliter, qui pari virtutum gradu, superat alium temporalibus bonis. 22. d
Felices vult Aristoteles esse aliquos ex impulsu diuino. 93. c
Filij vitiosorum male habitudinis oriuntur. 43
Florentina Respublica comparatur Spartana, quoad temporalem felicitatem. 507
Fortis optat in prælio mori. 25. c

G

Galli quo tempore eruperint in Italiam, miserrimeque illam perdididerint. 261. d
Gallici Regni septem tempora, quibus illud maxime felix fuit. 439. d
Gedeon per religionem felix. 142. d
Gentiles poterant saluari, & eorum multi saluati sunt absque circumcisione. 228. c
Genuens Respublica comparatur Atheniensi, in temporali felicitate. 507
Germaniæ regnum quinque temporibus maxime felix fuit. 423
Gigantum soboles. 241. b 318. b. c
Gomer cimerys Cimbris, & Comaris nomen dedit.
Gratia gratificans est habitus infusus, intime ciens ad amandum. 17
Græci per quot annos abhorruerint à fabulis contra Deos fictis. 232. d
Putabant animas Heroum deferri ad inferos. 233. a
Græci quo tempore maxime floruerint. 242. 243
Græci eversa Troia miserabiliter afflicti. 257. c

H

Heber nomen Iberis Asiaticis dedit. 221. d
Hebræi in Aegypto fecere eisdem progressus religionis, ac tempora-

I N D E X.

poralis felicitatis. 156. d
Et postquam sunt egressi ex Aegypto. 158. a
Hebræorum Respub. nacta est stabilitatem iisdem modis, quibus est inter eos stabilita religio. 163. d
Hebræis in Aegypto oppressis, quæ mala orbi contigerint. 254. a
Heli ob contemptam religionem infelix. 159. a
Heliodorus ausus ingredi templum, cælitus est percussus. 184. c
Heraclidarum, & Mahometis cognationes comparantur cum Catholicis. 501
Herodes regnum nactus ab Antonio, deinde Octauiano. 193. a
Herodes quibus gradibus ad felicitatem, infelicitatemque peruenit, religioni aut fauens, aut repugnans. 195. c
Hercules Lybicus uxorem duxit Abrahæ Neptim. 200. c
Herculis euenta. 320. a
Hæretici post Atheos omnium pessimi. 62. b
Hæretici sua regna tueri nunquam diu potuerunt. 63. d
Hæretico imperante, concidit Orientale imperium. 410. a
Herodes qui sint, quam similes Deo, illis omnia committenda, bene est, ut ipsi omnes se subiciant. 13
Heroibus non sacrificabatur, sed parentabatur. 239. c
Heroum tempora ab Aristotele laudantur. 242. c
Hierico expugnata est aëtibus religionis. 159. d
Hierosolyma à Nabuchodonosoro eversa, quæ mala contigerint orbi. 260
Hierosolyma impietatis sentina, cum fuit eversa à Nabuchodonosoro. 300. c
Hippocratis iusiurandum. 96. b
Hyrcanus Tannei siue Alexandri filius Pontifex summus. 191. c
Hispaniæ regnum tribus temporibus maxime felix. 433
Hystaspes vera de Deo Persis scripsit. 231. b
Homerus & Hesiodus apud inferos cruciati. 232. d
Homeritæ Arabes numerosissimi circumcidebantur. 200. d
Homo quatenus est præditus religione, est causa finalis omnium rerum sensibilium. 37. d
Homo dicitur ad imaginem Dei factus, quia cognoscit, atque amat Deum. 39. b
Homo transfert cuncta in usum suum, quæ nulli rei seruire alio dunt videntur. 146. b
Hominum catus quinque differentias sortiuntur ex ipsa differentia religionis. 61. c

I N D E X.

Honor, virtuti datus est aliquid diuinum.	27. a
Honor consequitur bonos licet inopes ac nudos.	30. d
Hostanes Persis vera de Deo scripsit.	231. b
Humana actio dicitur quæ à sciente, & eligente procedit.	61. d
I	
Iacob, & Iosephus fecere eosdem progressus religionis & temporalis felicitatis.	153
Iaddus Pontifex occurrens Alexandro Magno eum sibi conciliat.	182. d
Iaphetus quomodo benedictus.	216. d
Iamneus dictus Alexander Pontifex e posteris Machabæorum.	191. c
Iason siue Iesus impius Oniam Pontificatu depellit, & ipse à Mene- lao depulsus.	185
Iauan Ioniæ nomen dedit.	223. b
Ibici mirabile euentum.	136. d
Idumei, unde dicti.	206
Quam late paterent.	207. b
Iectam tenuit Indias.	221. d
Iehus solus ex Israelis Regibus regnum transmittit ad quartam gene- rationem, ob interfectos sacerdotes Baal.	174. b
Ieiunium puberes facit pueros Hebræos.	178. c
Ieroboam infelix ob contemptam religionem.	173. d
Imperfecti indigent maiori externorum bonorum abundantia, ne exci- dant ab omni felicitate.	33. c
Impij puniuntur iisdem pænis, quibus pios ipsi opprimunt.	278
Impij delentur per quæ conantur ipsi pios delere.	283
Imperia qualibet ad summum tunc peruenere, cum rectæ religioni, anteius cultoribus fauerunt.	342
Imperatorum tres occisi olim pro vno Romano Pontifice.	373
Imperatorum, Pontificumque Romanorum collatio, quoad temporali felicitatem.	373
Imperatorum, Imperiorumque Christianorum felicia, vel infelicia ge- sta, & eucata referuntur libro septimo.	405
Imperatores nostri feliciores Gentilibus.	488
Infideles minus mali Atheis, hæreticis, & Iudæis.	62. c
Infideles magis tutati sunt regna, quam Iudæi & hæretici.	68. a
Instrumentis non est vis perducendi ad vltimam perfectionem, nisi à superiore agente.	15

Intel-

I N D E X.

Intelligentiæ mouent caelum ob amatum Deum & contemplatum, hinc omnia gignuntur.	130. a
Ioas felix, quamdiu coluit religionem.	169. c. d
Ioachaz, & Ioachim infelices ob contemptam religionem.	171. b. c
Ioannes Pontifex Iesum fratrem necauit in templo, quod ambiret Põ- nificatum.	182. b
Ioanni, seu Ionathæ defuncto Iaddus sufficitur, qui Alexandro Ma- gno occurrit.	182. c
Ioannes Hyrcani Simonis Machabæi filius Pontificatum gessit.	189. d
Iodas summus Sacerdos regnum confert Ioas.	169. c
Vixit annis centum triginta.	169. c
Ioram infelix ob contemptam religionem.	186. d
Iosaphat felix ob cultam religionem.	168. d
Iosue religionis actibus processit feliciter.	159. c
Iouis ac Saturni vera historia.	235. c
Ismaelis proles quæ.	204. c
Iudæi post Atheos & hæreticos pessimi omnium.	62. b
Iudæi magis durarunt, ac sua regna tutati sunt, quam hæretici.	68. a
Iudæi captiui à Babylone per religionem emerferunt e captiuitatis miseria.	179
Iudæi ob religionem prouecti maxime à multis Ptolomæorum & Sa- leucidarum.	183
Iudæi magnam felicitatem temporalium receperunt per Machabæos.	190. c
Iudæorum extremæ miseriæ post hæreticos in societatem administran- di publica acceptos.	193. c
Iudæos refert ex alijs Tacitus tempore Iouis insedisse nouissimis Ly- bia locis.	200. c
Iudæis in Babylonicam seruitutem abductis, quæ mala orbi euene- rint.	260
Iudas Machabæus belli dux à patre relictus Simoni in omnibus suffe- ctus.	186
Iuppiter quibus locis imperarit.	238. d
Ius status est in sacris ac sacerdotibus.	110. c
L	
LYcaon in Arcadia quis, & quando.	255. d
Lycij olim Solymi.	221. b

Aaaa 2

Lud

I N D E X.

<i>Lud quartus filius Semi, Lydiam, Syriam, Ciliciamque tenuit.</i>	
120. b	
M Achabæi fecerunt eosdem progressus felicitatis temporalis, ac religionis.	186.
<i>Machabæorum felicitas.</i>	190. & seq.
<i>Machabæorum posteri hæreticis se se adiungentes ab omni felicitate exciderunt.</i>	193. & inde.
<i>Macrones ad Thermodontem, Partheniumque circumcidebantur.</i>	200. c
<i>Madian quæ.</i>	201. a
<i>Madaï Mediæ nomen dedit.</i>	223. a
<i>Magi pnde.</i>	231. c
<i>Magi fuere Medorum populi.</i>	223. a
<i>Mahometis cognatio cum nostris comparatur.</i>	501
<i>Mali cum bonis aliquid agunt, & ipsi aliquid merentur.</i>	49. a
<i>Mali puniuntur extraordinarijs modis à Deo, ubi ordinarij desunt.</i>	34. d
<i>Manasses infelix ob contemptam religionem.</i>	170. d
<i>Martyribus deficientibus in locis hæresum plenis ea deueniunt in barbarorum potestatem, contra ubi adsunt illi.</i>	513
<i>Mabathias cum quinque filijs Machabæis arma in Epiphanem sumpsit.</i>	189. b
<i>Menelaus Iaddi frater à Nebemia ardetur ingressu templi, quia alienigenam duxisset uxorem.</i>	182. d
<i>Menelaus schismaticus, & impius in Samariam secessit.</i>	185. d
<i>Ex altissima turri precipitatus.</i>	187. a
<i>Mercurius Trismegistus multa vera de Deo docuit Aegyptios.</i>	132. b
<i>Meretur ex condigno Christus alijs gratiam, & temporalia ad hanc utilia.</i>	44. d
<i>Meretur ex condigno existens in gratia quacumque temporalia sunt utilia sibi ad salutem.</i>	44. c
<i>Michol uxor Davidis, ob contemptam religionem prole caruit.</i>	164. c
<i>Misraim nomen Aegypto dedit.</i>	226. c
<i>Moyfes fecit eosdem progressus religionis, ac temporalis felicitatis.</i>	157. c
	Moyfis

I N D E X.

<i>Moyfis virga cur tanta efficeret.</i>	158. c
<i>Mosoch Moschis nomen dedit.</i>	224
<i>Mundus stat propter bonos.</i>	32. b
<i>Mundo felicius est, postquam Christus est omnium rerum Dominus constitutus.</i>	352. a 353. d

N

N Abuchodonosoris in belluam mutatus, ob elationem mentis.	179. a. b
<i>Nabatheï ob Ismaele prognati.</i>	208. a
<i>Nabath rex infelix ob contemptam religionem.</i>	173. a
<i>Nationes quinquaginta quatuor delete, à quibus Hebræi vexati.</i>	267.
<i>Nationes multæ expulsæ e patrijs sedibus eversa à Nabuchodonosoro Hierosolyma.</i>	266. c
<i>Natura semper appetit quod melius est.</i>	147. c.
123. a	
<i>Naturalium rerum sex sunt differentiæ, quæ bona temporalia pendere à religione modo suo testantur.</i>	144
<i>Illæ sunt elementa, mixta imperfecta, perfecta, inanima, vegetabilia, sentientia, rationalia, horum quodlibet nobiliori, ac superiori seruit, cuncta homini quatenus hic rationi seruit, atque hæc Deo, sine quo ratio degenerat in belluinam naturam.</i>	144
<i>Nauigationes Tharsis, & Ophir institutæ à Salomone fuerunt diuersæ.</i>	331. d
<i>Nembrothus gigas auctor constituendæ Babylonicæ turris.</i>	218. b
<i>Nini fabulæ refelluntur.</i>	297
<i>Niniuiticum regnum duobus temporibus maxime floruit.</i>	290
<i>Niniuiticorum regum fabulæ à Ctesia Gnidio proditæ refelluntur.</i>	291. c
<i>Noe posteri quibus locis insederint, late toto libro quarto.</i>	

O

O Pes sequuntur bonos inopes aliquo modo.	31. c
<i>Ordo duplex in rebus.</i>	126. b
<i>Oriente imperium octo temporibus maxime felix fuit.</i>	410. b
<i>Osyris, ac Dionysius, Apis, Serapis idem in Nyssa educatus.</i>	243. d

I N D E X.

Othomanica familia confertur cum Austriaca, quoad temporalium bonorum felicitatem. 491. c.
 Ozias felix quamdiu coluit religionem, 170. a.

P

Patientia Christiana non minuit bellicum robur. 529
 Pelasgi in Italiam quando profecti. 254. b.
 Penas publicas existimabant se auertere antiqui, cum deuonebant se pro illis. 53. b.
 Perfecti paucissimis egent. 22. c.
 Perfectum est, cuius nihil est extra ipsum. 22. c.
 Persæ existimabant à religione esse omne bonum. 106. a.
 Persæ tribus temporibus maxime floruerunt cum veræ religioni fauerunt. 287.
 Persicum regnum vetustissimum simul atque amplissimum. 287. a.
 Pherecides Syrus. 333. a.
 Philosophia ad Græcos unde profecta. 211. d.
 Phut Africae terras occupauit. 227. b.
 Polonici regni quinque tempora, quibus illud maxime felix fuit. 470. b.
 Pompeius fauet Hyrcano vero Pontifici, aduersus eius fratrem Aristobolum, qui Parthos aduocarat. 192. c.
 Subegit Iudæam. 193. a.
 Pontifex Christianorum summus est felicior quoad temporalem felicitatem, quam quouis huiusmodi aliarum gentium. 484.
 Pontificum & Imperatorum collatio, quoad temporalem felicitatem. 373.
 Pontifices summi quam male habiti, ruente Iudæorum Rep. & ad interitum properante. 198. c.
 Pontifici summo in omni Rep. bene constituta prima debentur. 70. c.
 Et toto libro secundo.
 Pontifici summo primas deberi statuit Deus. 84. d.
 Pontificis summi tunica, talaris, siue poderis, ephod, cydaris, triplex corona, quid significarent. 87.
 Pontifex summus orbem terrarum gestare humeris dicebatur. 87.
 Pontifex summus est, per quem defluunt bona cælitus. 85. a.
 Pontificibus summis primas dabant in Repub.
 Plato, Aristoteles, ac cæteri omnes, de quibus à cap. 2. lib. 2. ad 8.

I N D E X.

Pontifici summo obedire debebant duces Hebræorum. 159. b.
 Pontifex summus diuisit terram distributionis. 160. a.
 Pontifices summi cuncta regebant merum, mixtumque habentes imperium regnantibus Persis. 181.
 Propheÿis multis comprobatur Ecclesiæ futuram temporalium bonorum felicitatem. 364. b.
 Ptolomæus Lagi Iudæis fauit. 183. b.
 Ptolomæus Philadelphus maxime fauit Iudæis. 183. d.

R

Reges Hebræorum sacerdotibus obedire obligati erant. 163.
 Reges Hebræorum viginti vnus, aut duo, qui boni, qui mali, felices aut infelices diutius regnantes, aut breuius. 171. d.
 Reges Israel fuere decem, & octo, regnaruntque quamdiu duodecim reges Iudæ. 174. d.
 Decem fuere ex illis interfecti. e regibus Iudæ viginti, & vno quatuor tantum. 175. a.
 Reges orbis totius occisi, post Hierosolymam à Nabuchodonosoro excisam. 266.
 Regum Israel, & Iudæ comparatio, quoad temporalium felicitatem, cum tredecim obseruationibus. 175.
 Regna corruerunt ijs vijs, quibus ad culmen felicitatis contra pietatem contendebant. 344.
 Regnorum, Gentiumque temporalem felicitatem pendere à religione, late comprobatur libro sexto, & Concilijs, Doctorum, Sanctorum, Pontificum, regumque dictis. 389.
 Regnorum, Regumque Germanorum, Hispanorum, Gallorum, Anglorum, Danorum, Polonorum gesta, & euenta felicia & infelicia, summatim referantur toto libro septimo. 422.
 Religio est causa finalis temporalium bonorum. 38.
 Quo pacto est efficiens, ac meritoria. 41. 44.
 Religio est causa formalis humanæ felicitatis. 57.
 Eadem causa exemplaris virtutum, per quas stant bona temporalia. 58.
 Religio est primum præceptum iuris gentium. 71. d.
 Religionis actibus præcedentibus ter Hebræi mirabiliter liberati sunt ab hostibus, postquam sunt egressi ex Aegypto. 142. d.
 Religionem innititur omnis cætus hominum, ac sine illa nullus vnquam potuit

I N D E X.

potuit consistere.	60
Rhampses, ac Pheron filius Sesostris idem.	306. d
Riphat Ripheis nomen dedit.	222. d
Roboam infelix ob religionem contemptam.	168. a
Romani putabant à religione omnia pendere.	107. b
Romani Iudæam deuincunt.	193. a
Romani quibus ob impietatem cladibus afflicti.	337
Romanum imperium tribus temporibus maxime felix fuit.	405
Ruinarum principium vnde.	217. a

S

S abæi vnde dicti.	200. a
Sabath quæ, ac regina Sabæ.	201. c
Sacerdotes Christiani temporaliter feliciores, quam quouis huiusmodi aliarum gentium.	484
Sacerdotes dabant, & auferebant regnum Hebræorum.	163
Sacerdotium est omnium bonorum summa.	86. b
Sacrificari Ioui, quis instituerit.	239. b
Saducæi hæretici.	191. 193
Salomon nactus est regnum, regnique successores filios, ob cultam religionem.	162. d
Salomon excidere cepit à temporali felicitate, cum simul excidit à religione.	167. b
Salmanasar de religione vera sensit.	294. c
Sampson per religionem felix.	142. d
Samuel per religionem felix.	142. d
Sanabalathus Darij Præfectus, fauet Menelao genero ambientis Pontificatum aduersus Iaddum fratrem.	182. c
Sapiens est liber, & quid pertineat ad sapientiam.	12
Saraceni vnde dicti, & qui.	204. d
Saturni vera historia.	235. c
Saturnus melior factus, postquam fuit eiectus à Ioue.	247. d
Saul ob contemptam religionem regnum amisit.	163. b
Sæcula ferrea quando, & cur.	248. a
Sedecias infelix ob contemptam religionem.	171. c
Seleucus Nicanor Iudæis fauit.	171. c
Semi posteritas quomodo benedicta.	216. d
Semi posteritas maxime longæua.	249. d
Semiramidis fabulæ refelluntur.	291. c

Senatorum

I N D E X.

Senatorum Romanorum collatio cum Episcopis antiquis, quoad temporalium bonorum felicitatem.	376. c
Serapim qui fuerit.	243. d
Sesostris qui fuerit, neque est idem cum Sefac.	304. d
Idem cum Sethoſi, & Zetho.	306. d
Fauit circumcisus, & Aegyptijs sacerdotibus nihil tribuit.	308. a
Latissime regnavit.	316. b
Sibylla Erythrea Græcis multa cecinit ad verum Dei cultum pertinencia.	230. c
Simon Oniæ filius celebratur ab Ecclesiastico.	183. b
Sinensium reges cum Austriacis comparantur, quoad temporalium felicitatem.	497. c
Solymi dicebantur olim Lycij à Sale.	221. b
Spartani ab Abrahamo sibi genus asserebant.	209. a
Eorum colonia in Italia.	203

T

T anis vrbs quæ sit, eadem cum Sai quam longe à Thebis distet.	303. a
Tellus felix à Solone prædicatus.	26. c
Templum quam male haberetur à Iudæis, cum Nabuchodonosorus illud euertit.	300
Thales Tyrius à Cadmo prognatus.	333. a
Tharsis nomen Tharso vrbi, ac fluuio dedit.	223. d
Tharsis navigatio quænam fuerit.	331. d
Thebarum pars in Arabia.	307. c 313. b
Themani Thimanei, & Themanci.	208. a
Themani vrbs sapientiæ dedita.	333. b
Theodosius felicissimus Imperator, & maxime pius.	407. d
Thogorma Thogormis nomen dedit.	222. d
Tubal Tybarenis nomen dedit.	224. d
Tiara summi Sacerdotis quid significaret.	87. b
Triplex corona in eadem quid.	87. b
Tyrus Sidon, & Aradus vnde.	207. c
Tyrus nomen dedit Tyris, ac Tyra fluuio, vnde Thracæ, quasi Tyra-ces.	225. b
Tyrus noua condita ab Idumæis.	325
Bene sentiebat de diuinis.	328. c
Titan qui fuerit.	235. c

Troia

I N D E X.

Troia quando euerfa. 256. c.

V

Valentinianus III. Ecclesiasticæ potestatis, Imperijque Romani euerfor. 409
Veneta Repub. comparatur cum Carthaginensi. 507
Viri maximi non fuerunt admodum diuites. 36. d
Virtutes sunt connexæ. 6. c
Virtutes Cardinales quomodo sint causa efficiens temporalium bonorum. 41
Vogezes Artaxerxis regis Præfectus templum violauit ingressu suo. 182. c
Voluptas consequitur felicitatem. 8
Voluptas solida bonos consequitur. 32. c
Vranus qui fuerit: idem cum Iapheto, & Atlante. 238. d
Urbes totius orbis nobilissimæ, euerfæ post euerfam Hierusalem. 266. c

Z

Zanobia Iudæa sibi genus esse à Semiramide, Didone, & Cleopatra asserebat Orientis regina, Romam ducta Zanobiorum gentem constituit. 208. d
Zethus, Sethosis, ac Sesostris idem. 306. d

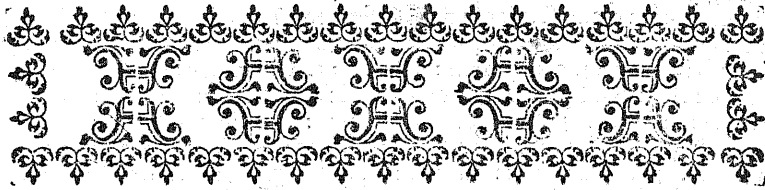
F I N I S.

Laus Deo, & Virgini Matri Mariæ.

E R R A T A.

Pag. 3. lit. c. possumus id: possumus id: 4. d. mentem: mente: 8. c. lorporis: corporis: 9. a. b. seruientium quod: seruientium, quod: 9. a. excellentior alio: excellentior, alio: 17. b. q. 9. 21: q. 9. d. 21: 17. d. inest: inserit: infitæ: ab ipso infitæ: 24. c. d. positi: positi: 25. d. maximæ: maximè: 26. b. sibi: tibi: si huiusmodi: sic huiusmodi: 31. d. earum: eorum: 38. d. creata: increata: 44. c. mobilium vidimus: mobilium: vidimus: 44. c. mortalis: moralis: 45. d. ordinare: ordinat: 47. c. condonaret: condonaret. 49. b. deripiet: diripiet: d. multa. multa: 50. b. quod: qui: sancta: sancta per Christum caput: 59. a. vsque: vsquam: 66. a. Ostrogothas: Ostrogothos: c. quod orientales: qui orientales: d. propterea. præterea. 73. c. attrahiti. attrahit. 78. b. vitæ longioris: dele: 102. a. ostendebantur: ostendebant: a. subiecerunt: subiecerent: 103. d. subuerteretur: subuertetur: 121. a. impressione: impressionem: 122. d. Mercurij, & Veneris: dele hoc: 137. b. indirijs: indicijs: 140. c. in alijs: ex alijs: d. per quod est: quod est per se: 146. a. adnascatur: adnascantur: 149. c. huiusmodi: homini: 164. a. illa: dele: 167. d. deditur: dedit: 170. a. est, ausus: est ausus: 172. a. in omnibus, plerumque: in omnibus plerumque: 176. pachimo: Ioachimo: 178. a. quamobrem cum: cumque: 183. b. accedisse: accidisse: 200. b. Trogoditas: Troglodytas: 201. d. illi: adde subiectos: 208. b. Herodemum fuisse. Herodem fuisse: Iudumæ: Idumæum: 210. d. initari: inficiari: 212. a. foret: foret: 220. b. Noe: Semi: 220. c. capite. e: capite: 221. a. quod ludis: qui ludis: 222. c. circumfeter: circumfeterere: 236. illu: illum: 237. b. sententia: sententia: 240. a. homini: huiusmodi: 244. vocatur: vocetur: 245. c. ab: ad: 247. a. sex: octo: 249. b. subiectæ: subiectas: c. num: non: 254. d. explioabuntur: explicabuntur: 255. a. tulisset: tulisse: c. aut: autem: 256. d. Dauni: Daunia: 258. a. pecunir: pecunijs: 259. c. Charistus: Christus: 263. c. Scythi: Scythæ: d. alis: alijs: 264. d. Hæbraicæ: Hæbraicè: d. Saouorum: seruorum: 271. b. aliequot: aliquot: 274. a. alij: alijs: 275. b. admodum: dele: 292. b. adiecisse: adiecisset: b. verifimilitudini: verifimilitudinis: 303. a. in Aquilone: dele in: 306. a. redigisse: redijisse: 307. a. scribi: dele: 308. c. quicumque: quæcumque: 309. c. Thucydidis: Thucydides: 310. d. immisit: adde vltimam Ægypto ruinam: 317. a. à Sesostris: Sesostrim: 318. a. numero: numero: 319. d. meminimus: adde adijcit Strabo lib. 9. à Cecrope Atticam in oppida duodecim diuisam more, vt diximus supra, Ismaleitarum: 226. b. vel: dele: 228. b. generis esse: adde à Phænicibus præterea circumcisionem seruatum, vult Herodianum lib. 5. 331. a. à Syrijs: à Tyrijs: b. profuguo: perfugio: 334. b. conuisset: cinxisset: 342. a. verum: veram: 353. a. tenderet: tenderent: 360. b. quicumque: quæcumque: c. illæ: illi: d. pelliciant: pelliciantur: 369. c. posteaquam: posteaquam: 373. d. Constantinus: Constantius: 379. b. faciebat: faciebant: 383. b. qui superat: quod superat: 386. d. egeant: egeat: sesquimidia: sesquidimidia: 433. d. religionis: regiones: 443. d. abletam: oblatam: 446. a. in Chrouico: dele: 448. a. armerum: annorum: c. xxi. xi. c. Anganensis: Andegauensis: 454. d. Clodourem: Clodouem: 457. a. est ab ano: dele est: 464. a. griæ: magna: 465. b. nepoti: nepote: 480. d. honores: homines: 500. d. ortum: cultum ab his: 501. a. imperate: Imperatori: 508. c. scientiæ: scientia: 518. d. 87. 37. 524. d. videmur: videmus: 530. b. vello: villo: 539. c. perfectis, maximis: Præfectos, Maximos.

REGESTVM.

* ** ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn
Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk
Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt
Vuu Xxx Yyy † Zzz.

Aaaa.

*Omnia sunt folia integra præter A a a, quod est vnum &
dimidium.*

R O M Æ,
Apud Gulielmum Facciottum. M. D. XCVI.